

YBX

Af

Søren Kierkegaard's

Efterladte Papirer.

1849.

Ved

H. Gottsched.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1880.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Indhold.

1849.

Tillæg:

Forord.

Som Forord gjennemlæse man Forordet til forrige Bind for 1848.

Denne Gang gjælder min varme Tak foruden min trofaste Medarbejder, den tidligere Udgiver, ogsaa Hr. Pastor F. Schiødte, som har rettet de fleste af de nedenfor nævnte Fejl i forrige Bind og med sjelden Omhu og Skarpsyn ved at hjælpe med Correkturlæsningen friet dette Bind fra mange, tildels meningsforstyrrende Fejl, som næsten synes uundgaaelige ved et Manuskript af en saa ejendommelig Beskaffenhed: det Meste nedskrevet i største Hastværk og med mange og stærke Forkortninger.

Aalborg, i Juni 1880.

H. G.

Rettelser.

Følgende Fejllæsninger og Unøjagtigheder, som desværre have indsneget sig i de „Efterlabte Papirer fra 1848“, bedes rettede.

S. 35, L. 15: snarere [...?...], læs: [franarre Noget].
— 37, = 11 f. n.: Publikum, læs: Publikum [til det Høieste.]
— 41, = 8 f. n.: flygtet, læs: flygtet for.
— 43, = 1: [..?..], læs: [saa er det].
— 73, = 2 f. n.: saa, læs: saa [sjeldent,].
— 116, = 6 f. n.: Tro, læs: Torn.
— 120, = 11 f. n.: saa, læs: saa havde han.
— 125, = 4: Mulighed, læs: Umulighed.
— 125, = 6 f. n.: var, læs: var ham.
— 128, = 10—9 f. n.: misunder, læs: misundes.
— 132, = 11: Stav, læs: Stave.
— 142, = 3: vigtigt, læs: rigtigt.
— 156, = 11 f. n.: underligt, læs: uendeligt.
— 160, = 1: til, læs: til [for En].
— 195, = 8: derfor, læs: derfor fremfor.
— 197, = 16 f. n.: uheldigt, læs: uvenligt [?].
— 210, = 5 f. n.: aldeles i Forstand, læs: saa [ogsaa] aldeles i Forhold.
— 211, = 6: [sic!], læs: ?.
— 218, = 1: udviklet, læs: udvidet.
— 220, = 5: demoralisere, læs: demoraliseres.
— 222, = 4: sige, læs: siges.
— 228, = 3 f. n.: Sandheden, læs: Sandhed.
— 237, = 4 f. n.: for, læs: for at.
— 240, = 7 f. n.: al, læs: at.
— 253, = 5: det, læs: det [Værste].
— 276, = 1: disse, læs: visse.
— 284, = 6: Forvildelse, læs. Formildelse.
— 301, = 13—12 f. n.: Christendommen, læs: Christenheden.

S. 306, L. 1: blive, læs: bleve.
— 349, = 4 f. n.: underlige, læs: uendelige.
— 351, = 8: Javel, læs: =Javet.
— 367, = 1: føle, læs: føle ved.
— 367, = 14 f. n.: med, læs: ved.
— 375, = 4: Aandsløshed, læs: Aandløshed.
— 376, = 11: for, læs: [?].
— 380, = 2 f. n.: et, læs: at en.
— 381, = 10: en, læs: et.
— 383, = 10 f. n.: ikke, læs: ikke kan.
— 398, = 6 f. n.: kjende, læs: kjendte.

I nærværende Bind gjøres ligeledes følgende

Rettelser:

S. 2, L. 8: ville, læs: ville de.
— 20, = 4 f. n.: Nærhed, læs: Særhed.
— 28, = 16: for, læs: saa.
— 28, = 17: muskuløst, læs: muskuløs.
— 28, = 11 f. n.: bedre[?], læs: mindre[?].
— 30, = 1: overseilet[?], læs: omseilet.
— 34, = 2 f. n.: er, læs: der er.
— 38, = 11: Modenhed, læs: Umodenhed.
— 61, = 10 f. n.: med, læs: mod.
— 61, = 4 f. n.: religieus, læs: religieust.
— 63, = 15 f. n.: efter: maatte jeg falde indskydes: [for Mængden].
— 66, = 10 f. n.: Embedsbestilling, læs: Embedsstilling.
— 78, = 6: *ind*, læs: *En*.
— 78, = 4 f. n.: *Paradox Forbillede*, læs: *Paradox-Forbillede*.
— 212, = 10: Bil, læs: Bilde.
— 235, = 8 f. n.: *udgives*, læs: *udgive*.
— 248, = 1 f. n.: tak, læs: Tak.
— 289, = 1: udgaaer: er.
— 382, = 12: 5, læs: 4.
— 429, = 17: hade, læs: have.
— 444, = 17: Fader; læs: Fader,
— 450, = 2: vil, læs: vel.
— 492, = 10 f. n.: med, læs: mod.

Pointen i det Hele er: der er et Christendommens Høieste i ethisk Strenghed, det skal idetmindste høres. Men heller ikke mere. Det skal overlades til Enhver i hans Samvittigheds-Forhold at afgjøre om han formaaer at bygge Taarnet saa høit.

Men høres skal det. Og Ulykken er just, at næsten hele Christenheden og Geistligheden med ikke blot lever i verdslig Klogskab som Maximum, men saaledes at de frækt trodse derpaa, og conseqvent maatte erklære Christi Liv for Phantasterie.

Derfor skal det Andet høres, høres om muligt som en Røst i Skyerne, høres som den vilde Fugls Flugt over de tammes Hoveder.

Mere ikke. Derfor skal det være pseudonymt, jeg blot Udgiver.

[Jfr. Journal NB.[12] for 1849, S. 305—306.]

VI.

1849.

1849.

Journal NB⁹.

[Udenpaa Bindet mærket:]

d. 2. Januar 49.

Tilsidst afskaffes alle reent menneskelige Bestemmelser. Igaar oplyste Pastor Visby, ved at oplæse Listen over Fødte og Døde i vor Frelsers Sogn, at de Dødes Antal var saa og saa stort, men at dette Tal kunde man ikke ganske stole paa, da det blot var „de Begravne". Hvor umenneskeligt saaledes at identificere det at døe med det at begraves! Hvad Under, at Fattigfolk ere saa bekymrede for at blive begravne! Og sæt nu ved denne Prædiken var En tilstede, et fattigt Menneske, som (efter hvad Visby ogsaa oplyste, at nemlig de Døde ikke vare regnede med, som Fattigvæsenet lod begrave) som maa imødesee ikke at begraves, det er, (o, Umenneskelighed!) ikke at døe. Og hvor parodisk, at saa Visby just i denne Prædiken, hvor han aldeles sluddervorrent extravagerede i at individualisere sine Nytaarsønsker (saa det erindrede om disse Ark, man kjøber for [1] ß: Ønske for en Fader, en Moder, en Svoger, et Barn, for En som gaaer i det 24de Aar, En som har fyldt 30, 50 o. s. v. o. s. v.), just ogsaa talte om dem, som vel neppe vilde opleve næste Nytaar ɔ: døe i det nærværende Aar, at han saa ikke her ogsaa gjorde Distinction mellem dem, som ville døe og dem som ville blive begravne i det nu begyndte Aar.

Det, hvad de fleste Mennesker tale om, at en Digter skal i sit Værk udfolde en sædelig Livs-Anskuelse, er naturligviis Brøvl som Alt hvad de Fleste sige, naar man seer det nærved. Sagen er denne: deres Liv er forblevet i Middelmaadigheden, de ere ikke blevne til noget Stort, — ikke fordi de jo heller end gjerne vilde have været det, endogsaa per nefas, ɔ: altsaa ikke fordi de ere sædelig modnede — men fordi deres Livs-Forhold ikke tillod dem det. Nu ville, at Digteren skal fremstille, hvorledes det „Høitflyvende" bliver til Usselheden og slet ingen Ting, det er det de kalde at udvikle en sædelig Livs-Anskuelse, og det ville de have for ved Digterens Hjælp i deres Spidsborgerlighed at have den Trøst og Opreisning: nei, saa var det dog bedre, som vi, at blive Birkedommer og Justitsraad, eller Urtekræmmer og Captain i Borgervæbningen.

Den, der virkelig har en sædelig Anskuelse, han kan godt i Virkeligheden taale dette Syn, og har Intet imod, at Digteren fremstiller dette: at det Usædelige gjør uhyre Lykke, bliver noget Stort, Konge, Keiser o. s. v. — hans Blik seer gjennem alt Dette og seer Usædeligheden, og det er ham nok.

Selv om En vilde antage, at jeg i Begyndelsen af min Arbeiden har anlagt altfor uhyre en Maalestok for min Stræben (ved saaledes at ville sætte mig i Rapport til Kreti og Pleti o. s. v.): vred paa mig kunde intet godt Menneske blive; thi er han et godt Menneske, maa han see, det var Menneskekjerlighed og christelig Opdragelse, der bestemte mig dertil, saa han snarere maatte græde, at det ikke lykkedes mig ....

Det følger af sig selv, at Den, der har guddommelig Myndighed, kan gaae uendeligt længere ud, end et almindeligt Menneske, hvor begavet han end er; thi den Første har bestandigt eet Punkt fast: Ordren fra Gud; et almindeligt Menneske faaer Dialektik paa to Steder: Kampen med Menneskene — og saa Forholdet til Gud, har jeg Lov at gaae saa langt ud.

Det er dog ganske vist, at det er paa den høie Tid, at Christendommen tages fra Menneskene igjen for at lære dem at paaskjønne den lidt. Man tænke sig Udbyttet af 1800 Aar, hvad de Enkelte i disse lange Tider [have bragt], de enkelte Udvalgte som bleve mere eller mindre uforglemmelige, dette hele Udbytte af Tanker, Stemninger, Følelser, Udtryk o. s. v., det raader Prædikeforedraget over i Form af Betragtning — og desto længere kommer man kun bort fra at existere.

Det vilde være en frygtelig Satire over Christenheden, om En udgav et saadant Værk, som f. E. Blasius consolatio pusillanimium, for at vise, hvad en Sjelesørger i tidligere Tid fandt fornødent at sige, naturligviis fordi der den Gang existeredes. Nutildags er der ingen Sjelesørger mere, men lutter Betragtere, naturligviis, fordi der heller ikke mere leves.

Den Glæde at være Barn har jeg da aldrig havt. De frygtelige Qvaler jeg led forstyrrede den Ro, som det maa være at være Barn, at have det i sin Magt ved at være flittig o. s. v. at glæde sin Fader; thi Uroen i mit Indre gjorde, at jeg altid, altid var udenfor mig selv.

Men saa er det mig dog ikke sjeldent som kom det igjen, thi saa ulykkelig som min Fader gjorde mig, saa er det mig som oplevede jeg nu i Forhold til Gud det at være Barn; som var derfor alt mit Første blevet mig saa rædsomt forspildt, for at jeg des sandere skulde opleve det anden Gang i Forholdet til Gud.

I Danmark er der naturligviis ikke Tale om nogen Bedømmelse, nogen virkelig Maalestok for en Kunstner, en Digter, en Tænker o. s. v. Det Par Mennesker vi ere, som alle kjende hinanden, lege alle aldeles ligeligt med, og Bedømmelsen er derfor den: er han godt lidt? Det er aldeles som i Skolen,

hvor Drengene, der ganske rigtigt alle ere hinandens Lige, blot bruge den Maalestok: er han godt lidt? Derfor er det i Danmark saa morsomt at leve for alle Dem, som ere Ingenting; thi de lege jo med, og vi ere Alle lige. Kun gaaer det desto nederdrægtigere ud over de Faa, de ganske Enkelte, der ere Noget.

Hostrup har vist aldrig fortjent nogen Plads, men saaledes er det: han blev ved Protection af Publikum stablet op. Og nu er jeg forvisset om, at han dumper igjen, og hvorfor? Er det fordi han har skrevet et slettere Stykke end ellers? Nei, det er for en lille Artikel mod Skuespildirecteur Lange, om hvilken Publikum vil sige: det kan jeg ikke lide af Hostrup.

Det er en skjøn Bemærkning af Luther. Just i det Øieblik, da Synagogeforstanderens Tro fristes stærkest — der kommer nemlig Bud, at hans Datter er død, og at det altsaa er forgjeves at uleilige Christus — just i det Øieblik helbredes den blodsottige Qvinde: som for at styrke hans Tro.

Havde jeg ikke været strengt opdraget i Christendommen, ikke havt alle de indre Lidelser fra Barndommen af og potentserede just i det Øieblik jeg afgjørende begyndte min Løbebane: havde jeg ikke havt det, og saa dog vidst hvad jeg veed, saa var jeg blevet en Digter, og jeg var egentlig blevet den interessanteste Digter κατ' ἐξοχὴν. Der har neppe levet nogen Digter før mig, der saa dybt har vidst Beskeed om Tilværelsen og især om det Religieuse.

Men her er det jeg svinger af, og Stillingen hiin gamle fra Enten—Eller: jeg vil ikke være Digter som A siger i een Forstand og som B billiger i en langt dybere Forstand, jeg erklærer det for den eneste af A.s mange Tanker, som han absolut billiger.

Hvad er det at være Digter? Det er at have sit eget personlige Liv, sin Virkelighed i ganske andre Kategorier end

den digteriske Frembringelses, det er: at forholde sig til Idealet blot i Phantasie, saa Ens egen personlige Tilværelse er mere eller mindre en Satire over det Digteriske og over En selv. Forsaavidt er ogsaa alle de moderne Tænkere, selv de af Rang (jeg mener de tydske, thi danske er der da slet Ingen af) Digtere. Og overhovedet er det Maximum hvad Livet viser. De fleste Mennesker leve aldeles uden Idee, saa komme de Færre, som digterisk forholde sig til Idealitet, men selv i deres personlige Liv negte det. Saaledes ere Præsterne Digtere, og, da de ere Præster, i en langt dybere Forstand end Digterne „Bedragere", som allerede Socrates kalder Digterne!

Dog som overalt saa er ogsaa her Demoralisationen tilveiebragt ved at Pladsen Nr. 1 er gaaet ud, og Pladsen Nr. 2 er blevet Nr. 1. Det i personlig Existents at forholde sig til Idealitet, sees aldrig. En saadan Existents er Sandheds-Vidnets. Denne Rubrik er længst gaaet ud, og Præster, Professorer i Philosophie, Digtere have indtaget Pladsen som Sandhedens Tjenere, hvormed de jo vistnok ere godt tjente — men Sandheden ikke.

O, naar det er Dig som kunde Gud nu ikke længere tilgive, fordi Du nu igjen har syndet, som kunde Christus nu ikke længere bede for Dig: o, betænk, Han lod sig føde, Han holdt ud at leve i 34 Aar i Ringhed, Armod, forfulgt, bespottet, tilsidst korsfæstet — for at frelse ogsaa Dig: og Han skulde ikke ville tilgive Dig, naar Du angrende vender Dig til Ham!

Det er dog underligt at leve paa det Vilkaar! Det er som R. Nielsen siger (og hvad jeg da selv før ham i min egen Efterskrift til „Afsluttende Efterskrift" paa Prent har sagt): dersom jeg blot var død — saa skulde R. N. rigtig spille op — og hvorved? ja ved Mit. Altsaa hvad der i mig er med en eminent Primitivitets hele Fylde, og betjent med en lige saa

sjelden Uegennyttighed og Opoffrelse: det er til Overflod, ja næsten Galskab. Og dette Samme, naar R. N. bliver Den, der skal staae for Skjenken: det bliver det Overordentlige! Dog R. N. er nu engang i at være stor lille nok til at kunne blive stor i Danmark. Men af den Maade, paa hvilken han taler om sin Stilling, naar jeg blot var død, seer jeg blandt Andet, at det at reduplicere er Noget, som ikke er til for ham, Noget som han blot taler om under mine Auspicier. Uforklarligt er det dog, at han egentlig er af den Mening, at hvis jeg var død, og han stod ene, at han saa skulde glimrende seire og staae som det Overordentlige, uden at betænke, at det kun da kunde skee, hvis han lod være at reduplicere. Men just deri ligger det (foruden i Evnerne) at han, som jeg siger, er lille nok til at blive stor i Danmark.

.... Jeg har anseet det religieust for min Pligt for dog ikke ganske at overspringe den menneskelige Instants, at drage et Menneske til mig. Han faaer nu Meddelelser af mig, som han ellers aldrig vilde faae, og faaer dem privat. Her er atter Muligheden af at jeg kan blive ganske værgeløs. Løber virkelig Sind og Forfængelighed af med ham, saa giver han dette i en forvirret Skikkelse ud som sit Eget, og han vil gjøre uhyre Furore. Forgjeves vilde jeg søge at reclamere. Ak, og En, der allerede er gift, Professor, Ridder: hvad Haab er der dog egentlig om hans Duelighed til at tjene Sandheden, hvad Smag kan han vel i dybere Forstand finde i en Omgang, hvor alle disse Bestemmelser ere lige saa mange NB., medens han jo i hvert Øieblik kan vende sig til den anden Side, hvor det er Legitimationer.

Naar hvad man har at meddele er f. E. en Opfattelse af noget Historisk o. D., saa kan det jo være godt, at en Anden antager det Samme, og man har egentlig blot at virke for at faae denne Mening erkjendt. Men naar Pointen i Ens Virk-

somhed er at gjøre det Sande: saa er een Docent mere en ny Ulykke, og ikke mindst, naar han privat og underhaanden faaer Tilskud.

Verdens Grund-Ulykke er den usalige Doceren, og at den ene større Opdagelse efter den anden sætter Menneskene istand til efter en bestandigt større Maalestok endog upersonligt at docere. Der lever ikke mere Mennesker, ikke Tænkere, ikke Elskere o. s. v. — men Menneske-Slægten er ved Pressen indhyldet i et atmosphærisk Noget af Tanker, Følelser, Stemninger, endogsaa Beslutninger, Forsætter som Ingens er, som tilhøre Ingen og Alle.

Det er en Qval at see den Haardførhed eller Forhærdethed med hvilken et Menneske kan liste sig til, hvor han mener det Sande er, for at lære at sige det, at hans Lirekasse kan faae dette Stykke med, men gjøre Noget falder ham slet ikke ind.

Sandeligen der er dog kun Eet at gjøre i. H. t. at tjene Sandheden: at lide derfor, det er den eneste Opvækkelse der er mulig. Et saa rædsomt Væv af Reflexion, der tager Alt, Alt med, som det Slægten er løbet fast i, kan ikke sprænges ved Reflexion, der maae større Kræfter til. Og Martyrer er det Eneste, der behøves. Naturligviis ikke saadanne Eventyrere som en Robert Blum, der ikke har Mere af en Martyr end slet Intet. Thi ikke blot var det i Usandhedens Tjeneste han virkede; men ogsaa dette fraseet, reent formelt betragtet har han end ikke selv Anelse om at ville noget Saadant — han bliver taget og skudt. Det kaldes i vor Tid en Martyr. O, man mener dog maaskee, at der skal mange snilde Combinationer og betydelig Udholdenhed til for at blive Minister; men sandeligen i vor, Reflexionens, Tid, Den, der i Sandhed skal blive Martyr, hans Forarbeide dertil er et gigantisk Arbeide af Reflexion, medens han saa dog bestandigt i absolut Pathos er høiere end sin, den eminenteste Reflexion, thi ellers bliver han ikke Martyr; men har han ikke brugt den eminenteste Reflexion gavner han egenlig [ikke] som Martyr.

Situationen er det Afgjørende. Dersom jeg i en Virkelighedens Situation vil sige det som Præsten siger om Søndagen, og som saa Alle synes godt om, saa blive Alle fornærmede, forbittrede, opbragte mod mig, eller de finde det flaut. Man anseer det for en Mangel paa Dannelse, en Slags Personlighed mod et Menneske, at sige Det til ham, just Det til ham, som han selv synes godt om [naar det] siges i Almindelighed. Præsten siger: man skal ikke sørge for den Dag imorgen, og vi synes godt om det. Vilde jeg sige det Samme til en Kjøbmand, der samme Dag var gaaet fallit: saa vilde han ansee det for en personlig Fornærmelse. Der prædikes om at offre Alt for Sandheden — det synes vi godt om. Vilde jeg imorgen sige til samme Præst i Anledning af en allerhøieste Unaade han skulde paadrage sig ved at handle som han burde: her er en Leilighed for Dem til, som De sagde igaar, at offre Noget for Sandheden: saa vil Præsten sige: jeg maa sige Dem, det er høist upassende, noget Flaut og Udannet at komme med saadanne Personligheder; og det vil hele Byen give Præsten Ret i, den samme By der med Præsten græd da han græd og prædikede om at lide for Sandheden.

Mærkelig denne Sprogbrug: Personlighed i Betydning af en nærgaaende Yttring. Saa langt ere vi fra det Personlige (og dog er dette hele Tilværelsens Hemmelighed), at det Personlige, det at tale til en Person og personligt, er en Personlighed o: en Fornærmelse.

Naar man prædiker om den barmhjertige Samaritan, saa forstaaer man, at her læres, at En, der har den vildfarende Mening, dog kan handle ret. Men naar man saa prædiker over Matth. 25 (om Barmhjertigheds-Gjerningerne) saa glemmer man Evangeliet om Samaritanen; man faaer her ud at Ingen kan øve Barmhjertighedsgjerninger uden troende Christne.

I Guds-Forholdet lyder Ordren til et Menneske (og altsaa til ethvert Menneske): „bryd Du Dig blot ikke om de Andre, ikke det Mindste, Du har blot at gjøre min Villie aldeles nøiagtigt eller saa nøiagtigt som det er Dig muligt.“ Godt; men det er Virkeligheden dette Menneske lever [i]; og Gud gaaer jo ikke om og er i udvortes Forstand et virkeligt Noget. Naar da et Menneske saaledes lystrer Gud, ene og alene bryder sig om hans Villie og ikke tager Hensyn til som Ordsproget siger: at tude med de Ulve han er iblandt, det er naar han saaledes blot tænker paa at forstaae og gjøre Guds Villie, men ikke paa at blive forstaaet af Mennesker: saa er han eo ipso offret. Det seer jo næsten ud som var Guds-Forholdet en Forførelse; Gud er jo ligesom lumsk; han er den Usynlige, der ganske hemmeligt egentlig er Skylden i, at dette Menneskes Liv bliver saaledes, men Gud lader sig ikke mærke med Noget, og saaledes bliver den Fromme Offeret. Forsaavidt var det da i sin Orden, som det var Tilfældet i gamle Dage, at Gud greb overordenligt ind for at hjælpe den Fromme.

Denne Tvivl maa der svares paa: hold Mund, troe! Der behøves slet ikke Mirakler; Gud som holder Alt i sin Haand, har i ethvert Øieblik Muligheder i Overflod. Og i ethvert Tilfælde, dette hører just ogsaa med til et absolut Forhold til Gud, at det menneskelig og udvortes er som var man forladt af Gud, thi det sande Forhold er at Forholdet i sig selv er det Høieste.

Saaledes kan man ogsaa forstaae det at være forladt af Gud. Det er Gud der, om jeg saa tør sige, sidder og hvisker til En i Samvittigheden: bryd Dig blot om mig — og det er mig, der ved at være et sandseligt Væsen jo udenvidere er i de Medlevendes Vold. Og see, jo mere et Menneske saaledes følger ene og alene Guds Villie (uden den forfalskende Mellembestemmelse i at følge Guds Villie at tage vedbørligt Hensyn til de medlevende Mennesker, til at blive forstaaet af de Medlevende), desto mere forviklet og lidende bliver hans Liv.

Men troe blot — og desto inderligere bliver ogsaa Forholdet.

Det er en meget rigtig Bemærkning Luther gjør (Evangeliet paa 27de Søndag efter Trinitatis), at Parabelen om de kloge og de daarlige Jomfruer ikke gjør Forskjellen mellem Christne og Hedninger, men mellem Christne og Christne ɔ: Christne, som blot ere det af Navn.

Derfor ymtes der i Christenheden nutildags aldrig et Ord om Anfægtelser, fordi der ikke gjøres Alvor med det Religieuse. Der existeres slet ikke religieust; dette lader sig just indirecte bevise af denne Anfægtelsens Forsvinden.

Der prædikes om: at ethvert Menneske skal i Alt forholde sig til Gud, og henføre Alt til Gud. Ja: ethvert Menneske det er N. N., og Alt det er X. X. Paa den Maade opdager man rigtignok ikke Anfægtelsen; og Mere gjøres der nu ikke, der i det Høieste prækes.

Anfægtelsen er det guddommelige Tilbagetryk i det ne quid nimis, og kan aldrig udeblive, naar der skal existeres religieust, og altsaa et faktisk, bestemt, enkelt Menneske, f. E. nu jeg Søren Aabye Kierkegaard, 35 Aar gammel, spinkel af Bygning, Mag. artium, Svoger til Agent Lund, boende der og der, kort denne hele Concretion af Ubetydeligheder og Ubetydeligheder, at jeg vover at forholde mig til Gud, at henføre mit Livs Anliggender til Gud. Det Menneske har aldrig levet, der i Sandhed har gjort det, og saa ikke opdaget med Gysen Anfægtelsens Gysen, som var dette dog ikke for dristigt vovet, som var det egentlig ikke Galskab.

Men præke om at ethvert Menneske altid i Alt skal henføre Alt til Gud: ja, som sagt, Det giver ikke Anfægtelse.

Ethvert Menneske, der vil lukke sin Dør, blive sig selv bevidst i hele sin Concretion — og saa tænke sig Gud, den Uendelige — og derpaa henføre — ikke sit Liv, det er for høitravende, nei Det eller Det af sit Liv til Gud: hvis han ikke opdager Anfægtelsen, saa kald mig Mads.

Luther siger at saasnart Christus er gaaet med ombord, saa begynder strax Uveiret; dette Uveir er Anfægtelsen, hvilken

Luther henfører til Djævelen. Dette er dog mere barnligt end sandt. Nei, det er Anfægtelsen fordi det er En selv, som var Forholdet for høit spændt, som var det for dristigt vovet ganske bogstaveligen at indlade sig personligt med Gud og Christus. Og det er jo ogsaa noget saa Høit og Dristigt, at ordentligviis man vilde blive anseet for gal, for gal af Stolthed, hvis man fortalte En det om Mandagen — thi om Søndagen, og især naar man er Præst, saa lader det sig godt sige saadan ganske i Almindelighed.

Den Skjulthed, som det Religieuse søger (at man kunde blive rød og skamfuld, hvis En overraskede En bedende, aldeles som en ung Pige), er derfor vistnok af erotisk Art, Undseelse i Forhold til Følelse, men det kan ogsaa være Feighed, der ikke tør vove at være for Alvor hvad der tager sig godt ud om Søndagen i Præstens Prædiken, og hvad ifølge Geographien jo er Tilfældet med os Alle, da vi jo Alle ere Christne.

[5 Blade ere her udskaarne af S. K selv.]

[. . . . .].

Det er dog som Luther etsteds i Prædikenen over Epistelen paa 1te Søndag i Advent siger: enten indulgerer et Menneske for meget Kjødet, saa han sophistisk faaer meget for Meget til at høre med til Livets Fornødenheder, eller ogsaa han spæger sig, men saa ligger strax den Afvei saa nær, at det skulde være noget Fortjenstligt. I første Tilfælde mærker Mennesket det maaskee selv, men gjør Gud altfor kjerlig saadan lidt i Lighed med en altfor mild Fader. Imidlertid, naar Mennesket dog oprigtigt for Gud tilstaaer, at han ikke ret tør vove sig længere, og henstiller det til Gud, om han vil tage denne Begunstigelse fra ham, medens han saa længe han har den, med Guds Tilladelse vil glæde sig ved den: saa er Sagen ikke saa farlig. Den anden Afvei, Fortjenstlighedens er altid farligere.

Naar man saadan er svag, falder det lettere at være svag ligeoverfor Gud. Men naar man er en saadan Satans stærk Karl, der saadan kan beherske sig selv, bliver man sig selv kun altfor let vigtig.

Det er dog unegteligt det meest anstrengende Liv, det at skulle leve ganske uafhængig. Hvad der, naar man har Baand paa sig og er bunden i Forhold, ganske falder af sig selv: at Det kan man ikke, Det lader sig ikke gjøre o. s. v., o. s. v., saa der slet ingen Tid spildes paa Overveielse, da det nu engang er en Umulighed, det tager ofte saa megen Tid og volder Sindsbevægelse, naar man er ganske uafhængig. Men paa den anden Side saa lærer man rigtignok ogsaa ganske anderledes sig selv og Livet at kjende.

Det er og bliver dog hvad Menneskene aldrig faae i deres Hoved, at nu f. E. jeg virkelig skulde kunne see, hvad der er det Klogeste, og at jeg saa ikke gjør det. Men Gud i Himlene, hvad vil dog det saa sige, at vi Alle ere Christne? thi en Christen maa nødvendigviis forstaae denne Distinction.

Men mit Tilfælde er det nu ganske vist, at jeg i ethvert Øieblik kan see, hvad der er det Klogeste. Det er tillige saa, at jeg maaskee er den Eneste der mit Eget betræffende veed hvor min Fare ligger, hvorledes Angrebet skulde rettes mod mig, for ret at blive farligt. Dog tale derom til Nogen, er en egen Sag. Thi jeg lever her hjemme paa det Vilkaar, at dersom f. E. En fik det at vide, og saa benyttede det mod mig, og jeg saa oplyste, at han havde faaet det at vide af mig, saa vilde der slet intet Hensyn tages dertil. Jeg er nemlig sat udenfor, mod mig har Ingen Pligter, men Alt er Misundelsen tilladt mod mig.

Eet har jeg lært at kjende fra Grunden: Menneskenes Usselhed og Charakteerløshed. Men hvor veemodigt: i mig var der dog nogen Sandhed — og naar jeg saa er død, i

samme Øieblik ville Alle tale til min Priis, og det vil for Ynglingen som kommer efter mig faae det Udseende, at jeg dog i Grunden har levet æret og anseet. Ogsaa Det hører med til den Forvandling som Sandheden undergaaer, naar Scenen ikke er i Phantasie-Mediet, men i Virkeligheden. De Samtidige nemlig der have spillet med i Nederdrægtigheden, de benytte Øieblikket, saasnart Døden er indtraadt, til at sige det Modsatte, og saaledes forvirres Alt.

Men sjelden har maaskee ogsaa Nogen oplevet Nederdrægtigheden som jeg; thi med mig er det ikke Tilfældet, at man virkelig misforstaaer mig, at man virkelig ikke kan begribe, hvad det er jeg beskæftiger [mig] med; nei, man indrømmer mig i stille Sind Alt, men desto mere glæder det Misundelsen i Kjøbstaden [der]ved at tilfredsstille sin Lyst.

„Fædrelandet" vil da, saasnart jeg er død, tage paa Veie, om det Overordentlige jeg var. „Fædrelandet" vil gjøre sig bedre end de Andre, og da de behøve en Opreisning, saa er det jo ret taknemligt, nu at tale til min Priis. Og dog har „Fædrelandet" forraadt mig, saa godt som Nogen, og „Fædrelandet" er lige saa feigt, misundeligt som alt det Andet. Gjødwad er min personlige Ven, det er noget Andet. Og i Grunden ubegribeligt, at jeg har havt en Ven, som var Journalist; og uforklarligt, at et saa rart og bravt Menneske kan være Journalist, da det dog er umuligt at være Journalist uden hver evige Dag paa een eller anden Maade at gavne Usandheden og Løgnen.

Det kunde blive Text til en Fredags-Prædiken:

Min Frelser er min Dommer.

(med disse Ord ender Nr. 131 i den evangeliske Psalmebog.)

Kirkelærerne indskærpede det ogsaa ofte: henvend Dig til Christus, thi nu er han Din Advokat, Din Defensor — hvis ikke bliver han Din Dommer. Men hvis Du henvender Dig til ham, hvor skulde Du dømmes, naar Den, der skal dømme Dig, er Din Defensor.

Det sande Gudfrygtige lyder dog ubetinget i Virkelighedens Situation som Galskab. Tag det Ord af Christus: ikke en Spurv falder til Jorden, Eders Hovedhaar ere talte. Men glem nu at Du fra Barn af har lært det udenad, saa det intet Indtryk gjør paa Dig. Det maa heller ikke være en Præst (en af disse Løgnebøtter), der siger det paa Prædikestolen og siger: det bør *ethvert Menneske* troe, saaledes, saa stærk *skulde Troen være i Enhver*. Nei lad det være en Mand i det daglige Liv, der siger, at han troer det ganske bogstaveligt, saa han altsaa hvert Secund er omgivet af Gud, naar han gaaer i Høsten og Bladene falde af Træerne, saa falder ikke eet Blad af uden Guds Villie: pas paa, han bliver anseet for gal.

Men Sagen er: Menneskene have hittet paa saa mange Kunster og Udflugter i Maaden paa hvilken de sige Noget, at der derfor egentlig slet ikke reflekteres derpaa. De tale objektivt.

De Formaninger Paulus giver om Eftergivenhed mod Skrøbelige, hvorledes forholde de sig til Christi Ord: lad de Døde begrave deres Døde —?

Luther siger (i Prædiken over Epistelen paa 2den Søndag i Advent) at Paulus kalder Skriften: Korsets Ord — det er dog ikke ganske sandt, men Navnet er godt.

Exempel paa det Rhetoriskes Svig. Biskop M[ynsters] Prædiken paa 2den Juledag: „Hvad Christi Vidner have udrettet."

P. 70.: „Dersom vi, m. T., havde været tilstede ved dette Optrin, da vilde det ikke være forekommet os blot sørgeligt." Men altsaa havde vi blot været tilstede som Tilskuere. Her ligger Usandheden; han glemmer, havde vi været tilstede ɔ: samtidigt, saa havde vi været med blandt Forfølgerne.

I en Bog „Nanna oder“ — ja det er nok Planternes Sjeleliv af en Fechner (som jeg læser i Athenæum) findes adskilligt Smukt. F. E. den skjønne Bemærkning af en Analogie: Puppen lever af Bladet — Sommerfuglen af Blomsten, og som Forfatteren saa sentimentalt bemærker, at det maaskee smerter Bladet at blive fortæret, men det er født for Blomsten, og altsaa: dette Smertelige lønner sig.

Dersom jeg havde en Søn, eller der var en Yngling der betroede sig til mig i den Anledning, vilde jeg sige til ham: bemærker Du hos Dig selv Tegn, saa Du tør troe at være kaldet til at vorde Forfatter, saa bliv, for Gud i Himlens Skyld, ikke Forfatter i Danmark; stræb, saa tidlig som muligt, at lære et fremmed Sprog, saa Du kan skrive det, skriv ikke een Linie paa Dansk, men begynd strax i det fremmede Sprog. Ikke blot er Danmark et lille Land, hvor Du ingen Læsere faaer, og maa give næsten Penge til for at være Forfatter. Nei, det var det Mindste af det. Men Danmark er slet intet Land, det er en Kjøbstad, en Kneipe. Ved at blive Forfatter og af Betydning, vil Du, da i det Land Alle jo kjende hinanden, blive udpeget som en See- og Mærkværdighed i Spidsborgernes Øine. I denne Forstand ville de tage Dig til Indtægt, Forlystelse, en Commerce, Noget at snakke om. Og da Sproget ikke strækker videre, saa er Kjøbstaden aldeles ugeneret. [illegible] Faa ville der være, som forstaae Dig og vide at vurdere Dig nogenlunde, disse ville enten være misundelige paa Dig, eller for frygtagtige til at vove at byde Spidsborgerligheden Spidsen.

Lær dette af mit Liv. Ja, i en vis Forstand (dersom jeg ikke havde en ganske egen Betragtning af mit Liv) kunde jeg sige: jeg Daare, at jeg ikke har agtet paa min Faders Ord; thi det har jeg da hørt de tusinde G[illegible]ge af min Fader, der ikke led af „hysterisk Nationalitet“, at vilde man være Forfatter, skulde man skrive i et af de europæiske Sprog, ikke i det Krähwinkel-Sprog, som kaldes Dansk.

Saaledes vilde jeg tale. Dog det behøves ikke; thi det Tilfælde vil neppe indtræde, at Danmark faaer flere Forfattere, dets Undergang, dets Selvopløsning er undertegnet.

Min hele Betragtning af Danmark gjør mit Liv uhyggeligt her; der er noget Uhyggeligt i at vide og være forvisset om et Lands Undergang, medens Alle juble ved Tanken om en mageløs Fremtid.

Og hvo forstaaer mig? At det jeg venter paa, er at blive aldeles mishandlet, at derfor er det jeg bliver paa Stedet, for at dog den usle og nederdrægtige Smaalighed, der i mange mange Aar har været Danmarks Synd og Skyld, nu i dets Undergang ret kan blive aabenbar. Det er min Tanke, den tilfredsstiller Religieusiteten i mig, jeg en Poeniterende, og min hele Opfattelse af Tilværelsen, af Landet. Men det Middel jeg bruger er ganske rigtigt Det, at arbeide bestandigt flittigere, bestandigt uegennyttigere, og Gud velsigner min Stræben, at den bliver bestandigt betydningsfuldere. Var Forholdet ikke dette, saa gjorde jeg jo ikke Usselheden aabenbar. Det er som der staaer i en Diapsalm i Enten—Eller*) „... dersom nemlig disse Mennesker kunde tvinge mig til at gjøre Uret, ja da havde de faaet Magt over mig."

Thi Det er da summa summarum af de nulevende Menneskers, den hele Generations og noget nær alle Enkeltes Viisdom: den menneskelige Instants. Holder Menneskene med mig, har jeg Majoriteten paa min Side, hvem Satan vil saa krumme et Haar paa mit Hoved ɔ: der er ingen Gud til — og saa ere vi Alle Christne. At jeg af Frygt for Gud og Guds Dom skulde udholde Majoritetens Forfølgelse: det var jo Galskab, og tilmed Usandhed, thi vox populi er jo vox dei ɔ: der

*) [Jfr. „Enten—Eller", 3. Udgave, 2. Del, S. 27 n., men her ikke nøiagtigt citeret.]

er ingen Gud til — og saa ere vi Alle Christne. At slippe det Visse, Visheden for at jeg har seiret (og dertil hører at Majoriteten er paa min Side) for det Uvisse, det er jo Galskab, thi sæt saa, at der ingen Gud var til ɔ: der er ingen Gud til (thi naar den hypothetiske Sætning ved Sammenligningen med Ens Liv, der udtrykker, at der ingen Gud er til, stilles saaledes, er den benegtende, anderledes, naar den hypothetisk ved at confereres [?] med et Liv, som existerende, ved Opoffrelse og Forsagelse, udtrykker, at der er en Gud til, saa er den positiv, bekræftende, saa man seer, at det Hypothetiske er der intet Urigtigt i, men at det Afgjørende er: Ens Liv) — og saa ere vi Alle Christne.

Stig saa høit tilveirs Du kan og speid (lidt à la Satan — i Hiob — og en Jagttager) ud over Menneskene: Du skal see, Du finder Ingen, uden at dette existentielt er hans Viisdom. Vær saa langt som muligt fra at være nysgjerrig efter Andre, vend Dit Blik ganske ind i Dig selv, men lad saa Dit Liv (hvad der da er en Selvfølge) udtrykke, at der er en Gud til: og Du skal vel komme til at fornemme, føleligt at fornemme, hvad der er de Flestes Viisdom, thi de lade Dig neppe med Fred.

Præsten kalder en Dreng den Dag han bliver confirmeret: en ung Christen. Det er bare Affectation, eller for at skjule over det Utilladelige, at lade en saadan Dreng binde sig ved et helligt Løfte. Sært, at man ikke har indført den Skik at Confirmanden tillige skulde have forlorent Skæg paa, at han kunde see ud som en Mand og der være — Mening i at affordre ham et saadant Løfte. Confirmationen, der skulde være den høitideligste Akt, er ikke Andet end en Leg, hvor Børnene lege Voxne.

Jeg driver dog neppe det Hele igjennem, det er for Meget for eet Menneske. Just fordi det gjaldt om at reflektere Christendommen ud af en uhyre Forfinelse, Dannelse, af Videnskabelig-

hedens Forvirring o. s. v., maatte jeg selv være i Besiddelse af al denne Dannelse, zart i een Forstand som en Digter, blot Aand som en Tænker. Men til det Næste behøves der legemlige Kræfter og en anden Art af streng Opdragelse: at kunne leve af Lidet, ikke at behøve mange Beqvemmeligheder, at kunne bruge en Deel af sin Aand til denne Selvtugt.

Tag derfor et Barn, sundt og stærkt, opdrag ham til den Art af Selvbeherskelse. Han vil saa ved et Par vel anvendte Aar have sat sig ind i hele min Tanke-Operation, han vil ikke behøve Tiendedelen af min Reflexions Flid og Anstrengelse, ikke den Art Gaver, som jeg har havt, og som netop vare fornødne til første Angreb. Men han vil saa være Manden, der behøves: haardfør, streng, og dog tilstrækkelig dialektisk væbnet.

Men sandeligen, det tør jeg sige, det Arbeide, jeg har havt, var et herkulisk. Til Dette har jeg havt absolute Forudsætninger, en vidunderlig Lykke og Velsignelse, men det Næste har jeg ikke saaledes Forudsætninger til. Jeg maatte blive Barn igjen og helst ikke en Alderdoms Søn, thi disse mangle gjerne legemlige Kræfter, jeg maatte have mere legemlig Sundhed og langt mindre Phantasie og Dialektik.

...... Og Dette er egentlig det, der har gjort mig Vanskeligheder, at Alt gjordes for at et saa dristigt Skridt skal synke ned i den gamle Dvaskhed med at jeg ogsaa er En af dem, som ere blevne angrebne. Alle de Samtidige forklare bestandigt ud af den lille Tabel og misforstaae derfor mig. Da jeg gjorde Skridtet, regnede jeg paa, og jeg havde det ogsaa, at have personlige Kræfter til at trodse hele Kjøbenhavn, om fornødent gjordes, jeg vilde ikke skulke mig fra Noget, men viste mig endog mere end jeg pleier — og jeg veed, jeg havde Magt dertil. Min Mening var netop (da jeg havde seet, hvad det førte til, at den Ene efter den Anden af de Angrebne gik af Veien), at blive staaende og ganske rolig gjøre Angrebet paa mig til en Gjenstand med i min Conversation.

Jeg mødte hos Minni, jeg forlangte „Corsaren", som man vilde skjule for mig, (det Samme hændte mig hos [..?..]), jeg læste den i Andres Nærværelse, talte med dem — og det lykkedes mig som altid at naae den lette Conservations Tone. Men hvad skeer, saa kommer Gjødwad en Dag og fortæller mig, at Folk siger, at det er det Eneste jeg taler om o. s. v. ɔ: det skulde være et Beviis for, at jeg var afficeret. See, der har vi det, jeg ɔ: min Taktik bliver fortolket ud af den hidtil brugelige Taktik, og Gjødwad, Ploug o. s. v. vidste egentlig heller ikke Andet end dette gamle Kneb: at see at faa det glemt.

Sørgeligt, som jeg i sin Tid sagde til Christian VIII, sørgeligt at være Genie i en Kjøbstad. Det sagde jeg naturligviis saaledes, at det blev en Høflighed til ham, jeg sagde: „Deres Majestæts eneste Ulykke er, at Deres Viisdom og Klogskab er for stor og Landet for lille; det er en Ulykke at være Genie i en Kjøbstad." Hvortil han svarede: „Saa kan man gjøre desto mere for de Enkelte." Det var den første Gang jeg talte med ham. Han sagde mig mange Smigrerier og bad mig om at besøge ham, hvortil jeg svarede: „Deres Majestæt, jeg besøger Ingen." Saa sagde han: „Ja, da veed jeg dog, at De Intet har imod, at jeg sender Bud efter Dem." Dertil svarede jeg: „Jeg er Undersaat, Deres Majestæt har at befale; men Lige for Lige, jeg betinger mig Eet." „Naa, og hvad er det?" „At jeg faaer Lov til at tale alene med Dem." Derpaa rakte han mig Haanden, og vi skiltes ad. I Talens Løb, i Begyndelsen, sagde han ogsaa Noget til mig om, at jeg havde saa mange Ideer, om jeg ikke saadan kunde overlade ham nogle. Dertil svarede jeg ham, at jeg havde meent at min hele Stræben blandt Andet ogsaa var enhver Regjering gavnlig, men at Pointen i den just var at jeg var og blev privat, da man ellers strax underskød en smaalig Fortolkning. Og forøvrigt, tilføiede jeg: „Jeg har den Ære at tjene en høiere Magt, hvorpaa jeg har sat mit Liv ind."

hedens Forvirring o. s. v., maatte jeg selv være i Besiddelse af al denne Dannelse, zart i een Forstand som en Digter, blot Aand som en Tænker. Men til det Næste behøves der legemlige Kræfter og en anden Art af streng Opdragelse: at kunne leve af Lidet, ikke at behøve mange Beqvemmeligheder, at kunne bruge en Deel af sin Aand til denne Selvtugt.

Tag derfor et Barn, sundt og stærkt, opdrag ham til den Art af Selvbeherskelse. Han vil saa ved et Par vel anvendte Aar have sat sig ind i hele min Tanke-Operation, han vil ikke behøve Tiendedelen af min Reflexions Flid og Anstrengelse, ikke den Art Gaver, som jeg har havt, og som netop vare fornødne til første Angreb. Men han vil saa være Manden, der behøves: haardfør, streng, og dog tilstrækkelig dialektisk væbnet.

Men sandeligen, det tør jeg sige, det Arbeide, jeg har havt, var et herkulisk. Til Dette har jeg havt absolute Forudsætninger, en vidunderlig Lykke og Velsignelse, men det Næste har jeg ikke saaledes Forudsætninger til. Jeg maatte blive Barn igjen og helst ikke en Alderdoms Søn, thi disse mangle gjerne legemlige Kræfter, jeg maatte have mere legemlig Sundhed og langt mindre Phantasie og Dialektik.

...... Og Dette er egentlig det, der har gjort mig Vanskeligheder, at Alt gjordes for at et saa dristigt Skridt skal synke ned i den gamle Dvaskhed med at jeg ogsaa er En af dem, som ere blevne angrebne. Alle de Samtidige forklare bestandigt ud af den lille Tabel og misforstaae derfor mig. Da jeg gjorde Skridtet, regnede jeg paa, og jeg havde det ogsaa, at have personlige Kræfter til at trodse hele Kjøbenhavn, om fornødent gjordes, jeg vilde ikke skulke mig fra Noget, men viste mig endog mere end jeg pleier — og jeg veed, jeg havde Magt dertil. Min Mening var netop (da jeg havde seet, hvad det førte til, at den Ene efter den Anden af de Angrebne gik af Veien), at blive staaende og ganske rolig gjøre Angrebet paa mig til en Gjenstand med i min Conversation.

Jeg mødte hos Minni, jeg forlangte „Corsaren", som man vilde skjule for mig, (det Samme hændte mig hos [..?..]), jeg læste den i Andres Nærværelse, talte med dem — og det lykkedes mig som altid at naae den lette Conservations Tone. Men hvad skeer, saa kommer Gjødwad en Dag og fortæller mig, at Folk siger, at det er det Eneste jeg taler om o. s. v. ɔ: det skulde være et Beviis for, at jeg var afficeret. See, der har vi det, jeg ɔ: min Taktik bliver fortolket ud af den hidtil brugelige Taktik, og Gjødwad, Ploug o. s. v. vidste egentlig heller ikke Andet end dette gamle Kneb: at see at faa det glemt.

Sørgeligt, som jeg i sin Tid sagde til Christian VIII, sørgeligt at være Genie i en Kjøbstad. Det sagde jeg naturligviis saaledes, at det blev en Høflighed til ham, jeg sagde: „Deres Majestæts eneste Ulykke er, at Deres Viisdom og Klogskab er for stor og Landet for lille; det er en Ulykke at være Genie i en Kjøbstad." Hvortil han svarede: „Saa kan man gjøre desto mere for de Enkelte." Det var den første Gang jeg talte med ham. Han sagde mig mange Smigrerier og bad mig om at besøge ham, hvortil jeg svarede: „Deres Majestæt, jeg besøger Ingen." Saa sagde han: „Ja, da veed jeg dog, at De Intet har imod, at jeg sender Bud efter Dem." Dertil svarede jeg: „Jeg er Undersaat, Deres Majestæt har at befale; men Lige for Lige, jeg betinger mig Eet." „Naa, og hvad er det?" „At jeg faaer Lov til at tale alene med Dem." Derpaa rakte han mig Haanden, og vi skiltes ad. I Talens Løb, i Begyndelsen, sagde han ogsaa Noget til mig om, at jeg havde saa mange Ideer, om jeg ikke saadan kunde overlade ham nogle. Dertil svarede jeg ham, at jeg havde meent at min hele Stræben blandt Andet ogsaa var enhver Regjering gavnlig, men at Pointen i den just var at jeg var og blev privat, da man ellers strax underskød en smaalig Fortolkning. Og forøvrigt, tilføiede jeg: „Jeg har den Ære at tjene en høiere Magt, hvorpaa jeg har sat mit Liv ind."

Idet jeg kom ind af Døren og sagde mit Navn, sagde han: „Det glæder mig særdeles meget at see Dem, jeg har hørt saameget Godt om Dem. Dertil svarede jeg (som naturligviis i Forgemakket havde siddet i Frygt og Bæven og ikke vidste, om jeg vilde komme paa Hovedet eller paa Benene ind af Døren — En der stod med derude spurgte mig netop, om jeg vilde bukke tre Gange, naar jeg kom ind, hvortil jeg svarede, at det var et latterligt Spørgsmaal til mig, Sligt kunde en gammel Hofmand afgjøre forud, jeg vidste ikke om jeg kom paa Hovedet eller paa Benene derind — men derpaa, efter at været kommet derind, var jeg traadt ham saa nær paa Livet, at han gik et Skridt tilbage, og havde sikkret mig hans Øine, hvor jeg strax saae, hvad jeg vilde): „Og jeg, Deres Majestæt, jeg har altid sagt til mig selv, tilsidst bliver den Mand, Du kommer til at staae Dig bedst med, det bliver Kongen; thi for at det skal skee, maa jeg have En, der har Aand nok dertil, og som saa staaer saa høit, at det ikke kunde falde ham ind at være smaalig mod mig."

I det Hele vare mine Samtaler med ham vel værd at optegne.

Den anden Gang jeg talte med Christian VIII var paa Sorgenfri, og mange Maaneder derefter. Hans Samtaler vare forøvrigt i en vis Forstand for mig ikke meget betydningsfulde, thi han ønskede, at jeg skulde tale. Men det var animerende at tale med ham, og jeg har aldrig seet en ældre Mand saa animeret, saa næsten opildnet, fast som en Qvinde. Han var en Art Vellystning i Forhold til Intellectualitet og Aand. At Dette kunde blive farligt for mig, saae jeg strax og holdt mig derfor saa forsigtigt som muligt langt borte fra ham. Ligeoverfor en Konge fandt jeg det usømmeligt at bruge min Nærhed som Paaskud til at jeg ikke kom, og anvendte derfor en anden Taktik: at jeg var sygelig. Christian VIII var brillant begavet, men egentlig løbet vild i sin megen Klogskab, der manglede en dertil svarende proportioneret sædelig Baggrund.

Hvis han havde levet i et sydligt Land, og jeg tænkte mig en listig Religieus, havde Christian VIII været hans sikkre Bytte. Intet Fruentimmer vilde have faaet egentlig Magt over ham, end ikke det eminenteste begavede, dertil var han deels for klog, og deels lidt mandlig overtroisk paa, at Manden er klogere end Qvinden. Men en Jesuit — og han kunde have vendt og dreiet Christian VIII; dog maatte denne Jesuit naturligviis have raadet over det Interessante, thi det gispede han egentlig efter. Men indtagende, overordentligt fiin, med et sjeldent Øie for hvad der kunde behage og glæde den Enkelte, just denne Enkelte, det var han.

Altsaa jeg kom ind. Han sagde: „Det er længe siden jeg har seet Dem hos mig." Dertil svarede jeg, endnu henne ved Døren: „Deres Majestæt vilde maaskee først og fremmest tillade mig at gjøre mig forstaaelig. Jeg maa bede Deres Majestæt at være forvisset om, hvor meget jeg paaskjønner den Naade og Gunst, som De viser mig; men jeg er svagelig, og derfor kommer jeg saa sjelden, jeg kan ikke godt taale denne Venten i et Forgemak, det anstrenger mig." Dertil svarede han, at jeg ikke behøvede at vente, men at jeg i ethvert Tilfælde kunde skrive ham til. Derfor takkede jeg ham. Derpaa gik vi over til Samtalen, som førtes tildeels spadserende. Han vilde altid helst tale om Regjerings-Anliggender, eller en almindelig Betragtning om et eller andet Politisk. Den Dag førte han Samtalen hen paa Communismen, som han tydelig nok var angest og bange for. Jeg forklarede ham, at efter hvad jeg forstod, vilde den hele Bevægelse, som nu forestod, blive en Bevægelse, som slet ikke kom i Berøring med Kongerne. Det vilde blive en Strid mellem Stand og Stand, men de stridende Parter vilde bestandigt have Indtryk af at staae sig godt med Monarken. Det var Oldtids-Problemerne, der kom igjen, og man saae derfor til, at Kongen paa en Maade kom til at staae udenfor. Det vilde blive Stridigheder som i et Huus mellem Kjelder og Stue, og mellem disse og 1ste Sal o. s. v., men Verten vilde man ikke angribe. Jeg talte dernæst om, hvorledes man stred med „Mængden": blot staae ganske rolig; at „Mængden"

var som et Fruentimmer, med hvem man aldrig stred ligefrem, men indirecte, hjalp den til at forløbe sig, og da den mangler Tanke, vilde den i næste Øieblik bestandigt tabe, — men blot staae fast. Her sagde han: „Ja, det burde især deleshed en Konge". Hertil svarede jeg Intet. Saa talte jeg om, at Det, hele Tiden behøvede, var Opdragelse, og at hvad der i store Lande blev Voldsomhed, det blev i Danmark Uartighed. Da han saa sagde mig nogle Behageligheder om min Aand o. s. v., benyttede jeg Situationen og sagde: „Deres Majestæt seer bedst paa mig, at det er sandt hvad jeg siger, thi mig betræffende dreier Alt sig egentlig om at jeg er godt opdragen, og derfor egentlig om min Fader." Saa talte vi Noget om Guizot, et Angreb der just den Gang var gjort paa ham. Jeg viste det Lumpne i den Tvetydighed, at medens de moderne Stater have gjort Skandalen til en officiel Størrelse i Staten, og altsaa Taktikken er at ignorere, at de saa pludselig en Dag faae i Sinde at sige, at et saadant Angreb skal være Alvor. „Jeg tænker mig Guizot; han har læst Angrebet, derpaa har han i det Høieste seet sig i Speilet for at forvisse sig om, at Smilet og Minen var ganske den sædvanlige — og saa, saa hitter man paa, at det skal være Alvor; og hvis han derimod en anden Dag havde taget et saadant Angreb for Alvor, saa havde man udleet ham som en Landjunker, der ikke var vant til Livet i den store Stad."

Saa talte han Noget om Sorø, holdt et Slags Foredrag derover, og spurgte saa mig; jeg svarede, at jeg aldrig havde tænkt Noget over Sorø. Han spurgte, om jeg ikke kunde faae Lyst til en Ansættelse der? Nu vidste jeg, at han just den Morgen havde været ude at fiske, og derfor indeholdt mit Svar en Hentydning dertil. At Fiskerne foruden de egentlige Snører gjerne havde en aparte lille Snøre, paa hvilken de dog stundom fik de bedste Fisk — en saadan aparte lille Snøre var jeg.

Saa takkede han mig for den Bog, jeg sidst havde bragt ham, han havde læst i den: „Det var meget dybsindigt men ham for høit." Jeg svarede: „Deres Majestæt har naturligviis ikke Tid til at læse Bøger, og hvad jeg skriver er heller

ikke beregnet paa Dem. De har derimod nu saa nylig havt Naturforskerne hos Dem, det er Noget for Dem, Noget der tillige tilfredsstiller Skjønheds-Sandsen." Derover blev han aabenbart lidt stødt og sagde: „Ja, ja, det Andet kan jo ogsaa være godt."

Jeg havde flere Gange gjort Mine til at gaae og sagt, jeg vilde ikke opholde ham længere. Dertil svarede han hver Gang: „Ja, ja, jeg har god Tid." Da det skete 3die Gang saa sagde jeg: „Ja, Deres Majestæt vil selv indsee, at jeg har Tid nok, jeg var bange for at Deres Majestæt ikke havde Tid." Bag efter fik jeg af en mere øvet Mand, hvem jeg fortalte det, at vide, at jeg havde baaret mig ad som en Klods-brian, at man hos en Majestæt ved at ville være mere høflig i den Stiil egentlig er uhøflig, da man blot har at vente, til han bukker.

Endeligen kom jeg dog afsted. Han sagde: at det vilde være ham særdeles kjert at see mig. Derpaa gjorde han en Bevægelse med Haanden, som jeg kjendte fra sidst, han vilde række mig Haanden; men da samme Mand havde sagt mig, at det var Skik, naar Majestæten bød En Haanden, at kysse ham paa Haanden, og jeg ikke kunde beqvemme mig dertil, lod jeg som jeg ikke forstod det, og bukkede.

Imidlertid lovede jeg mig selv at besøge ham saa spar-somt som muligt.

Den tredie Gang jeg besøgte ham var paa Sorgenfri, jeg bragte ham et Exemplar af „Kjerlighedens Gjerninger." *) Pastor Ibsen **) havde sagt mig, at han engang havde sat sig i Hovedet, at han ikke kunde forstaae mig, og den Idee fik jeg ikke ud igjen. Det havde jeg i Tanke. Jeg kom ind, rakte ham Bogen. Han saae lidt i den, og bemærkede Dispositionen i første Deel („Du skal elske, Du skal elske Næsten, Du skal elske Næsten") og øieblikkeligt slog det ham; han var virkelig

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1847", S. 175 o. ff.]
**) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1833—43", S. 231—232 og S. XXII, samt 1844—46, S. 175—179.]

et begavet Hoved. Derpaa tog jeg Bogen fra ham igjen, og bad ham tillade mig at oplæse ham en Passus, hvortil jeg valgte 1ste Deel p. 150 m.*) Det bevægede ham, som han overhovedet var let bevægelig.

Derpaa traadte han op mod Vinduet, og jeg fulgte ham altsaa. Han begyndte saa at tale Noget om sin Regjering. Jeg sagde, at det fulgte af sig selv, at jeg kunde sige ham Eet og Andet, som han ellers maaskee ikke fik at vide, thi jeg kunde sige ham, hvorledes han tog sig ud fra Gaden. „Men skal jeg tale eller skal jeg ikke tale? Thi skal jeg tale, saa taler jeg ganske ligefrem.“ Han svarede: „Tal De kun.“ Saa sagde jeg ham, at han havde ladet sig forføre af de personlige Gaver han var i Besiddelse af, at en Konge havde i den Henseende Noget ligt med en Qvinde, der bør skjule sine personlige Talenter og blot være Huusmoderen — og han blot Kongen. „Jeg har ofte tænkt mig hvorledes en Konge burde være. For det Første, maa han gjerne være styg; dernæst skal han være døv og blind, eller idetmindste lade saa, thi det forhindrer mange Vanskeligheder; en dumdristig, en ubetimelig Replik, som dog, ved at være sagt til Kongen, faaer en Slags Betydning, affærdiges bedst med et: „hvad behager?“ ɔ: at Majestæten ikke har hørt den. Endelig maa en Konge ikke sige Meget, men have saadan et Mundheld, han siger ved enhver Leilighed, som følgelig Intet siger.“ Han loe og sagde: „En deilig Beskrivelse af en Konge.“ Saa sagde jeg: „Ja, det er sandt, een Ting endnu, saa maa en Konge passe paa at være syg engang imellem, det vækker Deeltagelse.“ Derpaa udbrød han i en besynderlig Interjection af næsten Glæde og Jubel: „Aah, det er nok derfor at De taler om, at De er sygelig, De vil gjøre Dem interessant.“

Ja, det er ganske vist, han var virkelig at tale med som en Qvinde, saa opildnet kunde han være. Saa viste jeg ham dernæst, at han havde skadet sig selv ved sine Audientser, at han indlod sig for meget personligt med Kreti og Pleti, at han derved fjernede især den høiere Embedsstand fra sig, der

*) [I Afsnittet om: „Kjerlighed er Samvittighedens Sag.“]

blev utaalmodig over denne tilfældige Art Indflydelse af Uvedkommende; at han dog selv maatte indsee, at det var umuligt at regjere paa den Maade, at han fik talt med hver Undersaat. Han betænkte ikke, at Enhver, han saadan havde talt med, gik og vrøvlede derom. At Feilen viste sig selv i dette Dieblik, da jeg stod og talte saaledes med ham, om jeg end vist var en Undtagelse, da jeg religieust følte mig forpligtet til at fortie hvert Ord. (Det er ogsaa sandt, jeg har ikke talt til noget Menneske derom, saa længe han levede, og efter hans Død kun til en ganske Enkelt og meget deelviis.) Han svarede: at jeg dog ikke maatte troe, at det var blot hans mulige Gaver der havde forledet ham; men at han, da han besteg Thronen, var af den Mening, at det at være Konge ikke mere kunde være en prestige; men at han ogsaa lidt efter lidt havde forandret det.

Jeg havde sagt, at en Del af disse Bemærkninger havde jeg allerede havt Leilighed til at gjøre strax den første Dag, han besteg Thronen. Derpaa sagde han: „Ja, ikke sandt, det var den Gang, der blev holdt en Generalforsamling, hvor De var Præsident *)." — Hukommelse havde han. — Just i det samme Dieblik gaaer Døren til et Sideværelse op, men lukkes strax igjen. Jeg traadte et Skridt tilbage. Han gik hen til Døren, men idet han gik, sagde han: „Det var vist Dronningen, hun har saa gjerne villet see Dem; nu skal jeg hente hende." Nu kom han med Dronningen ved Haanden — og jeg bukkede. Det var i Grunden en Uhøflighed mod Dronningen, som heller slet ikke kom til at vise sig i sin skjønne Repræsentation, hun saae endog ubetydelig [ud] — men er Andet muligt, naar en Dronning paa den Maade skal træde op.

Dronningen sagde, at hun kjendte mig nok, hun havde seet mig engang paa Volden (hvor jeg løb og lod Trydе i Stikken) **), at hun havde læst en Deel i „Deres Enten og Eller, men hun

*) [Decbr. 1839.]

**) [I Randen:] derpaa viste Kongen Dronningen Exemplaret af den nye Bog, hvortil jeg svarede: „Deres Majestæt har bragt mig i en Forlegenhed, at jeg intet Exemplar har medbragt for Dronningen." Han svarede: „Aah, vi To kan nok nøies med eet."

kunde ikke forstaae det". Dertil svarede jeg: „Deres Majestæt vil selv indsee, at det er værst for mig." Men i Situationen var der noget Mærkeligere. Christian VIII hørte strax Feilen „Enten og Eller", og jeg hørte den rigtignok ogsaa, forundret hørte jeg Dronningen sige netop hvad Spjomfruerne o. s. v. sige. Kongens Blik faldt paa mig; jeg undgik det. Saa talte vi endnu et Par Ord, derpaa sagde Kongen til Dronningen: „Er Juliane hos Dig?" Dertil svarede hun: „Ja" — og gik saa.

Jeg talte nu videre med Kongen. Han spurgte, om jeg ikke skulde reise iaar. Jeg svarede, at blev det Tilfældet, blev det meget kort, og til Berlin. „Der har De vel mange interessante Bekjendtskaber?" „Nei, Deres Majestæt, i Berlin lever jeg aldeles isoleret, og arbeider allerstærkest." „Men saa kunde De jo lige saa godt reise til Smørum-Ovre," (og saa loe han over sin egen Vittighed). „Nei, Deres Majestæt, hvad enten jeg reiser til Smørum-Ovre eller til Smørum-Nedre, et Incognito, et Skjul af 400,000 faaes ikke." Det var nu en lille Spydighed, hvortil han svarede: „Ja, det er ganske sandt."

Saa spurgte han mig om Schelling*). Der gjorde jeg saa nogle Forsøg paa i en Fart at bibringe ham et Indtryk. Saa spurgte han om Schellings personlige Stilling til Hoffet, hvad Anseelse han nød ved Universitetet. Jeg sagde, at det nok gik Schelling som den Flod Rhinen ved dens Udløb, den bliver stillestaaende Vand, — saaledes forbløder han i Egenskab af kongelig preussisk Excellence. Saa talte jeg endnu lidt om hvorledes den Hegelske Philosophie først havde været Regjerings-Philosophie, og nu skulde nok Schelling være det.

Dette sidste Besøg var et Exempel paa den Fiinhed Christian VIII havde i at vise den Art Opmærksomhed, som just var beregnet paa denne Enkelte, det var saa smigrende som det kunde være, at gjøre det i den Grad til et Familie-Besøg.

Senere har jeg ikke talt med ham. Jeg havde fast besluttet saa sparsomt som muligt at komme til ham, og derfor helst kun, naar jeg havde en Bog at bringe ham. Men at jeg har besøgt ham, fortryder jeg ikke; det er mig dog en kjer Erin-

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1833–43", S. 287, 303 og 308–309.]

dring. Havde han levet længere, var det ikke blevet godt for mig, thi han kunde egentlig ikke godt lide at Nogen var privat, han meente det hørte med til Kongens Styrelse at anvise Enhver ubetinget sin Gjerning. Det var derfor ogsaa først i det Øieblik, at jeg begyndte at tænke paa at gaae ind i en Embedsstilling, at jeg gik til ham.

Det hele Forhold er mig en smuk Erindring, han fik ingen Leilighed til Andet end at faae det absolut animerende Indtryk af mig, og jeg saae ham bestandigt kun som Elskværdigheden og Livligheden selv.

Forøvrigt skylder jeg i en vis Forstand Christian VIII Noget, og Meget, nemlig et behageligt og velgjørende Indtryk af Livet som han [har] bibragt mig. Jeg har altid havt kun altfor stor Tilbøjelighed til ikke at give i Forhold til det Endelige; havde nu Expeditionen ud til Kongen taget en for mig ubehagelig Vending, saa havde det vistnok havt en betydelig Indflydelse paa mig til at gjøre mig end mere indolent. Lige det Modsatte var Tilfældet. Ogsaa i en anden Forstand var dette Forhold mig gavnligt. Omgiven af hele Pøbelagtigheden og af saa megen smaalig Misundelse, uden at have det allermindste Sandsebedrag til Hjælp, da jeg jo var og er slet og ret Privatmand, og ved Forholdenes Usselhed i Danmark ved hvad der er det Fortrinlige hos mig blevet i Mængdens Øine en Særling, fordi de ikke kunne begribe mig. Forsaavidt var det dog ogsaa godt, at de misundelig Fornemme, der stadigen have skjult benyttet Pøbelagtigheden mod mig, kunde faae en lille Vanskelighed at bide paa. Derfor maatte min Existents pointeres lidt. Dertil var Forholdet til Kongen Noget. Det var i en vis Forstand just en Opgave for mig: kun eet Menneske, en absolut Monark, og nu tilmed just Christian VIII. Jeg saae let, at det Forhold kunde blive mig farligt, at Christian VIII kunde faae for megen Smag paa mig; derfor blev der brugt den yderste Forsigtighed, som Enhver vist vil indrømme, der veed, hvorledes han inclinerede for mig. Men paa

den anden Side, Forholdet var oppe paa den Spidse, at jeg hvilket Øieblik det skulde være, kunde have marqueret det, om fornødent skulde gjøres.

Christian VIII var kun saa klog, at han, næsten overtroisk paa sin egen Klogskab, naar han fik et Indtryk af eminent Klogskab, blev næsten phantastisk, og i eet væk frygtede Spøgelser. Han var ikke nervestærk, hans Liv havde mærket hele hans aandelige Bygning, han manglede ethisk Holdning, det Religieuse berørte ham næsten kun æsthetisk — og saa var han klog. At denne Bygning er en uproportioneret sees let, og den er som beregnet paa at blive, men vel at mærke paa den behageligste og nydelsesrigeste Maade, et Bytte for Underfundighed. I Grunden var han meget herskesyg. Det at han saa gjerne brugte andre end de officielle Omgivelser, var et Bedrag af hans Klogskab. Han var bange for enhver virkelig Charakteer. Var en saadan for stærkt bygget, at den blot viste sig saa at sige muskuløst, saa fjernede han den. Men en urokkelig Charakteer skjult i Klogskabens og Phantasiens Smidighed, det var hans Grændse. Dette X kunde han ikke løse, og som ved en Naturlov vilde han være i en Saadans Magt.

Overhovedet har Christian VIII beriget mig med mangen psychologisk Iagttagelse. Maaskee burde en Psycholog især være opmærksom paa Konger, og især paa absolute Konger, thi jo friere Mennesket er, jo bedre [?] bunden i Endelighedens Bekymringer og Hensyn, desto mere er Mennesket at kjende.

Det stundom dog næsten væmmer mig at have med Menneskene at gjøre; jeg vilde helst tie bomstille. Naar man taler med dem, hver især, om det Høieste, om lidt Opoffrelse, om ene at ville tjene Sandheden: da billige de Alle det, sige: saadan er det, saadan bør ethvert Menneske handle. Men den mageløse Virtuositet med hvilken de for deres Vedkommende handlende sigte efter de jordiske Formaal: ja den er frygtelig. Paa den Maade kommer jeg til at staae ganske ene, udpeget som en Særling og en Halvgal.

Til

Fuldbringelsens samtlige Værker*)

kunde skrives et lille bitte Forord.

Som en Minister træder af og bliver privat Mand, saaledes ophører jeg at være Forfatter og nedlægger Pennen — jeg har virkeligen havt en Portefeuille.

Endnu blot et Ord, dog nei, nu ikke et Ord mere, nu har jeg nedlagt Pennen.

I Grunden er det dog forfærdeligt at tænke paa, hvad det skal blive for en næste Generation, hvad Opdragelse den kan have faaet, naar det ved Hjælp af Pressen aldeles bogstavelig har været Tilfældet, at Forældre og Børn enedes om i Fællesskab at deeltage i Drenge-Streger. Thi var „Corsaren" dog Andet? I min Tid skete ogsaa saadan noget Lignende i Skolen mellem os Drenge indbyrdes, men vi vare naturligviis bange for at Læreren eller Forældrene skulde faae det at vide. Men nu foregaae Forældrene selv Børnene, det er aldeles officielt. Og Skolemesteren er selv bange derfor, som f. E. den [.....] M. Hammerich, der foretrak at lade en Lærer (Høedt[?]) gaae af fra Skolen, fordi han blev forfulgt af Corsaren, og Drengene bragte den med i Skolen. Hvilken Slægt!

Det er ypperligt af Luther (i Prædiken over Epistelen 4de Søndag i Advent): at bede Gud om Noget, og saa ikke troe, at han vil give det, det er at gjøre Nar af Gud.

Samt i samme Prædikens Slutning: Gud skal være os Alt, og vi være Næsten Alt.

I Forhold til enhver Endelighedens Gjenstand gjælder det, at der ved at omseile den maa komme det Øieblik, da man

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1848", S. 277.]

har overseilet [?] den; og fra nu af viser den sig mindre. Anderledes med Uendeligheden. Deraf kommer det, at Gud voxer fra de Fleste, efterhaanden som deres Forestilling om det Uendelige udvikles. Jo længere og jo mere man nemlig beskæftiger sig med det Uendelige, jo mere opdager man, hvor uendeligt det er, ɔ: jo mere Relativitet og Relativitet lægger man bag ved sig som hvad der dog ikke udtømmer det Uendelige. Man kunde derfor næsten fristes til at sige, at man i Evigheden jo just af den Grund ikke kom Gud nærmere, da Loven for Forholdet er lige den modsatte, at det Uendelige bliver uendeligere og uendeligere, og man selv blot forsvinder mere og mere derimod. Men i Evigheden er man ikke under Tidens Succession, og den Væren aeterno modo er det intensive Punctuelle.

Christus forholder sig egentlig som Tangent til Jorden (anderledes kan det Guddommelige heller ikke forholde sig): Han havde ikke Det, hvortil Han kunde helde sit Hoved. Tangent er jo en ret Linie, der berører Cirklen i eet eneste Punkt.

At voxe i aandelig Forstand eller aandelig forstaaet betyder ikke at blive større men at blive mindre. Barnet er den reent umiddelbart bestemmede Egoist og ganske anderledes sikkert paa sig selv end den Ældre, der blot nogenlunde har indladt sig med det Uendelige. Al Udvikling aandelig forstaaet bestaaer ikke i at der føies til men i at der tages fra mig, alt det Formeentlige o. s. v., som jeg har og som var min Styrke i Umiddelbarheden. Man seer her, hvor dum den er denne Vrælen paa det Positive. Derfor er det jo ogsaa den høieste religieuse Akt: at blive til Intet for Gud. De fleste Menneskers Ulykke er ingenlunde, at de ere svage, men at de ere for stærke — til egentlig at mærke Gud. Et Træ, et Dyr er endnu stærkere, og derfor mærker det slet ikke Gud; en Steen er allerstærkest og mærker derfor absolut Intet til Gud.

Man taler om, at ethvert Menneske har Samvittighed, og forudsætter det: og dog er der ingen Færdighed (hverken en legemlig f. E. at dandse, synge o. s. v., eller en aandelig f. E. at tænke o. D.) der fordrer en saa langvarig og saa anstrengende Skole som inden et Menneske egentlig kan siges at have Samvittighed. Som Guldet i reen Tilstand findes blandet med allehaande uædle og ueensartede Bestanddele, saaledes med Samvittigheden i den umiddelbare Tilstand, den har Elementer i sig som ere lige det Modsatte af Samvittighed.

Deri ligger det Sande af hvad Hegel taler om, at Samvittigheden er en Form af det Onde. Men paa den anden Side er det uforsvarligt udtrykt af Hegel. Thi han burde have sagt: det som Mange, ja de Fleste kalde Samvittighed, er slet ikke Samvittighed, men vapeurs, Opstød fra Maven, Gavtyvestreger o. s. v. — en Ridefogeds Samvittighed.

Man maa sige, at det Evigheden, hvor hvert Menneske skal dømmes, først og fremmest vil fordre af ethvert Menneske er, at han har skaffet sig en Samvittighed; det bliver egentlig Grunddommen: har Du havt en Samvittighed eller ikke; men vel at mærke: har Du ingen havt, saa er Du dømt.

Der er noget Tragikomisk i min Situation med R. Nielsen. Han har efterhaanden læst sig saaledes ind i mine Skrifter, at hvert andet Øieblik kommer et Billede, en aandrig Bemærkning, som jeg kjender, og kunde citere fra Stedet, men han synes ikke at mærke det.

Det kunde blive rhetorisk smukt og virkende at slutte en Tale, som saa ofte gjøres, med et Vers af en gammel Psalme, og saa just i det Øieblik Tilhørerne ere ganske sikkre paa at det er forbi, lyrisk at exegetisere over de enkelte Ord, men kort.

F. E., Talen er færdig, nu kommer „et Vers af en gammel Psalme“:

„Og naar al Verdens Trøst er død,
Da bliver Du mig dobbelt sød . . .“

og saaledes vil det ogsaa skee, ja saaledes maa det være; thi naar Eddiken bliver surere og Galden bittrere, som skjenkes os: o, den mindste Smule Trøst, som vi neppe smagte i de glade og lykkelige Dage, da vi næredes ved Slikkerie, den bliver dobbelt sød, den er ikke i og for sig sødere, men Eddiken er surere og Galden bittrere. Altsaa:

„Og naar al Verdens Trøst er død
Da bliver Du mig dobbelt sød,
O, Jesus arme Syndres Ven,
O, drag mig ganske til Dig hen".*)

———

Overhovedet kunde det blive skjønt saaledes at tage et enkelt Vers, og successivt lade det blive til, indvirket i lyrisk Commentar.

Exempel.

A. T. Det var i den ældre Tids Psalmedigtning almindeligt at fremstille Sjelens Forhold til Christus som en Samtale, og under Billedet af Forholdet mellem en Brud og Brudgom. Sjelen var Bruden, og benævnedes ofte med det Navn Sulamith.

Det er nu Tilfældet i en gammel Psalme, hvor det forestilles, at Sjelen (Bruden) er blevet utaalmodig, ikke kan skikke sig i dette Livs Lidelse, men utaalmodigt venter paa Befrielsens Stund. Saa forestilles Christus at tale til Bruden og han siger**):

„Mens Luften er endnu saa fuld
Af Vintersneens Gysekuld",

Det er altsaa endnu midt i Vinterens Hjerte, der er længe til

*) [I Randen:] Brorson Nr. 104, 9.
**) [I Randen:] Det er af Brorsons Svanesang Nr. 49, p. 867: men jeg citerer den lidt anderledes, lader den første Linie gaae ud, og trækker de to følgende hen til 4de.

Foraaret, derfor er det utaalmodigt nu at ville have Foraar; der er meget mere at udholde før Befrielsens Time slaaer, ja Lidelsen er maaskee neppe ret begyndt. Luften er endnu fuld af Snee; ja det er ikke blot koldt, men koldt saa det gyser i En, uhyggelig koldt, thi det er ikke altid gysende fordi det er koldt.

([I Randen:] Det er tidligt paa Vinteren, „Vintersneen" er langtfra endnu ikke kommet ned, den staaer og piner i Luften, deraf den uhyggelige kolde Luft, saa det gyser i En: Gyse-Kuld). Derfor har Digteren dannet det nye Ord: Gysekuld. Altsaa:

„Mens Luften er endnu saa fuld
Af Vintersneens Gysekuld,
Hvi lukker Du da Vinduet op?"

Altsaa Bruden forestilles at sidde ved Vinduet, og lukker Vinduet op; men Den, der lukker Vinduet op paa den Aarstid, han venter utaalmodig, han spørger hver Time, hvert Øieblik efter Forandring. O, og det er jo endnu midt i Vinteren.

„Hvi lukker Du da Vinduet op
Og stirrer alt mod Skyens Top?" —

som maatte Foraaret komme, springe ud lig Knoppen af Stengelen; og stirrer „alt" — allerede, o, det er meget for tidligt! — eller og stirrer „alt" ɔ: bliver ved at stirre: o, saa vil Du komme til at stirre længe, medens kun Din Utaalmodighed voxer, og gjør den lange Tid endnu længere, og Vinteren endnu koldere, og Luften endnu uhyggeligere med dens Gysekuld. Altsaa:

„Hvi lukker Du da Vinduet op
Og stirrer alt mod Skyens Top,
Hvi gjør Du det saa tidt,
　　Min Sulamith?" —

og saaledes vil det ogsaa skee, ja saaledes maa det være; thi naar Eddiken bliver surere og Galden bittrere, som skjenkes os: o, den mindste Smule Trøst, som vi neppe smagte i de glade og lykkelige Dage, da vi næredes ved Slikkerie, den bliver dobbelt sød, den er ikke i og for sig sødere, men Eddiken er surere og Galden bittrere. Altsaa:

„Og naar al Verdens Trøst er død
Da bliver Du mig dobbelt sød,
O, Jesus arme Syndres Ven,
O, drag mig ganske til Dig hen".*)

Overhovedet kunde det blive skjønt saaledes at tage et enkelt Vers, og successivt lade det blive til, indvirket i lyrisk Commentar.

Exempel.

A. T. Det var i den ældre Tids Psalmedigtning almindeligt at fremstille Sjelens Forhold til Christus som en Samtale, og under Billedet af Forholdet mellem en Brud og Brudgom. Sjelen var Bruden, og benævnedes ofte med det Navn Sulamith.

Det er nu Tilfældet i en gammel Psalme, hvor det forestilles, at Sjelen (Bruden) er blevet utaalmodig, ikke kan skikke sig i dette Livs Lidelse, men utaalmodigt venter paa Befrielsens Stund. Saa forestilles Christus at tale til Bruden og han siger**):

„Mens Luften er endnu saa fuld
Af Vintersneens Gysekuld",

Det er altsaa endnu midt i Vinterens Hjerte, der er længe til

*) [I Randen:] Brorson Nr. 104, 9.
**) [I Randen:] Det er af Brorsons Svanesang Nr. 49, p. 867; men jeg citerer den lidt anderledes, lader den første Linie gaae ud, og trækker de to følgende hen til 4de.

Foraaret, derfor er det utaalmodigt nu at ville have Foraar; der er meget mere at udholde før Befrielsens Time slaaer, ja Lidelsen er maaskee neppe ret begyndt. Luften er endnu fuld af Snee; ja det er ikke blot koldt, men koldt saa det gyser i En, uhyggelig koldt, thi det er ikke altid gysende fordi det er koldt.

([J Randen:] Det er tidligt paa Vinteren, „Vintersneen" er langtfra endnu ikke kommet ned, den staaer og piner i Luften, deraf den uhyggelige kolde Luft, saa det gyser i En: Gyse-Kuld). Derfor har Digteren dannet det nye Ord: Gysekuld. Altsaa:

„Mens Luften er endnu saa fuld
Af Vintersneens Gysekuld,
Hvi lukker Du da Vinduet op?"

Altsaa Bruden forestilles at sidde ved Vinduet, og lukker Vinduet op; men Den, der lukker Vinduet op paa den Aarstid, han venter utaalmodig, han spørger hver Time, hvert Øieblik efter Forandring. O, og det er jo endnu midt i Vinteren.

„Hvi lukker Du da Vinduet op
Og stirrer alt mod Skyens Top?" —

som maatte Foraaret komme, springe ud lig Knoppen af Stengelen; og stirrer „alt" — allerede, o, det er meget for tidligt! — eller og stirrer „alt" ɔ: bliver ved at stirre: o, saa vil Du komme til at stirre længe, medens kun Din Utaalmodighed voxer, og gjør den lange Tid endnu længere, og Vinteren endnu koldere, og Luften endnu uhyggeligere med dens Gysekuld. Altsaa:

„Hvi lukker Du da Vinduet op
Og stirrer alt mod Skyens Top,
Hvi gjør Du det saa tidt,
Min Sulamith?" —

δικαιος betyder egentlig: lige, og efter hvad Rosenvinge har fortalt mig, findes det saaledes brugt etsteds hos Xenophon i Cyropædien om en Vogn.

Naar der nu staaer i Evangeliet om den utro Huusfoged: det uretfærdige Mammon, hvad om man forstod det saaledes: det ulige Mammon ɔ: Mammon, som har den Egenskab at befæste Forskjellen mellem Menneske og Menneske og paa en aldeles ligegyldig (ɔ: uretfærdig) Maade. Thi dette er jo just „Penges“ Væsen.

NB. NB.

..... Virkningen af dette hele »monumentum aere perennius« [»alle de sidste Arbeider, som jeg har færdige«] vil blive en reen ideal. Det er som en Dom, men jeg er ikke »Dommeren«, jeg underkaster mig selv Dommen!

Den der lever i meget smaae Forhold (Stillleben), kommer let i den Vanskelighed at ville anbringe Guds-Forholdet, eller sætte Gud i Forhold til de største Ubetydeligheder. F. E., at der idag er Røg, at igaar Maden var sveden o. D., det er „Guds Straf“, eller i ethvert Tilfælde: man kommer derved til at tænke paa Gud. Hele Begyndelsen i en Novelle af Tieck „der Jahrmarkt“ er godt opfattet i denne Henseende.

De, der leve i Verdens Tummel, komme let i den Vanskelighed, at der overhovedet intet Tilfælde tilbyder sig for dem, hvor det ret bliver Pathos og Alvor med Tanken om Gud eller med at tænke Guds-Forestillingen til. De have saa mange courante Begreber og Erfaringer, at Alt strax rubriceres, og egentlig Intet gjør det pathetiske Indtryk. En Præst f. E. som begraver 10 hver Dag, vier 20 hver Søndag, døber Børn i Dusinviis, kort aldrig er af Kjolen.

Det er derfor en god Maalestok for hvad ethisk Alvor er i en Præst: med hvilken Pathos han formaaer at give hver af disse Repetitioner Høitidelighed. Det er Tilfældet med

Biskop M[ynster], og han er egentlig derved større end ved al hans Veltalenhed.

Som Prædikant har Mynster unegtelig Noget tilfælles med den Art Viisdom og Virtuositet, som naar en kløgtig Huusmoder, der tillige er Dame og altsaa har noget Fornemt, veed at give det Udseende af, at der er Overflod paa Bordet uagtet det Modsatte er Tilfældet. Jeg glemmer ikke den Virtuositet, hvormed Tante paa Kjøbmagergade kunde sige: ikke et lille Stykke Kylling? — og saa var der omtrent en Vinge, hvilken naturligviis Alle lod passere og sagde: nei Tak, jeg har faaet; og det var næsten som havde vi virkelig Alle faaet. Mynsters Styrke er Serveringen, og denne, men for ham, sædelige Virtuositet gjør stundom Kunststykker, der for en hurtig Phantasie erindrer om Miraklet med de 5 smaae Brød. Dette er naturligviis ikke et Bedrag, men en ædel Viisdom; der er nemlig i religieus Henseende en Umættelighed, som er intet mindre end religieus.

Dette er Loven for Forholdet mellem Gud og Menneske i Guds-Forholdet.

Divisio.

Der [er] en uendelig svælgende qvalitativ Forskjel mellem Gud og Menneske.

Dette betyder, eller Udtrykket derfor er: Mennesket formaaer slet Intet, det er Gud der giver Alt, ham, der giver Mennesket at troe o. s. v.

Dette er Maaden; og her ligger Christendommens Første.

Subdivisio.

At uagtet det naturligviis intet, ubetinget intet Fortjenstligt kunde have med nogensomhelst Gjerning, saa lidet som at Troen kunde være et Fortjenstligt (thi i saa Fald er jo Divisio eller Oversætningen hævet, og vi ere jo her i en Undersætning), gjælder det dog om barnligt at turde indlade sig med Gud.

Skal Divisio være Alt saa bliver Gud saa uendelig ophøiet, at der [er] slet intet egentligt eller virkeligt Forhold mellem Gud og det enkelte Menneske.

Man maa derfor passe saa nøie paa Subdivisio, uden hvilken den Enkeltes Liv egentlig intet Sving faaer.

Overhovedet maa man høre meget nøie efter, hvo det er der taler. Thi Divisio eller det i den Indeholdte kan siges saaledes, at det er Udtrykket for den dybeste Gudsfrygt; men ogsaa saaledes, at det i Grunden er et Bedrag med at skrue Gud saa høit op. Det kan saa være enten for at faae Lov til at leve ganske som man selv vil, i verdslig Betragtning af Livet, eller dog for at faae Lov til at føre et religieust Stillleben uden at komme ud i Farerne.

I vor Tid gjælder det især om at faae det Barnlige igjen, at det dog lader sig gjøre at et Menneske, et enkelt Menneske i Sandhed forholder sig til Gud betræffende dette sit Smule Livs Anliggender. Thi det er jo dog givet ganske i Almindelighed, at Gud er noget uendelig Ophøiet, saa det dog neppe nu kunde falde et eneste Menneske ind saadan udenvidere at ville spille Kammerat med Gud. Men Ulykken er, at Ophøietheden, som udsiges om Gud, er bleven en Trivialitet og egentlig Aflad fra Guds-Forholdet. Og, som sagt, her kan den strengeste Orthodoxie saa let komme til at bedrage sig selv med sin Lære om: at det er Gud der gjør Alt ved os, vi formaae slet Intet: thi Incommensurabiliteten kan jo ogsaa være Aflad.

I Betragtning af at Peter er min Broder, og i Betragtning af de religieuse Forudsætninger til al denne Dømmen, han jo aabenbart har, og fordi det dog ogsaa er mig som et Ansvar, at bringe ham i den Situation, at han, naar jeg er død og Selvfornegtelsens dialektiske Knude for mit Liv er løst og dets Smerte kan interpretere det, da skal have den Yd-

mygelse, at han egentlig har bedømt mig feil: har jeg, men med stor Forsigtighed, dog lagt ham det lidt paa Sinde, at han skulde see sig for.

Men han er, saa siger han, sikker nok i sin Dom. Saa bliver det hans Sag, det er ikke for min Skyld jeg har gjort det. Jeg forstaaer ham meget godt, at han dog egentlig kun kan forklare sig mit Liv som en dumdristig Stræben efter det Store.

Det forstaaer sig, det er saa nemt, thi at Sligt er til, har man da længe nok vidst; det er saa nemt, istedetfor at vove sig ud blot en lille Smule i de Tanke-Anstrengelser, som mine Skrifter indeholde, just ved at vise den smalle Grændse mellem hvad der kan være sand Selvfornegtelse og Egoisme. Min Forfatter-Realitet ligger just for saa stor en Deel i at have næsten opdaget: Sympathiens Lidenskab.

Men alt Sligt koster Anstrengelse; det er langt nemmere [?] at forklare mit Liv paa hiin Maade, saa selvbehageligt finde, at det egne Stilleben er noget Høiere i religieus Forstand.

Han er mig et Exempel paa og et Beviis for, at et Menneske ikke forstaaer mere end hans Liv udtrykker. Deraf denne hans Opfattelse, ifølge hvilken saa hvad Modstand der i en senere Tid er blevet mig til Deel er Nemesis eller Guds Straf.

Nu, for min Skyld er det temmelig ligegyldigt, men mit Ansvar, hvis jeg har noget, troer jeg at have indfriet.

Christus siger: hvi ere I saa frygtagtige, I Lidettroende. Han bruger to Ord, og dog hvad Under at man er frygtagtig, naar man er lidettroende!

Det er dog en mærkeligere Titel: „Viisdom for en Penning, kjøbt for en Million „Anger"" .... udkom i Slutning af 16. Aarh. ....

Ulykken i Christenheden (og det er ogsaa Ulykken for de faa egentligere Christne, der ere) er, at Forestillingen om Guds Ophøiethed, om Christi Ophøiethed er blevet saa uendelig at den egentlig er blevet phantastisk, og at der intet virkeligt christeligt Liv bliver Tale om, men høist lidt jødisk Fromhed.

Skriften gjentager jo atter og atter, at vi skulle lide i Lighed med Christus eller i Samfund med Christus. At forstaae dette om de almindelig menneskelige Lidelser, hvilke jo vare fuldt saa vel i Hedenskabet (at miste sin Kone, at tabe sin Formue, blive syg o. s. v.) er dog aabenbart Fordreielse.

Kloster-Askese o. s. v. var en ungdommelig Modenhed. Men det, der egentlig er fordret af Enhver, er: at han med sit Liv skal vidne om Sandheden, og vel at mærke ikke indenfor Sandsebedrag, som f. E. ved at være Præst (Embede — Levebrød —) men understøttende Sandheden. Gjør han det, saa vil nok ogsaa de egentlig christelige Lidelser komme.

Men baade Gud og Christus er blevet de Christne altfor fjernt, uendelig ophøiet, til at den Enkelte sætter sit Livs Enkeltheder sammen med Tanken om dem, saa han i Sandhed bliver den Enkelte. Udflugten og Undskyldningen og Feigheden og Frygtagtigheden siger bestandigt: skulde Du være en saadan Enkelt iblandt alle disse utallige Millioner? See, her er Sludderet; thi derpaa maa svares: nei, saaledes skulde hver Enkelt være.

Det Vanskelige, og især da for Forstands-Mennesker, er først at have i Sandhed den uendelige Forestilling om Guds Ophøiethed og Christi Ophøiethed, og saa barnlig Frimodighed til ganske barnligt at indlade sig med dem for sit eget personlige Livs Vedkommende.

Det er denne Indadvendthed det kommer an paa. Hvo i al Verden kunde eller burde, i det Øieblik han tænker paa at hans Løbenummer i Slægten er f. E. Nr. 27 Billioner o. s. v., vove at indlade sig med Gud? Men Sagen er, det skal han heller ikke, han skal just lukke sine Øine, blot tænke paa Gud, blive et stakkels enkelt Menneske, hvem Guds uendelige Kjerlighed giver barnlig Frimodighed, og forøvrigt glæde

sig ved den Tanke, at saaledes har ethvert Menneske Lov til at gjøre, ja det skal han gjøre.

Men Guds-Forestillingen faaer ingen Magt over Menneskenes Liv, just fordi den er blevet dem phantastisk ophøiet. Hvad kan det hjælpe, siger man, det Smule jeg kan gjøre, og behøver Gud det, han den uendelig Ophøiede; jeg gjør bedst i at passe mig selv og mit Liv i menneskelig Klogskab, og ydmygt huske paa, at Gud gjør Alt. Aah Sludder, vilde jeg svare, og jeg vilde tilføie: sørgelige Tvetydighed, thi Gudfrygtighedens Udtryk kan her være til Besmykkelse for det reent verdslige Sinds Magelighed, Feighed, Forstandighed.

Sagen er ganske simpel. Det maatte da være et stort Fæ, der kunde bilde sig ind, at Gud behøver En. Nei, man elsker Gud af sit ganske Hjerte, og saa holder man sig barnlig forvisset om, at han, der sidder i Himlene og tænker paa hver Spurv i Særdeleshed, at han tillader En at gjøre Sit efter bedste Evne, ja at Dette, at man gjør det, naar man først beder Forlov hos ham, at det — i barnlig Eenfoldighed forstaaet — glæder ham.

Gid dog Menneskene maatte lære at tænke menneskeligt om Gud! Her er ikke Tale om dette Barnagtige og Vanvittige uden videre at blive Kammerat med Gud. Nei først, først den uendelige Forestilling om Guds uendelige Ophøiethed, og saa, saa det Næste: den barnlige Frimodighed til for Alvor og i Sandhed at indlade sig med ham. Men Christenheden har faaet Gud gjort saa ophøiet, at det egentlig betyder: man har praktiseret ham udenfor. Og man seer stundom selv blandt de faa mere Religieuse Saadanne, som egentlig ved al den Tale om Guds Ophøiethed praktisere Gud udenfor.

I Apostlenes Tale faaer man bestandigt dette Indtryk af, at de havde omgaaedes personligt med Christus, levet med ham som med et Menneske. Derfor er deres Tale saa menneskelig, uagtet de jo aldrig glemme den uendelig qvalitative Forskjel mellem Gud-Mennesket og andre Mennesker.

Men tilsidst er det nu i Christenheden gaaet Touren rundt, at hver Enkelt siger: skulde jeg blandt denne utallige Mængde

Mennesker være en saadan Enkelt — og summa summarum bliver saa (naar hver Enkelt siger det, og hver Enkelt har jo lige Ret dertil) at Gud ikke faaer en Eneste. Og Mennesker maa Gud jo dog have, han skal jo bruge dem. Forholdet er derfor egentlig lige omvendt: enhver Enkelt skulde egentlig være en saadan Enkelt, det er Guds-Fordringen. Og det vil ogsaa blive Tilfældet med enhver Enkelt, der, gudfrygtigt, ikke begynder med de Mange, men med sig.

I Forhold til det Gode som til det Onde, det Dæmoniske som det Religieuse gjælder det om at være en stor Egoist ɔ: en stor Egoitet, Subjektivitet. De fleste Mennesker have ikke Subjektivitet nok til at Styrelsen ret kan faae fat i dem, og derfor blive de heller ikke i dybeste Forstand gode eller onde, men en Melange. Den samme Egoitet som er en Despot, en Tyran, en af disse store Skikkelser i den Retning, kan være den sande Religieuse — men saa er denne Egoisme knust og i ubetinget Lydighed underlagt Gud. — De fleste Menneskers Liv er som Græssets — kun Træerne tager Stormen fat i, og det store Træ oplever Meget, Græsset oplever saa godt som Intet.

Den, der i det afgjørende Øieblik af sit Liv, hvor det gjælder om absolut at indlade sig med Gud og tage Naadestødet, henvender sig til et andet Menneske: hans Religieusitet vil blive menneskelig Medlidenhed. Thi et Menneske kan væsentligen ikke begribe eller troe paa noget Høiere end det han selv har sit Liv i.

Man kan sige, at det i et saadant Øieblik at tage sin Tilflugt til et andet Menneske, er naturligt, er menneskeligt, beskedent, er Pligt. Men Spørgsmaalet er dog om det ikke ogsaa er Mangel paa Tillid til Gud — thi Gud ligger En dog allernærmest. Men det er et Bovestykke. Den som gjør det saaledes, hans Religieusitet vil faae i eet Øieblik en Lighed med Grusomhed. Dette er ganske Christendom. Var det det Sande, dette med den menneskelige Medlidenhed, saa er jo Christi Liv, og enhver Apostels Liv en Misforstaaelse. Sandt

nok, en Apostel taler ogsaa mildt. Ganske vist, og til andre Tider taler han strengt; sin Tale forandrer han. Men medens han forandrer sin Tale saaledes, staaer hans Liv uforandret, hver evige Dag udtrykkende den noterede Cours, at han ikke sukker i Medlidenhed, men lader det komme til den Yderlighed at blive slaaet ihjel, altsaa at Andre blive skyldige i et Mord.

Dersom jeg væsentligen har Reflexion og er i det Tilfælde, at jeg skal handle afgjørende, hvad saa? Saa vil min Reflexion udvise mig lige saa mange Muligheder pro som contra, netop lige saa mange. Og hvad vil saa dette sige? Det vil sige, at jeg, som ethvert Menneske skal behage at bemærke, at der er et Forsyn, en Styrelse, en Gud til; at min, eller et Menneskes Reflexion blot formaaer at lære at blive opmærksom herpaa; at her, om jeg saa tør sige, skal betales Bompenge. — Og hvad er det saa, jeg er stødt paa? Paa det Absurde. Hvad er da det Absurde? Det Absurde er, som det sees, ganske simpelt: at jeg, et Fornuft-Væsen, skal handle i det Tilfælde hvor min Forstand, min Reflexion siger mig: Du kan lige saa godt gjøre det Ene som det Andet, det er, hvor min Forstand og Reflexion siger mig: Du kan ikke handle — at jeg der dog skal handle. Men dette Tilfælde vil indtræde hver Gang jeg skal handle afgjørende; thi da er jeg i uendelig Lidenskab, og saa kommer netop Misforholdet mellem at handle og Reflexion frem. Hvor jeg handler saadan i daglig Slendrian, der mærker jeg ikke Hemmeligheden med Reflexionen og indbilder mig, at handle i Kraft af Reflexion, uagtet Intet er umuligere; da just Reflexion er Mulighedernes Ligevægt. — Det Absurde eller at handle i Kraft af det Absurde er da at handle i Troen, i Tillid til Gud. Ganske simpelt. Jeg skal handle, men Reflexionen har spærret mig Passagen, saa tager jeg en af Mulighederne og henvender mig bedende til Gud og siger: saaledes gjør jeg, velsign Du det nu, jeg kan det ikke anderledes, thi jeg er ved min Reflexion standset.

Dette vilde ethvert Menneske opleve, enten han har megen

eller liden Reflexion; thi Reflexionens Væsen er det samme, om dens Grad end er forskjellig i det forskjellige Individ. Men Grunden hvorfor det saa sjelden opleves, er, at sjelden et Individ er saa indadvendt; naar Vanskeligheden begynder henvender han sig til en Anden om Raad, og denne giver ham saa en Reflexion, og saa gaaer det. Dette gaaer ganske simpelt til. A er i Vilderede, istedetfor nu at holde ud og saa komme til at handle i Kraft af Gud, gaaer han f. E. til B. A antages at have 5 Portioner Reflexion, B derimod 7. Reflexionen i A, naar den var blevet holdt strengt i Indelukkethed, vilde ganske rigtigt have udviist de 5 Muligheders Ligevægt, eller 5 Mod-Muligheder; nu faaer han een Mulighed fra B; da denne Mulighed ikke er A's egen, har han naturligviis ikke Mod-Muligheden (og B enten tænker den ikke, eller fortier ham den), og saa handler han ved Hjælp af den og mener at handle i Kraft af Reflexion. Det er lutter Indbildning og Sandsebedrag.

Intet er umuligere og mere selvmodsigende end at handle (uendeligt — afgjørende) i Kraft af Reflexion. Den der siger, at han har gjort det, han angiver blot sig selv: enten at han ingen Reflexion har (thi den Reflexion der ikke for hver Mulighed har Mod-Mulighed er ikke Reflexion, hvilken jo er Dobbeltheden) eller at han ikke veed, hvad det er at handle.

Som et Exempel paa hvorledes Mynsters Tale om Christendommen egentlig afskaffer Christendommen, trækker den ned i det altfor Ubetydelige kan tjene Nr. XXII: „hvorledes kunne vi udbrede og befæste Christi Rige.“ Den Maade, paa hvilken han der (især i Slutningen) saadan forklarer det at bekjende Christum om at gaae i Kirke om Søndagen, saa de, der gjøre det, de bekjende Christum, de Andre ikke — det er dog for galt. Store Gud, er det at bekjende Christum, hvor reduceret dog det Christeliges Fordring er blevet!

Goldschmidt vil igjen vinde Publikum*). Nu, jeg fortænker ham i een Forstand ikke deri, han er nu een Gang den han er, ret beregnet paa at profitere af en saadan Opløsnings-Tid, tildeels foragtende sig selv, fortvivlet, pengebegjerlig, uden Charakteer. Det er det jeg bestandigt har sagt om ham, han er et ikke umærkeligt Phænomen — han svarer til en sædelig Opløsning som en Cholera-Flue til Cholera. Det er mig kjedsommeligt paa en Maade, at jeg skal være forpligtet til at trykke lidt paa det Punkt, thi jeg vilde gjerne indrømme hans Talent hvad det kan fordre. Men jeg maa pointere ethisk. Jeg har kun liden Løn derfor, thi det bliver vel misforstaaet som Pirrelighed.

Det er dog naar man tænker derpaa et underligt gribende Ord (Brorson Nr. 168 V. 5):

Han (Christus) har mig ved sin Side,
Han skjuler mig med sine Saar, —

at skjule En med sine Saar — istedetfor hvad jo nærmest ligger for Tanken, at skjule En med sin Magt og Herlighed, Kraft og Vælde o. D.

Af Kirketidende (for 2 Febr. 49) seer jeg i en Slags Anmeldelse af Birkedal's Prædikener, at han slet ikke vil erkjende en Stats-Kirke og bekæmper dette i Prædikener. Fortræffeligt, der har vi igjen et af disse forvirrede Phænomener; han burde dog indsee, at det Første han havde at gjøre var at nedlægge sit Embede som Præst i Statskirken, Levebrødet. Men det forstaaer sig, han vilde vel ganske nemt svare: saa har jeg jo Intet at leve af. Og det forstaaer sig, han vil blive forstaaet af hele Verden, der finder dette med Levebrødet ganske i sin

*) [G. begyndte nu Udgivelsen af „Nord og Syd".]

Orden, men at hvad jeg siger er Overspændthed. Derom er jo dog ingen Tvivl, at Birkedal for sin egen Skyld burde gjøre det, for at see, hvorvidt hans Overbeviisning staaer saa fast, at han for den kunde bringe et Offer.

Den samme Indvending, i hvilken Assessoren i Enten—Eller fanger A (istedetfor at docere og formane at bringe ham en Yngling paa Halsen, der vil consulere ham. Det Rørende, cfr. især i den anden Afhandling af 2den Deel), den samme Indvending gjør Tilværelsen selv mod En, naar man vil gaae ud i de afgjørende religieuse Bestemmelser, hvor det Grusomme er den ene Side. Tilværelsen foranlediger En til at blive opmærksom paa de mange, mange mindre begavede, svage, eenfoldige Mennesker, Qvinder, Børn, Syge og Sorrigfulde o. s. v., mellem hvilke man lever. Og siger Tilværelsen saa til den Religieuse: kan Du mod disse nænne at skrue det Religieuses, Salighedens Priis saa høit som Du gjør, Du Grusomme. Og dersom den Religieuse i Sandhed er den Religieuse og altsaa har Kjerlighed, saa gjør denne Indvending et dybt Indtryk paa ham, han som saa gjerne vil være hos de Lidende, hvis eneste Trøst og Glæde det i Grunden er at trøste Lidende.

Men Indvendingen er „den menneskelige Medlidenheds" Anfægtelse. Hvad lærer Forbilledet? skaanede Christus sig selv, eller de Andre? Var det menneskelig Medlidenhed: til En, som var villig at følge Ham, men blot forlangte at begrave sin Fader forinden, at sige: lad de Døde begrave deres Døde. Er det ikke grusomt, menneskelig talt, menneskelig talt næsten oprørende, at formene ham hvad der [er] en Pietets-Sag? Man sige ikke: at Christus jo var det Store, og saa maatte der ikke suskes i Medlidenhed; dette er en Misforstaaelse, thi Christus var ikke det Store, men Han va Kjerlighed, og altsaa i samme Grad som Hans Kjerlighed var større, i samme Grad maatte der jo være mindre Grusomhed. Nei Sagen er, Christus er det Absolute, og denne Grusomhed er uadskillelig fra det Absolute. Eller er der vel mindste Spor af menneskelig Med-

lidenhed i den Replik til den stakkels Peter: vig bort fra mig, *Satan*. Peter meente jo dog Christus det godt paa sin Viis ɔ: i menneskelig Medlidenhed, og saa at behandle ham paa den Maade.

Sagen er, Medlidenhed skal og maa den Religieuse ubetinget have med alle de Svage; han vilde gjerne blive hos dem, trøste dem o. s. v.; men han tør det ikke, ɔ: han tør ikke have sit Liv i denne Medlidenhed, saa han, istedetfor at blive Gud tro, slaaer af og bliver i Medlidenhedens Religieusitet.

Saasnart derfor en Religieus ikke fornemmer det saaledes: jeg tør, jeg kan ikke anderledes (ɔ: han er i det Absolutes Magt, absolut Lydighed fordret af ham), saa skal han svinge af, og blive i Medlidenhedens Religieusitet.

Faren for den Religieuse, der er i det Absolutes Religieusitet, er naturligviis: Fortjenstligheden, at det ikke bliver istedetfor Fromhed Fornegtelse, at han vil være bedre end andre Mennesker, eller gjøre sig ligesom fortjent af Gud, eller dog have den Selvtilfredshedens Bevidsthed at have gjort Sit.

I Almindelighed vil derfor ogsaa en saadan Religieus have en hemmelig Note, i Lighed med Pauli „Pæl i Kjødet", der giver ham Frimodighed til at holde ud, fordi den just lærer ham, at han er Intet, og gjør dette i Sandhed til Sandhed i ham. Det er, den absolute Religieusitet kan Ingen for egen Regning vove sig ud i, den maa begynde i en ganske egen Forstand med Gud. I andet Fald bliver Det, der dialektisk er Grusomhed i absolut Religieusitet, slet og ret Grusomhed, Synd, Brøde.

Det er mærkeligt nok, at Chineserne have den samme Skik som Jøderne. Confucius' Navn er Khu eller Ju; men naar det Navn forekommer i de hellige Bøger, er det Folket forbudet at udtale det, derimod dem befalet at læse det som: Mow. Aldeles som med Jehovah. I Christenheden er det dog egentlig ogsaa for galt med den Letfærdighed, hvormed man nævner Christi Navn. Mærkeligt nok er det for mig, at

det har jeg selv oplevet, jeg har havt lange Tider, hvor jeg ikke til nogen Anden kunde nævne Christi Navn, fordi jeg syntes det var for høitideligt. Dette har jeg ogsaa udtrykt i det „psychologiske Experiment" hvor quidam siger (p. 254 n.*), at Pigen har forpligtet ham ved det Navn, som han ikke vover at nævne, hvilket er Christi Navn.

Cfr. China historisch-malerisch, Carlsruhe, p. 223.

O, i Klogskaben seer det saa tilfredsstillende ud, saadan at lade Dag gaae hen efter Dag, uden [at] komme til Afgjørelse; det lyder saa ypperligt, dette Ydmyge om ikke at vove for meget. Og saa paa den Maade ankommer man uforvarendes i Evigheden, og har saa en Evighed til at bære paa, at man lod sig bedrage af Tidens Succession, af dette Lidt efter Lidt. Sandeligen, sandeligen det er derfor en stor Velgjerning af Gud mod Mennesket, at han dog forbarmer sig saaledes over ham, at han strammer ham hans Sjel til Afgjørelse. Især gjælder det i Forhold til et saadant privatiserende Menneske som jeg, hvis Liv slet ingen udvortes Begivenhed har, hvor det derfor er desto vanskeligere at komme til Springet.

.... han (Gud) vil dog ikke denne Sidden og Hængen over Bevidstheden om sin Synd ....

.... Men hvad enten det nu er Indbildning eller ikke: at skulle, idet man skal handle, løfte den Reflexions Søile, som jeg, er uhyre anstrengende.

Alene af den Grund maa der handles, for at frelse Livet, saa bringer Gud vel — ja, hvad kan jeg sige „vel", nei det

*) [„Stadier paa Livets Vej", tredie Udgave, S. 306 m.]

er evig vist, han bringer det Bedste ud deraf. Dette med Embedet er en dvask Mulighed, som blot vil forhindre mig i det Andet.

NB. NB.
NB.

.... Bogen selv*) er sand, og er, i mine Tanker, mesterlig. Men Sligt kan kun udgives efter min Død. Naar der saa bliver sat Lidt til for stærkere at trykke paa det, at jeg er en Poeniterende, paa det om min Synd og Skyld, Lidt til angaaende min indre Elendighed: saa er den sand. Men med Tanken om Døden maa jeg være forsigtig, at jeg ikke gaaer hen og gjør et Skridt i den Tanke at jeg skal døe om et halvt Aar — og saa bliver 82 Aar. . . . Og sæt saa, for at tale ganske menneskeligt, at jeg vovede for lidt, eller at jeg kunde have vovet endnu lidt længere. Nu, Herre Gud, den Gud i Himlene der er Kjerlighed, min Fader i Himlene, som tilgiver mig for Christi Skyld mine Synder; han vil vist ogsaa tilgive mig det. . . . .

Det jeg forøvrigt har skrevet kan meget godt bruges — hvis jeg overhovedet skal vedblive at være Forfatter — men saa maa jeg have en Digter paa det, en Pseudonym, f. E.

af

Digteren: Johannes de silentio

udgivet

af

S. Kierkegaard.

Og saa maa jeg reise til Foraaret.

---

*) [Talen er om „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed", som først udkom 1859 efter Forfatterens Død.]

Men en Guds Omsorg var det, at jeg engang blev jaget op af denne indolente Produceren, hvor jeg producerede og producerede (og i een Forstand ypperligt) men aldrig gad tænke paa Udgivelse, tildeels ogsaa haabende paa Døden.

NB. NB.
NB.

Det var dog en Styrelse, at jeg ikke kom til at udgive „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed" i dette Øieblik. Hvilken tungsindig Utaalmodighed ogsaa? Det er historisk skreven efter en heel mellemliggende Produktivitet, hvilken da først maatte udgives, hvis der overhovedet skulde være Tale om at udgive det i levende Live.

Overhovedet bliver det mig tydeligere og tydeligere, at naar Tilværelsen selv paatager sig at prædike til Opvækkelse som den nu gjør, saa tør jeg [ikke] end yderligere ville skrue op i den Retning, noget saadant Overordentligt er ikke mig betroet, og kan neppe betroes noget Menneske. I en blødagtig, forfinet, overdannet Tid der var og burde jeg være til Opvækkelse. Nu bør jeg nærme mig mere til det Bestaaende.

[I Randen:] (Det er sandt, det Religieuse, det Christelige tager sig allerbestemtest ud, naar det i en saa bevæget Tid, istedetfor at blive mildt, skruer Prisen endnu engang op. Dette er, som jeg andetsteds har viist det, Tilfældet med Christus. Men saavidt hverken turde eller har jeg Kræfter til at vove; det vilde blive en Formastelse, og min egen Undergang, og Følgen deraf Forvirringens Forøgelse.)

Det at holde op med at være Forfatter, er jo ogsaa en Tanke, der har foresvævet mig fra min tidligste Tid; jeg har oftere sagt, at den Plads var endnu ledig: en Forfatter, der vidste at holde op . . . . .

Nu*) udkommer 2det Oplag af Enten—Eller; men til det vil just „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger"**) svare, og Udgivelsen svare til det Sving jeg maa gjøre. Hvad jeg har færdigt bliver liggende. Det er Guld men maa bruges med stor Forsigtighed.

*) [ɔ: kom i Boghandelen 14 Maj 1849.]
**) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844–46", S. 475 ff.]

Journal NB[10].

[Udenpaa Bindet mærket:]

den 9 Febr. 49.

Skulde Tiden af sig selv spørge mig: hvo jeg da er? saa vil jeg svare: at den skal have Lov til at ansee mig for hvad den vil; jeg mener at have gjort Adskilligt for at forhindre den i at anslaae mig for høit, men Mere kan jeg ikke gjøre. Der er Noget, der forhindrer mig i at tale ganske uforbeholdent om mig selv, og derfor vil jeg heller ikke tale om hvad Overordenligt der muligen kunde være mig betroet; thi saa vilde dette blive usandt.

NB.

Forøvrigt kunde „Bilagene" til „Synspunktet" meget godt udgives, og for sig selv. De vilde da blive meget læste. Overhovedet vil jeg nu og bør jeg mere vende mig ind i Samtiden.

Slutningen af Luthers Prædiken (hos ham paa Fastelavns-Søndag) over 1 Cor. XIII, hvor han dog faaer ud, at Troen er høiere end Kjerligheden, er sophistisk. Overhovedet vil Luther altid blot fortolke Kjerlighed om Kjerlighed til Næsten, ret lige som det ikke ogsaa var Pligt at elske Gud. Egent-

ligen har Luther istedetfor Kjerlighed til Gud sat Troen, og saa kaldet Kjerlighed: Kjerlighed til Næsten.

Sørgelige Overlegenhed i en vis Forstand! Der er Ingen her hjemme der kunde opfatte mig saa vittigt som jeg. Og naar jeg saa gjorde det mundtligt til En, der derpaa stjal det og brugte det som Angreb mod mig: saa vilde, hvis jeg reclamerede det, hele Kjøbstaden finde, at det var ganske i sin Orden.

R. Nielsen vil formodentlig nu gjøre Furore med hvad han væsentligen skylder mig. Det beroer paa, hvorvidt han redelig vil erkjende, hvad han skylder mig. Gjør han ikke det, saa vil han komme til at glimre. Her ligger Prøven for hans Redelighed. Vi ville nu see.

„Forførerens Dagbog“ maatte gaae forud for at belyse „psychologisk Experiment“. Dette sidste ligger nemlig i Confiniet mellem det Interessante og det Religieuse. Var nu „Forførerens Dagbog“ ikke gaaet forud, saa havde det vel endt med, at Læseverdenen havde fundet det interessant. Nu hjalp „Forførerens Dagbog“, og man fandt det kjedeligt — ganske rigtigt; thi det er det Religieuse. Dette forklarer ogsaa Taciturnus selv.

Det jeg lider under er en vis Undseelighed blandet med en vis Stolthed. Jeg kan ikke i Forhold til det Endelige gjøre mig Fordeel eller see paa min Fordeel; jeg undseer mig ved at paatale, at man bedrager mig, jeg generer mig derved paa det andet Menneskes Vegne. Og dog seer jeg det meget godt, men det er tillige en vis Stolthed, at det egentlig er mig nok, at jeg har seet det.

R. Nielsen forklarer mig stundom, at han holder den dybeste Hemmelighed over sit Forhold til mig: „det er ham for inderligt til at han kan tale derom". O, han er paa sin Viis snild. Ja, et erotisk Forhold hvor begge Parter sætte lige meget ind, der er Taushed i den Forstand rigtig og priselig. Men En, der er Forfatter som R. Nielsen er det, og aabenbart benytter hvad han faaer hos mig i sin Produktivitet — saa er det jo ganske nemt med denne Taushed. Mon han er saa hildet, at han ikke selv mærker dette, eller han skulde mene, at jeg ikke mærkede det. Vi ville see.

Nei, „en saadan Extraordinair" er jeg rigtignok ikke. Deels er jeg ikke collideret med det Bestaaende, men med det Almeen-Menneskelige (en Lidelse som ofte er hændt et ingenium), deels er jeg en Poeniterende; og endeligen det Extraordinaire ved mig er saa langt som muligt fra at være noget Nyt, at jeg lige omvendt just er beregnet paa at bevare det Bestaaende.

Her seer jeg det nu ogsaa tydeligere, at det er rigtigt opfattet, at kun i en indslumret blødagtig Tid skal jeg være eller er jeg Bevægelsen, Opvækkelsen (thi jeg er det idealere Bestaaende), men i Oprørs-Tider er jeg ganske tydeligt det Conservative. Det er ogsaa sandt, hvad R. Nielsen sagde, at Biskop Mynster paa en Maade ansaae mig for en Overdrivelse — i Fredstider; men nu synes han, at jeg dog passer bedre.

Det var det Usle og Feige hos Goldschmidt: med det Indtryk og den Forestilling han havde af og om mig, hvis der havde været mindst Ære i ham og Agtelse for sig selv samt sin egen udtalte Dom — saa havde han taget Polemik men valgt et anstændigt Sted til at føre den. Saa var han knust; det vidste han nok. Men hvilken væmmelig Løgn af ham, at dække sig bag al den Uselhed — ligeoverfor mig. Men saa er det ogsaa med P. L. Møller. Med Navn under i „Fædrelandet"*) svarede han ganske kort og ærbødig trods

*) [Jfr. R. Nielsens „Bladartikler", S. 233–34.]

min Artikels Haan mod ham, og hvorfor, fordi det var med Navn under og paa anstændigt Sted. Men hvis der var det Mindste i Goldschmidt: i Sandhed han er straffet ved den Virkning han frembragte. Thi, sagde jeg ham jo selv, at det formaaede han: at hidse Pøbelen paa mig. Og det gjorde han, og Den der gjorde det, var Den, der selv bedst forstod, hvilken rædsom Løgn det Hele var, at disse i en vis Forstand aldeles uskyldige Mennesker bleve af ham væmmeligt misbrugte til at øve en Nederdrægtighed, som han undrog sig Ansvaret for.

Dersom der gives en Dom, han er dømt.

NB. NB.
NB.

Der maa nu passes nøie paa; der skal svinges.

Der er for mig tre Muligheder. 1) At træde ligefrem afgjørende op i Virkeligheden i Characteer af det Overordentlige, miskjendende, at jeg dog væsentlig er Digter, at jeg væsentlig digterisk (em end ualmindelig ethisk for en Digter med Hensyn til at udtrykke, at ville være det Digtede) har forholdt mig til det, miskjendende at jeg har havt en tilfældig Begunstigelse: Formue. — Dette vilde være usandt af mig, og er mig derfor umuligt. 2) At trække Alt tilbage digterisk i mig som Digter og da personligt ganske indrette mig i Livet som Digter, søge Digter-Fjernheden, for at undgaae enhver Anledning til Forvexlingen om jeg nu selv existentielt er det Digtede. Deri var der Mening. 3) At søge en Embedsstilling, mit oprindelige Forsæt.

Men Sagen er, min pekuniaire Bekymring og især i disse forvirrede Tider, har taget lidt paa mig. Med denne Begunstigelse vilde jeg kunne holde mig paa Spidsen trods al Menneskenes Mishandling og være det Digtede tilnærmelsesviis. Men hiin Bekymring har gnavet lidt paa det Dialektiskes Spænding i min Aand, og saa har Mishandlingen og alt det Væmmelige, jeg døier, gjort mig lidt

utaalmodig, saa jeg nær var gaaet hen og havde sagt Noget om mig, (vistnok endnu saa dialektisk at jeg ikke sagde jeg var, men at jeg burde været det) Noget, som vel ikke er usandt, men som jeg religieust har anseet for min Pligt at bevare i Selvfornegtelse, og altsaa heller ikke consequent kan gjøre det end nok saa skjult aabenbart, hvori det ligger.

Og saa kan, som oftere sagt, den hele Produktivitet, der ligger færdig (det Værdifuldeste jeg har frembragt), maaskee ogsaa blive at benytte, men for Gud i Himlens Skyld saaledes at det garanteres, at det bliver digterisk holdt, digterisk Opvækkelse.

Det er dog underligt, naar jeg tænker derpaa. Dersom jeg (fraseet naturligviis den qvalitative Forskjel mellem os) vilde sammenligne mit Liv med en Dommers, saa er Forskjellen den, at i tidligere Tid kom Dommeren for at dømme Regjeringen. Jeg har havt lige omvendt Front. Det har man ikke forstaaet (fundet dette underligt af en Privatiserende), jeg har selv neppe forstaaet det dybt nok: men nu i 48 og derefter, da viser det sig jo ganske tydeligt, at skal Styrelsen nu sende fremtidigen Propheter og Dommere, saa maa det ene være for at hjælpe Regjeringen, for at hjælpe til at der dog kan blive regjeret.

Og hvad har egentlig Mynster gjort i denne Henseende? Ja han har siddet og nydt det at være Styrende, at bortgive Embeder o. s. v.

NB. NB.
NB.

Det Meste af al denne min Bekymring om at det Producerede skulde stille mig selv forkeert, mig som det Overordentlige og Deslige: er kun Hypochondrie. Hvad

»en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger« angaaer, da har jeg atter seet den igjennem, den er aldeles rigtig holdt. Den øvrige Produktivitet har jeg jo lige fra Begyndelsen mærket: digterisk Forsøg — uden Myndighed. »Den bevæbnede Neutralitet« *) indeholder jo desuden dette saa nøiagtigt som muligt.

Spørgsmaalet er derfor fra den anden Side: hvorvidt jeg overhovedet har Lov at holde hele denne Produktivitet tilbage.

Jeg vilde i een Forstand helst være fri, jeg vilde helst være fri for at sætte det ind i Verden, ret som havde jeg intet Ansvar ved at lade være at sætte det ind.

Dette fortjener dog maaskee at optegnes.

Goldschmidt har (fraseet hans hele Charakteerløshed og Usselhed) aldrig havt Idee men vel Talent. „Corsaren" var i den Tid han redigerede den aldrig uden Talent, den vil heller ikke saaledes blive glemt.

Nu siger han, som jeg tilfældig saae, etsteds i „Nord og Syd", hvor han forsvarer sin Virksomhed, at han i Betragtning af Partiernes Usselhed indtog et ironisk Standpunkt over dem.

Hermed hænger det saaledes sammen. Skulde „Corsaren" have Ideer, og om hvorvidt den havde dem beroede paa og blev at prøve efter, hvorvidt den havde Dialektik nok til at fastholde og personligt Mod til at udtrykke absolut Negativitet.

Om Sligt havde Goldschmidt ingen Anelse. „Corsaren" var liberal, tærskede paa Christian VIII, Embedsmænd o. s. v., „Corsaren" var en Plante af Oppositionen. Idee har Goldschmidt aldrig havt.

Da lod jeg længere tilbage i Tiden et lille Vink falde til Goldschmidt, at, fraseet Phænomenets Usædelighed, skulde der endog blot være Tale om Idee i det eller i et saadant Foretagende, maatte det ligeligt rette sig mod Alt, og da ikke være saa dumt

*) [Jfr. „Tillæg".]

i vor Tid at rette sig mod Regjeringen. Dette Vink blev meddeelt en passant, i al den Fornemhed, som jeg iagttog mod ham. Men jeg kjendte min Mand; og havde kun senere den lille Ubehagelighed, at han ligefrem havde fortalt Professor Nielsen (i Aarhuus ved Realskolen)*), at jeg havde sagt det. Der svingede han saa, og der kom dog lidt Idee i „Corsaren"**).

Saa styrede han igjen reent forkeert, sank ned i det Usleste, Personlighed, angreb private Personligheder o. s. v. — og han udødeliggjorde mig.

Da var ogsaa Øieblikket kommet for mig, til at jeg skulde have en ny existentiel Belysning; jeg meente fremdeles at skylde mit Fødeland det, og det var Negativitetens Consequents. Thi Negativiteten har jeg betragtet som Opdragelses-Middel hen til det Positive, jeg vilde have frem: Religieusitet. Men at jeg var berettiget, den Eneste her hjemme, det viste just det Skridt, at jeg, idet jeg svingede af, fuldendte min Idee ved at vende Negativiteten mod mig, Noget, der var skeet enten P. L. Møllers Angreb var kommet eller ikke; der ligger ogsaa i mine Papirer en lille Artikel***), der var ældre, og nærmest foranlediget af Udødeliggjørelsen, saa meget mere som Goldschmidt nu endog blev farlig, da han ved „Jøden" blev Gjenstand for en Art sentimental Medlidenhed: „at han som Barn havde lidt meget" o. s. v.

Min Tanke ved Skridtet var med Hensyn til Goldschmidt denne:

1) enten maa han, evigt forstaaet, komme til at dømme sig selv for evigt, at der slet intet Hold er i ham, at han endog foragter sig selv. Det skete.

---

*) [Jfr. Goldschmidts „Livs Erindringer og Resultater", 1, S. 177 og 371.]

**) [I Randen:] Da han i 48 henvendte sig til Christian VIII, tvivler jeg ikke paa, at han har villet benytte dette til sin Fordeel, at han jo i den senere Tid ikke havde angrebet ham, men Oppositionen. Dog der vilde jeg have lagt ham lidt Hindring i Veien, at Christian VIII ikke havde indladt sig med ham.

***) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844—1846", S. 219—220: „En Bøn til Corsaren".]

2) eller han svarer: nei, en Produktivitet som jeg har beundret og sagt om at jeg beundrer den, den kan jeg jo ikke, da den jo er uforandret, gaae hen og forhaane; jeg holder mig kun til den lille Artikel i „Fædrelandet."

3) eller han havde sagt: nei, Magister Kierkegaard angriber jeg ikke.

I dette sidste Tilfælde havde det været min Hensigt at holde lidt Dom. Jeg vilde da, for at gjøre Menneskene opmærksomme paa, paa hvilken Afgrund de havde svævet, selv viist, (men ved at angribe fingerede Navne, altsaa aldeles uden Braad, reent æsthetisk) hvorledes Sligt burde være holdt, og tillige hvor farligt det kunde blive, naar det blev virkelige Personer.

Derpaa var det min Tanke at faae Goldschmidt revet bort derfra, anbragt som æsthetisk Journalist paa anstændige Vilkaar i anstændigt Blad. Han var et kløgtigt Hoved, den eneste Yngre, jeg egentlig har været opmærksom paa. Han kunde saa være blevet mig brugbar for det Æsthetiske.

Dette havde været ham saare gavnligt. Han behøver en saadan Indflydelse. Han kan, som det nu viser sig, meget godt hjælpe sig igjennem, faae igjen mange Subscribenter o. s. v.; men Idee faaer hans Liv aldrig.

Prøven han blev sat paa, blev strengt holdt. Den Dag, eller Dagen efter, da Artiklen om P. L. Møller var udkommet,*) fik han fat i mig paa Gaden, aabenbart i den Hensigt, at jeg privat skulde sige ham, hvad jeg vilde, han skulde gjøre. Det gjorde jeg ikke, behandlede ham endog koldt.

Da saa hele Læsset af Skjeldsord var væltet over mig, mødte jeg ham paa Gaden en Dag efter.**) Han gik mig forbi, jeg kaldte ad ham og sagde: Goldschmidt! Han kom saa hen. Derpaa sagde jeg til ham han skulde følge med mig. Jeg sagde nu til ham, at han dog maaskee havde misforstaaet

*) [Altsaa: 27 eller 28 Decbr. 1845.]

**) [Jfr. Goldschmidts „Livs Erindringer" osv., I, S. 427 ff.; om „En Jøde" og om S. K. sstds. S. 371—73; om P. L. Møller, „Gæa" og S. K. sstds. S. 411 ff.]

Alt, hvad jeg hidtil havde foreholdt ham og formanet ham betræffende at opgive sin „Corsar"-Virksomhed, at han dog maaskee havde levet i den Indbildning, at jeg holdt en Slags god Mine med ham, for ikke at udsættes selv for hans Angreb. Nu kunde han dog vel see, at det Modsatte var Tilfældet. Jeg vilde derfor nu ret alvorligt gjentage, hvad jeg havde sagt ham. Det gjorde jeg. Jeg lagde ham det ret alvorligt paa Sinde, at han maatte bort fra „Corsaren". Det var baade til at lee og til at græde over, da han med Taarer i Øinene (som han da, hvad gjerne er Tilfældet med den Sort Mennesker, var let bevægelig til at faae Taarer i Øinene) sagde: „at De kunde dømme saaledes om min hele Færd og ikke sige et Ord om at jeg dog har noget Talent."

Da jeg havde talt, hilste jeg paa ham, bød ham Farvel, med den Godmodighed, som jeg altid har viist mod ham, men ogsaa med den Fjernhed, som jeg altid har iagttaget mod ham.

Siden den Tid har jeg aldrig talt med ham. Sandeligen, det er ikke for min Skyld; hvad han har gjort for mig, ikke blot tilgiver jeg ham, men det er jeg slet ikke vred over, saa inconseqvent er jeg ikke. Nei, jeg meente, at skylde Forholdene det. Jeg var endnu bestandigt anseet for „Ironikeren"; holdt jeg efter den Begivenhed gode Miner, saa vilde jeg frygteligt have understøttet ham, givet Sanction for at hans Treiben var Ironie. Magelig som jeg er, har det ordentlig været en Byrde for mig at skulle spille den Brede.

Han er imidlertid vedblevet i det Mindre at copiere mig. Han forklarer nu som sagt, at „Corsaren" var det Negative over Partierne — og nu vil han igjen staae over Partierne — positivt. Han læser (og jeg har maaskee ikke mange saa ivrige Læsere) at det Negative er Gjennemgangen. Saa opfører han den samme Komedie. For ham bliver saa „Corsaren" det Negative, omtrent ligesom En vilde sige at det var et Udviklings-Moment i hans Liv, at han havde været i Forbedrings-Huset.*) Mig kan Publikum ikke forstaae; men det hører dog om, at der skal være endog noget Dybsindigt deri — og saa spiller Goldschmidt Komedien efter, og bliver populair.

*) [Cfr. „Tillæg".]

En Iflæt, et Mere fra Styrelsens Side har der hos mig været i dette som i Alt: jeg har lært ubeskriveligt, er maaskee mere nu frelst fra Hypochondrie og mere bestemt christelig paavirket.

. . . Jeg er (fraseet den Forskjel at jeg har havt min Frihed) fra een Side seet kun deri forskjellig fra en Embedsmand i det Bestaaendes Tjeneste, at jeg ikke har oppebaaret Gage og Emolumenter, men givet Penge til og incasseret Forhaanelser; at jeg ikke har havt den Betryggelhed, Magt, Indflydelse item Leilighed til at dovne, som er forbundet med en Embedsstilling, medens jeg med en næsten søvnløs Utrættelhed har arbeidet, vovet mig i Farer og just i det Bestaaendes Interesse — hvilket Alt et høistæret dannet Avis-Publikum har fundet sært: at En vil arbeide saa anstrenget, naar det ikke er hans Levebrød, vil arbeide saa anstrenget i det Bestaaendes Tjeneste, naar det ikke er hans Embede; at En vil arbeide saa anstrenget og saa udsætte sig for Forhaanelse, vil fri og uafhængig arbeide saa anstrenget og saa ikke engang tilhøre Oppositionen.

NB. NB.
NB.

Hvad jeg er for en hypochonder Underlighed. Idag tager jeg den senere Produktivitet frem for at see, om det da skulde være saa, at der var sagt for meget. Og see, saa staaer det allerede paa den: »digterisk uden Myndighed.«

Bonaventura:
Titulus 1 de peccatis
Cap. VII de acedia citeres af Provb. 21, 25.
desideria occidunt pigrum.

. . . I Sammenligning med en Reen- og Skjønskriver som Magister M. Hammerich *) bliver jeg vel kun en Meel- og Grynhandler.

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1848:“ „Tillæg.“]

Dette er snurrigt at læse: „Det tydske Overhoved-Spørgsmaal", man fristes til at sige: det Spørgsmaal overhovedet.

NB. NB.

Hvis jeg tænkte mig, at det pludseligt blev mig forelagt offentligt det Spørgsmaal, om jeg er en Christen, og maaskee gjort med formeentlig stor Høitidelighed for at bringe mig ud [af] min dialektiske Stilling og faae mig frem, at jeg kunde staae i Spidsen, saa vilde jeg svare: ih, naturligviis, jeg er Christen som alle Andre ere det. Mere kan jeg ikke sige uden jo at komme til at bestemme mig som Christen i Modsætning til andre Christne.

Det som har været Udflugten og Skalkeskjulet, at være Christen som alle Andre, skal ogsaa blive Satiren. Der vil nok være baade Den og Den, som mærker min Braad, og som gjerne vilde have mig frem foran, thi saa stikker jeg ikke mere. Og stillede jeg mig saaledes foran, saa vilde jeg staae mig uendelig langt bedre med Menneskene. Mynster vilde frygte mig, og gjøre Alt for at vinde mig (istedetfor at han nu egentlig misbruger den Forestilling han har om min Redelighed og Opoffrelse, at jeg intet Endeligt vil, og at jeg vil det Sande saa uegennyttigt, at jeg i denne Verden aldrig kan blive farlig for ham, dertil er han for meget beslægtet med Verdsligheden), Andre vilde beundre og prise mig, og Alt var Herligt. Saaledes er det. Det det i Verden altid kommer an paa er at glemme Gud, og gjøre de Medlevende til Instantsen.

Tag Martensen, det er et Exempel paa dette Mynstersk-Goethiske at gjøre de Medlevende til Instantsen, kun endnu lavere. Der vil saa vist ikke et Ord af ham, ikke en Bemærkning gaae over til næste Generation, saa lidet som hans Liv har det Mindste af Idee, og saa lidet som det i fjerneste

Maade udtrykker, at der er en Gud til, men vel at der i Kjøbenhavn er en fornemmere Verden, med hvem man maa see at staae sig godt for at tilfredsstille Tidens Fordringer.

Det er et stort Embede han har (ja, det lader sig forstaae af Medlevende); han er Professor, har altsaa Indflydelse paa de Studerendes Skjebne og forholder sig der til mange mange Familier som en Betydelighed; han er Hofprædikant, Ridder; det Hele er kun een Gang hver 6te Uge, i tre Quarteer, i den pynteligste Kirke, hvor Kongen og Dronningen kommer; det forholder sig til Selskabslivet i Kjøbenhavn, man aftaler at gaae hen og høre Martensen, det aftales paa Baller og Masserader.

Saa synes jeg man maatte hellere være Udraaber paa Dyrehaugsbakken — det er mere alvorligt end paa den Maade at være den Alvorlige, som forkynder at Sandheden ikke blev korsfæstet (thi det er ikke Christendom) men at Sandheden korsfæstes. Det er jo umuligt at bare sig for at lee, hvilket det dog maaskee nok er i Forhold til Udraaberen.

Saaledes gaaer det. Jeg stillede Problemet, det Problem som forestaaer hele Slægten: Lighed mellem Menneske og Menneske. Det stillede jeg executivt i Kjøbenhavn. Det er noget Andet end at skrive et Par Ord derom; jeg udtrykte det tilnærmelsesviis ved mit Liv. Jeg har i christelig Forstand nivelleret, men ikke i oprørerisk Forstand med Magt og Værdighed, som jeg af al Magt har hævdet.

Men see Menneskene kjende ikke det, de selv tale om — og jeg bliver offret, og min Brøde skal være at jeg var stolt; jeg som med ethvert Offer havde kæmpet for Ligheden.

Og Følgen. Ja Følgen er ganske simpel, at jeg, hvis jeg ikke var saa stærkt religieus paavirket, som jeg er, dog maatte have trukket mig tilbage og søgt Omgang med de Fornemme ɔ: at jeg var blevet stolt.

O, I Daarer!

At vide, at være dog saa stærkt paavirket, at man har en Forestilling om, at det Sande kun naaes i Lidelser, at Sandhedens Grad er Lidelsens — og saa underhaanden at ville modtage af En Tankerne, Udtrykkene, hvori mit Hjerteblod og min Lidelse banker — at ville modtage det underhaanden for saa at udgive det for sit Eget.

Visby begyndte idag (Fastelavns-Søndag) omtrent saaledes: „Vi skulle tale idag om den Pagt som vi Alle have indgaaet, de Fleste af os ogsaa fornyet" — ubegribeligt, at det ikke faldt ham ind at føie til: og Alle ogsaa brudt — og derpaa at lægge hele Talen om som en Bodsprædiken med Thema:

Vor Daabspagt.

N. Nielsen har jeg draget til mig fordi jeg religieust anseer det for min Pligt, dog at have eet Menneske, at jeg ikke skulde synes ganske at have sprunget den Instants over.

Gavne mig uendeligt kan han naturligviis ikke, han er for tung, for tykhudet, for fordærvet fra Christian VIII's Tid. Skal jeg endeliggjøres, kan han naturligviis gavne mig.

Fjerne ham lidt fra mig har jeg maattet, thi ellers ligger han og vrøvler min Sag ud i Form af gemytlig Passiar, min Sag, som enten skal strammes ubetinget eller gjemmes i dybeste Taushed.

Forstaae mig til en vis Grad kan N. Nielsen, men han kan ikke modstaae sig selv, fortryllet af alt dette Dybsindige iler [han] hjem, tegner det op og meddeler det — istedetfor først at gjøre det til Handling i sig. Hans Sandheds-Meddelelse bliver i al Evighed ikke Handling.

NB. NB.

Det er da ganske vist, «en saadan Extraordinair» som han er fremstillet i Nr. 2*) er jeg sandeligen ikke. Jeg er aldrig collideret med det Bestaaende, har altid været grundconservativ. Jeg er collideret men som Individ med noget Almeen-Menneskeligt, at jeg hævede en Forlovelse. Men dette vedgaaer egentlig ikke noget andet Menneske; det er ikke en Collision med det Historiske som et Bestaaende, hvilken Collisions Dialektik har det i sig: at bringe noget Nyt. Men det har jeg heller aldrig sagt mig at have. Forøvrigt har jeg jo gjort Alt for at mit Exempel, min Collision ikke skulde blive til Skade for Nogen, som var det noget Stort ikke at gifte sig.

NB. NB.

I Sandhed kan jeg da sige at jeg har virket i det Bestaaendes Tjeneste.

Og selv om jeg efter den af mig størst mulige tænkte Maalestok drev det til at blive Reformator, jeg er dog i det Bestaaendes Tjeneste; thi «Mængden» er det jeg anseer for det Onde; skulde jeg falde, maatte jeg falde, mod den har jeg taget Front, af al Magt understøttende Regjeringen og Regjering.

Men forsaavidt jeg berører dette Uvæsen der drives med Levebrød, da er dette atter ikke for at der skulde fratages nogen Eneste ham hans Levebrød, eller for at Nogen skulde blive ængstelig og af den Grund nedlægge det. Det jeg strider om paa dette Punkt (som dog er saare underordnet) er atter en Forestilling: om Forestillingen med hvilken man betragter sit Levebrød, at man tilstaaer sig selv, at det er en Lettelse, en Accommodation at have det, men ikke frækt vender Forholdet om og gjør «Levebrødet» til Alvor — og Christus og Apostlene til Phantaster.

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844–46", S. 511 ff.]

Det er sandeligen sandt hvad jeg sagde til Christian VIII, at jeg rigtignok meente at have Fortjeneste af det Bestaaende; men det er ogsaa sandt, hvad jeg sagde til ham, at Pointen just havde ligget i, at jeg var en Privat. Den Opvækkelse behøvedes og den Opreisning behøvede det Bestaaende i saadanne lurvede Tider, hvor Alt forklares af lave Bevæggrunde, og hvor man derfor svækker i een Henseende den dygtige Statstjener, fordi man siger: han er i Statens lønnede Tjeneste.

Forsaavidt Mynster noget Øieblik ikke erkjender ganske, at jeg har været i det Bestaaendes Tjeneste (hvad han dog gjør i sit Inderste og saasnart han tænker sig døende), saa er det kun hans verdslige Herskesyge, der vil være den høieste Magt, og ikke vil erkjende (saa længe han lever — thi i Døden gjør han det) et Guds-Forhold.

NB. NB.
NB.

Det er en egen Sag med at udgive end det Mindste, der fjernt forklarer det om den Extraordinaire. Thi sandt nok, jeg er ikke en saadan, men deraf følger ikke, at det [ikke] trods alle Exceptioner vil blive forstaaet om mig. Men hører det med til en Extraordinair at skjule det, saa bør jeg heller ikke telegraphere i den Retning.

Min Extraordinaritets ene Side er at jeg er en Poeniterende. Det kan jeg nu umuligt fremstille saaledes, at Accenten ret falder derpaa. Thi hvad bryder Verden sig egentlig om Sligt, naar den blot kan faae det Overordentlige at gloe paa. Men kan jeg ikke sige A, saa kan jeg heller ikke sige B.

Vistnok er der noget Veemodigt deri. Mit Liv, min Forfatter-Virksomhed vil blive forklaret som høistens en noget besynderlig Genialitet, ikke slet saa alvorlig og ikke

slet saa conseqvent som adskillige Andres Liv. Dybere stikker Ingen af de Medlevende. Jeg er den Eneste der kan forklare (thi at forklare er her at have gjort Opdagelsen, at have opdaget Egne, som ikke saaledes ere til for Andre) — ak og jeg tier. Det er som hvis En eiede en stor Skat og gjemte den saa sikkert, at han kastede Nøglen bort.

Det der bekymrer mig er om jeg har Lov til det, om denne Taushed i Forhold til Gud er tilladelig; om det er tilladeligt at lade en Produktivitet, hvis Sindrighed skylder ham saa uendeligt, lade den staae hen som en Gaade, og for Mange som noget sært Noget, og hvorfor? Fordi Forfatteren deels mener det er Selvfornegtelse, deels mener ikke at kunne overtage enhver misforstaaet Virkelighedens Conseqvents af at give Forklaringen.

NB. NB.
NB.

»En Cyclus ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger« har, naar det om Adler udelades, (og det maa ubetinget udelades, thi at komme i Berøring med ham er altfor galt, og desuden er det dog maaskee ogsaa ubilligt at behandle en Medlevende saaledes blot psychologisk) den Feil, at hvad der (og oprindeligt var det jo ogsaa saaledes) som Partier i en heel Undersøgelse ikke drager Opmærksomheden paa sig, nu vil drage altfor stærkt Opmærksomheden paa sig og derved paa mig. Nr. 3 som er et senere Arbeide gjælder det Samme om, hvorvel det er oprindelig et selvstændigt Arbeide.

Men skal, foruden det om Adler, Nr. 2 og 3 gaae ud, saa bliver »en Cyclus« slet ikke til at udgive.

Dertil kommer at der bør accentueres lidt i Retning af andet Oplag af Enten—Eller. Altsaa enten som jeg tidligst havde tænkt mig, en Qvart med hele den sidste Produktivitet eller kun en lille bitte Smule, men vel at

mærke en correkt Modsætning til Enten—Eller. Dertil ere 3 Noter til min Forfatter-Virksomhed som beregnede, og det tiltaler mig fortræffeligt.

Naar jeg nu slet ikke gjør Noget for directe (det vil være ved at udgive »Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed«) eller dog indirecte telegrapherende (ved at udgive »en Cyclus« o. s. v.) for at sikkre Total-Opfattelsen af min hele Forfatter-Virksomhed: hvad saa? Saa vil Dommen om min Forfatter-Virksomhed totalt slet ikke blive til; thi til at søge et Total-Anlæg i dette Hele, har Ingen Tro nok paa den, eller Tid og Duelighed. Dommen vil altsaa blive at jeg saadan har forandret mig lidt i Aarene.

Saaledes vil det blive. Det er for mig det Veemodige. Jeg veed da i mit Inderste, at det har et noget andet Sammenhæng, at der (og især da ved Styrelsens Bistand) er en Totalitet i det Hele, og sandeligen noget Andet at sige derom end dette Fattige, at Forfatteren blev forandret.

Dette beholder jeg saa skjult i mit Inderste, hvor jeg tillige ogsaa har Modsætningen: i hvilken Forstand jeg blev mere skyldig end andre Mennesker.

Disse Proportioner tiltale mig saa ganske. Det er min Sjel imod paa nogen Maade at blive anseet pathetisk for eller at fremstille mig selv som det Overordentlige.

Dette tiltaler mig saa ganske. Det bedste Incognito jeg saa nu kan vælge er ganske simplement at gaae over i en Embedsbestilling.

Det Fangende ved Produktivitetens Totalitet (at den er æsthetisk — og saa religieus) vil blive ganske svagt antydet ved de 3 Noter. Og forresten naar Noget skal virke fangende, saa er det jo dog Urigtigt at forklare hvori det stikker. En Fisker vilde jo dog ikke til Fiskene om Lokkemaden sige: dette er Lokkemad. Og endeligen selv om alt Andet var i Orden betræffende at meddele Noget om Totaliteten: jeg kan dog heller ikke faae det accentueret nok, at Styrelsen er egentlig den dirigerende

Magt, og at jeg paa saa mange Maader først forstaaer bag efter.

Dette er skrevet Fastelavns-Mandag.*) Ifjor paa den Dag besluttede jeg at udgive christelige Taler, iaar tiltaler lige det Modsatte mig.

Jeg ønsker at bringe et Øieblik Mildhed og Venlighed ind i mit hele Forhold. Bedre troer jeg ikke det kan naaes end ved andet Oplag af Enten—Eller og saa de 3 Noter. I det Øieblik hvor jeg dog tænker mig at bryde af, at begynde en Polemik, som jeg dog ikke vil indlade mig paa at svare i, en Polemik (som er uundgaaelig i Anledning af Nr. 1 og Nr. 2 i »en Cyclus«): er ogsaa besynderligt.

Lad det fra min Side være mildt: vil man have Strid, sandeligen bag ved er jeg vel væbnet.

NB. NB.
NB.

Det at vove viser sig denne Gang for mig paa en noget anden Maade end før. Tidligere har jeg altid holdt paa at udgive hvad jeg havde skrevet, nu gjælder det nok om at holde igjen.

Hvad »en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger« angaaer da er den jo fra en ældre Tid. Den er ogsaa et usædvanligere Compositum, fordi det er det oprindelig større Værk, der er hugget i Stykker, og Motivet til det Hele (Adler) udeladt, og en egen Opsats tilføiet Nr. 3. Jeg kan ikke sætte mig ind i den saaledes, at jeg ret har Lyst til at udgive. Og desuden er den jo allerede mere end een Gang før lagt til Side eller henlagt.

Hvad »Synspunktet o s. v.« angaaer, da gjælder derom, at det aldeles er skrevet i en Tilstand, hvor jeg ikke ventede at opleve selv at udgive det. Det er som en Døendes Skriftemaal. Det er vistnok et stort Gode

*) [ɔ: 19de Februar.]

for mig at det er lykkedes mig at skrive det, og var jeg
efter en første Bestemmelse, reist til Udlandet ifjor Foraar
havde jeg vel aldrig oplevet at faae noget Saadant skrevet
Dertil maatte ganske anderledes Lidelser, og jeg synk
end dybere end nogensinde ind i mig selv. Den for
gangne Sommer har i den Henseende været mig af yderst
Vigtighed. Forsaavidt var det atter godt, at jeg ikke reiste
Jeg har naaet en Produktivitet, som jeg ellers ikke havd
naaet. Men hvad «Synspunktet» angaaer, følger der
ikke at det skal udgives.

2det Oplag af Enten—Eller og de tre Noter: saa
ledes tiltaler det mig. Det ligger saa ganske for m
Væsen at gjemme det Bedste i Inderlighed. Jeg har hold
ud at blive anseet i sin Tid for en Skurk, uagtet jeg do
nok ikke just var en Skurk: saa lad mig ogsaa holde u
som Forfatter at synes en Underlighed, uagtet jeg do
nok ikke just er det. Men den Gang piinte Forholden
ikke saa stærkt paa mig, saa jeg blev fristet til at vise
at jeg dog ikke var det, men maaskee lige det Modsatte
Angaaende min Forfatter-Virksomhed har Forholden
piint mere paa mig, og desuden er dette jo i en ande
Forstand et offentligt Forhold.

Men jeg maa huske paa, at jeg har faaet en Far
mere, en for mig ganske fremmed: en Smule Betryggels
for min Fremtid. Jeg antager nu at dette er Grændse
for at vove: at man i Tillid til Gud vover sig i den Fare
som man dog har Forestilling om Muligheden af at ma
kan udholde. Saaledes har jeg været og er jeg villig t
(paa det gamle Vilkaar) at vove mig i Kamp med Men
neskene, deres Magt, deres Spot o. s. v.; thi jeg forstaae
mig selv i Muligheden af ved Guds Hjælp at kunne seire
Men den anden Fare kan jeg ikke have paa samme Tid
Saa stærk er jeg ikke, her anseer jeg det at vove fo
mig at være en Dumdristighed.

Min oprindelige Tanke har det altid været at bryd
min Forfatter-Virksomhed af, og saa søge en lille Em

beds-Stilling. Jeg havde haabet, at om jeg end qua Forfatter havde sat Penge til og ingen Fordeel høstet, at jeg dog med en Slags Ære skulde være gaaet ud deraf. Det er dette der har, hvis Noget, forbittret mig lidt, at jeg skal mishandlet gaae ud deraf. Det har smertet mig, at min Ophøren som Forfatter skulde blive forklaret som Svaghed. Denne Forbittrelse har muligen virket paa mig til at ville svinge mig et Stadium høiere end jeg nogensinde havde tænkt mig. Sandt nok, man maa ogsaa huske paa, at et Menneske først successive faaer sine Ordrer, og at der forsaavidt kunde være noget Sandt i, om jeg gik videre end jeg oprindelig havde tænkt mig. Men det gjælder dog ogsaa om at være sig selv tro.

NB. NB.
NB.

Dette var min Opgave at sætte denne Opvækkelsens Gaade: en æsthetisk og en religieus Produktivitet i Ligevægt, i eet Nu.

NB. NB.
NB.

Det er naaet. Selv i Volumen er der Ligevægt. Afsluttende Efterskrift er Midtpunktet.

De 3 Noter svinge det saa blot ind i det Religieuse.

Det Næste lader sig ikke saaledes utaalmodigt føie til som Slutning. Thi her er just dialektisk rigtigt: Slutningen. Det Næste vilde være Begyndelsen paa et Nyt.

Hvorfor kan man ikke kalde Christus en Martyr? Fordi han ikke var et Sandheds-Vidne, men „Sandheden", og hans Død ikke et Martyrium, men Forsoningen.

Latterens Martyrium er det egentlig jeg har lidt, ja noget Mere og Dybere tør jeg sige om mig selv: jeg er Latterens Martyr; thi ikke Enhver der led om end for en Idee at blive udleet, er derfor ganske nøiagtigt Latterens Martyr. Saaledes f. E. naar en slet og ret alvorlig Mand for en god Sag lider det, saa har han ikke det dybere Forhold til det Martyrium han lider. Men jeg er Latterens Martyr, og at blive det, derpaa har mit Liv været lagt an, jeg forstaaer mig saa ganske deri, ja det er som forstod jeg nu først mig selv — hvorimod det f. E. falder mig vanskeligt at forstaae mig selv i at blive slaaet ihjel, og da endnu vanskeligere at forstaae mig selv i at gjøre Lykke i Verden. Nei i Latterens Martyr gjenkjender jeg mig selv. Just for at kunne blive det, er jeg den Vittigste af Alle, i eminent Grad i Besiddelse af vis comica, kunde selv have repræsenteret Latteren efter en Maalestok som ingen Anden, lokkede ogsaa Menneskene paa Glatiis ved bedragende at gjøre det, saa just jeg blev Tidens Fordring — denne Overlegenhed, denne Selvbestemmelse er Kriteriet paa det idealere Martyrium. Og ganske rigtigt, jeg maa selv commandere Latteren til at sigte paa mig (som Ney commanderede Soldaterne, der skjød ham). Og den, der maa udføre Ordren, han vilde med Glæde have været min Lieutenant, og det er vist aldrig faldet ham Andet ind, end at mig tilkom Pladsen Nr. 1.

„Efterskriften" af Anticlimacus kunde godt danne et lille Hele under Titel:

Climacus og Anticlimacus,*)

thi Climacus er jo tidligere bekjendt, og Tanken som heri er indeholdt (i at sætte disse to sammen) er en ægte dialektisk.

*) [Jfr. "Tillæg".]

Hvad jeg i en tidligere Journal (fra Sommeren 48) oftere har udviklet at Reduplicationen og absolut indirecte Meddelelse mellem Menneske og Menneske er noget Dæmonisk, er i een Forstand sandt. Spørgsmaalet er: har et Menneske Lov til i den Grad at tage Partie med Gud mod Menneskene, er det ikke et Forræderie mod Menneskene og en Nærgaaenhed mod Gud? Herom kan Christi Liv Intet oplyse, thi han var selv Gud. Men skal et Menneske blive hos Menneskene, saa kommer vi ikke længere end til den menneskelige Medlidenheds Religieusitet.

Her som allevegne, seer jeg kun een Udvei: skal En saaledes holde sammen med Gud, maa det ikke være i en ligefrem Superlativ af det at være Menneske, men omvendt gjennem den Elendighed at være trykket under det Almeen-Menneskelige, sat uden for det, og saaledes, Lidende, nødsaget til som sin eneste Mulighed at forholde sig absolut til Gud.

Mit sidste Ord om Goldschmidt.

Hvis jeg skulde tale, vilde jeg tale saaledes. Ham har jeg Intet at bebreide. Mig selv maa jeg bebreide, at jeg i maaskee overdreven Godmodighed og Velvillie gjorde den Uret mod mig, at troe for Meget om ham og haabe noget skjult Godt i ham, og den Uret mod ham, at bringe ham i den Prøve, at det afgjørende maatte blive aabenbart.

Han var af Alle anseet for foragtelig; Ingen af dem, jeg havde nogen Forbindelse med, omgikkes ham. Det var Dommen; jeg tænkte, man mulig gjorde ham Uret. Han ønskede at blive Forfatter, og henvendte sig i den Anledning til mig. Jeg gjorde redelig og velvillig Alt for at tilskynde ham, og for om muligt at rive ham ud af den Forvildelse og Forløbelse med »Corsaren«.

Jeg udsatte mig for, at Mangen (hvad faktisk er, hvad Flere selv have sagt til mig) opholdt sig over, at

jeg vilde hilse eller gaae med det Menneske paa Gaden. Jeg udsatte mig for, at visse Misundelsens Kredse udspredte den Opinion, at jeg i Smug indulgerede Pøbel-Ironien.

Jeg havde tænkt mig en Mulighed af at indlade mig mere med ham. Men før det skete, maatte en Prøve, om han dog i Forhold til det Eneste han havde beundret, og i Forhold til hvad han selv havde paa Prent udtalt, havde Mod til, agtende sig selv, at sige: enten nei, jeg angriber ikke, eller jeg angriber den lille Artikel han har skrevet, men da ikke tidligere trykte Bøger, jeg selv har beundret og udødeliggjort, og væsentlig skylder Overordentligt.

Han bestod ikke i Prøven. For mig blev det, hvis det skal kaldes Straf, Straf for, at jeg var den Eneste her hjemme der begik Uret mod Goldschmidt — ved at troe for Meget om ham, og ved at haabe, at der dog laae noget Godt skjult nederst.

Et østerlandsk Ordsprog siger: Den, som først roser og saa forhaaner det Samme, han lyver to Gange. Det var Snaren jeg spændte ham — en Overdrivelse, ach ja, jeg kunde jo være nøiet med alle de Andres Vished for, at han var en Foragtelig.

At „tie" er i Reflexionen: at kunne tale, nemlig om alt muligt Andet; thi ellers er jo det paafaldende og mistænkeligt at En tier, og saa er det jo ikke nøiagtigt, ikke absolut Taushed.

Men er det dog ikke en Art umenneskelig Grusomhed eller grusom Vellyst (som naar Tyrannen ved kunstige Indretninger forvandlede de Martredes Skrig til Musik) for en pyntelig høistæret dannet Forsamling, i en pyntelig Kirke at prædike om hine Herlige, der lede for Sandheden o. s. v. — og hele

Virkningen der frembringes er, at Tilhørerne have passeret en behagelig Time, og Taleren beundres. Er det ikke dyrisk Grusomhed af Tilhørerne og Blodpenge, Ta[illegible]n tjener — han gjør jo Martyrerne i Penge.

Det var dog det Rigtigste engang at lægge en saadan Tale an — Alt var i sin Orden, den behagelige Time var næsten passeret — og saa pludselig at falde over dem, ved at vise, hvilken Løgn det Hele var.

Overhovedet maa Opvækkelses-Prædikanter være kloge. „De Dannede" holde dem kløgtigt borte, saasnart de høre, at det er en Saadan; eller komme de, saa væbne de deres Sind med tusind Klogskabsregler og Udflugter. Derfor maa man kunne narre dem, hvis de skulle faae Styrtebadet.

Og er da vel Verden (Virkeligheden, hvori Du og jeg lever) nu saa fuldkommen, at der ingen Leilighed var for Dig til at lide lidt for Sandhed? Men see, det er denne løgnagtige Opfindelse, at det at gjøre Alvor af hvad man siger, er en Overdrivelse.

En stille beskeden tilbagetrukken Landsbypræst, han kan vel ikke godt prædike anderledes, der er ingen Scene for større Afgjørelser. Imidlertid kan han dog passe paa, at ydmyge sig og Tilhørerne under det Store, saa det dog bliver lidt Mere end en behagelig Time.

Men i Hovedstaden at prædike saaledes, er et Forræderie mod Christendommen.

NB. NB.
NB.

For de Medlevendes Skyld her hjemme behøver jeg egentlig ikke at oplyse Noget om mig selv i ligefrem Meddelelse. Thi de ere ikke egentlig i det Tilfælde at misforstaae mig, det er blot deres Uartighed, Trods, Misundelse.

Sige Noget om mig selv qua Forfatter in toto er mig saa vanskeligt, fordi jeg aldrig kan faae Accenten til at

falde stærkt nok paa Styrelsens Anpart, eller paa min inderligste Opfattelse af det Hele: hvilket først kan naaes ɔ: gjøres, naar jeg er en virkelig Afdød.

Selvfornegtelsens Conseqvents er det at tie i den Henseende.

Det eneste mislige Punkt er Forholdet til Gud, om jeg ikke skylder ham at tale. Man kan bedrage ved at være en Hykler. Men det er jo dog ogsaa et Art Bedrag, det at bestyrke i, at forhjælpe Menneskene til [en] Opfattelse af En, der anslaaer En saa langt som muligt under hvad man er. Dog her ligger det Dialektiske, at naar jeg skal sige det Overordentlige om mig i Henseende til Evner o. s. v. ja i Henseende til Forfatter: saa kan jeg alligevel ikke sige det som for mig selv hører absolut med: al min Elendighed, min Synd o. s. v. Men kan jeg ikke det, saa bliver det Overordentlige taget forfængeligt, og bliver usandt.

I alle de Svar, som Christus giver Fristeren, er en mærkelig Dobbelthed, idet man forstaaer hver af dem anderledes, naar man betænker, at Christus, den Talende, selv er Gud.

Man forbyder Stryge-Svovlstikker — paa Grund af Misbrugen (som nu i Rusland); men at forbyde Pressen paa Grund af Misbrugen, falder Ingen paa. Skulde man dog ikke lære engang, at Dag-Pressen er et Gode, hvis Misbrug langt overveier Gavnen.

Og hvad var saa det Hele her hjemme med „Corsaren"? Det var Publikums Herskesyge — og det var en Jøde der vilde være Redskabet; som Fornuftens Gudinde i Frankrig i sin Tid var et offentligt Fruentimmer, saaledes troer jeg ogsaa kun en Jøde kunde være skikket til dette af alle tvetydigste

Tyrannie, endnu tvetydigere end en Aagerkarls (hvortil dog Jøder bedst egne sig), som siger: jeg har sku ham og ham i min Magt — men selv bliver sparket ned af Trapperne. Det var Publikums Herskesyge. Derfor slap i en vis Forstand dog Alle de taaleligt, som bleve angrebne; thi det interesserede slet ikke Publikum at drive Sagen til det Yderste, det vilde blot have Lov til at have lidt Medlidenhed med dem, skaane dem for Mere o. s. v. Kun jeg samlede Publikums Vrede over mig, og hvorfor? Fordi — ja ganske rigtigt, fordi jeg var den Angribende.

Muhamed protesterer af al Magt mod at blive anseet for en Digter og Koranen for et Digt; han vil være en Prophet (cfr. Goethe, West-östlicher Divan. Sämtl. Werke. 6te B. p. 33 o. ff.). Jeg protesterer af al Magt mod at blive anseet for en Prophet, vil kun være en Digter.

(Det at jeg frivilligt udsatte mig for at blive udleet). .... Noget der i een Henseende fyldte min Sjel dybt med Veemod; thi hvad man kalder den simple Klasse, den menige Mand i Folket har neppe havt og har neppe i Kjøbenhavn Nogen, der christeligt har elsket ham uegennyttigere end jeg. Derimod have vi her som allevegne Nok, der i Egenskab af Journalister ville tjene hans Spare-Penge — for at bibringe ham falske Begreber, der blot kunne gjøre ham ulykkelig og gjøre Forholdet mellem Stand og Stand mere forbittret; Nok, der i Egenskab af Agitatorer og Deslige ville benytte hans Numerus for saa at hjælpe ham til at blive skudt ned, idet man fra høiere Steder tager et forkeert vue og siger: det er den simple Klasse der er demoraliseret, den maa skydes ned. Nei, Nei, Nei Ulykken stikker i Bourgeoisiet, og skal der være Tale om at skyde Nogen ned, da Journalisterne for den Maade, paa hvilken de have villet benytte og profitere af den simple

Klasse. Gud i Himlen veed: Blodtørst er min Sjel fremmed, og Forestillingen om et Ansvar for Gud troer jeg ogsaa jeg har frygtelig: men dog, dog, jeg vilde i Guds Navn paatage mig det Ansvar at commandere: fyr, naar jeg først med den ængsteligste Samvittigheds Omsorg havde forvisset mig om, at der foran Gevær-Piberne ikke var eet eneste andet Menneske, ja ikke eet eneste andet levende Væsen end — Journalister. Dette er sagt om Standen. Der har, og dog vel efter en ganske anden Maalestok, været agtværdige og fortræffelige Fyrster og Geistlige — dog har det til sin Tid og med en vis Sandhed heddet — altsaa om hele Standen — det Onde kommer fra Fyrsterne, fra Geistligheden.

Hvad det med Samtidigheden med Christus angaaer, da maa der dog gjøres en Bemærkning ved det at gjøre den til Maalestokken for det at være Christen.

Det som jeg i forskjellige Skrifter har udviklet om Samtidigheden, at den er Maalestokken, er digterisk, historisk, ethisk absolut sandt, har saaledes sin Gyldighed, og forsaavidt ogsaa sin Gyldighed med Hensyn til Christus som historisk virkelig Person.

Men Christus er tillige det Dogmatiske. Her er Forskjellen. Hans Død er jo Forsoningen.

Her slaaer Kategorien qvalitativt om. Af et Sandhedsvidnes Død skal jeg lære som han at ville døe for Sandheden, at ville ligne ham. Men dette kan jeg ikke ville saaledes i Forhold til Christi Død. Thi Christi Død er ikke Opgaven til Efterligning men er Forsoningen. — Christus tør jeg heller ikke betragte, opfatte som en blot

historisk Person. Idet jeg betænker hans Liv, hans Død — betænker jeg, eller har jeg at betænke: at jeg er Synderen.

Der maa ogsaa siges, at det dog i een Forstand er blevet lettere for Menneskene at blive og være Christne efter Christi Død end samtidigen. Hans Forsonings-Død maa jo dog anslaaes som et Middel dertil. Desuden mens Han levede, havde Han selv den Opgave at udtrykke Forbilledet, og at tvinge Sandhedens Priis, indtil at de sloge Ham ihjel. Men efter sin Død kan han tillige hjælpe den Christne.

Altsaa det er ikke saadan udenvidere med at Christus er Forbilledet, og at jeg blot har at ville ligne ham. For det Første behøver jeg jo Hans Hjælp for at kunne ligne Ham, og for det Andet forsaavidt han er Slægtens Frelser og Forsoner kan jeg jo ikke ligne ham.

Middelalderens Opfattelse af Christus som Forbilledet, dens skjønne Iver for at ligne Ham: er Ynglingen, der strax vil gribe til.

Men jo ældre man bliver, desto dybere bliver den qvalitative Forskjel mellem Idealet og Mennesket, som vil ligne det. Derfor bekæmpede Luther egentlig det altfor ivrigt og glødende at ville gjøre Christus blot til Forbilledet — og desto stærkere træder det nu frem, at Forbilledet tillige er noget Andet: er Forsoneren, hvem vi ikke kunne ligne, som blot kan hjælpe os. Tilsidst urgerede man dette saa stærkt, at det, at Han er Forbilledet næsten svandt hen som noget altfor Ophøiet. Dette maa dog ikke gjøres.

Sandt er det, Christendommen skal fremstilles saaledes (heri ligger Forargelsens Mulighed), at hvis det ikke

er Syndens Bevidsthed, der driver et Menneske, saa maa et Menneske være gal, at indlade sig med Christendommen. Der skal gjøres en Ende paa al denne kjelne Sludder om det at Christendom tilfredsstiller de dybeste Længsler o. s. v. Nei kun «den ængstede Samvittigheds Kamp og Nød» kan hjælpe ind til at vove at ville have med Christendommen at gjøre, ellers er den og skal den være til Forargelse.

† †
†

I Forhold til et blot menneskeligt Forbillede gjælder det — og her kan jo ikke være Tale om Tilbedelse —: der er ingen Tid til at beundre, rask fat paa Arbeidet med at ville ligne det. Dette er just ethisk det Sande, Beundring er mistænkelig som en Udflugt. I Forhold til Christus kan dette dog ikke være Tilfældet. Her sees atter (hvad jeg saa ofte oplyste i afsluttende Efterskrift), at det christelig Religieuse er en egen Sphære, hvor de æsthetiske Forhold komme igjen men paradoxt, som høiere end de ethiske, hvilket ellers jo er omvendt. Æsthetisk er (blot taget her Forholdet til et menneskeligt Forbillede) Beundring det Høieste; dette med at ville ligne har æsthetisk intetsteds hjemme. Saa kommer det Ethiske og siger: jo just det at ville efterligne er det Afgjørende, Beundring har intetsteds hjemme, eller er Udflugt. Saa kommer det Paradox Forbillede (Gud-Mennesket). Her kommer det Æsthetiske paradox igjen. Dersom jeg her ethisk vil gribe udenvidere til, saa tager jeg dette Forbillede forfængeligt. Her gjælder det først og fremmest

Tilbedelse — og kun igjennem Tilbedelse kan der være Tale om at ville ligne. Her maa desuden Forbilledet selv hjælpe Den, der skal ligne det. Og i een Henseende kan da Ingen ligne det (det vilde være Blasphemie) forsaavidt Forbilledet er Forsoneren og Forsoningen.

† †
†

Saaledes skilles Mennesket og Idealet fra hinanden. Det at være istand til at kunne leve for en Idee, at kunne anvende al sin Dags Tid derpaa, er dog nærmere ved at forholde sig til Idealet — skjøndt naturligviis naar Idealet er Christus den uendelig qvalitative Forskjel er mellem Ham og den der kom Ham nærmest.

Men nu de Mennesker, den store Mængde af Mennesker, som maae anvende deres meste Tid paa at fortjene Livets Ophold, i underordnet Gjerning: i Forholdet til dem vilde det dog være en Grusomhed at skrue dem Prisen op. Her bør jo dog menneskelig tilveiebringes en Trøsten og en Mildhed, netop fordi det i saadanne Mennesker kan være deres Bekymring og denne sand i dem, at det just smerter dem ikke at kunne leve for noget Høiere.

Sandeligen, sandeligen det har jeg ogsaa altid følt og erkjendt; det har altid ubeskriveligt begeistret mig, at det er for Gud lige saa vigtigt at være Tjenestepige, naar man er det, som at være det eminenteste Genie. Deraf ogsaa min næsten overdrevne Sympathie for den simple Klasse, den menige Mand. Og derfor kan det

være mig tungt og veemodigt, at man har lært den at lee af mig ɔ: at berøve sig Den, som her hjemme elskede den oprigtigst.

Nei paa den dannede og velhavende Klasse, de om ikke fornemme saa dog det fornemme Bourgeoisie: der skal der sigtes, der skal Prisen skrues op i Salonen.

Situation.

En Theolog, men ikke ansat. Han har gjennem en Række Aar arbeidet saalcdes, at han har naaet en Berømthed, som ubetinget vil sikkre ham, at Alt vil storme i Kirke for at høre ham, især alt Fornemt o. s. v.

Han lader avertere, at han vil prædike, vælger dertil den fornemste og pragtfuldeste Kirke i Landets Hovedstad.

Alt er i Kirke, Kongen og Dronningen inclusive.

Han bestiger Prædikestolen, holder en Bøn; oplæser sin Text om at Christus uddrev dem som kjøbsloge i Templet.

Umiddelbart derpaa begynder han saaledes:

Saa være da Ordet udsagt, det Ord jeg har at sige i Verden, og til hvilket jeg har forberedet mig i mit hele Liv, saa være Ordet udtalt: at prædike Christendom i denne Omgivelse er ikke Christendom, om det var nok saa christeligt, det er ikke Christendom; Christendom kan kun prædikes i Virkeligheden. Og hermed forvandler jeg dette Huus til Virkelighed. Jeg er nu i Eders Magt, jeg et eenligt Menneske, men nu vil jeg tale — og saa er det Virkelighed. Jeg vil tale om at Christendom kun kan prædikes i Virkeligheden.

Angreb paa hele den pyntelige Kirke, og paa den pyntelige Menighed. Christus var ikke en pyntelig Mand, der i en pyntelig Kirke, for en pyntelig Forsamling prædikede om at Sandheden lider — det var virkeligt, at der blev spyttet paa ham.

Der reiser sig nu et Oprør i hele Kirken, man raaber: ned med ham, ud af Kirken. Men han opløfter en Torden-Røst, som døver Alt — og siger: see nu er det rigtigt, nu prædiker jeg Christendom. Havde man anet denne min Hensigt, saa havde man forhindret mig i at bestige dette Sted, eller Alle vare blevne hjemme. Men nu staaer jeg her, nu taler jeg, og jeg gjør Eder for Gud ansvarlige at høre mig, thi Sandhed er det, jeg taler.

See det var en Opvækkelse.

Afladets og Desliges Oprindelse — dets Udartelse er jo noget Andet — var dog som Alt i Middelalderen: Barnlighedens Misforstaaelse. Naar man læste den og den Bøn saa tidt saa fik man saa og saa tidt Aflad (f. E. cfr. Liguori, Betrachtungs- und Gebetbuch, Aachen 1840. p. 599 Note). Men gjorde min Fader ikke ligesaa med mig, da jeg var Barn: han lovede mig 1 Rd. for at læse en af Mynsters Prædikener høit for ham, og 4 Rd., hvis jeg vilde skrive den Prædiken op, som jeg havde hørt i Kirken. Jeg gjorde det rigtignok ikke; jeg erindrer endogsaa, at jeg foreholdt ham det Urigtige i at ville lokke mig paa den Maade, fordi han vidste jeg vilde gjerne have Penge. Men Feilen laae dog egentlig ikke hos Fader, snarere hos mig, at jeg aldrig har været Barn. I Forhold til et Barn, som jo ikke har bedre Forstand paa det Høieste, er det jo slet ikke urigtigt; man regner paa at Barnet paa den Maade efterhaanden skal komme i de høiere Forestillingers Magt, og at det saa selv i en senere Tid skal have Leilighed til i dybere Forstand at tilegne sig dem.

NB. NB.
NB. NB.
NB.

Sandt nok, det har bestandigt været min oprindelige Tanke at søge et lille Embede paa Landet. Men den Gang tænkte jeg mig det jo egentlig i Modsætning til som Forfatter, trods mine Anstrengelser, at have gjort Lykke i Verden. Nu er Forholdet ikke ganske saaledes, mit Vilkaar saa utaknemligt, at det just for en Poeniterende kan være [rigtigt] indtil videre at blive paa Stedet. Ja menneskelig talt, hvis jeg skulde raade mig selv, saa vilde jeg opgive det; thi den Slægt, jeg lever med, er dog elendig, naar en Forfatter med min Dygtighed og mine Opoffrelser skal behandles saaledes. Det har for mig aldeles ingen Interesse at stride med dem, thi der er jo neppe Een som jeg egentlig kan sige har Competence til at bedømme mig. Men christeligt har jeg jo blot med Lydigheden mod Gud at gjøre.

Det er ogsaa sandt, at jeg bestandigt har sagt, at den Plads var ledig: en Forfatter der vidste at holde op. Rigtigt. Men til den Tanke: Forsøg til at indføre Christendommen i Christenheden, dette dog digterisk og uden Myndighed (at jeg nemlig ikke gjør mig selv til Missionairen), saa langt burde jeg gaae. Det er jo ogsaa udført. Men Ulykken er, det væmmer mig at skulle sige et Ord mere til den Slægt, et Ord, der vil blot koste mig nye Opoffrelser, og udsætte mig for ny Væmmelighed. Og naar det ligger trykt, kan det lige saa godt ligge til efter min Død. Men christeligt er kun Talen om Lydighed. Havde det Noget at betyde med den Art Væmmelse, saa havde Christus aldrig lukket sin Mund op.

Det der er mig noget vanskeligt: er om det er mere ydmygende at sige ligefrem: jeg har ikke mere Raad til at være Forfatter og tage nu dette Endelighedens Tryk, eller at udsætte mig for Alt hvad videre kan følge, naar jeg udgiver Noget, og da vel at mærke ikke gjør mig selv til det Overordentlige, der faaer nogle Tilhængere.

Endeligen maa der huskes een Ting. At dette med min oprindelige Tanke dog maa underkastes en vis Control. Thi hvor ofte har jeg ikke sagt dette, at et Orlogsskib først faaer sin Ordre paa Dybet, og at det jo derfor godt kan være i sin Orden, at jeg kommer til at gaae videre qua Forfatter end jeg oprindelig havde tænkt mig, især da jeg jo er blevet Forfatter i ganske anden Forstand; thi oprindeligen tænkte jeg mig jo det at være Forfatter dog som en Udflugt fra, et Midlertidigt i Forhold til det at gaae paa Landet som Præst. Men er ikke her allerede min Stilling væsentlig forandret, at jeg qua Forfatter er kommet til at virke for det Religieuse. Først vilde jeg have ophørt umiddelbart efter Enten—Eller. Det var egentlig den oprindelige Tanke. Men Produktiviteten greb mig. Saa vilde jeg have ophørt ved afsluttende Efterskrift. Men hvad skeer, saa vikles jeg ind i al Pøbel-Forfølgelsen, og just det gjorde, at jeg blev paa Pletten. Nu, sagde jeg til mig selv, nu kan der jo ikke være Tale om at forlade et glimrende Vilkaar, nei nu er Situationen for en Poeniterende. Saa vilde jeg endt ved christelige Taler og reist, men kom ikke til at reise — og har i 48 naaet min rigeste Produktivitet. Saaledes har Styrelsen selv holdt mig i Selerne. Jeg vil spørge mig selv: troer Du, at Du paa en Præstegaard havde været istand til at skrive saadanne 3 religieuse Skrifter

som de 3 efter afsluttende Efterskrift? Og jeg maa svare: Nei! Det var Virkelighedens Spænding der satte en ny Streng paa mit Instrument, tvang mig til at rykke endnu mere ud med Sproget. Og saaledes atter i 48.

Forøvrigt er nu kun Tale om at udgive: et Par ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger — og 3 venskabelige Noter. Men som sagt, jeg er blevet ækel ved at skulle henvende min Tale til en saadan Samtid, mod hvem, menneskelig talt, det ene Rigtige var: at tie.

Reise maa jeg til Foraaret.

NB.

„Det om „den Enkelte" forekommer i ethvert af de pseudonyme Skrifter" — ja, ganske vist, blandt Andet ogsaa saaledes: derom er det jo at Pseudonymerne dreie sig at udregne: det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte Undtagelsen, at udfinde den særlige Enkelte i hans Liden og i hans Overordentlighed.

Saaledes stillede allerede Assessoren i Enten—Eller det med Hensyn til Exceptionen fra at gifte sig.

Saa kom Frygt og Bæven — Gjentagelsen; det psychologiske Experiment: Alt Commentarer til den Kategorie: „den Enkelte."

Men desuden gjøre Pseudonymerne ogsaa selv som Bøger i Forhold til en Læse-Verden Kategorien „den Enkelte" gjældende.

NB.

Til min Forfatter-Virksomheds Begynden indeholdes indirecte Oplysning i et Tilsvarende: den Afhandling: de dialektiske

Forhold: det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte*). Til det senere Sving findes indirecte Oplysning i den Afhandling: Har et Menneske Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden? **)

NB. NB.

Hvor veemodigt, at jeg dog ogsaa blev for meget en Digter. Med den Hjælp at have Formue kunde jeg, med Guds Bistand, have heldt ud at holde mig som en ethisk Figur qua Forfatter; uden [?] den Hjælp bliver jeg for tung, og synker i den Modsigelse, at mit Liv dog ikke udtrykker hvad jeg siger — jeg faaer et Levebrød — ak og et Sandsebedrag. (Det forstaaer sig, Modsigelsen vil jo ogsaa være undgaaet, thi saa ophører jeg at være Forfatter).

Dog synes jeg, at jeg skylder mig selv den Bemærkning: at min Opgave jo dog heller ikke har været som den ellers er for en reent ethisk Figur. En saadan har ikke Arbeidet med at producere, end sige en saa uhyre Produktivitet.

O, hvad er der dog i denne Verden at gjøre for Sandhed! At jeg vovede en personlig Existeren i Forhold til en Forfatter-Virksomhed, vovede at gjøre Virkeligheden til Skuepladsen, at leve paa Gaden — det blev anseet for Forfængelighed! Ak, og kun jeg forstod, at det var i Sandhedens Tjeneste, item at det var Veien til at svække Indtrykket af mig, Veien til at tjene Sandheden ved at tage Sandsebedrag bort. Og naar jeg saa trækker mig tilbage, bliver seet sjeldnere — da vil jeg

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844—46", S. 511 ff.]

**) [19. Maj 1849 udkom (jfr. „Af S. K.s E. P., 1848", S. 24 og 147): „Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger". Af H. H. I.: Har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden? II.: Om Forskjellen mellem et Genie og en Apostel.]

tiltage i Ære og Anseelse. Gud i Himlene, og hvorfor, naturligviis fordi jeg nu ikke længere saa anstrenget tjener Sandheden, men et Sandsebedrag kom til Hjælp. Ak, ak over dette Liv!

Text til en Fredags-Prædiken kunde blive de Ord i Philippenserne: „det at leve er mig Christus"; men ikke mere, ikke det Næste: det at døe Vinding.

I evangelisk Psalmebog Nr. 5, v. 6. (Te deum laudamus) staaer:

Propheterne kundgjorde Dig,
Apostlene forkyndte Dig,
Og Martyrskaren priste Dig
I Dødens Stund høitidelig.

Disse Ord kunde blive et Thema til om de forskjellige Maader at forkynde Ordet paa.

NB. NB.

Bestandigt har jeg tænkt mig det som Øieblikket til at holde op at være Forfatter: naar jeg ikke mere kunde være uden Bekymring for mit Udkomme. Det var under hele min Forfatter-Virksomhed min Tanke at gaae paa Landet som Præst — men det var den Gang egentlig i Modsætning til hvad Glimrende der kunde være ved min Existeren som Forfatter — og da gjorde jeg det ikke. Nu er Sagen noget anderledes, fordi jeg er kommet ind i dette stridende Forhold med en Samtid, nu kunde det synes at være som en Lindring, eller som at forlade det Vanskeligere for at gaae til det Lettere.

Tale med noget andet Menneske kan ikke hjælpe, thi i samme Øieblik faaer jeg strax et Skub i Retning af ikke at holde ud længere men gribe det Visse. Hvorledes ethvert Menneske vil tale veed jeg forud. Jeg maa derfor holde ud at

holde mig til Gud; enhver Consuleren af en Anden: saa er jeg strax bestemmet i Retning af Endeliggjørelse. Istedetfor at opmuntre mig til at holde længere ud, vil han maaskee beundre mig, at jeg har holdt saa længe ud, og saa af al Magt tilskynde mig til ikke at holde længere ud.

NB.

Til at forstaae min Forfatter-Virksomheds Totalitet, majeutiske Hensigt o. s. v. hører ogsaa at forstaae min Forfatter-Personligheds-Existeren, hvad jeg qua Forfatter ved personlig Existeren har gjort for at understøtte den, belyse den, skjule den, give den Retningen o. s. v., Noget, der er vidtløftigere end og lige saa interessant som hele Forfatter-Virksomheden. Og saaledes fører i en idealere Forstand det Hele tilbage paa „den Enkelte", der ikke i empirisk Forstand er mig men er Forfatteren.

At Socrates hørte med til hans Lære, at hans Lære endte i ham, at han selv var sin Lære, kunstnerisk var i Virkelighedens Omgivelse Det han lærte: det har man da lært at ramse udenad, thi forstaaet det har man neppe. Selv Systematikerne tale saaledes om Socrates. Men nu skulde Alt være objektivt. Og naar En majeutisk brugte sin Person saa meente man det var à la Andersen.

Alt Dette hørte med for at belyse min Stilling i Udviklingen. Man troer Objektiviteten er høiere end Subjektiviteten, det er lige omvendt. Dette vil sige, en Objektivitet som er i en tilsvarende Subjektivitet, dette er det Finale. Systemet var et umenneskeligt Noget, til hvilket intet Menneske som auctor og executor kunde svare.

NB. NB. NB.

At lade andet Oplag af Enten—Eller gaae ud ganske uden noget Ledsagende, gaaer dog egentlig ikke an. Der maa dog falde en Accent paa, at jeg er enig med mig selv om, at være religieus Forfatter*).

Sandt nok, idet jeg søger en geistlig Ansættelse, falder Accenten jo ogsaa herpaa. Men det kan jo forklares som noget Senere.

Har jeg da Lov til (deels i Bekymring for at komme til at sige for Meget om mig, deels vel ogsaa af Ulyst til at udsætte mig for mulige Ubehageligheder), at lade en saadan Produktivitet staae hen som et Ubestemt, og dermed som et uendelig langt Mindre end hvad den er, medens jo ganske vist det vil forbittre Adskillige at skulle tænke sig, at der er en saadan Sindrighed i det Hele. Det er nemlig mageligt at ansee mig for et Slags halvgalt Genie — anstrengende er det, at skulle blive opmærksom paa det Overordentligere.

Og denne hele Bekymring for Embede og Udkomme, den er dog baade tungsindig og overdreven. Og et andet Spørgsmaal: vil jeg kunne udholde det Liv, hvis jeg maa tilstaae mig selv at have handlet klogt, at have undgaaet Fare, som dog Sandheden kunde fordre af mig, at jeg skulde gaae i.

Videre. De øvrige Skrifter (Sygdommen til Døden; Kommer hid; Salig Den, som ikke forarges) ere yderst værdifulde. Det er især i det ene af dem forundt mig at

*) [Da „Enten—Eller" nu udkom i andet Oplag 14. Maj 1849 (jfr. „Af S. K.s E. P., 1847", S. 149) fulgtes den ogsaa af: „**Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen.** Tre gudelige Taler af S. K." (jfr. „Af S. K.s E. P., 1848", S. 54.)]

belyse Christendommen efter en Maalestok, som jeg selv aldrig havde turdet haabe, der er ligefrem opdaget afgjørende Kategorier. Altsaa det skal ud. Men giver jeg nu slet Intet ud, saa kommer jeg atter i Baghaanden.

»Synspunktet« kan ikke udgives.

Reise maa jeg.

Men anden Udgave af Enten—Eller er et afgjørende Point (som jeg jo og oprindelig har forstaaet det, og skrevet »Synspunktet« til at udkomme samtidigt dermed, og vel neppe ellers engang gjort Alvor af at udgive det andet Oplag), det kommer aldrig igjen. Passerer dette Øieblik aldeles ubenyttet forbi, saa trækker det Produktiviteten totalt betragtet overveiende ned i det Æsthetiske.

Det bedste Beviis for hvor dybt Tiden er grund-demoraliseret, er, at hvad der fordum var en Dommers Bodsprædiken (altsaa ethisk i ethisk Charakteer), det er nu blevet en forfinet Kløgts Opgave, som vittigt og interessant underholder Tiden — med Tidens Synder. Og vi lee Alle; og Forfatteren er ikke et Haar bedre end hvad han fremstiller som det Slette. Frygteligt!

Hvo har mere Talent til at skildre Tidens Nederdrægtighed, Løgnens og Selvkjerlighedens og Lurvethedens Magt over Verden end Scribe! Og disse Lystspil (væmmeligt, at det er Lystspil!) beundres og gouteres af Tiden — og Scribe er selv aldeles lige saa lurvet som den Verden han skildrer.

Hvilken Afgrund af Fortabthed! Til Grund for Alt ligger Fortvivlelse. At ville gjøre end det Mindste for at standse denne Demoralisation, at ville dog idetmindste frelse sig selv — det vilde blive anseet for latterlig Galskab. Nei, lad gaae, hedder det, lad gaae i Afgrunden — og medens vi synke i den, forlyste vi os ved vittige Lystspil som afsløre Fortabelsen. Qvit, hedder det, qvit for os Alle, den Ene skal ikke lade den

Anden høre Noget — lad os lee! Jo galere jo bedre, hedder det, lad os ikke blot være usle Slyngler, men raffinere det ved vittig og kløgtig Viden om og Virtuositet i at fremstille det dramatisk.

Paa den Maade holdes der nu Dom i Verden! Om Tiden ogsaa var saa slet som den er, dette Sidste gjør den hundrede Procent slettere.

Tilsidst vil man vel, at ogsaa Dommen hisset skal være vittig!

NB. NB.
NB. NB.

Det vilde dog være uforsvarligt at udgive den Afhandling «er det tilladt at lade sig slaae ihjel for Sandheden» nu*). Det var at friste Tiden paa en utilladelig Maade. Og der er ogsaa, naar den udgives nu, i Følgeskab med Enten—Eller, en Art Rethaverie deri.

Altsaa: «et Par ethisk-religieuse Afhandlinger» udgaae ikke.

Det er det Frygtelige i at have mine Evner og saa et saa lille Land som Danmark. Idee maa jeg altid have. Men just fordi mit Forhold er saa uproportioneret, er det ikke langt fra, at jeg for dog at faae Idee igjen i Forhold til en saadan Samtid, har maattet gaae ned til det at blive slaaet ihjel som eneste mulige Opvækkelsesmiddel, og som Følge af, at en lille pjanket Samtid, ved at være Samtid, faaer Lov at spille paa et Instrument af mit Omfang.

---

*) [Den udkom dog allerede i Maj s. A., — jfr. Noten S. 85 foran.]

Den virkelige Johannes Climacus (Forfatteren af scala paradisi) siger: der gives kun faa Hellige; ville vi vorde hellige og salige, maa vi leve som de Faa.

Cfr. Liguori, Betrachtungs- und Gebetbuch, Aachen 1840. p. 570.

Uagtet*) „Pseudonymerne kun ventede at faae faa Læsere", kan det dog være ganske i „sin Orden, at den æsthetiske Productivitet blev majeutisk brugt til at faae Menneskene fat". Thi Eet er jo at Menneskenes Mængde er nysgjerrig efter æsthetisk Frembringelse, et Andet er det Begreb af „Læser" som Pseudonymerne maae gjøre gjældende. Hvor mange Læsere har ikke Enten—Eller havt — og hvor faa Læsere har den dog i Sandhed havt, eller hvor lidet er den ikke blevet „læst!"

Goethe bemærker (i Noterne til West-östlicher Divan S. W. 6te B.), at Jødernes Mord paa Ægypterne var den omvendte sicilianske Vesper. Der myrdede Verten Gjæsten, her Gjæsten Verten. Men det bliver nok Jødernes Forhold til hele Europa i vor Tid.

Da Middelalderen var løbet mere og mere vild i at accentuere den Side af Christus, at han er Forbilledet: saa kom Luther og accentuerede den anden Side: at han er en Gave, og at denne Gave har Troen at annamme.

Forøvrigt jo mere jeg seer paa Luther, desto mere overbevises jeg om, at han var et fortumlet Hoved. Det var da taknemlig Reformeren den der løber ud paa at kaste Byrder af og at gjøre Livet let — saa kan man sagtens faae Venner til Hjælp. Den sande Reformeren er altid at gjøre Livet

*) [I Randen:] NB. En Bemærkning angaaende to Steder i Noten Nr. 2 af „de 3 venskabelige Noter." [Disse „Noter" ere brugte saaledes: Nr. 1 og 2 som Bilag til „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed", udgivet 1859 af P. Chr. Kierkegaard, og Nr. 3 som Forord til: „To Taler ved Altergangen om Fredagen," 1851.]

svært, lægge Byrder paa; og derfor bliver den sande Reformator altid slaaet ihjel som var det Menneskefjendskab.

Alene det Vers af Luther: „hör mich Du Papst" o. s. v. er mig næsten modbydelig verdsligt. Er Det en Reformators hellige Alvor, der, bekymret for sit eget Ansvar, veed, at dog al sand Reformeren bestaaer i Inderliggjørelse. Et saadant Vers erindrer saa aldeles om et Journalist-Feltraab eller Deslige. Og dette usalige Politiske, dette med at styrte Paven, det er og bliver dog Luthers Forvirrethed.

Men nu i vor Tid er da aabenbart, at Det der skal frem er den Side af Christus, at han er Forbilledet. Kun gjælder det om at have lært af Middelalderen at undgaae dens Vildfarelser. Men det er den Side der skal frem, thi det Lutherske med Troen er just nu blevet som et Figenblad for den meest uchristelige Skulken.

O, naar man seer hvorledes i den ældre Tid, da dog Christendommen øvede en ganske anden Magt over Menneskene end nu, hvorledes der dog blev anvendt den langsomste og grundigste daglige Opdragelse for at indøve Sindet i det Christelige, for at ombanne Sindet til at blive fortroligt med og indvant i det Christelige — en Grundighed, saa vilde Spotteren sige, som ikke kunde være større, naar det gjaldt om at indøve sig i at gaae fra Forstanden og skaffe sig en fix Idee —: og man saa tænker paa, at nutildags gjøres Alt af ved at høre „en Betragtning" om Søndagen, og at det allerede ansees for store Ting, at det er næsten de overordentlige Christne, de, som gaae i Kirke hver Søndag: forfærdeligt!

Gud i Himlene! Her som allevegne er mit Liv i denne Yderlighed: enten — eller. At være en Christen i den Forstand, at jeg blot kludrer lidt Søndags-Præk til: nei, det kan jeg ikke. Og paa den anden Side, at være hvad jeg kan kalde en Christen: det næsten segner jeg under.

Angribe Christendommen — Gud forbyde det, aldrig, aldrig. Og dog, naar jeg fremstiller det Christelige sandt, vil det synes Tusinder, at det er mig der angriber den!

Hvilke frygtelige Collisioner ere dog de christelige! Dog saaledes var jo Christi egen Collision: at komme til Verden for at frelse Menneskene — og saa, menneskelig talt, at gjøre Alle saa ulykkelige som det er muligt.

Om det gjaldt mit Liv, jeg begriber ikke, hvorledes det, menneskelig talt, skulde være muligt, menneskelig talt, at trøste noget Menneske ved Hjælp af Christendommen, der gjør ham tværtimod, menneskelig talt, elendigere end han nogensinde har været!

Menneskelig talt er dog Christendommen Menneske-Fjendskab; menneskelig talt havde dog Hedenskabet Ret i at kalde den odium generis humani. Og det siger jo Christendommen ogsaa selv: at den er Had til Verden.

Og er det da vel mig en Glæde at sætte noget Saadant ind i Verden! Ret som var jeg ikke et Menneske, jeg, der har saa meget af en Digter i mig.

Men jeg er en Poeniterende. Og dette kan jeg ikke begribe (hvad Middelalderen fromt meente), at det skulde behage Gud, at jeg begyndte at hudflette mig selv; men vel at det kan behage Gud, at Sandheden bliver sagt. Det er just Opgave for en Poeniterende. Thi at hvad jeg siger er guddommelig talt Sandhed, det er evig vist. Men Sagen er at Sandheden, guddommelig talt, er, menneskelig talt, som Fjendskab til det at være Menneske.

Christus var selv Gud, Han kunde ikke fremsætte Andet end den guddommelige Sandhed. Apostlerne vare kaldte af ham. Men i Tidernes Løb maa der (anderledes kan jeg ikke forstaae det) en Poeniterende til, for at fremstille Sandheden saaledes; thi kun en Poeniterende kan være saa angest og bange for Gud, at han ikke tør Andet end sige, hvad der, menneskelig talt, gjør ham selv og gjør alle Andre, menneskelig talt, ulykkelige.

De 3 venskabelige Noter skal heller ikke udgives. Blæse være med dem, det er dog om mig selv. Jeg har et Øieblik meent, at det var fornødent; men det behøves ikke.

NB. En Digter-Form jeg fremtidigen kunde bruge, var at udgive Bøgerne som vare de skrevne for 50 Aar siden.

Det Ord af Pilatus: „hvad er Sandhed?" siger i Grunden det Samme som da han sagde: „see hvilket Menneske"; thi Christus som er Sandheden staaer jo for Pilatus, og altsaa betyder det (hvad er Sandhed), det betyder: „her (paa Christus ligeoverfor mig) kan I see, hvad Sandhed er" — nemlig i Verden.

Christus for Pilatus: hvo er Dommeren, hvo den Dømte, dog vel det Omvendte af det Umiddelbare. Denne Bemærkning, om ikke ganske saa nøiagtigt udtrykt, gjorde forøvrigt Kalthoff idag (i en Prædiken over de Ord af Lidelses-Historien.)

NB. NB.

Jeg har ligeoverfor et Menneske, mod hvem jeg var religieust forpligtet til at tale, meent mig religieust nødsaget til at tie: og saa skulde jeg ikke være ganske sorgløs ved at tie ligeoverfor Publikum. Hvad er Publikum og den hele Klat i Sammenligning med hiin lille Pige, som vel at mærke, derved at jeg saaledes havde indladt mig med hende, havde ethisk Forhold til mig.

Men angaaende mig som Forfatter kunde jeg jo være forpligtet til at tale ligefrem? Godt, hvis jeg ikke var bundet i Forhold til min Personlighed i Taushed. Thi skal jeg sige hvad jeg qua Forfatter anseer mig selv for at være, saa maa

jeg ogsaa sige, hvad jeg selv altid forstaaer med deri, min Skyld og Brøde som Menneske. Men dette kan jeg dog ikke saaledes tale om paa Prent til Kreti og Pleti. Saa maa jeg heller ikke tale om det Første.

NB. NB.

Et ligefremt Ord om mig selv har jeg da ikke sagt hidtil. Efterskriften til „Afsluttende Efterskrift" indeholdt intet Saadant, jeg overtog blot Ansvarligheden for Pseudonymerne, og talte hypothetice („efter hvad jeg havde forstaaet") om deres Tanke. Oplysningen om Pseudonymernes Structur, som findes i „Afsluttende Efterskrift" er af en Trediemand. Slutningen af „Kjerlighedens Gjerninger" (den Kjerlighedens Gjerning at anprise Kjerlighed) indeholder intet Ligefremt om mig, tværtimod, at „den Selvkjerligste" maa være Den, som paatager sig at anprise Kjerlighed! Et enkelt lille Vink om mig selv findes i Anmeldelsen af de to Tidsaldere, men det er jo atter ikke ligefrem Meddelelse, skjult ved, at det er som havde jeg lært det af Novellen.

Paa de senere enkelte Skrifter staaer paa Titelbladet: «Digterisk» for at antyde, at jeg ikke udgiver mig selv for at være en overordentlig Christen, eller være hvad jeg beskriver. «Uden Myndighed» for at betegne, at jeg ikke forpligter Andre eller dømmer Andre. «Til Opvækkelse i Inderlighed» for at vise, at jeg Intet har med Forandringer i det Udvortes eller den Art Reform at gjøre.

En Bemærkning betræffende det Skrift: „Kommer hid Alle I“ o. s. v.

Der er intet bestemt Hensyn taget til Christi Indtog i Jerusalem; men saaledes er der da ingenlunde taget Hensyn til eller alt Historisk taget med.

Det Digteriske i Skriftet (og deri just det Opvækkende) ligger i det moderne Tilsnit det har, uden dog at forfeile Pointerne. Ja det gjaldt endog om ikke at holde sig for nøiagtigt til det faktisk Historiske, der i Forestillingen, fordi Menneskene vide det fra Barn af, er blevet trivielt.

Hvad forøvrigt Indtoget angaaer da er dette et temmelig isoleret Factum, og kan heller ikke just saa ganske tænkes som et Triumphtog. En Mand der er saa foragtet (at der er sat Udelukkelse af Synagogen som Straf paa at lade sig hjælpe af ham*); saa foragtet, at der siges: „mon nogen af Folkets Lærere høre ham, men Hoben“; saa foragtet, at han maa søge eller søger sit Selskab med Syndere og Toldere; o. s. v.), naar Han holder et Indtog kan det ikke forstaaes i Retning af Anseelse, men mere som et Opløb**).

Jeg har digterisk rigtigt opfattet hans Liv i to Afsnit. Det første Afsnit hvor hans Anseelse er et Problem, hvor Meningskampen er om ham. Det andet Afsnit, hvor de Ansetes Dom om ham ogsaa virker paa Mængden.

Men, som sagt, Interessen i mit Skrift ligger ikke i at det Faktiske er absolut nøiagtigt (naar der da vel at mærke Intet er, som ligefrem strider mod et Faktisk), men just i det Moderne, i at det skeer lige for os, i vor Tids Costume.

Det der er fremstillet er det Absolute existerende i Virkelighedens Medium og i et enkelt Menneskes Skikkelse, der er

---

*) [I Randen:] Den Blindfødtes Forældre tør derfor Intet sige om, hvo der har hjulpet deres Søn.

**) [I Randen:] I Luc. 19, 37 staaer: „Disciplenes ganske Hob lovede Gud“ o. s. v.; men hvor Mange var vel denne ganske Hob af Disciple; og dernæst det var jo Disciple, saa det Intet beviser med Hensyn til Christi Anseelse i Folket.

som een af os. Dette er Paradoxet. De enkelte faktiske Træk og Ord ere benyttede som Stikord, og gjøre derfor den omvendte Virkning af ellers. Ellers klamrer man sig fast til det blot Historiske; her er det vovet, digterisk at opfatte dette, saa de enkelte hellige Ord, der blive benyttede, blive commenterede ved den Maade paa hvilken de benyttes.

Sagen er ganske rigtig. Det vilde netop have forstyrret Virkningen, om jeg for nøiagtigt havde holdt mig til det Historiske.

Judas viser dog indtil det Sidste, at han forstod sig paa Penge: at faae 30 Secler for en saa Foragtet som Christus var den Gang — eller ogsaa maa han have truffet Ypperstepræsterne i et splendid Øieblik.

Løgn i de offentlige Forhold hævner sig altid.

Her et Exempel af vore literaire Forhold. Taushebs-Polemiken er ypperlig, men den maa være absolut sand, og kun bruges hvor den er sand. Heiberg vilde nu bruge denne Polemik mod mig, vilde ignorere. Det var en Grund-Løgn, thi jeg var ikke blot ham ebenbürtig, men ham overlegen. Hvad var Følgen deraf? At Pøbelagtigheden kom saa stærkt op: thi den var godt fornøiet med, at Taushebs-Polemiken (der med Sandhed skulde bruges mod den) nu var blevet saaledes tvetydig, at den lige saa godt kunde betyde det ganske Overordentlige. Martensen vilde ignorere mig. Det var Løgn, han kunde ikke paa fjerneste Maade tage det op med mig. Hvad var Følgen deraf? At Magnus Eiriksson kom op; han var godt tjent med, at han, ved ikke at faae Svar, kom paa en Maade i Klasse med mig.

Senere har „Fædrelandet" ligeledes løgnagtigt brugt Taushebs-Polemiken.

Det Timelige og Jordiske, der vil holde En tilbage, synes i Øieblikket saa betydeligt (alle de mulige Farer og Opoffrelser o. s. v. saa store); og naar man saa engang i Døden skal revidere sit Liv, ak saa seer man, at Det, der holdt En tilbage, var saa ubetydeligt, medens det dog er Eet og det Samme.

Denne Omvendthed skal man frygte for.

NB. NB.
NB.
NB. NB.

Jeg bør dog forstaae, at det er gaaet mig som sædvanligt, at jeg paa Dybet har faaet min Ordre, at det er lagt an for mig, at gaae et Skridt videre, end jeg havde tænkt mig, at Katastrophen i 48 ogsaa har Betydning for mig.

Er Nogen i Danmark (ja, jeg gaaer videst, om der lever ret Mange i noget andet Land), saa er jeg beregnet paa at blive et Offer. Det har jeg altid forstaaet, men bør yderligere forstaae. Fra Begyndelsen af at have forstaaet det, som jeg nu forstaaer det, vilde jeg vel ikke kunne have holdt ud. Saaledes opdrager Styrelsen. Men derfor bør jeg dog lydig og taknemlig tage mod Forstaaelsen.

Det er min Klogskab der krymper sig lidt — for saa at hjælpe mig til i evig Forstand at blive bedragen.

Blot Tro og Tillid; Gud prøver intet Menneske over Kræfter.

Forleden Dag gik jeg op til Mynster, og lod et Ord falde i Retning af Ansættelse ved Pastoral-Seminariet. Det hjælper. Dersom man tilbød mig det, saa vilde det neppe friste mig. Men godt er det dog at jeg har gjort det, at jeg ikke skal have den Mistanke til mig selv, at jeg har styrtet mig i større Afgjørelser, fordi jeg var for stolt til at søge Ansættelse. Men Gud veed, at det er meget langtfra mit Tilfælde.

Det Fordærvelige og Usande ligger kun i at forene sig for eller til at seire verdsligt. Dersom Forholdene ere saadanne, at det er notorisk, at man maa ligge under, blive slaaet ihjel, saa er Foreningen tilladelig, men vel at mærke ikke Foreningen for at undgaae dette, men just Foreningen til hver især at ville lide dette. Dog følger det af sig selv, at man maa passe paa ikke at forene sig saa Mange til at blive slaaet ihjel, at man verdsligt seirer.

Nu forstaaer jeg mig selv og min Sprødigkeit med „den Enkelte". Det var Udtrykket for, at jeg har levet i Fredstid og for min Overlegenhed. Jeg var som Enkelt alene allerede meget for stærk, jeg var uheldigviis den Seirrige. Deraf kom det, baade at man gjerne vilde slutte sig til mig (thi det var at dele Seiren), og at jeg, som just vilde udtrykke det Modsatte, maatte skaffe mig Modstand og støde fra.

Naar Forholdene blive saaledes, at de magte mig, og at der bliver Sandsynlighed for, at Flere ville kunne komme til at ligge under, saa forener jeg mig ogsaa med Nogle, som sagt, ikke for at forhindre dette, men lige omvendt. Thi at ligge under er christelig forstaaet Sandheden.

Menneskelig talt har det dog aabenbart været min Ulykke, at jeg er saa strengt opdraget i Christendom — og at jeg saa skal leve i den saakaldte Christenhed. Med en Digter-Sjels hele Fiinhed at skulle gjennemgaae et Martyrium er frygteligt nok. Men mig for Øie svæver bestandigt, at der blev spyttet paa Christus. Hvor derfor Verden mener at skrække mig tilbage, der skynder den mig blot fremad. Jeg kunde dog maaskee nok give Afkald paa Adskilligt, naar Forholdet er at forlade det Glimrende for at søge det Christelige. Men saasnart Verden vinker ad mig i Retning af Forfølgelse: saa følger jeg strax Vinket, der turde jeg ikke vige tilbage.

Christendom er Omvendthed. Øverst i Rangen er det at blive korsfæstet; saa kommer de langvarige Martyrier o. s. v.

Jeg er nu omtrent i Klasse med andre Secretairer og driver det maaskee aldrig til mere end at rangere med Justitsraad.

Et eenligt Menneske kan ikke hjælpe eller frelse en Samtid, han kan kun udtrykke, at den gaaer under.

Som Exempel paa Ucorrekthed hos Luther kan anføres Prædikenen over Epistelen paa tredie Søndag i Trinitatis, hvor han i første Moment om Ydmyghed taler om, at baade Gud og Verden staaer de Hoffærdige imod men elsker de Ydmyge; og i andet Moment viser, hvor den Fromme maa lide, hvorfor han behøver Trøst. Kaster al Eders Sorg paa Gud. Her har Luther aabenbart paa første Sted glemt nøiagtigt at bestemme den christelige Collision. Det er heller slet ikke sandt, at Verden elsker den Ydmyge. Verden leer af den Ydmyge. Og det Christelige er bestandigt: at gjøre det Gode, og just derfor at lide.

En frygtelig Tilstand maa det dog have været for Apostelen Peder i de Dage, da Christus var død — og Peder havde fornegtet ham — saaledes vare de altsaa skilte fra hinanden.

Dette er jeg kommet til at tænke paa i Anledning af et Ord af Luther i Prædiken over Epistelen paa tredie Søndag i Trinitatis.

At fremstille Peder i denne Henseende vilde være gavnligt.

Summa summarum.

Naar i et Land Pøbelagtigheden i Forhold til at Landet er saa lille tager rædsomt uproportioneret Overhaand, bogstave-

ligen vender Alt om; naar i et Land, der er saa lille, at det ikke engang har eet eneste literairt Tidsskrift, Pøbelagtighedens Organ har 3000 Subscribenter, og dette stiger Aar efter Aar; naar den samtidige væsentlige Forfatter stundom sætter Penge til og i ethvert Tilfælde kun har et usselt Honorar som Forfatter, hvorimod han, ved at nedværdige sit Talent til at skrive Pøbelagtighed, især om sig selv (een af de meest profitable Gjenstande) kunde tjene overordentligt. Naar saa dette gaaer hen Aar efter Aar; naar alle Ansete i Stilhed harmes, og sige: der bør gjøres Noget, men hver især undskylder sig. Naar der saa endeligen er En, der ogsaa efter de Andres Mening er istand til, maaskee den Eneste, som er istand til at gjøre det: dialektisk rigtigt, er han den Eneste, som er blevet udødeliggjort af Pøbelagtigheden, og til hvis Gunst den synes at have beilet; han er ugift, uafhængig; han er det smukkeste yngre Firma i Literaturen, holdt indtil det Øieblik uden en eneste Plet — naar han da, uegennyttigt, gjør Skridtet. Naar da, medens han ved Skridtet naturligviis udsætter sig for alle Følgerne fra Pøbelagtighedens Side, de Ansete i Literaturen, de der gjøre Fordring paa Anstændighed og ofte nok privat have klaget over hiin Nederdrægtighed, naar de ikke blot tie Alle, men udvikle den Opinion, at denne Forfatter er gal, at han vil udsætte sig for Sligt. Saa er der mod denne Forfatter begaaet et National-Forræderie. Collisionen er ganske rigtigt den christelige: at blive ihjelslaaet af de Fornemme, men vel at mærke saaledes, at det er Pøbelen og Mængden der gjør det.

Tale til de Samtidige om denne Sag vil denne Forfatter ikke kunne gjøre; thi de ere Alle paa een eller anden Maade Medskyldige, enten ved at høre til Pøbelagtighedens Tilhængere, eller ved, skjøndt hørende til de Ansete, at tie.

Sagen er ganske i sin Orden. Der er blot in casu gjort aabenbart, at Verden er som den altid har været.

Det Eneste, jeg et Øieblik forundrer mig over, er, hvad det saa vil sige, at det Land kalder sig et christeligt Land, at Alle ere Christne, at der er 1000 lønnede christelige Præster.

Af en nogle Uger ældre Lap.

Overhovedet er jeg ængstelig for at sige Noget om mig selv. Jeg vil jo nu svinge af. Men hvad der skjuler sig i min Forfatter-Totalitet, hvilken Maalestok den er anlagt efter, aner Ingen blandt de Medlevende. Hvorfor da sige Noget, som kun vil blive mig selv til Byrde, give de Medlevende Vaaben i Hænde mod mig til at fordre endnu Mere af mig end jeg kan og vil, og hvorfor gjøre det nu i det Øieblik jeg vil svinge af. Alt Det om et Martyrium er min Hemmelighed. Siger jeg Noget derom, saa faae de saa Meget at vide, at det kan bruges som en Fordring til mig. Jeg har ikke mere Raad til at være Forfatter, det er Ulykken; havde jeg det, og var saaledes Alt i Orden, var det heller aldrig faldet mig ind at forraade noget Saadant, men jeg har været lidende.

Først naar jeg falder, vil det dog egentlig blive aabenbart, hvad jeg lider; thi saa længe jeg staaer, skjuler jeg selv over det. Ogsaa det hører med til een af de Løgne, der gjøre Lidelsen større, en af de Løgne, som ere uadskillelige fra det Martyrium jeg lider, Reflexions-Martyriet: at den Lidende selv indtil det Yderste kæmper for at denne Nederdrægtighedens Mishandling han lider, seer ud som Ingenting. I Forhold til legemlig, sandselig Lidelse gjælder det, at denne er umiddelbart til at see, og altsaa umiddelbart til at see, om En viser Heroisme. Det at lade [sig] legemligt martre forstaaer Trediemand er en Lidelse. Naar nu Den, der behandles saaledes, lader roligt, aldeles som Ingenting, saa siger man: det er Heroisme. Men sjelelig Lidelse kan ikke sees umiddelbart, den kjendes kun paa Skriget. Men Heroismen vil jo netop bestaae i at kunne twinge Skriget, ja i at lade som Ingenting — og saa, saa forvexler man Heroisme, der just naaer at frembringe Skinnet, at det er som Ingenting, med Lidelsens Ingenting.

Frembeles, selv om jeg vilde det, om Reflexionens Martyrium kan der ikke tales med eet eneste Menneske. At lide Det, som i sig selv er Intet, som engang imellem passeret vilde være en reen Ubetydelighed: at lide det af 100,000 Mennesker, af Alle (den Fornemste og den usleste Tigger), og at lide det 100, 1000 Gange hver Dag: sandeligen blandt Martyr-Lidelserne er denne ogsaa en rangerende. Men tale derom, selv om man vilde, kan man ikke, og atter her er Lidelsens forøgede Qval. Thi Talen (denne Form af Meddelelse) forkorter strax Langvarighedens og Idelighedens Lidelse, fremdeles reduceres da Lidelsen paa det den er i og for sig selv. Men i et enkelt Dieblik og i sig selv er Lidelsen jo en Ubetydelighed — Lidelsen er jo just Ideligheden og Langvarigheden. Det at blive radbrækket er Noget i og for sig selv; jeg kan sige hvad det er, det tager sig ud idet det siges. Men Pjat kan ved Ideligheden Aar efter Aar, Dag efter Dag blive frygteligt — men sige det, kan jeg ikke, saa det bliver frygteligt, thi i Talens Form kan jeg jo ikke gjengive Tidens Længde, og ikke Reflexions-Bestemmelsen i Ideligheden.

Frembeles. Sandseligt kunde det jo paavises, at der f. E. var 100,000 Myg, som ved deres Stik dræbte en Mand — og i Grunden var det dog et Myggestik. Men aandeligt eller sjeleligt kan det ikke saaledes paavises. Det skeer successive. Man fik heller ikke Menneskene til at gjøre det, naar de vare saaledes samlede; thi saa var det for lidt. Men hver Enkelt kan gjøre det en passant, og i Tidens Længde bliver Virkningen den samme for Den, som skal oppebære det Hele.

Ogsaa det hører med til Nederdrægtigheden i den Maade paa hvilken jeg behandles. Ved Hjælp af Pøbelagtighedens Organ blev der givet Signal til Pøbelen at kalde mig blot

med mit Fornavn, saa det er blevet et Ögenavn, der raabes efter mig. Det benytter nu den finere Portion. Det er jo nu snart en Sjeldenhed at see et nyt danskt Theaterstykke, uden en Person deri som hedder: Søren. Saaledes har Hostrup i ethvert af sine Stykker; saaledes har nu Carit Etlar ogsaa faaet en saadan Person; saaledes — Professor Heiberg. Derom er Intet at sige, de Vedkommende kunne jo svare: hvilken Urimelighed, det er jo et almindeligt Navn. Men deels er det ikke saa, deels maatte jo ellers ogsaa Listen paa Personer fra en anden Tid vise et lignende Forhold; og endeligen, hvad Heiberg angaaer, er det heller ikke saa ganske saa, thi det Navn er benyttet paa en egen Maade. Denne Person: Søren repræsenterer den yngre Slægt, han har netop den Replik: I skulde have fulgt de Yngres Raad (eller noget Lignende). Og senere raabes der Hurra for Søren. Galleriet og Pøbelen synes det er ypperligt, at der er saadant et Raffinement med i Theatrets Lyst — og Forfatterne ere jo udenfor, angerløse. Dersom jeg reclamerede mit Navn, vilde det blive nyt Stof til Latter.

Det er egentlig Christendommens Opdagelse, at Verdens Synd er Dobbelt-Løgn: først den Løgn at gjøre det Gale, det Usande; og saa den Løgn, at ville at det skal være det Rigtige, æres derfor. Det er Løgn i første Potents: at gjøre sig jordiskt Fordeel ved Sandheds-Meddelelse — den næste Løgn er: at dette at gjøre sig saaledes Fordeel skal være Alvoren, æres som Alvor, som Viisdom i Modsætning til Phantasterie.

Der kan man see, hvilken uhyre Anstrengelse Samtidighed med Idealet er, at blot man nu vilde tale om hvorledes Christus gik klædt, om han havde Hat eller Kaskjet, blev det næsten uimodstaaeligt komiskt. Men i Samtidigheden vil altsaa Alvoren være denne uhyre Potentsation af [det], hvis Kjende just er dette Komiske o: at der slet ingen Udflugt er med et Sandsebedrag, at man danner en idealere Skikkelse o. s. v. Saaledes

ogsaa det Spørgsmaal, hvad han har levet af. Thi for Erindringen er han saa ideal, at det Spørgsmaal slet ikke kan komme frem, eller det bliver næsten komisk. Frygtelige Alvor! At i Samtidigheden Idealet har alle disse menneskelige Tilfældigheder og Endeligheder „som vi", „som een af os" — og dog er Gud.

Ubeskriveligt har jeg i en vis Forstand lidt. Med min oprindelige Elendighed, der var nok til at gjøre mig for evig (ɔ: for hele dette Liv) tungsindig, og dette potentseret ved foruden denne egne Smerte anden Gang at have gjort et andet Menneske ulykkeligt — og nu endeligen at være Forfatter paa det Vilkaar som jeg er det. Det har i ethvert Øieblik betræffende det Sidste staaet i min Magt at reise, at see at komme bort fra det Hele. Menneskelig talt var det ogsaa det eneste Kloge, jeg er menneskelig talt gal at jeg vil holde det ud, holde Dette ud, i Forhold til hvilket jeg endog er forladt af enhver Forestilling hos de Medlevende. Men jeg kan det ikke anderledes. Saa vil det vise sig, den Dag jeg styrter, om det var Stolthed, Forfængelighed, eller om det maaskee var tungsindig Selvplagelse — eller endeligen om det var et Martyrium paa rette Sted. Ethvert Martyrium har altid endnu i det sidste, det tungeste Øieblik forinden seet ud som Galskab, som griinagtig Galskab, „at han vil holde det ud". Men saa forklarede det sig i den rigeste Betydning. Saaledes maa det være, ellers er det ikke ret Alvor med Martyriet. Men den Form af det Onde som Martyren stridede paa, den var rammet — og med hans Fald faldt det.

Min Betragtning er at Mængden og Publikum o. s. v. er det Onde, Pjat det meest Demoraliserende. Der falder ogsaa mit Martyrium. Men at der behøves Opvækkelse i den Retning, derom er jeg evig forvisset. Kun at jeg ikke selv foredrager det for de Medlevende og vinder — Publikums Bifald. Nei, min Død maa være Prædikanten.

Det som jeg ligger færdig [med] til at udgive venter

blot paa Eet: min Død, da er Alt i sin Orden. At jeg har forstaaet mig selv i Tiden, det er deri yderligere klart nok; men Pointen er just, at jeg som Levende ikke har villet sige det.

Men hovedsageligen beskæftiger mig dog Eet, hvad jeg stadigt har bedet Gud om: „at jeg ret maatte takke ham for det ubeskrivelig Gode, han har gjort imod mig, og at det maatte blive mit sidste Ord eller et af mine sidste Ord til ham, naar jeg for sidste Gang har angret min Synd og annammet mine Synders naadefulde Forladelse."

Hvor let falder jeg ikke nu i dette Øieblik enhver Medlevende, ak jeg en Særling, som Alle lee af — men død vil jeg falde tung paa dem Alle.

Ogsaa det hører med til Lidelsen. Bagefter, naar Manden er død, saa have Menneskene travlt med, at tale om det Dyb af Lidelser o. s. v. — medens han levede, vilde de samme Mennesker spotte ham, dømme ham, at det var Forfængelighed, Overdrivelse, eller selvforskyldt.

Man tænke paa det Høieste. Denne fade Tale om Christi Sjels-Lidelse, nu da det er bagefter.

„Talen," det Rethoriske forvirrer reent det Christelige. Man hører, man læser en Tale, som viser og dadler, at saa Mange vel vide at sige det Høieste men ikke gjøre det. Man giver sig hen — ak, og idet man saa seer paa denne Taler, seer man, at han just selv er en Saadan; men Bedraget er i anden Potents. I første Potents er Bedraget: at sige det Høieste og ikke at gjøre det; i anden Potents er Bedraget, at prædike om, at Mange sige det Høieste og dog ikke gjøre det. Bedraget kan blive mere og mere raffineret. Den 3die Potents er ikke blot at prædike derom, men at græde idet man prædiker saaledes — ak, og naar man saa seer paa denne Taler, som endog græder idet han prædiker om at saa Mange sige det Høieste, men ikke gjøre det, ja at de endog prædike om, at saa

Mange sige det Høieste og dog ikke gjøre det, uden selv at gjøre det, seer man, at han just selv er en saadan Taler. Bedraget kan stige høiere og høiere i Raffinement. Altid er det dog ikke Raffinement, oftest er det Dumhed.

NB. NB.
NB. NB.

O, hvad er dog Farerne, man muligt kunde udsætte sig for! Fare det er jo just mit Element.

Men der er en Fare, eller rettere der er Noget, som er hele min Personligheds Bygning imod, egentligt er en Revolution i Forhold til den: det er at skulle tale om min Inderlighed, om mit Guds-Forhold. I Forhold til det Skridt vilde jeg ligefrem bede for mig selv, at jeg maatte fritages, det er nemlig som var det at bedrøve min Aand. Jeg har været villig og er det fremdeles at udsætte mig for Alt, men dette er noget ganske Andet, det er ikke Polemik, det er Hengivelse.

See derfor er det egentlig, at denne sidste Udgivelse af Bøger koster mig saa megen Lidelse.

Imidlertid kan det jo dog være, at det er en Pligt mod Gud. At skulle tale om hvorledes jeg tilbringer min Tid med at bede, hvorledes jeg ganske egentlig lever i Forhold til Gud som et Barn i Forhold til en Fader o. s. v.: o, denne om jeg saa tør sige Blottelse den er mig saa tung, saa tung; det er mig som var min Inderlighed mig for sand til at jeg kunde tale om den.

Og dog er det maaskee Pligt mod Gud; og den Inderlighedens Skjulthed Noget Gud accommodationsviis har tilladt mig at have, indtil jeg var blevet styrket nok

til at kunne tale den ud. Min ulykkelige Barndom, mit bundløse Tungsind, mit personlige Livs Elendighed indtil jeg blev Forfatter, alt Dette har bidraget til at udvikle en saadan skjult Inderlighed i mig. Jeg kan ganske bogstaveligen sige, at jeg aldrig i mit Liv, aldrig til noget eneste Menneske har talt i den Forstand som ellers to Mennesker tale sammen — min Inderlighed har jeg altid havt for mig selv, selv naar jeg talte fortroligere; og fortroligt har jeg aldrig kunnet tale.

Dette har Gud hidtil tilladt; men det er jo dog i een Henseende som lidt Kjelerie for mig. Saa god, saa kjerlig har Gud været imod mig, at jeg med Sandhed kan sige, Omgangen med Ham har været min eneste Fortrolige, og Han, Han har ladet mig i al min Elendighed finde Styrke til at udholde den, ja Salighed i den.

Men i det Øieblik jeg skal tale om denne Inderlighed til Andre, da gyser det i mig: at jeg skulde sige for lidt eller for meget, ja blot det at tale om den synes mig, som sagt, en Usandhed. I Fortrolighed med Gud stride med Menneskene det kan jeg, finde mig i Alt ogsaa i det at blive slaaet ihjel: men udholde at blive pathetisk af Menneskene anseet for det Overordentlige, det kan jeg ikke, det er mig som min Død. Havde jeg ellers ikke tænkt at reise, saa maatte jeg reise langt, langt bort, og om muligt blive borte.

O, i Sandhed man kan, naar det er for en god Sag man lider den, lære at elske den Forhaanelse, man lider, lære at elske den med samme Lidenskab, som den Verdslige elsker Æren; lære at elske det Sted, hvor man lider

Forhaanelsen, at man ikke flygter bort derfra, for menneskelig talt at gjøre sig Sagen lettere, da den just med Guds Fortrolighed i Lidelsen er langt lettere.

Det Point, som Prædikeforedraget nutildags næsten altid mangler, er dette: at foranledige Tilhøreren til endnu i samme Øieblik at gjøre Anvendelse af det Sagte, og begynde derpaa, endnu i samme Øieblik at forpligte sig til en ganske bestemt Opgave. (Hos en Katholik, der forstaaer Sagen, har jeg ogsaa læst, at man aldrig bør gaae til Alters, uden at forpligte sig i et ganske bestemt Forhold, betræffende noget ganske Bestemt.) Men Sagen er, Præsterne leve ikke selv i det Religieuse, derfor næsten frygte de for, at deres Tale skulde frembringe den Virkning, at En virkelig i dette Øieblik gjorde Alvor deraf. Det er med Præsterne, som hvis En, der selv stod paa Landjorden og underviste i Svømning: han tør ikke lade det komme til den Afgjørelse, ja han vilde blive angest og bange, om en af Tilhørerne gjorde Alvor af det, og sprang i Vandet; thi Svømmelæreren (Præsten) vilde i saa Fald ikke engang vide at hjælpe ham, saa fortumlet vilde Svømmelæreren blive blot ved dette Syn, at En virkelig sprang i Vandet.

Med 1000 saadanne Svømmelærere skal et Land komme vidt i Christendommen!

Angrebene paa en Mands Charakteer ere forlængst forladte af Tidens Interesse, der er altfor dybt Fortvivlelse til at der ikke i saa Henseende skulde være et fælles Qvit. Nei, Pjat, Grinen som i en nartig Skole eller som i et Selskab af fnisende offentlige Fruentimmer, det er Det som nu interesserer. Saadanne Fruentimmer forekaste heller ikke hinanden, at de ere usædelige, blæse være med det, nei, men det der især beskæftiger dem, er at have lidt at fnise af, at give hinanden Øgenavne o. s. v.

Tiden vedbliver rigtignok at tale om, at naar man endda

ikke angriber Ens Charakteer — som var det det meest Frygtede. Skinhellighed, Skinhellighed.

Ironie har jeg ofte nok forklaret er: med helt pathetisk Indtryk af det Store og Overordentlige ved et Menneske, at kunne more sig uskyldigt over smaae Tilfældigheder og Deslige. Det er som havde Goldschmidt i sin hele Færd taget Dette forfængeligt. Han udelod det Første, skrev for Pøbelen, som naturligviis intet pathetisk Indtryk har: men saa bliver det den frygteligste Raahed, langt, langt mere demoraliserende end det frygteligste Angreb paa Charakteren. Thi det er et Forsøg paa afsindigen at forhjælpe Pøbelen til Aands-Overlegenhedens Synspunkt.

Det at jeg frivilligt udsatte mig for Corsarens Angreb er i Retning af Genialitet vistnok det Intensiveste jeg har gjort. Det vil komme igjen i hele mit Forfatterskabs Proces, vil blive af største Betydning for hele min Opgave i Forhold til Christendommen, og til min Belysning af Christendommen, til at sætte den ganske ind i Reflexion.

Det er ofte sagt, at dersom Christus nu kom til Verden vilde han igjen blive korsfæstet. Dette er ikke ganske sandt. Verden har forandret sig, den ligger nu i „Forstanden". Derfor vilde Christus blive udleet, behandlet som gal, men som en Gal man leer af.

Den Antinomie maa nu løses: at Det man verdsligt og jordisk kan see, at Spotten kan gjøre latterligt, at det skal man troe. Det er et endnu høiere Tryk end dette credo quia absurdum. Til Eenfoldigheden hedder det blot: det er blot, at Du skal troe. Til den begribende Forstand hedder det: det er netop lige stik mod Forstanden, men Du skal troe. Her er dette skal stærkere, just fordi det er i Modsætning til Noget. I Forhold til hele Intellectualitetens vittigste Spot hedder [det]: nu ja, det er fra det Synspunkt seet latterligt, uhyre latterligt, det Latterligste af Alt — men Du skal troe, det gjælder Himmel eller Helvede, Du skal. Dette er et frygteligt skal, just fordi det gjør Modsætningen saa stor Indrømmelse.

Jeg forstaaer nu bedre og bedre det oprindelige og dybe Grund-Forhold jeg har til det Komiske, og at dette just vil komme mig til Gode i at belyse Christendommen.

Derfor er det saa rigtigt, at mit eget Smule Liv udtrykker dette Dialektiske: at jeg har tilladt dem at lee af mig — men sandt er det hvad jeg siger.

Naar der slet Intet indrømmes Modsætningen, saa er „skal" i Forhold dertil ikke nær saa stærkt. Men jo større Indrømmelse, desto frygteligere er dette „skal." Indrømmelsen er saa at sige Styrtebadets Høide.

Den der derfor nu skal fremstille Christendommen, maa have eminent Alt hvad den vittigste Spotter kan disponere over — just for at sætte dette: skal.

Var Det det Hele med Christendommen det Præsterne forkynde: saa maatte jeg frasige mig Christendommen, og hvorfor? Fordi den ikke var mig høi nok? Nei, lige omvendt, fordi den ikke var og er mig eenfoldig nok. Skal Christendommen antages i Kraft af Grunde, saa maa jeg bede om noget ganske Andet end hvad Præsterne præstere. Men Sagen er: Christendommen *skal* antages. Det er den Magt som er i Himlen og paa Jorden, der siger til hvert Menneske: Du *skal* troe, saa det er hverken for høit eller for lavt, men tilpas. Præsternes Snak er hverken det Ene eller det Andet.

Kjøbstad-Dialektik.

Ved Hjælp af Pressen! skrives der om en Mands Paaklædning og saa vanvittigt, at det Skrevne selv indrømmer det Afsindige i at skrive saaledes; thi hvis der ikke er andet Paafaldende ved en Mands Paaklædning, end at den ene Buxe er en Tomme længere end den anden, saa er det jo næsten umuligt at opdage (og især da, naar det er Løgn). Men naturligviis, desto opmærksommere maa den Forbigaaende (efter Pressens Ordre) være for at see efter; han maa tage Briller

paa, og Pøbel-Portionen maa staae stille og overgloe En som et seeværdigt Dyr. Dette skal være Pjat og Ingenting siger man. Godt. Men Landet er saa lille, det givne Blads Udbredelse saa uproportioneret og dets Frækhed i at gjentage det Samme, at bogstaveligen Alt, den fornemste Mand i Landet, Ministrene, den fornemme Klasses unge Piger og Damer i denne Henseende enes med Skraldemanden, Gadedrengene, Pøbelen om at være vidende om Eet og det Samme.

Dette, som altsaa skal være Pjat, sætter sig imidlertid fast, og bliver lidt efter lidt til noget ganske Andet. Da det dog staaer paa Prent maa det være sandt, uagtet man ikke kan see det. Og nu bliver dette Pjat til en sædelig Dom over den Paagjældende: at det er en Jagen efter Originalitet, at det er latterligt, at han ikke vil gaae klædt som Andre.

Sige et Ord kan den Angrebne ikke. Gjorde han det, og viste det Nonsentiale i det Hele: saa vilde Svaret blive: det er jo Pjat og Ingenting, hvem bryder sig om Sligt.

Og i denne Usselhed enes et heelt Land, som sagt, fra Kongen til Tiggeren, fra den naadige Frue og Frøken til det offentlige Fruentimmer, her er Ligheden tilveiebragt. Og det skal holdes ud Aar efter Aar hver evige Dag.

Dette har jeg dog villet optegne for Historiens Skyld. Alle fragaae de det naturligviis, og i samme Øieblik gjøre de det uvilkaarligt. Sagen er, det er som en Art Besathed, fremkaldt ved en aldeles affindig Brug af Presse-Meddelelse.

For Livet.

Min Ven! Du lever nu engang i denne Verden, i Menneske-Verdenen, skal maaskee endnu leve mange Aar i den Verden, hvor Menneskene naturligviis ubetinget have Overmagten over Dig, et enkelt Menneske — og at Gud for Din Skyld skulde gribe umiddelbar ind tør Du ikke vente. Dersom Du da ønsker, menneskelig talt, at see glade og gode Dage: saa indlad Dig aldrig for Alvor med Christendommen; for Alvor, thi paa almindelig item paa Præsteviis kan Du gjerne gjøre

det. Ja vogt Dig endog blot for at sige dette. Gjør Du det, Du skal see hvorledes det vil gaae Dig, hvor Præsterne ville have travlt for at omfrede Menighedernes elskede Illusion, i hvilken de ere saa beqvemt indrettede, og hvilken tillige omfreder Præsternes Levebrød.

Dersom Dit Liv paa nogen Maade udtrykker, at Du for Alvor (altsaa efter Guds Begreb) elsker Gud, saa vil Du blive ilde lidt af Menneskene, og i samme Grad, netop i samme Grad mere, som Dit Liv mere og mere udtrykker, at Du sandere elsker Gud. Det at sukke i menneskelig Medlidenhed, at prutte er ikke Christendom. Var det Christendom, saa var jo Christi eget Liv ikke Christendom, og intet af Paradigmernes. Tag Dig ogsaa iagt endog blot for at sige det; thi det sigter igjen paa Illusionen med Trillioner Christne og saa paa Illusionen „Levebrødet".

Dette er den menneskelig talt næsten afsindige Selvmodsigelse i Christendommens Fordring, hvilken er Qvalen i det at være Christen. Den sætter en Opgave, og siger: i samme Grad som det lykkes Dig, vil Du komme til at lide mere og mere. Det vil bestandigt synes Dig: „men Herre Gud, naar jeg rigtig elsker Menneskene — saa . . . ." Dertil maa christelig svares: „dumme Menneske, eller frække Menneske, elskede da Verdens Frelser ikke rigtigt Menneskene, og han blev bespyttet" o. s. v.: gik det ikke ligesaa alle sande Christne, og er det ikke gaaet dem ligesaa: beviser det blot, at de ikke vare Christne, thi Forbilledet afgjør Alt.

Denne Modsigelse i hvad Christendommen fordrer og forudsiger er som hvis en Fader vilde sige til sit Barn: „det er Det og Det Du skal, Det er Opgaven, Du skal det, forstaaer Du mig, — hvis ikke, da skjælv," og hvis han saa vilde føie til: „Det er altsaa Opgaven, men i samme Grad, netop i samme Grad som Du anstrenger Dig mere og mere, er flittigere, aarvaagnere o. s. v., og i samme Grad som Opgaven lykkes Dig bedre, vil Du ogsaa komme til at lide mere." Naar en Fader talte saaledes til sit Barn, saa maatte det jo forekomme Barnet Vanvid, og Barnet vilde (fraseet at det for-

vexlede: det at lide — og det at lide det Samme men som Straf) have Ret, naar det sagde: i saa Fald er det jo bedre jeg slet ikke begynder, da jeg kommer lige vidt, og altsaa staaer mig bedst ved at spare den megen Flid og Anstrengelse.

Men saaledes taler Christendommen til et Menneske (som hiin Fader til Barnet), det er Christendom. Men saa føier Christendommen til: husk dog paa, at der er en Evighed.

Men dette vil jo sige: ønsker Du menneskelig talt gode og glade Dage, saa indlad Dig aldrig for Alvor med Christendommen.

Der er, naar Du gjør det, menneskelig kun een Trøst for Dig: Døden, efter hvilken Du vil lære at længes utaalmodigere end den meest forelskede Pige efter Foreningen med den Elskede. Dog er Døden heller ikke Trøsten. Men sandt er det, der er een Trøst: Evigheden. Elsk Evigheden, saa hader Du dette Liv: Det er Christendom. Elsk Gud, saa hader Du denne Verden: Det er Christendom. Elsk Christus, saa hades Du af alle Mennesker: Det er Christendom.

See, Dette er Christendom. Er Du nu ikke i den Grad Dig bevidst at være en Synder, at Du i den ængstede Samvittigheds Angest ikke tør Andet end alligevel at slutte Dig til Christus: saa bliver Du aldrig Christen. Kun Syndsbevidsthedens Qval kan forklare, at et Menneske vil underkaste sig denne Radicalcuur. Det at blive Christen er af alle, alle den rædsomste Operation. Men saa lidet som et Menneske, der blot føler sig lidt upasselig, kunde falde paa at underkaste sig den piinligste Operation: saa lidet kan et Menneske falde paa at indlade sig med Christendommen, dersom Synden ikke piner ham grændseløst — og hvis han da, vel at mærke, veed, hvad Christendom er, ikke har ladet sig foresludbre Noget om Christendommens milde, Livet forskjønnende og forædlende, Trøstegrunde.

[I Randen:] Hvad det angaaer med at Præsterne tale om, at man jo lige saa godt kan være en Christen, fordi man er i Besiddelse af alle jordiske Goder, Rigdom, Ære, Anseelse o. s. v.,

da passe man vel paa. Præsterne maae altid for at oplyse dette recurrere til Exempler af det gamle Testamente. Aha! Jeg gad dog ogsaa nok seet, hvor man i det nye Testamente fandt det Skriftsted, som lader det saadan staae hen; og jeg gad dog ogsaa nok seet det christelige Paradigma, der ikke afgjørende udtrykker det Lidende. Men Sagen er: der er i Christenheden omtrent so viel wie nichts af Christendom, det Eneste, der er, er en Smule jødisk Fromhed.

Hvad om jeg bag i andet Oplag af Enten—Eller skrev:

Efterskrift.

Hermed tilbagekalder jeg dette Skrift. Det var et nødvendigt Bedrag, for om muligt at bedrage Menneskene ind i det Religieuse, der bestandigt har været min Opgave. Majeutisk har det vel gjort sin Virkning. Dog, jeg behøver jo ikke at tilbagekalde det, jeg har jo aldrig udgivet mig for Forfatter af det.

Der staaer om Satan (i Hiob), at han, efter hans eget Ord, kom for at speide og gjennemvandre Verden. Deri ligger dog, at der er en vis Art Jagttagelse der er af det Onde, som overhovedet Jagttagelsens Nysgjerrighed altid er af det Onde.

Hiob taalte Alt — først da hans Venner kom — for at trøste ham, da blev han utaalmodig.

Der er kun Eet man egentlig skal blive alvorlig over: sin Synd. I Forhold til alt andet Sørgeligt gjælder det, kan Du tage Dig det let, saa meget desto bedre. Men at tage sig Synden let er ny Synd; dette viser just, at her er Alvoren.

Hiob (IX, 20) siger rigtigt at om han end havde Ret, for Gud kunde han ikke have Ret, fordi han vilde blive angest for Dommeren. Dette er, hvad jeg i en Tale i Lidelsernes Evangelium har udviklet, Misforholdet mellem eller den qvalitative Forskjel mellem Gud og Menneske.

Luther siger rigtigt (i Prædiken over Epistelen paa 8de Søndag efter Trinitatis), at hvis Synds-Forladelse var for at gjøre gode Gjerninger overflødige, saa burde man ikke kalde den Lære: Læren om Synds-Forladelsen, men Læren om Synds-Tilladelsen.

„Digteren" drømmer om Bedriften, som han dog ikke selv kommer til at udføre, og han bliver veltalende. Maaskee bliver han just derfor veltalende, fordi han kun er Bedriftens ulykkelige Elsker, medens Helten er dens lykkelige Elsker; han bliver altsaa veltalende, fordi Savnet gjør ham veltalende. Thi „Savn" — o, Menneskene tale i Misforstaaelse ilde om Dig, som var Du blot den Grusomme, og ikke lige saa barmhjertig, som tog Du blot, men gav Intet — Savn gjør væsentligen „Digteren".

En Passus, som ikke blev brugt i den første Tale af „Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen."

Saavidt jeg veed, er Ingen endnu faldet paa at skrive et Commerce-Drama:

Skuespil i $5^1/_2$ eller næsten 6 Akter.

[. . . . .]

Hvad der, menneskelig talt, bidrog til at Christus blev ihjelslagen er dog aabenbart, at han saaledes uafbrudt holdt

Folket i Spænding. Menneskelig talt kunde han have skaanet Folket ved f. E. i nogle Aar at leve skjult, og saa igjen at træde frem. Dette havde naturligviis været Usandhed. Men vist er det, at just det, at der blev brugt saa kort Tid, men at paa den anden Side Folket intet Øieblik fik Lov til ligesom at aande ud, at det fremskyndede Undergangen. Det Hele er som eet Aandedrag. Med Jubel modtage de det Overordentlige, og næsten i samme Øieblik trykker det allerede saa stærkt paa dem, at Undergangen allerede er antydet. Dette er det Overordentliges Dialektik, fastholdt i Eet. Begrebet slaaer om. Det første Indtryk kommer igjen anden Gang, og da er Jubelraabet forvandlet til Raabet: korsfæst, korsfæst!

Hvis vi ville glemme et Øieblik, at Christus jo var kommet til Verden for at lide og døe, og hvis vi saa ville antage, at han havde levet som Lærer i 30 istedetfor i 3 Aar, samt at han havde indlagt, menneskelig talt, passende Mellemrum for at give Folket Tid til at puste ud: saa var det muligt, at han ikke var blevet slaaet ihjel. Men at anbringe saadanne Mellemrum vilde jo rigtignok have været en usand Accommodation. Med et Menneske er det en anden Sag; thi han er ordentligviis selv nødsaget dertil for sin egen Skyld, da han ikke kan holde ud i eet væk.

NB.

Angaaende, at jeg ikke kom til at reise i Foraaret 48.

En Tanke, der i den forløbne Tid oftere har paanødt sig mig, er, om det dog ikke havde været rigtigere, at jeg var kommet til at reise i Foraaret. Thi hvormeget jeg end er blevet udviklet og beriget i det forløbne Aar, har det dog ogsaa taget paa mig.

Min Tanke; da jeg solgte Huset i 47 December, var at reise til Foraaret 48 og i længere Tid. Jeg lod derfor Tiden gaae hen, og leiede ikke Værelser. Imidlertid blev

det mig tydeligt, at hvis det overhovedet var min Hensigt at opgive at være Forfatter, vilde det ikke hjælpe mig stort at reise, lige tværtimod; thi jeg er aldrig saa productiv som paa Reiser i Udlandet. Saaledes gik Tiden hen. Da blev en Leilighed paa Hjørnet af Tornebuskegaden ledig, en Leilighed, som jeg fra det Øieblik det Sted blev bygget, har været forelsket i. Jeg besluttede da at leie den, og saa gjøre en mindre Reise i Foraaret og Forsommeren. Saaledes gik Tiden hen. Jeg paabegyndte nu Trykningen af »christelige Taler«. Som jeg sad og læste Correktur af dem, udbrød Oprøret i Holsteen og hele Vrøvlet. Nu at reise var en Umulighed, ja, havde jeg nu været i det Tilfælde ikke engang at have Værelser at flytte ind i, vilde det vel have forstyrret mig meget.

Saa flyttede jeg da derhen. Men Leiligheden var høist uheldig, og Penge-Forvirringen samt saa meget Andet tog paa mig. Dog er det vist, at jeg just i den Tid har produceret Noget af det Bedste jeg har produceret.

Sæt jeg var kommet afsted tidligere (hvilket da forøvrigt var en Umulighed, da jeg jo først skulde trykke »christelige Taler«), saa var Enden blevet, at jeg øieblikkeligt var kommet hjem. I Udlandet at opleve en saadan Penge-Krisis vilde vel have været endnu frygteligere.

Det er saaledes saa langt som muligt fra, at det paa nogen Maade er min Skyld, at jeg ikke kom til at reise.

Kun dette er det der har beskæftiget mig. Overhovedet er det mærkeligt, at hver Gang jeg vil gjøre Alvor af at svinge af fra at være Forfatter, hænder der Noget, som gjør at jeg maa blive i det, og jeg faaer saa blot et nyt, et rigere Udtræk i Produktivitet. Dette har ogsaa været Tilfældet denne Gang. Men jeg har lidt saa meget i andre Henseender, at jeg er blevet lidt utaalmodig, og denne Utaalmodighed har vel affødt hiin tungsindige Indbildning, om at det havde været bedre at reise, Noget som jeg ved Omstændighederne blev forhindret i.

Forøvrigt er det ogsaa en Taalmodigheds-Prøve, at udvikles som jeg gjør det, idealere og idealere, og saa at udholde denne Tids Piinagtighed, og det daglige Vrøvl. Idealt, troende fatter jeg mere og mere min Betydning, i Øieblikket seer det mere og mere ud som var jeg til Overflod. Nu, i dette Øieblik at faae Tanker anbragt, er næsten til at fortvivle over, derimod kan jeg hver Dag blive mishandlet af Pøbelen og hver Dag faae ny Leilighed til at blive mindet om det Pekuniaire.

Men summa summarum: jeg kan ikke noksom takke Gud for det ubeskriveligt Gode han gjør imod mig, saa langt mere end jeg havde ventet.

Det er et skjønt Ord for at udtrykke at hele Skabningen kun tjener een Herre, kun vender sig mod Een: uni-versum (Universet).

Tænk Dig blot det ganske nærved, at Forbilledet kaldes et „Lam", allerede dette er det naturlige Menneske til Forargelse, man har ingen Lyst til at være Lam.

Det er ikke nøiagtigt udtrykt, at det er Sagtmodighed der tjener til vor Fred, man maa sige: naar Du er sagtmodig, saa har Du Fred, om saa hele Verden var Krig og Krig mod Dig.

Goldschmidt har to meget betydelige Forcer: han er foragtet; og han er Gjenstand for Medlidenhed. Det Første naaede han ved Corsaren, det Sidste ved „Jøden". Det er i en demoraliseret Verden den meest betryggede Stilling: han indtager det Punkt, fra hvilket alle Angreb kunne rettes paa Dem, der have Æren, og paa Dem, der ere frygtede, men

intet Angreb kan rettes mod ham, det er i selve Begrebet en Umulighed. Han er foragtet — det er allerede en meget sikker Position, men det lod sig dog tænke, at Indignationen kunde blive stor nok, saa han dog fik det at føle; men, men ah wei mir, han er Gjenstand for Medlidenhed, han har jo selv saa rørende fremstillet hvad han har lidt som Jøde.

Til Sandhedens Forkyndelse fordres foruden at have forstaaet Sandheden, tillige at være i at forkynde den ganske uafhængig af Mennesker. Men saa sjelden som der er En, der har fattet Sandheden, endnu sjeldnere En, der i at forkynde den, har denne Hensynsløshed. Men uden den bliver Sandheden forqvaklet, saa det Sande bliver usandt derved at Menneskene, til hvem det forkyndes, blive gjorte til Instants.

To Punkter kan man ikke have faste; thi saa kan man ikke røre sig. Altsaa enten staaer det Punkt fast: at Dette er det Sande — og saa gestikulerer man med hele sin personlige Existeren i Henseende til at gjøre Opoffrelser. Eller man gjør det andet Punkt fast: mit Levebrød, mit gode Navn og Rygte, mit Avancement o. s. v. maa der ikke røres ved — ja saa gestikulerer man ved Hjælp af at slaae af paa Sandheden.

Rotter afrettes til at udrydde Rotter: saaledes opdrager hver Slægt sig Den eller Dem, der skal gjøre Alvor af med at forkynde Christendom for den. Jo mere de forfølge og mishandle ham, desto mere vender hans Sind sig fra Verden, saa han ene har at holde sig til Gud. Og først naar et Menneske er saa ulykkeligt og saaledes piint her i Verden, at hans Lidelse er som Menneske-Fjendskab: da først begynder Christendommen at være til for ham. Alt dette Olvarmerie med at leve gemytligt og have det saa rart i dyre-menneskelige Kategorier og saa at sætte Christi Navn paa Kagen hver

Søndag: at dette Fitterie skulde være Christendom er naturligviis lutter Løgn.

Det Ord: „kommer hid Alle I, som arbeide og ere besværede" — maa enten være sagt af Christus i Begyndelsen af hans Liv, saa det blot er den første Indbydelse — og Sandheden er jo tiltrækkende for Alle ved første Øieblik. Eller det Ord maa forstaaes, som jeg et andetsteds har forklaret det, som den guddommelige Ophøiethed, der, uagtet den veed, hvor Faa der ville følge, dog i Betragtning af hvo det er der taler, siger: „Alle I". Christus veed nemlig, at Alle skulde følge, at han er Alles Herre, derfor siger han: „Alle I", skjøndt han veed, at det kun bliver nogle Faa. Saa guddommeligt kunde intet Menneske tale, naar han vidste det Samme forud, der vilde blive noget Menneskelig-Polemisk i hans Indbydelse, jordi han dog vilde være lidende under, at der blev saa faa. Men Gud, som er „Sandheden", kan kun henvende sig til Alle — om der saa kun var Een, der fulgte Indbydelsen, ja om slet ingen fulgte den, og han vidste det forud. Han kan ikke tale anderledes om sig selv og om Sandheden end at den forholder sig til Alle.

Psalmen Nr. 22*) i den evangeliske Psalmebog kunde synges forud.

En Prædiken.

Man kunde holde en Prædiken over det Thema:

at Gud **her** er tilstede i dette Øieblik.

Bøn.

Du Allestedsnærværende, da jeg betænkte, hvorledes jeg vilde tale og hvad jeg vilde sige, da var Du tilstede; da den Enkelte besluttede at gaae op i Dit Huus og gik derop, var Du tilstede, men maaskee var dette ham dog ikke ret nærværende: saa velsign Du da vor Andagt, at vi Alle, hver især maatte i denne Time fornemme Din Nærværelse, og at vi ere for Dig.

*) [ɔ: „Alvidende, Dit Øie mig randsager", — o. s. v.]

[I Randen:] Vi ville ikke anstille nogen Betragtning, Du skal, det skal jeg indestaae Dig for, Intet faae at vide, som Du ikke veed, jeg skal ikke adsprede Dig, men vi ville betænke, og Du skal med Guds Hjælp faae Noget at betænke, idet vi nu betænke: at Gud her er tilstede i dette Øieblik.

Har Du ikke idag fornummet, at Gud her er tilstede og Du for ham, saa har Dit Besøg i Guds Huus været forgjeves, thi hvad Du forresten har seet eller hørt er det Ligegyldige — blot jeg vilde nævne det, vil Du erkjende hvor ligegyldigt det er, og det vil maaskee synes Dig, at jeg vanhelliger det hellige Sted ved at tale om Sligt, hvilket dog ikke er saa, thi det gjør kun Den, som istedetfor at have Indtrykket af at være for Gud, kun har hørt og seet Sligt —, og Du kunde lige saa godt være blevet hjemme, ja maaskee bedre, at da ikke Dit Besøg har været en Synd, som David siger: den Ugudeliges Bøn skal blive Synd (Ps. 109, 7). Paa den anden Side: kunde Du hjemme i Dit Huus ret levende fornemme, at Gud er tilstede og Du for ham, saa kunde Du i en anden Forstand ogsaa gjerne være blevet hjemme. Thi vistnok er dette Sted Guds Huus, men Opgaven er just, at Dit eget Huus skulde blive et Guds Huus; og vistnok er dette Sted et helligt Sted, men Opgaven er just, at Dagligstuen ogsaa skulde blive et helligt Sted; og Forholdet til det Hellige er ikke saa meget at Du tager ud til det, som at Du tager det hjem til Dig. I Forhold til Forlystelse og Adspredelse kan det være rigtigt at Du tager ud, og det er ikke gavnligt, at Du har den hjemme hos Dig; men til det Gudelige skal Du ikke saa meget tage ud, og i ethvert Tilfælde, hver Gang, Du tager ud til det, skal Du stræbe at tage det hjem med Dig.

[Hertil et løst hosliggende Blad:]

Slutning.

Dersom Du nu i Sandhed eller det er Sandhed i Dig, at Du har fornummet, at Gud er her tilstede og Du for ham, eller rettere, dersom Du oftere pleier at komme hid, og det

hver Gang er i Dig Sandhed, at Du fornemmer, at Du her er for Gud: da skal det ogsaa mærkes paa Dig. Man skal paa et Menneskes Væsen kunne mærke, at han er forelsket, man skal paa et Menneskes Væsen mærke, at han er grebet af en stor Tanke: hvorledes skulde det da ikke blive til at mærke paa et Menneskes Væsen, at han er for Gud. Da skulde Du blive stille og taus, som man altid er, naar man er for Gud; varm og inderlig, som man altid er, naar man er for Gud; stærk og modig, som man altid er, naar man ved at være for Gud er med Gud; taalmodig, overbærende, eftergivende, langsom til Vrede, ilsom til Forsoning, som man altid er, naar man, ved at være for Gud, har Gud over sig; Du skulde blive fuld af Haab, rig paa Trøst, som idel Glæde — Du skulde blive en Velsignelse for de Mennesker, mellem hvilke Du lever, da jo Gud derved, at Du er for ham, bestandigt lyser sin Velsignelse over Dig.

Det Alvorlige i, at Du er personligt kjendt af Gud, hvilket Du jo kan slutte, hvis Du ikke vidste det, deraf, at Du her er for ham.

I Forhold til det mægtige Menneske, til Kongen f. E., anseer man det, mageligt, blot for et Gode, en Udmærkelse; man er stolt af at være personligt kjendt af ham og personligt at kjende ham. I Forhold til Gud er det tillige Alvoren.

Det Opløftende og Trøstende.

Hvo Du end er, hvor ringe Du og Dit Vilkaar end er, og om Du maaskee — ja lad mig sige det som det maaskee er — i menneskelig Daarlighed føler Dig smigret ved, at der er en mægtig Mand, som kjender Dig personligt og som Du kjender, ak og bedrøvet, naar det engang synes Dig, at det er, som kjendte han Dig ikke: o, min Ven, blæse være med alle mægtige Mennesker; Du er kjendt af Gud i Himlene ganske personligt; han kjender Dig lige saa personligt som han kjender den mægtigste Mand — og som han kjender Spurven.

[I Randen:] Vi ville ikke anstille nogen Betragtning, Du skal, det skal jeg indestaae Dig for, Intet faae at vide, som Du ikke veed, jeg skal ikke adsprede Dig, men vi ville betænke, og Du skal med Guds Hjælp faae Noget at betænke, idet vi nu betænke: at Gud her er tilstede i dette Øieblik.

Har Du ikke idag fornummet, at Gud her er tilstede og Du for ham, saa har Dit Besøg i Guds Huus været forgjeves, thi hvad Du forresten har seet eller hørt er det Ligegyldige — blot jeg vilde nævne det, vil Du erkjende hvor ligegyldigt det er, og det vil maaskee synes Dig, at jeg vanhelliger det hellige Sted ved at tale om Sligt, hvilket dog ikke er saa, thi det gjør kun Den, som istedetfor at have Indtrykket af at være for Gud, kun har hørt og seet Sligt —, og Du kunde lige saa godt være blevet hjemme, ja maaskee bedre, at da ikke Dit Besøg har været en Synd, som David siger: den Ugudeliges Bøn skal blive Synd (Ps. 109, 7). Paa den anden Side: kunde Du hjemme i Dit Huus ret levende fornemme, at Gud er tilstede og Du for ham, saa kunde Du i en anden Forstand ogsaa gjerne være blevet hjemme. Thi vistnok er dette Sted Guds Huus, men Opgaven er just, at Dit eget Huus skulde blive et Guds Huus; og vistnok er dette Sted et helligt Sted, men Opgaven er just, at Dagligstuen ogsaa skulde blive et helligt Sted; og Forholdet til det Hellige er ikke saa meget at Du tager ud til det, som at Du tager det hjem til Dig. I Forhold til Forlystelse og Adspredelse kan det være rigtigt at Du tager ud, og det er ikke gavnligt, at Du har den hjemme hos Dig; men til det Gudelige skal Du ikke saa meget tage ud, og i ethvert Tilfælde, hver Gang, Du tager ud til det, skal Du stræbe at tage det hjem med Dig.

[Hertil et løst hosliggende Blad:]

Slutning.

Dersom Du nu i Sandhed eller det er Sandhed i Dig, at Du har fornummet, at Gud er her tilstede og Du for ham, eller rettere, dersom Du oftere pleier at komme hid, og det

hver Gang er i Dig Sandhed, at Du fornemmer, at Du her er for Gud: da skal det ogsaa mærkes paa Dig. Man skal paa et Menneskes Væsen kunne mærke, at han er forelsket, man skal paa et Menneskes Væsen mærke, at han er grebet af en stor Tanke: hvorledes skulde det da ikke blive til at mærke paa et Menneskes Væsen, at han er for Gud. Da skulde Du blive stille og taus, som man altid er, naar man er for Gud; varm og inderlig, som man altid er, naar man er for Gud; stærk og modig, som man altid er, naar man ved at være for Gud er med Gud; taalmodig, overbærende, eftergivende, langsom til Vrede, ilsom til Forsoning, som man altid er, naar man, ved at være for Gud, har Gud over sig; Du skulde blive fuld af Haab, rig paa Trøst, som idel Glæde — Du skulde blive en Velsignelse for de Mennesker, mellem hvilke Du lever, da jo Gud derved, at Du er for ham, bestandigt lyser sin Velsignelse over Dig.

Det Alvorlige i, at Du er personligt kjendt af Gud, hvilket Du jo kan slutte, hvis Du ikke vidste det, deraf, at Du her er for ham.

I Forhold til det mægtige Menneske, til Kongen f. E., anseer man det, mageligt, blot for et Gode, en Udmærkelse; man er stolt af at være personligt kjendt af ham og personligt at kjende ham. I Forhold til Gud er det tillige Alvoren.

Det Opløftende og Trøstende.

Hvo Du end er, hvor ringe Du og Dit Vilkaar end er, og om Du maaskee — ja lad mig sige det som det maaskee er — i menneskelig Daarlighed føler Dig smigret ved, at der er en mægtig Mand, som kjender Dig personligt og som Du kjender, ak og bedrøvet, naar det engang synes Dig, at det er, som kjendte han Dig ikke: o, min Ven, blæse være med alle mægtige Mennesker; Du er kjendt af Gud i Himlene ganske personligt; han kjender Dig lige saa personligt som han kjender den mægtigste Mand — og som han kjender Spurven.

Christenhedens Ulykke er dog aabenbart, at Luthers Lære om Troen har man taget det dialektiske Moment fra, saa den er blevet et Skalkeskjul for lutter Hedenskab og Epicuræisme; man glemmer reent, at Luther urgerede Troen i Modsætning til den phantastisk overspændte Askese.

Naar Paulus urgerer, at han kun formaaer Alt ved Naaden, saa frembragte denne Tale den Virkning den skulde, thi Hedningerne var det ingen Talemaade for. Men i Christenheden er det jo igjen længst blevet en Talemaade, som Reflexionen underfundigt spiller under [Dække med], og ligesom det, naar det er Mode at gaae skjødesløst paaklædt, uagtet man er skjødesløst paaklædt jo aabenbar er paa Moden: saaledes bliver Forsikkringen om, at det er ved Naaden man formaaer Alt, et underfundigt Spil, fordi det er en Vedtægt at honorere dette Udtryk for Ydmyghed.

Et Ord.

Jeg har ikke kjendt et eneste agtværdigt eller retsindigt Menneske, — og jeg har dog et overordentlig udbredt Kjendskab her i Byen — uden at han i sin Tid var af den Mening, at det var et skammeligt, Nationen vanærende Uvæsen der dreves ved Hjælp af Corsarens Sjouere. Der bør gjøres Noget, sagde de Alle. Har jeg da nogen Brøde, saa er det den, at jeg havde Resolverethed nok til at gjøre Alvor deraf. Denne Brøde er jeg ganske godt fornøiet med og jeg vil nok tage den med mig i Graven og videre fort ad de to Veie ind i Evigheden og ind i Historien. Derimod skulde man dog betænke, at det let bliver en Brøde af en anden Art, om man tilsidst takker mig for en Velgjerning ved virkelig at behandle den som en Brøde, og hvorfor? Fordi man kun forstaaer det Gode i Betragtning, ikke i Handling; i Betragtningens Form er ubetinget enig om, at der skal gjøres Noget, og naar det

virkelig gjøres, bliver bange for det, og finder, at det er en Overdrivelse.

Der maa (som jeg i en af de tidligste Journaler har bemærket) indføres en ny Øvelse for Theologerne: Øvelse i den christelige Talekunst, nemlig ikke i den Kunst at prædike, det Rethoriske og hvad dertil hører, men i den Kunst at kunne prædike — Christendom. Thi Christendom har en Specificitet med Hensyn til Meddelelse, som gjør at i Forhold til den gjælder ganske egne Kategorier.

Der gives kun een consequent Opfattelse af Christendommen, det er den at blive ihjelslagen for Sandhedens Skyld, at blive Martyr, naturligviis ikke saadan Hu hei, jo før jo hellere, men med den meest gjennemførte Reflexion som Tjenende.

Til denne den eneste sande consequente Opfattelse af Christendommen (enhver anden er verdsligt, timeligt, jordiskt, feigt eller dumt Sinkerie) svarer som Misviisning: et Selvmord, foranlediget ved ikke at kunne udholde Martyriets langsomme Forarbeiden.

Det der har forvirret Alt og fremfor Alt hele Christenheden og hele Christendommen, er bestandigt at man gjør de Medlevende, Slægten o. s. v. til Instants i Forhold til Sandheden. Alt dreier sig om den Enkelte. Denne Kategorie er det Punkt, ved hvilket og gjennem hvilket Gud kan komme til at berøre Slægten. Tages det bort, er Gud dethroniseret.

Da nu dette er saaledes, saa er selvfølgelig blot det, at jeg til et eneste Menneske henvender mig ganske ligefrem betræffende den religieuse Sandhed, et Forsøg paa at gjøre ham til en Instants, og altsaa et Bedrag.

Det Dialektiske ender altid paa een eller anden Maade med det Pathetiske (dette var blandt Andet min Tanke med et Problem, der ligger etsteds i mine Papirer: Forskjellen mellem en pathetisk og en dialektisk Overgang). I Middelalderen viste dette sig paa en besynderlig Maade, idet der, der hvor det Dialektiske hørte op, indtraadte det Phantastiske.

Et Exempel herpaa, hvorved jeg kom til at tænke Dette igjen, anførte Rosenvinge *) idag. Spørgsmaalet om de tilladelige Slægtskabs-Grader i Forhold til Ægteskabet satte naturligviis Middelalderens Dialektik uhyre i Bevægelse. Tilsidst blev den saa skarpsindig, at den ikke kunde standse sig selv, og man standsede saa — ved det 7de Led — og hvorfor? Kan De gjette, sagde Rosenvinge; jeg svarede: fordi Gud hvilede paa den 7de Dag; ja netop, svarede Rosenvinge. Jeg har nu vistnok en Slags Rapport til Middelalderen, men snurrigt nok, at hvad jeg dog tillige sagde som en Witz, at det var Alvor.

Men her seer man det Pathetiske i Form af det Phantastiske, og saaledes saa idelig i Middelalderen; det var den nødvendige Knude, de maatte slaae paa det Dialektiskes Traad.

Et sandt Martyrium, omnibus numeris absolutum, er dog egentlig kun muligt mod „Mængden", det er: Martyren maa falde for „Mængden". Den der bliver Martyr for Angrebet paa en Enkelt (Konge, Keiser, Pave o. s. v.), han er jo ikke forladt af Forestillingen, han har „Mængdens" Forestilling som det Understøttende.

Og Socrates er den Eneste, er i eminent Forstand „Martyren", det største Menneske; medens Christus er „Sandheden", og det vilde være blasphemisk at kalde ham en „Martyr".

Christelig Recept.

Sagen er ganske simpel. Tag det N. T. for Dig, læs. Kan Du negte, tør Du negte, at hvad Du deri læser, om at forsage Alt, opgive Verden, som Din Herre og Mester at blive

*) [ɔ: Konferentsraad J. A. L. Kolderup-Rosenvinge, † 1850.]

bespottet, bespyttet: kan Du negte, tør Du negte, at det er saare let at forstaae, ubeskriveligt let, at Du hverken behøver Lexicon eller Haandbøger eller eet eneste andet Menneske for at forstaae det. „Men", siger Du, „jeg maa dog, inden jeg vover [et] saa afgjørende Skridt, først raadføre mig med Andre". Uforskammede, Ulydige, Du understaaer Dig; veed Du vel, at det fremfor Alt er Guds-Bespottelse; thi Du, Bedrager, Du søger Udflugt og Undskyldning, da Du vel veed, at ethvert Menneske vil raade Dig til, hvad der giver Aflad, og til at følge hvad der bedre behager Kjød og Blod, vil sige: for Gud i Himlens Skyld spar Dig selv.

Men Sagen er, o den ulykkelige Forvirring, er at Menneskene mene, at Gud er langt borte, at det er 1800 Aar siden at Christus døde. Hvad vilde vel en Fader dømme, hvis hans Barn istedetfor strax at adlyde den Befaling, der var let nok at forstaae, først raadførte sig med — en anden Dreng, om han skulde gjøre Faderens Villie. Vilde Faderen ikke sige: just Det, at Du understaaer Dig at tale til een eneste af Dine Kammerater, om Du skulde gjøre det eller ikke det jeg har befalet, just Det er Skyld nok til at fortjene enhver Straf.

Og selv hvis det var saa (hvilket Du jo dog selv har indrømmet ikke er saa, og sandeligen heller ikke er saa), hvis det var saa, at Ordren, Befalingen var vanskeligere at forstaae: det er dog Ulydighed at ville raadføre sig med en Anden end med Gud selv. Saaledes vilde jo ogsaa Faderen sige til Barnet: hvad skal det til, at Du raadfører Dig med andre Drenge, Du kan jo komme til mig.

Efter en saa enorm Produktivitet næsten 10 Aar i Træk, nu først at skulle begynde paa det meest Afgjørende: det er strengt, det er som naar en Armee efter 3 Dages forcerede Marsch ankommer tidlig paa Morgenstunden den 4de Dag, og dog skal føres i Slaget endnu samme Dag. Og dog gjælder det maaskee just om at benytte Øieblikket.

Og nu Øieblikket! Den, der har min Phantasie! I et lille Land, der ligger og kæmper i sin Opløsning, hvor Nationaliteten er unaturlig spændt til det Høieste; der er Krig udad; Partier indad; der lever et eenligt Menneske og udfolder en saa enorm Vingestrækning; og dette eenlige Menneske er allerede, som „ethvert Offer skal saltes", saltet i Pøbel-Forhaanelse — og just nu skal Øieblikket være for ham! Sandeligen, det er som læste man en gammel Geschichte, hvor man tillige læste, at den Mand blev slaaet ihjel.

Dog er det Modsatte ogsaa muligt.

Det at være Iagttager i den Forstand som man saadan taler derom, er egentlig Synd; Synden er at være objektiv, udadvendt istedetfor indadvendt.

I dybere Forstand Sympathie for mig er der egentlig Ingen af Forfattere o. s. v. der kan have. De føle kun altfor godt min uhyre Overlegenhed, og at her ikke er at tænke paa nogen Forening o. D. Kort, jeg er et Phænomen, og paa saa fatale Vilkaar som muligt: at være Phænomen i en saadan Kneipe som Danmark. Loven for Forfølgelsen jeg lider er ganske simpel: det skeer ved Pøbelen, medens de Fornemmere af Misundelse tie.

Og Heiberg, hvem jeg aabenbart gjorde den størst mulige Tjeneste med at styrte mig over P. L. Møller og Corsaren: han ikke blot tier, nei skjult stemmer han ligesom i med Pøbelen.

Det har interesseret mig, Tid efter anden at optegne Exempler paa den Nederdrægtighed, med hvilken jeg er blevet behandlet; Sligt kan existere efter min Død, at de kunne see, hvor nøiagtigt jeg gjennemskuede dem. Tale derom mens jeg lever gider jeg naturligviis ikke.

Noget der i sin Tid dog gjorde mig lidt nysgjerrig var, hvordan det egentlig hang sammen med den svenske Novelle: en Nat ved Bullar-Søen*), som blev trykt som Feuilleton i Berlingske. At den af Mange Mange blev henthydet paa mig er nu vist nok; men naar den er skrevet, og om Nathanson tænkte derpaa, o. D., gad jeg dog i sin Tid nok have vidst [?]. Overhovedet er det da min sædvanlige Skjebne, at hvert et Ord, der kunde have Henthydning til mig, interesserer Kjøbstaden ganske enormt — men mine Bøger, nei de blive blot plyndrede af andre Forfattere.

Det jeg oplever er ganske simpelt en Kjøbstads misundelige Herskesyges Opstand mod — Aand. At man fra først af har taget feil af mig, ingen Anelse havt om mit Incognito: det bliver just Notabenet.

Det det kniber lidt paa er legemlige Kræfter; thi aandelig føler jeg mig over al Maade uendelig stærkere end det Hele.

Det Onde, der allerede i lang lang Tid havde været Danmarks specifike Onde (tildeels lidt til at undskylde, forbi Landet er saa lille, men i en anden Henseende hængende sammen med denne ægte danske Generethed og Frygtagtighed mod Fremmede og den næsten jødiske Misundelse mod hinanden indbyrdes) er Smaalighed, pjanket Misundelse grundet i Ligemands-Herligheden og Middelmaadighedens Forgudelse, saa Middelmaadighed [?] er den eneste offentlige Dyd i Danmark. Men aldrig havde dette Onde (denne danske Grund-Skade) grebet saaledes om sig, fundet sig saa aldeles til Rette i at være den eneste Herskende, det Eneste, den offentlige Mening, som i de Aar jeg har været Forfatter. Falder jeg, falder jeg correkt i Egenskab af religieus Forfatter og offentlig Charakteer, ved selv at have givet Ordren til, at der fra den Kant sigtedes paa mig. At sige: at jeg var selv Skyld deri, er naturligviis at bakkesnagvendt; thi det forstaaer sig, deri ligger just min Fortjeneste.

*) [Jfr. S. 142.]

Men, siger En: „det burde jo dog Du have forudseet, hvorledes det kunde ende, idet Du gjorde Skridtet." Dertil maa svares: Jeg var religieust besluttet og forsaavidt forberedt paa Alt, ubetinget; jeg klager derfor heller ikke. Men vist er dog det virkelig, at menneskelig talt lod det sig dog heller ikke forudsee, at Forholdet skulde blive saa vanvittigt, saa lidet som det lod sig, menneskelig talt, forudsee, at de Ansete vilde forraade mig, ja at deres Misundelse egentlig skulde blive det Farlige. Og endeligen, hvad der er Hovedsagen, det der piner mig, er mine Formues-Omstændigheder; dette til, er det, der gjør mig Sagen besværlig.

Men alvorlig vil Sagen dog nok blive, skjøndt den blev lagt an i Form af en Spøg næsten. Og mere forlanger jeg ikke, selv om det Galeste skulde skee, end at have gjort det Hyklerie aabenbart som er i vore offentlige Forhold, at man endnu hyklet taler om, at Angreb paa Ens Charakteer er det Farlige, medens Pjat o. D., som det sande Farlige, bruges ganske ugeneret.

Som jeg i sin Tid havde tænkt mig Sagen, var Operationen blevet saa let som muligt. Blot et Ord af to eller tre Ansete, men paa Prent, et Ord til mig, da jeg gjorde Skridtet, et Ord som: Tak — saa havde hele Sagen været endt. Thi at jeg ubetinget var Manden troede i Grunden Alle, Goldschmidt med. Men den falske Interpretation fra oven af [af] Skridtet, det blev Faren. Var det blevet, som jeg havde tænkt mig det, saa skulde heller ikke Goldschmidt have lidt Uret, thi ham var jeg ikke ugunstig. Men Sagen er, det havde maaskee været en Usandhed, om Danmark saa let var sluppet fra „Corsaren". Nu bliver Sagen alvorlig. Men sige skal man ikke, at det er min Indbildning, at „Corsaren" var en saadan offentlig Synd. Jeg saae bestandigt blot paa Udbredelsens Proportioner. Dette er jo et Faktisk, er ikke min Indbildning. Derfor skal man lige saa lidet kunne sige, at min Opfattelse er Indbildning, som at det er Indbildning, naar En siger: det er varmt idag — naar Thermometret viser 29° i Skyggen.

Men, vil En sige: Ulykken er, at Du har indladt Dig for meget med den simple Mand, at Du har villet, om end ikke qua Forfatter, dog personligt være til for dem. Svar: at det er klogere at leve skjult veed jeg nok — men hvad er saa Christendom? Og naar f. E. Mynster bryster sig af denne sin Klogskab med det skjulte Liv (ikke det skjulte Liv i Christo) i fornemme Kredses Forborgenhed: da satiriserer han sig selv frygteligt.

I et saadant lille Hul som Danmark, hvor man har disse Tusinder som ere Ingenting, blot Numerus, lige paa sig og slet ingen Afstand, og slet intet Selskab i en Kreds for sig af offentlige Charakterer: der at skulle være offentlig Charakteer, er et reent Martyrium.

Saa længe kan der Intet ventes, saa længe det endnu vil være det tilstrækkelige Forsvar for Goldschmidt betræffende mig: at jeg saa selv forlangte det. Naar Büet er naaet, da vil det lyde anderledes, og blive at betragte som om Tyvene til Forsvar for at have slaaet igjen paa Politiet vilde sige: de have jo selv begyndt. Men saa dybt vare vi sjunkne, at Usædeligheden formelig havde faaet Borgerret. Endnu er Tiden ikke kommet, endnu er Goldschmidt skjult under det Publikum, Foragtelighedens og Usselhedens store Publikums brede Skjørter som deres elskelige Dægge-Barn; thi hans Mod har da altid været — Feighed. — Men Dag-Pressen skal nok komme til at bære Mærke af, at jeg har levet.

Der gives Forbrydelser, som Politiet ikke har med at gjøre. Saadanne ere Bagvaskelse, Bagtalelse, Pjatten o. s. v., naar det tager saa stærkt Overhaand, saa skal Præsterne tage fat. Jo jeg takker, Præsterne! Pøbelagtigheden begyndte med at angribe Politiet og om muligt aldeles at svække det; men Præsterne, jo jeg takker, Præsterne.

Præsterne in specie, og forsaavidt det var Presse-Misbrug, de andre Journalister have Ansvaret for, at Pøbelagtigheden udbredte sig saa stærkt.

Egentlig er det jo som en Art Grusomhed: at jeg (den Troende) skal glæde mig ved Christi Lidelse og Død.

Det er misforstaaet Springen fra det Ethiske til det Æsthetiske i Talen om Døden, naar det hedder: ikke vor egen Død, eller at vi selv skulle døe — thi det er ikke det Tungeste — men vore Venners Død. Thi det eneste Alvorlige er at jeg skal døe og saa til Dommen. Man maa først uethisk have forfeilet Pointen i Døden for saa at komme ind i den Sludder: om det er tungest at miste en Anden eller selv at døe.

Hvor veemodigt, at ogsaa Dette, som der nu — ja, Gud veed det er vanvittigt nok — har været saa meget Brøvl om, mine Buxer, ogsaa det hænger (sindbilledligt) paa en tungsindig Maade sammen med mit Livs Tungsind. At der egentligt paa nogen Maade skulde være noget Paafaldende ved dem, er da ikke sandt, og Løgn er det da, at jeg paa nogen Maade skulde selv have beordret det eller have til Hensigt at henlede Opmærksomheden paa min Paaklædning. Men Sagen er ganske simpel. Vil man lægge Mærke til Folks Paaklædning, skal man i denne Henseende opdage, at Oldinge gjerne gaae med kortere Beenklæder. Den yngre Alder, Ungdommeligheden interesserer naturligviis Paaklædningen og især Benene. Alderdommen tænker blot paa Magelighed og paa Intet mindre end hvordan det seer ud.

Min Fader var en Olding, anderledes har jeg aldrig kjendt ham. Og hvad der er hele mit Livs Grund-Ulykke, at jeg skjøndt Barn blev forvexlet med det at være Olding: det viste sig ogsaa i min Paaklædning. Jeg husker meget godt fra

Barn af, hvorledes det bedrøvede mig, at jeg skulde have saadan korte Beenklæder, jeg husker ogsaa min Svoger Christians idelige Vittigheder.

Saa blev jeg Student, men Yngling blev jeg aldrig. Jeg fik aldrig det Ungdommelighedens Indtryk af Livet (at der ligger et langt Liv for En, thi for mig har der bogstaveligen aldrig ligget mere end et halvt Aar, og neppe, neppe det), som gjør, at man har Lyst og Sands for sit Ydre. Jeg trøstede mig paa anden Maade. Min Aand udvikledes enormt, og jeg tænkte mindst paa Sligt. Men som det gik med Alt, at jeg væsentligen forblev ved hvad der havde været Skik i min Faders Huus, at spise til Middag til den Tid og til Aften o. s. v. o. s. v. — saaledes gik det mig ogsaa med min Paaklædning. Den blev væsentligen uforandret, saa jeg med Sandhed kan sige, at det egentlig er min afdøde Fader man angriber, naar man angriber min Paaklædning. Tungsindigt-veemodigt, ironisk-overgivent forstod jeg mig selv i den Lidelse at have været en Olding da jeg var 8 Aar gammel — og aldrig at have været ung; eminent udrustet med Aand opløftede jeg mig ironisk over Alt hvad der saaledes hang sammen med det Dyriske ved det at være Menneske. Men, at jeg nogensinde skulde blive Gjenstand for literairt Angreb i denne Henseende, og at det af Tusinder skulde kunne tages høist alvorligt som et Angreb paa min Charakteer: nei, det havde jeg ikke tænkt.

---

*) ***„Vidnesbyrdet"** er dog den Form af Meddelelse, der sandest træffer Midten mellem ligefrem og indirecte Meddelelse. Vidnesbyrdet er ligefrem Meddelelse, men gjør dog ikke de Medlevende til Instantsen. Idet nemlig Vidnets «Meddelelse» henvender sig til de Medlevende, vender «Vidnet» sig mod Gud og gjør ham til Instantsen.*

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Da jeg i sin Tid kastede mig mod Pøbelagtigheden, da benyttede en vis fornem Misundelse dette mod mig, sigende: „han er dog en Phantast, at ville udsætte sig for noget Saadant, som han dog ikke kan udholde." Da jeg saa ganske rolig blev staaende — og nu, da man maa tilstaae, at jeg dog holdt ganske godt ud, nu bliver Misundelsen en anden, nu ærgrer det dem, at jeg har Kraft dertil, item ærgrer det dem, at de mærke, at Sagen bliver alvorlig, og de faae en Mistanke om, at der har skjult sig en oprindelig Alvor bag dette Skridt.

Det Sørgelige for os Mennesker er egentlig, at det næsten gjælder om Alt i vort Liv, at først bagefter, o: efterat vi har gjort det og ofte galt, saa veed vi, hvordan vi skulde have gjort det.

Hvis man vilde udgive mine Journaler efter min Død, kunde man gjøre det under den Titel:

Dommerens Bog.

Det er dog saa sandt, hvad jeg etsteds har skrevet i een af Journalerne*):

Mit sidste Ord til de Medlevende:

Lad mig saa see, at I, der have levet samtidigen med mig, pynte min Grav ud og sige: havde vi levet samtidigen med ham, skulde han ikke være blevet behandlet saaledes.

Forstaae mig selv i det Mindre gjør man ikke. Hvor redeligt har jeg dog ikke i hvert mit Forhold til og hver Berøring med Biskop Mynster bevaret hele det første Indtryks

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1847", S. 1 og 102.]

Høitidelighed — han vurderer det dog egentlig ikke, han tager sig det udenvidere til Indtægt. Thi lidt Frygt maa der dog til.

Naar i et lille Folk — der just ved det ringe Antal fornuftigviis er anviist at beslitte sig paa Gemytlighed, hvilket igjen gjælder for hver Enkelt — et Menneske, der ved Livs-Vilkaar hører til de saakaldte Begunstigede, ved Talent og Evne samt ved den Brug han gjør af dem til de meest Ansete, naar han er villig til at leve saa vidt muligt udtrykkende Ligheden med Enhver: saa troede jeg, at dette var Gemytlighed, og Christendom, og jeg troede en saadan Leveviis just var paa rette Sted i det lille Danmark.

.... : saa fandt jeg, foruden af flere andre Grunde just ogsaa af den, at mit Liv havde været indrettet som det havde været det, [mig] kaldet og opfordret til at kaste mig imod denne literaire Usædelighed. ...

Enhver der overhovedet kan samle en Tanke, vil let see, at der er en uendelig Forskjel mellem hvad man frivilligt gjør, og at Raahed paa nogen Maade vil fravriste En det Samme. Denne Forskjel forklarer min forandrede Levemaade. Jeg er ikke en Gud, jeg er kun et Menneske. Det er let nok for et lille Land ved Kjøbstad-Sammenhold at skrue Fordringerne til et Menneske saa høit, at formodentlig ikke engang en Gud vil kunne tilfredsstille dem; men et lille Land skulde dog betænke, at det ikke har Meget at spøge med.

Pilatus' Hustru havde lidt meget af Drømme idag, og fraraadte derfor Christi Domfældelse. Men Pilatus drømte ikke om Dagen, han forstod, at hvis han ikke domfældte Christus, var han ikke Keiserens Ven — og han dømte ham. Forunderligt: i Grunden var dog Pilatus' Hustru, som drømte om Dagen, mere vaagen end Pilatus, som ikke drømte om Dagen.

Sandt nok, Sagen med Pøbelagtigheden er blevet alvorligere end jeg havde forestillet mig den i sin Tid, ... den er ogsaa blevet temmelig fuldstændigt opdaget derved, at jeg blev staaende.

Men just derfor maa jeg sige, at det da var godt, at jeg kom med; thi jo alvorligere Sagen er, desto større min Forpligtelse og mit Kald.

Det er dog en rystende Omvendthed der er i alle menneskelige Kategorier anvendte paa Gud-Mennesket; thi, hvis man kunde tale om Christus ganske menneskeligt, saa maatte man jo sige, at det Ord: „min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig" er en Utaalmodighed og en Usandhed. Kun naar Gud siger det, kan det være sandt, altsaa ogsaa naar Gud-Mennesket siger det. Og sandt, ɔ: da det er sandt, er det ogsaa Smertens Største.

Jeg maa nu passe vel paa, eller rettere Gud vil vel passe paa mig, at jeg dog ikke forvildes ved altfor eensidigt at stirre paa Christus som Forbilledet. Det er det dialektiske Moment i Forhold til det Næste: Christus som Gaven, som Det, der skjenkes os (for at erindre om Luthers staaende Inddeling). Men dialektisk som min Natur er, seer det altid i det Dialektiskes Lidenskab [ud] som var den modsatte Tanke slet ikke til — og saa kommer den netop først, og stærkest.

Jeg føler mig ubeskrivelig svag, mig synes længe kan det ikke vare inden Døden gjør en Ende paa Sagen. Og sandeligen, en død Mand er det netop Kjøbenhavn og Danmark behøver, hvis der overhovedet skal være eller blive en Ende

paa Usselhedens, Misundelsens, Grinets Nederdrægtighed. Derfor klager jeg ikke, om det end kunde synes en tung Skjebne, at jeg, der i ethvert andet Land vilde have tjent en stor Formue og gjældt for et Genie af første Rang, med Indflydelse af vidt indgribende Art, at jeg, ganske consequent, ved at være født i en demoraliseret Kjøbstad, naaede at blive en Slags Gale-Meyer, kjendt, insulteret af enhver Gadebreng (ganske bogstaveligen) selv af Slaverne — medens Misundelsen opefter i Stilhed glædede sig og nød sin Seier. Jeg klager ikke; om det end er Anklagen, at ganske bogstaveligen Enhver har tiet ubetinget i Løbet af over 3 Aar, medens dette fortsattes dagligt. Jeg klager ikke. Oldtiden forlystede sig ved at lade Mennesker stride med vilde Dyr, vor Tids Nederdrægtighed er mere raffineret. Men Offre ere der faldne, og Taarer ere der udgydte i Stilhed af Qvinder (de Forfulgtes Hustruer, Døttre o. s. v.) og imidlertid jublede Grinet og Subscribent-Antallet steg. Offrene gik saa til en Side og døde — og Ingen blev ret opmærksom; Qvinderne skjulte deres Taarer, og Ingen blev opmærksom; thi de Lidende selv gjorde naturligviis Alt for at skjule. Da indviede jeg mig til Offeret. Jeg turde troe, at være Danmark lidt for stor til at det saaban kunde gaae uden videre hen, hvorledes jeg kom af Dage. Kun en død Mand kan standse og hævne slig Nederdrægtighed, hvori et heelt Land mere eller mindre er skyldigt. Men hævnet skal I blive, alle I, der have lidt! Og ubeskrivelig tilfredsstillet føler jeg mig, jeg der, hvis ellers Nogen, just fandt en Opgave for mit Liv, som ganske svarede til alle mit Livs Forudsætninger. Det var jo nemt nok for de Medlevende at lade mig standse det Onde, lade mig med alle mine Opoffrelser garantere, at P. L. Møller og Goldschmidt dog holdt sig i Skindet — og saa imidlertid faae deres Misundelse mættet, ved at jeg maatte lide hvad jeg

har maattet lide, forøget derved, at jeg af de Ansete blev saadan erklæret for saadan gal, at jeg vilde udsætte mig for Sligt. Gjengjældelsen kommer.

Og saa vender jeg mig til den anden Side, betænkende i megen Frygt og Bæven mit personlige Liv, dets Synder, men haabende og troende, at Gud for Christi Skyld vil tilgive mig — og saa „ein seliger Sprung in die Ewigkeit".

Saaledes er altid Forskjellen imellem den æsthetiske Fremstillings Distance, og det virkelige Udsagn i Situation: da Christus (Luc. 8, 52) sagde „Pigen er ikke død, hun sover", da beloe de ham — naar Præsten præker om det Skjønne og Trøstelige i den Tanke at Døden er en Søvn — saa græde vi. Thi i Kirken, der er jo ingen Død tilstede om hvem det siges, han er ikke død — han sover; vi ere Alle levende. I Situationen med en virkelig Død kommer det Komiske. Hvad os angaaer, maa man da tillige erindre, at det Udtryk er blevet os en Trivialitet.

Forøvrigt er det en mærkelig Distinction med Hensyn til Bibel-Udtrykket: at hensove, paa hvilken ogsaa Luther (Epistelen paa 25de Søndag efter Trinitatis) gjør opmærksom, at (i I. Thessal. 4, 15) vi som leve paa den Tid skulle forvandles med de Hensovede. „Paulus siger ikke*): vi skulle ikke Alle døe — men: vi skulle ikke Alle hensove. Thi han skjelner mellem at døe og at sove." (Luther.)

Spørgsmaal, som ønskedes besvarede af en af vore fornemme Mænd, der tillige gjør Fordring paa at være Christen.

1. At det er det Klogeste at leve skjult, forskandset bag Sandsebedrag, kun kjendt af de Fornemme, at det er det Klogeste, at det er det eneste Kloge: det veed jeg, det vidste jeg meget tidligt — men, nu kommer Spørgsmaalet: har man

*) [I. Cor. 15, 51.]

christeligt Lov dertil, er det ikke en Verdslighedens Usandhed og Løgn, for hvilken man paa Dommedagen vil blive krævet ganske anderledes til Regnskab end for de almindelige Forbrydelser, thi Eet er de enkelte Forbrydelser, og et Andet at Ens hele Liv daglig har forskyldt det, at Ens Liv fra først til sidst har været en consequent Gjennemførelse deraf?

2. At det at vove at gjøre Menneskenes Mængde opmærksom paa Sandheden, med Tilsidesættelse af Afstands-Sandsebedragene at indlade sig saaledes med Mængden, at den maa dømme: at det er en farlig Sag, at det er den sikkre Vei til et Martyrium, at det, menneskelig talt, er Galskab at gjøre det — men, nu kommer Spørgsmaalet: har man Lov til at unddrage sig, vil man ikke paa Dommens Dag blive krævet til Ansvar først og fremmest betræffende saa at sige Total-Anlæget af hele Ens Liv?

3. Naar da En indretter sit Liv saaledes, christeligt forsager Verdslighedens Klogskab, vover det ublodige Martyrium — og lider det: hvorledes kan der saa være Mening i, at det Sted eller det Land, hvori Sligt hændes, kalder sig Christenhed, eller er der Spor af Mening i, at blive Martyr — i Christenheden — fordi man udtrykker det Christelige? Er derfor dette Forhold ikke et Beviis for, at det er en Usandhed, naar det Sted, hvor Sligt hændes, kalder sig Christenheden?

NB.*)

Ei heller de «tre Noter» skal udgives. Der skal ikke tales ligefrem om mig selv; og skulde der, skulde der tales meget Mere, skulde «Synspunktet» udgives. Alt Sligt skal ligge færdigt, som det er, til efter min Død.

Om min Person og ligefrem skal der ikke tales.

1) fordi jeg dog væsentlig er en Digter; men i en Digters Personlighed er altid noget Gaadefuldt, hvorfor han ikke maa fremstilles med, og, for Alt, ikke forvexle sig med

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

en i strengeste Forstand absolut ethisk Charakteer. 2) Forsaavidt jeg er lidt Mere end en Digter, er jeg væsentlig en Poeniterende; men derom kan jeg jo ikke tale, og altsaa skal jeg heller ikke tale om det mulige Overordentlige, der er mig forundt. 3) Jeg kan ikke sikkre mig og Meddelelsen, at Eftertrykhet falder stærkt nok paa Gud. 4) Det er en Inconseqvents i Retning af Selvfornegtelse.

At ville gjøre det var derfor af mig:

1) en Ubesindighed, nu at ville tale om mig selv, som skulde jeg enten døe imorgen eller det var afgjort at jeg vilde ophøre at være Forfatter; da ingen af Delene er Tilfældet. 2) var det en Utaalmodighed og Vilkaarlighed (Følgen af at jeg har været Lidende) at ville selv bestemme min Skjebne forud, eller bidrage til at jeg yderligere forceredes ind i Charakteren af en Martyr, om jeg end i al Stilhed er det, men uden at forlange den Satisfaction at ansees derfor.

En Guds Lykke var det at jeg ikke gjorde det, ikke udgav «Noterne» eller at Gud ikke tillod at det skete. Det vilde paa enhver Maade have forstyrret mit Liv, enten jeg nu skal vedblive at være Forfatter, eller paa anden Maade anbringes. Jeg har derfor egentlig at angre den Tid, da jeg gik og vrøvlede med at makke ved «Noterne», nu eet Ord her, nu et andet hist. Jeg har lidt meget, men Gud hjælper mig ogsaa til at lære.

Hvor meget Gud er Den, der styrer det Hele, seer jeg bedst af, at just Talerne om Lilien og Fuglen) er blevne til i den Tid — og det er lige hvad jeg behøvede. Gud være lovet! Uden at stride med Menneskene og uden at tale om mig selv, faaer jeg sagt Meget, som skal siges, men rørende, mildt, opløftende.*

Og saa rejse; jeg maa fjernes fra Stedet baade til et Øiebliks Recreation og for længere Tid, thi det hænger sammen med at jeg dog væsentlig er Digter.

---

*) [Jfr. Noten foran S. 88.]

Skulde jeg meddele ligefrem om min Person, maatte jeg udvortes tvinges dertil; og endda med Nød og Neppe, da Produktiviteten egentlig ikke er min men en høiere Magts.

Som Motto paa de 3 Skrifter (til Opvækkelse i Inderlighed: kommer hid alle I; salig Den, som ikke forarges; fra Høiheden vil han drage Alle til sig) skal staae:

Endnu føler jeg mig ikke stærk nok til at døe for Christendommen; jeg vil nøies med det Mindre, med hvad jeg lige fuldt vilde behøve at takke Gud for, at Christus er død for mig.

De tre gudelige Taler.

I de tre gudelige Taler er af „Fader vor" ikke benyttet den Bøn: komme Dit Rige, da Accenten i Forhold til Themaet (Taushed) stærkest maatte falde paa: helliget vorde Dit Navn; og da desuden det Bestemtere kommer i Talen Nr. 2 i den Bøn: skee Din Villie som i Himlen saa og paa Jorden, hvilken nærmest svarer til dette Thema (Lydighed). Fremdeles er ikke benyttet den Bøn: forlad os vor Skyld som vi ...., thi i den Henseende kan Lilien og Fuglen ikke være Læremester; endeligen er den Bøn ikke benyttet: giv os idag vort daglige Brød, fordi denne Bøn saa udførlig er blevet behandlet i tidligere Taler.

Ogsaa Dette hører da med til det Vanvittige i mit Forhold her hjemme, at man har forhjulpet den hele Sværm af Mennesker til at dømme om min Tale om Publikum og den Enkelte, den hele Sværm af Mennesker (Næringsdrivende o. s. v. o. s. v.), der jo ogsaa ere Forfattere og mene at vide, hvorban man skal tale til Publikum, da de jo ere Forfattere af Avertissementer, hvori de anbefale sig og deres Varer o. s. v. til et høistæret Publikums Tilfredsstillelse.

.... Jeg var det stolteste yngre Firma i Literaturen, .. jeg var en ubetinget Magt, og der var endnu ikke Een, der havde vovet at sige eet eneste ondt eller blot bedømmende Ord om mig, og det var emphatisk nok som Goldschmidt havde vidst at accentuere det. ... Dog at jeg udrettede Noget — ja, naar jeg tænker derpaa, jeg forbauses derover. Goldschmidt bliver aabenbart lammet, Pointet i Corsaren var tabt, han reiser — kommer hjem og bliver anstændig. P. L. M. lod saa godt som ikke høre fra sig efter den Tid — og reiser.

I en vis Forstand har den fornemme Misundelse faaet en endnu større Forestilling om mig, men det er den bestandigt af Vigtighed at svække mig, og derfor af Vigtighed at vedligeholde den Opinion, at det var Galskab af mig — og tillige (besynderligt nok! thi hvis saa er, hvori ligger saa Galskaben!) at det er Ingenting, Ingenting at blive et Offer for Pøbelen.

Forøvrigt var der et Træk i hiin Novelle „En Nat ved Bullar-Søen", som virkelig fristede mig til at falde paa, at der kunde være tænkt paa mig (som den hele Novelle havde et underligt Forhold til min Produktivitet, næsten var som en Combination af Forførerens Dagbog og det psychologiske Experiment: Skyldig — Ikke-Skyldig?, hvilket vilde være mig meget mærkeligt, dersom Novellen er ældre), det var det vanvittige Korstog som Helten foretager sig for at omvende Finnerne — det var næsten dannet som et formeentligt Pendant til min Expedition mod Pøbelen.

Luc. IX. 21. Peder svarede: Du er Guds Christus. „Men han bød dem strengeligen at de skulde Ingen sige det." Her seer man, hvorledes Christus holdt over sit Incognito, dog vel aabenbart en teleologisk Reticents indenfor den at komme i en Tjeners Skikkelse.

Luc. IX. 25: hvad hjalp det et Menneske om han .... men tabte sig selv eller led Skade paa sig selv; thi at tabe sig selv er ikke saadan udenvidere at blive af med sig selv, det er at beholde sig selv beskadiget tilbage.

Luc. XI. 5—8 kunde blive Text til en Prædiken om:

at vi bør være uforskammede i at bede.

Luc. XI. 38, 39. — cfr. V. 45. Det er dog virkelig som en Uhøflighed af Christus, der maatte vække Anstød. Han bliver indbudet af en Pharisæer til Middag; tager mod Indbydelsen; er altsaa Gjæst. Saa gjør Pharisæeren den (fra hans Standpunkt) uskyldige Bemærkning, hvorfor han ikke toer sig først (V. 38) — og deraf tager Christus Anledning til ved Gjæstebudet at holde en Tordentale over Pharisæerne. Og da saa (V. 45) een af de Lovkyndige siger: Mester, idet Du siger saadant, forhaaner Du os: saa følger en ny Tordentale over de Lovkyndige (V. 46 og ff.).

Dette er et Bidrag til at belyse, hvor usand Præste-Opfattelsen er af Christus.

O, men uforklarligt er det dog, og det kan stundom overvælde mig, naar jeg pludseligt kommer til at tænke derpaa: jeg, der tungsindigt og christeligt, havde min eneste Glæde af at udtrykke Lighed med alle Mennesker, og derfor udsatte mig for de Fornemmes Ugunst — at jeg, just jeg, bliver forfulgt for min Stolthed af den simple Klasse, at jeg, just jeg bliver Offeret, som den hele Udvikling, hvori vi nu gaae ind, kræver — og saa var jeg netop Den, der udtrykte det, længe førend man fik Problemet op.

Og smerte mig kan det dog, naar jeg tænker paa, hvorledes jeg dog har maattet forandre mig noget, det kan dybt smerte mig. Jeg der før havde en mild Hilsen til ethvert tjenende Menneske og til Enhver, et venligt Ord, et Opmærksomhedens Udtryk — jeg er nu ordknap, undvigende, gjør lidt Forskjel i min Maade at hilse paa, seer halv adspredt paa Den, der hilser (ak jeg som elskede at hilse først!) og hilser som i tredie Person. Og det maa jeg gjøre; jeg maa ordentlig huske mig selv paa at gjøre det — thi Verdens Frelser kan jeg ikke

være, og holder jeg ikke lidt igjen i den Retning, saa ender det med, at jeg bliver slaaet ihjel.

Men deraf kan man see, at Pressens Ulykke altid er Den, at frembringe det den udsiger saaledes, at naar det ikke var til før, saa bliver det til., Thi nu er det dog blevet noget sandere, at jeg er stolt. Men hvo er Skyld deri? Pressen! Aabner jeg mit Øie, seer mildt ud og paa Enhver — saa opfanger jeg i Snesevis disse grinende Fjæse: ergo maa jeg (det er Nødværge) — stolt trække mit Øie ind i mig selv. Var jeg, som fordum, villig til at have et venligt Ord til Enhver, i samme Øieblik har jeg en Slump af disse fnisende Dosmere om mig: ergo, maa jeg (det er Nødværge) stolt være ordknap. Af denne Striden kommer det igjen, at jeg mere accentuerer de Enkelte, som ere mig hengivne, eller for hvilke jeg har særdeles Hengivenhed — og saaledes er jeg (ja, det er Nødværge) blevet nødsaget til — at gjøre Forskjel.

Dog Eet har jeg lært: den egentlig christelige Collision. Denne Collision har jeg ikke oprindeligt havt i mit Omfang, den skyldes alene min Conflikt med Mængden. Min Collision er ægte christelig: jeg forfølges — fordi jeg var godmodig.

Det er ikke blot saa, at Verden vil bedrages, ɔ: at man kommer (jordiskt og verdsligt) længst ved at bedrage; nei den vil bedrages, den bliver rasende, naar man ikke bedrager den. Foragt Menneskene stolt — og de elske Dig — elsk dem, og de hade Dig.

Imidlertid skulde det ikke afskrække mig; men Forholdene ere altfor afsindige, og derfor maa jeg slaae lidt af. At Pressen er med, er Det, som gjør det Onde til en frygtelig Magt. Var Pressen ikke med, turde jeg dog endnu haabe paa min personlige Magt. Men at eet Menneske kan hver ottende Dag eller hver Dag i eet Nu faae 40, til 50,000 Mennesker til at sige og tænke det Samme — det er rædsomt. Og de Skyldige kan man aldrig personligt faae fat paa; og de Tusinder, han hidser paa En, ere i en vis Forstand uskyldige.

Vee, vee, vee over Dag-Pressen! Kom Christus nu til

Verden: saa sandt jeg lever, han tog ikke Sigte paa Ypperstepræster o. s. v. — men paa Journalisterne.

Paa hvilken rædsom christelig Usandhed er dog den saakaldte christelige Stat baseret. Det er en saare lille Brøkdeel af de Samtidige der egentlig udgjør Staten. Under dem er et Chaos — og Ingen tør vove sig saa langt ud, at han forsøger paa at gjøre disse Tusinder opmærksomme.

Tag Danmark! Biskop Mynster i Spidsen for Geistligheden. Hans Liv er med den størst mulige verdslige Klogskab indrettet paa verdslig Fornemhed. At prædike er ham en Embedsgjerning, efter Tour en Gang om Ugen eller nu hver 6te Uge. Forresten gjælder det for Alt om at holde sit personlige Liv saa fjernt, saa fjernt som muligt, ganske udenfor. Gud i Himlene, er det en christelig Geistlig! Han veed ypperligt, at Forvirringens Tusinder og Tusinder ere til — men at han skulde indlade sig med dem: ih, Gud bevares det var jo uklogt! Gud i Himlene, og det er en christelig Geistlig!

Og han er Forbilledet! Efter ham danner Alle sig. Gud i Himlene, og det er Christenheden!

I den Grad er den christelige Stat gudforladt og fortvivlet, at man ikke engang har lidt sympathetisk Pathos for Den, der vover, hvad man selv ikke vover. Nei, med den meest christelige Objektivitet, anseer man Sligt for Galskab. Gud i Himlene, og saa ere vi Alle Christne!

Og derfor har Martyriet i vor Tid faaet een Lidelse mere, een Potentsation mere: at være fuldkommen forladt af enhver Forestilling, midt i Lidelsen at accompagneres af det Tilraab: han er jo gal, at han vilde udsætte sig for Sligt.

Styrelsen veed dog at danne Collisioner for ethvert Menneske just i Forhold til hans Kræfter. Mit Livs Collisioner har, formodentlig i Betragtning af at mig har været overordentlige Kræfter forundt, en Potentsation, der gjør dem til

Alvor for mig, og i hvilken jeg strax gjenkjender mig selv, min Personligheds Eiendommelighed, saa jeg fra Collisionernes Beskaffenhed kan slutte til min Aands Eiendommelighed; og det er ogsaa vist, saadanne Collisioner forekomme meget sjelden.

Min erotiske Collision havde den Potentsation: at det ikke var nogen anden Magt, der skilte os ad, ei heller Pigen, der brød med mig, men at det var mig selv, der maatte tilintetgjøre en virkelig Elskov, saa jeg foruden min egen erotiske Smerte fik en sympathetisk i Forhold til hende som jeg gjorde ulykkelig, og endeligen Ansvarets Lidelse dobbelt skærpet ved, at Det der bestemte hele Skridtet var Anger over et tidligere Liv og Tungsind. Dette er unegteligt en saa combineret erotisk Collision som det er muligt.

Min anden Collision er den med Verden. Her er igjen Potentsationen, at jeg er den, der frivilligt har udsat mig for det Hele. Og forøvrigt er allerede Collisionen med „Mængden" en Potentsation; men det forstaaer sig, der lever intet enkelt Menneske med hvem jeg kunde collidere saaledes, at det kunde falde mig ind, at det skulde have Stort at betyde, eller blot være lige Kamp.

Min Overlegenhed i Forhold til det Almeen-Menneskelige er strax til at gjenkjende i mit Livs Collisioner derpaa, at hvor jeg faaer en Collision bliver den altid saaledes, at jeg faaer „Anfægtelse" med. Anfægtelse ligger i, at jeg er selv den Handlende, selv Den, der maa gjøre det afgjørende Skridt, selv Den, der maa udsætte mig for Lidelser. Men just dette Spontane bliver Anfægtelse, der altid lyder saaledes: ja var det ikke for Meget vovet. Det vil sige, i enhver min Collision er tillige en Collision med Gud, eller en Kamp med Gud. Just Dette er igjen i Collisionen Det, som gjør, at det bliver frygtelig Alvor med min Liden.

Man tænke sig blot, hvilken Forandring i mit Liv, om det havde været en Pige, der havde behaget ikke at ville elske mig og havde slaaet op med mig — jeg tænker jeg havde slaaet bag ud af Kaadhed. Men det kom jeg ikke til — ak, thi jeg maatte være den Handlende, og maatte stride med Gud: fryg-

telige Collision! Man tænke sig, at det var en enkelt Mand, der literairt havde overfaldet mig: jeg tænker han var i samme Øieblik faldet over mig og havde brukket Halsen. Men „Mængden" er i sig selv allerede en ganske anderledes besværlig Collision. Og dog forslaaer ogsaa det kun lidet; men jeg var selv den Handlende, jeg stred med Gud: frygtelige Collision!

Dog dette er igjen Vidnesbyrdet om, at jeg forholder mig til det Christelige; thi det er ægte religieuse, og christelige Collisioner.

Det er dog et mærkeligt Prædikat til Erinnyerne: *μνημονες Ερινυες*.

Cfr. Solger: über den Ursprung der Lehre von Dämonen und Schutzgeistern in der Religion der alten Griechen. Nachgel. W. 2den B. Nr. XI. p. 655.

Jeg kommer derved til at tænke paa den Sprogbrug: at huske En Noget. Man vilde derfor emphatisk kunne sige: husk paa, Retfærdigheden husker! Solger gjør paa det anførte Sted opmærksom paa den tydske Sprogbrug: ahnden i Betydning af straffe. Skjebnen, sige Grækerne, følger: *μοιρα ἑπεται*, eller ogsaa den seer Alt. „Dieses begleitende Bewußtsein ist auch die Zeit, in einem höheren göttlichen Sinne gedacht, und daher ist auch *χρονος* eine Schicksalsgottheit, welche alles Einzelne als eine und dieselbe anschaut". . . . „Dieses unbekannte, dunkle, Alles anschauende Wesen erkennt also vorzüglich auch die Vergehungen der Menschen, und straft sie, wenngleich noch so spät; denn dasselbe begleitet in ununterbrochener Einheit wie die Gegenwart so die fernste Zukunft."

Overhovedet er jo Tidens Bestemmelse at gjøre aabenbar.

Hvor dybsindige vare dog Grækerne; jeg tænker blot her paa Plutarchs Afhandling om den guddommelige Retfærdigheds Langsomhed, en gribende ethisk Afhandling.

Dersom der er Noget, som hedder Nødvendighed i en Individualitet, saa er i min dette: at være der hvor Fare er. Og saa skulde det være muligt, at jeg i en heel Samtid var den Eneste, der saae feil, og da jeg styrtede mig mod Pøbelagtigheden og Grinet, vovede mig i en Fare — som ingen Fare var! O, I Daarer, eller rettere: I Tvetydige! Nei der er ingen Fare saaledes frygtet i Verden som just Latterens; og hvorledes den var frygtet her i Danmark og her i Kjøbenhavn, det veed jeg allerbedst, jeg som levede i Omgang med Alle og dog er lidt af en Menneskekjender; hvorledes den var og er frygtet af de modigste Journalister og offentlige Personligheder: det vidste jeg; at det var netop Feighed, at Alt taug, det vidste jeg. See derfor fandt jeg, at denne Fare, der desuden har en dybere Rapport til min Persons Eiendommelighed, at det var en Fare for mig. Det er den eneste Fare i Danmark jeg har fundet stor nok for mine Kræfter. En Polemik med Heiberg: det var jo en Spøg; og om han havde havt 10 Andre til, det var ikke blevet meget alvorligt og var snart glemt. Men nu er det paa 4de Aar — og Kjøbenhavn interesserer sig endnu for mine Buxer og Been med samme Lidenskab som for Tivoli, Maskeraderne i Casino, eller Krigen.

NB.*)

Alle Afhandlingerne (paa den nær om Adler) i »en Cyclus o. s. v.« kunne godt udgives. Men de skal udgives særskilt, hver for sig eller høiest to sammen, og af Pseudonymer: H. H., F. F., P. P. De kunne saa som Blænkere ledsage Udgivelsen af de tre Skrifter til Opvækkelse. Men just fordi de skulle tjene som Blænkere, maae de komme i saa smaae Depositer som muligt.

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Det kunde benyttes opbyggeligt den tilsyneladende Modsigelse som ogsaa Luther etsteds (i Evangeliet paa 3die Søndag i Advent) fremdrager:

„Evangelium prædikes for de Fattige" og
„Gaaer ud og forkynder Alle".

Det er da forresten ligesom med hiint Ord: kommer hid, Alle I o. s. v.

NB.

Det følger af sig selv, at naar Nederdrægtigheden mener og veed at den faaer Magt, da bliver den ved en vis nederdrægtig Kløgt forsigtig; og naar saa Alle vil bøie sig for den, saa er den saa klog som enhver anden Tyran. Men derfor gjælder det om at faae den ud af denne Klogskab, at faae den til at forløbe sig, saa den kommer til at gjøre — hvad der, naar Tidens Fylde kommer, bliver en Consequents, den selv segner under.

Det var den Underfundighed, der blev brugt mod Goldschmidt. Han fik jo Lov til at gjøre sig saa gal han vilde — jeg havde jo selv forlangt det. Men han tog sig ikke iagt for, at det kommer igjen, og i et Øieblik hvor det vil intet Forsvar være, at jeg jo selv havde forlangt det, i et Øieblik hvor Opmærksomheden vil falde paa, at det blev aabenbart, hvad der boede i ham.

NB.*)

Endnu et sidste Forsøg har jeg gjort for dog at sige et Ord om mig selv og hele Forfatterskabet. Jeg har skrevet «et Følgeblad», som skulde kaldes Regnskabet, og følge «Talerne». Det er i mine Tanker et Mesterstykke; men det er det Ligegyldige, det lader sig ikke gjøre.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Tingen er, jeg indseer med overordentlig Klarhed den uendelig sindrige Tanke der er i Forfatterskabets Totalitet. Menneskelig talt var just nu Øieblikket, nu da anden Udgave af Enten—Eller kommer. Det vilde være storartet. Men der er noget Usandt deri.

Thi jeg er saaledes Genie, at jeg ikke ganske ligefrem personlig kan overtage det Hele uden at træde Styrelsen for nær. Ethvert Genie er overveiende Umiddelbarhed og Immanents, har intet hvorfor; og det er derfor igjen min Genialitet der saa klart lader mig see, nu bagefter, det uendelige hvorfor i det Hele; men dette er altsaa Styrelsens Part. Paa den anden Side, jeg er ikke saaledes den Religieuse, at jeg ligefrem kan henføre Alt til Gud.

Altsaa ikke eet Ord. Skulde der siges Noget, da ene Dette. Eller hvis Omverdenen vil afnøde mig en Erklæring og Forklaring, da denne.

Jeg lider ubeskrivelig, hver Gang jeg har begyndt paa at ville udgive noget Saadant om mig selv og Forfatterskabet. Min Sjel bliver urolig, min Aand hviler ikke som ellers i at producere; jeg omfatter med en rædsom Lidenskab hvert Ord, husker til alle Tider, ogsaa udenfor Arbeids-Tiden; min Beden bliver usand og adspredt, thi enhver Ubetydelighed bliver mig overdreven vigtig, saasnart den forholder sig hertil. Saasnart jeg lader det være, enten producerer Dette, men med den Tanke ikke at ville udgive det, eller producerer Andet, saa bliver jeg strax rolig, min Aand hviler, som nu i at have skrevet og i at skulle udgive de 3 gudelige Taler.

Det er for Meget, nu pludselig at ville overtage denne enorme Produktivitet som een Tanke — uagtet jeg meget godt seer at den er det. Men dog er det slet ikke dette Forfængelige, der har bestemt mig, det troer jeg ikke. Det er oprindelig en religieus Tanke, jeg meente at skylde Gud det. Men derfor ligger jo ogsaa nu Alt færdigt — til efter min Død.

Personlig kan jeg ikke saaledes overtage det. Det er, for at tage et Exempel, det er sandt, at jeg »religieust besluttet« begyndte som Forfatter; men det maa forstaaes paa en anden Maade. Enten—Eller, især »Forførerens Dagbog,« har jeg skrevet for hendes Skyld, for at klare hende ud af Forholdet. Overhovedet er just Dette Tegnet paa, at der er Genialitet i mig, at hvad der beskæftiger mig personlig, at Det gjør Styrelsen til noget vidt Indgribende. Jeg tænker her paa hvad en Pseudonym har skrevet om Socrates: »hans hele Liv var personlig Beskæftigelse med sig selv, og saa gaaer Styrelsen hen og føier verdenshistorisk Betydning dertil.« Saaledes for at tage et andet Exempel. Polemisk er jeg af Naturen, og det om hiin Enkelte har jeg tidligt forstaaet. Men dog, da jeg skrev det første Gang (i to opbyggelige Taler) tænkte jeg især paa det: min Læser, thi denne Bog indeholdt et lille Vink til hende, og det var indtil videre især uhyre personlig sandt i mig, at jeg kun søgte en enkelt Læser. Denne Tanke er saa efterhaanden blevet overtaget. Men her er allerede Styrelsens Part saa uendelig.*

Den øvrige Produktivitet kan godt udgives. Kun ikke eet Ord om mig selv.

Reise maa jeg saa.

O, at jeg turde sige det som jeg forstaaer det i mit Inderste, hvor jeg ypperlig forstaaer mig selv. Jeg er en Poeniterende. Jeg var det; jeg var det: derfor har jeg ikke søgt noget Embede; derfor hævede jeg en Forlovelse; jeg var det: derfor udsatte jeg mig for Pøbelagtigheden, thi jeg meente at det just var en Opgave for en Poeniterende; jeg var det: derfor har jeg holdt ud at blive staaende, ikke veget Pladsen — thi jeg gjorde Poenitentse.

Og dog har det Overordentlige været mig forundt. Men dette er just ogsaa det Overordentliges Dialektik: ringere — høiere. Men tale om dette kan jeg ikke, ikke

---

*) [ber udkom 16. Maj 1843.]

om at jeg er en Poeniterende og altsaa heller ikke om det Andet.

Ak og maaskee er der dog selv i min inderste Forstaaelse noget Tungsind.

En Digter er jeg — reise maa jeg.

Det er ogsaa Selvmodsigelsen i at stride mod „Mængden": at anstrenger man al sin Kraft, for at udtrykke at det er Ingenting — saa siger Mængden: det er Ingenting, han bryder sig slet ikke om det, det kan man see paa ham — og saa bliver det galere. Paa den anden Side: mærker den, at man lider, saa er Medlidenhed strax til Tjeneste. Ak, men selv Christus maatte jo taale at blive ynket.

Som Christus siger til den rige Yngling: „sælg alt Dit Gods og giv det til de Fattige"; saaledes kunde man vel ogsaa tale om den Fordring at give al sin Værdighed (ɔ: den jordiske, timelige) til de Fattige, for nemlig at udtrykke Ligheden.

Det at leve skjult, dækket bag Sandsebedraget, og saa at vinde Mængdens stupor, det er just Usandheden. Mod denne er det blandt Andet jeg kæmper. Ak, og saa elendig er Verden, Ingen forstaaer mig. Imidlertid sidder den fornemme Misundelse ganske trygt skjult bag sit Sandsebedrag, og glæder sig over den Modvind jeg faaer; ja den fornemme Misundelse interpreterer naturligviis det Hele i sin Fordeel, at Sligt hænder mig just forbi mit Liv er Usandhed; og tilsidst glæder den sig vel til, at jeg skal styrte, og Udbyttet af mit Liv skulde blive, at det jeg havde villet, det var Usandhed — derfor faldt jeg jo —, men Sandsebedragene det var Sandheden, saa mit Livs Fortjeneste blev yderligere at bekræfte Sandsebedragene, som en Advarsel at skrække Folk hen til Sandheden ɔ: til Sandsebedragene.

Dette vilde ogsaa skee, dersom der ikke var en Styrelse og en Gud i Himlene, og dersom det ikke var saa, at Lidelsernes Seier dog er den bedste, og den gjennem det at ligge under den sandeste.

Verdsligt spørger man: hvo prædikede idag — gudeligt skulde man ikke spørge om Sligt. Thi her, i Guds Huus, hvad enten Præsten prædiker eller Degnen, den berømteste Præst, eller den ubekjendteste Student: der [er] altid Een der prædiker, og altid den Ene og Samme: Gud i Himlene. Det at Gud er tilstede, det er Prædikenen, og det at Du er for Gud, det er Prædikenens Indhold.

Digterisk om mig selv *).

.... Skulde derimod en Enkelt sige til mig: „Du som jo dog nu i længere Tid har levet og lever daglig omgivet af disse Tusinders Pjat, Grinen, Bestialitet o. s. v., mig synes der er noget Fremkunstlet i den Taushed, med hvilken Du fortier, aldrig omtaler alt Sligt, eller i den Ro, med hvilken Du taler om Dig selv, som var Du uberørt af alt Sligt." Ham vilde jeg svare.

For det Første. Der er, naar jeg taler, en meget ophøiet Person, som hører til — i det samme Tilfælde er da forresten ethvert Menneske, men de Fleste betænke det ikke —, der er en meget ophøiet Person, der hører til: Gud i Himlene; han sidder i Himlen og hører, hvad ethvert Menneske siger. Dette betænker jeg. Hvad Under saa, at min Tale ikke er uden en vis Høitidelighed; jeg taler jo desuden heller ikke med disse Tusinder, men med den Enkelte for Gud — saa er det jo snarere forunderligt, at min Tale ikke er uendeligt mere høitidelig.

*) [I Randen:] Benyttet som „Følgeblad" til „Regnskabet".

For det Andet. Allerede som lille Barn blev det mig fortalt, og saa høitideligt som muligt: at **man** spyttede paa Christus, (som dog var Sandheden) at **Mængden** („de, der gik forbi") spyttede-ad ham og sagde: tvi Dig. Dette har jeg gjemt dybt i mit Hjerte (thi om der ogsaa har været Øieblikke, ja Tider, hvor det har været mig som glemt, er jeg dog bestandigt kommet tilbage til Dette som min første Tanke), jeg har endogsaa, for desto bedre at gjemme den, under det meest modsatte Ydre skjult, at jeg gjemte denne Tanke dybest i min Sjel; thi jeg frygtede for, at den for tidligt skulde undslippe mig, at den skulde franarres mig, og blive som et Skud løst Krudt. Denne Tanke — ved Hjælp af hvilken jeg ogsaa strax og let, som det mindre Vanskelige, forstod, hvad da beskæftigede mig meget i min Ungdom: hiin den eenfoldige Vise, Intellectualitetens Martyr, hvem „Tallet", „Mængden" forfulgte og dømte til Døde — denne Tanke er mit Liv (medens Opgaven hidtil hovedsageligen er en Intellectualitetens, for hvilken der kæmpes religieust). At jeg er paa den rette Vei, det veed jeg jo med den størst mulige Bestemthed deraf, at „Mængdens" Pjat, Grinen, Bestialitet er Omgivelsen og Mærkerne. Hvad Under saa, at min Tale ikke er uden en vis Høitidelighed, og at den, som jeg, har Ro; thi Veien er den rette, jeg paa den rette Vei, om end langt tilbage. Antaget, at De, der efter, frivilligen, at have lidt i længere Tid en Samtids Raahed, Mishandling, Bagtalelse (altsaa efter at være ligesom saltede; thi „ethvert Offer bør saltes"), efter derpaa at være blevne bespottede, bespyttede (altsaa efter at have modtaget den sidste Indvielse forinden): ende med at blive korsfæstede, eller halshuggede, eller brændte, eller radbrækkede — antaget, at disse efter den christelige Rangforordning ere i første Klasse af Rangen, hvilket dog vel er udisputerligt: Dette antaget, saa troer jeg, uden at sige for Meget om mig selv, at jeg nu omtrent er nederst i nederste, i ottende Klasse. Videre kommer jeg vel ikke. Men dog passer det paa mit Liv, hvad engang en Lærer i sin Bedømmelse skrev om en Discipel — og det manglede blot, at det var om mig, han havde skrevet

det —: „han gaaer tilbage ikke uden al Flid." Af Læreren var det nu vistnok uhelbigt udtrykt, det er kun et eget Forhold, hvor en saadan Dom kan siges at være heldigt udtrykt, som nu om mit Liv. „Ikke uden al Flid" er dog maaskee for lidet sagt, thi jeg gjør mig megen Flid, er meget flittig og stræbsom; og tilbage gaaer jeg, det er ganske vist; og jo mere Flid jeg gjør mig, jo mere gaaer jeg tilbage, det er ogsaa ganske vist: saa jeg i Sandhed med megen Flid gaaer mere og mere tilbage. Paa den Maade haaber jeg at komme ind i Evigheden, og hvor skulde det ogsaa, philosophisk, være muligt at komme ind i Evigheden, uden ved at gaae tilbage; hvor skulde det, christeligt, være muligt at komme ind i Evigheden, uden derved, at det mere og mere gaaer tilbage for En? Der blev jo spyttet paa Christus, som var Sandheden — og om jeg glemte Alt, jeg glemmer aldrig, ligesom jeg hidtil ikke har glemt, at man sagde dette til mig som Barn, og det Indtryk, det gjorde paa Barnet. Det hænder stundom, at et Barn endnu paa Buggen forloves med Den, der engang skal blive hans Hustrue eller hendes Mand: jeg var, religieust forstaaet, allerede tidligt som Barn — for-lovet. Ak, jeg har dyrt betalt, at jeg engang misforstod mit Liv og glemte — at jeg var forlovet! Og derimod har jeg engang i mit Liv oplevet den skjønneste og saligste, mig saa ubeskriveligt mættende Tilfredsstillelse, fordi jeg i det Skridt, jeg den Gang gjorde, i den Fare, jeg frivilligt udsatte mig for, ganske forstod mig selv og forstod mig selv i — at jeg var for-lovet. Forlovet, forlovet til den Kjerlighed, der fra først af og indtil dette Øieblik, trods mine mange Vildfarelser og Synder, har omfattet mig — om hvem det ganske sandt kan siges, at han syndede meget, men om hvem det dog maaskee ogsaa ikke ganske usandt kan siges: han elskede meget — med en Kjerlighed, som uendeligt overgaaer min Forstand, med en Faderlighed, „i Sammenligning med hvilken selv den kjerligste Fader kun er en Stedfader."

Og saa blot Eet endnu, hvad jeg, om muligt med en Døendes sidste Villie, lægger Alvorens stærkeste Eftertryk paa. Jeg har (naar jeg tænker mig i Forhold til hine Herlige, til

hvilke jeg dog kun forholder mig paa den størst mulige Afstand nedenfor som den Nederste i den nederste, i ottende Klasse), jeg har et vistnok alvorligt og sørgeligt Fortrin, men dog i een Forstand et Fortrin frem for dem i Henseende til at skulle holde ud. Thi mig synes, naar man selv er reen, fuldkommen, hellig, da maa Verdens Modstand mod det Sande gjøre En saa veemodig, at man hurtigt døde af Veemod. Jeg derimod er ingen hellig Person, jeg er en Poeniterende, hvem det kan være ubeskriveligt tjenligt at lide Noget, og hvem det personligt, just som Poenitentse, tilfredsstiller at lide; ja, hvis jeg var samtidig med den Renere, da vilde det tilfredsstille mig om muligt at vende al Mængdens Haan og Mishandling fra ham paa mig. Dette mener jeg er et Fortrin, at jeg, der har den Ære at tjene Sandheden, ved personligt (for hvad jeg tidligere kan have forbrudt, og for hvad jeg personligt fortryder) at være en Poeniterende, saaledes (men ogsaa kun saaledes) finder Menneskenes Mishandling paa rette Sted, naar den er vendt mod mig, hvem vistnok det Bedrag er lykkedes overordentlig, det Bedrag, der muligt til en vis Grad var Tungsindets Opfindelse, det Bedrag: at blive anseet for den Letsindigste af Alle.

NB.*)

Nei, ganske rigtigt, der skal ikke siges et Ord om mig selv, fremfor Alt da ikke i Forhold til en Overtagen af hele Forfatter-Virksomheden som min Tanke og Hensigt; hvormeget jeg end exciperer derimod i selve Fremstillingen, det forslaaer ikke, jeg skal tie. For Alt vilde det da blive usandt, hvis jeg i det Øieblik jeg gik afgjørende videre qua religieus Forfatter vilde sikkre mig hele det Foregaaendes Fart.

Nei, jeg er Digter. Produktiviteten er væsentligen min Udvikling, paa forunderlig Maade har Styrelsen —

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

som man presser Saften af en Frugt — skruet mig saaledes Tid efter anden i et fornødent Livsforhold, for just at blive produktiv som jeg skulde være det.

Nu er jeg egentlig blot paa det Punkt, hvor der kunde være Tale om at træde i Charakteren; men dette vilde saa være noget Nyt og ikke at forvexle med at overtage hele det Foregaaende som mit, saa meget mere som jeg jo bestandigt havde tænkt mig at bryde af.

Digter er jeg. Reise skal jeg. Det er paa det Oekonomiske jeg er blevet standset. Uafhængighed var den Understøttelse jeg behøvede, og at jeg havde den, skjulte maaskee for mig, at jeg dog egentlig var Digter, nu har jeg forstaaet det. Nu blot Taalmodighed.

Dersom en Mand vilde begynde paa følgende Foretagende: Han bekjendtgjorde, at da han var af den Mening, at det vilde være i et høistæret dannet Publikums velforstaaede Interesse, nøiagtigt at vide Beskeed om, hvilke Kræmmere der havde de bedste Varer, og i de forskjellige Retninger o. s. v.; da det tillige var i et høistæret dannet Publikums velforstaaede Interesse, naar man skulde leie Værelser, nøiagtigt at vide Beskeed om alle en Leiligheds gode og slette Egenskaber, dens aabenbare og hemmelige Feil; og da det endelig var af Vigtighed for et høistæret dannet Publikum at kjende vedkommende Mænds Realitet, Manerer o. s. v. — saa havde han, ene og alene for at tjene Sandheden og et høistæret dannet Publikum, hvis Gunst og Bifald skulde være ham den eneste men ogsaa den kjereste Løn for hans Arbeiden, besluttet at udgive et Blad, et kritisk Blad der ene og alene skulde beskæftige sig hermed.

Hvad saa? Hele Borgerskabet o. s. v. vilde fortvivle; det vilde see, at Meningen af Dette var hverken mere eller mindre end at lægge en ny Skat paa alle de Næringsdrivende, en ny Skat, som de, foruden at holde Bladet, maatte svare Redakteuren, „hvis han ikke skulde sætte dem saadan i Bladet, at det skulde være forbi med deres Næringsvei."

Og saaledes behandler man Kunstnere, Forfattere o. s. v.; der er Kritiken en Skat, som man maa betale.

Og hiint Foretagende i Forhold til hele Samfundet (man kunde udvide det nedefter f. E. til den tjenende Klasse, nøiagtigt — for at tjene et høistæret dannet Publikum, som skal fæste Tjenestefolk, angive hvad Ondt og Godt der er at sige om enhver Tjenestesøgende, og omvendt, for at tjene den tjenende Klasse, give en Charakteristik af Familierne, Huusbond, Madmoder og Børn — hvilket blev en ny Skat, der blev paalagt Vedkommende til dette Blad) kunde lade sig gjøre hvad Øieblik det skulde være, blot der er en Skurk, der har lidt Talent. Jeg forpligter mig til at gjøre det, hvad Øieblik det skal være, og det skal lykkes, blot man idelig forsikkrer, at det er ene og alene for at tjene et høistæret dannet Publikum.

O, og I Daarer, saaledes have I levet og saaledes leve I her i Kjøbenhavn! Og naar der saa endelig er et Menneske, der vil om muligt sætte en Pind for denne Nederdrægtighed, ham forfølger I!

Hvor sandt, hvad Moses oplevede: den største Plage er at ville frigjøre — et Trælle-Folk.

Maaskee har jeg dog ogsaa været næsten selvplageriſk grusom i at forbre for Meget af mig selv. Nu det faaer saa at være, ved Guds Hjælp tjener det mig nok til Gode.

Men hvad jeg har lært, og hvad der staaer mig evig fast, er at jo høiere man (ethisk) kommer op i det Gode, jo mere vil Verden gaae En imod. Havde jeg strax anlagt mit Liv som en Digter, fjern fra Menneskene, i Fornemhedens Skjul: hvilken Ære og Anseelse vilde jeg ikke have sikkret mig. Men at leve paa den Maade, er just, ethisk, Usandhed. Min Smule ethisk Værd er just, at jeg dog har levet anderledes — og just derfor (altsaa just for Det, som er min Fortjeneste) forfølges jeg og ansees for en Særling, berøvet i Mængdens Øine al Anseelse.

Sagen er: Menneskene forstaae ikke hvad det Høieste er.

Og af de Faa, de meget Faa, som dog forstaae det, ere de Fleste langt, langt for kloge til at lade sig mærke med det ɔ: de foretrække at profitere af Sandsebedragene. Saa bliver der i hver Generation ene et Par Stykker til: det er Martyrer.

Selv om Noget reent æsthetisk betragtet var Ironie, det, at det henvender sig til Pøbelen, med nederdrægtig Frækhed gjør ved idelig Gjentagelse Forsøg paa at faae det til at sætte sig fast i Pøbelen: det forvandler naturligviis Alt, og gjør det til den nedrigste Calumnie.

Ogsaa dette hører der med, naar man er saaledes dialektisk situeret som jeg. Dersom jeg vilde sige til Een: „det er trættende i Længden, at man i eet væk taler om Eet og det Samme En betræffende." Deraf vilde saa han strax tage Anledning til at blive sig selv vigtig ved at være objektiv og have den objektive Dom i Sammenligning med mig, som blot var subjektiv. Jeg vil nu ikke tale om, at det er nemt nok paa den Maade at blive objektiv — i Tilfælde hvor man jo er objektiv; thi han er jo ikke den Paagjældende. Han vilde da sige: jeg hører saamænd aldrig Nogen tale derom. Deri kan han nu maaskee tildeels have Ret; men det er egentlig heller ikke Det, jeg meente. Lad dem snakke saa meget de vil — naar jeg er fraværende. Men det Trættende er, at Dette — hvad enten der nu i min Fraværelse bliver talt derom eller ikke — bliver strax berørt — saasnart man seer mig. Det er trættende, aldrig at faae nogen Adspredelse i Omgang med Andre, fordi man selv, blot man viser sig, bliver Gjenstand for deres Nysgjerrighed og Pjat. Men hiin objektive Mand, han bildte sig ind at hans Dom var objektiv, at jeg dømte anderledes, var Forfængelighed.

Og vilde jeg end tale til Nogen; jeg har egentlig Ingen at tale med. En enkelt En, som maaskee kunde forstaae mig, han betragter disse lyrisk stærke Udgydelser, der vilde komme, som en Slags Nydelse; ja der var maaskee Den, som kunde sidde og høre efter og notere sig det i Hukommelsen — for at bruge det til Produktivitet.

Thi mig betræffende strides der ikke om en Sag, om at man ikke kan forstaae mig o. D. Nei, Enhver har i sit stille Sind maaskee kun altfor stor en Forestilling om mig; men jeg er netop saa stor, at hele Kjøbstaden, de Forskjellige af forskjellige Grunde, kunne blive enige om i Misundelse om muligt at trykke mig ned, [for] at de kunne have Medlidenhed med mig og saa i et Tutti lovprise mig.

Hvis jeg ikke havde Christendommen kunde jeg ikke holde Dette ud; men hvis jeg ikke var opdraget i Christendommen, var jeg heller aldrig kommet ud i Dette.

Det er dette Dialektiske, jeg bestandigt kommer tilbage til. Christus kommer til Verden, for at frelse Menneskene, for at gjøre dem salige, Englene synge ved hans Fødsel: Ære være Gud i det Høie, Fred paa Jorden og i Mennesker Velbehagelighed — og dog lærer Christendommen selv, at det at være sand Christen er, menneskelig talt, at være den Elendigste af Alle, at altsaa Christendommen gjør Mennesket, menneskelig talt, langt elendigere end han ellers nogensinde blev.

Det har jeg kun forstaaet saaledes, at det er Collision mellem det Guddommeliges og det Menneskeliges Qvaliteter, at Christus forstaaer Alt i guddommelig Forstand, men just Det: at skulle drages saa høit op er for Mennesket den størst mulige Lidelse, ligesom det vilde være for et Dyr at skulle behandles som Menneske, eller at fordre det at være Menneske af det.

Men dog maa det fastholdes, at Christus jo ikke er kommet til Verden: alene for at efterlade os et Exempel. I saa Fald faaer vi Lønnen og Fortjenstligheden igjen. Han

kommer for at frelse os, og fremstiller Exemplet. Just dette Exempel skal ydmyge os, lære os hvor uendeligt langt vi ere fra at ligne Idealet. Naar vi da ydmyge os, saa er Christus idel Forbarmelse. Og i vor Stræben efter at naae Forbilledet, er Forbilledet atter os selv behjælpeligt. Det alternerer: hver Gang vi skulle stræbe, saa er han Forbilledet; snuble vi, tabe vi Modet o. s. v., saa er han Kjerligheden, der hjælper os til Rette, — og saa er han igjen Forbilledet.

Det vilde blive den rædsomste Qval for et Menneske, om han saaledes forstod Christus, at han blot blev ham Forbilledet, og han nu med egne Kræfter vilde ligne Forbilledet. Christus er paa een Gang „Forbilledet", og just fordi han er det absolut, er han tillige det Forbillede, som kun kan naaes ved Forbilledets egen Hjælp.

Forøvrigt maa erindres, hvad jeg bestandigt indskærper, at det at være Christen, menneskelig talt, er den største Elendighed, er [det], for at Eftertrykket uendeligt kan falde paa, at kun Synden kan drive et Menneske til Christus, at Christus ikke skal tages forfængelig i denne alminbelige Præsteslubber om en himmelsk Ven, milde Sandhedslære, det Dybe og de dybe Længslers Tilfredsstillelse og andet Slikkerie som Silke-Præster opvarte Silke-Tilhørere med.

NB. NB. NB. NB.

Hvor dog Tungsind og Religieusitet underligt kan blande sig, og hvor det dog er farligt at have saa uhyre Kræfter, som mig er forundt — og saa: saa smaae Forhold, som jeg lever i.

Jeg har dog seet den Mulighed an at gaae et Skridt videre og nu systematisk at styre videre Skridt for Skridt med den Mulighed for Øie at blive ihjelslagen. Sigtet og Alt var rigtigt — ak, og deri gjenkjender jeg mig selv i med samme Lethed at overskue hele Forholdet i et Nu [?] som i

et Elskovs-Forhold — Collisionen rigtig, den at falde for Pøbelen ved Hjælp af de Fornemmes Misundelse. Det vilde vistnok være skeet, i det Øieblik jeg nu, afgjørende i Charakteer, og med behørigt Incitament for hele Cleriset havde givet Signalet: at der egentlig ingen Christendom er i Landet, og at det er nødvendigt: at indføre den. Geistligheden var blevet rasende, og havde været glad ved at jeg allerede var saa godt i Kast med Pøbelen — og nu benyttet det.

At det er vist, at Christenheden kunde behøve en saadan Opvækkelse, derom tvivler jeg intet Secund, eller rettere: derom er jeg absolut forvisset. At det skulde være lykkedes mig, holder jeg mig ogsaa overbeviist om. At det, menneskelig talt, vilde være blevet Maximum, der var at bringe ud af mit Liv: det forstaaer jeg.

Men nu kommer det Tungsindige og Usande. At det var mig af Vigtighed at falde. Jeg havde regnet paa at have Formue nok til at holde ud nogle Aar endnu, og Katastrophen i 48 hjalp overordentlig: saa var jeg undgaaet alle Spørgsmaal om Udkommet. Fremdeles, jeg har stridt med Menneskene, og maaskee tilfredsstillede det dog min Stolthed, at lade dem komme til at fornemme, at de havde stridt med mig; thi jeg har studeret den lidende Maade at kæmpe paa trods nogen Feltherre den handlende, og den lidende er da den religieuse og den dybsindige.

Til mit Forsvar maa siges, at Det som gjør mig Forholdet til en saadan lille Klat som Kjøbenhavn, naar vel at mærke jeg skal være offentlig Person, saa vanskeligt, er, at jeg maa have Ideen for mig. Menneskenes Pjat kan ved at komme i Berøring med Idealitet blive noget høist Alvorligt; og det var egentlig min Tanke. At mit Liv skulde tage den Vending, det har taget, end sige ende i et Martyrium: det er ikke faldet

En Eneste af de Medlevende ind. Det er mig, der underfundigt styrer Intriguen — og de Medlevende skulde, efter min Taktik, ikke faae Øinene op, før det var skeet — og ved dem selv: see, nu kommer jeg igjen.

Men heri ligger ogsaa en Uret mod Menneskene. Menneskene ere dog kun Børn, og saa er det uretfærdigt mod dem som det er utilladeligt mod En selv, at lade dem blive skyldige efter den Maalestok.

Saaledes har jeg taget mit Livs sidste vue. Jeg svinger nu af, bliver mig selv tro i mit Oprindelige: at jeg dog væsentligen er Digter, og væsentligen skal høre op at være Forfatter, saa snart jeg ikke har Formue mere.

Saa fjerner jeg mig. Dermed er Sagen en ganske anden; jeg er ikke mere i Charakteren af selv at være det Fremstillede.

Men aldrig noksom vil jeg kunne takke Styrelsen for hvad den forunder mig, og hvorledes den hjælper mig. Forsaavidt jeg virkelig havde tænkt paa at gjøre Alvor af at gjøre dette Skridt, at blive ihjelslagen: maa jeg vel angre det. Men deels er det jo aldrig kommet videre end i min Tanke, deels har jeg (eller Gud har hjulpet mig dertil), saasnart jeg blev opmærksom paa, hvor dette førte mig hen og som jeg følte min Genius oprøre sig derimod, ogsaa gjort Modstand. Og uendelig Kjerlighed, som Styrelsen er, har den saa skjenket mig dette kostelige Fund af det Dybsindigste, jeg har forstaaet, til en Foræring, hvilken jeg d i g t e r i s k kan raade over, ogsaa gjøre megen Gavn ved paa rette Maade o: d i g t e r i s k at meddele.

Hvorledes skulde jeg dog nogensinde noksom kunne takke Gud.

Men Eet har jeg lært, hvad det er at tjene Sandheden. I 7 Aar har jeg nu holdt ud at være Forfatter, efter den størst mulige Maalestok, med alle Opoffrelser; og jeg har høstet

idel Udtak, er blevet anseet for en Særling, og hvorfor? Fordi jeg ingen jordisk Fordeel har havt. Sandeligen, med min verdslige Forstandighed har jeg godt Øie for de jordiske Fordele. Det er heller ikke af Forfængelighed og Stolthed, jeg har holdt ud. Nei, Sagen er denne. Bundet i ulykkeligt Tungsind, har jeg ikke meent at kunne paatage mig et Embede; dybt ydmyget for Gud, har jeg holdt mig ringere end det Almene. Derfor var det ogsaa, det veed jeg med Gud, at jeg i sin Tid hævede Forlovelsen. Som en Poeniterende har jeg takket Gud, at han forundte mig Leilighed til efter en større Maalestok, reent ideelt, at tjene Sandheden. Men hvad dette betyder i Verdens Øine, har jeg lært, og lært at sande Christendommen, ikke saaledes som Præste-Sludbren opfatter den.

Og saaledes er jeg nu, af den kjerlige Styrelse, beriget med en saa eminent Forstaaelse af Sandheden, som sjelden forundtes et Menneske, derhos, af den samme Kjerlighed, udrustet med eminente Evner til at fremstille den. I denne Henseende maa jeg kun ydmyge mig under Eet: at jeg dog ikke har Kræfter til selv at være det Forstaaede. Havde jeg ikke været i pekuniair Forlegenhed, og alligevel forstaaet, hvad jeg har forstaaet, var dette maaskee ikke blevet mig tydeligt. Men Styrelsen har vidst at ydmyge mig. Dog paa samme Tid har den atter gjort for mig hvad saa ubeskriveligt overgaaer al min Forventning.

Hvad Forholdet til R. Nielsen angaaer, da forstaaer jeg det meget let. Der, hvor jeg skal svinge af, behøver jeg altid et Menneske. Han bliver mig, men i langt mindre Grad, hvad engang den lille Pige var. Han skal imidlertid vistnok ikke have Grund til at beklage sig over, at have havt et Forhold til mig; thi han er blevet rigeligt beriget. Min Tanke,

end sige dens Nærmere, har jeg aldrig indviet ham i. Jeg har blot holdt ham ved min Side, for hvis jeg skulde ville gjøre Alvor deraf — da var han Den, jeg skulde bruge. Var jeg traadt i Charakteren for at blive Martyr — saa var han blevet Discipel. Forskjellen mellem ham og hende er meget væsentlig. Ak, thi hende bedrog jeg dog paa en Maade, fordi jeg ikke selv havde forstaaet mig fra Begyndelsen af. Overhovedet den Gang fangede Styrelsen mig. Havde jeg ikke friet til hende, men med min Sikkerhed i at overskue Forholdet, i fjern Berøring sikkret mig hende — at hun, hvis jeg skulde giftes, var Den, jeg skulde forenes med —, og saa begyndt ret fra Grunden af at tænke over, om jeg kunde gifte mig: saa var jeg sluppet lettere fra den Sag; thi Resultatet var blevet, at jeg ikke kunde gifte mig. Men der fangede Styrelsen mig, og jeg kom til at lide efter en frygtelig Maalestok, just fordi Gud var i strengeste Forstand med, da der var en ethisk Forpligtelse mellem hende og mig. Mit Forhold til R. Nielsen har jeg fra først af gjort saa svævende som muligt, og dermed visseligen gavnet ham ved at berige ham med et heelt Tanke-Udbytte. Med hende som sagt anderledes. Dog var det vistnok godt for mig, og ogsaa saaledes, at jeg paa den anden Maade egentlig var kommet til at gjøre hende langt større Uret, ved fjernt at have sikkret mig hende, og saa at hun ikke en Gang fik den Opreisning, at jeg blev en Skurk, fordi jeg ikke tog hende. Overhovedet skylder jeg hende ubeskriveligt meget. Hun har rørt mig. Haard som jeg var, om end i mit inderste Hjerte saa blød, var just en Qvinde beregnet paa at saare mig dybest, thi en Qvinde strider qvindeligt: ved Bønner og Taarer. Og denne Kamp er og bliver mit visse Nederlag, hvorfor jeg baade den Gang og ellers altid

især kæmper for at holde Modparten stolt, at vi ikke komme til Bønner og Taarer og Guds Navns Nævnelse; thi saa er jeg væk.

---

*d. 25. April.**)

O, Gud være lovet, nu forstaaer jeg mig selv; og det var dog godt, at jeg ikke reiste ifjor Foraar, og maaskee var blevet adspredt paa Reisen, eller forkeert produktiv; og det har dog været mig ubeskriveligt gavnligt hvad jeg har lidt, om end forfærdeligt i det forgangne Aar.

Beriget, som jeg aldrig har været det, efter en overordentlig Maalestok med Tanke-Indhold — og med alle Forudsætninger staaer [jeg] nu i en vis Forstand som ved Begyndelsen. Det er Christendommen jeg skal fremstille, og hvad jeg i denne Henseende har at gjøre, er allerede κατα δυναμιν *tilstede i mig, men vil være rigeligt Nok for det længste Liv.*

Kun een Ydmygelse skal jeg qua Forfatter tage af Guds Haand, som Alt — og personligt har jeg altid været dybt ydmyget —, den er: at jeg ikke maa fordriste mig med selv i Virkeligheden at udtrykke Det, jeg fremstiller, efter den Maalestok jeg fremstiller det, som var jeg selv Idealet. Jeg har i denne Henseende at gjøre en Indrømmelse i Retning af overveiende at være Digter og Tænker. Tungsind og Utaalmodighed og Bekymring havde nær drevet mig for langt ud, hvilket vilde være endt med, at jeg var blevet sprængt. Det var da ogsaa (hvad jeg dog tidligt blev opmærksom paa om [end] ikke saa klart som nu) en Misforstaaelse af alle mine Forudsætninger; det var en overmenneskelig Opgave, som den maaskee aldrig er løst: med min Bygning, min Phantasie, min digteriske Sands for Frembringelse t i l l i g e *at ville existen-*

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

tielt være det. I Almindelighed kommer først Helten, eller den ethiske Charakteer, og saa Digteren: jeg vilde være begge Dele, paa samme Tid som jeg behøvede Digterens Ro og Fjernhed fra Livet og Tænkerens Ro, paa samme Tid vilde jeg midt i Virkeligheden være det Digtede og Tænkte. Selvplagerisk, som jeg altid har været, havde jeg i Tungsind, vel ogsaa med nogen Tilsætning af Stolthed, udfundet denne Opgave til at plage mig. Gud har hjulpet mig, og som altid over al Maade.

Det staaer nu saa tydeligt for mig, Alt hvad jeg forstod ifjor, om hvorledes Gud har ført mig just til denne Opgave: at belyse Christendommen, at fremstille Idealet af en Christen. At jeg skulde være det, tænkte jeg mig heller ikke den Gang; jeg meente, at jeg skulde døe.

Da det saa ikke skete, og jeg ikke døde, saa var jeg et Øieblik ifærd med at misforstaae mig selv. Jeg syntes at forstaae, at Verden eller Danmark behøvede en Martyr. Skrevet havde jeg Alt færdigt, og tænkte saa virkelig paa, om muligt at understøtte det Skrevne paa den meest afgjørende Maade ved at blive ihjelslagen.

Her var Misforstaaelsen, eller dette skulde jeg vel have med for at saare mig derpaa: at det formaaede jeg ikke.

Og nu er Alt i sin Orden. Jeg har at gjøre et Skridt tilbage i Retning af selv at ville være det Fremstillede, og saa er Opgaven min. Desto stærkere vil jeg trykke paa Christenheden. Jeg bliver den ulykkelige Elsker i Forhold til selv at v æ r e Idealet af en Christen, derfor bliver jeg dets Digter. Denne Ydmygelse vil jeg aldrig glemme, og forsaavidt være forskjellig fra en almindelig Taler, der tankeløst forvexler det at snakke om Noget, med at være det. Jeg blev ikke Ægtemand — men jeg blev Ægteskabets meest begeistrede Forfægter. Saaledes i en noget lignende Forstand med den anden Opgave. Jeg har ikke Kræfter til at blive et Sandheds-

Vidne, der bliver ihjelslagen for Sandheden. Dertil var mine Natur-Anlæg heller ikke. Jeg bliver en Digter og Tænker, dertil er jeg født, men i Forhold til Christendommen og Idealet af at være Christen. Jeg kan ogsaa maaskee bringe eet og andet Offer i det Mindre, men væsentligen forholder jeg mig til det at være et Sandhedsvidne i den sande Ydmyghed: at jeg tilstaaer, at jeg ikke er i strengeste Forstand et Sandhedsvidne. At jeg tilstaaer Dette, er Sandheden i mig. Men det at det er sandt i mig, frembringer i mig en Smerte, der netop er Digter-Betingelsen i Forhold til Frembringelsen, der tillige er en Tænkers.

Jeg har været langt, langt længere ude end en Digter i Almindelighed. Det var ogsaa fornødent, for at faae den Opgave: Christendommen, Idealet af det at være en Christen.

Som der i en Digters Sang gjenlyder et Suk fra hans egen ulykkelige Elskov, saaledes vil al min begeistrede Tale om Idealet af det at være en Christen, gjenlyde af det Suk: ak, jeg er det ikke, jeg er kun en christelig Digter og Tænker.

Naar jeg ophører at være Forfatter, vil der maaskee blive stor Ophævelse i den Anledning, om det Tab, Landet lider o. s. v. Dertil maatte jeg sige: efter den Maade, paa hvilken jeg er blevet behandlet, at slutte, skulde man troe, at Danmark havde Forfattere af min Art i Tusindviis — med mindre den Maade, paa hvilken jeg er blevet behandlet, skal være det ægte danske Udtryk for og Betegnelse af: at jeg var den eneste! I første Fald er det jo ligegyldigt, at jeg hører op; i andet Fald er det dog næsten for Meget forlangt af mig, at jeg skulde blive ved — for maaskee i længere Tid at faae at vide, hvad det i Danmark betyder at være den Eneste!

---

*) *At overtage den hele Forfattervirksomhed som min Hensigt tør og kan jeg ikke; thi det er tillige mit Forfatter-Væsens (det Dialektiskes) Mulighed, som er blevet til, lykkeligt begunstiget, omfredet paa enhver Maade af Styrelsen, understøttet ogsaa ved Situation — dog at det fra først af har været under Bevidsthed. Sige, at den pseudonyme, den æsthetiske, Produktivitet er af mig benyttet som et Majeutisk tør jeg ikke, kan jeg ikke, men den vil faktisk i Forhold til Læseverdenen være hele Forfatter-Virksomhedens, totalt betragtet, Majeutiske i Forhold til det Religieuse, hvilket laae langt dybere i min Sjel; men, som sagt, at jeg har benyttet det saaledes, tør og kan jeg ikke sige.*

Jeg har altsaa ogsaa nu fremtidigen at gjøre min Tale mild, at vinde Menneskene; thi dette ligger i, at jeg tilstaaer mig selv ikke at være væsentlig mere end en Digter, saa jeg altsaa ikke har et Høiere i Baghaanden til tilsidst at opmuntre med f. E. et Martyrium.

Christus taug; der gives ogsaa to Grunde til at tie ganske: enten ikke at have eet eneste Ord at sige til sit Forsvar, eller at det vilde være en himmelraabende Usandhed at sige eet eneste Ord til sit Forsvar.

Thomas a Kempis 1ste Bog, 20de Capitel.

„Saa ofte jeg var blandt Menneskene, kom jeg stedse mindre Menneske tilbage." Efter Seneca Epist. VII. „Jeg kommer gjerrigere, hovmodigere, vellystigere, grusommere og umenneskeligere hjem igjen, forbi jeg var blandt Mennesker."

---

*) [Strevet paalangs i Journalen.]

Denne Tanke har jeg just selv for kort siden udtrykt saaledes: i hvilken Grad skulde Menneskene ikke blive — Mennesker og Elskelige, hvis man kunde faae dem Enkelte for Gud.

Der seer man hvad det betyder i Virkeligheden at være Christen: (Joh. 12, 10) Jøderne vilde slaae Lazarus ihjel — fordi Christus havde opvakt ham. Saa farligt er det at blive opvakt — af Christus!

Zacharias Werner anfører i en Prædiken, at de gamle Kirkelærere fremstillede sindbilledligt de tre Opvækkelser af Døde som Grader i Fortabelsen, fra hvilken Menneskene opreistes ved Christus: Jairi Datter — hun sover blot; Enkens Søn af Nain — han bæres allerede ud; Lazarus — han stinker allerede.

Af et Brev, som var bestemt til Geheimeraad Ørsted med Tak for 3die Deel af hans Skrift om Forfatningen; men Brevet blev ikke afsendt.

... „Mon det da ogsaa er saaledes i Forhold til Heste?"

Mig synes der er noget, at jeg skal tale Græsk, noget Guddommeligt i dette socratiske Spørgsmaal, og ikke mindre i denne uforlignelige Sammenligning — med Heste.

Og ogsaa fra en noget anden Side; thi i disse Tider fristes man virkelig til at opgive at tale om Mennesker for at give sig til at tale om Heste, eller, idet man taler om Menneskene, er det som talte man om Heste. Mig idetmindste har det derfor tilfredsstillet ubeskriveligt, at det da endeligen er lykkedes en Stat (Genua) at udfinde Typen for en Minister i vor Tid: en Hyrekudsk. I Sandhed, kan han ikke, han som dog er vant til at omgaaes Heste, kan han ikke — saa kan Ingen regjere — Menneskene.

En Hyrekudsk! Hvor er dog Virkeligheden saa vittig! Jeg troer ikke, at selv den vittigste Digter var [faldet] paa

aristophanisk at bruge en Hyrekudsk. Han havde maaskee valgt en Barbeer, en Dreier, en Børstenbinder, en rejiceret Student, en Pedel, en Leietjener, et Bud, et Ladegaardslem o. s. v., men en Hyrekudsk havde han ikke tænkt paa. Aristophanes selv har i Ridderne brugt en „Pølsehandler", men en Hyrekudsk tænkte han ikke paa. Det kunde man nu forklare af, at i Grækenland havde man ikke Hyrekudske. Men selv om man havde havt Hyrekudske den Gang, var Aristophanes dog maaskee ikke faldet paa at benytte en saadan. Og var han faldet paa det, maaskee havde han dog ikke brugt ham; og maaskee havde han havt Ret, thi maaskee vare Menneskene i al deres Forvildelse dog lidt mere menneskelige den Gang end nu.

Mig har i en vis Forstand „Hyrekudsken" atter forsonet med Livet; jeg er fra dette Øieblik beroliget. I min Afsidesbed fra Livet har ogsaa jeg Tid efter anden faaet at vide, „efter hvad Barberen siger", at Europa rundt nu en Professor var blevet Minister, nu en Magister, en Licentiat, en Polyhistor, en Prokurator o. s. v. Snart var jeg indigneret, snart maatte jeg lee; men min Sjel fandt ingen Hvile, ingen heel Tilfredsstillelse hverken i Indignation eller i Latter. Endelig kom — Hyrekudsken. Funtus raabte jeg. Naar man reiser ud for at opdage America — og man seer Land; naar man midt i Tidens Forvirring opdager — Loven: saa bliver man beroliget. I samme Øieblik forelskede jeg mig digterisk i Hyrekudsken eller, som jeg kunde fristes til at kalde ham: min Hyrekudsk. Mit Ønske var nu — ak, desto værre det blev skuffet, Virkeligheden holdt dog ikke hvad den lovede! — mit Ønske var, at det øieblikkeligt maatte lykkes Hyrekudsken at styrte hans to Colleger fra Styret eller fra Bukken og derpaa at opsvinge sig til Dictator i Genua; at det saa dernæst ved Vaabenmagt eller paa anden Maade maatte lykkes ham, lidt efter lidt at underlægge sig hele Europa samlet under sit faderlige og vise Hyrekudske-Dømme. O, hvad havde man ikke kunnet give for at see hele Europa eller Regjeringens Tømmer over hele Europa i Haanden — paa en Hyrekudsk!

O, hvor vi dog smaaligt stykke vort Forhold til Gud ud! Vi ere 17 andre Ting tillige — og saa en sparsom Time tænke vi paa Gud. Præsten ligesaa. Hvor forskjelligt fra den Tid, da Præsten aldrig gik i Andet end i sit Ornat, og tænkte paa Gud hele Dagen, Intet havde med Verdsligheden at skaffe — uden at gjøre den opmærksom paa Gud.

Det er et smukt Ord af den hellige Therese, som Fenelon oftere anfører:

„O, de Blinde, at opgive Bønnen, idet den skal til at begynde." Men saaledes er det ogsaa; i gode Dage, naar Alt er saa let at forstaae, eller de dog mene, at Alt er saa let at forstaae, da bede de, eller mene, at de bede. Naar Modgang kommer og Bønnen bliver Strid ɔ: bliver ret Bøn, saa opgive de den.

„Al god og al fuldkommen Gave kommer ned" o. s. v. Men maaskee var der Den, som siger eller dog i sit stille Sind tænker: mig lyder dette Ord næsten som en Grusomhed; thi mit Lod blev idel Lidelse og Elendighed; jeg vil derfor ikke negte, at Ordet er sandt, at „al god Gave kommer ned ovenfra", jeg kan kun sige: til mig kommer den ikke.

Men kæmp, kæmp troende, saa er Det, hvorunder Du lider, en god og fuldkommen Gave, som kommer ned herovenfra.

Der gives vistnok ikke sjelden Opvakte, som paa en høist forkeert Maade have travlt med at mene, at hvad de sige, angaaer alle Andre. Med mig er det Omvendte næsten forkeert Tilfældet. Der er i mig en Undseelse i Forhold til det Religieuse, som angik det alene mig; den Inderligheds Realitet det har for mig, kan jeg ikke meddele. Ogsaa bliver jeg mismodig, naar jeg tænker paa, hvad det skal blive til, en Time

om Ugen at declamere Noget derom, jeg som hver Dag bruger flere Timer, og neppe to eller tre Timer er ganske borte fra det. Endeligen er det mig ogsaa saa tydeligt, at det Religieuse bliver vanskeligere jo mere man indlader sig med det; og at det derfor, naar det ikke har den Magt over En, som det har over mig, slet ikke fører til Noget, at begynde derpaa.

Det er en ret sindrig Idee af Z. Werner (s. Sk. XIII. B. p. 34) at opfatte Zachæus saaledes: han har egentlig gjort sig latterlig ved sin Iver for at see Christus. Werner siger: at det vilde Figentræ i Texten egentlig betyder: det latterlige Figentræ, m. H. t. at det paa Grund af dets Skikkelse tjente til Spot og et Ordsprog; det var lille, krumt, Grenene forkrøblede, forkeert dreiede, „saa den lille Zachæus maa have seet latterlig nok ud i Træet."

Man har et Ord „Zacharias i Pæretræet", det var curieust om det egentlig var Zachæus i Figentræet. Man siger ogsaa: fikst Du Pæren, Zacharias?

Journal NB[11].

[Udenpaa Bindet mærket:]

den 2. Mai 1849.

„Wer ist, der sich wider den Herrn gesetzt hat, und der Ruhe hat haben können?"
Hiob 9, 4 citeret efter Fenelon 2det Bind, p. 66.

Og om end Forholdene ere saa affindige smaae, at jeg, der ikke engang endnu er blevet ordentlig anmeldt i dansk Literatur, er Pøbelens Bytte: saa plyndrer imidlertid Digtere og andre mig; de gjøre Lykke dermed, men mig nævne de ikke, nei, saa smaat frydе de dem over Pøbel-Forfølgelsen.

I Sandhed, det er menneskelig talt den største Straf, Gud kunde udtænke over et Menneske: at gjøre ham til det Overordentlige — i en Kjøbstad.

Mig tilfredsstiller Sagen religieust, jeg kan aldrig noksom takke Gud for det ubeskrivelig Gode, han har gjort imod mig, saa langt mere end jeg havde ventet.

*) Skulde der siges Noget om Forfatter-Virksomheden, kunde det ogsaa gjøres saaledes, at der dannedes en

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

tredie Person, Forfatteren, der var Eenheden af mig selv og Pseudonymen, og han talte ligefrem derom. Der behøvedes saa blot en Introduction, hvori denne Forfatter introduceredes, og saa kunde han sige Alt i første Person. I Introductionen blev at vise, at det hele Forfatterskab var en Eenhed; men jeg var ikke Pseudonymen og Pseudonymen ikke mig; derfor var denne, »Forfatteren«, Eenheden af Pseudonymen og mig.

Al menneskelig, ogsaa jødisk, Religieusitet culminerer i de Ord af Salomo (eller David): jeg har været ung og er blevet gammel, men aldrig har jeg seet den Retfærdige forladt af Gud.

Forbarmende Gud — og saa er det Christus, der siger: min Gud, min Gud hvi haver Du forladt mig; og saa er det Christendommen, der gjør hele denne jordiske Tilværelse til Lidelse, Korsfæstelse.

See saa hvor I faae det med den milde Sædelære ud af Christendommen!

---

*d. 4. Mai.**)

NB.

Der har dog været skrækkelig meget Tungsind i alle de mange Tanker angaaende min Forfatter-Virksomhed, hvormed jeg har plaget mig i den senere Tid.

Men Tingen er, jeg har villet være saa skrækkelig klog — istedetfor at troe og at bede. Jeg skulde betrygge mig min Fremtid, og saa sidde i Fjernhed og — digte. O, pfui! Nei Gud sørger nok. Og en »Digter« mere er det sandeligen ikke Tiden behøver. Og paa den Maade vilde jeg glemme: at tragte først efter Guds Rige: først et Levebrød, en Stilling (som jeg maaskee slet ikke duer til) — og saa digte.

---

*) [Skrevet paaskraa over Journalens Side med rødt Blæk.]

Derfor har jeg lidt saa forskrækkeligt. Det er min Straf. Jeg har ogsaa lidt, fordi jeg ikke har villet binde mig, men holde mig løs, og gyst tilbage for det Afgjørende.

Deraf saa al denne hypochondre Sludder, om at jeg skulde i noget Skrift have sat mig selv for høit, Noget som er min Sjel saa fremmed.

Og hvortil denne Reisen? Mit Liv er dog engan mærket saaledes, at et Forsøg paa at blive glemt, frugtesløst: og naar jeg var kommet til Udlandet, vil jeg vel plages af den Tanke, at min Reise var en Flu en Feighed.

Nu er just Øieblikket — jeg kan lade det gaae ove men saa er der en Evighed til at angre, at jeg lod d gaae over; og saa bliver jeg saaledes svækket, at jeg ikk bliver Menneske mere.

Nu udgaaer de to Afhandlinger: har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden? og om Forskjellen mellem et Genie og en Apostel, men anonymt. (Idag den 5te Mai bleve de sendte til Gjødwad)).*

Før har jeg dog været lettere; men denne Gang har Klogskaben spillet slemt op med mig. Det forstaaer sig, mit Livs Gang bliver ogsaa sværere og sværere — især piner det Oekonomiske mig.

Lader jeg dette «Øieblik» gaae forbi, saa er hele Produktivitetens Point og Stilling tabt, saa overvælder anden Udgave af «Enten—Eller» det Hele.

Men jeg har villet spille Herren, selv styre, ved hypochondre Udflugter retfærdiggjøre mig for Gud, og saa tage det mig Forundte næsten som en blot Nydelse.

5te Mosebog 33, 9: „som sagde til sin Fader og sin Moder: jeg saae ham ei, og ei vedkjendte sig sine Brødre, og ei kjendte sine Sønner.“ Her omtales jo dog en Religieusitet,

---

*) [Den 19. Maj 1849 udkom: **„Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af H. H.“**]

der svarer til den christelige: at have Fader og Moder for Christi Skyld.

Stedet selv er jeg blevet opmærksom paa i Luthers Prædiken over Evangeliet om Bryluppet i Kana.

„Troen gjør os til Herrer, Kjerligheden til Tjenere," siger Luther i Prædikenen over Evangeliet paa 3die Søndag efter Helligtrekonger.

I samme Evangelium (det om den Spedalske) staaer, at Christus siger til den Spedalske: „gak hen, betee Dig for Præsterne, dem til et Vidnesbyrd!" I dette sidste Ord ligger virkelig et Dobbelt, hvad Luther ogsaa slaaer paa. „Dem til et Vidnesbyrd" o: at de maae bevidne det; men ogsaa, at det maa blive til et Vidnesbyrd mod dem, at de selv burde troe paa Christus.

Den Collision som er stillet i den Afhandling: „har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden?" er den intellectuel-ethiske. Noget Andet er jo, om f. E. man vil twinge et Menneske til at begaae en Forbrydelse, at gjøre noget Ulovligt o. s. v. Collisionen er en Tænkers Collision med Verden og Menneskene, og for ret tydeligt at vise det Intellectuelle, er det jo indrømmet at et Menneske har Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden, naar Forholdet er: Hedning — Christen. Men i Forholdet Christen — Christen, hvor altsaa Grund-Sandheden maa være dem fælles, hvor altsaa Intellectualitets-Differentsen maa træde desto stærkere frem: der benegtes han at have Lov dertil.

Skulde den Afhandling („har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden"?) ende aldeles ubetinget humoristisk: saa blev der til H. H.s sidste Tilføiende endnu at tilføie:

Og hvad Spørgsmaalet angaaer, der volder eller voldte hiint Menneske saa mange Bryderier, da er mit Svar let: Ih, nei gu har et Menneske ikke Lov dertil!

Grunden, hvorfor det lille humoristiske Slutningssving af H. H. i den Afhandling („har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden"?) skal blive, er just for Alvorens Skyld. Et Digt bilder sig ind at være Alvor; og søger at holde Læseren i det Indtryk; det er just det mindre Alvorlige ved Digtet. Det humoristiske Slutningssving viser netop, at det er bragt til Bevidsthed, at en Digtning aldrig er Alvor — det er kun Virkeligheden. Det er mere eller mindre en Spøg at digte Sligt; Alvoren er at være det.

[I Randen:] Dette er tildeels en Overdrivelse, en Rigorisme; desuden vil saa ogsaa Pseudonymen for meget erindre om de gamle Pseudonymer, uden dog at være dem lig. Den hele Passus kan derfor gaae ud. Skulde der staae noget Saadant, skulde det være blot et Par Ord, og ikke humoristisk, men eenfoldigt pathetisk.

---

*) O, Pfui, Pfui, at jeg dog af Frygt for Farer, af Hypochondrie, af Mistroiskhed mod Gud, har villet gjøre mig til langt mindre end hvad mig forundtes. Som var det blot at besvige Sandheden: at anmasse sig Noget; som var det ikke at besvige Gud og Sandheden, at gjøre sig til mindre. Og dog syntes det mig saa ydmygt. O, Hypochondrie, Hypochondrie!

Menneskelig talt, lysteligt eller glædeligt er det sandeligen ikke, at skulle i saa smaae Forhold som Danmark være det Overordentlige; det bliver en Marter. Men nu, nu, efterat Gud har overøst mig med Velgjerninger, forundt mig saa ubeskriveligt langt mere end jeg havde ventet, nu da han (baade ved den Rigdom som er mig forundt i det sidst forløbne Aar — og dets Lidelser) har ladet mig min Bestemmelse forstaae

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

(sandt nok, den er anderledes end jeg oprindelig har tænkt mig den, men saaledes er det jo allerede tidligere skeet, hele den religieuse Produktivitet, ja hele Produktiviteten efter Enten—Eller er jo ikke hvad jeg oprindeligen har tænkt mig, og Alt kunde jeg vel ikke have forstaaet strax), saa skulde jeg glippe, jeg skulde af Frygt for Udkommet klogt tage det Hele tilbage i mig, blive en Digter ɔ: religieust forstaaet en Bedrager. Nei, nei saaledes har jeg jo heller aldrig oprindelig tænkt mig det: enten Forfatter i Charakteer — eller Landsbypræst og saa aldrig et Ord mere fra mig, men ikke Digter, ikke tillige Forfatter.

Mørkt seer det ud; og dog er jeg saa rolig.

Denne min Geburtsdag vil blive mig uforglemmelig!

Hvilken Dumhed! I en lille Afhandling om Menneskers Tilbøielighed til at agte paa Varsler, som jeg [finder] ved at bladre i Jens Møllers Tidsskrift (den staaer i 6te Bind, p. 118 o. ff.), seer jeg at han siger: at Lodkastningen er blevet sanctioneret i en evangelisk Menighed, nemlig: Brødremenigheden.

Aber. I Brødre-Menigheden er det blandt Andet ogsaa just brugt for at føle Kjød og Blod. Giftermaal afgjøres saaledes ved Lodkastning. Der kan ikke, erotisk talt, tænkes nogen grusommere og mere oprørende Behandling, ikke nogen Behandling, der mere er beregnet paa at tilintetgjøre det erotiske Sværmeri. Imidlertid mener jeg at i en vis Forstand har Brødre-Menigheden truffet det Christelige. Det Christelige er nemlig at nedsætte det Erotiske til det Ligegyldige og gjøre Ægteskabet til Pligt: derfor er det det aldeles Ligegyldige, hvilken Pige Du faaer. Det er Din Pligt at giftes.

Ogsaa dette var den Dobbelt-Feighed af Goldschmidt. Skulde der have været Tanke af Idee i hans Blad, saa maatte han da først og fremmest have sigtet paa mig. Det gjorde han ikke. Nei dertil var han for feig; han smigrede — og

viste, hvor ideeløst hans Blad var. Og da han saa fik Lov til at angribe mig, saa gjorde han det. Ny Feighed, at et saadant Blad vil forsvare sig med: han har selv forlangt det.

I Sandhed, for at Goldschmidt skulde betragtes som et anstændigt Menneske igjen, maatte man fordre en offentlig Afbigt, og af en egen Art, en som blev et Aar igjennem hver ottende Dag aftrykt i et Blad. Man kunde ogsaa billigt fordre, at han dog gjorde et Forsøg paa at tilbagebetale de Blod-Penge, han har fortjent, at han gav dem til velbædige Øiemed — saa ærlig var selv Judas, han gav Pengene igjen.

Saaledes ere Menneskene og vi Mennesker, det tilfredsstiller saa let at finde et nyt og sindrigere Udtryk for den menneskelige Slethed, Selviskhed o. s. v.; men selv ikke at være selvisk — det udsætter man saa gjerne.

Menneskelig talt maatte man sige: naar blot Gud ikke var med, saa kunde man sagtens; thi saa hjalp man sig med sin Klogskab, men Gud tvinger En til at gjøre lige det Modsatte.

Hvor ofte har jeg ikke sagt mig selv, at det Klogeste jeg havde at gjøre, var ene og alene: at nedlægge Pennen, at reise, at more mig, at lade Menneskene mærke, at jeg blæste dem et Stykke — saa vilde jeg blive paaskjønnet. Det Affindigste er netop at blive ved som Forfatter, thi Menneskene ere Børn og blive kjede af En, naar man ikke behandler dem som Børn. Egentlig er det det Heiberg gjør; men det lykkes ikke ret, forbi jeg staaer ved Siden og udtrykker lige det Modsatte.

Jeg har seet at hiin Methode er den rigtigste. Der var et Par Mennesker, som jeg holdt af, og som jeg frygtede vare i en Misforstaaelse i Forhold til mig, jeg syntes at de bleve kolde mod mig, hvad der gjorde mig ondt; jeg kom der oftere, var ret omhyggelig for dem: hjalp ikke. Saa forandrede jeg

Methoden: blev fornem, kom sjelden, converserede dem fornemt — det hjalp, de bleve Opmærksomheden selv.

O, Menneskene!

I den Prædiken af Luther over Evangeliet: Christus gaaer i Skibet, findes ypperlige Ting, blandt Andet ogsaa m. H. t. den Indbildning, om denne Fromhed der har saa travlt med „Fred" og deri søger et Beviis for Gudsfrygt.

Hele Biskop Mynsters Styrelse er hverken mere eller mindre end verdslig Klogskab og han har forsaavidt skadet meget.

---

*) *Alt Det om, at jeg skulde løbe den Fare at blive slaaet ihjel o. s. v. er væsentlig Hypochondrie, og dog Noget, som Hypochondrien hittede paa, fordi jeg var ifærd med at blive træt, og nu vilde til at handle klogt.*

Men sandt er det, veemodigt er mit Lod: at oppebære et Par Fornemmes Misundelse (der stundom udtrykker sig raat nok) og saa forresten daglig Pøbelens Forhaanelse. Og saa at det for Alvor at leve for en Idee i Verden maa tage sig ud omtrent som et forulykket Subjekt. Der er menneskelig talt noget Velgjørende i at have en fast Stilling, dens Tryghed, der er noget Fornøieligt i at tjene ved sit Arbejde — og saa er der kun to Klasser af Mennesker som enes i det modsatte Liv: de forulykkede Subjekter, forfaldne Personer — og saa dem, der i Alvor og Sandhed leve for en Idee. Ak og i Verdens Øine ligger Forvexlingen kun altfor nær.

Vist er det, at jeg denne Gang løfter en større Byrde, idet jeg igjen skal til at trykke, end nogensinde. Jeg er ogsaa stillere og høitideligere, men dog maaskee væsentligere besluttet end tidligere. Vist, Byrden, Vægten er større; men saa er Produktiviteten ogsaa rigere end nogensinde.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Saaledes lokker Styrelsen mig faderligt lidt efter lidt. Da jeg tog Vægten af Pøbelagtighedens Forhaanelse paa mig, da blev ogsaa Produktiviteten rigere. Nu da jeg til denne Vægt har faaet en endnu tungere: Bekymring for Udkommet, nu er ogsaa Produktiviteten saa rig, som den aldrig har været. Der er i Det, som nu skal frem, Ting saa afgjørende for Christendommen, at det ligefrem er: Opdagelse.

Men saa nær maatte det komme i Henseende til Tanken om at standse, inden jeg igjen fik Fart.

Saa gjerne havde jeg ønsket mig et stille Liv til at takke Gud for alt det Gode, han har gjort mod mig; men denne Stilhedens Situation naaer jeg maaskee først i Evigheden. Nu — dette Liv er jo ogsaa Arbeidets Tid. Give da Gud, at jeg i dette Liv maa takke ham ved den Lydighed, med hvilken jeg holder ud i Arbeidet.

Eet har jeg for Alt at vogte mig for, at bedrøve Aanden. Det seer eller det saae saa kløgtigt ud, at jeg jo lige saa godt i stille Betrygget̃hed paa Landet i et Embede tillige kunde som Digter virke qua Forfatter. Men Spørgsmaalet er, om det ikke, hvis jeg nu havde gjort det, vilde blevet min fuldkomne Lammelse til Straf for, at jeg klog og feig trak mig tilbage, og skruede Prisen ned. Ogsaa i denne Henseende lader Gud sig ikke spotte.

Og mere, menneskelig talt, afgjørende, indtager jeg ikke, ved det Skridt, jeg nu gjør qua Forfatter, Stillingen, end at det ogsaa, menneskelig talt, er muligt, at just nu et lykkeligere Vilkaar kan smile til mig qua Forfatter.

Jeg holder mig nøiagtigt i Egenskab af at være: en Digter og Dialektiker, jeg udgiver mig hverken for en overordentlig Christen, end mindre for Apostel og Deslige, end ikke det Mindste deraf (jeg som just kæmper for, at indsætte igjen „Apostelen" i sin Ret); men jeg unddrager mig ikke Virkelighedens Fare. Det er det Mere, jeg præsterer end en Digter,

men det Mere hører ogsaa mit Væsen til. Skal jeg være Embedsmand, saa skal jeg væsentligen høre op at være Forfatter.

En Gang havde jeg tænkt at lade Skriftet „Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede", ledsage andet Oplag af Enten — Eller. I saa Fald vilde omtrentlig det „Forord" være blevet brugt, som nu staaer i „Tre gudelige Taler". Kun var der tilføiet et Par Linier. „— — Derom vil den erindre ham; men tillige vil den vel lade ham mærke og forstaae, at det denne Gang er det Opbyggeliges anden Gang."

Et Forord til „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger", en Bog som ikke blev til, fordi den deeltes i mindre Dele.*)

Denne Bog er skrevet før 48. Dette er da forresten det Ligegyldige, alt i Forhold til hvorvidt Bogen har Noget af hvad man kan kalde Sandhedens Ligegyldighed for Tid og for al Tid. Thi enten har den Noget deraf, og saa er det jo ligegyldigt, at den er skrevet før 48, eller den har ikke Noget deraf, og saa var det jo dog ligegyldigt, om den var skrevet før 48, med mindre Aar 48 i den Grad, og umenneskeligt, skulde have forandret alle Forhold, at hvad der hidtil var Viisdom, nu blev Passiar, og derimod selv den dummeste Passiar blev Viisdom, naar den er sagt i eller efter det mærkværdige Aar 48, der i sit „store Hurlumhei" har faaet Løst og Fast, hele Landstormen, forklædt som „Tænkere", anbragte ved Discussionen, og forundt „Tænkerne" nogen Leilighed til at feriere.

Christeligt er det ligefrem Pligt at søge Lidelse, i samme Forstand som det, blot menneskeligt, er Pligt at søge Nydelse.

---

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844—46", S. 451—704.]

Saadant et Stykke som „Verden vil bedrages“ *) eller dets Tilværelse er dog en rædsom Dom eller Selvangivelse af Tidens Fordærvethed. Fordærvede Tider har man seet før, og enhver Tid er det da mere eller mindre. Men saa var der dog En og Anden, som dybt saae Tidens Fordærvelse — og han frigjorde sig derfra, stemmede sig derimod, blev maaskee Offeret, eh bien, men tillige Udtrykket for, at der dog var nogen Sandhed endnu tilbage.

Men at den skarpsindige, sande, aldeles naturtro Opfattelse af Tidens Fordærvethed, at den bliver — ikke en Bodspræ-diken, men et vittigt Theaterstykke, hvis Grundtanke er den, saadan er Verden nu engang, saadan er vi Alle, den Ene skal ikke lade den Anden Noget høre, qvit, lad os more os derover: retfærdige Gud, hvilken Rædsel!

Og at saa et saadant Samfund skal have Lov til at kalde sig Christenheden! Dog det forstaaer sig, det er vel som alt det Andet en Løgn (som Scribe siger), hvilken Enhver benytter og Ingen bedrages ved, da Enhver veed, at det er en Løgn — det er en Løgn, det eneste Sande er at Præsterne have et Levebrød.

O, og at jeg saa kunde blive saa tungsindig, at jeg af Frygt for Gud, af Frygt for at jeg skulde anmasse mig Noget, vilde være — en Digter. En Digter! I Sandhed nu en Digter mere, det er da lige saa affindigt, som om En vilde benytte just det Øieblik til at gifte sig, just det Øieblik, da en Ildebrand rasede i det Huus, hvor han boede. Nu, en Digter! Nu, da der behøves om muligt i Tusindviis Martyrer, de egentlige Redningsfolk. Dog, jeg har frygtet for at ville noget for Høit, og saa bagefter at skulle skade, ved ikke at kunne. Men det er Tungsind. Blive mishandlet kan jeg jo, yderligere mishandlet — men Andet forlanger jeg heller ikke.

Og hvor let, at dog ogsaa jeg havde tosset mit Liv hen i den usle Slendrian, ved blot at sørge for sig selv og at

---

*) [„Puf!“ eller „Verden vil bedrages,“ Lystspil af Scribe, opført i Kjøbenhavn 27. Marts—16. Oktober 1849.]

leve i hæderlig Ubemærkethed — sandeligen en hæderlig Ubemærkethed, naar man uhæderligt ved Ubemærketheden unddrager sig Farerne. Derfor, hvad det end skal koste, jeg takker og takker min Gud, at jeg blev opmærksom, at jeg kom paa første Pleie hos Nederdrægtigheden, at jeg da ikke skulde engang ankomme i Evigheden og saa forstaae — hvorledes jeg i min hæderlige Ubemærkethed havde tosset Livet hen.

Stundom kan jeg næsten blive angest og bange paa Mandens Vegne, naar jeg tænker paa Biskop Mynster. Han er nu 73 Aar. Snart gaaer han ind til — Dommen. Og hvad har han dog ikke skadet Christendommen, m. H. t. at fremkogle et løgnagtigt Skin — for at han kunde sidde og herske. Hans Prædikener ere meget ordentlige — men i Evigheden skal han ikke prædike, der skal han — dømmes.

Kun Eet tænker jeg bestandigt paa, at jeg da aldrig maa faae saa travlt, at jeg glemmer at sørge over mine Synder og betænke hvad jeg personligt forbrød. O, det er for en Poeniterende saa vanskeligt at træde afgjørende frem, thi han føler sig bestandigt lammet i Tanken om, at han er en Poeniterende.

At Verden ikke forstaaer sig paa det Gode, kan man egentlig ikke sige; just Verdens-Mennesker have oftest en meget udviklet Iagttagelse for hvad der virkelig er Ædelmod, Uegennyttighed o. s. v. Saasnart de da bemærke et Menneske, hos hvem de maae tilstaae, at denne Stræben er, saa anspænder Misundelsen al deres Iagttagelse, for at bedømme ham saa strengt som muligt, ja de søge at lægge ham al mulig Modstand, at han maatte snuble og blive egennyttig o. s. v. —; thi, sige de: hvorfor skal han være bedre end vi. De have saaledes egentlig ikke det Gode, men misundeligen ville de ikke at Nogen maa være det, [da] de selv ikke ere det.

Dette er omtrent Scribes Sindstilstand: han haver ikke det Gode, tværtimod, han formeentligen holder det høit i Ære, endog med et vist abstract Sværmerie, men han vil, at

Ingen maa være god, Sligt vil hans Misundelse ikke, da han ikke selv er i det Gode.

Naar Englene bemærke et Menneske, der dog ærligen vil det Gode om end i Svaghed, da ile de til for at hjælpe ham fremad. Gud hjælper det Menneske, om hvem Verden opdager, at han virkelig vil det Gode, eller dog stræber.

Det var maaskee rigtigst engang at skrive en Bog betitlet:

Christi Liv

fremstillet af

S. Kierkegaard.

Joh. de cruce, Et Øienvidne.

En Pseudonym lod sig her maaskee ikke engang saa godt bruge.

Netop naar det Religieuse er allersandest, er det paa en Maade næsten saaledes, at Forstanden maa smile deraf — og lade være at troe. Hvor velgjørende og styrkende er ikke hvad Luther taler om, at man skal være uforskammet i at bede, rigtig trygle og plage Gud — det kan han godt lide, det behager ham særdeles. Forstanden maatte her sige: jo, det er nu godt nok, men saa er det jo farligt at bede paa den Maade, hvis det overhovedet er mit Ønske at faae Noget; thi da det behager Gud selv, saa kunde han jo lade være at give mig hvad jeg beder om, blot for at jeg kunde blive ham mere og mere til Behag, forsaavidt min Tryglen blev inderligere og inderligere.

Hertil maa svares: Sludder. Ogsaa Dette er en af Luthers udødelige Fortjenester, og det sikkreste Vidnesbyrd om, hvor forsøgt i Anfægtelse han var, at han har opfundet denne Kategorie: Sludder, som det eneste Svar, man skal give Tvivlen, med mindre man da vil foretrække med Hamann at

sige: bæ! Dog foretrækker jeg det Lutherske, der ganske anderledes udtrykker en Stræbens Fart, der i Frygt og Bæven ingen — Sludder vil høre. Hamanns er mere humoristisk, men ogsaa mere sorgløst, forsaavidt mindre Alvor. Thi man troer maaskee, at det er Spøg, at man siger: Sludder til Tvivlen — o, i Sandhed, Den der har maattet værge sig med dette Svar, han veed, hvad Alvor er. At indlade sig med Tvivlen det er Spøg; dog at høre lidt paa den, er ogsaa Spøg: men ikke at sige Andet end Sludder, det viser, at Sagen er En alvorlig, og at man tager den alvorlig.

Der existerer vistnok etsteds en Aphorisme af mig omtrent saa lydende:

Det at der i Sproget er saa mange Ord som Brøvl, Baas, Passiar, Snik-Snak, Sladder, Sludder o.s.v., er dog en Slags Trøst; thi var der i Sproget slet intet saadant Ord, saa maatte man jo befrygte, at Alt var Sladder. Det Betænkelige er ikke, at der er mange Ord i Sproget til at betegne Sligt; det Betænkelige vilde være, om der ikke var eet eneste Ord derfor.

„Men Sligt er skrevet os til Trøst, at vi skulle vide: hvor een Djævel frister os, skulle mange Engle tjene os".

Luther i Prædiken over Evangeliet Christi Fristelses-Historie.

Det Jordiske ved de jordiske Goder, hvad derfor beviser, at de ikke ere Goder i og for sig, er: at de kun ere Goder ved Andres Forestilling om, at de ere Goder. Det første Kjende paa Aandens Goder, hvorpaa igjen kjendes, at disse ere Goder i og for sig, er: at det er ligegyldigt, om Andre ansee dem for et Gode eller ikke. Tag Penge, tag hvilket som helst jordisk Gode, lever Du i et Land, hvor det ikke ansees for et Gode, var der slet intet Sted, Du kunde reise hen, hvor det ansaaes for et Gode: saa er Penge heller intet Gode. Og

saaledes med alle jordiske Goder. Lever da En i Besiddelse af et, si ita dicere licet, jordisk Gode paa et Sted, hvor Ingen anseer det for et Gode, saa ansees han for gal, og egentlig er han ogsaa gal. Anderledes med Den, der besidder et Aandens Gode, som Ingen anseer for et Gode: det er alligevel og fuldt saa vel et Gode; han ansees vel for gal, men han er just den Vise.

Noget om den første Afhandling i „tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger."

Det Docerende i Forhold til Christi Liv, at inddele Christi Liv i Paragrapher, det Systematiske og Alt hvad dertil hører er Nonsens. Der maa og der maatte altsaa brydes en ny Vei. Dertil har jeg meent at benytte det Digteriske. Menneskelige Analogier, naar da vel at mærke den qvalitative Forskjel mellem Gud-Menneske og Menneske agtes, mener jeg kunne bidrage til at belyse det, bidrage til at faae friskere Indtryk af Evangeliet igjen. Christendommen eller Evangeliet er blevet Menneskene trivielt, fordi de nu saa længe have kjendt det og lært det udenad. Naar Menneskene, som de nu ere, skulde dømme ganske ugenert om Christi Liv og Apostlernes, maatte de egentlig dømme, at de vare Phantaster.

Det gjælder altsaa for Alt om, at gjøre dog Noget for at gjøre Christi Liv nærværende. Dette mener jeg er den lille Afhandlings Fortjeneste. Ved Hjælp af en menneskelig Analogie og digterisk bringes der Mulighed istedetfor Facticitet; men Mulighed er just det Opvækkende.

Fremdeles er i denne lille Afhandling opdaget og belyst: den sympathetiske Collision, uden hvilken Christus er forfængelig- og menneskeliggjort.

Af Begreber ere: „Ansvaret", „Offeret" og flere andre releverede.

Endelig er der i denne lille Afhandling ført et indirecte Beviis for, at Christus er Gud. Eminent Reflexion og dertil

svarende eminent Bevidsthed i et Menneske gjør at han maa protestere det at blive slagen ihjel. Kun Gud-Mennesket har kunnet bære Bevidstheden fra første Øieblik af, uden at denne blev ham til Hinder i at det blev Enden, at han blev ihjelslagen. Det at blive ihjelslagen er i en vis Forstand af den Sort Ting, som maae gjøres strax. De fleste Mennesker, der ere blevne ihjelslagne, have derfor ogsaa manglet denne uendelige Bevidsthed. Kun i Gud-Mennesket er den uendelige Bevidsthed enet i absolut Vished og absolut Beslutning.

I Almindelighed vil man vel antage, at De, der bleve ihjelslagne, dog, forsaavidt Mennesker kunne det, meest lignede Christus. Derved maa dog erindres, at saaledes er det umiddelbart. Men i Reflexionen er dette just Udtrykket for den størst mulige menneskelige Lighed med Gud-Mennesket, at tilstaae, at intet Menneske har Lov til at lade sig slaae ihjel.

Der er i denne Afhandling afgjørende nye Tanker; det hele Problem er vendt paa en aldeles original Maade. —

Skulde Nogen ville mene, at der i denne Afhandling var en Hentydning til min Forfatter-Existents: saa maa dertil svares. 1) Digterisk har jeg dog vel Lov til at fremstille Sligt; og dersom det ellers er saa, at mit eget Liv har nogen Lighed dermed, saa er det dog vel netop [?] Beskedenhed, istedetfor at gjøre Paastand paa virkelig at være det, at fremstille noget Saadant digterisk. Det Ubeskedne er, at et Menneske digter sig at være Mere end han er; det Beskedne er just, at han fremstiller Det, han dog maaskee virkelig er, som Digt. Naar jeg har givet 10 Rd. til de Fattige, saa er det ubeskedent, at digte En, (hvis nogen Forvexling kunde blive mulig) der gav 1000 Rd. Men hvis man selv virkelig har givet 1000 Rd., saa er det beskedent, at digte det, istedetfor at sige: det har jeg virkelig gjort.

Forøvrigt er alt Dette ligegyldigt; thi jeg er fuldkommen i min Ret med at digte, og det er Dumhed af Læseren at komme ind i det Vrøvl, hvo nu Forfatteren er, og om han mener sig selv.

Desuden har H. H. i Fororbet sagt: denne Bog vil væ-

sentlig kun kunne interessere Theologer, saa altsaa Accenten er lagt paa det theologiske Udbytte. Og endeligen indeholder en Anmærkning i den anden Afhandling det meest Afgjørende for at vise, at jeg bestandigt har holdt mig udenfor Prætension paa at være saaledes det Overordentlige. Jeg er „uden Myndighed", jeg er et Genie — ikke en Apostel, end mindre da vanvittigt hvad der er uendeligt høiere end en Apostel.

Men Sligt maa fremstilles. Jeg har gjort alle mulige Anstrengelser for at undgaae dette Endelighedens Vrøvl; men Menneskene kunne jo alligevel vrøvle sig ind deri. (Det er saaledes i denne lille Afhandling selv gjort, hvad der staaer i den: man bør give lidt efter, slaae lidt af — her nemlig ved at borttage det dobbelt-reflekteret Humoristiske, som gjør Meddelelsen til Gaade [?] . . . .

Selv gav jeg i hele Forfatter-Virksomheden lidt efter, ved at sætte en ligefrem religieus Meddelelse fra Afsluttende Efterskrift af).

Jeg kunde gjerne sætte det humoristiske Sving tilsidst paa, det vilde meest tilfredsstille mig; men det er en Accommodation at jeg lader det være. Thi Menneskene ere tosede nok, og Eenheden af Spøg og Alvor humoristisk maa jeg derfor bruge forsigtigt, for ikke at gjøre dem reent confuse.

Christus siger til Paulus: jeg vil vise Dig hvad Du skal komme til at lide for min Skyld.

Saaledes er det overalt i Umiddelbarheden. Men i Reflexionen er det anderledes. I Reflexionen er Mennesket taget ud af det umiddelbare Forhold til Gud; og derfor maa der først en Reflexions-Bevægelse til, ved hvilken Mennesket kommer saa langt ud, at Styrelsen ret kan faae fat i ham.

I vor Tid blive Menneskene i den første Reflexion, i den Reflexion, ved hvilken de ere udenfor det umiddelbare Forhold til Gud; Gud og Menneske komme derfor slet ikke til at berøre hinanden.

Det følger forøvrigt af sig selv, at naar jeg nævner Paulus, maa bestandigt erindres det Paradox-Forskjellige fra ethvert Menneske, at han er Apostel.

Et Ord om Afhandlingen Nr. 1 i „tvende ethisk religieuse Smaa-Afhandlinger", og om en Pendant til samme.

Væsentligen er der da end ikke det Mindste til Oplysning af mit Liv. Pointen i mit Liv er just: at jeg er en Poeniterende, der mener ved at lide saaledes at gjøre Poenitentse, og mener, at kun en Poeniterende ordentligviis er grusom og haardfør nok til at tjene Sandheden; da i andet Fald der vilde kræves en saa ophøiet Reenhed, at den vel sjelden fandtes blandt Mennesker. Men det at være en Poeniterende muntrer op.

En saadan Fremstilling kunde blive et Pendant til hiin Afhandling: just en Poeniterende (altsaa i een Forstand saa langt fra Reenhed og Fuldkommenhed som muligt) der frivilligt tjener Sandheden indtil at blive Offeret.

Dog Sligt lod sig ikke gjøre digterisk. Alvoren fordrer, at skal der tales om Sligt, maa det gjøres ligefrem og i mit eget Navn, og ligefrem sigende: dette er mit Liv. Saaledes har jeg jo ogsaa bestandigt tænkt mig det, og gjort det i alle de ligefremme Meddelelser betræffende min Forfatter-Virksomhed, der ligge færdige.

At sand Ydmyghed og Stolthed ere Eet, kan man ogsaa see deraf, at der jo ligger noget meget Stolt i at sige: jeg frygter ene Gud — ellers Intet. Og dog er kun dette Gudsfrygt; thi at frygte Gud og saadan tillige ogsaa Andet, det er ikke sand Gudsfrygt.

Forholdet mellem de to Smaa-Afhandlinger af H. H.

At lade sig slaae ihjel for Sandheden, er Udtrykket for, at have absolut Sandhed; dertil svarer: en qvalitativ Forskjel (eller som det hedder i den anden Afhandling: en specifik Qvalitets-Forskjel) fra andre Mennesker: — der har vi Apostelen.

Derfor har intet Menneske Lov dertil — der har vi Geniet.

Myndigheden er det just der behøvedes; men Geniet har ingen Myndighed.

Slutningen af den første Afhandling af de to Smaa-Afhandlinger blev staaende, men formildet saaledes, at det Humoristiske er borttaget, og Dobbelt-Reflexionen, hvorved Forfatteren af Digtet trækker sig udenfor. Den er nu mild og simpel. Et Øieblik havde jeg tænkt at tilføie:

Havde han levet i 48, havde han vel forstaaet, at menneskelig talt er „Opvækkelse" ikke just Det der nu behøves; han kunde saa, hvis han ikke allerede formeentlig udtømmende havde besvaret Spørgsmaalet, sat sig hen og overveiet: om et Menneske har Lov til at lade sig slaae ihjel — for at standse det vilde Oprør.

[I Randen:] (Der stod ogsaa: Dog det er sandt, Eet har jeg allerede sagt om ham, at han er død — der staaer jo paa Titelbladet hans „Efterladenskab". Saa er han død — med mindre man foretrækker at sige, at han aldrig har været til; thi der staaer jo paa Titelbladet „digterisk Forsøg".)

Dette blev udeladt; thi det bortleder Opmærksomheden fra det dogmatiske Indhold: Har et Menneske, hvilket er et reent dogmatisk eller religieust Problem, lige saa godt i 48 og 47 at besvare.

Hele Problemet er jo egentlig for at belyse Gud-Mennesket.

Hvor dog Trykfeil kunne være vittige! I den anden af de to Smaa-Afhandlinger stod, istedetfor: den Gave at kunne gjøre Miraller: den Gene.

Den første Afhandling (af de to Smaa-Afhandlinger) er digterisk, men i samme Forstand som en platonisk Dialog. For at undgaae det reent Abstracte, det Docerende, for at faae Personlighed frem, digtes en saadan Personlighed. Men heller ikke mere. Det Novellistiske ved ham forresten har intet Værd, kun hans Tanke-Gehalt. En saadan Frembringelse svarer til Eenhed af: „Tænker" og „Digter". En Saadan er forsaavidt forskjellig fra de abstracte Tænkere, at han har et digterisk Moment til sin Tjeneste; men forsaavidt forskjellig fra en Digter, at han væsentligen accentuerer Tanke-Indholdet.

En god komisk Figur vilde være
en Bedemand,

paa Grund af den Objektivitet med hvilken han sammentræffer med andre Menneskers Subjektivitets meest følsomme Øieblik, f. E. Død, Bryllup o. s. v.

Pøbelagtighedens Redskaber vidste meget godt, at de med al deres Skriven ikke formaaede at forandre en eneste af Deres Dom, som virkelig kunne dømme. Men de vidste, at der er en anden Klasse af Samfundet, skikkelige og godmodige Mennesker, men som naturligviis ikke befatte sig med Literatur; det er disse Mennesker, som Pøbelagtigheden bruger, eller misbruger contra naturam. Pøbelagtighedens Redskab veed meget godt, at det er Løgn og Afskyelighed, men han tjener disse Menneskers Penge — for at bedrage og misbruge dem.

Hvad Under saa at Staterne demoraliseres.

I en ældste Tid var det Dommere og Propheter, der vaagede over Sædeligheden i et Land. Senere var det dog Skik at Geistligheden gjorde det.

Saa fortvivlede Kirken over Verdsligheden — og nu blev „Bladene" — og Publikum Sædelighedens Instantser! Endeligen blev igjen den dybest sjunkne Deel af Dag-Pressen den Instants, der under Navn af Satire vogtede paa Sædeligheden! omtrent som naar man vilde sende en ung Pige hen i et Ruf-ferie — for at sikkre hendes Uskyldighed.

Min Ulykke, menneskelig talt,

har ganske simpelt været: at jeg har været Genie, at jeg er strengt opdraget i Christendom, at jeg har havt Penge.

Uden det Første, var jeg naturligviis ikke begyndt med et gigantisk Sæt, men saa smaat, var kluddret ind i Hensynene; uden det Andet havde jeg ikke havt den Forestilling om at lide som bestemte mig til [at] handle mod Klogskab, uden det Tredie havde jeg ikke formaaet at faae Positionen.

Alle disse tre Ting, hvoraf da især de to første ere virkelige Goder, ere blevne min Ulykke: thi Sandhed og Gudsfrygt troe Mennesker er Stolthed og Forfængelighed.

R. Nielsens Bog*) er udkommet. Altsaa med den Forestilling som han havde, om hvilken Uret jeg har lidt og i Egenskab af Sandhed, tillige med Forestilling om, hvilken Overlegenhed jeg havde over Forholdene: har han dog, som jeg nok fattede en Mistanke om, meent, at det kunde lade sig gjøre, naar han sikkrede sig mig, og jeg holdt lidt paa ham: endog at faae Betydning, maaskee gjøre Lykke.

Det var Begeistringen for min Sags Rigtighed.

I Sandhed han kom til Rette.

---

*) [„Evangelietroen og den moderne Bevidsthed", — jfr. „Tillæg".]

Skrifterne ere plyndrede paa mangfoldig Maade; just Pseudonymerne meest, hvilke han derfor aldrig citerer, maaskee, ganske snildt beregnet, som de mindst læste.

Og nu mine Samtaler!

Blot i Dette kan man see, hvor sandt det er, at den Christne strax maa lide for sin Tro.

Lad et fattigt Menneske virkelig for Alvor troe Miraklet om de 5 Brød og de 2 smaae Fiske; lad ham leve saa: saa bliver han udleet af hans Naboer og Gjenboer; og kommer han saa dog til[sidst] for kort, bliver han haanet og spottet.

Sagen er, dersom et Menneske har en lykkelig Umiddelbarhed, som tænker lad 5 være lige, det gaaer nok, og (dette er kun en Talemaade) Gud hjælper nok: det synes Menneskene om. Men at En, der har Forstand trods Nogen til at vide hvad Udkommet betyder, at han — og han først „troer“, hvis han gjør det — at han vil troe: det er Galskab, det er til at lee af.

At meddele Sandhed er at lide — hvis ikke, saa meddeler Du heller ikke Sandhed.

Menneskelig talt var det dog en Slags Trøst, om et Sandheds-Vidne i sin Død turde sige til de Kjere: see nu har jeg lidt — nu skulle I have det godt. Ak, nei, han maa sige: nu kommer Touren til Eder.

Og saaledes maa og skal det gaae, saa længe denne Verden bestaaer.

Denne Verden er Usandhedens, Løgnens: og at leve christeligt i den er at lide.

En af de vanskeligste Opgaver er derfor just: fra „Digter“ at blive Christen; thi Digteren hænger fast ved denne Verden, selv om han lider i den. En Digter kan holde Meget ud i

denne Henseende: det Eneste han ikke kan er at slippe Verden som Christendommen fordrer det. Digteren kan blive ulykkeligere og ulykkeligere, men vedbliver og ved Phantasien at forholde sig til Verden: den egentlige Forsagelse kommer han aldrig til.

Ak, dette er dog paa mange Maader, som var det skrevet om mig. Dog saa Meget af det Bedre er der dog maaskee i mig: at jeg idetmindste vover mig saa langt ud, at Styrelsen kan faae fat i mig.

.... Christus gjør dem [de 9 af de Spedalske og dem, han havde helbredet og forbudt, at tale derom] saaledes ganske frie; det er saa langt som muligt fra, at han forlanger, at de skulle prise ham, tværtimod han aabner dem endog den modsatte Udvei, at de kunne undgaae Faren, som var forbunden med at prise ham, og sige „det var hans egen Befaling, at vi skulde tie": just derfor bliver det ret aabenbart, hvad der boer i dem.

Saadanne Collisioner forekomme endnu bestandigt i Livet....

Ved R. Nielsens Bog

er der ikke vundet, men snarere tabt en Position. Han har dog hverken Dialektik eller Blik og Conduite nok for at kunne commandere paa Strømmen.

Positionen er netop den ubetingede qvalitative Lidenskab med hvilken Troen forstaaer sig selv i at være, i at skulle være, at skulle bevares som en Hemmelighed, og derfor, ikke for nogen Verdens Priis, end med eet eneste Ord vil indlade sig med eller stilles ligeoverfor Tvivlen, eller indlade sig paa nogensomhelst Gaaen i det Enkelte. Thi at gaae i det Enkelte er just Tvivlen.

Det er Hemmeligheden i den christelige Taktik. Men R. N. som er en middelmaadig Taktiker, han hitter paa at stille Tvivlen og Troen ligeoverfor hinanden og saa debellere.

Ak, han er dog i samme Bildelse som Resten: en Art

Forfængelighed, at man sku kan give meget fornuftige Grunde o. s. v. — istedetfor at Opgaven er den ethiske Selvfornegtelse til at sige: det er det Ubegribelige — ikke eet Ord mere.

Hvorledes bevarer man en Hemmelighed? Det Simpleste og eneste Sikkre er at bevare den ethisk. Gjør man det, saa indlader man sig aldeles ikke paa nogen Klogskab, men siger: det er en Hemmelighed, mig betroet som en Hemmelighed, det er min sædelige Pligt at bevare den, indtil Døden agter jeg at bevare den. Jeg siger det ikke for at ophidse Eder til at sætte mig paa Prøve, om jeg nu ogsaa har Mod til at tie indtil Døden, nei snarere beder jeg Eder at lade mig fare med Fred — men skal saa være, i Guds Navn: jeg tier. — Den anden Maade er Klogskab. Saa spiller man den Kloge, der saa overordentlig snildt veed at gjemme den. Dette vil sige, saa lader man sig Hemmeligheden franarre. I Begrebet seet er Klogskab altid narret. Thi Klogskab er just Endelighedens Kløgt, men Endelighedens Kløgt er, evig forstaaet, et Bedrag. Det kan stundom hænde, at En tilfældigviis er klogere end Andre — men i Begrebet er Klogskab altid narret.

Positionen er og var: den absolute, qvalitative Lidenskab, med hvilken Troen ethisk betragter [?] det som sin Opgave: for ingen Priis at ville indlade sig end det Mindste paa at begribe. Som Troen afskyer at sige en Blasphemie, saa siger Troen: Gud forbyde at det Ord nogensinde skulde gaae over mine Læber: jeg kan begribe.

Men hvad gjør N. N.? Stolende paa mig og min Dialektik, at den har strammet nok, flankerer han temmelig løst og stundom overmodigt. Efter derpaa at have sat sig hen og grundet en heel Deel over Enkelthederne, mener han sig istand til at tage det op med Tvivlen — og han indlader sig paa Enkeltheder.

Nu er Positionen tabt. Og jeg, som er en født Dialektiker, jeg har ikke vovet dette — men han mener at kunne vove det. Ak, Sagen er, han er hverken en Dialektiker ei heller har han Begreb om Troens Lidenskab. Ikke mere end Mag. Adler havde opgivet Hegel, ikke mere har væsentligen

R. R. sluppet det Gamle. Det seer nok ud som, men mit Politie-Blik seer strax Falsationen.

Hans hele Position er uden den absolute dialektiske Lidenskab — og Frugten vil blive, at forsyne en Slump præstelige Brøvlehoveder med nyt Apparat til at vrøvle op og ned om paa denne Side og den anden Side.

Jeg kunde fristes til paa Prent at sige til ham: „kommer De næste Gang saaledes, saa maa jeg falde Dem i Flanken; og jeg troer jeg gjør det strax."

Det er dog virkelig saa. Ønsker Du at minbske Uendelighedens Fart, er Du bange for at den fører Dig for vidt: saa antag blot een Tilhænger: for hver een Tilhænger Du antager, mindsker Du den mere og mere. Endeligt gjælder det omvendt, Menneskene mene at deres Sag faaer mere og mere Fart jo flere Tilhængere de faae — det er ogsaa sandt, men den Art Fart er blot Udbredelse i Øieblikket, den dvælende Fart, ikke den hastende Fart, saaledes saa langt fra egentlig at være Fart, at den er Sinkerie. Og saaledes er det ogsaa, Menneskenes Travlhed er Sinkerie.

Hele Produktiviteten med Tilføiende af de to Afhandlinger af H. H.

Opfattelsen af hele Forfatterskabet (som den findes saavel i: een Note betræffende min Forfatter-Virksomhed, som i tre Noter betræffende min Forf.-V., og i Synspunktet for min Forf.-V.) sigter definitivt paa Taler ved Altergangen om Fredagen.

Saaledes er ogsaa hele Structuren. De 3 gudelige Taler ere senere og ere bestemte til at ledsage andet Oplag af Enten—Eller for at marquere Forskjellen mellem hvad der bydes med Venstre og hvad der bydes med Høire.

De tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger høre ikke saaledes med til Forfatterskabet, de ere ikke et Moment i den

men ere et point de vue. Skulde der standses saa vilde de være som et Punkt man projekterer forud for at standse derpaa. De indeholde ogsaa den apparente og den virkelige Høide: en Martyr ja en Apostel — og et Genie. Men forsaavidt der i Afhandlingerne selv søges Noget til Oplysning om mig, saa er jo Oplysningen: at jeg er et Genie — ikke en Apostel, ikke en Martyr. Den apparente Høide er taget, for desto nøiagtigere at bestemme den virkelige. Bestemmelsen: Genie er for de fleste Mennesker saa vidtløftig, at det kan betyde Alle-haande; just derfor var det af Vigtighed at bestemme dette Begreb, som i disse to Afhandlinger er blevet bestemmet ved Hjælp af at bestemme Det, som er uendelig qvalitativt høiere.

Saaledes har de to Smaa-Afhandlinger rigtigt Charakteren af et Signal. Men det er dialektisk. Det kunde betyde: her er Standsningen; og det kan betyde: her er Begyndelsen, bestandigt dog saaledes, at det jeg for Alt har at vogte paa, er, at jeg ikke afstedkommer Begrebs-Forvirring, men bliver mig selv tro i at være hverken Mere eller Mindre end et Genie, eller, at være en Digter og Tænker med et qvantitativt Mere af at være det man digter og tænker end ellers en Digter og Tænker har. Et qvantitativt Mere, ikke et qvalitativt Mere; thi det qvalitative Mere er: Sandheds-Vidnet, Martyren, hvad jeg ikke er. Og endnu qvalitativt Høiere er Apostelen, hvad da ikke mere er faldet mig ind at være end at jeg var en Fugl; jeg skal vel vogte mig for Blasphemier, og for bespottelig at forvirre den religieuse Sphære, hvilken jeg just af yderste Evne stræber gudfrygtig at hævde og betrygge mod en forvirret og formastelig Tænknings Løsagtighed.

Det er et deiligt Vers, med hvilket hver Station i den saakaldte Kreuzweg-Andacht af A. Liguori (p. 654 og ff.) ender:

N. N. sluppet det Gamle. Det seer nok ud som, men mit Politie-Blik seer strax Falsationen.

Hans hele Position er uden den absolute dialektiske Lidenskab — og Frugten vil blive, at forsyne en Slump præstelige Brølehoveder med nyt Apparat til at vrøvle op og ned om paa denne Side og den anden Side.

Jeg kunde fristes til paa Prent at sige til ham: „kommer De næste Gang saaledes, saa maa jeg falde Dem i Flanken; og jeg troer jeg gjør det strax."

Det er dog virkelig saa. Ønsker Du at mindske Uendelighedens Fart, er Du bange for at den fører Dig for vidt: saa antag blot een Tilhænger: for hver een Tilhænger Du antager, mindsker Du den mere og mere. Endeligt gjælder det omvendt, Menneskene mene at deres Sag faaer mere og mere Fart jo flere Tilhængere de faae — det er ogsaa sandt, men den Art Fart er blot Udbredelse i Øieblikket, den dvælende Fart, ikke den hastende Fart, saaledes saa langt fra egentlig at være Fart, at den er Sinkerie. Og saaledes er det ogsaa, Menneskenes Travlhed er Sinkerie.

Hele Produktiviteten med Tilføiende af de to Afhandlinger af H. H.

Opfattelsen af hele Forfatterskabet (som den findes saavel i: een Note betræffende min Forfatter-Virksomhed, som i tre Noter betræffende min Forf.-V., og i Synspunktet for min Forf.-V.) sigter definitivt paa Taler ved Altergangen om Fredagen.

Saaledes er ogsaa hele Structuren. De 3 gudelige Taler ere senere og ere bestemte til at ledsage andet Oplag af Enten—Eller for at marquere Forskjellen mellem hvad der bydes med Venstre og hvad der bydes med Høire.

De tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger høre ikke saaledes med til Forfatterskabet, de ere ikke et Moment i den

men ere et point de vue. Skulde der standses saa vilde de være som et Punkt man projekterer forud for at standse derpaa. De indeholde ogsaa den apparente og den virkelige Høide: en Martyr ja en Apostel — og et Genie. Men forsaavidt der i Afhandlingerne selv søges Noget til Oplysning om mig, saa er jo Oplysningen: at jeg er et Genie — ikke en Apostel, ikke en Martyr. Den apparente Høide er taget, for desto nøiagtigere at bestemme den virkelige. Bestemmelsen: Genie er for de fleste Mennesker saa vidtløftig, at det kan betyde Alle-haande; just derfor var det af Vigtighed at bestemme dette Begreb, som i disse to Afhandlinger er blevet bestemmet ved Hjælp af at bestemme Det, som er uendelig qvalitativt høiere.

Saaledes har de to Smaa-Afhandlinger rigtigt Charakteren af et Signal. Men det er dialektisk. Det kunde betyde: her er Standsningen; og det kan betyde: her er Begyndelsen, bestandigt dog saaledes, at det jeg for Alt har at vogte paa, er, at jeg ikke afstedkommer Begrebs-Forvirring, men bliver mig selv tro i at være hverken Mere eller Mindre end et Genie, eller, at være en Digter og Tænker med et qvantitativt Mere af at være det man digter og tænker end ellers en Digter og Tænker har. Et qvantitativt Mere, ikke et qvalitativt Mere; thi det qvalitative Mere er: Sandheds-Vidnet, Martyren, hvad jeg ikke er. Og endnu qvalitativt Høiere er Apostelen, hvad da ikke mere er faldet mig ind at være end at jeg var en Fugl; jeg skal vel vogte mig for Blasphemier, og for bespottelig at forvirre den religieuse Sphære, hvilken jeg just af yderste Evne stræber gudfrygtig at hævde og betrygge mod en forvirret og formastelig Tænknings Løsagtighed.

Det er et deiligt Vers, med hvilket hver Station i den saakaldte Kreuzweg-Andacht af A. Liguori (p. 654 og ff.) ender:

Süßer Jesu, um zu sterben,
Gehst Du hin, aus Lieb' zu mir;
Um das Leben zu erwerben,
Laß mich sterben, Herr! mit Dir!

og derpaa forandret fra 12te Station af:

Süßer Jesu, schon gestorben
Bist Du nun, aus Lieb' zu mir:
Hast das Leben mir erworben,
Ach laß sterben mich mit Dir.

Grunden, hvorfor der saa sjelden prædikes om Næringssorg, er vistnok den, at De, der selv lide under den, genere sig ved at tale derom; og dernæst, at Evangeliets Tale forekommer dem for haard en Tale. Digterisk (ɔ: naar man selv har sit Udkomme betrygget) saa er Evangeliets Tale ubeskrivelig opløftende. Men naar det ret skal være Alvor, det er, naar man selv er i Nød og Trang, saa at skulle opbygges ved Lilien og Fuglens Sorgløshed eller ved Christi guddommelige Ophøiethed, det er for høit, og, menneskelig talt, for strengt.

Christus blev svøbt i Klude, lagt i en Krybbe; men begravet blev han dog i en ny Grav.

(Og i en Grav, som tilhørte en anden Mand, hvori Luther finder en Hentydning til det Sindbilledlige: at Christus er død for os).

Begravelsen er saaledes dog paa en Maade en Undtagelse fra Fornedrelsen.

Begravelsen i den nye Grav og med størst mulige Omhyggelighed forholder sig til Opstandelsen. Tænk, at man f. E. havde brændt Christi Legeme — da han jo var en Forbryder —, strøet Asken ud til alle fire Hjørner: ja, ligegyldigt er det naturligviis, thi væsentligen bliver Opstandelsen det samme Mirakel, men der bliver dog noget Stødende for de Svagere.

Erindres bør det dog, at Christus ikke afviste Nikodemus, saa han dog altsaa taalte ham — men Discipel blev han rigtignok ikke, skjøndt Johannes kalder ham*): en hemmelig Discipel, men hvor? jeg kan ikke huske Stedet, jeg veed jeg har læst det anført hos Luther i Evangelie-Prædikenen paa Langfredag.

Det at næsten al Meddelelse er ved Pressen har forvirret Alt. Alt er blevet upersonligt. Derfor have Staterne samlet et uorganisk Bundfald, et uhyre Bundfald: Mængden, som Ingen indlader sig med, fordi Lærerne ikke ere Personer, men Forfattere, der skjulte for Alles Øine, sende nogle Tanker ud i Verden.

Conflikten med Regjeringen har været den eneste, fordi Regjeringen kunde dømme Pressen; men Sandhedens egentlige Conflikt, den med Mængden, med Publikum, Abstractionerne (det Onde Løgnens Tilhold), er som ganske gaaet af Minde.

Bisskop Mynster har et stort Ansvar baade mod mig og vore Forhold, ved at sidde saaban og lade som Ingenting i Forhold til et Phænomen, som han aldeles ikke magter. Han skulde redeligt og sandhedskjerligt pointeret min Forfatter-Virksomhed, saa havde han idetmindste gjort Sit.

Frygter Du, at Uendelighedens Fart i Dig skulde rive Dig for stærkt hen, see her er Raadet: tag en Tilhænger, mad ham, indbild ham, at han alligevel er selvstændig — saa vil han foredrage det Samme, som Du siger, og Du vil blive saa kjed deraf, at Du ikke vil see det. Parodien (ikke den stridende af en Angriber, men af en beundrende Efterligner) er mættende.

Mynsters Prædiken er et Bedrag. Idag f. E. (Søndagen efter Christi Himmelfartsdag) sagde han: Derudenfor, paa

*) [Forvexling med Joseph af Arimathæa, Joh. 19, 38.]

Gaden, at ville forkynde dette, nei, det vilde Intet hjælpe, men her i Din Helligdom, paa dette stille Sted, der vil jeg forkynde det for hver som vil høre o. s. v. Hvilken Fripostighed, saadan udenvidere ved Hjælp af Klogskab at slaae en Streg over Christus, over Apostlene, over alle Sandheds-Vidner, der vare — ukloge, eller — phantastiske nok til at forkynde det paa Gaden ɔ: at gjøre Alvor af Forkyndelsen. I Sandhed, det er baade til at tabe Næse og Mund over. Nu, i Christenheden, hvor vi jo alle ere Christne, nu tør man ikke forkynde det paa Gaden, og da Alle vare enten Jøder eller Hedninger, da gjorde man det. Nu tør man det ikke, dog nei, det er for mildt talt, det var i sin Orden om Mynster havde sagt: til at forkynde det paa Gaden, dertil mangler jeg Tro og Mod og Kræfter. Men saaledes taler han ikke; i fornem Klogskab taler [han] om det Høieste som var det en Ubesindighed, og Fuskeriet (som hans Prædiken paa det stille Sted, hvor det Hele er Skuespilleragtigt) bliver det Høieste. Og dog til syvende og sidst, jeg troer, at Mynster ikke selv aner, hvad han siger; han er i den Grad løbet fast, at Det end ikke falder ham ind, om det ikke er Blasphemie det han med saa megen Prætension disker op. — Og Tilhørerne, ja De finde naturligviis denne Tale ganske fortræffelig, de vide hverken ud eller ind, forvexle christelig Prædiken med Kunst-Forestillinger, der naturligviis fordre den betryggede Stilhed og Sikkerhed.

Umiddelbarheden lader sig vistnok naae igjen; men deri laae „Systemets" Brøvlerie, at det meente, at den naaedes igjen uden et Brud.

Umiddelbarheden naaes kun igjen — ethisk; Umiddelbarheden selv bliver Opgaven, Du skal naae den.

Midt i det meest intellectuelle Folks meest udviklede Periode naaede Socrates Uvidenhed (Uvidenhed, hvormed man jo begynder, for saa at blive mere og mere vidende) og hvorledes? fordi han absolut ethisk fattede det som sin Opgave at bevare sig i Uvidenheden, saa ingen Verdslighedens Fristelse skulde

narre ham til at tilstaae, og ingen indre Fristelse narre ham til at tilstaae sig selv, at han var vidende, han som dog i en anden Forstand var vidende.

Mennesker, som ingen Forestilling have om Aand, tale saaledes. Naar det Umiddelbare er tabt, kan man aldrig faae det igjen; og for ret at oplyse det (derved tillige visende, hvorledes de forvexle det Aandelige og det Sandselige) tilføie de: en Pige kan tabe sin Uskyldighed, men hun faaer den aldrig igjen. Men aandeligt gjælder det just: at kan jeg ikke faae Uskyldigheden igjen, saa er fra først af Alt tabt, thi det Første er just, at jeg og Enhver har tabt Uskyldigheden.

Naar jeg et Øieblik vil see bort fra alle de nærmere dogmatiske Bestemmelser om Aandens Medvirken o. s. v., saa kan jeg definere Gjenfødelse saaledes: det er Umiddelbarhed vundet ethisk.

Ethiken eller rettere det Ethiske er Vendepunktet, og saa svinges der derfra ind i det Dogmatiske.

I Prædiken over Evangeliet: Paaske-Mandag gjør Luther, i den sidste Udgang, Distinctionen, han siger: i Forhold til Bibelen har Du Lov til at disputere; i Forhold til den hellige Skrift har Du ikke Lov dertil. Det er det Gamle: Eet er sandt i Philosophien som ikke er det i Theologien. Bibelen og den hellige Skrift er jo den samme Bog; men Maaden, paa hvilken den betragtes, gjør Forskjellen.

Her som allevegne maa man passe paa det qvalitative Spring, at der ingen ligefrem Overgang er (som f. E. fra at læse og studere i Bibelen som en almindelig menneskelig Bog til — at antage, at det er Guds Ord, hellig Skrift) men overalt en *μεταβασις εις αλλο γενος*, et Spring, hvor jeg bryder hele Raisonnements-Rækken af, og bestemmer et qvalitativt Nyt, et *αλλο γενος*.

Den lille Bog af H. H.

var aldeles rigtig. Udenvidere kan man dog ikke selv indtage en saa vanskelig Stilling, der tillige er saa ansvarsfuld. Saa spiller man en lille Invite, for at gjøre Samtiden til Makker. Snubler En over den lille Bog, saa gjør han et uhyre Anskrig — og han har Ret; thi det er en yderst mærkelig lille Bog. Men saa er det ham, der gjorde Anskriget; nu er jeg den Anden. Derfor maatte den lille Bog udgives: enten med mit Navn paa og saa marqueret saa stærkt som muligt, eller som det skete.

Lessings hele Skrift „om Fabelen" maa atter læses. Det er som Alt af ham mesterligt. Det findes i Sämtl. W. 18de B. Især p. 204, 205 o. ff. findes Noget angaaende Aristoteles' Lære om Virkelighed og Mulighed, og Lessings Lære desangaaende. Det stemmer saa ganske med hvad jeg i flere Pseudonymer har udviklet, hvorfor jeg har foretrukket „Experimentet" for det Historisk-Virkelige.

Man har næsten villet forekaste Christus det som noget Uforsvarligt, at sætte et Menneske som Judas, der havde Hang til Tyvagtighed, til Kassemester — man kunde da snarere sige: hvilken Tro og Kjerlighed fra Christi Side; thi det dristigste men det bedste Middel til at frelse et saadant Menneske er gjerne just at vise ham ubetinget Tillid, hjælper det ikke, saa er han ordentligviis ikke til at hjælpe.

Ofte har jeg sagt: at man bør anstrenge sig for at vise sig mild og venlig, selv om man indvortes lider, thi man opnaaer dog at see Andre milde og stundom mildnes ogsaa Ens Lidelse, men ved at see fortræden ud gjør man Andre fortrædne. Det er sandt nok, men man glemme dog ikke, at just

Følelsen af den Afmagt ikke at kunne see mild og smilende ud naar man lider, at just den kan gjøre at et Menneske seer fortrædent ud.

At „bedrage“ er en uendelig Virtuositet i at bedrage. Man troer nu bestemt at vide Besked om Bedraget, og nu skal man da næste Gang ganske bestemt gribe Bedrageren — man tager sig ikke iagt for, at næste Gang er hans Bedrag et Nyt. Han er det Omvendte af den dumme Gottlieb, stundom er det som var det den dumme Gottlieb der skulde fange ham. Den dumme Gottlieb gjør pligtskyldigst, troskyldigst og lydigt, næste Gang Det, som man forrige Gang sagde til ham at han skulde gjøre. Menneskene ere saa i Forhold til Bedrageren som den dumme Gottlieb der mener at han nu næste Gang vil gjøre det Samme — og de blive bedragne.

Dette er i Ideen seet Majeutik, som netop tjener til at udvikle den Anden.

Troens Kamp med Verden er ikke en Tanke-Kamp med Tvivlen, Tanke mod Tanke. Dette var Forvirringen, der tilsidst endte i Galskaben: Systemet.

Troen, den Troendes Kamp med Verden er Charakteer-Kamp. Den menneskelige Forfængelighed ligger i at ville begribe, denne Forfængelighed ikke at ville lyde som et Barn, men være saadan et voxent Menneske, der ogsaa kan begribe, og som da ikke vil lyde naar det ikke kan begribe ɔ: som væsentligen ikke vil lyde.

Den Troende er saa Charakteer-Mennesket, der, Gud ubetinget lydigt, fatter det som Charakteer-Opgave, at man ikke skal ville begribe.

Nu kommer Conflikten. At ville troe hvad man ikke kan begribe — saadan blind Lydighed det er jo Obscurantisme, Dumhed o. s. v. Det vil sige Verden vil ængste den Troende ved Menneske-Frygt til at blive forfængelig, saa han ogsaa kan

begribe. Her er Conflikten. Det er Opgaven for Charakteren. Eller paa en anden Maade. En saadan Troende er maaskee tillige en eminent begavet Aand. Verden bliver da opmærksom paa ham, og forstaaer i Grunden nok, at skulde der være Tale om at begribe, da maatte det være ham, der kunde. Den opfatter da hans Troes-Eenfoldighed som Ironie, raset mod ham for at gjøre ham angest og bange — at han saa dog skal sige: jo jeg kan begribe ɔ: frygte Menneskene mere end Gud.

Saadanne og alle lignende Conflikter det er Troens.

Dette er min Opfattelse.

En Definition paa Tro, det vil sige, paa det christelige Begreb af Tro.

Hvad er det at troe? Det er at ville (hvad man skal, og fordi man skal): gudfrygtigt og ubetinget lydigt værge sig mod den forfængelige Tanke, at ville begribe, og mod den forfængelige Indbildning, at kunne begribe.

Meningen af det Ord: at Qvinden blev givet Manden til Selskab, er vistnok ikke den, at Forholdet til Qvinden blot som saadant var Selskabet, der er vistnok tænkt paa Slægts-Forholdet, Afkommet, og i denne eenfoldige Forstand sagt om Qvinden hun er Selskabet og hun bringer Selskabet med sig.

Hvad er i Ideen „Selskab". Det er ikke denne Forening af flere Jævnaldrende, det er snarere en Eenhed, der i den inderligste Forbindelse tillige udviser de forskjellige Aldere. Saaledes: Bedsteforældre, Mand og Hustrue, Børn i de forskjellige Aldere, det er egentlig Selskabet.

Dette er „Selskabet" og ogsaa den skjønne Eenhed. Enhver Alder for sig har en excentrisk Mulighed — derfor afgiver de forskjellige Aldere Correctivet til hinanden. Hvor gavnligt er i denne Henseende ikke allerede Barne-Alderens

Correctiv, at man da ikke gaaer hen og bliver reen Aand, eller at man da ikke bliver altfor alvorlig o. s. v.

Det kunde for en Psycholog være [?] en skjøn, en rørende Opgave ligesom i en Tabel at udregne og opstille de mulige Combinationer i Henseende til hvorledes den ene Livs-Alder væsentligen supplerer og afgiver Correctivet for den anden.

Det er meget rørende, hvad Luther i Prædiken over Evangeliet paa anden Søndag efter Paaske („Jeg er den gode Hyrde") udvikler om, hvorledes den sande Christen ved al den Forfølgelse og Mishandling o. s. v. han lider, jo bliver ligesom ukjendelig — men at Christus dog kjender ham og kjender ham som sin.

Hvad der i samme Prædiken findes om „Leiesvenden" fortjente at aftrykkes; det passer saa ganske — og saa er det da en Afdød der har sagt det.

Det er ypperligt sagt af de la Motte om Æsops Fabler: hans Foredrag har den yderste Præcision; han opholder sig intetsteds ved Beskrivelser; han kommer strax til Sagen, og iler med hvert Ord nærmere til Enden; han kjender intet Tredie mellem det Nødvendige og det Unyttige.

Anført af Lessing i det „om Fabelen". S. W. 18de B. p. 242.

Dette Sidste og [den] meest imponerende Tanke til at holde Menneskene i Ave — naar det ikke frugter med de endelige Hensyn og Straffe — er: Udødeligheden — og dette har man gjort til et Problem, til et Noget, som skal bevises. Det er, som hvis [man] løftede en Stok for at slaae sigende: nu skal Du have en Dragt Prygl — dersom det ellers er en Stok, jeg har i min Haand — og derpaa — istedetfor at slaae — gav sig til af 3 Grunde at bevise, at det var en Stok, og derpaa

sagde Amen ɔ: reent glemte at slaae. O, frygtelige Galimathias; men saaledes er Prædikeforedraget.

Det er dog i Grunden lige meningsløst: **enten** (og det gjør selv Lessing, det vil da sige, ved at udgive de wolfenbüttelske Fragmenter) at anvende al sin Skarpsindighed paa at vise det Urimelige i et Under, og saa deraf (af at det er urimeligt) slutte ergo er det ikke et Under — men var det da et Under, hvis det var rimeligt. **Eller** (og det er Speculationens Viisdom) at anvende al sin Dybsind og Skarpsind paa at begribe Underet, paa at gjøre det begribeligt, og saa slutte ergo er det et Under, og hvorfor, fordi det er begribeligt — men saa er det jo ikke noget Under.

Nei, lad Underet blive hvad det er: Troens Gjenstand.

Men hele Ulykken er, at Christendommen i al Magelighed er blevet en Tanke-Opgave for kløgtige Hoveder og Speculanter — hvilke aldeles Intet have væsentligen med Christendommen at gjøre — istedetfor at den er Trøst for den Lidelse, for hvilken ingen menneskelig Viisdom har Trøst, Trøst for Syndsbevidsthedens Qval og Smerte, og i ethvert Tilfælde kun er til for — Lidende.

Hvad vilde man vel dømme om et Medicaments Skjebne, hvis det, ved en besynderlig Feiltagelse, istedetfor at blive brugt af en Syg, for hvem det var bestemt, blev Gjenstand for en Chemikers Analyse, der saa udfandt at det intet Lægemiddel var — og blot tog forsaavidt feil, at han skulde sige: jeg er ikke syg.

Det er det dybe Syndefald at man har tilladt sig at betragte og behandle Christendommen saaledes, og at Troen egentlig er længst uddød, Troen som paa Liv og Død vilde værge sig. Men hvad er vel denne hele nuværende afsjelede Christenhed. Og hvor mærkeligt er det ikke ogsaa, at derfor Missions-Væsenet i hele den nyere Tid fører til Intet — hvorfor? Forbi Christendommen selv væsentligen ikke mere er til.

[I Randen:] (At Missions-Væsenet nu skulde skaffe Christendommen Tilhængere er lige saa utroligt som at en Olding havde Avle-Kraft). Denne Bemærkning om Missions-Væsenet finder jeg i de „wolfenbüttelsche Fragmente", og i den er jeg enig.

Dersom man, fraseet Guds-Forholdet, vilde spørge mig, hvorledes jeg da opdroges til den Forfatter, jeg blev, da svarer jeg: af en Olding, hvem jeg takker meest, og af en ung Pige, hvem jeg skylder meest — deraf, hvad der vel ogsaa som en Mulighed maa have ligget i mit Væsen, en Eenhed af Alderdom og Ungdom, af Vinterens Strenghed og Sommerens Mildhed —; den Første af dem opdrog mig ved sin ædle Viisdom, den Anden ved sin elskelige Uforstand.

At det er umuligt for en sand Christen at blive noget Stort i Verden.

Eet er det jo at En ved Fødselen er f. E. Prinds, Greve, Millionair o. D. — et Andet at blive noget Stort. Det Første lader sig vel forene med det at være Christen; thi egentlig er han det Store — og han bliver Christen. Men naar man ikke er fra Fødselen det Store — og derimod er Christen: saa er det umuligt at blive noget Stort. For at blive noget Stort i Verden, maa man hænge sammen paa mangfoldig Maade med Verdsligheden, og det vil Det, at man er Christen forhindre En i.

Saaledes fandt min Fader al Opbyggelse i Mynster — men min Fader var en ubetydelig Borgermand, en af de Stille i Folket, levede ukjendt. Men Mynster som er blevet noget Stort — hvor ofte har han maattet gjøre et uchristeligt Sving for at blive det. Naar man skal leve bemærket og saa være Christen, og der er Spørgsmaal om at blive: saa bliver man ved at være Christen intet mindre end det Store i Verden.

Det er derfor en Svig i Prædikeforedraget dette: stundom bliver den Christne noget Stort i Verden, nyder Ære og Anseelse, stundom forfølges han. Lutter Løgn, forbi man ikke vil ud med Sproget, der forpligter En selv.

Nei, begynder Du med at være Intet (saa Du altsaa ikke er det Store forud, som Noget, Du ikke ved egen Stræben har naaet) og Du saa er Christen — saa er det umuligt at blive noget Stort i Verden.

Præsterne beraabe sig derfor ogsaa altid paa det gamle Testamente — som var det det nye Testamente, og som var ikke Christi eget Liv, Apostlenes, samt alle hans og deres Liv lige stik imod. Men Præsterne kluddre. Fra det nye Testamente tage de een Art Mildhed, fra det gamle en anden og det Hele bliver lutter Mildhed — og Sludder.

Slutningen af Luthers Prædiken over Evangeliet „Jeg er den gode Hyrde" fortjente at aftrykkes, for om muligt engang at gjøre en Ende paa alt det Vrøvl om, at der skal blive lutter Christne, og altsaa Christendommen ophøre at stride.

Noget om „Søstrene paa Kinnekullen"*).

Forfatteren siger i Forordet, at Ideen ikke er laant fra et Eventyr — men dog heller ikke er hans egen. Det er nu en besynderlig Redelighed og dog maaskee Uredelighed. Det er redeligt at sige, at det ikke er hans egen; det er uredeligt ikke at sige mere. Thi angav han sin Kilde og hele det nærmere Sammenhæng — maaskee, hvo veed, maaskee baade skyldte han en Anden mere end man tænker, og maaskee havde han benyttet det Laante. slet.

En Pige bliver, istedetfor at gifte sig, gjerrig — sidder saa i Bjerget og spinder Guld — det sees 25 Aar efter paa

*) [Dramatisk Eventyr af C. Hauch, i Kjøbenhavn opført første Gang 26. April 1849.]

den anden Søsters Sølvbryllup (det kunde forøvrigt været snurrigt at benytte 50 Aar, for Guldbrylluppets Skyld). Og derpaa forklarer Bjergmanden: at det gjælder ikke blot om denne Pige men om saa Mangen, at han saaledes fortabt i et Abstract (eller Deslige) egentlig ikke lever, men blot spilder sit Liv. Ideen er altsaa den at der gives en Abstract-Leven som blot er at tabe Livet.

Godt. Dette maa vel ogsaa være det Laante, dette om den Abstract-Leven. Hvad har saa Digteren gjort? Han har taget et enkelt Exempel, og hvilket? Gjerrighed — hvor tankeløst. Naar man i dybere Forstand vil belyse det Usande i den abstracte Leven, saa skal man da vælge noget i og for sig Uskyldigt. Den gjerrige Piges Feil er ikke den abstracte Leven — men er Gjerrighed.

Saaledes har Digteren grebet et forkeert Exempel. Og derpaa udvikler han, som det hedder, Exemplet til den almindelige Tanke i hine Bjergmandens Ord. Men det er jo netop ikke det der blev oplyst ved Exemplet, thi Exemplet er valgt forkeert.

Men paa den anden Side. Vil man i Modsætning til en Abstract-Leven gjøre det Concrete gjældende, saa passe man dog vel paa, at man ikke gaaer for vidt. Thi just det sande religieuse Liv er — i Modsætning til hvad Menneskene i Almindelighed forstaae ved Concretion og vistnok ogsaa denne Digter forstaaer derved — en Abstract-Leven: det at lide, at „offres".

Dette har Digteren slet ikke anet. Han har saaledes hverken fattet, hvorledes Opgaven skulde stilles rigtigt i Forhold til det Ethiske, der vil forbyde ikke blot Synden men ogsaa en Abstract-Leven, ei heller i Modsætning til det Religieuse, der i en ganske anden Forstand hævder den abstracte Leven. Digterens Arbeide er, kategorisk seet, i enhver Henseende forqvaklet, han er confus i Kategorierne.

Tænk nu paa Pseudonymerne. Forvisset om, at i den Forstand som de fleste Mennesker „leve" og levè concret, at i den Forstand af Concretion er Livet ogsaa spildt: kæmpes her for at naae den berettigede Abstract-Leven. Dertil bruges:

a) den æsthetiske Excentricitet hvis Feil just er en forkeert Leven abstract, uden at det just er vitterlig Synd — b) og Ethikeren, dog saaledes, at han igjen udviser det Religieuse.

Dette er Processen i hele Pseudonymernes Stræben.

Men det forstaaer sig: en saa storartet Stræben, det er formodentlig ogsaa en Abstract-Leven — saa er det mere concret, kategorisk-sluddervorrent at gribe en enkelt Tanke, at gjøre det Hele forkeert, forvirre alle Sphærer — og saa i „Øieblikket" gjøre Lykke som Dybsindig.

Vil jeg tage et enkelt Exempel af Pseudonymerne, saa kunde jeg tage det Sted i Enten—Eller, hvor Æsthetikeren deler Menneskene i to Klasser, dem som arbeide for at leve, og dem som ikke behøve det, og nu viser, at det vilde være en Selvmodsigelse: at det skulde være Livets Bestemmelse at arbeide for at leve, da Bestemmelsen af det at leve jo ikke kan være at frembringe Betingelsen for at leve.

Her lod Digtet sig opføre. Men saa maatte Digtet tillige udvise det Religieuse. At afrunde Livet paa [sic] Ægteskabet gjorde Ethikeren i Enten—Eller, men det hele Værk er ogsaa kun Moment i Stræben.

Der burde aabenbart have været 3 Søstre, en tredie, en christelig „Maria": saa havde Stykket muligt havt Værd, eller en „Anna" (Taalmod i Forventning) for at vise det religieuse Livs Abstracthed som det Sande. Her har det psychologiske Experiments Quidam store Fortjenester af at oplyse at „Ønsket" skal bevares i Lidelse. Æsthetisk excentrisk er Det at forvente Phantasterie og at spilde Livet, saaledes dømmer det Ethiske og har Ret; men bag det Ethiske kommer saa det Religieuse frem igjen: at just Det at leve (ideelt) abstract er at leve. Kun eet Menneske har levet saaledes absolut ideelt abstract: Gud-Mennesket.

O, men hvad veed disse Digtere, som saa agere Dybsindige!

Det er det Veemodige ved at forkynde det Christelige. Man maa først være streng mod sig selv. Herre Gud, man

er jo ogsaa selv Kjød og Blod, vilde gjerne nyde; men christeligt er Livets Bestemmelse at lide. Og naar man saa har været streng og er streng mod sig selv, saa skal man igjen være forhadt, næsten forbandet af Menneskene, være dem en Plage; thi de ville naturligviis ikke gjerne høre Talen om det at lide.

Det var dog en Trøst, om man, ved selv at lide, fik Lov til at være mild mod Andre: ak, men det er ikke Christendom.

O, Mynster, Mynster, hvor fik Du Lov til at forvandle Christendom til en saadan næsten blødagtig Mildhed!

Det er dog ogsaa vist, at det Kjendetegn har Christus aldrig opstillet: Orthodox — eller Heterodox — men: paa deres Gjerninger skulle I kjende dem.

Dette læser jeg i de „wolfenbüttler Fragmente", etsteds von dem Zwecke der Lehre Jesu, § 6 Slutning.

Hvor staaer det i Viisdommens Bog*), en Tale som de Ugudelige føre om den Retfærdige overhovedet:

Lasset uns den armen Gerechten überwältigen, lasset uns der Wittwe nicht schonen, noch für des Alten graue Haare uns schämen. Lasset uns auf den Gerechten lauren, denn er ist uns verdrießlich: er giebt für, daß er Gott kenne, und nennet sich Gottes Knecht oder Kind. Wohlan lasset uns sehen, ob seine Worte wahr sein, und versuchen, wie es mit ihm ein Ende nehmen will. Denn so der Gerechte Gottes Sohn ist, so wird er sich sein annehmen und ihn erretten von der Hand der Widersacher. Wir wollen ihn zum schändlichen Tod verdammen; denn es wird eine Aufsicht auf ihn geschehen nach seinen Worten.

Anført i de wolfenb. Fragmenter, von dem Zwecke der Lehre Jesu § 10 Slutning.

Jeg erindrer ikke at have læst disse Ord; men de ere

*) [Kap. 2 V. 10—20.]

ypperlige, betegne ganske Verdens Opfattelse af den Gode. Verden haber ikke det Gode, men er misundelig paa den Gode, vil have det udtrykt, at han dog ikke er bedre end de Andre.

Det har for mig bestandigt været en Vanskelighed med Hensyn til at fremstille Christendommen i dens sande Strenghed, at jeg har meent, om det ikke var saa blot for mig, og for mig, fordi jeg har syndet mere end Andre. Streng mod mig selv havde jeg saa bestandigt ønsket at maatte være desto mildere mod Andre. Men dette er dog kun Misforstaaelse; thi allerstrengest var den jo just i den Hellige selv. Men som en Ældre i Forhold til et Barn synes at den Smule Skyld et Barn kan have er ikke værd at tale om: saaledes har ogsaa bestandigt andre Mennesker forekommet mig uskyldige i Sammenligning med mig.

Ogsaa saaledes seer man, at det at være Christen er et Martyrium; er at være offret. De andre Mennesker opdage snart, at den Religieuse er bundet paa en anden Maade end de, han tør ikke blive vred, ikke skjende, ikke hævne sig, ikke gjengjælde Lige med Lige, thi han er for Gud, der strax jo kunde gjøre mod ham hvad han gjorde mod en Anden. Dette benytte de Andre sig af. Ved at være for Gud er den Religieuse, menneskelig talt, priisgiven til at lide enhver Krænkelse og Uret og Tilsidesættelse og Bedragen af de Andre, der give Gud en god Dag og blæse ham et Stykke. Ja, menneskelig talt er det ikke saa stor en Lidelse og Qval at være indsat i en Straffe-Anstalt, naar man dog har Lov til at værge sig og bruge sin menneskelige Klogskab eller Kraft, som det er en Qval at være den Religieuse i denne Verden, den Religieuse, der, ved at være for Gud, er værgeløs, medens de Andre stikke og plage ham, og medens han dog tillige endnu bestandigt lider den Qval (fordi han er for Gud), om han nu ogsaa er god nok mod de Andre, om han virkelig gjengjælder

dem alt det Onde, de gjøre mod ham, med alt det Gode han kan optænke — thi hvis ikke, saa kunde jo Gud slaae Haanden af ham.

Saasnart det Religieuse kommer udenfor det existentielle Præsens, hvor det er idel Actuositet, saa bliver det strax mildere. At det bliver mildere og derved usandere, kjendes saa strax paa, at det Religieuse bliver en Lære. Saasnart det bliver en Lære, saa haster det Religieuse ikke absolut*). I Christus er det Religieuse absolut præsentisk; i Paulus er det allerede isærd med at blive en Lære.

Man tænke sig! Og med den Retning væsentligen at blive Lære begynder den fuldkomne Vildfarelse fra det Religieuse — og den Retning har man nu fulgt i Gud veed, hvor mange Aarhundreder.

Der er den christelige Definition paa Synd, som Christus selv siger: Den Hellig-Aand skal overbevise Verden om Synd, at den ikke har troet. Synd er ikke at troe. Saaledes er det ogsaa fremstillet i „Sygdommen til Døden".

Der er noget Bedrøveligt i at høre Mynster (som nu idag 1ste Pintsedag til Aftensang) der trods Rogen har holdt sammen med Verdsligheden — nu at begynde paa den Text om den lille Hjord, som det behager min Fader at give Riget o. s. v. Væsentligen er det ikke Andet end da Heiberg, Publikums Opklækker, blev polemisk, fordi han kom i Strid med Publikum.

Ogsaa var der i den samme Prædiken som en Grund-Stemning af, at han har været dog conseqvent nok til at gaae

---

*) Anm. Der bliver saa mere og mere Sinkerie, inden jeg kan komme til at gjøre det; og tilsidst (naar det Religieuse absolut er blevet Lære) bliver det Hele absolut Sinkerie.

i Minoriteten paa Rigsdagen. Men Herre Gud, er det da Noget at gjøre Allarm over; selv tiende og i Selskab med de største Navne. Nei, Mynster har dog aldrig anet hvad christelig Polemik er, han er forkjelet, og væsentlig forkjelet ved at være Taler. Der er maaskee Intet der saaledes forkjeler og fordærver et Menneske. Det strax at blive pathetisk paa en Prædikestol — istedetfor at handle i Virkeligheden — og saa at det næsten er En selv og Tilhørerne som havde den Mand handlet! Ja, Plato og Socrates havde Ret: ud af Staten med Digterne og ligesaa med Talerne.

Overhovedet svarer da det græske Begreb af en Philosoph (ɔ: vil sige en Tænker i ethisk Charakteer) meget mere til Meddelelsen af det Christelige, end dette ynkelige Begreb: en Taler, en Declamator — istedetfor en Executor.

Endog blot saaledes er jeg Mynster et ukjert Phænomen. At en Privatiserende skulde kunne præstere i Alvor noget Overordentligt: nei det maa ikke taales. Der maa udtrykkes, at det at være en Privatiserende er Phantasterie, paa Grændsen til at forfalde. Kun at slutte sig til det Bestaaende er Alvor, at have en fast Ansættelse, et Embede — ellers er det jo heller ikke Noget at være øverste Styrer. Den Høitstaaendes Egoisme qua Høitstaaende kræver naturligviis, at kun det at slutte sig til det Bestaaende er Alvor.

Verden haber ikke det Overordentlige; o, nei, men dens Misundelse er mod hver Den, der samtidigt vil være den Overordentlige.

At bede sig ud som man siger at græde sig ud.

Og naar Du da ganske har bedet Dig ud, da bliver der kun Eet tilbage: Amen.

Thema til en opbyggelig Tale:

Den Kunst at komme til Amen.

Det er ikke saa let. Der synes bestandigt at være mere at tilføie. En Beslutning, Troens Beslutning.

[I Randen:] Hvor nær ligger dog ikke altid just ved det høieste Pathetiske det Komiske; man kunde jo her komme til at tænke paa Per Degn, der engang havde kunnet hele Litaniet paa Græsk, men nu blot kunde huske, at det sidste Ord var: Amen.

For mig er der Intet at gjøre og Intet at sige, selv Sproget er forud optaget. Der ere Adskillige, der bestandigt tale om at de offre sig for en Sag, og efterhaanden faae dog en Deel til at troe det. Ganske sandt er det imidlertid ikke. Ved at offres og gjøre Opoffrelser forstaae de, at den samme Sag kunde være profitablere, men at de desuagtet holde fast ved den — og vel at mærke uden paa nogen Maade at kunne oplyse, at der stod dem andre langt profitablere Udveie aabne. See, det kalder man at gjøre Opoffrelser.

Naar saa er, saa er mit Liv ikke Opoffrelse, thi mit Liv svarer temmelig nøiagtigt til Begrebet. De Andre beholde da den relative Profit de have og nyde saa tillige Anseelse for ædel Selvfornegtelse: jeg maa nøies med at ansees for gal. Godt, just dette Sidste gjør Opoffrelsen, som forøvrigt er paa Begrebet, complet.

Alt hvad der ikke er af Tro er Synd, siger Paulus. Synd mod den Hellig-Aand bliver saaledes i en vis Forstand: med Forsæt at handle mod sin Overbeviisning.

Forøvrigt er det mærkeligt nok, at naar Alt hvad der ikke er af Tro er Synd, saa skulde man synes, at Alt hvad der [er] af Tro (subjektiv Overbeviisning) ikke er Synd. Forsaa-

vidt blev dog i een Forstand Synd socratisk Uvidenhed — dersom nemlig En kan have en saa vildfarende Overbeviisning, at hans Handling objektivt bliver Synd. Men forresten lægger Paulus (netop modsat Socrates) Accenten paa Bevidstheden. Synd er ikke Uvidenhed men er at gjøre hvad der ikke er af Tro.

Her vilde Stridspunktet blive mellem Paulus og Socrates, at Socrates vil sige: det er umuligt, at En virkelig kan have forstaaet, fattet, indseet det Gode og saa gjør det Onde; thi Beviset for at man virkelig har fattet det Gode er just, at Forstaaelsen øver den Magt over En, at man gjør det, ellers viser jo Det, at man ikke gjør det, at man ikke har forstaaet det. Dette er den rene Intellectualitet, ud af hvilken Socrates ikke kommer; han faaer ikke Spatiet for Villien, eller Spatiet, indenfor hvilket Villien kan røre sig.

Som det, æsthetisk vurderet, kommer an paa Kraft til at ønske, Mod, Dumdristighed til at ønske (derfor er Aladdin Digterens Helt, og Digteren selv er en Aladdin — thi giv en Anden Ringen, og han har ikke Mod til at ønske), saaledes er det ethisk Maalestokken for Individualitet: Kraft til at fordre Virkelighed, Kraft til at gjøre nærværende, Kraft til at forsmaae Phantasie-Mediet, og kun ville have Existents-Mediet.

De fleste Mennesker have ogsaa Forestilling om det Store; men hvordan de vende og dreie det, saa underskyder der sig et falsk Billede, det var saadant i fjerne Tider, eller det var Den og Den, eller det er Den og Den — men at det er En selv, at Opgaven er beregnet paa Existents det undgaaer dem.

En væsentlig ethisk Individualitet gjør strax det Store til Samtidighed. Han siger — til sig selv — det er det jeg vil. Vel muligt, at jeg ikke naaer det, men det er det jeg vil. Kan jeg ikke strax, saa kryber jeg; kan jeg maaskee ikke i mit hele Liv drive det til Mere end til at krybe, saa kryber jeg hele mit Liv — men Retningen er hen dertil. Han slipper det ikke, han er som en Pillegrim, der maaskee havde lovet paa Knæene

at gaae til Jerusalem — og døde undervejs; men i Ideen seet har han naaet det. Og saaledes maa nødvendigviis den sande ethiske Individualitet naae det Høieste — han maa naae det, om ikke før saa i Evigheden.

Men derfor have alle æsthetiske og sandselige Mennesker en Angest for at leve samtidigen med en saadan ethisk Individualitet — just fordi han forvandler Alt til Virkelighed: hvad han forstaaer, det gjør han.

Det er gribende: Gud siger til Moses: hvorfor raaber Du saa stærkt — og Moses taug. Saa himmelraabende kan Taushed være.

Dette har jeg læst i Luthers Prædiken over det Evangelium: hidtil have I ikke bedet i mit Navn, paa een af Søndagene efter Paaske.

Naar Fjendernes Antal er mange mange Gange det største, og næsten hver Dag bliver større — naar Forsvarerne længst have seet det, og naturligviis ere fuldt og fast overbeviste om, at kun et nyt Forsvar kan frelse: og der da træder et Menneske frem som siger: „I feile, det at I forsvare er Alts Tab, angrib, og om I saa blot var Een tilbage, een Angribende er nok, medens Forsvarerne, hvad enten de i Tal ere Fjenderne overlegne eller ikke, fordærve og tabe Sagen." Dersom dette ikke er at bringe et nyt Udgangspunkt, saa veed jeg ikke hvad dette overhovedet vil sige.

Og saaledes forholder jeg mig til den hele bestaaende christelige Taktik.

Som min Tale bestandigt er om Troen, saa er ogsaa denne min hele Stilling redupliceret Troens. Thi der hører virkelig Tro til for at antage, at en Sag, der noget nær er tabt af dens Forsvarere, at den samme Sag er seirrig, naar den blot angriber istedetfor at forsvare sig.

Hvad vil det sige: Christendommens Historie? Det vil sige: Indbegrebet af de Undskyldninger og Udflugter og Overeenskomster, som den Portion af Menneskeheden, der ikke aabenbart har villet bryde med Christendommen, men nok villet opretholde Skinnet af at være Christen, Indbegrebet af alle disse Undskyldninger, Udflugter og Overenskomster, hvormed man bliver Christen uden dog just saadan ganske bogstaveligen at bryde med Verden. Christendommens Historie er Tilbagegang, Svogerskab mellem Verden og Christendom.

Sagen er ganske simpel. Tag det nye Testamente for Dig — luk din Dør, tal med Gud, bed — og gjør saa Du det, som ganske simpelt og ligefrem staaer i det nye Testamente, gjør Du det til Virkelighed ved existentielt at udtrykke det — det er Christendom.

Men Christendommens Historie — „man maa jo dog først vide, hvad andre oplyste Christne have tænkt, alvorlige, prøvede Christne; man maa kalde Historiens Erfaring til Hjælp." Ach, Herre Gud, hvor det er flaut, at høre et Menneske lapse sig saaledes, han vil have Historiens Erfaring til Hjælp for at handle som enkelt Menneske! Og dernæst. Alle disse Millioner af saakaldte alvorlige, prøvede Christne, har da Nogen af dem eller de Alle tilsammen forstaaet Sagen bedre end Gud-Mennesket, bedre vidst hvad sand Christendom er end Jesus Christus. Dersom En vilde lære en Tænkers Lære at kjende og til den Ende henvendte sig til hans Tjener — istedetfor til ham selv, hans Tjener, der rigtignok vidste Besked om Meget, hvad der angik denne Tænkers Levemaade o. s. v. — men netop Intet om hans Lære, end sige bedre end Tænkeren selv. Og saaledes med den hele lærde Theologie — istedetfor at holde sig til det nye Testamente, eenfoldigt ɔ: at gjøre hvad der staaer deri.

Det er et meget godt Ordsprog som Conf. H. C. Ørsted har fortalt mig: naar en Lærke vil fjerte som en Elephant, maa den revne.

Og saaledes maa ogsaa hele den lærde Theologie revne, fordi den istedetfor at blive hvad den er: et beskedent Ligegyldigt har villet være den høieste Viisdom.

.... Det hvorfor Christendommen egentlig forfølges, eller den sande Christen, er: fordi han ikke vil være klog, ikke klogt indrette sit Liv, saa han først sikkrer sig det Jordiske — og saa gjør Lidt for det Aandelige. Enhver Lære som lærer at skaffe sig jordisk Fordeel vil Verden antage.

Det er da ogsaa en sørgelig Følge af den reent forkeerte omvendte Betragtning som er aldeles uchristelig, den Betragtning om Mængden, at Sandheden er, hvor Mængden er — det er en sørgelig Følge deraf, at man bestandigt taler, som var Christendommen blevet sandere, fordi der nu ere saa mange Millioner Christne. Man siger: da Christendommen kom ind i Verden, da behøvedes der Mirakler, forbi der vare saa faa Christne; nu da der ere saa mange Christne — da noget nær Alle ere Christne — nu behøves der ikke Mirakler. Jo, jeg takker; mig synes der nu fremfor nogensinde behøves Mirakler. Men man fastholder ikke at Christendommen er en stridende Lære, er Polemik, at den sætter evigt Fjendskab mellem Gud og Verden — og saa vender man i Betragtningen bestandigt Forholdet om, og lader den — en polemisk Anskuelse — seire (som der seires i Menneskers temmelig tankeløse Forestilling) derved, at Mange antage den.

Forøvrigt er der for mig Noget med hele denne Tale om, at den Gang behøvedes Mirakler, ret som var den menneskelige Forstand istand til nu bagefter at gjennemskue Guds Taktik, hvilket Forstanden hverken forstaaer før eller bagefter. Men man er forfængelig, man vil saa gjerne begribe, eller lade som begreb man, man vil saa gjerne fraternisere med Gud.

Der skal siges ganske simpelt: der skete den Gang Mirakler; saa maae de vel have været fornødne — men jeg ind-

lader mig ikke paa at raisonnere om, hvorledes de vare fornødne.

Det er denne ulyksalige Næsviisheb af Videnskaben mod Gud, som man kun altfor vanskeligt vil faae udryddet.

Thomas a Kempis siger 3die Bog 23de Kapitel, hvor Herren selv lærer En, hvorledes man skal faae Fred:

3. „Lad det være Dig magtpaaliggende, hellere at udføre en Andens Villie end Din egen." Det har slaaet mig. Men Sagen er, hvor finder man nu saadanne Geistlige, som i hine Tider. Vilde jeg nu underkaste mig een eller anden Geistlig, saa er jeg vis paa, han verdsliggjorde mig min hele Stræben, ved strax at skaffe mig ind i det Bestaaende, ind i Øieblikket, i et Embede, i Titel o. s. v.

Forøvrigt er der Noget deri, som ganske tiltaler. En Tungsindig har i Almindelighed en Tilbøielighed til saaledes at ville gjøre sig selv umyndig — thi saa er det som blev Ens Ansvar mindre; men det maa da ikke glemmes, at desto større bliver Ens Ansvar for, at man saaledes gjorde sig umyndig.

I andre Forhold kan man see noget Lignende. En Tungsindig har i Ægteskabets Forhold stor Tilbøielighed til at drive det til at komme til at staae under Tøflen, det ønsker han, han finder en Tilfredsstillelse deri. Her seer man forresten igjen, hvor nær Ironie og Tungsind kan ligge hinanden; thi en væsentlig Ironiker vilde ogsaa altid i Ægteskabets Forhold staae under Tøflen.

Forsøg i den vanvittige Komik.

Apostelen Paulus examineret i Theologie af en Professor i Theologien.

Han gaaer naturligviis reject; thi det er, om ikke ganske sandt, saa er der dog noget Sandt deri, som der staaer i de wolfenb. Fragmenter (von dem Zwecke Jesu und seiner Jünger § 24 Slutning): Nun aber bekennt man (i Daaben) eine

Dreieinigkeit in Gott, eine Menschwerdung der anderen Person in Gott, und einen Haufen mehr andere Katechismus-Artikel dabei, worauf die ersten Christen und vielleicht die Apostel selbst zum Theil nicht würden haben zu antworten wissen. Anvendelsen paa Daaben er det Usande, men ellers er det sandt, nemlig i Forhold til Theologien, ja at mangt et Katechismus-Spørgsmaal vilde en Apostel ikke vide at svare paa.

Digterne her hjemme fik hver et Exemplar af Enten — Eller. Det syntes jeg var min Pligt; og nu kunde jeg gjøre det; thi nu er der da ikke Tale om muligt paa den Maade at gjøre Cotterie for en Bog — thi Bogen er jo gammel, dens Krisis forbi. De fik naturligviis Exemplaret fra Victor Eremita. Hvad Oehlenschläger og Winther angik da glædede det mig meget at sende dem Exemplaret; thi dem beundrer jeg. Hvad Hertz angaaer, da var det mig ogsaa kjert, thi baade er han af Betydning og hans Existents har noget Elskværdigt.

Det kunde maaskee være ret hensigtsmæssigt, engang at lære en Prædiken af Luther udenad ordret — og saa holde den, uden at lade sig mærke med Noget — og saa see, hvor rasende Clerus vilde blive — og saa sige: det er ordret en Prædiken af Luther. For en Forsigtigheds Skyld kunde man forud sikkre sig to edsvorne Medvidere, der kunde bevidne, at det var oprindeligen Ens Hensigt — at det Hele da ikke skulde falde ud til et Plagiat.

NB. NB.
NB.*)

Reflektere mere over og om Udgivelsen af de færdige Bøger tør jeg ikke, og kan jeg ikke forsvare. . . .

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Nu; tvinge mig mod min Villie, det er Gud vistnok saare langt fra, jeg kan gjerne blive fri — men jeg maa nok snarere ydmyget næsten angrende skamme mig ved, at jeg nu i saa lang Tid har fortæret mig selv i Tungsind og Reflexion, og saa gjerne villet have at Gud næsten skulde bruge Magt mod mig, at jeg ufrit kom til at gjøre hvad han vil have frit.

Og takke Gud, ret inderligt, skal jeg dog nok, at han ikke har ladet mig slippe, men holdt mig ved den ene og samme Tanke; thi de jordiske Udflugter og Undskyldninger (jeg kan ikke, det er mig for høit, for meget, o. s. v. o. s. v.) det tager sig jo saa godt ud i Øieblikket, især i Selskab med Tusinder og Tusinder, som formodentlig ere af samme Mening. Men i Evigheden, for Erindringen — hvis jeg døde imorgen — o Fortrydelsens Tid vil blive saa lang. At have nydt Øieblikket, at have været klog i Øieblikket lader sig ikke erindre — i Evigheden, nei umuligt, det er jo Evigheden det meest Fremmede; men at have fornegtet sig selv i Øieblikket det lader sig erindre i Evigheden.

Ogsaa det har da hørt med til Christi Lidelse, at Han fra Begyndelsen ikke turde sige Apostlene sin sande Mening, at det gik løs paa, at det skulde, maatte, at det var Hans Hensigt, at det skulde gaae løs paa, at blive forfulgt, bespottet, bespyttet, korsfæstet. Havde Han sagt Apostlene det strax, saa havde formodentlig ogsaa de opgivet Ham. Hvilken Taalmodighedens Lidelse! at være „Sandheden" og saa at være i den Forlegenhed at skulle bruge et Par Mennesker, endelig langt om længe finde et Par — og saa dog maatte hjælpe efter med en lille Smule Usandhed (en Reticents), hvilken Taalmodighedens Lidelse! O, „Sandheden" — og „Menneskene", hvad passe de ogsaa for hinanden; hvilken Lidelse derfor at være Sandheden, hvilken Lidelse, ikke den at slaaes ihjel, nei en større, den at maatte behøve et Par Mennesker og saa at maatte være lidt

usand! Man mener dog, at Christus har havt lidt Tilhold og Opmuntring hos Apostlene: ja paa det Lav, det var jo at komme fra Regnen i Tagdryppen — thi i Forhold til Apostlene var om muligt Veemodet større, da Han elskede dem og saae, at de elskede Ham. Men Han skal bruge et Par Mennesker — og alene dette Forhold er en fuldstændig Lidelses-Historie; Han er som den meest Trængende, Han som er Sandheden, Han som dog — ikke kan undvære et Par Mennesker (der altsaa næsten kunde gjøre sig kostbare), Han som ikke kan undvære et Par Mennesker (thi ellers bliver det Hele jo til Intet, og Christendommen gaaer tilbage i sig selv igjen), og Han er Sandheden, som Alle trænge absolut til. Og hvilken Taalmodighedens Lidelse: at opdrage Apostlene, og selv, hvis vi ville tale menneskeligt, selv om Han var blevet utaalmodig og havde tænkt: det er jo dog vel ikke mig der behøver dem — jo i en vis Forstand; Han maa have et Par Mennesker. Han søger de bedste Han kan finde, endelig finder Han de bedste — og de misforstaae Ham absolut.

Gud veed, om jeg dog ikke har været lidt for ømskindet med ikke at ville have een eneste Tilhænger! Thi selv om jeg nu virkelig døde, eller sæt endog, at jeg blev slaaet ihjel for min Idee — og var saaledes undgaaet den Vanskelighed med at faae Tilhængere: det maa jo saa dog komme i en anden Generation, dersom ikke det Hele skal gaae tilbage i sig selv; og er jeg da paa nogen Maade selv for god til at lide og bære det Besværlige i at have Tilhængere, som jo rigtignok altid mere eller mindre forqvakle Ideen.

Det er, som havde jeg blot eller dog fortrinsviis elsket mig selv i Ideen: at mit Liv maatte udtrykke Ideen, uden at tænke paa, at skal det Sande eller noget Sandt ind i Verden, maa det finde sig i, at meddele det til Andre, og saa finde sig i, at det just derved bliver mindre sandt, at Alle de, som have det paa anden Haand, forringe det. Men skal man dog ikke elske dem saa høit, at man alligevel siger dem det ligefrem?

Tag det Høieste: vilde Christus, som var Sandheden, absolut holdt paa slet ikke at ville udsætte Sandheden for nogen Misforstaaelse, slet ingen Accommodation indlade sig paa: saa var hele hans Liv blevet een eneste Monolog.

Sagen er, at jeg har for dybt forstaaet, at Sandheden ikke vinder ved Tilhængere, men bestandigt taber jo flere den faaer. Den yderligste Consequents deraf var mit Livs Tanke.

Noget Egoistisk troer jeg dog ikke har ligget deri. For det Første maa man betænke mit Tungsind — min Tanke at jeg er en Poeniterende. Fremdeles, at Modtanken (om at accommodere) hidtil slet ikke er faldet mig ind. For det Tredie: hvorfor opretholder man det Skin, at Alle saadan ere Christne? Et saadant Skin kan kun tilintetgjøres ved indirecte Polemik, og dette var min Tanke, derfor maatte jeg være saa consequent, og i at være consequent saa ubevægelig.

Det „Bestaaende" er overhovedet et aldeles uchristeligt Begreb. Men endnu latterligere er det, at høre det Bestaaende bryste sig i Sammenligning med „Sekterne" — da der dog er uendelig meget mere christelig Sandhed i Sekternes Vildfarelse, end i det Bestaaendes Dvaskhed og Døsighed og Trceghed. Og endnu latterligere, at det Bestaaende beraaber sig paa det nye Testamente. Ja, da Christendommen selv var „en Sekt" (saaledes kaldtes den jo den Gang), selv havde (og her tillige „Sandhedens") Opvækkelse: saa gjaldt det om at advare mod Sekter. Men nu har en Sekt altid Det forud for det Bestaaende, at have Sandhedens Opvækkelse*) o: det Sande, som ligger i „Opvækkelse", selv om der, i hvad Sekten anseer for Sandhed, er Usandhed og Vildfarelse.

Christus behøvede i en vis Forstand ikke at indskærpe det som Pligt at den Største er den Tjenende: dette ligger i den sande Overlegenheds Forhold. Naar et Menneske er et andet

*) [Opvækkelsens Sandhed?]

lidt overlegen, saa er han Herre og hersker. Er han ham absolut overlegen, saa er han Tjenende; thi saa vil han (den absolut Overlegne) i Forhold til ham kun have med sit Guds-Forhold at gjøre, og saa bliver han den Tjenende. Jo mindre den Anden er, jo mere bliver den Overlegne den Tjenende. Derfor kan en ydmyg Qvinde (just ved sin Ydmyghed) gjøre den hende langt overlegne Mand til den Tjenende, medens han i Forhold f. E. til en anden, en stærkere Mand er Herre; thi her kommer Guds-Forholdet ikke ret frem. Havde Christus ikke været Gud, saa var han heller ikke absolut blevet en Tjenende.

Det Fordærvelige og Demoraliserende i Dag-Presse-Meddelelse ligger maaskee endda ikke saa meget i at den meddeler noget Falsk, som i den fordærvelige Garantie den afgiver, at der sagtens er en Slump der sige og dømme det Samme, thi Det at det staaer i et Blad er jo Garantie nok derfor. Og det Menneskene frygte er desto værre ikke Det, om de sige noget Sandt eller noget Usandt, men om det skulde hænde at komme til at staae ene med en Mening. Hiin Garantie er derfor et demoraliserende Lededaand der gjør Menneskene uslere og uslere; og denne Ulykke er langt større end den, at Pressen meddeler Usandhed. Dag-Presse er som al Presse mere eller mindre upersonlig Meddelelse og just beregnet paa at afgive Garantien: at der er Mange der ere af samme Mening. Dette behøver nemlig ikke at staae i Bladet, thi det at Meddelelsen er i et Blad er Garantien.

Den „bekymrede Sandhed“

er den Sandhed, der, evig vis med sig selv at være Sandheden, væsentligen er beskæftiget med at meddele Andre den, bekymret for at de til deres eget Bedste maae antage den, uagtet Sandheden sandeligen ikke trænger til dem.

Her er det Dialektiske. Fuskere og Halvmænd, de trænge til at meddele for selv at blive visse. Den reent intellectuelle

Stræben er ene [og] alene beskæftiget med at udfinde Sandheden. Den bekymrede Sandhed er sikker nok i at være Sandheden, men er bekymret for at meddele, fordi den veed, hvorledes de Andre trænge til Sandheden. Dette er Christendom.

Det følger af sig selv, at saa længe et Menneske kæmper for selv at finde Sandheden, kan hans Liv ikke udtrykke den bekymrede Sandhed, thi hans Bekymring er ene og alene at finde Sandheden.

Dette gjælder om min Stræben, der for en stor Deel ogsaa er reent intellectuel, men ikke har kunnet bekymre sig om at meddele Andre, fordi jeg selv var Stræbende og let indsaae, hvad der kun er altfor sandt, [at det] at faae de Andre med er blot Sinkerie. At ville have de Andre med for at finde Sandhed, det røber et Brøvlehoved. I Christendommen er Forholdet et ganske andet: af Bekymring for de Andre at ville udholde den Lidelse og Piinsel at meddele dem Sandheden.

Det er en rigtig Bemærkning i wolfb. Fragmenter (vom Zwecke Jesu und seiner Jünger § 30) at Christus brugte det Ord: Himmeriges Rige, som Jøderne forstode om et jordisk Rige. Der er altsaa som en Art Tvetydighed deri, da Christus forbandt et ganske andet Begreb dermed. Hvorledes dette er at forstaae har jeg viist i den første af de to Afhandlinger af H. H., at dette hører med til Begrebet „Offer“, denne Dobbelthed, der just hidser Lidenskaben mod ham, da det viste sig, at han forstod Sagen aandeligt.

Der er egentlig noget meget Sandt i hvad Lessing etsteds (i Brevene til Mendelssohn) udvikler, at man egentligen ikke kan beundre det Heroiske — man føler sig fremmed derved. Det er ganske sandt. Det, hvori Beundringen insinuerer sig, hvor den saa at sige seer sit Snit, er det Lidende ved det Store; men det Heroiske har jo netop ikke det Lidende.

Beundringen bliver derfor paa en Maade til Nar. Den menneskelige Beundring er Selvkjerlighed: naar det Store — lider, saa kommer Beundringen ret frem. Men det Heroiske sees ikke at lide, det er stærkere end Lidelse — derfor udebliver Beundringen; Menneskene blive næsten kolde derved, naar det er samtidigt, og fremmede derved, naar det er et forbigangent.

(Mit eget Liv kan til en vis Grad oplyse dette. Var jeg lidende blevet en Gjenstand for Pøbelagtighedens Angreb: hvad vilde Beundringen for mig ikke have tiltaget. Men Det, at jeg selv forlangte det, det stødte Menneskene, de følte sig fremmede ved noget Saadant, det gik over deres Begreb. Hvad jeg med Billighed kunde forlangt, at man skulde paaskjønne det Noble, det Uegennyttige, det Opoffrende deri — nu, det var dog maaskee ubilligt forlangt; thi det Hele ligger over deres Begreb, ligger for dem i Confiniet til Galskab).

Et andet Spørgsmaal er, hvorvidt det Christelige har det Heroiske. Det benytter jeg, og har andetsteds paaviist (f. E. i en Tale i Lidelsernes Evangelium, Nr. VII). Vistnok har nemlig den lidende Christen Heroisme, eller sees saaledes ikke at lide; men hans Guds-Forhold gjør, at han dog bliver seet lidende. Han strider i sidste Grund med Gud — Ansvaret — og der er han lidende, lidende i Frygt og Bæven. Var Guds-Forholdet der ikke, saa var det Christelige det Heroiske. Dog saaledes er det Christelige ikke under det Heroiske men over det, er først det Heroiske og saa dog igjen lidende. Men dette Dialektiske maa der passes paa, ellers vrøvler man det sammen, som Præsterne gjerne gjøre, der gjør Christendom til Klynkerie og Tuden.

Den Tanke at naae sit Høieste — og saa, saa bryde absolut af, som nu for at blive ved Mit, at naae mit Høieste qua Forfatter og saa absolut bryde af og aldrig sætte Pen mere til Papiret, en Tanke, der rigtignok meget tidligt var i mig og har fulgt mig, denne Tanke (selv om jeg kunde realisere den) er ingenlunde en religieus Tanke, men en verdslig-stolt

Tanke. Religieust er Opgaven: lidende at holde ud. At meddele Sandheden er religieust, forbi man anseer det for Pligt, at udsætte sig for den Lidelse, som er forbunden med at forkynde det Sande. O, at tænke det er min Lyst, at producere er mig Livets Ophold; men at give det fra mig, ja det piner mig. Jeg seer meget godt (om end mit Tungsind maaskee gjør Alt sortere) at jeg mere og mere udsætter mig for Modstand. Det pekuniaire Offer bliver mig tungere og tungere; at meddele, for selv at lære Noget, kan der ikke være Tale om, dertil er jeg selv for meget udviklet. Desto tydeligere maa Trangen i mig, og Pligten gjøre Udslaget: at jeg ikke kan anderledes.

Min Ulykke i Danmark qua Forfatter var, at jeg er altfor uproportioneret. Dette gjentog R. Nielsen for mig atter og atter, at han havde forstaaet. Nu skulde han da være behændig. Hvad gjør han saa? Han opfører en Slags stor Bygning ved Siden af, hvortil han benytter hele min Produktivitet foruden hvad han har faaet i Overflod ved Samtaler — han næsten fortier det første Forhold og fortier ganske det andet Forhold: og nu er Sagen om muligt endnu stærkere gaaet i Baglaas.

Noget Bedrag troer jeg dog ikke finder Sted fra hans Side, at han selv skulde egentlig forstaae, hvor bedrageriskt denne Adfærd kunde være. Men han synes ikke at være istand til at fatte et vue.

Held Den, der kan mene og altsaa begeistres ved den Mening, at Christendommen mere og mere har seiret fra Aarhundrede til Aarhundrede, Held Den der kan begeistres saaledes, uden engang at forstyrres af den Indvending om da den nuværende Christenhed er Udtrykket for, hvor langt mere Christendommen har seiret end i Begyndelsen! Ak, jeg kan kun forstaae, at Christendommen var sandest i første Slægt,

i Samtidigheden, blev usandere med hver Slægt. Overhovedet kan jeg ikke forstaae Andet end at enhver Tanke (hvor Sandhed bestemmes som Inderlighed) er sandest i Den, i hvem den først opkom, og derpaa ved den fortsatte Meddelelse bestandigt bliver mere og mere usand.

At et Menneske frivilligt skulde udsætte sig for en Fare med den Tanke at han vil komme til at lide, kan Menneskene da ikke begribe. De mene, at naar En udsætter sig for en Fare, da er det i den Tanke, at han skal seire. Naar da han, hvis Tanke var at han vilde komme til at lide, virkeligt kommer til at lide, saa have Menneskene travlt med at sige: det var hans egen Skyld, hans Overmod o. s. v.

Ogsaa denne Lidelse udviser Christi Liv. Den Maade det blev sagt paa: han har villet nedrive Templet og opbygge det i 3 Dage — det er erindrende om det Store, han har sagt om sig selv. Men de toge dog feil — thi han nedrev virkelig Templet, hans Død paa Korset var Jødedommens Undergang, han nedrev altsaa Templet just i det samme Øieblik; og han opbyggede det ogsaa igjen i tre Dage, thi hans Opstandelse (tredie Dagen) var jo Christendommens Begyndelse, eller paa den som paa Grundvolden hviler den christelige Tempel-Bygning.

Hvad var det dog egentlig, der forklarer den Forandring, at de faa Dage iforveien forsagte og modløse Apostle, nu pludseligen fik Tro og Mod og Behjertethed til at vove Liv og Alt for Christi Skyld? Man svarer: den Hellig-Aands-Meddelelse paa Pintsefesten, og vil netop af denne Forandring bevise, at der maa ligge et Under imellem.

Imidlertid maa dog ogsaa en anden Side af Sagen fremdrages. Saa længe Christus var hos dem, kunde de ikke ret opgive de jordiske Forventninger (som Christus siger — at han maatte gaae bort, for at Aanden kunde komme). Da han

saa døde Korsets Død og blev begravet: da blev det Alvor for dem; ethvert jordisk Haab var nu tabt — og her ligger deres Gjenfødelse. Christi høitideligste Forsikkringer om sin Lidelse og Død, det hjælper ikke, det, at det er ham der siger det, at han staaer personlig hos, just Det gjør, at de ikke ret kan troe det. Det maa blive Alvor. Her seer man Forskjellen mellem directe og indirecte Meddelelse; da han virkelig var død, da var det indirecte Meddelelse.

Man seer deraf, hvor urimelig den Indvending er, (som findes ogsaa i de wolfb. Fragm.: vom Zwecke Jesu und seiner Jünger I, § 32 og 33) at Apostlene havde forandret deres Anskuelse, og først efter hans Død gjort ham til en Verdens Forløser, istedetfor at han var dem først en jordisk Messias. Dette er nemlig ganske sandt, men Skylden er ikke Christi; han havde tydeligt nok sagt dem det, men de kunde ikke forstaae det.

Det vil sige: Aand kan kun meddeles indirecte. Saa længe han var personlig hos dem, hvor tydeligt han end sagde det, de misforstode det dog — først da han var død, da blev de selv Aand og forstod ham. Situationen maa til.

Og saaledes gaaer det ethvert Menneske. Det er Forskjellen mellem at forstaae i Mulighed (en Forstaaelse der altid er Misforstaaelse) og at forstaae i Virkelighed. Om et Menneske har fattet en nok saa opoffrende Plan, saa længe det ikke er blevet Virkelighedens Alvor, kan han ikke sikkre sig mod, at der undersklyder sig et jordisk Haab, som kunde han dog maaskee seire i denne Verden. Han er endnu ikke blevet Aand. I „Mulighed" er det umuligt at blive Aand. Først maa det blive Virkelighed, og virkeligt ethvert jordisk Haab er tabt: saa gjenfødes han til ganske sandt at forstaae, hvad han vel fra Begyndelsen havde ligesaa forstaaet, dog saaledes, at en Misforstaaelse slumrede deri.

Saa slutter Aanden sig sammen som Aand, og har nu de rene Aands-Kræfter. Det saae maaskee lettere ud i Muligheden, men virkeligen er det blevet lettere i Virkeligheden, fordi Aanden nu er i væsentlig reen Enighed med sig selv.

Ogsaa det hører med til Brøvlet som en besluttet Mand maa lide, at hvis han blot lader sig mærke med, at han en Smule ømmer sig: saa forkorter man ham strax det Hele rhetoriſk og siger: at naar det er hans Beslutning, saa maa han jo have den indre Tilfredsstillelse. Som var det saa let i ethvert Øieblik at være Aand; og som var det dog ikke et ganske Sandt: totalt betragtet at have og fastholde sin Beslutning, om man end i et enkelt Øieblik lider — hvad der endog var Tilfældet med Christus.

Det er derfor væsentligen Misundelsen der hitter paa den Art Indvending, hvilken rigtignok Menneskene ogsaa forvænnes til ved Søndags-Sludbren, hvor Alt er afgjort: han fattede den store Beslutning og udførte den — Amen. Dette skeer i Løbet af 48 Minutter.

Det er rigtigt som Luther siger (i Prædikenen over dette Evangelium) det er et stærkt Ord af Gud: saa elskede Gud Verden — thi „Verden" er jo Guds Afsky; men det er netop for at vise, at Ingen er udelukket, uden Den, som udelukker sig selv.

Derimod er det en egen Sprogbrug af Luther: Troen er ikke Enhvers Sag, hvilket er hans Oversættelse af 2 Thess. 3, 2. Derved bestemmes letteligen Troen som en Art Genialitet. Saaledes erindrer jeg ogsaa, at Schelling i hans Forelæsninger sagde det i Betydning af, at Troen er en Genialitet og citerede Luther.

NB.*)

Nei, nei, jeg kan ikke, og det er jo ogsaa som en Umulighed at jeg skulde nu kunne svinge mig høiere og dristigere end da jeg var begunstiget ved at have Formue. Nei, nei, naar jeg ikke har Formue, maa jeg sikkre mig

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

ved en Embedsstilling eller paa anden Maade, hvad jeg altid har tænkt mig — mere formaaer jeg ikke ɔ: at gaae længere ud er for mig at friste Gud.

Det er ganske sandt Alt hvad jeg har fremsat i Journalen NB.[10] *om mig selv. Jeg behøver en Begunstigelse for at kunne hæve mig aldeles hensynsløst. Jeg er væsentlig Digter, Genie. Det er ikke mig der styrer det Hele, ikke min Hensigt o. s. v., men jeg bruges, medens jeg er bunden i den høiere Magts Haand ved mit Tungsind og min Syndsbevidsthed. Jeg er selv som idel Reflexion ɔ: lutter Baglænds. Det er stridende mod Selvfornegtelsen at ville overtage det Hele ligefrem. Derfor er det det har gyset og atter gyset i mig, og trods alle mine religieuse Anstrengelser er vedblevet at gyse i mig, at træde saaledes i Charakteer af Forfatter at jeg paa nogen Maade forpligtede [mig] for længere Tid maaskee for mit hele Liv efter en bestemt Maalestok, og just i det Øieblik da jeg skal til at begynde at øve mig i tillige at bære Sorg for det Oekonomiske.*

Altsaa. Som den Flod Guadalqvibir etsteds styrter sig under Jorden og saa atter kommer frem: saaledes maa jeg nu styrte mig i Pseudonymitet, men jeg har nu tillige forstaaet, hvor jeg vil komme frem igjen med Navn. Og væsentligen bliver der saa at gjøre Noget i Retning af Embedssagen og saa Reisen.

1) De tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger blive anonyme; det var allerede Bestemmelse. 2) «Sygdommen til Døden» bliver pseudonym og forsaavidt at løbe igjennem, at mit Navn ikke staaer deri eller Deslige. 3) De tre Skrifter: «Kommer hid alle I; salig Den som ikke forarges; fra Høiheden vil han drage Alle til sig» blive pseudonyme. Enten alle tre i eet Bind under fælles Titel: «Indøvelse i Christendom, Forsøg af —»; eller hvert for sig. De blive at gjennemsee, at min Person eller mit Navn eller Deslige ikke er med, hvilket er Tilfældet i det tredie af dem.

([Hosslagt et løst Blad:] *Naar «Fra Høiheden vil han drage Alle til sig» bliver pseudonymt, saa maa jo den første Tale gaae ud, da den er faktisk holdt af mig i Frue Kirke. Eller ogsaa en Anmærkning saa lydende: «Lige saa godt strax og uforbeholdent tilstaae Sandheden. Denne Tale er en Art Plagiat. Det er en Tale, som Mag. Kierkegaard har holdt i Frue Kirke. Jeg troer, den er nogenlunde nøiagtigt gjengivet, og jeg beder Magisteren om Tilgivelse, at jeg har udgivet den; men denne Tale har væsentligen bestemt hele Skriftet — saa den paa en Maade hører med. Herr Magisteren, der saa tidt har maattet finde sig i at blive benyttet, vil vel sagtens ogsaa finde sig i dette.» — Saa kunde jeg svare: at derimod havde jeg egentlig Intet, kun var Talen, ved at komme i den Forbindelse, dog egentlig blevet en anden.*

Dog maaskee gaaer den bedre ud, en saadan Spøg kunde let misforstaaes.) —

4) Alt hvad der hedder: «Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed, en Note, tre Noter, den bevæbnede Neutralitet» kan der ikke være Tanke om at udgive.

Denne Produktivitet bliver rigtigt pseudonym. Den er nemlig det dialektisk Spændende og Strammende i Forhold til Læren om Synden og Forløsningen; og der begynder jeg saa selv med Navn i simpel opbyggelig Tale. Men Eet er det naar et saadant Dialektisk bliver pseudonymt, et Andet naar det bliver med mit Navn, i Charakteer, som Finale for en heel Stræben.

Det har forsaavidt ingen Hast med at udgives. Skulde det nemlig være i Charakteer og som Finale maatte det skee saa snart som muligt, Noget der har piint mig frygteligt, og Noget som nu næsten faktisk er bleven en Umulighed; thi idag d. 4 Juni talte jeg med Reitzel, som sagde at han ikke turde tage noget Nyt paa Forlag. Overhovedet har det Menneske plaget mig forskrækkeligt med sin Misere, som formodentlig dog er Overdrivelse.

Det er et Idee-Slag her har staaet. I Virkelighedens Forhold vilde det Hele maaskee være en Bagatel, hvad enten jeg gav det ud med Navn eller ikke. Men i min Idealitet er det et uhyre anstrengende Problem, at jeg da for Alt, hverken usandt holder mig tilbage eller usandt gaaer forvidt, men i Sandhed forstaaer mig selv og bliver mig selv.

Frygteligt har jeg stridt og lidt. Dog Den, der saaledes som jeg fægter for dette «Du skal», han maa ogsaa lide paa dette Punkt. Men vist er det dog, at jeg stundom ikke har været langt fra at forcere dette «Du skal» paa en næsten tungsindigt-afsindig Maade. Men nu forstaaer jeg mig. Du skal, det er evigt sandt; men dette er ikke mindre sandt og er ogsaa et Du skal: Du skal forstaae med Gud Din Grændse, og ud over den skal Du netop ikke gaae, eller skal Du lade være at ville gaae.

Men forbarmende Gud, hvad jeg har lidt og hvad jeg har stridt. Dog er det min Trøst, at Kjerlighedens Gud ogsaa vil lade dette tjene mig til Gode; og i en vis Forstand trøster det mig, at jeg har holdt ud at lide dette, thi just i denne Lidelse er jeg blevet forvisset om, hvorledes jeg skal svinge.

Ulykken for mig har bestandigt været, at det for mig er saa vanskeligt at paatage mig et Embede; mit Tungsind, som næsten er en stille Sindssvaghed, er mig bestandigt til Hinder; min Syndsbevidsthed ligesaa. Dette har bestandigt hjulpet mig til at vove, thi det har forvisset mig om, at det dog ikke var Forfængelighed o. D., der bestemte mig. Men i Guds Navn jeg, maa nu svinge i den Retning.

Forunderligt nok forresten. Saa Meget har jeg nu i Journalen NB.[10] og i denne Journal optegnet; men paa et løst Stykke Papir er der fulgt med, hvad jeg ikke har villet indføre i Journalen, Det, som jeg dog egentlig ansaae for det meest Afgjørende og som ogsaa er blandt det Tidligste: og det just er Det, hvorved jeg nu ender.

[To løse Blade:]

Skal skrives paa [langs] i Journalen.

Dersom jeg havde Formue, vilde jeg vove mig videre ud, vel ikke for at blive slaaet ihjel, (dette er jo syndigt) men dog med den Mulighed for Øie, menende, at Tiden maatte medføre at mit Liv tog et høiere Sving endnu.

Nu kan jeg det ikke, og kan ikke forsvare at vove i den Stiil, der vilde give mit Liv et Sving, hvori jeg egentlig ikke gjenkjender mig selv, medens jeg ganske gjenkjender mig selv i den Art Forfølgelse, om man saa vil, jeg har lidt; ja fra min tidligste Barndom har denne Anelse været i min Sjel, at det vilde gaae mig saaledes, at jeg vilde i en vis Forstand blive betragtet endog med en vis Høitidelighed som noget Overordentligt, og dog vilde man lee af mig og ansee mig for lidt gal.

Nu kan jeg ikke. Nu stiller alt mit Oprindelige sig imod mig: det blot at være Forfatter i nogle Aar, det saa at søge Embede, det at lære [?] den Kunst at kunne bryde af; saa meget mere som det, aldrig saa bestemt, som ifjor, da jeg havde solgt Huset og tjent Lidt derpaa, var min Agt, nu at gjøre Alvor af at bryde af (jeg leiede ikke engang Værelser — det gjorde jeg først langt senere) og reise; og Fredags-Talerne har bestandigt tiltalt mig som der at ende. Maaskee skulde jeg have gjort det; jeg har lidt Meget i 48, men jeg har ogsaa lært Meget, og havde i saa Fald neppe lært at forstaae mig selv saaledes.

Nu kan jeg ikke. Dette pludselig, maaskee som jeg var ifærd med at gjøre det meest afgjørende Skridt, at skulle faae meget føleligt Pengetab — og saa maaskee ikke engang at blive slaaet ihjel, og saa at have forqvaklet den hele Sag og mig selv: nei det kan jeg ikke. I mine Tanker er det at friste Gud, naar jeg, med min Forvænthed ved at have havt Formue, nu med denne nye Fare vilde vove efter en Maalestok som ikke hidtil.

Dertil kommer: jeg har en Mistanke til mig selv nu, som jeg ikke vilde have, hvis jeg havde Formue: om ikke denne næsten Martyr-Utaalmodighed skulde hænge sammen med en anden Art Utaalmodighed, den at jeg mere ømmer mig ved det ydmygende Arbeide at gjøre Skridt for [at] søge Ansættelse, og det Ydmygende i alt Sligt og den hele Leveviis. Fremdeles har jeg maaskee lidt Livslede. Maaskee er det ogsaa en Overdrivelse i Retning af at udtrykke, at jeg har lidt Uret, saa jeg kunde ville, at de skulde slaae mig ihjel.

Endeligen er det et stort Spørgsmaal, om jeg, just med mine Aands-Differentser ikke netop er beregnet paa at skulle leve; thi jo mere Videnskabelighed og alt Sligt, desto mindre svarer dertil at virke paa den Maade.

Endeligen hører dog ogsaa det med til et Menneske, ikke ganske at blive det Høieste, han havde anet — Taalmodighed og Ydmyghed i denne Henseende. Men saares skal han paa dette Høieste, og det er jeg blevet, ved i Tanken at have været det saa nær.

Altsaa gjør jeg [ikke] det mindste Skridt i den Retning.

Det var dog et sandt Motto om min Stræben, der findes optegnet i een af de sidste Journaler, og som bestemtes til at skulle staae paa Udgaven af de Skrifter (Indøvelse i Christendom): Jeg føler mig ikke stærk nok til at ligne Dig saaledes, at jeg døer for Dig eller Din Sag; jeg nøies med det Mindre, med tilbedende at takke Dig, at Du vilde døe for mig.

Man tager fra Jødedommen Alt hvad der hedder jordiske Forjættelser, Forjættelser for dette Liv, man lærer, at man, jødisk, skal tragte derefter, og, jødisk, see deri Beviset for Guds Naade, at man saaledes er rig, lykkelig gift, i jordisk Forstand velsignet — skulde det slaae feil, saa tager man den anden

Dosis: Christendommens Forjættelser for Evigheden. Og denne Blanding det er Christendom! Man glemmer reent, at derfor er Christendommens Løfte om Evigheden saa gløbende, forbi den fordrer saa fuldstændig Forsagelse af Timeligheden; fremdeles, at Christendommen lærer, at just det at lide i Timeligheden er Kjendet paa Guds Naade. Man glemmer, at derfor var Jødedommens Forestilling om Evigheden saa svag, forbi den lovede saa Meget i dette Liv.

Man tage Evangeliet om den rige Mand. Det manglede blot — men paa den anden Side behøves det vel at vises, for at belyse det Christelige — at han har fuldkomment følt sig forvisset om, at være i Naade hos Gud — og hvorfor? fordi Alt lykkedes for ham. Denne Bemærkning er da ogsaa Luther opmærksom paa i Prædikenen over Evangeliet om den rige og fattige Mand.

Sagen er, Jøderne og Menneskene i Almindelighed gjøre Gud for smaalig, og ikke Aand nok. Den Svage, og den Sandselige han lønner strax, udtrykker strax Vrede og Uvillie — den Overlegne han striber ikke paa den Maade, og „Aand" kan ikke stride paa den Maade. „Aand" maa udtrykke, at det Jordiske er det Indifferente, og udtrykker dette just derved, at den Gudfrygtige kjendes paa, at han lider; den Ugudelige paa, at Alt lykkes for ham her i Verden. Som i en fortryllet Tilstand lykkes Alt ham, han bliver tryggere og tryggere, tilsidt ganske tryg i den Indbildning at være i Naade hos Gud, hans Yndling — saa døer han, og farer til Helvede. Det er næsten, menneskelig talt, som var Gud for grusom mod den Ugudelige ved saaledes at lade Alt lykkes for ham.

Text til en Fredags-Prædiken.*)

Blot det Vers af Evangeliet om Tolderen og Pharisæeren: men Tolderen stod langt borte for sig selv, og vovede

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P. 1848," S. 51.]

end ikke at løfte sine Øine, men sagde: Gud være mig Synder naadig.

I ere dog nu nærmere — I gaae jo nu op til Alteret, om I end dog ere langt borte. Men ved Alteret er jo i en Forstand det Sted, hvor man er Gud nærmest. [I Randen:] (den Christne staaer i Syndsbevidsthedens Inderlighed (og denne Inderlighed afgjør Afstanden) endnu længere borte — og dog er han ved Alterets Fod Gud det Nærmeste, det er muligt at være. Dette langtborte og nærved, medens Pharisæeren i formastelig Nærgaaenhed var nærved — og langt borte.)

„Han gik retfærdiggjort hjem." Dette benyttes saa til Slutning.

Hvorvidt kan et Menneske i Forhold til det Høieste i Retning af Selvfornegtelse (hvor der altsaa ikke er Spørgsmaal om Naturforudsætning, Genialitet, det at kunne o. s. v.) have Lov til at sige: længere kan jeg ikke, eller saa langt kan jeg ikke gaae ud?

Sagen er ganske simpel. Da ethvert Menneskes Liv dog maa opfattes som Stræben, og man ikke eins zwei drei kan gjøre Alt: saa kan det være aldeles sandt, og være gudfrygtigt sandt (ja det Modsatte just formasteligt) at et Menneske siger: i dette Øieblik kan jeg ikke gaae længere ud. Men dette skal han saa tilstaae sig selv, ikke søge at glemme det, ikke adsprede sig derfra; det skal blive en Braad, som hjælper ham videre, ved at holde ham vaagen og i Stræben.

Paa Genialitetens Gebeet, Naturbestemmelsens Gebeet, paa det Æsthetiskes Gebeet gjælder det: at kunne. Paa det Ethiskes Gebeet: at skulle. Derfor forholder det Ethiske sig til det Almeen-Menneskelige, medens det Æsthetiske forholder sig til Differentsen mellem Menneske og Menneske. Det var en Selvmodsigelse af det Ethiske at tale om at skulle, hvis ikke ethvert Menneske var i Besiddelsen af Betingelserne til at kunne, dersom han blot selv vil.

I Forhold til det Ethiske er der derfor ingen Betingelser, det er den ubetingede Skullen, som ingen Betingelser taaler, fordi den ingen Betingelser forudsætter.

Det Æsthetiske forudsætter Betingelserne og er kun ubetinget, hvor Betingelsen ubetinget er; medens det Ethiske er ubetinget derved, at der ingen Betingelse er, og saaledes overalt ubetinget eller ubetinget ubetinget.

NB.*)

. . . . Til min Individualitets Grændse er jeg kommet, derfor er Striden saa vanskelig: at jeg ikke gaaer forvidt og at jeg gaaer langt nok. Dette er jeg nu af den Mening er naaet: naar jeg selv søger Embede og gjør den færdig liggende Produktivitet pseudonym.

Dog alt Dette er saa nøiagtigt udviklet i Journalen NB.[10] til hvilken jeg atter kommer tilbage, efter at have næsten villet gaae over min Grændse, men denne Lidelse er just Grændsestriden, som ethisk bør være saa alvorlig som muligt.

Jeg har fra allerførste Øieblik af, aldrig aldrig nogensinde tænkt mig at skulle væsentligen noget Øieblik længere væsentligen være Forfatter end saa længe som jeg havde Formue nok dertil.

Det er ikke det Digteriske at leve som Lilien og Fuglen (hvilken Dumhed, naar Spidsborgerligheden bebreider „Digteren" at han formeentlig gjør det — istedetfor at have en Næringsvei), o, nei det er just det Sande. Men Ulykken er, at „Digteren" gjør det ikke; det gjør kun Apostelen. Det Digteriske er selv paa en eller anden Maade at have sit Udkomme og saa at præke, tale, digte om at leve som Lilien og Fuglen eller som Apostelen.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Spidsborgerlighedens Indvending mod det Digteriske kunde da kun forsaavidt have et Slags Skin af Ret, forsaavidt det Digteriske skal være den rene Letsindighed. Thi det Apostoliske er at leve som Fuglen og Lilien i Henseende til Udkommet — og saa være fyldt med Tanken om det Evige, arbeidende for de evige Formaal.

Det gaaer med Synderens Forhold til Christus som i Elskov med Qvindens til Manden. Det Første er en Smerte, en Lidelse — thi det Qvindelige har endnu ikke hengivet sig, det har det Selviske i sig, og gyser derfor ved Tanken om Mandens Overlegenhed. Saaledes med Synderen, først gyser han ved Tanken om at komme den Hellige saa nær, at være hos ham hvert Øieblik. Endnu er der altsaa Selviskhed i Synderen, og her ligger væsentligen Forargelsen. Saasnart han giver sig ganske hen, saa bliver det just hans saligste Trøst, at han hvert Øieblik har Christus hos sig — sin Frelser og Forsoner.

De Ældere man i Henseende til Idealitet kan lære af ere: Barnet, Ynglingen, den unge Pige, Oldingen — af den virksomme Mand, af den travle Huusmoder lærer man i denne Henseende ikke, og hvorfor ikke? fordi de væsentligen ere beskæftigede med Endelighedens Formaal. Dette beviser saaledes, at Idealiteten er et abstractere Forhold til Virkeligheden, er Tangenten.*)

Qvindens Reflexion er hende næsten altid overmægtig, derfor er det en Qvinde saa farligt at have Reflexion. En

---

*) [I Randen:] I en af mine allerældste Dagbøger (før jeg blev Candidat) staaer: Christus er en Tangent. Dette er en ikke uheldig Bemærkning. Hvad er en Tangent? det er en lige Linie der berører Cirklen i eet eneste Punkt. Men saaledes er ogsaa det Absolute det Punctuelle. [Jfr. S. 30.]

Qvindes Reflexion vil det som oftest gaae saaledes: har hun seiret paa eet eller andet Punkt, overvundet sig selv, saa kan hun ikke lade være at see efter, at hun har seiret — og saa snubler hun.

Manden er væsentligere Charakteer; og Charakteer er endda ikke saa meget det at seire som det at bestaae efter at have seiret, at bevare sig i Charakteren. Qvindeligt holder man Noget ud, og regner saa paa Øieblikket, som skal komme, da man kan puste ud. Dette Øieblik er just det Farlige. Charakteer er egentlig Continuerlighed.

Visby slumpede i Søndags til en ikke uheldig Bemærkning. Det var Evangeliet om Nikodemus: „Veiret blæser hvorhen det vil, og Du fornemmer dets Susen.“ Han prædikede nu om at man ikke skulde ville begribe, og sagde da omtrent saa: jo mere man anstrenger sig for at begribe, jo mere suser det blot En for Øret. Dog Visby er ingen Kjender, han siger saadan Løst og Fast, men just det er det Velgjørende ved ham som den Præst, man stadigt skal høre.

Menneskelig talt seer det saaledes ud. Dette jordiske Liv har Sorger og Gjenvordigheder i stor Mængde (Sygdom, Armod o. s. v.), lader os hjælpe hinanden saa godt vi kunne, lovet og priset være Den, som hitter her paa nye Midler og Veie — og saa kommer Christendommen, og bringer blot en ny Anledning til Nød og Elendighed: Sandheden — at skulle lide for Sandheden.

Evangeliet om den store Nadvere (2 Søndag i Trinitatis) begynder med at en af Gjæsterne siger: salig Den, som kommer tilbords i Himmeriges Rige — og deraf tager Christus Anledning til Lignelsen, der viser, at han kommer nok neppe tilbords i Himmeriges Rige. Det er, menneskelig talt, noget haardt. Luther selv gjør i sin Prædiken opmærksom paa det Uhøflige.

I samme Evangelium fremstilles da ogsaa det at gifte sig

— som en Udskyldning i Forhold til at lade være at søge Guds Rige.*)

I sin Prædiken over dette Evangelium fører Luther egentlig et mærkeligt Beviis for Sjelens Udødelighed, som han dog ikke selv ret fremhæver. Han forklarer at Christus selv er Spisen, er Nadveren, er Maaltidet. Dersom vi nu spise af dette Maaltid, da, selv om vi døe, vi kunne dog ikke forblive i Døden, thi — vor Spise lever. Ellers slutter man at man lever, fordi man spiser, her sluttes at man maa leve, fordi Spisen lever. Der er noget Mærkeligt ved den Syllogisme.

Middelalderen foer vild og troede, at det var en Helligbrøde, om en Præst giftede sig. Saa kom Luther — og giftede sig. Nu er det kommet saa vidt, at det ansees som en Brøde, naar en Præst ikke gifter sig. Man kan dog ikke godt være Præst, naar man ikke er gift; Menigheden vil ingen ret Tillid have til En som Sjelesørger o. s. v., naar man ikke er gift. — Og det siger man aabenbart i samme Forstand som man siger om en Læge, at „Familierne" helst ville have en gift Mand til Læge, de frygte nemlig, at den Ugifte skal være en liderlig Person.

Altsaa i Middelalderen var Ugifthed svarende til Hellighed (dette i Begrebet, fraseet om der ogsaa var en Liderlig iblandt), nu er det at være ugift en Mistanke om at være en Liderlig, for hvem Koner og Døttre ikke kunne være sikkre.

I Sandhed, Verden er gaaet frem i Aandelighed. I Middelalderen havde man meest Tillid til den Ugifte, man meente i hans ugifte Stand at have en Garantie — dette er Aandens Syllogisme. Nu har man meest Tillid til den Gifte, man mener deri at han er gift at have en Garantie for at han ikke vil forføre Ens Kone og Døttre: dette er Kjødets Syllogisme.

---

*) [Etsteds i Journal NB.[12]:] (en passant bemærket: det er kun lidet svarende til vore høittravende Talemaader om Ægteskabet, at Evangeliet ubenvidere paralleliserer det at gifte sig og det at kjøbe et Par Øxne, omtrent som Diogenes af Laerte med græsk Naivitet paralleliserer, sigende om Pythagoras for at betegne hans Reenhed, at Ingen nogensinde saae ham i Elskovs Forretning eller paa Locumet).

Det er rystende og en uhyre fortættet Melancholie, der staaer i et eneste Ord i den første Afhandling af H. H. lige i Begyndelsen af Introductionen: „Som Barn var han allerede en Olding. ... Saa levede han hen, han blev aldrig yngre.“ Dette næsten vanvittige Omvendte: et Barn, der aldrig blev yngre; et Barn, der allerede var Olding og aldrig blev yngre. O, frygtelige Udtryk for frygtelig Lidelse.

O dog, den Forskjel er der jo dog, at naar han, hvis vi antage det, er blevet [en Olding], saa er han ikke slet saa gammel. Thi som Olding at være gammel som en Olding, er ikke saaledes at være gammel som som Barn at være gammel som en Olding.

O, hvor tungt! Som jeg saa tidt har sagt om mig selv: lig hiin Prindsesse i 1001 Nat frelste jeg Livet ved at fortælle ɔ: ved at producere. At producere var mit Liv. Et uhyre Tungsind, indre Lidelser af sympathetisk Art, Alt, Alt kunde jeg magte — naar jeg fik Lov at producere. Saa stormede Verden ind paa mig, Mishandling, som vilde have gjort en Anden uproduktiv — mig gjorde den kun mere produktiv; og Alt, Alt var glemt, havde ingen Magt over mig, naar jeg blot fik Lov at producere.

Og nu, nu maa jeg opgive det; jeg har ikke mere Raad dertil, jeg har ikke Raad til at være flittig, end sige til at være meget flittig! O, affindige Collision! Men det, at jeg ikke mere har Raad, det kan gjøre mig uproduktiv, thi jeg anseer det nu for min Pligt at blive uproduktiv, jeg maa bruge ethvisse Midler for at forhindre mig i at blive produktiv.

Men hvad jeg lider derunder! Mit Tungsind reiser sig mod mig, de indre Qvaler faae Liv og Magt, Verdens Mishandling og Modstand synes mig utaalelig — kort jeg mangler hvad der har kunnet byde over alt Dette, jeg mangler det at producere. Tilsidst maa jeg saa, for dog at dulme lidt, tillade mig selv at producere en lille Smule. Men det bliver ikke til Noget, thi et større Værk tør jeg ikke begynde paa, og saaledes

har Beroligelsen ingen Art; den egentlige Beroligelse var nemlig naar jeg gik med en stadig Produktivitets jævne Fart.

Hvad bryder dog Den sig om alle Indvendinger mod Christendommen, Den, der i Sandhed var sig bevidst at være en Synder, og nu oplevede i Sandhed at troe paa Synderness Forladelse i dette Navn og i denne Tro at frelses fra sin tidligere Synd.

Den eneste Indvending her bliver tænkelig, vilde være den: ja, men det var jo dog ogsaa muligt, at Du paa anden Maade kunde være blevet frelst. Men hertil kan han ikke svare. Det er som naar En er forelsket — dersom En vilde sige: ja men Du kunde maaskee ogsaa været blevet forelsket i en anden Pige — saa maa han svare: derpaa kan jeg ikke svare, thi jeg veed kun Eet, at denne er min Elskede. Saasnart en Forelsket kan svare paa den Indvending, saa er han eo ipso ikke forelsket. Og saasnart en Troende kan svare paa den Indvending, er han eo ipso ikke Troende.

Ogsaa her sees Martyriet i at være Christen. Tolbere og Syndere ere jo Mennesker, der egentlig ikke kunne gjøre Gjengjæld, at elske dem er altsaa i Sandhed Kjerlighed: og dog bebreides Christus derfor, altsaa han maa lide, forbi han i Sandhed er kjerlig.

At elske Dem, som kunne gjøre Gjengjæld, Fornemme og Ansete, der udbrede Anseelse over En, det kalder Verden Kjerlighed. Relativiteterne kunne være forskjellige; men paa een eller anden Maade maa der være lidt Profit forbunden med Kjerligheden, ellers anseer Verden den ikke for Kjerlighed og gjør den end mindre profitabel ved at straffe den som var den en Skyld.

---

1 Timoth. 5, 11 synes at stride med 14. I første Sted staaer, at de unge Enker, naar de af Kaadhed opsætte sig mod

Christum, ville de giftes; paa det andet Sted: derfor vil jeg (Paulus), at de unge Enker skulle giftes. Men saa synes jo Alt i Orden, naar de selv ville.

• Jeg forstaaer ikke ganske dette Sted, med mindre jeg her pludselig skulde faae det meest evidente Argument mod det Erotiske, saa det at ville giftes (Forelskelsen, det Erotiske) dadles og i Modsætning dertil stilles det Christelige: de skulle giftes; men vel at mærke ikke som en Eenhed af at ville og skulle, ikke som var der Harmonie mellem dette ville og skulle, men saaledes at dette skulle er den stærkeste Modsætning til dette ville.

Jeg negter ikke, det har berørt mig smerteligt, at bemærke den Maade, paa hvilken Mynster pludseligt har hittet paa at ville protegere Goldschmidt, uagtet han dog baade anseer ham for En der har gjort stor Skade, og for en charakteerløs Person — blot forbi han har angrebet visse Folk, som Mynster ikke ynder. Det er dog ogsaa Charakteerløshed. Men saadan er det med Alle her hjemme, det Øieblikkelige bestemmer aldeles deres Dom. Af et saadant Tøsehoved som Sibbern er blevet i de senere Aar, kunde man vente Sligt — men ikke af Mynster.

Det at Mynster har nævnet hans Navn og Egenskab: Jøde i Rigsdagen er da det Ligegyldige; thi paa den Maade at omtale gjør hverken fra eller til. Men see til Goldschmidt, han bliver kisteglad blot forbi hans „Eminents“ har nævnet ham, og Goldschmidt har ogsaa faaet det sagt: at Mynster er en saa eminent Stilist. Og Gud veed, hvad G. har læst af ham — maaskee hans Prædikener? Og det er den samme G., der hidsede Pøbelen paa mig, forbi jeg havde takket Firmaet Kts.*) for hvad det havde sagt om „Frygt og Bæven“!

Den hele Vanskelighed med at Christi Gjenkomst forudsiges som nærforestaaende, og dog endnu ikke er indtraadt, forklarer sig ved at gjøre opmærksom paa, at det er en sub-

*) [Nemlig Mynster selv i Heibergs „Intelligentsblade“, IV, Nr. 41-42.]

jektivt sand Replik. Og saaledes maa ikke blot Christus sige, og dernæst, hvad jo ogsaa er faktisk, Apostlene, men saaledes maa enhver sand Christen sige. Det vil sige, det er i den Grad qvalfuldt at være den sande Christen, at det ikke var til at holde ud, hvis man ikke bestandigt ventede Christi Gjenkomst som forestaaende nu. Qvalen, Lidelsen føder en nødvendig Illusion. Man kan derfor sige omvendt, Enhver som ikke taler saaledes men anderledes, forventer Christi Gjenkomst om mange Aarhundreder, engang i Tiden, eller Enhver der vel endog har travlt med at vise, at det ikke er skeet som Christus sagde, han er ingen sand Christen. Man er ingen sand Christen uden i den Pine og Qval som det er at være sand Christen i denne Verden; og er man i den Pine og Qval saa er denne Illusion en Nødvendighed.

Tag en elskende Pige, der er skilt fra den Elskede; jo mere hun er forelsket og altsaa jo mere hun føler Adskillelsens Smerte, jo nærmere bringer denne Smerte hende Gjensynets Haab, hun haaber Gjensynet snart forestaaende, lever saa maaskee dog mange Aar, men haaber bestandigt Gjensynet nær forestaaende. Saasnart hun begynder at tale om et Gjensyn engang, om mange Aar o. s. v., saa betyder dette, at hun ikke mere er forelsket, det betyder ordentligviis, at hun vil til at arrangere et nyt Giftermaal.

O, det er saa skjønt i Sproget at „Næring" er beslægtet med nær: i samme Grad som Trangen er større i samme Grad er Næringen nærmere, Næringen er i Trangen, om den end ikke er Trangen er den dog det Nærmeste. Er den elskende Pige virkelig forelsket, saa er Gjensynet hende nær forestaaende; er hun ikke ganske forelsket — saa har det lange Udsigter med Gjensynet.

Dette er den eneste Form af Polemik, som man kan bruge mod Indvendinger: at anfalde Indvenderen bagfra.

Naar en Pige giver sig Mine af at være forelsket, og siger: jeg længes efter den Elskede, efter Gjensynet med ham, men det har lange Udsigter — saa disputerer man ikke med hende, men siger: tak min Pige, jeg seer heraf, at Du er ikke forelsket.

Saaledes ogsaa, naar En gjør Indvendinger m. H. t. Christi Udsagn om den nær forestaaende Gjenkomst. Man siger ham: enten maa Du sige Dig selv ikke at være en Troende, eller at være en Troende. Siger Du det Første, saa svarer jeg: hvad kommer saa den hele Sag Dig ved, den vedkommer Dig lige saa lidt som Elskov Trediemand. Siger Du, at Du er en Troende, Du som dog gjør saadanne Indvendinger: saa siger jeg Dig, at Du ikke er Troende; det beviser jeg af den Maade, paa hvilken Du taler.

Der er Noget i den omvendte Syllogisme som Fenelon etsteds opstiller. Man siger: der ere saa mange falske Undere, alle hedenske Religioner have ogsaa Undere o. s. v., ergo er de christelige ogsaa falske. Han vender om: deraf slutter han, at de christelige Undere ere sande. Til Grund nemlig for en saa almindelig menneskelig Vildfarelse maa der ligge noget Sandt; dette Underets Sandhed er det christelige Under. Saaledes har ogsaa, ni fallor, Franz Baader, af alle Hedenskabets Incarnationer sluttet: ergo er den christelige Incarnation sand.

Og deri ligger ogsaa det Sande, at Usandheden er en Sandhedens Trang, en nisus.

Det er som jeg et andet Sted har gjort opmærksom paa, at det er trøsteligt, at der i Sproget ere saa mange Ord, som betegne Vrøvl, Sludder, Vaas o. s. v., ellers maatte man frygte, at Alt var Vaas, nu er der dog Haab om, at der er Noget, hvori der er Mening. Man kunde nemlig ogsaa af de mange Ord paa Vrøvl, Vaas o. s. v. slutte: ergo er Alt Vaas. Men den anden Slutning er rigtigere.

Det er ikke uvittigt hvad der staaer i de wolfb. Fragmenter (vom Zwecke Jesu und seiner Jünger § 54 p. 235) i Anledning af Petri Fornegtelse: de tolv Stole, paa hvilke de havde forlangt at sidde, vare nu med Eet omstødte, og Ingen

forlangte mere hverken at være ved hans høire eller ved hans venstre Side.

Overhovedet er denne § og det Følgende af en Spotter at være ikke uden Dristighed og Opfindsomhed.

---

*) Den »bevæbnede Neutralitet« kan, naar de tre Skrifter blive udgivne som eet (Indøvelse i Christendom, et Forsøg) gjerne udgives med som et Appendix, men naturligviis pseudonymt af samme Pseudonym.

En Pseudonym er just ypperlig til at marquere et Point, en Stilling, en Position. Han er en digterisk Person. Det er altsaa ikke som naar jeg personligen siger: det er det jeg vil kæmpe for — som jo næsten kunde blive en Forpligtelse for hele mit Liv, og en Forpligtelse, som ydre Omstændigheder kunde gjøre mig det umuligt at indfrie, f. E. naar jeg bliver nødt til at anvende min meste Tid til at arbeide for at existere.

Hvor langt lettere og mildere Christendommen er naar den ikke er den stridende Lære men Forholdet er til Christne, seer man jo allerede af Pastoralbrevene, hvor Paulus jo blot fremstiller en christen Lærers Forhold til Medchristne. Væsentligen er Opgaven og Tonearten derfor den milde formanende.

Men det der maa bemærkes er deels, at den Gang i Forhold til de Faa var Alt i Orden, thi de vare vel sande Christne eller dog nogenledes. Desuden var den christne Kirke selv endnu saa lille en Plantning, at den var som en Sekt i Verden, hvilket hjælper til Aarvaagenhed.

Men fra det Øieblik at Christendommen verdsligt har seiret, og alle blive Christne paa den latterlige Maade som nu, ved at en geistlig-verdslig Øvrighed vaager over, at Enhver døbes som Barn: fra det Øieblik er ubetinget det polemiske

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Sigte at tage paa den Indbildning at vi saadan Alle ere Christne, og dette polemiske Sigte maa kun tages strengere og strengere for hvert Aarhundrede „den bestaaende Christenhed" bestaaer; thi med hvert Aarhundrede bliver Sandsebedraget større.

Her er et Dialektisk. Det kan være en Anfægtelse men det kan ogsaa være sandt: at et Menneske forlanger for Meget af Gud, vil være altfor meget Aand, og saaledes i en vis Forstand ligesom elske Gud mere eller anderledes end Gud kan tillade og vil taale det, naar han i Forhold til al sin Lidelse og Fristelse bestandigt vil hjælpes blot aandeligt. Der gives uskyldige menneskelige Hjælpemidler (Adspredelse, legemlig Forfriskelse o. s. v. o. s. v.) hvilke et Menneske ikke tør oversee uden at forlange for Meget af Gud.

Men det er et Dialektisk. Thi stundom er det, eller i eet Menneske er det en menneskelig Dvaskhed, der ikke gjerne vil være Aand, og nu strax griber til de lettere Hjælpemidler, og saa siger, at det er forbi han ikke tør fordre for Meget af Gud. Men stundom kan det ogsaa være en aandelig Stolthed, eller det kan være en overspændt Pusillanimitet, der virkelig fordrer for Meget af Gud og af sig selv. Til den Første maatte man sige: nei, spar Dig ikke selv, hold kun ud. Til den Anden: formast Dig ikke, eller bliv ikke en Selvplager.

Vist er det, mangen mangen Lidelse og Anfægtelse, der kan blæses bort ved de menneskelige Hjælpemidler, kan blive næsten en Verdensbegivenhed naar den skal udholdes eller beseires ene ved Aand. Det Anstrengende er den uendelige Gjennemsigtighed for Gud. De menneskelige Hjælpemidler ere alle beregnede paa at trække Opmærksomheden udefter. Hvad er ikke i mange Maader en Hustru f. E. et ypperligt Derivationsmiddel, saaledes ogsaa mechaniske Forretninger, Omgang med Andre. Men farlige ere alle disse som alle Derivationsmidler; thi det gaaer egentlig løs paa Idealiteten.

Idealitetens Sandhed er: hvert Menneske er det eneste Menneske — men hvilken Lindring at vide, at man er Een iblandt Ti, Tusinder, Millioner. Hvor let bliver tilsidst ikke Livet — næsten Ingenting.

Dog som sagt, Derivations-Midlerne kunne være fornødne. Men det forstaaer sig, den Hovmodige og den Pusillamine blive saa dog let igjen hængende i det Sidste, om de aandeligt have Lov dertil.

Lad os tage en Saadan. Han siger: men naar jeg nu ubetinget vil finde mig i Alt, tilsidst maa jo dog Aanden hjælpe, eller er Aand ikke det Absolute? Jo vist, men tag Dig iagt, Du er ikke absolut Aand. Paa den anden Side pines han bestandigt af den Forestilling: men dersom jeg nu blot holdt ud et Øieblik endnu, saa maaskee kom dog Hjælpen i det Aandelige — og det var dog hvad jeg saa gjerne vilde. Men dertil maa svares: vistnok har Du nogen Ret, det er ikke det Priselige, at et Menneske strax siger: naar jeg blot bliver hjulpen, bliver fornøiet o. s. v., saa er det ligegyldigt om det er ved Hjælp af Aand eller ved Derivations-Midlerne bort fra Aand; men vist er det dog, at absolut har intet Menneske Lov til at sige: jeg vil absolut kun hjælpes ved Aand; thi havde han Lov til at ville Noget absolut, saa maatte det dog blive Det: at blive hjulpen, og saa tage til Takke med Derivations-Midlerne.

Ordentligviis kan man vistnok foreskrive Sjelesørgerne, ganske roligt at skrive Recepten i Retning af, at et Menneske skal ikke spare sig selv men holde ud at være og at blive Aand. De egentlig Aandelige ere saa sjeldne, at de passende behandles som Undtagelser.

Normativet er derfor: undtagelsesviis at anprise Derivations-Midlerne, men ordentligviis at foreskrive Aands-Midlerne; thi Derivations-Midlerne bruge Menneskene kun altfor frisk væk paa egen Haand. Undtagelserne ere de Syge, hvilke man foreskriver Derivations-Midlerne; de Fleste ere kun altfor robuste, saa Operationen netop er, at faae dem lidt syge, lidt svage — ved at foreskrive dem at bruge Aands-Midlerne.

Med et ganske eget Eftertryk kan jeg sige de Ord af Peder: gak ud fra mig, thi jeg er et syndigt Menneske. Der er noget Gyseligt deri, naar jeg seer tilbage og betænker hvad der har været mig forundt, hvad jeg har formaaet — og at jeg saa har været en Poeniterende! Menneskelig talt er det næsten en oprørende Tanke — og dog er det just den Tanke, der har hjulpet mig, thi havde jeg været et retfærdigt Menneske, vilde jeg have gyset tilbage ved Tanken om, at det Hele muligen kunde være Forfængelighed eller Stolthed.

Vee, vee over disse Mennesker, der have taget Christendommen forfængelig ved at gjøre den til idel Mildhed, og i den Grad til Mildhed, at den næsten er blevet ynkelig, som havde Christendommen ikke Magt til at tage det op med den stolteste Trods selv Djævelens, men maatte, ved at være saa mild og føielig, luske sig til at blive antaget af Menneskene. Vee, vee over disse Mennesker, der ved Hjælp deraf have faaet deres eget Liv gjort verdsligt beqvemt og behageligt. Vee over dem, ogsaa reent for min egen Skyld kunde jeg sige det; thi derfor maa jeg blive desto mere ilde lidt og forhadt, naar jeg skal drage Strengheden frem. Og hvilken underlig Opgave, at just jeg skal være den Strenge, jeg der ikke er langt fra næsten at være en tungsindig Selvplager, bestandigt i Frygt og Bæven, lidende ogsaa under den fuldkomne Mangel paa legemlige Kræfter og hvad deraf følger: jeg skal være den Strenge, jeg, der naar jeg slaaer til uundgaaeligt med hvert Slag slaaer mig selv ti Gange saa haardt som nogen Anden. Og dog, i en vis Forstand kan man sige, just derfor er Strengheden i gode Hænder, under behørig Garantie, at den ikke bliver taget forfængelig til selvisk Tyranniseren over Andre.

Jeg er ogsaa Kjød og Blod; et Menneske der som jeg har saa Meget af en Digter i sig, jeg vilde kun altfor gjerne være fri for at sige visse Ting (og derfor har jeg den store Tilbøielighed til at lade dem ligge hen til efter min Død) — men jeg skal være den Strenge, og dog veed jeg, at kommer det

ikke til at gaae ud over nogen Anden, saa over mig selv, om hvem en viis Mand allerede tidligt har sagt: der er kun En, De.er grusom mod — Dem selv.

Men Mynster har gjort ubodelig Skade. Det Usalige er at han, der for en flygtig Betragtning og skuffende seer ud som en imponerende Hersker-Skikkelse, at han i Grunden har været en stor Cujon. Ja, Gud give han havde været en Hersker! Og egentligen er det Dette, der har bestukket mig, at jeg længe, længe indbildte mig, at han var den kraftfulde Villies-Mand, Herskeren — og naar man seer nærmere til, seer man: en selvkjerlig Klog, der har kæmpet for at regjere, men ikke qua Hersker. Magten er Det han vil have — han giver Kjøb hvor det behøves, og holder sig saa klogt i Magten. Forbarmende Gud, er Det at regjere!

Der kan siges i en viis Forstand til hans Ære og Priis, at han af alle Regjeringsmænd er gaaet meest uskadt gjennem Aar 48; men denne Lovtale er en Satire over ham qua Hersker, höchstens en Lovtale over ham qua verdslig Klog.

Og dog holder jeg saa fast ved denne Mand; Pietet mod min Fader er vel det Afgjørende. Men farlig kunde han egentlig være blevet mig, forsaavidt jeg af Naturen har selv en stor Tilbøielighed til Klogskab. Og havde Styrelsen mig ikke i sine Bøiler, var jeg min egen Herre som ellers et Menneske menneskelig talt er det, var jeg derhos legemlig stærk: hvo veed, saa var jeg vel ogsaa blevet den Kloge.

Naar man tager Evighedens Forfærdelse bort (enten evig Sandhed eller evig Fortabelse) saa bliver det i Grunden Phantasterie med at ville følge Jesum efter. Thi kun denne Evighedens Alvor kan forpligte men ogsaa bevæge et Menneske til at vove saaledes afgjørende og forsvare at han gjør det.

Men da vi nu Alle leve saadan i den Forestilling, i den Dvaskhed, at vi saadan Alle blive salige, en Skurk og den Retfærdige, Den der var af yderste Evne retfærdig og Den, der saadan pruttede lidt, Alle, Alle blive vi saadan retfærdige:

ja saa har Menneskene i Grunden Ret i at finde det phantastisk og latterligt, at En vil offre Alt for at følge Jesum efter.

Det nemlig hvori Alvoren ligger er det Ethiske, og tager man det Ethiske bort og gjør f. E. Christus til Idealet, og vil Nogen paa den Maade efterligne ham: det er at tage ham forfængelig. Det skal gjælde om Himmel og Helvede — og af den Grund at ville følge ham efter ɔ: for at frelses: det er Alvor.

O, men hvilke Lidelser forestaaer der ikke; det er ganske vist, der vil anden Gang i Verden noget nær blive lidt ligesaa forfærdeligt som i sin Tid med at indføre Christendommen; thi derom er det det dreier sig. Den blev engang indført i Verden og seirede over de raae Lidenskaber, nu har i selve Christenheden Klogskaben og hvad dertil hører afskaffet [den], saa den atter maa indføres i Christenheden, men Kampen bliver med Klogskaben.

Tale ved en stor Talers Grav.

Hvis ellers nogensinde eller dog som sjelden nogensinde var her en Opgave for en Taler — men han er her nu ikke mere, hans Læber ere forstummede o. s. v., den meest begunstigede Leilighed for den Veltalende den negtedes ham, vi staae tause ved hans Grav — og hvor gjerne vilde Den, der her skal tale, forblive taus, thi hvo kan tale ved hans Grav. O, vend endnu engang tilbage, lad endnu engang, for sidste Gang høre Din mægtige Stemme. I denne Form blev saa hans Erindring at gjengive.

Pointen deri er ikke uheldig.

Naar Jacob siger: som Legemet er dødt uden Aand, saa er Troen død uden Gjerninger — da kunde man snarere vende Billedet om og sige: saaledes er Gjerninger døde uden Tro; thi Tro svarer da mere til Aand og Gjerninger mere til Legeme end omvendt.

Det er i Grunden meget nemt at være „Samtid" især i Forstand af Publikum, thi saa handler man i første Person men bedømmer sig selv i tredie Person, som var man ikke sig selv. Man tillader sig Alt for at forhindre det Overordentlige; lykkes det at forhindre, saa sluttes: ergo var Den og Den ikke det Overordentlige. Men det hele Participerende som er Samtiden, hvorledes Den behandlede ham — det taler Samtiden selv objektivt om.

Der ligger en besynderlig Art Foragt for sig selv i paa den Maade at ville være med i Verden; Publikum er dog egentlig hvad der dybest foragter sig selv; det er dog det ynkeligste Privilegium, at være ansvarsløs, omtrent som Vinden eller en Hest og en Hund.

De faa Medlevende, om hvem der kunde være lidt Tale, at de kunde vurdere min Sag: de see meget godt, at jeg Intet af Det raader over, der har Realitet i Øieblikket, jeg har ikke Embeder at bortgive, o. s. v. o. s. v. Paa den anden Side see netop disse meget godt, at [jeg] allerede nu eier et historisk Renommee som er sjeldent; men de forstaae tillige, at de kan ingen Profit have deraf, thi Historien tager ikke saadan uden videre dem med: ergo, arbeide De mig endog saa smaat imod.

O, den menneskelige Egoisme! Og saa græde vi Alle om Søndagen, naar Præsten græder og prædiker om Sandheden.

Der er virkelig Noget i, at man tilsidst hos Qvinder finder lidt mere Opoffrelse, det er vistnok fordi de leve mere stille og tilbagetrukket og saaledes Idealiteten lidt nærmere, de faae ikke saa let Torvepriis-Maalestokken som Manden, der jo strax er paafærde i Livet. Det for Qvinden Frelsende (hvorfor man dog stundom endnu hos Qvinden seer Spor og Yttringer af Individualitet, Dristighed til at gribe en enkelt Tanke, og vove at holde den fast) er den Fjernhed fra Livet der forundes hende en Tidlang. Dette stillere Liv gjør at

hun dog stundom lidt mere bliver sig selv end Manden, der allerede næsten som Dreng er demoraliseret ved at skulle være som de Andre, og som Yngling end sige som Mand aldeles demoraliseres, ved at vide Beskeed om: hvorledes det gaaer til i det praktiske Liv, i Virkeligheden. Just denne Viden er Ruinen. Opdrages Piger paa samme Maade: saa god Nat, hele Menneskeslægten. Vist er det ogsaa, at Qvindernes Emancipation, der just tenderer til denne Opdragelse, er Djævelens Opfindelse.

Sagen kunde da forresten let blive livsfarlig.

Det angaaer hverken mere eller mindre end at Christendommen er afskaffet i Christenheden, og at Christenheden nu engang ikke vil opgive Fordringen paa alligevel at være christen.

Var det da om Læresætninger jeg skulde stride — o, den Strid bliver ikke let farlig, mindst i vor Tid, hvor Tolerantsen er saa stor, eller hvor Indifferentisme æres under Navn af Tolerance.

Nei, men det i Henseende til hvilket Christenhed har afskaffet Christendom er: Selvfornegtelse, Forsagelse af Verden o. s. v. Om alt Sligt vil den ikke høre et Ord, og dog vil den være christen.

Og at skulle tale derom, det kunde let blive livsfarligt; thi hvad elsker Mennesket dog som det Verdslige, sin Fordeel, Ære, Anseelse, Selvkjerligheds Sammenhold o. s. v. Naar han kan faae Lov til at blive i det, vil han endda nok antage Christendommen som en Lære.

Dog [h]er skal Bevægelsen, der skal gjøres for at føre Christenheden tilbage til Christendommen, være en Inderligheds. Forholdet er som hvis en Jurist ankom til et Gods og fandt i en vis Forstand [at] Alt [gik] ganske ordentlig — kun havde man sat sig i Hovedet, at det var Beboernes Eiendom, ikke den naadige Herres. Hvad var saa her at gjøre? Forretningen var her ikke, hverken at jage Smeden fra Sit eller Præsten eller Forvalteren o. s. v., nei Enhver fik Lov at

blive i Sit, kun blev der foretaget en Notarial-Forretning med Alle og med Alt paa Godset, hvorved det blev vitterligt, at Godset tilhørte den naadige Herre.

Christenheden har repeteret Parabelen om Arbeiderne i Viingaarden, der sloge Herrens Udsendinge ihjel, tilsidst ogsaa Sønnen, „thi saa er Viingaarden vor". Christen synes man nu engang man vil være, hvo veed, tænker man, det er maaskee dog ganske klogt. Men hvad Christendommen forpligter til i H. t. Selvfornegtelse, Forsagelse, i H. t. først at tragte efter Guds Rige, det vil man Intet høre om. Saa kommer der engang imellem enten En, der virkelig er en sand Christen, eller dog En, der føler saa meget for Sandheden, at han ikke lægger Dølgsmaal paa, hvad der forstaaes ved en sand Christen. Han udraabes saa for en Forræder, et odium totius christianitatis (ad modum odium generis humani, som de første Christne hed), og slaaes ihjel. Det er jo ogsaa et Forræderie med at være ærlig at gjøre dette hele Væv af Løgn aabenbart. Ham slaae de altsaa ihjel. De sige som hine i Viingaarden: „lader os dræbe ham, saa er Viingaarden vor."

Menneskelig talt utaknemmeligt er Arbeidet: først at tvinge sig selv til Selvfornegtelse (Herre Gud, man er dog ogsaa Kjød og Blod), og saa hades, forbandes, behandles som et Umenneske fordi man gjør det.

Dette er Christendom, det er denne „milde Sandhedslære" i „stille Øieblikke" „paa de hellige Steder"!

Her seer man ret Forskjellen mellem en hedensk og en christelig Betragtning. At Gud tøver med Straffen forklarer Christendommen af Guds Langmodighed og Barmhjertighed, at han vil give Synderen Tid til at omvende og forbedre [sig], og saa maaskee endog fritage ham for Straffen, eller i ethvert Fald lade den træffe ham i et Øieblik, hvor han er forligt med Gud. Hedenskabet fremstiller Guds Langsomhed i at straffe som en Art Grusomhed, der veed at den sildige Straf smerter værst. Saaledes f. E. Plutarch i en lille Afhandling om den guddommelige Strafs Langsomhed.

Syndsforladelse og Forsoning betegner ikke just, at Gud eftergiver enhver Straf, men at den Lidende nu lider sin Straf paa en ganske anden Maade, forbi han veed, han er forligt med Gud.

Det er en cras Misforstaaelse, at Forsoningen skulde fritage for Straffen. Nei, det Aandelige i Syndsforladelsen er, at Synderen faaer Frimodighed til at turde troe, at Gud er ham naadig, skjøndt han dog lider sin Straf. Men dette er en virkelig Transsubstantiation i Forhold til Straf.

Det var „den onde Aand", der førte Christus ud i Eensomheden for at friste ham, deraf kunde maaskee Nogen fristes til at slutte, at det altid er den onde Aand der fører et Menneske ud i Eensomhed. Noget Sandt er dog deri, men det er tillige Veien til det sande Guds-Forhold, som man jo ogsaa maa sige, at just Christi Fristelse i Eensomheden var hans Udvikling, hvis man kan tale saaledes. Og desuden boer Gud ogsaa i en vis Forstand i Eensomheden. Men vist er det: Eensomhed er det Dialektiske; og derfor bliver det Menneske sjelden til Noget, hverken noget Godt eller noget Ondt, det Menneske, som aldrig var i Eensomhed. I Eensomheden er det Absolute, men ogsaa den absolute Fare; i Selskabet er Relativiteten og den relative Fare, dog vel at mærke tillige den Fare, som er mere end relativ: at gaae glip af det Absolute, aldrig opdage, at det er til, aldrig faae sit Liv bestemt i Forhold dertil, hvor langt man end er fra at være det. Thi Sværmerie og Hovmod er det for et Menneske at ville være det Absolute, men Sandhed er det, at forstaae at det er Ens Maalestok, med hvilken man skal maales baade til Ydmygelse, og til Ansporelse; thi det ydmyger at see, hvor langt man er borte, men det skal ogsaa anspore og holde En vaagen i Stræben.

Og naar een eller anden Sorg, en Smerte, en Lidelse vil sætte sig fast, synes Dig saa rædsom, at det allerede er store Ting, om Du formaaer at slæbe Dig med den gjennem Livet, men mere kan der da ikke være Tale om: saa søg en Forfriskelse, for at faae et nyt Synspunkt for det Samme, thi det nye Synspunkt er at leve op. Betænk hvad der staaer i en af vore Psalmer i den authoriserede Psalmebog:

Der (i Evigheden) skal jeg Dig velsigne
For Tidens Lidelser,
Ei ere de at ligne
Mod Saligheden der,

altsaa ogsaa om denne Lidelse vil det gjælde, hvis Du ikke selv forspilder Alt, at Du endog skal velsigne Gud for den; altsaa den skal ikke blot vise sig langt lettere en Gang i Evigheden, nei Du skal velsigne Gud for den. Tænk paa det, det er Aandens Adspredelse og Aandens Forfriskelse.

Om Lessing og Fragmenterne.

Selv om man kunde tilgive Lessing Alt hvad der staaer i Fragmenterne: dette at han gjorde Angrebet anonymt (ak, og ogsaa i denne Henseende blev Toneangiver for det Moderne) kan man kun i en anden Forstand tilgive ham, han har her aabenbart ikke været dialektisk nok udviklet til at vide, hvad han gjorde.

Sagen er ganske simpel: med hvad der gjør Fordring paa at være og siger sig at have sin Styrke ved at være Autoritet, kan der umuligt fægtes anonymt; det vil sige, tillades det, saa er Alt tabt for Autoriteten, førend Kampen begynder, saa kan selv den største Dosmer gjøre det af med Autoriteten.

Autoritetens Maade at stride paa er denne: lad mig faae Dig at see, Du som taler saaledes, træd ligeoverfor mig, Ansigt til Ansigt, og gjentag saa at jeg er en Bedrager o. s. v. Det vil sige, Autoritet forholder sig til det Pathologiske.

Men skulde maaskee ikke det Pathologiske ogsaa være en Sandhed, nok saa godt som det saakaldte Objektive. Mon Lessing ikke selv var af den Mening, at et Angreb som en Anonym kunde tillade sig mod ham, vilde være afvæbnet derved at Angriberen skulde stilles Ansigt til Ansigt med Lessing, at nemlig Angriberen saa vilde forstumme.

Om Christendom er Sandhed o: om Christus er Den han siger sig, kan egentlig kun afgjøres i Samtidighedens Situation, der ret piner det Pathologiske frem.

Vil man da blot nogenlunde have en Mening derom, maa man først anvende al sin Phantasie for at faae dog et Indtryk af Samtidighedens Spænding.

Men i det Sted sætter ikke engang en Lærd, nei næsten en Videnskab sig hen, og grunder over — hvad der væsentlig er at forstaae pathologisk. Fremdeles: man er nu 1800 Aar fjernet fra Samtidighedens Spænding — og man er saa godt som ganske apathisk. Men endnu mere: man bliver anonym, det er en Afstand af om muligt 18000 Aar, det er den størst mulige Qvalitets-Misforstaaelses Afstand. Det skal være Sagen selv. Hvilken Sag? Sagen er jo med eller med hvad der har udgivet sig for en Autoritet og altsaa vil virke pathologisk. Naar man tager det bort, tager man in casu ogsaa Sagen bort. Hvad vilde man dømme om en Herredsfoged, der læste en Ordre fra sin Amtmand ikke som en Ordre men som en Produktivitet, han kritisk vurderede og prøvede, og meente, at det var det han skulde gjøre, og vel endog indsendte denne sin „velskrevne" Kritik til Amtmanden: mon han ikke vilde blive afsat som sindssvag?

Naar der er Spørgsmaal om en Autoritet, saa er Det at det er en Autoritet: Sagen — ergo kan der hverken stribes objektivt eller anonymt derimod. Jeg skal være samtidig dermed, og i egen Person gaae hen til Christus og sige: Du er en Bedrager.

[I Randen:] Anonymt kan i det Høieste Christendommen forsvares; thi Forsvareren stiller sig jo lavere, og gjør det maaskee just for ikke at forvexles med en Apostel, en udmærket

Christen og Deslige. Men angribes kan da ikke anonymt; thi Angriberen stiller sig jo ligeoverfor Autoritet, der just er Personlighed. Angriberen bærer sig da saaledes ad: han siger „jeg vil angribe denne Autoritet", men ved at være anonym har han forud afgjort Sagen og udtrykt, at denne Autoritet ingen Autoritet er. Det Hele er altsaa Confusion.

Der gives kun eet Beviis for Christendommens Sandhed og ganske rigtigt det pathologiske, naar Syndens Angest og den besværede Samvittighed piner et Menneske til at passere den smalle Linie mellem Fortvivlelse indtil Afsindighed — og Christendom.

Der ligger Christendommen.

Frygteligt at see den Letsindighed og Ligegyldighed og Tryghed med hvilken Børn opdrages: og dog er ethvert Menneske væsentligen hvad han bliver naar han er 10 Aar gammel; og dog vil man finde, at næsten alle bære en Skavank fra deres Barndom, som de ikke forvinde i det 70de Aar; samt at alle ulykkelige Individualiteter gjerne forholde sig til et forkeert Barndoms-Indtryk.

O, veemodige Satire over Menneskeslægten: at Styrelsen derfor har udrustet næsten ethvert Barn saa rigt, forbi den vidste forud, hvad der forestaaer det: at skulle opdrages af „Forældre" ɔ: forklubbres saavidt et Menneske formaaer det.

Bøn.

Af din Haand ville vi modtage Alt. Er det Ære og Hæder, der bydes, vi ville modtage den af Din Haand; er det Forhaanelse og Spot, vi ville modtage den af Din Haand. O, at vi maatte med lige Tak og Glæde modtage det Ene som det Andet; stor Forskjel er der dog ikke — og for os

vilde der ingen Forskjel være, hvis vi saae ene paa det Afgjørende, at det kommer fra Dig.

Maaskee forlanges det slet ikke, at Du skal lade Dig ihjelslaae for Christendommen eller bringe mange Offre; men Du skal have budt absolut. Men saa kan jo Ingen see, om et Menneske har gjort det eller ikke? Nei, det skal han heller ikke; medens dog maa erindres, at man af et Menneskes hele Liv, naar man lægger alle ydre Dele sammen, kan faae en Slags Mistanke. Dog er Du alligevel reen, saa skal Du finde Dig deri som i Dit Kors, at Du maa taale denne Misforstaaelse, som havde Du i Dit Indre ikke budt absolut — det er det Mindste Du kan lide til Vederlag for, at Du ikke kom til Virkelighedens Farer.

Christus standsede Paulus og sagde: Saul, Saul, hvi forfølger Du mig. En almindeligere Omvendelses Katastrophe er det maaskee, naar Christus standser et Menneske og siger: Saul, Saul, hvi flyer Du mig, hvi er Du bange for mig, jeg er jo just Din Frelser. Det er nemlig Gjennemgangskrisen til at blive Christen, at Den, der skal blive det, først er angest for Christus, om han dog forholder sig til ham.

[I Randen:] Herpaa kunde anvendes de Ord Engelen siger til Maria Magdalene ved Graven: frygt ikke — Du søger Jesum af Nazareth, thi der er virkelig først i Den, som søger Jesum, en Frygt for ham, for hans Hellighed, inden Fortrøstningen til hans Naade og Barmhjertighed kommer.

Hvorledes det gaaer til med Presse-Nederdrægtigheden og hvorledes den virker demoraliserende ɔ: Loven for denne Demoralisation, det har jeg da seet meget nærved.

Tag Goldschmidt, eller P. L. Møller, mon Nogen af dem havde vovet personligt at insultere mig eller blot at være uhøf-

lig, nei, i Personlighedens Situation vilde de udtrykke Høflighed og endog en distingueret. Selv P. L. M. og selv i et Blad (altsaa ikke i personlig Situation) men vel at mærke i et anstændigt Blad med Navn under: hvor ærbødigt svarede han ikke, og det efter at have faaet en saadan Tiltale som min til ham i „Fædrelandet". Jeg sigter herved til hans Replik til mig i Fædrelandet.

Men anonymt, og paa Foragtelighedens priviligerede Tumleplads, der vovede de det.

Det var altsaa den første Løgn; den Løgn, at det var Løgn, at disse Anonyme vare modige o. s. v. Forstod den simple Mand dette Sammenhæng, vilde det nedsætte dem meget hos ham; thi han troer, at saadanne Karle maae da være Satans modige, siden de have Mod til — at skrive, han seer ikke nærmere og seer Feigheden.

Saa læser da Tusinder og Tusinder Bladet og de handle friskt væk — enhver Kræmmersvend o. s. v. han vover personligt at insultere mig. Er det da, fordi han er værre end G. og P. L. M.? Paa ingen Maade, men her er i den almindelige Forestilling en uhyre Forvirring, som ligger i uklare sædelige Begreber.

Hvis jeg vilde spørge f. E. i Forhold til det at insultere mig: hvo er det, der har gjort det? saa svares: P. L. Møller eller Goldschmidt. Kræmmersvenden o. s. v., alle disse Tusinder de ere efter deres Mening uskyldige: de have blot læst, og tage Hensyn til hvad der har staaet i et Blad. Men just forbi de saaledes formeentligen ere uskyldige, just derfor vove de, hvad da de to Frække end ikke vovede. Ei heller kan jeg faae Ram med ethvisst Accent paa de Enkelte af disse Tusinder, thi hver især undbrager sig med, at han er uskyldig, det er P. L. M. og G. — og De ere anonyme.

See heraf har jeg lært Noget. Skulde jeg skrive en Presse-Lov, jeg veed nok hvad jeg gjør. I Forhold til Dag-Pressen ubetinget lægger jeg en stor Deel af Ansvaret over paa Subscribenterne. En Subscribent er en meget væsentligt Medskyldig. Naar man i Forhold til et Tyverie spørger:

hvo har gjort det? saa udfinder Retten den Skyldige og han straffes. I dette Forhold er det aldeles i sin Orden, at Een, kun Een straffes, da hele Forbrydelsen jo er begaaet ene af ham.

Men i Forhold til Presse-Forbrydelse, hvori ligger her det for Samfundet Farlige? fornemlig i Udbredelsen. Og dog er det paa dette Gebeet man affindigt har opfundet at straffe det mindst Mulige, endog en Sjouer, som ikke var Forfatter.

Nei, er Forbrydelsens Farlige Udbredelsen, saa er ogsaa en Subscribent Medskyldig.

Fremfor Alt maatte der nu ikke taales anonym eller falsk Subscription. Subscribenternes Navne paa ethvert Blad skulde paa det Nøiagtigste trykkes offentligen, og Redakteuren under store Mulcter være forpligtet til at indestaae for Rigtigheden.

Dernæst skulde Subscribenterne mulcteres med Forfatteren. Forbrydelsen bestaaer ikke saa meget i, at Peer Madsen siger noget Løgn og lader det trykke, men Forbrydelsen bestaaer i, eller er i Forhold til Udbredelsen, altsaa i Forhold til Subscription. Ergo: jo større Subscription jo større Mulct.

Dog vil jeg nu ikke videre udføre det her; men vist er det, her ligger en rigtig Tanke: at Presse-Forbrydelse er forskjellig fra al anden Forbrydelse derved, at Udbredelsen egentlig er Forbrydelsen, og at dette bør ombanne hele Lovgivningen i Forhold til Pressen.

---

*) Min Ulykke eller Det, der gjør mig mit Liv saa vanskeligt, er, at jeg er spændt en Toneart høiere end andre Mennesker, og hvor jeg er, hvad jeg foretager mig, ikke har med det Enkelte at gjøre, men altid tillige med et Princip og en Idee. De Fleste tænke i det Høieste over, hvilken Pige de skulle ægte: jeg maatte tænke over Ægteskabet. Og saaledes i Alt.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Nu gaaer det mig i Grunden ligesaa. De Fleste tænke høist over, hvilket Embede de skulle søge, nu er jeg lykkelig vel inde i hele den Anstrengelse, i den Ideekamp, det Princip-Spørgsmaal, hvorvidt det christeligt er i sin Orden med saakaldte christelige Embeder.

Vistnok er det, Det der gjør mig upopulair er endda ikke saa meget mine Skrifters Vanskelighed som min egen personlige Existeren, det at jeg ved al min Stræben ikke bliver til Noget (den endelige Teleologie), ikke tjener Penge, ikke faaer et Embede, eller bliver Ridder, men paa enhver Maade bliver til Ingenting, ovenikjøbet forhaanet. Dette er nu i mine Tanker egentlig det Store ved mig, hvis der er noget Stort. Det koster mig ogsaa Kamp og Anstrengelse, thi ogsaa jeg er Kjød og Blod — og dog er det just derfor jeg miskjendes og mishandles.

Ogsaa saaledes er der en Syndens Angest, der flyer, idetmindste til en vis Grad, Christus og dog forholder sig til ham. At En, der vil fortsætte sin Synden, flyer Christus: det er da ganske i sin Orden. Men noget Andet med En, der i Syndens Angest flyer om muligt enhver Fristelse, eller enhver Anledning til Fristelse: man skulde troe, at han ubetinget maatte søge til Christus og der finde Hvile. Men det er ikke altid sagt, og ikke altid saa ganske lige at forstaae. I sin Angest kan han stundom være af den Mening, at der dog gives et sikkert Sted, hvor han kan undgaae Fristelsen; naar hans Forstand mener at have udfundet det, bliver han roligere, og Fristelsen viger virkelig. Det er nu Altsammen ganske godt, og menneskelig talt maatte man jo endog rose ham. Men lidt Svig er der dog deri. Han mener (og deri ligger just Anfægtelsens Angest) at det er ham umuligt, at bestaae i Fristelsen; naar hans Forstand indestaaer ham for, at have fundet

et Sted, hvor Fristelsen (der antages at komme udenfra, og just det hører med til „Angesten“ og til at vise, at der dog er noget Redeligt i ham; thi kom Fristelsen fra ham selv, saa var det jo umuligt at finde noget saadant Sted) ikke kan naae ham: saa er han tryg. Men hvad vil det sige? Selv om han beder og nok saa inderlig paakalder Christi Navn, er Christus dog ikke en Frelser for ham. Han kæmper selv saa godt han kan, bruger, om man saa vil, redeligt al sin Forstand for at undgaae Fristelsen, saaledes tryg undgaaer han virkelig Faren, og henfører nu maaskee dette takkende til Christus. Men den Tro har han ikke, at Christus i Fristelsen vilde hjælpe ham til at seire over Fristelsen.

Dette er een af de piinagtigste Former af Anfægtelse.

Menneskelig talt havde Jobs Hustru i en vis Forstand Ret. O, thi det er i Sandhed, menneskeligt, en meget stor Byrde mere, naar man lider saaledes, saa tillige at skulle anstrenges af den Tanke, at Gud alligevel er Kjerlighed. Det er som til at tabe Forstanden over — og, menneskeligt, er det langt lettere at fortvivle og dermed Punctum.

I Lidelser og Anfægtelser er der virkelig saadanne Combinationer, hvor, menneskelig talt, Tanken om Gud og om at han alligevel er Kjerlighed, gjør Lidelsen langt mere anstrenget. Her gjælder det at Troen prøves, at Kjerligheden forsøges, om man virkelig elsker Gud, virkelig ikke kan undvære ham. Menneskelig talt maatte en saadan Lidende og Anfægtet have Ret i at sige: Det Hele vilde dog blive mig mindre qvalfuldt, naar jeg ikke havde Guds-Forestillingen med. Enten piner nemlig det, at Gud den Almægtige, som saa let kan hjælpe, at han lader En hjælpeløs; eller det piner En, denne Korsfæstelse af sin Forstand, at Gud alligevel er Kjerlighed, at det er et Gode, der vederfares En. Det er, menneskelig talt, frygteligt saaledes, i Henseende til at have en Mening og en Smule Forstand om, hvad man dog synes at kunne have en Dom om, den egne Lidelse — saaledes at blive som en Spurv

eller endnu mindre. Det Lettende ved Fortvivlelsen er dens uforstyrrede Enighed med sig selv om, at Lidelsen er utaalelig. Det Anstrengende ved Guds-Forestillingen er, at skulle forstaae, at Lidelsen ikke blot er til at udholde, men er et Gode, en Gave af en Kjerlighedens Gud. Tag dette! Naar et Menneske tilføier et andet Menneske en Lidelse, og han da selv vil være den Grusomme, der siger: det er Grusomhed — deri er Lindring. Men naar han, der tilføier En Lidelsen, siger: det er en Velgjerning — det er jo til at tabe Forstanden over, menneskelig talt.

Dog er dette kun en Anfægtelse, der kan være frygtelig nok, saa længe den staaer paa. Men saligt at holde ud med Gud. I første Lectie gjælder det blot om strax at gribe Guds-Forestillingen, saa faaer man Lindring. I anden Lectie (og her ligger egentlig Anfægtelsen) er det som var det Guds-Forestillingen selv, der forøgede En Qvalen. Her gjælder det, troende at holde ud. Slipper Du ikke Gud, ender det dog med, at Du saligt samstemmer med Gud i, at denne Lidelse var en Velgjerning. Thi Ret vil Gud have, ubetinget; o, men Salighedens Høieste er just ogsaa, jo mere ubetinget Gud faaer og gives Ret just i hvad der, menneskelig talt, syntes at være næsten som en Indvending mod ham. Gud vil ubetinget troes; men Han, den Uendelige, kan ikke Andet end at skrue Troens Priis uendelig op. O, men saligt at troe; saligere i samme Grad, som Prisen bliver høiere. Tro ikke at Troen taber, naar Du maa kjøbe den dyrt: jo dyrere Du kjøber den, jo saligere. Veemodigt, beskæmmende, at have, hvis det var muligt, kjøbt det Høieste for en ringe, for Spot-Priis: saligt at have kjøbt det til den høieste Priis. Selv en Elskende taler jo saaledes, han er ikke glad ved at have kjøbt den Elskede for godt Kjøb, jo dyrere han har kjøbt, jo gladere er han, just Prisen er Glæden. Dog er i Forhold til Elskov den Mislighed mulig, at tilsidst næsten Prisen kunde interessere ham mere end den Elskede; men dette er umuligt i Forhold til Troen.

Noget Lignende var vistnok Lessings Mening med de Ord: at han vilde vælge den venstre Haand, den bestandige Stræben. Men Uret havde han dog, forsaavidt det er lidt for erotisk, og smager lidt for meget af Det, ogsaa i Forhold til Sandhed, at ville ansee Prisen for mere værd end Sandheden. Men dette er egentlig en Art Selviskhed, og kan let blive en farlig, jo en formastelig Afvei.

Vi tale vistnok i Christenheden om en aabenbaret Gud, men for hvor Mange er han ikke endnu en skjult og forborgen Gud?

En noget lignende Bemærkning har jeg læst hos Tersteegen, dog ikke saaledes redigeret, men: at hidtil Gud havde været skjult for ham, og at deraf forklarede han sig, at han hidtil ikke havde elsket Gud ganske anderledes — saaledes eller noget Lignende er det hos Tersteegen.

---

1 Joh. 2, 21 skulde være Loven for Christendoms-Forkyndelse i Christenhed: jeg skrev ikke til Eder, fordi I ikke vide Sandheden (det er i Forhold til Hedninger) men fordi I vide den.

Alt dette Verdenshistoriske, og Grundene, og Beviserne for Christendommens Sandhed maae bort; der er kun eet Beviis: Troens. Dersom jeg virkelig har en Overbeviisning (og dette er jo en Inderlighedens Bestemmelse i Retning af Aand) saa er min Overbeviisning mig selv altid høiere end Grundene, Overbeviisningen er egentlig Det, som bærer Grundene, ikke Grundene Det, som bærer Overbeviisningen. I denne Henseende har Æsthetikeren i Enten—Eller paa sin Viis Ret, naar han i eet af Diapsalmata*) siger: at Grunde

*) [„Enten—Eller“, fjerde Udgave, I p. 19.]

er noget besynderligt Noget, naar jeg ikke har Lidenskab seer jeg stolt ned [paa] Grundene, og naar jeg har Lidenskab, svulme Grundene op til det Uhyre. Det han taler om, og som han kalder Lidenskab, er det Lidenskabelige, det Inderlige, hvad just en Overbeviisning er. Saa libet som en Hane kan lægge Æg, høiestens Vindæg; saa libet kan „Grunde", og bleve de end nok saa længe ved at omgaaes hinanden, avle eller føde en Overbeviisning. En Overbeviisning kommer andetstedsfra. Det er hvad jeg etsteds i nogle Problemer, som ere skrevne paa et Ark Papir, der er klæbet paa Pap, har meent med det Problem: om Forskjellen mellem en pathetisk og en dialektisk Overgang.

Forholdet kan da umuligt blive dette, at man holder sin Overbeviisning bagved, og derimod rykker frem med Grundene. Nei, Ens Overbeviisning, eller Det at det er Ens Overbeviisning, at det er min, Din Overbeviisning (det Personlige), det er det Afgjørende. Grundene kan man tale om halvt humoristisk: nu, vil Du endeligen have nogle Grunde, saa kan jeg gjerne tjene Dig dermed, vil Du have 3 eller 5 eller 7, hvor mange vil Du have; men jeg kan intet Høiere sige end dette: jeg troer. Dette er dette Mættelsens Positiv, ligesom naar en Elskende siger: hende elsker jeg, og hverken taler om at han elsker hende høiere end Andre elske deres Elskede, ei heller taler om Grundene.

Altsaa Overbeviisningen skal i Spidsen, dermed Personligheden, Grundene nedsættes til et Lavere: dette er atter lige det Omvendte af al den moderne Objektivitet.

Min eller et Menneskes Udvikling gaaer saaledes for sig. Maaskee begynder han ogsaa med nogle Grunde, men dette er det Lavere. Saa vælger han; under Ansvarets Vægt for Gud bliver saa ved Gud en Overbeviisning til [i] ham. Nu er han ved Positiv. Sin Overbeviisning kan han nu ikke forsvare eller bevise ved Grunde, det er en Selvmodsigelse, da Grunde ere det Lavere. Nei, Sagen bliver videre personlig eller Personlighedens. Sin Overbeviisning kan man kun forsvare ethisk,

personligt ɔ: hvilke Offre man er villig til at bringe for den, hvilken Uforfærdethed man har i [at] fastholde den.

Der gives kun eet Beviis for Christendommens Sandhed: det indre Beviis argumentum spiritus sancti.

I 1 Joh. 5, 9 er dette antydet. „Dersom vi antage Menneskers Vidnesbyrd" (dette er alle de historiske Beviser og Betragtninger), „da er Guds Vidnesbyrd større" ɔ: det indre Vidnesbyrd er større. Og nu i V. 10: „Hvo som troer paa Guds Søn, har dette Vidnesbyrd i sig selv."

Det er ikke Grundene, der begrunde Troen paa Guds Søn, men omvendt Troen paa Guds Søn er Vidnesbyrdet. Det er Uendelighedens Bevægelse i sig selv, og anderledes kan det ikke være. Ikke Grundene begrunde Overbeviisningen, men Overbeviisningen begrunder Grundene. Alt det Tidligere er Forstudium, noget Præliminairt, noget Forsvindende, saasnart Overbeviisningen kommer og forvandler Alt, eller vender Forholdet om. Ellers var der heller ingen Hvile i en Overbeviisning; thi saa maatte det at have en Overbeviisning være, ieetvæk at repetere Grundene. Hvilen, den absolute Hvile i en Overbeviisning, i Troen er just, at Troen selv er Vidnesbyrdet, Overbeviisningen det Begrundende.

De saa ofte misbrugte Ord: „salige de Øine og Øren, som saae og hørte hvad I saae og hørte," de ere da — o, hvor det dog slaaer til — de ere da sagte „til Disciplene i Særdeleshed". Det er hvad jeg altid har forfægtet, men jeg har glemt, at det staaer i det nye Testamente cfr. Luc. 10, 23.

Men ellers har man travlt nok med at udhæve hvad der er sagt til Disciplene i Særdeleshed, f. E. hvad der staaer i Bjergprædiken om Forsagelse af Verden, om at lide Forhaanelse o. s. v. Det glemmer ingen Præst at indskærpe, at det er sagt til Disciplene i Særdeleshed. Men paa det andet Sted glemmes det; her skal det være gjældende om Enhver udenvidere: saligt at have været eller at være samtidig med

Christus, at see — ja hvad kun den Troende kan see, og hvad naturligviis aldrig kan være saaledes forbunden med Forfærdelse at see, som i Samtidigheden.

Hvad er det egentligen der har gjort mig til religieus Taler? Det at jeg er en Tilhører. Det vil sige, mit Liv var saa forviklet og anstrenget, at jeg i Sandhed følte Trang til at høre et veiledende Ord. Jeg hørte og hørte — men skulde det jeg hørte være Christendommen, saa var jeg ikke til at hjælpe. Saa blev jeg selv Taler. Deraf kommer det, at jeg, hvad vistnok sjelden vore Præster veed, med Bestemthed veed, at der er Een, der har Gavn af disse Taler: jeg selv. Jeg er lige det Modsatte af andre Talere: de have travlt med at tale til Andre — jeg taler til mig selv. Og vist er det tillige, at forsaavidt Andre ikke mene at kunne have Gavn af mine Taler, saa maa det være fordi deres Liv er altfor let, altfor lidt anstrenget, udenfor Farerne.

Det var en meget smuk Tanke af Tersteegen (i hans Prædiken over Røveren paa Korset) at Christi Bøn: Fader forlad dem, de vide ikke hvad de gjøre, at denne Prædiken, eller at dette Ord har omvendt Røveren, at han er blevet grebet af Christi Kjerlighed, at bede for sine Fjender.

Og i samme Prædiken er det godt benyttet, at jo Røverens Tro strax bliver sat paa Prøve. Thi Øieblikket efter sukker Den, der havde tilsagt ham at være med Ham i Paradis: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig. O, det var jo Den, paa hvem Røveren havde bygget sit Haab.

Og rigtigt bemærkes der, at man ikke beraabende sig paa Røveren kan udsætte sin Omvendelse til det Sidste, thi Røveren havde vel ikke før hørt et Ord om Christus.

Feilen i Middelalderen og som ellers har gjentaget sig er: at Den, der handler particulairt vil gjøre dette til Regel

for Andre. Ikke at gifte sig, er aabenbart at handle particulairt. Det kan for den Vedkommende være aldeles Gud velbehageligt. Men noget Andet er, at opstille det som Regel, ja endog blot for den Sags Skyld at indvie Andre deri. Det Particulaire er Undtagelsen, og skal blive sig bevidst som saadan, ja maa derfor saa langtfra raade Andre til det Samme, at Undtagelsen tværtimod skal raade Andre til at gjøre det Almene. Kun da er nemlig det Particulaire sandt, naar det har Primitiviteten i Guds-Forholdet. Kun det primitive Guds-Forhold kan forsvares ligeoverfor det Almene. Alt hvad der ikke har denne Primitivitet er eo ipso uberettiget, naar det vil være Undtagelse.

For at blive ved det tagne Exempel: ikke at gifte sig, saa er her Sagen let at vise, hvorledes det bør gjøres. Beslutningen bliver en absolut taus i Individet. Han lever nu hen ugift, ganske rigtigt, men det kan, hvis han tier, ingen Trediemand controllere.

Det Non-Factum kan forklares paa 17 Maader. En Tidlang lægger slet Ingen Mærke dertil; thi der er jo dog ingen normeret Alder for det at gifte sig. Saa tænker man, at han gaaer som Andre og seer efter en Pige. Nu saa gaaer Tiden hen — han forbliver ugift. Dette Non-Factum kan forklares paa 17 Maader.

Middelalderens Feil var at gjøre det vitterligt, og da endnu galere, at gjøre det til noget Fuldkomment eller Fortjenstligt.

Selv har jeg oplevet denne Collision. [....]

Det er meget godt af Tersteegen.

„Die Gelehrten sind meist Schuld daran (i Strid om Ord og Distinctioner), die doch bedenken sollten, daß nicht der Tausendste unter wahren Gläubigen einen völligen Begriff von verschiedenen ihrer Ausdrücke und Distinctionen habe, gleichwie hingegen tausend Andere die Worte der Wahrheit, nicht aber die Wahrheit der Worte haben."

I en lille Opsats: von dem Glauben und der Rechtfertigung, i min Udgave p. 474.

Det er en ganske mesterlig Distinction af Luther, som findes i Prædikenen over Evangeliet om Lilien og Fuglen.

Troen er jo uden Bekymring, hvorledes forklares det da, at Skriften paa andre Steder anpriser det at være bekymret?

Luther svarer: i Christendommen dreier Alt sig om Tro — og Kjerlighed. I Forhold til Troen gjælder det nu, at Bekymringen er syndig. Derimod i Forhold til Kjerligheden er Bekymringen aldeles paa rette Sted.

Mesterligt! Men Ulykken med os Mennesker er just, at vi gjerne have Bekymringen paa urette Sted (ɔ: i Forhold til Troen, saa Bekymringen er Tvivl, Vantro o. s. v.) og saa sjelden paa rette Sted! O, hvor sjelden er egentlig Kjerligheds-Bekymring — og hvor almindelig er Bekymring!

Hvoraf kommer det, at Børn, som ere strengt opdragne, ikke græde, naar de falde og støde sig? Deraf, at de veed, at faae Forældrene det at vide, faae de Prygl ovenikjøbet. Altsaa hvorfor? Forbi Faldets Smerte ikke er dem den endelige, den definitive. Og hvoraf kom det, at en ældre i Gudsfrygt strengere opdragen Generation kunde taale saa Meget uden at klage? Deraf, at Forestillingen om: at det var Guds Straf, strax var ved Haanden, altsaa fordi Smerten selv ikke var den sidste, den definitive, men Straffen det Deriverende.

Og hvoraf kommer det, at nutildags og især jo mere begunstiget et Menneske er i udvortes Henseende, desto mere lider han under end den mindste Gjenvordighed? Det kommer deraf, at ingen høiere, ingen ethisk Forestilling deriverende og opfriskende træder til.

Igaar læste jeg følgende Retssag i en af vore Aviser. En Haandværkssvends Kone kommer hjem og finder at hendes Mand har hængt sig. Man tænke sig hendes Forfærdelse.

Hun faaer ham taget ned — og maa saa vende sig til den anden Side, for at tage sig af sit spæde Barn, der skriger i Buggen. Derpaa render hun da ud for at faae Hjælp; to Doctorer træffer hun ikke hjemme; gaaer saa til en Kone hun kjender for at faae Raad; faaer endelig fat paa en Barbeer — naturligviis, det er for sildigt. Og hvad saa? Ja hør nu blot. Saa bliver der anlagt Justitssag mod hende, at hun ikke har viist tilbørlig Forsigtighed for at skaffe Livet i ham igjen. Forbarmende Gud! Dog det er noget Andet, der er faldet mig paa. Lad denne Rædsel være hændet i en mere begunstiget Familie — hvilken Sorgen var her ikke blevet, og vel med Føie, men maaskee dog ogsaa hvilken fortvivlet Sorgen, som Condolerende vilde deeltage i. Men den stakkels fattige Kone! Ja, hun kan takke Justitsen, hun fik Andet at tænke paa, hun faaer som sagt en Sag, og bliver dømt i en Mulkt af 10 Rd. See, vist er det, at det er et ypperligt Derivations-Middel; men Justitsen!

Deri har Luther atter fuldest Ret. Troen kan Ingen see, den er et Usynligt, saa Ingen kan afgjøre om et Menneske har Troen. Men Troen skal kjendes paa Kjerligheden. Nu har man jo rigtignok villet igjen gjøre Kjerligheden til noget usynligt Noget, men derimod vilde vel Luther, med Skriften, protestere; thi christeligt er Kjerligheden Kjerligheds-Gjerning. Det er egentlig et uchristeligt Begreb af Kjerlighed, at den er en Følelse o. D. Det er nemlig den æsthetiske Definition, passer derfor ogsaa paa det Erotiske og alt Sligt. Men christeligt er Kjerlighed: Kjerligheds-Gjerning. Christi Kjerlighed var ikke den inderlige Følelse og det dybe Hjerte o. s. v., men den var den Kjerlighedens Gjerning, som er hans Liv.

Det er en skarpsindig Bemærkning af Tersteegen (p. 378), som han dog ikke selv synes ret at have fattet, at der ikke

staaer om Maria at hun har valgt den bedste Deel — men den gode Deel ɔ: den uden al Sammenligning bedste Deel.

Det vil sige, Positivet er mere end Superlativet. Det er Noget jeg ogsaa i andre Henseender har bemærket. Det høieste Udtryk for Elskov, eller Udtrykket for den høieste Elskov er: jeg elsker Den og Den. Siger man: jeg elsker mere end alle Andre, eller jeg elsker som Ingen nogensinde har elsket den Elskede, saa siger man Mindre, Superlativet trækker fra, og viser at der i Elskoven er en uerotisk Sammenligning.

Derfor er det ogsaa, som jeg har viist etsteds i denne Journal, at „Grundene" i Forhold til Troen ere subtraherende. Jeg troer — ikke eet Ord mere, er Maximum; har jeg 17 Grunde, saa er min Tro mindre, og endnu mindre hvis jeg har 18.

Ved forleden Dag at slaae op i 1ste Bind af Skrifter af Forfatteren til en Hverdags-Historie, saae jeg et Citat af Schiller, som slog mig, der siges om En: „han forbandt en Verdensmands Blik med en Sværmers Hjerte."

Det er en ganske fortræffelig Prædiken af Tersteegen: am Erscheinungsfeste 1755 over Matth. 2, 1—12 (i min Udgave p. 117 o. ff.). Især er det andet Moment i dybeste og inderligste Forstand Sandhed, saa erfaret, saa oplevet. Sandeligen, i ham er der indre Sandhed.

Det er rhetorisk smukt i Seneca's Skrift de ira i Begyndelsen. For at vise, hvor umenneskelig og uværdig for Mennesket Vrede er, danner han en Sætning, hvis Antitheses ere: Mennesket er født til gjensidig Understøttelse, Vreden til Fordærvelse o. s. v. (det er i Kap. V), saa Menneske — og Vrede sættes mod hinanden.

Mandag d. 25 Juni.

*) Pfui, pfui!

Altsaa jeg har dog villet, eller vel meent at burde handle klogt, saa jeg først skulde sikkre mig en Stilling, og saa udgive Skrifterne pseudonymt. En ypperlig Fortolkning af det først at søge Guds Rige! Og hvad vilde det saa hjælpe mig, naar jeg saa dog segnede under Vægten af at have handlet klogt, og jeg saa dog alligevel skulde nedlægge Embedet igjen. Det Hele med Bekymringen for at man skulde negte mig et Embede, er vistnok Hypochondrie, alle mine andre Bekymringer ere vistnok ogsaa i høi Grad forsatte med Hypochondrie; men i ethvert Fald: lad det tynge, der skal dog ikke handles klogt.

Dette var mig saa levende igaar (Søndag). Det har igjen i længere Tid piint mig, at jeg havde betænkt at ville lade være at udgive for at gjøre Skridt til at arrangere mig en Stilling. Der er et Ord som skyldes mig selv, hvilket jeg i den senere Tid uvilkaarligt har havt i min Tanke, »at Gud ikke er tjent med Mennesker, der klikke i det afgjørende Øieblik«. Det har piint mig, hvad jeg etsteds har læst i Fenelon, at det maa være frygteligt for et Menneske, »af hvem Gud har ventet Mere, eller hvem Gud havde regnet paa i en yderligere Afgjørelse.« Derimod har det slaaet mig hvad jeg idag læste i Fenelon 2den Deel p. 26 (det er Claudius' Oversættelse). Og især hvad jeg igaar læste i Tersteegen i Juleprædikenen p. 141: »De Vise gik en anden Vei«; thi vi skulle altid være rede til at følge Guds Førelse.

---

*) [Skrevet paatværs i Journalen.]

Det Hele nemlig med at det skulde være et høiere Sving end jeg havde tænkt mig, er vel sandt, men saa Meget tør dog vel heller ikke et Menneske forlange, at han strax skal forstaae sig selv heel i heel Gjennemsigtighed. Og er ikke successive min Tanke blevet forandret, er jeg ikke ved Styrelsens Indgriben blevet Forfatter i en ganske anden Forstand end jeg oprindeligt havde tænkt? Og oprindeligt, hvad tænkte jeg da? Lad mig samvittighedsfuldt gaae beherigt langt tilbage i Tiden. Da jeg forlod hende, hvad var da min Tanke? Den var: jeg er en Poeniterende; et Ægteskab er her en Umulighed, det vil altid beholde en Skygge, som gjør det ulykkeligt og som desuden protesterer Vielsen. Paa den anden Side, og det tænkte jeg ogsaa, det veed Gud, selv om jeg vilde glemme det eller lade som havde jeg glemt det; paa den anden Side: en afgjørende religieus Existents, som jeg føler Trang til, og som jeg qua Poeniterende maa have den mulig, hvis jeg vil være redelig mod Gud, lader sig heller ikke forene med et Ægteskab. Vil Gud bringe mine Synder over mig, saa skal jeg ikke være ved et Falsum i det Tilfælde, for et andet Menneskes Skyld at maatte bede Gud om at skaane mig, et andet Menneske til hvem jeg ved et Falsum i saa Fald var blevet knyttet. Det vil sige: mit Liv maatte enten blive en fortvivlet Nydelse — eller en saa ubetinget som muligt gjennemført Existents.

Og nu skulde jeg (NB.*) standse og faae et Kjetterie, og bedrage Gud, han som saa faderligt og saa lempeligt har ført mig mere og mere ud i Afgjørelser, som jeg

*) NB. Senere Bemærkning. Men her er dog aabenbart Noget forbigaaet, at jeg dog ogsaa den Gang tænkte mig at være For-

ikke vilde kunne have udholdt, hvis jeg strax havde forstaaet Alt. O, pfui over mig. Og fordi jeg har nølet saa længe, er Alt blevet sværere.

Historisk Anmærkning. For dog at forvisse mig om, at det ikke er fordi jeg krymper mig ved at gjøre Skridt i modsat Retning, var jeg iforgaars (Løverdag, efterat jeg om Fredagen ikke havde truffet Mynster) hos Madvig, men traf ham ikke. Det var nu [u]heldigt nok. Thi dette tør jeg dog sige til mit Forsvar, at jeg denne Gang, som jeg pleier, tænkte at gjøre disse Skridt men bestandigt med den Mulighed, just saa at faae Fart til at handle i modsat Retning; dette er nemlig Noget som ligger i mit Væsen, fordi, hvad der frister mig som Mulighed, naar det viser sig at kunne blive Virkelighed, bliver mig noget Andet. — ([Senere Bemærkning:] Ja, det er sandt. Gud give man havde tilbudet mig en Embedsstilling, saa vilde det vistnok blive mig langt lettere at forstaae, at jeg ikke kunde paatage mig den. Men her kommer det Selvplageriske i mig igjen; naar den ikke tilbydes mig, saa frygter jeg, at det er for at skaane mig selv, at jeg ikke gjør de fornødne Skridt.) — Altsaa Madvig traf jeg ikke. Nu stod Mynster tilbage. Hvor unødig [sic.] jeg end gaaer til ham, thi jeg har vel bemærket, hvor angest i Grunden han er for mig, især siden R. Nielsens Bog og den lille anonyme, som han vist har læst. For en tre Uger siden var jeg hos ham —

---

fatter uden oekonomiske Bekymringer, og i ethvert Fald at kunne faae hvad Øieblik jeg vilde et Præstekald.

Senere Bemærkning. Ja, og dette er meget afgjørende, thi just deri stikker jo egentlig Knuden. Men der er, som saa ofte, i hvad jeg saaledes skriver, tillige en vis Redaktion, det vil sige, Opfattelsen har en τελος, som her at forcere mig til at handle.

jeg saae strax, hvor vi vare, vexlede blot to Ord med ham, og gaaende op og ned af Gulvet, aldeles mod Sædvane. Derimod repeterede han atter og atter: »kjere Ven, kjere Ven« — men indlade sig vilde han ikke. Nødigt beqvemmede jeg mig derfor til at gaae til ham. Imidlertid gik jeg i Fredags, det ansaae jeg dog, scrupuløs som jeg er, for min Pligt, ikke at spare mig, for at det ikke bagefter skulde falde mig ængsteligt paa. I Fredags var han til Alters. I Løverdags vilde jeg saa gaae til ham; men saa skulde han prædike om Søndagen, og saa veed jeg, han Ingen gjerne taler med. Idag (Mandag) var jeg da hos ham. Ganske rigtigt: »god Dag, kjere Ven, og kjere Ven« — og derpaa sagde han: han havde ingen Tid at tale med mig, »jeg siger det saadan ligefrem«. Jeg forstod ham. Imidlertid forstod jeg mig dog at tage mig i det, og takkede ham derfor, fordi det jo røbede Tillid til mig. Og derpaa repeterede han dette »kjere Ven« vist 6 à 7 Gange, klappede mig paa Skuldrene og kjertegnede mig — det vil sige, han er bange for at tale med mig, thi han er bange for at komme for langt ind med mig. Han sagde rigtignok: »kom igjen en anden Gang«; men da han vel kan begribe, at det ikke bliver i denne Uge, og han saa reiser paa Visitats, saa er det jo let at forstaae. Naa Gud skee Lov at jeg har gjort det, og ikke sparet mig. Men Gud skee Lov, at jeg ikke kom til at tale med ham. Thi om jeg end egentlig blot vilde sondere, om muligt lægge en Stilling til Rette for mig, for saa først [?] at tage den definitive Afgjørelse: hvo veed, det kunde være blevet farligt for mig. Imidlertid har dog rigtignok mit foregaaende Liv lært mig det Modsatte. Thi just den Dag, da jeg gjorde Alvor af det med at ophæve Forlovelsen om Eftermiddagen, just den Dags For-

middag havde jeg sagt det Modsatte — og havde jeg ikke gjort det, havde jeg ikke havt Kraft til at gjøre det Modsatte om Eftermiddagen. Det ligger i, at jeg er som lutter Reflexion. Imidlertid er det dog vistnok det Bedste for mig, at det skete som det skete. Det der nemlig kunde hjælpe mig, var Forekommenhed med Hensyn til at gaae ind paa min Idee. Skete det, saa havde jeg nok faaet Kraft til at lade den fare, for at handle i modsat Retning. Men viste der sig Modstand mod at gaae ind paa min Idee om en Embedsstilling, saa kunde et saadant Forhold let virke skadeligt paa mig, og forlokke mig til at sætte flere Kræfter ind paa det Punkt for at naae dets Mulighed — thi dets Virkelighed vilde altid blive forbeholdt en ganske sidste Overveielse. Og et mislykket Forsøg i hiin Retning kunde maaskee bidrage til at give mig Afsmag for, hvad der egentlig beskæftiger mig.

O, pfui, pfui over mig! Alt det Overordentlige har Gud i ubeskrivelig Kjerlighed, Taalmod, Naade gjort mod mig og for mig: og saa skulde jeg i det afgjørende Øieblik svigte eller beskubbe Sagen.

Og hvad har det hidtil hjulpet mig? Har jeg havt Fred? Nei, inderst inde i mit Inderste, hvor jeg forstod at jeg skulde, der lurede en Angest, at Gud dog, hvis jeg ikke vilde med det Gode, tilsidst skulde tvinge mig, f. E. ved at lade mig gaae fra Forstanden eller paa anden Maade*), indtil jeg lærte at afdøe fra Verden og at lystre.

) Herl er der noget Usandt og Noget af en Digter-Stemning; da den Ulykke hændte med Strube), at han blev lidt confus, fordi han havde grublet for meget, faldt det mig paa, at mig vilde

*) [S. K.s Tjener.]

Eller en Angest, at jeg skulde komme til at gaae hele mit Liv hen med en i denne Henseende besværet Samvittighed, som en Qvinde, der har fordrevet sit Foster. Det Første (Angesten for at Gud skulde bruge Magt) er det ikke langtfra, at jeg næsten har saa smaat indulgeret, haabende paa, paa den Maade at faae Knuden løst, og Ansvaret skubbet af mig. Thi jeg har været saa angest for at sige for Meget om mig selv. — Pfui, pfui! Istedetfor at gjøre hvad jeg skulde — og saa ogsaa hvad jeg skulde, lade Gud raade i øvrigt for Alt! Behøver jeg Ro og Hvile, han skaffer mig den vel. —

De «tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger» blive saa at udgive, men naturligviis anonymt. Deri er saa det om Mynster*). Mere kan jeg ikke gjøre; jeg kan lade det blive sagt, men ikke personligt sige det. Hvor har atter her Styrelsen hjulpet mig, ved at holde mig dette tilbage indtil nu, at jeg ikke havde bundet mig selv ved tidligere og personligt at sige det.

Dersom Positionen ikke tages nu i dette Øieblik, eller dog nu snarest muligt, er Total-Virkningen af Forfatter-Virksomheden tabt; endsige da, naar jeg nu først skulde lade nogen Tid gaae hen, (og hvo veed hvorlænge) søge ind paa Embedsveien, og saa udgive det Øvrige lidt efter lidt og pseudonymt. Det Definitive er saa aldeles tabt: en Forfatter-Virksomhed, der forholder sig til sig selv, religieust understøttet. Det Definitive er saa

det nok blive farligt at lade være at producere, saa jeg netop i de Dage det stod paa arbeidede meget pedantisk nøiagtigt mit sædvanlige Qvantum. Derimod har jeg i Forhold til Udgivelsen af Bøgerne en Tidlang haabet paa, at Døden skulde hjælpe mig fra det.

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844—46", S. 548—556, jfr. S. 474.]

aldeles tabt, Samtidigheden, og det Hele gjort ubetydeligere — for at skaffe mig et Embede, og for at undgaae personlige Vanskeligheder.

Kort og godt; jeg forstaaer, og saa klart som muligt, at det er at besvige Sandheden, at beskubbe Gud (paa en Maade da ogsaa at besvige Staten, hvis jeg fortier Noget ɔ: at jeg har Noget liggende færdigt — for at faae et Embede), om jeg nu ikke gjør Alvor deraf og den ene Dag [?] hellere end den anden. Men det er mig, som er det over mine Kræfter. Men naar jeg kan gjøre det, naar jeg har Alt færdigt, naar det er Sandhed: saa skal jeg. Resten bliver Guds Sag. Først naar jeg har gjort det, faaer jeg Fred. Saa har jeg en god Samvittighed, saa kan jeg senere modtage, hvis der skulde bydes Noget, thi jeg bedrager ikke ved at fortie.

O, Gud — hvor tungt det end trykker paa mig — takke maa jeg Dig, at dog Øieblikket endnu er der, at det lader sig gjøre. Skeer det ikke med hele Forfatter-Virksomhedens voxende Fart — har der været standset: saa har jeg svigtet min Opgave: og saa, ja det lod sig aldrig indhente, det Usande var engang kommet ind, at hvad der hørte sammen som Eet, at det Sidste deraf er et Senere, ikke et Samtidigt. O, og Alt hvad Du har gjort for mig, o Gud, det var saa forringet — og jeg havde gjort det for at spare mig selv.

Stundom strider et Menneske vel saaledes, at han fristes til usandt at udsige Mere om sig selv end sandt er, i den Tanke, at dette Mere, dersom han var det eller dog ansees derfor, vil gjøre stor Lykke i Verden. Jeg har stridt paa en anden Maade: at ville gjøre mig selv til Mindre end hvad der i Sandhed er mig forundt,

fordi jeg meget godt forstaaer, at kun paa den Maade bliver jeg Menneskene taalelig, og kommer godt fra det. Det Andet kan blive, menneskelig talt, min Ruin især i et saadant Land som Danmark. Jeg stod mig bedst ved at fortie hvad mig er forundt — men det er at bedrage Gud. Ja vinkede Hæder og Ære det Overordentlige: oh, ja, da var det Selvfornegtelse at tie; men lige det Modsatte er Tilfældet, og derfor er det at bedrage Gud at tie.

Altsaa i Guds Navn! Det der ængster mig meest er «Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed». Det kan endnu lettelig holdes tilbage, det vil jo vare en god Stund inden jeg naaer dertil i Trykningen; men til den Tid finder jeg vel Kraft til at lade det gaae med.

Denne Gang lærer jeg, hvad det vil sige, at jeg gjerne vilde bede, at jeg maatte være fri for at gjøre dette Skridt — o, og derfor er det, at jeg en Tidlang haabede paa, at Døden skulde fritage mig. Og jeg lærer hvad det er at sukke: gid dog denne Ild var antændt.

Forøvrigt ingen Reflexioner! Nu vilde de blot matte og forvirre mig. Jeg holder saa ordknap som muligt fast ved dette: i Guds Navn.

Det har slaaet mig det Sted lige i Begyndelsen af Tertullians Bog om Taalmodighed (oversat af Ferd. Fenger i nyt theol. Bibliothek af J. Møller 16de Bind 1830 p. 64 o. ff.): jeg bekjender for Gud Herren, at jeg paa en temmelig letsindig maaskee endog uforskammet Maade har dristet mig til at skrive om Taalmodighed — jeg som selv staaer saa langt tilbage.

Det erindrer mig om min Collision, hvorvidt man ikke skulde turde fremstille Idealet af en Christen, uagtet man selv er langt tilbage. Eet er nemlig en Digter-Existents, som

aldeles ikke i Stræben forholder sig til Idealet, men blot fremstiller det; et Andet er, væsentligen selv at stræbe, men saa dog digterisk at fremstille Idealet, hvilket man selv er langt fra at være.

Det er som sagde Christus til Sjelen: hvor kan Du nu være angest for mig og blive mere angest i min Nærværelse; jeg er jo just Din Frelser. Tro mig jeg er det. Det er ikke en Forsikkring, her er hvad der er uendelig mere end Forsikkring, jeg lod mig korsfæste for Dig; kan Det ikke overbevise Dig, saa er det umuligt.

Hedningerne havde dog meget mere Takt for sømmelig Religieusitet i det daglige Liv end især vi Protestanter. Man tænke blot paa, hvorledes de ved deres Maaltider, Festligheder og næsten saaledes overalt, først mindedes Guderne.

Skulde Goldschmidt ville forsvare sig med, at jeg jo selv gav ham Lov til at udskjelde mig, da vilde jeg svare. „Med den Forklaring er jeg aldeles tilfredsstillet. I Sandhed, at Herr G.s Opførsel var drengeagtig, det vidste jeg nok; men at han i den Grad selv vilde vedgaae, at han i Forhold til mig kun var en Dreng eller rettere en Pog: det havde jeg ikke ventet. Jeg gav ham selv Lov! Ganske rigtigt! Et Barn vover naturligviis [ikke] at slaae Faderen. Men naar Faderen selv en Dag for Spøg siger til Barnet: Du maa gjerne slaae mig, saa slaaer Barnet Faderen — hvor urimeligt og inconseqvent, om Faderen vilde straffe Barnet eller vredes paa det, han gav det jo selv Lov. Saaledes, ikke med Hr. G., nei saaledes med den lille G. Jeg gav ham selv Lov, det er, han betragtede sig selv i Forhold til mig som en Dreng, en Pog; thi en Mand handler altid paa eget Ansvar, en Mand kan man ikke saaledes give Lov, allermindst som in casu, hvor jeg altsaa skulde overtage Ansvaret for alle de Drengestreger,

han for det hele Publikum vilde tillade sig mod mig, saa jeg paa een Gang var Gjenstanden for Angrebet og Ansvaret. Altsaa jeg gav ham Lov — og saa udskjeldte han mig. Godt! Ikke eet Ord mere derom! Saaledes forstaaet: ja, jeg tilgiver Dig ganske min lille Dreng, M. A. G. — Dette er den frygtelige Redakteur af Corsaren.

Forøvrigt er Det vistnok sandt i ham, som han siger det, at han selv har forstaaet hele Sagen saaledes. Skulde han maaskee ogsaa i denne Henseende være Repræsentant for hele sit Publikum, skulde det heller ikke være faldet en Eneste af dem ind, at det lod sig gjøre at insultere mig — men da jeg jo selv gav dem Lov dertil! Godt, saaledes forstaaet: nu ja, jeg tilgiver Eder Alle, lille Børn.

Det tiltalte mig strax da jeg skrev det saaledes; og det tiltaler mig endnu som et Motto til „Fuldendelsens Skrifter“ *), et Motto der da skulde staae paa selve Titelbladet, disse Ord af „tre gudelige Taler 1849“: „Om det for Lilien, naar Øieblikket er der til at springe ud, seer ret saa uheldigt ud som muligt — den lydige Lilie forstaaer eenfoldigt kun Eet: at nu er Øieblikket der.“

Ja, i Sandhed det forstaaer jeg ypperligt, at ville bygge sin Salighed paa nogensomhelst Gjerning, at vove at komme frem for Gud med Sligt — det er den afskyeligste Synd, thi det er at foragte Christi Forsoning.

Christi Forsoning er Alt ubetinget, forsaavidt er det i Grunden det Samme, hvad et Menneske gjør. Men nu gjælder det dog, at denne Forsoningens Uendelighed ikke enten gjør Mennesket aldeles dvask, eller qvæler det Barnlige, der barnligt og eenfoldigt vil gjøre hvad man kan saa godt som muligt, altid med Guds Tilladelse vel at mærke, ikke paa egen Haand, altid takkende, og altid betragtende det som et Intet, naar Talen er om Forsoningens Uendelige.

---

*) [Jfr. „Tillæg“ til dette Bind, — og „Af S. K.s E. P., 1848“ S. 277 — og foran S. 29.]

*) Nei, det lader sig ikke gjøre!

Jeg kan det ikke, det er mig for høit! »Synspunktet« kan dog ikke udgives — og saa er det jo det Ligegyldige eller mindre Vigtige, naar de andre Afhandlinger udgives, der jo dog engang existere.

Der er ogsaa Noget, som bestandigt ængster mig, at der er noget Usandt deri, paa samme Tid som jeg har ganske anden Bekymring, saa at vælte mig i saadanne Afgjørelser.

Ogsaa dette er usandt og var Stemning.

Men jeg har gaaet for længe hen og viklet mig ind i Reflexion. Med den Art Dumdristighed som jeg tidligere har handlet, og ogsaa maaskee for meget i Tillid til hvad min egen Klogskab kunde beregne, kan jeg nu ikke, deels fordi det har været saa forviklet i Reflexion og deels fordi jeg har een Tyngde mere end sædvanligt.

Troende kan jeg derimod gjøre for det Første Noget, og maaskee kommer der saa Kraft til Mere.

Ja sandeligen denne Gang behøver jeg Gud, som jeg aldrig har fornummet det. Den min Dristigheds Tilfredsstillelse som jeg før har fornummet ved at vove (hvilket maaskee endda ikke var saa priseligt, i ethvert Fald var ungdommeligt) er veget for Pligtfølelse. Jeg vilde dog vistnok denne Gang helst være fri, jeg vilde gjerne gjøre den ydmyge Tilstaaelse, at jeg ikke kan, at Gud har løbet mig træt, og ladet mig forløfte mig paa en Opgave, til min Ydmygelse. Men hvor gavnlig end denne Ydmygelse kan være mig, deraf følger ikke, at jeg ikke skal handle,

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

thi denne Ydmygelses [?] Følelse kunde ogsaa være et Paafund for at blive fri.

Nu vil Gud nok hjælpe mig.

«Sygdommen til Døden» er nu afleveret til Bogtrykkeriet*).

Og som jeg aldrig har fornummet det, saa har jeg i den senere Tid fornummet, den Trøst, at Christus er en Frelser. Fortvivlet i Tungsind men stille og om jeg saa tør sige gudfrygtig har jeg altid været. Det vil sige, jeg har aldrig vovet at haabe at blive det qvit, men jeg har stille sukket under det, væsentligen trøstet ved, at Gud alligevel er Kjerlighed, og ved Evighedens Haab. Nu er det gaaet op for mig, at derfor er jo Christus en Frelser, fordi han vil frelse En ud af Elendigheden.

Dog har dette mit Haab intet Forhold til, om jeg nu handler ved at udgive Skrifterne eller ikke, som var det paa nogen Maade noget Fortjenstligt af mig. O, nei, det er jo dog ogsaa i Sandhed omvendt, at hvis det lader sig gjøre og jeg formaaer at holde det ud, saa er jeg Den, der maa takke Gud at han forunder mig Dette.

Den hele Sag er saa eenfoldig som muligt. Jeg anseer det for min Pligt at handle, for min Pligt at sørge for, at Gud kan komme til at faae fat i mig — og saa sørger han nok for Resten.

O, Klogskab er en farlig Ven; det seer saa bestikkende ud, at lade være at handle, at spare sig — saa er man jo sikker. Ak, og langt om længe, naar det er

---

*) [„Sygdommen til Døden. En christelig psychologisk Udvikling til Opbyggelse og Opvækkelse. Af Anti-Climacus. Udgivet af S. Kierkegaard" kom i Boghandelen 30. Juli 1849.]

er bagefter, saa opdager man maaskee, at dette just var i høiere Forstand uklogt.

Det Andet er maaskee dumdristigere, maaskee dristigere, maaskee et større Vovestykke; men derfor er det ikke sandere i mig — og at være sand er dog det Første.

Betragter jeg mit eget personlige Liv, er jeg da saaledes en Christen, eller er denne min personlige Existents ikke en reen Digter-Existents, endog med Tilsætning af noget Dæmonisk. Meningen skulde da være at vove efter en saa uhyre Maalestok, for derved at gjøre mig selv saa ulykkelig, at jeg nu fik Situation til ret at blive Christen. Men har jeg derfor Lov til at gjøre det dramatisk, saa et heelt Lands Christenhed kommer til at spille med. Er der ikke noget Fortvivlet i det Hele, saaledes som ved et Forræderie at sætte Ild paa, for saa selv at kaste sig i Guds Arme — maaskee, thi maaskee viste det sig, at jeg ikke blev Christen.

Alt det om min Forfatter-Person lader sig nu slet ikke bruge, thi det er aabenbart, at jeg blot fordybes derved i det Interessante, istedetfor at komme ud deraf, og saaledes vil det ogsaa virke paa Samtiden. Den eenfoldige Overgang er ganske simpelt: at tie, og saa see at faae en Embedsstilling.

At jeg nu vilde høre op at være Forfatter er ganske vist; men jeg vilde dog have det med af det Interessante: selv at have sat Punctum og officielt i Charakteer. Det Eenfoldige er, ganske stiltiende at gaae over i det Nye, og det er en yderst farlig Sag med denne høitidelige Villen-Sætte Punctum; det Simple er at der faktisk bliver Punctum.

Jeg maa beklage og anklage mig selv for, at der virkelig i Adskilligt af det Foregaaende som er optegnet i denne Journal findes Forsøg paa at exaltere mig selv, hvilket Gud ville tilgive mig.

Jeg er hidtil en Digter, ubetinget ikke Mere, og det er en fortvivlet Kamp for at ville gaae ud over min Grændse.

Skriftet «Indøvelse i Christendom» har for mig personligt stor Betydning — følger deraf, at jeg strax skal bekjendtgjøre det, maaskee er jeg een af de Faa, der behøve saa stærke Midler — og jeg, jeg skulde saa, istedetfor at have Gavn deraf og begynde selv ret for Alvor at blive en Christen, jeg skulde først bekjendtgjøre det. Phantasterie.

Skriftet og Skrifterne ere jo engang til, den Tid kan maaskee komme, da det egner sig, og jeg har Kræfter til at gjøre det, og det er Sandhed i mig.

Sandt i mange Maader, at den hele Produktivitet er min Opdragelse — godt, betyder saa det, at jeg nu istedetfor at gjøre Alvor af at blive sand Christen, bliver et Phænomen i Verden.

Altsaa. Nu udgaaer «Sygdommen til Døden» men pseudonymt med mig som Udgiver. Det hedder «til Opbyggelse», det er Mere end min Kategorie, Digter-Kategorien: opbyggelig.

Som den Flod Guadalqvibir (dette er tidligere faldet mig paa, og staaer etsteds i Journalen) etsteds styrter sig under Jorden: saaledes er der en Strækning: det Opbyggelige, der har mit Navn. Der er Noget, som er lavere (det Æsthetiske), det er pseudonymt, og Noget som

er høiere, det er ogsaa pseudonymt, fordi min Personlighed ikke svarer dertil.

Pseudonymen hedder: Johannes Anticlimacus i Modsætning til Climacus der sagde sig ikke at være Christen, Anticlimacus er den modsatte Yderlighed: at være en Christen i overordentlig Grad — blot jeg selv driver det til at være ganske eenfoldigt en Christen.

Paa samme Maade kan «Indøvelse i Christendom» udgives, men det haster ikke.

Men Intet af det om min Forfatter-Person, det er den Usandhed i levende Live at ville anticipere, hvilket blot er at convertere sig ind i det Interessante.

Overhovedet er det i ganske andre Retninger jeg nu skal vove. Jeg skal vove at troe, at jeg ved Christus kan frelses fra det Tungsinds Vold, hvori jeg har levet; og jeg skal vove at forsøge at være mere oekonomisk.

Den Afvei ligger dog kun altfor nær, at ville reformere, opvække hele Verden — istedetfor sig selv, og er ret en Afvei for urolige Hoveder med megen Phantasie.

Det har jeg ogsaa havt en Tilbøielighed til næsten dæmonisk at ville tvinge mig selv til at være stærkere end jeg er. Som der af sanguinske Mennesker forbres, at de skulle have sig selv, saa forbres det maaskee just af mig, at jeg skal elske mig selv, og forsage, hvad der jo tungsindigt dog kan være næsten en Lyst, det tungsindige Had til mig selv.

Denne Feil har jeg ogsaa, at jeg bestandigt digtende ledsager mig selv, og nu forbrer næsten fortvivlet af mig selv, at jeg skal handle saaledes som det vilde være i Charakteren. Just Ydmygelse paa det Punkt behøver jeg derfor. Jeg blev ydmyget i sin Tid ved Forlovelsen, da jeg maatte hæve den, hvilket oprørte min Stolthed.

Stundom kunde jeg næsten blive angest og bange, naar jeg tænker paa, at det befales i Loven, dette der synes mig i saadanne Øieblikke som en altfor frygtelig Dumdristighed: at man skal elske Gud. Det synes mig i saadanne Øieblikke: hvorledes kan et Menneske det, Maximum er jo snarere, om et Menneske kan fastholde den salige Tanke, at Gud elsker ham. Hvilken uhyre Dristighed af et Menneske i Forhold til Gud at vove at sige om nogen eneste Gjerning af sit Liv, end sige om noget Afsnit af sit Liv, eller om hele Livet: det har jeg gjort for Guds Skyld. Selv naar jeg offrer meest for en god Sag, stoler jeg endog paa, at Gud vil styrke mig til at bære det, saa har jeg jo dog ikke gjort det for Guds Skyld, men i det Høieste i Tillid til Gud, med ham i Baghaanden.

Hvor dødt, udvortes formelt Alt i det Christelige er blevet, seer man ogsaa kun tilfældigviis, naar man slaaer saadan en Bog op som f. E. Rothes om Kirkeaaret, uden at jeg dog derfor vil dadle ham. Her hedder det: i Advent ere Evangelierne tagne af Fortællingen om Johannes den Døber; thi kun ved sand Bod bereder man sig værdig til den store Høitid. Og saaledes overalt. Man læser Sligt, som man vilde læse en Dandsemesters Forskrifter om hvorledes en Dands dandses: derpaa figurerer et Par ud og saa Kjæde o. s. v. o. s. v.

Man er bodfærdig 4de Søndag i Advent, juleglad første Juledag, og hvorledes er man paa „Fleske-Søndag“ eller „fede Tirsdag“, som disse Dage i ældre Tid hed?

Der stribes: om Gud vil Alles Frelse, eller blot Nogles — man næsten glemmer det langt vigtigere Thema: Du o Gud, vil min Frelse, at jeg da ogsaa selv maatte ville den.

Med Joh. Climacus har Anti-Climacus Adskilligt tilfælles; men Forskjellen er, at som Joh. Climacus sætter sig selv saa

lavt, at han endog siger sig selv [ikke] at være en Christen, saaledes synes man at kunne mærke paa Anti-Climacus, at han mener sig selv at være en Christen i overordentlig Grad, stundom ogsaa, at Christendommen egentlig kun er for Dæmoner, dette Ord dog ikke taget i Retning af Intellectualitet.

Dette bliver hans personlige Skyld, at forvexle sig selv med Idealiteten (dette er det Dæmoniske i ham), men hans Fremstilling af Idealiteten kan være ganske sand, og den bøier jeg mig for.

Jeg bestemte mig høiere end Joh. Climacus, lavere end Anti-Climacus.

Idealitetens Fordringer tabe i Sandhed, fremstillede i den saa let svigefulde Søndags-Høitidelighed, og Søndags-Fjernhed fra det Daglige.

---

*) Den hele Tanke, som jeg jo dog ogsaa allerede langt tilbage ganske havde opgivet, at udgive det Hele i eet Bind, med Det om min Forfatterskab: havde dog været en fortvivlet Idee, ogsaa noget Dæmonisk.

Der er egentlig skeet noget Andet. Den hele Lidelse med Reflexions-Arbeidet i den senere Tid, er egentlig blevet min egen Opvækkelse.

Først nu kan jeg sige, at Christus er kommet saaledes til at vise sig for mig, at der ved en Frelser forstaaes En, som hjælper En ud af sin Elendighed, ikke blot En, som hjælper En at bære den.

Men Sagen er; mig selv, i almindelig menneskelig Forstand, har jeg jo aldrig kunnet disponere over paa

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Grund af det ulykkelige Tungsind, der jo har været paa eet Punkt en Slags partiel Afsindighed.

For mig har saaledes det været den eneste Mulighed at operere reent som Aand, heri ligger det, at jeg blot kunde være Forfatter.

Saa vilde jeg tilsidst (Conseqventsen af det at virke paa den Maade) sætte Alt ind — og saa selv ganske have trukket mig tilbage, atter fordi jeg umenneskeligt kun har kunnet virke som Aand, det er i tredie Person.

I al den Qval i mit Indre, og saa med den Overlegenhed jeg har havt, og saa med den Behandling, jeg har lidt, har jeg været bragt paa det Point, næsten som var jeg selv en Styrelse, at arrangere en Opvækkelse.

Det var baade det Eneste der tilfredsstillede mig, og det Eneste, der var min Trøst, at jeg kunde gjøre og fik Lov til at gjøre dette for Sandheden.

Nu har Styrelsen taget mig med, og just fordret den Selvfornegtelse af mig, at jeg skulde lade dette Dumdristige men ogsaa Dæmoniske fare.

Vil Gud saa sætte mig istand til at kunne virke mere menneskeligt, saa jeg ikke altid behøver at gjøre mig selv til 3die Person, saa jeg personligt kan gribe ind i Forholdene: nu saa er jeg hjulpen.

Skriftet*) kaldes „til Opbyggelse"; i Forordet tales der om at det er opbyggeligt. Egentlig burde det vel hedde: til Opvækkelse. I Grunden er det nemlig dets Charakteer, og dette det Fremskridt der gjøres i Produktiviteten. Væsentligen er det ogsaa til Opvækkelse, men det behøves endnu ikke at

*) [„Sygdommen til Døden."]

siges. Det kommer først afgjørende med det Næste: Indøvelse i Christendom.

Ogsaa saaledes seer man, hvor betænkeligt det er at opdrage et Barn i Christendom, det vil sige, virkelig opdrage det; thi i den Forstand som det gjøres af disse Millioner Christne, er det da det Ligegyldigste af Alt.

Tag et saadant Barn. Lad det nu, som jo vel kan hænde ethvert Barn, støde paa een eller anden Vanskelighed i sig selv, et Punkt, hvori det lider. Hvad er saa naturligere for et Barn end deels at haabe paa, at dette dog vel nok kan afhjælpes, at der vel gives Midler derimod, og deels at henvende sig til, fortroe sig til en Anden eller Andre desangaaende.

Men ikke saaledes med dette Barn. Ham er det jo lært, at Gud er den eneste Hjælp — hvilket aabenbart er meget forhøit for et Barn; paa den anden Side, ham er det lært, at Paulus havde en Pæl i Kjødet, at alle Fromme maa lide saa overordentlig. Ergo, han sætter sig fast i det, og kommer derved primitivt i et reent forkeert Forhold til sig selv qua Menneske, idet han meget for tidlig er kommet til at bruge det meest Afgjørende.

Det hele offentlige Liv i Staten deler sig i to Partier. Det ene Partie river Embeder, Magt og Indflydelse til sig, men under det høitidelige Skin: at gavne, at det er Livets Alvor. Saa opkom der et nyt Partie (Opposition), den udfandt en ny Rolle: det at være Martyr, at bringe Offere o.s.v. — hvilket den ogsaa gjør med den punktligste Nøiagtighed svarende til hvor stort Subscribent-Antallet er.

Hvor svigefuldt det Hele er med Veltalenhed i Forhold til Christendommen, seer man et Exempel paa hos selv den ellers ædle Fenelon (Værker oversatte af Claudius 2det B. 208.

Opsatsen: in der Fast-, Buß- und Bet-Zeit, sammenholdt med den: am Allerheiligen-Tage). I den første raabes der Vee over dem som ikke drive det til i Forhold til Gud at være som et Barn i Moderens Arme. I den anden tales om de Hellige: hvorledes de, bestandigt i Haandgemæng med dem selv, aldrig vare et Øieblik sikkre.

Overhovedet er det den ulyksaligste Idee af Verden, med at „Veltalenhed" er bleven Mediet for Forkyndelse af Christendom. Spydighed, Ironie, Humor ligger da langt nærmere i Forhold til det Existentielle i Christendommen.

Ordsprog 28, 1: De Ugudelige flye, og der er Ingen, som forfølger dem.

5te Mosebog 28, 65, 66: Du skal ingen Rolighed have, Din Fodsaal skal ingen Hvile have; Herren skal give Dig et bævende Hjerte; Dine Øine skulle fortæres, Din Sjel bedrøves .... og Du skal ræddes Nat og Dag, og ikke være sikker paa Dit Liv.

Det er en meget god Kategorie af Luther i Prædiken over Epistelen paa 1ste Juledag (Hebræerbrevet) at „Christus er hans Herligheds Glands og hans Væsens udtrykte Billede."

„Disse Ord forstaaes bedre med Hjertet, end de udtrykkes med Pen eller Tunge." Og nu kommer det:

„De ere i sig selv klarere end al Forklaring, og jo mere man forklarer dem, desto mørkere vorde de." Det er, de skal ikke begribes.

Slutningen af samme Prædiken.

„Vel siger derfor Lucas 24, 45: Christus oplod Disciplenes Forstand, at de forstode Skrifterne. Ei oplod han Skrifterne, men Disciplenes Forstand; thi Skriften er aaben, men vore Øine staae paa halv."

Sirach 3, 27: Den, som gjerne begiver sig i Fare, omkommer i Fare.

Det var en Anmærkning til det Sted: at det at forsvare Christendommen i Christenheden er en Judas Nr. 2.

Anm. Forholdet er forøvrigt, naar man seer nøiere til, mere vanvittigt, end det ved første Øiekast synes. Scenen er i Christenheden, hvor jo Alle ere Christne. Der „forsvarer" man Christendommen — ligeoverfor hvem? Ja, naturligviis ligeoverfor — Christne; thi det er jo i Christenheden, hvor Alle ere Christne. Men hvor i al Verden falder man saa paa at „forsvare" Christendommen, naar De, ligeoverfor hvem det skal gjøres, ere — Christne? „Ja, men de ere ikke rigtige Christne" — og i den Grad ikke rigtige Christne, at man endog maa „forsvare" Christendommen ligeoverfor dem. Hvilken Satire over hvad der ved Ordenes Sammensætning allerede er satirisk nok: „den christne — Verden!" Vi ere Alle Christne, vi leve i „den christne Verden", hvor Alle ere Christne, hvor Christendommen „forsvares" ligeoverfor — „Christne", ligeoverfor „Christne", som dog ikke ere rigtige Christne! Det manglede blot (og hvo veed, maaskee kommer det ved Hjælp af den stigende Oplysning engang saa vidt!) at De, der forsvare Christendommen, og formeentligen ere ganske sikkre paa at være Christne, heller ikke ere saadan ganske rigtige Christne.

[Skriftet: „Sygdommen til Døden"] kom til at hedde:*)
„til Opbyggelse og Opvækkelse".

Dette „til Opvækkelse" er egentlig det Mere der er kommet til ved 48, men tillige det Mere, der er saaledes høiere end min Personlighed at jeg bruger en Pseudonym dertil.

Jeg bruger blot Digter-Prædikatet: „opbyggelig", ikke engang „til Opbyggelse."

*) [Jfr. S. 294.]

Til den Udgang: „Men at Indklædningen er den den er" *) havde jeg tænkt at tilføie:

„fraseet, at det jo tillige ligger i at jeg er Den jeg er".

Men dette vilde være, at gaae altfor vidt i at gjøre en digtet Figur til Virkelighed. En digtet Figur har nemlig ingen anden Mulighed end den han er; han kan ikke sige, at han ogsaa kunde tale paa en anden Maade og dog være den Samme, han har ingen Idealitet, der omfatter flere Muligheder.

At han derimod siger: „det er idetmindste vel betænkt" — det er rigtigt, thi det kan det godt være, uagtet det er hans eneste Form. At han siger: „det er psychologisk rigtigt" er et Dobbeltslag, thi det er ogsaa psychologisk rigtigt i Forhold til Anti-Climacus.

Climacus er lavere, negter sig selv at være Christen. Anti-Climacus er høiere, en Christen i overordentlig Grad. I Climacus brukes Alt i Humor, derfor tilbagekalder han selv sin Bog. Anti-Climacus er thetisk.

Pseudonymernes Betydning.

Al Sandheds-Meddelelse er blevet abstract: Publikum blevet Instantsen; Bladene kalde sig Redaktionen; Professoren kalder sig Spekulationen; Præsten er Betragtning: intet intet Menneske vover at sige «jeg».

Men da nu al Sandheds-Meddelelses første Betingelse ubetinget er Personlighed, da «Sandhed» umulig kan være tjent med Bugtalerie: saa gjaldt det om at bringe Personligheden op igjen.

Under de Forhold saa strax at begynde med sit eget Jeg, da Verden var saa forvænt med aldrig at høre et Jeg, det var umuligt. Saa blev det min Opgave at digte Forfatter-Personligheder og lade dem træde ind midt i

*) [Et Sted i Fortalen til Skriftet: „Sygdommen til Døden".]

Livets Virkelighed, for dog at vænne Menneskene lidt til at høre denne Tale i første Person.

Min Gjerning er saaledes dog vistnok kun en Forløbers, indtil han kommer der i strengeste Forstand siger: jeg.

Men Omsvinget fra denne umenneskelige Abstracthed til Personligheden: det er min Opgave.

En bitter Replik om Mynster i digterisk Charakteer (thi jeg vilde ikke tale saaledes):

„Jeg mener at have forstaaet denne Mand — nu en Lovtale over hans Klogskab, hans Talenter, hans hele Styren o. s. v.; det Eneste jeg ikke har kunnet begribe det er, hvorfor den Mand græder, naar han prædiker om, hvorledes Sandheden forfølges — det maatte han jo snarere lee af, eller benegte, og sige: det er en Fabel, beraabende sig paa sit eget Liv; som sagt, det Eneste jeg ikke kan forstaae, er, hvorfor han græder naar han prædiker om de Herlige, som lede for Sandhed; hver Gang jeg tænker derpaa ɔ: paa at han græder, kommer jeg altid til at lee. Mig synes, han maatte sige: det er dog i Grunden ret heldigt for mig med den Lære om, hvorledes Sandheden har maattet lide i Verden, den har hjulpet mig til store Indtægter, høi Rang og Anseelse, til det maaskee nydelsesrigeste Liv, som er ført i Danmark: men saa er der jo ikke Noget at græde over."

Angrebet paa Christenheden (i Sygdommen til Døden) er ganske rigtigt. Det retter sig egentlig mod dette Begreb Christenhed, som Bogen selv forklarer det, disse Millioner Millioner, lige saa mange Christne som Mennesker.

For det Første er nu dette Begreb et aldeles uchristeligt Begreb. Forsaavidt bære da de enkelte Christne mere eller mindre et Ansvar for, at de slet intet Forsøg have gjort paa,

at forhindre denne uchristelige Forvexling af det at være Christen og det at være Menneske. Saaledes f. E., at man har „forsvaret“ Christendom ligeoverfor „Christne“, istedetfor dog først og fremmest at formene Saadanne at kalde sig Christne.

Dernæst naar man skal tale om det Hele, Christenheden, saa kan der jo ikke tages Hensyn til, om der findes enkelte Kredse af sandere Christne; det er for Intet at regne mod det Uhyre, der frækt vover at kalde sig Christenheden, eller den „christne — Verden.“

Det er til at fortvivle over dette ugudelige Spilfægterie, som har aabnet den videste Tumleplads for Præste-Præk, dette med Christenheden. Vi ere i Christenheden, Landet er christent, vi ere Alle Christne. Saa hedder det. Og naar man saa hører Præsten, saa hører man ham een Søndag fortælle, at nu begynde der Flere og Flere at blive Christne — i Christenheden, hvor Alle ere Christne. En anden Søndag, at nu begynde der Flere og Flere at falde fra — i Christenheden, hvor Alle ere Christne.

„Christenheden“ er et langt farligere Begreb end „Publikum“. Det er en Theater-Decoration som hovedsageligen gjør Alt hvad der siges derindenfor til Vrøvl, selv om det Sagte ellers er godt sagt.

O, men jeg er kun et stakkels enkelt Menneske; de Andre ere saa sandseligt stærke; og hvad de Andre sige er saa populairt — Enhver vil saa gjerne høre det, det taler slet ikke om at give Afkald paa Noget, eller offre Noget, og gjør Gud til idel Mildhed næsten til vammelsød Mildhed.

---

*) Har jeg fremstillet En saa lav, at han endog negtede sig selv at være Christen, saa bør ogsaa Modsætningen [Anti-Climacus] stilles. Og sandeligen, Christenheden behøver høiligen at høre en saadan Dommers Røst — kun vil jeg ikke udgive mig selv for Dommeren, hvorfor han jo ogsaa dømmer mig,

*) [Jfr. S. 292 o. f.]

hvilket da er simpelt nok og i sin Orden, thi En maatte slet forstaae sig paa Idealiteten, der ikke kan fremstille denne saa høi, at han selv dømmes med.

Der er ingen Christendom i Landet — og saa sammenkaldes en Synode! Den bliver formodentlig i samme Stiil, som da Forældrene kom med i Skole-Underviisningen: der bliver Spørgsmaal om: Trækruder i Kirkerne for at ventilere Luften, om at afskaffe Tavlens Ombæren — om Præsterne ikke burde have en noget forandret Dragt, maaskee ogsaa en Ring i Næsen.

Det er da aldeles i sin Orden, at et Menneske er angest for ganske at give sig hen til Gud. „Thi" vil han sige, „det er meget muligt, ja det er maaskee ganske vist, at Gud i Alt vil mit Bedste; men hans Forestilling om mit Bedste er maaskee saa ophøiet, at det er mig som en Tilintetgjørelse — han er jo Aand, uendelig Aand, og jeg et stakkels Menneske, en Dyreskabning med alle disse mange blot menneskelige Fornødenheder." Hvilken Kjerlighed derfor af Gud, at blive Menneske!

Vist er det, som der nu prædikes er Christendommen uholdbar. Det Hele er et storartet Forsøg paa at gjøre Nar af Menneskene. Præsten er ikke Den, som er længst ude, han staaer paa Land — og anbefaler og anbefaler Christendommen, alle disse herlige og uskatterlige Trøstegrunde, det store Gode at være en Christen: men man mærker ikke utydeligt paa ham, at han i sit stille Sind tilføier: „hvis Nogen skulde være saa ulykkelig, at være reduceret til ene at kunne hjælpes ved Christendommens Trøst — thi jeg hjælper mig med at have et Levebrød (medens Christendommen trøster Armoden) og hjælper mig med at have mægtige Venner, Ære og Anseelse (medens Christendommen trøster de Foragtede o. s. v.).

Der maa Mod og Behjertethed og Sandhed og hvad deri ligger: Personlighed ind i Prædikenen. *)

Hvorledes tales der om Miraklerne! Man priser Miraklet, og saa tilføier man — men nu skeer der ikke Mirakler mere. Det er egentlig at gjøre Nar af Folk. Enten skal man reent slippe Miraklerne eller man skal gjøre saaledes. Man viser, hvorledes Miraklet forkynder Guds Almagt o. s. v.; og nu siger man: vilde Du nu være saa sneverhjertet, at Du ikke kunde glæde Dig over Gud, fordi han ikke gjør Mirakler for Dig?

Som Betragtningen af Naturen (Lilien og Fuglen) skal være en gudelig Adspredelse, saa skal Talen om Miraklet være den dithyrambiske Glæde over Gud. Deri skal det Opbyggelige søges, i denne Udviden af Sjelen, denne dristige Udaanden af Glæde over Gud — og saa blæse være med mig, om Gud ikke gjør et Mirakel for min Skyld. Jeg skal, for at tale ganske menneskeligt, være saa forgabet i Gud den Almægtige, der viser sin Almagt i at gjøre Miraklet, at jeg derover reent glemmer mig selv.

De se ipso.

Egentlig vil der skee noget Andet, end hvad jeg oprindelig havde tænkt mig.

Da jeg begyndte som Forfatter af Enten—Eller, havde jeg vistnok et langt dybere Indtryk af Christendommens Forfærdelse end nogen Geistlig i Landet, jeg havde en Frygt og Bæven som maaskee Ingen. Ikke at jeg dog derfor vilde opgive Christendommen. Nei. Jeg forklarede mig det paa en anden Maade. Deels havde jeg jo tidligt lært, at der gives Mennesker, der ligesom udsees til at lide; og deels var jeg mig bevidst, at have syndet meget, derfor tænkte jeg mig, at

*) [I Randen:] Præsterne ere blot i et Prokurator-Forhold til Christendommen — de lønnes for at forsvare Christendommens Sag; og det antager man for store Ting, om de gjøre det — at de da ikke lønnes — for at angribe Christendommen.

Christendommen maatte vise sig for mig i denne Forfærdelse. Men hvor grusomt og usandt af Dig, tænkte jeg, om Du dermed vilde forfærde Andre, maaskee forstyrre saa mange, mange lykkelige, elskelige Existentser, om hvilke det dog maaskee gjælder, at det i dem er Sandhed, at de ere Christne. Det var mit Væsen saa fremmed som muligt at ville forfærde Andre, at jeg baade veemodigt og maaskee ogsaa lidt stolt fandt min Glæde i at trøste Andre og i at være Mildheden selv mod dem — gjemmende Forfærdelsen i mit eget Inderste.

Saa var det da min Agt i en humoristisk Form (for at gjøre mig let) at give Samtiden et Vink, om den ikke skulde selv ville forstaae, at der behøvedes større Tryk — men saa heller ikke mere; min svære Oppakning agtede jeg at beholde for mig selv, som mit Kors. Jeg har ofte misbilliget det, at En, der, i strengeste Forstand, var en Synder, strax fik travlt med at forfærde Andre. — Her ligger Afsluttende Efterskrift.

Da saae jeg med Forfærdelse, hvad der forstaaes ved en christelig Stat (og det saae jeg især i 48), jeg saae, at De, der skulde herske baade i Kirke og Stat, feigt skjulte sig, medens Nederdrægtigheden frækt rasede; og jeg erfarede, hvorledes en i Sandhed uegennyttig og i Sandhed gudfrygtig Stræben (og det var min Forfatter-Stræben) lønnes — i den christelige Stat.

Hermed er min Skjebne afgjort. Det beroer nu paa Samtiden selv, hvorledes den vil have Prisen paa det at være Christen noteret, — hvor forfærdeligt! Mig vil der — nær havde jeg sagt — desto værre nok undes Kræfter dertil. Sandeligen jeg siger det ikke stolt. Jeg baade har været og er villig nok til at bede Gud at fritage mig for den forfærdelige Forretning; og desuden, jeg er selv Menneske, elsker ogsaa det, menneskelig talt, at leve lykkeligt her paa Jorden. Men naar det skal være Christenhed, en christelig Stat, Det man nu seer Europa rundt: saa agter jeg at gjøre Begyndelsen her i Danmark, at notere Prisen paa det at være Christen saaledes at hele Begrebet: Stats-Kirke, Embedsmand, Levebrød — springer.

Jeg tør det ikke anderledes, thi jeg er en Poeniterende, af hvem Gud kan fordre Alt. Men at jeg er Pseudonym er ogsaa, fordi jeg er en Poeniterende. Forfølgelsen vil dog komme til at gaae ud over mig, kun hvad Ære og Anseelse der fra en anden Side kunde blive mig til Deel, dette er jeg sikkret mod.

Allerede nu i nogle Aar er jeg saaledes vant til at bære et lille Lands Forræderie og Utaknemlighed, de Ansetes Misundelse og Pøbelens Forhaanelse, at jeg dog maaskee — i Mangel af en Bedre — egner mig til at forkynde Christendommen. Den Fløiels Frakke og Storkorset kan Biskop Mynster beholde.

Journal NB[12].

[Udenpaa Bindet mærket:]

d. 19. Juli 49.

Det er en god Distinction Luther gjør i Prædiken paa anden Søndag efter Helligtrekonger (Epistel) mellem: at irettesætte, straffe og at forbande. Den, som forbander ønsker at Ondt maa komme, Den, som straffer, vil, at Ondt skal forsvinde.

---

*) Gud skee Lov, at jeg da ikke kom til at udgive det om min Forfatter-Virksomhed, eller paa nogen Maade til selv saaledes at ville forcere mig til Mere end jeg er.

«Sygdommen til Døden» er nu trykket og pseudonymt, af Anti-Climacus.

«Indøvel[illegible] Christendom» bliver ogsaa pseudonym.

[illegible] nu selv saa ganske.

[illegible] Hele er: der er et Christendommens [illegible]trenghed, det skal idetmindste høres. [illegible] mere. Det skal overlades til Enhver i [illegible]hold at afgjøre om han formaaer [illegible]øit.

[illegible] Journalen.]

Men høres skal det. Og Ulykken er just, at næsten hele Christenheden og Geistligheden med ikke blot lever i verdslig Klogskab som Maximum, men saaledes at de frækt trodse derpaa, og conseqvent maatte erklære Christi Liv for Phantasterie.

Derfor skal det Andet høres, høres om muligt som en Røst i Skyerne, høres som den vilde Fugls Flugt over de tammes Hoveder.

Mere ikke. Derfor skal det være pseudonymt, jeg blot Udgiver.

O, men hvad har jeg ikke lidt inden jeg naaede dette, dette som dog i Grunden tidligt blev mig klart, men som jeg saa anden Gang har maattet forstaae.

Forresten sørger saa Gud vel nok for mig.

Dersom jeg nu skulde vedblive at være Forfatter, maatte det være «Synden» der blev min Gjenstand og «Forsoningen», saaledes, at jeg nu i opbyggelig Tale benyttede, at Pseudonymen havde skruet Prisen behørigt op.

Dertil bruges nemlig bestandigt Pseudonymer. Denne Tanke har ogsaa engang før været mig nærværende just i Forhold til Det, som Anti-Climacus er beordret til, og den findes etsteds i Journalerne, vistnok i NB[10].

Det der har været mig en saa frygtelig Anstrengelse i den forløbne Tid, er at jeg har villet overanstrenge mig og villet for Meget; og saa dog selv igjen indseet, at det var for Meget; derfor ikke udført det, men atter ikke kunnet slippe Muligheden og til min egen Qval holdt mig paa denne Muligheds Spidse, hvilket forøvrigt, uden nogen min Fortjeneste, har været mig en saare gavnlig Øvelse.

Nu er der blevet handlet, og der er kommet Luft.

Det var en sand Tanke: at standse min Produktivitet ved atter at anbringe en Pseudonym. Som den Flod Guadalquibir — dette Billede tiltaler mig saa meget.

Og saa ikke eet Ord om mig selv i Forhold til hele Forfatterskabet, et saadant Ord forandrer Alt og forfalsker mig.

Den christelige Anskuelse af Livet synes det naturlige Menneske Had til Livet, og Hedningen havde qua Hedning Ret i at kalde de Christne: odium generis humani.

„Den bestaaende Christenhed" har fusket det Hele ind i menneskelig Medlidenhed, og derfor synes det naturlige Menneske næsten ganske godt om — ja om Det, som saa naturligviis ikke er Christendom.

Og desuden, naar den hele Religieusitet blot er Søndags-Høitideligheed i de stille Timer, hvorfra skulde Forargelsens Mulighed saa komme? Forargelsens Mulighed ligger jo just i, at det Høitidelige skal være det Daglige.

---

*) Det er ganske rigtigt, der maatte bruges en Pseudonym.

Naar Idealitetens Fordringer stilles i Maximum, saa bør man for Alt vogte paa, at man ikke selv forvexles med dem, som var man selv Idealiteten.

For at undgaae dette kunde nu bruges Forsikkringer. Men det eneste Sikkre, er denne Fordoblelse.

Forskjellen fra de tidligere Pseudonymer er saa blot den, men den væsentlige, at jeg ikke tager det Hele humoristisk tilbage, men bestemmer mig selv som en Stræbende.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Ret mærkeligt var det forøvrigt, at der i Forordet til de tre gudelige Taler [om] Lilien og Fuglen kom til at slaae «i Modsætning til Pseudonymen, der raktes og rækkes med Venstre.» Det er vel nærmest at forstaae om andet Oplag af Enten—Eller; men er tillige jo blevet betegnende m. H. t. den nye Pseudonym.

Det er ypperligt sagt af Thomas a Kempis:

Gjenvordigheder gjøre ei Mennesket svagt; men de vise, hvad Kraft han har.

1ste Bog, Kap. 16.

I Kirketidende (Løverdagen d. 27. Juli) anmeldes H. H.s lille Bog. Man mener det er „en ganske ung Forfatter, som har læst Mag. Kierkegaard". Godt. Hvilke Critici! Denne lille Bog er af stor Betydning. Den indeholder Nøglen til hele min Produktivitets største Mulighed; men ikke den jeg har villet realisere. Og den anden Afhandling indeholder det vigtigste af alle ethisk-religieuse Begreber, det Begreb, som jeg med Flid har ladet staae blankt, indtil [?] kommer der.

Dog sige Noget om den Bog vil jeg ikke. Thi den er mig, som jeg etsteds tidligere har udtrykt det, et falsk point de vue, betydende, at jeg vil svinge af.

Maaskee er det dog ogsaa en lille Finte af Anmelderen, for om muligt at narre mig ud paa Glatiis.

Skulde der skrives om denne Anmeldelse, maatte det blive saa, at jeg tog hiint „unge Menneske" i Forsvar, og meente, at man havde gjort ham Uret. Dersom det kunde glæde ham og maaskee være ham — der jo efter den kyndige Recensents Formening er et ganske ungt Menneske — til nogen Opreisning: saa kan jeg forsikkre ham, at jeg med en ganske ualmindelig Interesse har læst den lille Bog, i hvilken jeg har fundet caperet et Point (den sympathetiske Collision), hvilket, saavidt mig er bekjendt, Ingen hidtil her hjemme uden mine Pseudo-

nymer har caperet; og fundet rigtigt baade grebet og belyst det maaskee vigtigste ethisk-religieuse Begreb: Myndighed. Under Antagelse af, at det er, som den kyndige Recensent siger: et ganske ungt Menneske — vilde jeg sige til ham: unge Ven, bliv De ved at skrive, De er ubetinget Den, jeg vilde betroe at afløse mig.

Men der skal Intet gjøres; jeg vil ikke ind paa det Punkt. Det bliver en lille Morskab.

„Kirken" skal egentlig repræsentere „Vorden", „Stat" derimod „Bestaaen". Derfor er det saa farligt, naar Stat og Kirke voxe sammen og identificeres. For „Stat" gjælder det, at selv om een eller anden Institution er mindre heldig — naar den er et Bestaaende, skal man være meget forsigtig med at afskaffe den, just fordi „Stat" er i Ideen „det Bestaaende"; og man er maaskee bedre tjent med kraftigt at opretholde et mindre heldigt Bestaaende, end for tidligt at reformere. I „Kirken" gjælder lige det Modsatte, da dens Idee er Vorden. „Vorden" er mere aandelig end „Bestaaen"; Kirkens Tjenere burde derfor ikke være Embedsmænd, knap gifte, men disse expediti, der egne sig til at tjene „Vorden".

Medens hele Tilværelsen opløser sig, medens Enhver der kan see, maa see, at det er Spilfægterie med alle disse Millioner Christne, at Christendommen snarere er forsvundet af Verden: sidder Martensen og arrangerer et dogmatisk System*). Hvad udtrykker nu det at han foretager sig Sligt? Det udtrykker, hvad det med Troen angaaer, da er Alt her i Landet aldeles i sin Orden; vi ere Alle Christne; her er ingen Fare paafærde, vi har Leilighed til [at] indulgere Videnskab; da alt Andet er i sin Orden, saa er det nu det Vigtige, paa hvilket Punkt i Systemet Englelæren skal staae o. D.

---

*) [„Den christelige Dogmatik", fremstillet af H. L. Martensen. 1849.]

Det er det jeg saa tidt har sagt. Speculationen kan begribe Alt — kun ikke hvorledes jeg er kommet ind i Troen eller hvorledes Troen er kommet ind i Verden. Men Philosophien tager bestandigt Troen i Betydning af en Sum af Læresætninger.

. . . . Men vist er det, at det er latterligt, at see den Tryghed med hvilken en Dogmatiker sidder og arrangerer et System — og Gud veed, om Troen findes i Verden.

Det er virkelig latterligt! Nu har her været en Talen om System og Videnskabelighed, og Videnskabelighed o. s. v. — endeligen kommer saa Systemet. Du milde Gud og Fader; det meest populaire Skrift af mig er strengere i Begrebsbestemmelser, og min Pseudonym Joh. Climacus er da syv Gange strengere i Begrebsbestemmelser. Martensens Dogmatik er jo noget populairt Noget, som ikke har en mægtig Phantasie eller Deslige som kunde give det den Art Værd; og det eneste Videnskabelige jeg har opdaget er, at den er deelt i §§. Han har ikke mere Kategorie end Mynster. Og besynderligt nok, Mynster bliver noget nær hyppigst citeret og som — Dogmatiker. Og det var Mynster „Systemet" engang i sin Tid skulde styrte.

Saa dreier jeg Hanen om; det betyder Pseudonymen: Anti-Climacus, Standsningen.

Opvækkelse er det Sidste, men det er mig personligt for høit — jeg er dog for meget af en Digter.

Christendommen tenderer overalt til Virkelighed, til at gjøres til Virkelighed, det eneste Medium, til hvilket den i Sandhed forholder sig. Den vil ikke besiddes paa nogen anden Maade end i Virkeliggjørelse, ikke meddeles uden til eller i Opbyggelse og Opvækkelse. Der maa bestandigt antages at

være Nogle, som ikke have den, eller som dog ere længere tilbage: saa skal der arbeides for dem. Men Christendommen tør (med mindre da den der gjør det, skulde turde paastaae, at nu ere Alle Christne) ikke meddeles i det Medium som er Ro. Derfor er det Kunstneriske, det Digteriske, det Speculative, det Videnskabelige, det Docerende, christelig, Synd — hvor tør jeg give mig Ro til at sidde saaledes og nysle med det.

Martensen, hvis Virksomhed er at udfinde halve Udtryk og Bestemmelser, taler ogsaa om, at Christendommen maa være et Liv, et virkeligt Liv — nu begynder det Forsikkrende — et rigtigt, virkeligt Liv, et ganske rigtigt, virkeligt Liv i os, man maa ikke forholde sig til Christendommen gjennem Phantasie. Godt. Men nu Martensens egen Existents, hvad udtrykker den? [Den] udtrykker, at han vil gjøre Lykke i Verden, have stor Ære og Anseelse, høit Embede o. s. v. — er dette Christendommens Virkeliggjørelse?

Som Philosoph er Martensen: forsikkrende — aldeles ikke Dialektiker, og som Christen er han ogsaa blot forsikkrende. Overalt er der lutter rhetoriske Kategorier — som meget godt kunne bedaare Menneskene.

Jeg er forsaavidt lidt Mere end en Digter, fordi jeg dog har havt Mod til at vove at udsætte mig for Forhaanelse og holdt det ud. Men jeg har været begunstiget ved Udkommet. Mere troer jeg ikke jeg formaaer. Jeg træder af; men med Guds Hjælp jeg skal beholde en begeistret Forestilling om Dem, som formaaede mere.

I Hovedstaden er Christendommen saa lidt gjennemtrængende „Mængden", at det, hvis man i Sandhed skal være Præst, ikke kan undgaaes at blive Martyr, naar man da ikke, feigt og verdsligt à la Mynster og Martensen, vil lege Skjul — og forsikkre. Men til at blive en saadan Martyr, har jeg ikke engang legemlige Kræfter. Derfor trækker jeg mig tilbage, og vælger en mindre Scene som passende for en dog saa meget digterisk Natur, og for En der har gjort sine 7 Aars Tjeneste paa en større.

Havde jeg da jeg var 29 Aar gammel forstaaet hvad jeg nu forstaaer, havde jeg maaskee havt Kræfter til Mere; men to saadanne Opgaver er for Meget for een Person, først gjennem 7 Aars anstrengede Produktivitet — at naae Begyndelsen. Nei, det er for Meget; men min Produktivitet vil befrugte en Anden, der altsaa kommer til at begynde langt tidligere.

Saa bliver det forresten bedst at holde igjen, og ikke meddele digterisk hvad der saa blot bliver Menneskene et ørkesløst Mere.

Hvorledes „Folket" egentligen har forholdt sig til Christus, sees bedst af Johannes Evangelium Cap. 5. 6. 7. 8. Det ene Øieblik vil Folket slaae ham ihjel, det andet Øieblik vil det forgude ham.

Et mærkeligt Sted er forresten Cap. 7 V. 12 og 13. „Der blev meget munklet om ham iblandt Folket . . . dog talede Ingen frit om ham af Frygt for Jøderne"; hvor der jo dannes en Modsætning mellem Folket og Jøderne. I Grund-Texten staaer: *εν τοις οχλοις* og *δια τον φοβον των Ιουδαιων*.

Et saa godt Bidrag til hvad Lichtenberg har samlet under Navn af Fruentimmer-Stiil har jeg ikke i lang Tid læst. Det findes i Berlingske Tidende Morgen-Nummeret d. 25 Juli.

En Lærerindeplads søges

til 1ste November af en Jomfru, 20 Aar gammel, i Sjælland eller Fyen, helst paa Landet. Undervisningsgjenstandene ere foruden de almindelige Skolekundskaber, Engelsk, Fransk, Tydsk og Dansk samt Pianoforte og Haandarbeide. Beviis for Duelighed saavel i Sprogene som Charakteer kunne produceres, ligesom fra det Sted, hvor hun har conditioneret i 1 Aar. Billet mærk: L. bedes aflagt paa Hjørnet af Studiestræde og Larsbjørnstræde Nr. 174 i Stuen, ind ad Porten, portofri inden 14 Dage, hvori Lønnen m. m. opgives.

Det er saa rørende med denne Mynsterske: Fred, hvilket nu Martensen har adopteret, som overhovedet Mynster reent har demoraliseret Martensen.

Hvad vil dette: Fred sige. Det vil sige, man sikkrer sig en af de meest ansete Stillinger i Samfundet, med Udsigt til en endnu anseeligere. Den ønsker man nu gjerne at blive i, og ret at nyde Livet. Ergo maa man have Fred. Dette sminkes op til at være Christendom.

Derfor passer man paa, Alt hvad der gjør sig gjældende tager man lidt op af med i Sit. Det seer næsten ud som sagde man noget nær det Samme, og forsaavidt det ikke er ganske det Samme, maa det vel — siden man er en saa høitstaaende Mand — være, forbi man staaer over det. Taktikken er aldrig at sige det imod, men at tage Lidt med deraf.

Dog Mynsters Tid er snart forbi — og Martensen, ja han skal vel komme til at fornemme, at hverken er han Mynster, ei heller var der i Mynsters Tid slet saa befarne Folk ude som nu.

Er det Sandhed: ne quid nimis — saa er Christendommen Løgn, hver Linie i den hellige Skrift Galskab og Forvirring.

Men Ulykken er, at i Hedenskabet der vedkjendte man sig aabenbart, at det ne quid nimis var den høieste Livs-Maxime — i den bestaaende Christenhed fra Generation til Generation lønnes disse Tusinder af Embedsmænd, der demoralisere sig selv og Menigheden ved at forsikkre og vænne Menigheden til at forsikkre, at i deres stille Sind, naar det forlanges, saa ere de villige til at vove Alt.

Jeg har aldrig seet et Menneskes Liv som synderligt dristigt gik ud over: ne quid nimis — og hver evige Søndag prædikes der om det Høieste, om først at søge Guds Rige — har Du, min Ven, nogensinde seet et Menneske, paa hvem det blot nogenlunde passede at søge Guds Rige — nogen Præst f. E., hvilke[n ikke] først spørge[r], om det er et godt Kald, i en god Egn?

Lidt Sandhed maa der dog til — vi maae gjøre os den Tilstaaelse, at denne løgnagtige Forsikkring skal bort.

Det er dog ogsaa i en vis Forstand ganske til at tabe Forstanden over; og her ligger da ret Forargelsens Mulighed.

Hvor ofte har jeg ikke grebet mig selv deri, at jeg har sagt til mig selv: om Du end, menneskelig talt, er Dig bevidst at være velmenende mod Menneskene, saa maa Du dog bestræbe Dig for at være mere kjerlig, saa vil det nok blive godt, og Du komme godt ud af det med Menneskene. Og hvad saa, saa træder Christendommen til og siger: Du Daare, hvad bilder Du Dig ind, var Christus da ikke Kjerlighed — og hvorledes gik det Ham. Der er, menneskelig talt, noget frygtelig Grusomt i denne Tanke. Og dog er dette just Christendom. Christendommen siger nemlig: Du maa paa ingen Maade lade Dig afholde fra at gjøre som Du tænkte — men Du skal vide, det vil føre Dig til lige det modsatte Maal.

Al personlig Meddelelse og al Personlighed er gaaet ud; Ingen siger „jeg" eller taler til et „Du".

Det hedder: „Troen" er jo det Første, er Grundbetingelsen, er Det, der ligger til Grund for Begriben, det er sandt — men om jeg er en Troende, om jeg virkelig er en Troende: ja derom er slet intet Spørgsmaal. Det hedder: Gjenfødelsen maa gaae forud — derpaa følger saa o. s. v.; men om jeg er gjenfødt eller ikke, om jeg virkelig er gjenfødt — derom er intet Spørgsmaal. Og saaledes overalt. Menneskene holde med Flid saadan Sagen hen, der er sat Opinions-Dommen: at det er flaut at spørge saaledes, paa det Spørgsmaal, om nu Professoren virkelig er en Troende, om han kan svare: ja eller nei.

Der er i hele Martensens Dogmatik, i ethvert Fald ikke i den Deel, jeg hidtil har læst, een eneste Sætning som er et redeligt ja eller nei. Det er det gamle Sophistiske, med at

kunne tale — men ikke samtale. Thi Samtalen sætter strax: Du og Jeg, og saadanne Spørgsmaal, der kræve: ja og nei. Men Taleren udvikler: paa den ene Side — paa den anden Side, og imidlertid bistraheres Tilhøreren og Læseren, saa han slet ikke mærker, at han egentlig ikke fik Noget at vide.

---

*) Nu er da »Sygdommen til Døden« udgaaet og pseudonymt. Forsaavidt er der da gjort en Ende paa den usalige Qval at gaae og forløste mig paa den for store Opgave: at ville udgive det Hele paa een Gang, og det om Forfatterskabet med**), og ligesom med et fortvivlet Skridt at lægge Lunten an til den bestaaende Christenhed.

Nu er det det mindre Vigtige, naar de andre 3 Bøger udkomme (og det om Forfatterskabet skal slet ikke udkomme), thi nu er der ikke Tale om eet eneste Støds Force.

Nu vil jeg hvile og forholde mig stillere.

[. . . . .]

Det er ypperligt af Tersteegen i en lille Opsats: von dem Unterschied und Fortgang in der Gottseligkeit § 24 p. 443 i min Udgave: Aber woher kommt es, daß solche theure Schriften (Mystikerne) insgemein so wenig geachtet und gebraucht werden? Ist es nicht deswegen, weil die neugierige Vernunft solche Nahrung nicht darin findet, auch der alte Sinn des Fleisches und der tiefe Grund des eignen Lebens zu scharf darin angegriffen wird, und sie nicht, wie andere, nach dem Geschmack

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]
**) [Jfr. „Tillæg."]

des alten Adams und der Vernunft ein wenig mehr accommodirte Bücher, ein Raisonniren und Speculiren, sondern ein Mortificiren und Verläugnen erfordern?

Forskjellen mellem en væsentlig Tænker og en Professor.

Den væsentlige Tænker sætter altid Sagen paa Spidsen; det er just det Eminente — og kun Faa kunne følge ham. Saa kommer Professoren, han tager det „Paradoxe" bort — ham kan en stor Mængde, næsten den store Mængde forstaae; og saa mener man, at nu er Sandheden blevet sandere!

Selv om en eminent Tænker fattede den Tanke „et System", han vilde aldrig faae det færdigt — saa redelig vilde han være. Men blot et lille Vink om hvad han vilde til en Professor — saa har Professoren strax Systemet færdigt.

Professoren synes altid en ganske anderledes Karl af Tænker — saaledes maa det vise sig, naar Opgaven reflekterer sig i det Medium, Publikum, eller at saadan een og hver Anden er en Tænker.

Enhver væsentlig Tænker kan kun opfatte Professoren komisk. Professoren er hvad Leporello er i Forhold til en Don Juan, kun det Mere, at han tillyver sig en stor Anseelse i de Halvstuderedes Øine.

Luc. 24, 31: Da bleve deres Øine aabnede og de kjendte ham og han blev usynlig for dem. Dette kan forstaaes saaledes: just det at han blev usynlig for dem er Følgen af at de kjendte ham; umiddelbar kan han ikke kjendes; naar man kjender ham — bliver han usynlig. Dette er „Troen" som seer, der er ingen Phantasie-Anskuelse; thi Phantasie-Anskuelse svarer til Hedenskabets Gude-Billeder.

Det Bestikkende ved Martensen er denne idelige Tale om Kant, Hegel, Schelling o. s. v. Det afgiver en Garantie for at der maa være Noget i hvad han siger. Det er ligesom naar Bladene skrive i Publikums Navn.

Apostlernes Gjerninger 3, 17 siger Peter at saavel Folket som Øversterne i Uvidenhed sloge Christus ihjel. Dersom dette skal forstaaes ganske bogstaveligen, saa er det jo umuligt at faae en bestemt Forestilling om Nødvendigheden af, at Christus maatte lide just fordi Han var Kjerlighed og Verden ond. Det er næsten som var det en Slags List af Gud. Han vil frelse Menneskene, men Menneskene kan kun frelses ved Christi Død, men hvorledes skal det skee, at han bliver slaaet ihjel, naar Menneskene see hans Kjerlighed — saa skete det i Uvidenhed. Forsaavidt lader der sig slet Intet belyse af Christi Liv m. H. t. den Christnes Lod i Verden i Almindelighed.

Her er en Mængde Vanskeligheder og Problemer. Og mærkeligt nok, at her erindres om det Socratiske, at Synd er Uvidenhed, ligesom naar Paulus etsteds siger, at ham blev tilgivet, fordi det var i Uvidenhed.

Hvor usikker Martensen er, sees bedst indirecte. Han kan tilsyneladende i den til en saadan Begrebsbestemmelse indrømmede Paragraph holde sig nogenlunde lige; men paa Steder, hvor han taler om ganske andre Ting, indslyder saa stundom uforsigtige Yttringer.

Saaledes etsteds (upaatvivleligt i Englelæren, i hvert Fald er det i Læren om Faderen og inden § 93) siger han pludselig: vi beraabe os blot paa Skriftens Myndighed. Tak! midt i Spekulationen, midt i Systemet, det spekulative System, løber pludselig denne Tanke ind med, denne Tankebestemmelse, der er aldeles qvalitativ afgjørende for at være eller ikke at være.

Og saa i § 93 p. 210 siger han: Idet vi derfor forklare os Syndighedens universelle Phænomen af en menneskelig

des alten Adams und der Vernunft ein wenig mehr accommodirte Bücher, ein Raisonniren und Speculiren, sondern ein Mortificiren und Verläugnen erfordern?

Forskjellen mellem en væsentlig Tænker og en Professor.

Den væsentlige Tænker sætter altid Sagen paa Spidsen; det er just det Eminente — og kun Faa kunne følge ham. Saa kommer Professoren, han tager det „Paradoxe" bort — ham kan en stor Mængde, næsten den store Mængde forstaae; og saa mener man, at nu er Sandheden blevet sandere!

Selv om en eminent Tænker fattede den Tanke „et System", han vilde aldrig faae det færdigt — saa redelig vilde han være. Men blot et lille Vink om hvad han vilde til en Professor — saa har Professoren strax Systemet færdigt.

Professoren synes altid en ganske anderledes Karl af Tænker — saaledes maa det vise sig, naar Opgaven reflekterer sig i det Medium, Publikum, eller at saadan een og hver Anden er en Tænker.

Enhver væsentlig Tænker kan kun opfatte Professoren komisk. Professoren er hvad Leporello er i Forhold til en Don Juan, kun det Mere, at han tillyver sig en stor Anseelse i de Halvstuderedes Dine.

Luc. 24, 31: Da bleve deres Dine aabnede og de kjendte ham og han blev usynlig for dem. Dette kan forstaaes saaledes: just det at han blev usynlig for dem er Følgen af at de kjendte ham; umiddelbar kan han ikke kjendes; naar man kjender ham — bliver han usynlig. Dette er „Troen" som seer, der er ingen Phantasie-Anskuelse; thi Phantasie-Anskuelse svarer til Hedenskabets Gude-Billeder.

Det Bestikkende ved Martensen er denne idelige Tale om Kant, Hegel, Schelling o. s. v. Det afgiver en Garantie for at der maa være Noget i hvad han siger. Det er ligesom naar Bladene skrive i Publikums Navn.

Apostlernes Gjerninger 3, 17 siger Peter at saavel Folket som Øversterne i Uvidenhed sloge Christus ihjel. Dersom dette skal forstaaes ganske bogstaveligen, saa er det jo umuligt at faae en bestemt Forestilling om Nødvendigheden af, at Christus maatte lide just fordi Han var Kjerlighed og Verden ond. Det er næsten som var det en Slags List af Gud. Han vil frelse Menneskene, men Menneskene kan kun frelses ved Christi Død, men hvorledes skal det skee, at han bliver slaaet ihjel, naar Menneskene see hans Kjerlighed — saa skete det i Uvidenhed. Forsaavidt lader der sig slet Intet belyse af Christi Liv m. H. t. den Christnes Lod i Verden i Almindelighed.

Her er en Mængde Vanskeligheder og Problemer. Og mærkeligt nok, at her erindres om det Socratiske, at Synd er Uvidenhed, ligesom naar Paulus etsteds siger, at ham blev tilgivet, fordi det var i Uvidenhed.

Hvor usikker Martensen er, sees bedst indirecte. Han kan tilsyneladende i den til en saadan Begrebsbestemmelse indrømmede Paragraph holde sig nogenlunde lige; men paa Steder, hvor han taler om ganske andre Ting, indslyder saa stundom uforsigtige Yttringer.

Saaledes etsteds (upaatvivleligt i Englelæren, i hvert Fald er det i Læren om Faderen og inden § 93) siger han pludselig: vi beraabe os blot paa Skriftens Myndighed. Tak! midt i Spekulationen, midt i Systemet, det spekulative System, løber pludselig denne Tanke ind med, denne Tankebestemmelse, der er aldeles qvalitativ afgjørende for at være eller ikke at være.

Og saa i § 93 p. 210 siger han: Idet vi derfor forklare os Syndighedens universelle Phænomen af en menneskelig

Frihebs-Akt, der i Slægtudviklingens Begyndelse er foretagen af det Individuum, der maa betragtes som Slægtens begyndende Personlighed — nu kommer det: saa støtte vi os her ikke blot til den bibelske Traditions Autoritet. Altsaa her gjøres Spekulationen til et Mere end den bibelske Autoritet.

Hvilket Vaas hans Hele er.

Selv vore Kirker udtrykke, hvor overfladisk og udadvendt Alt bliver. Naar man kom ind i en af de gammeldags Kirker, med disse mange lukkede Stole, med de gammeldags Pulpiturer, saa fik man uvilkaarligt et Indtryk af, hvor Meget der kan boe skjult i et Menneskes Inderlighed — disse mange lukkede Stole vare jo som Sindbillede derpaa.

Men nu er Alt Salon, saaledes bygger man nu Kirkerne.

Det er flaut og abgeschmackt, at En skulde have en Inderlighed for sig selv, det er Lapserie: „hvad skulde vel han have saaledes for sig selv", nei vi ere Publikum.

De fleste Mennesker have deres Liv bestandigt blot i det Enkelte; de Mennesker, der have en væsentlig Idealitet forholde sig altid til et Princip.

F. E. de Fleste tænke over, hvilken Pige de skulle gifte sig [med], om med hende eller med hende (det Enkelte). De ideellere Mennesker, for dem er en Pige f. E. Anledningen til at de komme til at tænke over Det at gifte sig, over Ægteskabets Realitet.

Og saaledes paa alle Punkter.

Deraf kommer det, at de ideellere Naturer altid tage sig ud som Efternølere — fordi de forholde sig til Principerne, istedetfor at gribe til paa det Enkelte.

Det er, hvad jeg et andetsteds i en Journal har bemærket, saa, at ethvert Genie er en Revision af eet eller flere principielle Spørgsmaal i Tilværelsen. For de fleste Mennesker er Alt Tradition, kun det Enkelte er det Nye. Det er Tradition,

forsaavidt udenvidere givet, at man gifter sig — der spørges blot: med hvem?

I Timelighedens „virkelige" Øieblik seer det saa skuffende ud. Man seer en Mængde Mennesker omkring sig, og man synes dog, at man er lige saa godt Christen som de.

Men i Evigheden! Alle disse Millioner, der have levet. Tænk blot, hvilken uoverskuelig Skare af — Blod-Vidner. Hvis det nu skulde være Maalestokken. Og dog er den endnu større: Idealets.

Gjør Forsøget omvendt. Lad verdslig Ære og Anseelse være Maalestokken, og tag saa blot den samtidige Slægt paa hele Jorden. At være Bisskop i Danmark, Excellence — ja det er Noget, naar Danmark er Maalestokken. Men det er næsten et Forsvindende i Verden.

Og i Evigheden er Lidelser Maalestokken.

Martensen er en snurrig En. I Slutning af Fororbet til hans Dogmatik, siger han, at det der nutildags er inden i de Fleste er Politik. Hvad vil det sige? Dog vel, at de ikke ere Christne.

Men tag nu Martensens personlige Existents. Hvad udtrykker den? Den udtrykker, at han — redeligt — har taget sin Profit af det store Bedrag med at Alle ere Christne; thi al den Fornemhed med Hofprædikant, Ridder, at feteres i Selskaber, forholder sig væsentlig til det Sandsebedrag, at vi saadan Alle ere Christne. See, saaledes har han Intet mod Sandsebedraget — og saa vil han tillige blive sig selv vigtig ved at tale om, at de Fleste ikke ere Christne.

Tillige kan denne Yttring af ham tjene til et Exempel paa, hvorledes en Charakteerløs kan sige Alt, og det gjør intet Indtryk. Naar jeg har ladet Anti-Climacus sige: at Christenheden med alle disse Millioner Christne er et Sandsebedrag, saa siger jeg egentlig Mindre end Martensen, som jo siger, at

de Fleste ikke ere Christne. Og dog vil man maaskee vredes paa mig. Hvoraf kommer vel det? uden deraf, at man har en Forestilling om, at det dog skal betyde Noget naar jeg siger det. Men Martensen — han declamerer. I den Henseende har jo Mynster gjort Veien let.

Det maa erindres, at de tre gudelige Taler om Lilien og Fuglen er det Sidste jeg har skrevet. De ere af 5te Mai 49. Sygdommen til Døden er fra midtveis i 48.

Hvad er der dog ikke præsteret i afsluttende Efterskrift, der er mere end Nok til tre Professorer. Men det forstaaer sig, Forfatteren var En, som ikke havde et Embede og som ikke syntes at ville have det; der var ingen §§ Vigtighed — ja saa er det jo Ingenting.

Den Bog udkom i Danmark. Den blev ikke nævnet eet eneste Sted. Der blev maaskee solgt en 50 Exemplarer; saa altsaa Udgivelsen kostede mig iberegnet Honorar til Correcteuren (100 Rd.) ca. 400 à 500 Rd., foruden min Tid og Flid. Og imidlertid aftegnedes jeg af et Pøbelblad, der i det samme lille Land havde 3000 Subscribenter, og et andet Blad (ogsaa et meget udbredt, Flyveposten) fortsatte Discussionen om mine Buxer.

Derved har Biskop Mynster virket ubodelig Skade, at han ikke blot i Almindelighed har tækkeliggjort de endelige Formaal, men ogsaa stræbt at helliggjøre dem, at verdslig Ære og Anseelse tillige var Fromhed.

Jeg er som en Kloster-Geistlig, en Sjelesørger for Eneboere o. D. — men det Pjat som nu kaldes Gudfrygtighed, Religieusitet kan jeg ikke indlade mig paa. Anfægtelse tales der ganske bogstaveligen ikke mere om.

Christus havde den Vished, at det at Han led, var fyldestgjørende for Alle, ubetinget for Alle, og den Trøst, at med hvert et Skridt, hvert et Ord af ham „opfyldtes Skrifterne". Han var Skrifternes Levendegjørelse.

For Martensen er det ogsaa charakteristisk, at han aldrig citerer den yngre Fichte, Baader, Günther men bestandigt Schleiermacher, hvem han corrigerer. Det vil sige: Det Mere der er kommet til siden Schleiermacher, det profiterer han uden-videre, og profiterer tillige at corrigere Schleiermacher.

At det i en ganske anden Forstand gjælder om geistlige end om verdslige Embedsmænd, at de i eetvæk tale om Levebrød, ligger dog vistnok for en Deel i den idelige Mulighed, en Præst har, til at faae et nyt Embede. En verdslig Embedsmand er næsten indskrænket til Avancement i eet og samme Contoir; men en Præst forholder sig noget nær til Landets 1000 Præstekald. Noget ligger forresten maaskee ogsaa i Livet paa Landet, hvor der ikke er synderlig Andet at tale om end Indkomster.

Genierne ere som Tordenveir: De gaae mod Vinden; forfærde Menneskene; rense Luften.

Det Bestaaende har opfundet adskillige Torden-Afledere mod eller for Genier: det lykkes — saa meget desto værre for det Bestaaende: thi lykkes det een Gang, to Gange, tre Gange — det næste Tordenveir bliver desto forfærdeligere.

Af Genierne er der to Arter. Den første Arts Charakteristiske er Bulderet, Lynet derimod er sparsomt og slaaer sjelden ned. Den anden Art har en Bestemmelse af Reflexion i sig, ved hvilken de twinge sig eller twinge Bulderet tilbage. Men Lynet er saa desto intensivere; med Lynets Hurtighed og Sikkerhed rammer det de udsete enkelte Punkter — og dødbringende.

Socrates elskede Ynglinge, og hvorfor? Forbi der i dem er et Pust af det Uendelige, og det var Dette han ønskede bevaret.

Tag Mynster, han elsker sandeligen ikke Ynglinge, han elsker demoraliserede Mænd, som ere demoraliserede ved at maatte gjøre endelige Formaal til Livets Alvor — dem lader der sig ogsaa herske over.

Saa meget har Biskop Mynster været opmærksom paa m. H. t. mig, at han har tænkt: det Menneskes Ulykke er, at han har megen Idealitet eller som det hedder mynstersk, at han er upraktisk. M. H. t. ham kan jeg derfor være ganske rolig.

Dette vil sige: for fra en Regjeringsmands Standpunkt at skulle blive endog blot farlig, maa man have en Tilsætning af endelige Formaal ɔ: af det Lavere.

Jo idealere Noget er, jo roligere kan man — forraade det.

En, der vil have mange Tilhængere, som igjen hver vil have sin Fordeel, dele Embederne o. s. v. — han er farlig. En, der ingen Tilhængere vil have, selv Intet forlanger — han er aldeles ikke farlig, thi det er Idealiteten; og Idealiteten, det veed enhver Statsmand, har Intet at gjøre i denne Verden.

Dersom jeg forfeilede min Opgave, blev verdslig, vilde ogsaa kæmpe for Magten: ja, jeg takker, saa vilde Mynster blive opmærksom — og jeg vilde blive „farlig".

Den renere Idealitet er Noget, man aldeles Intet har at frygte af, og Noget, man aldeles ingen Forpligtelse har imod.

Hvilke Evner jeg havde, at jeg var den Flittigste af Alle, hvor redelig og uegennyttig jeg stræbte: Det har Biskop M. forstaaet. Men dette kunde ikke bevæge M., ei heller, hvad han dog ogsaa vidste, hvorledes de Fornemmere intriguerede mod mig, og Pøbelen forhaanede mig. Alt dette kunde ikke bevæge ham, til dog med eet Ord at vidne for mig og min Sag. Men derimod kunde han i blødagtig Nydelse af Magten tage det ganske roligt og selvbehageligt til Indtægt, hvad For-

deel han kunde have af, at jeg, fængslet til Mindet om min Fader, gjorde Alt for at understøtte ham.

Nei, en Statskirkens Tjener i Mynsters Stiil og en Lærer i Christendommen: de ligne da slet ikke hinanden.

---

*) De to Afhandlinger af Anti-Climacus (Indøvelse i Christendom) kunne udgives strax.

Hermed standser saa Produktiviteten, væsentligen er den allerede (forsaavidt den ganske er min) standset ved «Fredags-Talerne». Det Pseudonyme til Slutning er det Høiere, som jeg kun kan antyde. Pseudonymiteten anden Gang er netop Udtrykket for Standsningen. Det er med mig qua Forfatter som med den Flod Guadalquibir, der etsteds styrter sig under Jorden: der er en Strækning som er min: det Opbyggelige; bagved og foran ligger den lavere og den høiere Pseudonymitet; det Opbyggelige er mit, ikke det Æsthetiske, ei heller Det til Opbyggelse og endnu mindre Det til Opvækkelse.

Det er et sandt Ord af Luther, i Prædikenen over Epistelen paa 1ste Søndag i Fasten, strax i Begyndelsen:

Erfaring lærer ogsaa, at Evangeliet ei er forblevet puurt og reent paa noget Sted i Verden længere end i Mands Minde; men saa længe de have levet, som først have bragt det i Gang, er det blevet staaende og har tiltaget — naar de vare døde og borte, var Lyset ogsaa ude. Saa kom Sekterere og falske Lærere.

Den sidste Bemærkning er mindre rigtig[?]. Det Første er aldeles sandt, kun synes Luther ikke selv ret opmærksom paa den Tanke-Bestemmelse, som ligger deri. Samtidighedens Forhold

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

med Christus er det Sande, er Situationens Sandhed. Dernæst kommer saa det Deriverede: Samtidighed med en dog i strengere Forstand sand Christen. Christendommen paa anden Haand er Vrøvl; thi det er Christendom uden Virkelighedens Spænding.

Det der bidrager til at udpege mig som en Særling og Halvgal, er ganske rigtigt Det, som er det Gode ved mig: at jeg byder et renere Indtryk af Idee. De Andres Liv og Stræben — for Videnskab, dem kan man godt forstaae, da man forstaaer dem i deres Stræben for eller i Kraft af eet eller andet endeligt Formaal, det er for Udkommet de prædike Christendommen, det er som Professorer, altsaa paa Embedsvegne, de docere Christendommen: jo, jeg takker. Men er det Christendom?

Derfor er mit Liv ogsaa dog lidt til Forargelse; det Forargelige er, at det dog nogenlunde udtrykker, at der er Idee til. De Andres Liv udtrykker, at der er fede og gode Levebrød til, Titler og Værdigheder: hvad Forargeligt skulde vel deri være, nei, det er Sandhed og Viisdom.

Jeg finder det er frækt, at christelig Geistlighed, og Biskop Mynster fremfor Alle, vover at gjøre i christelig Prædiken det verdslige Begreb af Værdighed gjældende, hvilket Begreb christelig er et ganske andet.

Verdsligt vilde det være under en Excellences, en fornem Mands „Værdighed" at prædike paa Gaden: men gjorde Christus [det] ikke, og har han ikke derved omstemplet Begrebet Værdighed. Verdslig Værdighed er Pynteligbed o. s. v., samt fornem Fjernhed, christeligt er det at lide for Sandheden, og at naae ganske det daglige Livs Virkelighed.

---

*) Begrebet »Christenhed«, »den bestaaende Christenhed« er det der skal reformeres (den Enkelte).

Majeutik er det der behøves. Det gjælder aldeles ikke om at faae nogen Forandring i det Udvortes, ei heller om at jeg f. E., i hvad jeg selv for Gud har forstaaet mig i, fik Hundreder til at efterligne mig; det gjælder om, at Menneskene foranlediges til at blive opmærksomme paa, at hver Enkelt skal søge det primitive Gudsforhold.

En Flankefægtning men dog ikke personligt mod Den og Den kan føres mod Geistligheden, at den dog er blevet altfor verdslig; men ikke som skulde nu her gjøres Forslag til Forandring i det Udvortes.

Det var dog Utaalmodighed, at jeg vilde pludselig trænge ud af den indirecte Meddelelse og personligt overtage det Hele i Egenskab af en Overordentlig. Forvirringen vilde ikke være udeblevet trods alle mine Restrinctioner og Clausuler dette Skridt betræffende.

Det Christeliges Proportioner i et ganske simpelt Exempel.

Skriften siger: søger først Guds Rige — og Landets samtlige Geistlige, som in parenthesi bemærket, maaskee dog først have søgt et Kald — de græde Alle, naar de prædike derover.

Tag nu Virkeligheden. I en samtidig Generation er der En, som gjør Alvor af det. Hvad saa? Mon Staten, mon nogen Privat paanøder Folk Embedsstillinger eller Ansættelser. Altsaa „de Andre" de søge hver Sit, Een det Embede, en Anden det Embede, Een gifter sig med den Pige, en Anden

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

med den Pige o. s. v. o. s. v. Kun han staaer tilbage, han der først søgte Guds Rige.

Men saa ærer vel Alle ham, at han saaledes gudeligt ved først at søge Guds Rige giver Afkald paa alt Andet! Ja, tag det der! Nei, det varer ikke længe, saa bliver der smaaleet af ham, han bliver ynket som et stakkels upraktisk Menneske o. s. v.

Altsaa: Den, der gjør Alvor af at følge Christendommens Forskrift, han opoffrer ikke blot Alt — men han bliver tillige ynket og udleet.

Er han nu en stillere eller svagere Sjel, saa bærer han dette taalmodigt for Guds Skyld, og saa bliver det vel ikke til Mere. Men opløfter han Røsten og vidner, at det er Christendom, at han gjør det qua Christen: saa kommer det Næste, saa bliver han udskjeldt for en Hykler, hadet, afskyet o. s. v. o. s. v.

Jeg hører Indvendingen — sandt, Biskop Mynster f. E. er klædt i Fløiel, Storkors af D. og D. M., Ordensbiskop, Excellence: mon det vilde falde ham selv ind at sige, at han er blevet dette ved først at søge Guds Rige.

Skammeligt er det dog som man har brugt det Christelige endog til Raffinade i det Verdslige. Man attraaer det Verdslige trods nogen Hedning — men tillige overklæder man det med — christelig Foragt for alt Verdsligt. Tak, det er at høste to Gange.

Der kunde dannes et ret godt Pendant til den Scene hos Holberg i „det lykkelige Skibbrud" mellem de to Tjenere, hvor den ene læser op: den 10de hujus skrev min Herre et Vers, hvorfor han fik en ny Kjole — og nu den anden Tjener: der kunde dertil dannes et ret godt Pendant ved at lade det være Forskjellen mellem en Apostel og en Prædikant i den

bestaaende Christenhed*). Den 5te hujus blev min Herre (Apostelen) fængslet; den 5te hujus blev min Herre (Præsten i det Bestaaende) for en Tale om hvorledes Apostelen Paulus blev fængslet, Ridder af D. Den 7. hujus blev min Herre (Apostelen) korsfæstet; den 7. hujus blev min Herre (Præsten i det Bestaaende) for en Prædiken om hvorledes Paulus troende gik Martyriet imøde indbudet til Taffels hos Majestæten, der behagede at takke ham i de huldsaligste Udtryk.

Scenen kunde betitles: synderligt Sammentræf, og deri fortælles, hvorledes Fortælleren blev Vidne til dette besynderlige Sammentræf mellem To, af hvilke den Ene havde kjendt Apostelen Paulus personligt og holdt Dagbog over hans Liv, den Anden var i Tjeneste hos Hs. Høiærværdighed Oberhofprædikant Th.; og det var disse To der læste Listerne op, ligesom hos Holberg, uden at see hinanden.

Da Alt er dobbelttydigt, hvad der hænder et Menneske, lige saa godt kan være Prøvelse som Straf, hvilket Individet kun kan afgjøre med sig selv: saa følger jo deraf, at jeg i Forholdet til en Anden som en Anden i Forholdet til mig, skal forklare Alt som Prøvelse. I ethvert Tilfælde er det en betænkelig Sag, at et Menneske i Forhold til andre Mennesker er tilbøieligt til at forklare deres Lidelser som Straf.

---

§ 128 fra Pag. 291—306 indeholder da Martensens Opposition mod den moderne Videnskab.

Her seer man ret, at det hverken er Kjød eller Fisk.

Naar det kniber, værger han sig med „Forargelsen", det „Anstødelige" o. s. v. Men see, i næste Øieblik gjør han

---

*) [I Randen:] Man kunde ogsaa gjøre det saaledes, at blot Dato blev fælles. Den 25 Juli 48 sagde Paulus Det og Det — hvorfor han blev hudflettet. Den 25 Juli 1848 sagde N. N., at Paulus havde sagt det og var blevet hudflettet derfor og blev N. N. til Belønning derfor R. af D.

fra den anden Side selv Anstrengelse for at begribe ɔ: for at vise, at det dog ikke er der.

Det erindrer mig ganske om hiin Note (cfr. p. 138. Note)*) i „Smulerne", hvor en Mand siger: Det er det Usandsynlige — bliv nu blot lidt, nu skal jeg gjøre det sandsynligt.

Det er saa klart som Dagen, at min Kategorie er den eneste christelige: at begribe at man ikke kan begribe det, at forsage at ville begribe det. Ellers fremkommer en Omsætning af Troen i et ganske Andet, saa jeg ved at gaae videre end Troen ganske rigtigt gaaer fra Troen. I Troen er Forargelsens Mulighed et ophævet Moment; men videre heller ikke — fordi jeg jo skal bevare mig i Troen. Mener jeg nu at være perfekt i Troen, at have troet nok — for saa at begribe: saa gaaer egentlig hele det Christelige ud.

Martensen er aldeles ikke Dialektiker.

Her seer man ret Subjektiviteten i Christendommen. Ellers dadler man det, naar en Digter, en Kunstner o. s. v. anbringer sig selv med i sin Frembringelse. Men dette gjør just Gud, det gjør han jo i Christo. Og just Dette er Christendom. Skabelsen er egentlig først fuldendt, idet Gud har anbragt sig selv med. Før Christus er Gud vel anbragt med i Skabningen, men som et usynligt Mærke, ligesom Vand-Mærket i Papir. Men i Incarnationen fuldendtes Skabningen derved, at Gud har anbragt sig selv med.

Skal det være Videnskabelighed? Hvert Øieblik værger han [Martensen] sig ved at sige, at hvis vi ikke tænke os Forholdet saaledes, falde vi nu i det Kjetterie, nu i det Kjetterie. Hvilken Passiar af en Videnskabsmand! Om Noget er et Kjetterie eller ikke, hvad bryder Videnskab sig derom, dersom det ellers er tankerigtigt. At afvise Noget fordi det er Kjet-

---

*) [„Philosophiske Smuler," anden Udgave, S. 86. o. f.]

terie, er aldeles uvidenskabeligt. Mod Kjetterier værger Kirken sig ved Troen og ved Forargelsens Mulighed. Men Martensen er videnskabelig, han begriber det alligevel. Men kan han begribe det, saa er det jo ingen Maneer at afvise det Modsatte fordi det er Kjetterie.

Et saadant Sammensurium — ja Det vil formodentlig gjøre stor Lykke! Martensen har ikke een eneste Kategorie, der er ikke mere Videnskabelighed i hans Dogmatik end i Mynsters Prædikener; men saa ere disse i andre Henseender fortrinlige.

Dersom Martensen vilde tage eet eneste Begreb, saa skulde jeg snart vise ham, at han hverken er det Ene eller det Andet. Men en saadan stor Bog, og saa alt det Apparat, og saa hele Dogmatiken, og saa garderet ved allehaande Udflugter, naar det kommer til Stykket, at Systemet endnu ikke er ganske færdigt o. D.!

Det er meget sandt af Tersteegen i „Stimme aus dem Heiligthum" V. 63. (p. 515 i min Udgave af Tersteegens Skrifter v. Georg Rapp, Essen 1841):

Untreu und Trägheit zu verhehlen,
Läßt man sich zu den Schwachen zählen;
Man scheut, zum Schein, den frommen Schein,
Wenn man nicht Lust hat fromm zu sein.

Deri ligger ogsaa det Veemodige for den Overordentlige, at det i Øieblikket seer ud som var den Overordentlige den Eneste, der ikke udrettede Noget; selv en Skolelærer paa Landet, enhver Familiefader o. s. v. udretter dog Mere end den Overordentlige, gjør dog Nogen eller Nogle Gavn, medens den Overordentlige ene er til for Ideen.

Sagen er: den Overordentlige er egentlig til for at notere den nye Priis og skrue Prisen op — dette er Noget der i en vis Forstand ikke interesserer et eneste Menneske. De Andre,

Alle, som leve i det Bestaaende, det Givne, operere ved at gjøre Omsætninger til den givne Priis.

Tag Paradoxet bort fra en Tænker — saa har Du en Professor. En Professor han raaber over hele Rækken af Tænkere fra Grækenland til den seneste Tid; det seer ud som stod Professoren over dem Alle. Jo jeg takker, han er naturligviis et uendeligt Ringere.

En saadan Professor som f. E. salig J. Møller, det var en rigtig Professor; han forstod at borttage Paradoxerne.

Al christelig og overhovedet al ethisk Erkjenden er ikke hvad den er, naar den er udenfor sin Situation.

En Situation (Virkeligheden nemlig, eller at man udtrykker det Erkjendte i Virkeligheden) er conditio sine qua non for den ethiske Erkjenden.

Dette er der ogsaa gjort opmærksom paa i Slutningen af Skriftet: Kommer hid Alle I, som arbeide og ere besværede.

At den „christelige — Stat" er baseret paa en Usandhed, for ikke at sige en Løgn, oplyst ved Biskop Mynsters Existents.

Den „christelige — Stat" er jo den, hvor Alle eller dog Gjennemsnittet af de Undersaatter, som ikke vitterligt bekjende sig til en anden Religion, ere Christne.

Naar saa er, saa udvikler der sig naturligviis et fast Begreb Geistlighed, det bliver Embedsmænd som de verdslige, og der bliver Nogle af dem meget høie og fornemme ligesom og rigeligt gagerede.

Naar saa er — thi dersom saa ikke er, dersom hverken alle Undersaatter, eller væsentligen langtfra Gjennemsnittet ere Christne: saa vil jo den christne Kirke blive et lille eller et mindre Samfund i Staten, og Det at være christelig Præst

hverken en Embedsstilling ei heller synderligt profitabelt, kort aldeles ingen Opgave for Ærgjerrige.

Tag nu Bisskop Mynster. For at være noget saa Fornemt og qua Geistlig, maa der være en christelig Stat; hans hele Tilværelse qua fornem Geistlig sætter Begrebet „christelig — Stat", paa hvilket den selv hviler.

Men hvorledes lever nu den Mand, eller hvad udtrykker hans Liv existentielt, hvorledes er det redigeret fra tidligste Tid? Hvad hans Liv udtrykker er: lad os for Gud i Himlens Skyld ikke komme i Kast med Mængden af Mennesker (— i den christelige Stat, som jo altsaa ere Christne —), lad os leve saa fjernt og fornemt fra Gjennemsnittet af Mennesker som muligt; om Søndagen prædike vi, men naturligviis i det pragtfulde Guds-Huus, garanterede af al mulig Fornemhed: „derudenfor, nei, der skal jeg vel vogte mig for at prædike" (dette eller noget Lignende har han selv sagt i en Prædiken mundtligt; det findes anført i Journalen NB[11] *), og sandsynligviis er det saa trykt i hans senere udgivne Prædikener); lad os være en lille Kreds, som holder sammen. (Der staaer ogsaa i een af hans sidst udgivne Prædikener, hvor han vil trøste i Anledning af 48: „der gives dog endnu Kredse", nemlig hvor man nogenlunde trygt kan indrette sig).

Jeg vil nu her ikke længere dvæle ved, at de Kredse eller den Kreds han holder sammen vistnok neppe er den bedste Samling af Christne, men er de verdslig Fornemme. Nei, selv om hiin Kreds var de bedste Christne: hvilken Usandhed. Han tager Profiten af det Sandsebedrag, at der er en christelig Stat (Profiten er at være Bisskop, øverste Embedsmand, Fornemhed og Anseelse, Embeds-Bortgivelse og anden Nydelse, store Indkomster), og existentielt udtrykker han, at Mængden af Mennesker er intet mindre end Christne, men raa og uvidende Pøbel.

See det er den christelige Stat.

Hvad der gjælder om Bisskop M., det gjælder mere eller mindre om enhver Geistlig i Hovedstaden. Med Geistlige i

*) [Jfr. S. 201 o. f.]

en Landsby-Menighed er Forholdet noget andet; de nyde ikke synderlig Fordeel af den saakaldte christelige Stat.

---

§ 217, pag. 447*) maa bemærkes. Martensen antager, at skjøndt Alle ere døbte, ere „der Tusinder og Tusinder som henleve deres Liv, uden at komme i personligt Forhold til Christus", og der er „kun en liden Skare virkelig Opvakte og Gjenfødte".

Aber — med hvad Ret har man saa frembragt det Skin ved at døbe Alle? Hvis den christne Kirke havde holdt sig fri for Svogerskabet med Staten (men saa var det gaaet løs paa de Geistliges Beqvemmelighed): Spørgsmaal, om der saa ikke vilde være langt flere sande Christne? Kirken har hildet sig selv i et Sandsebedrag, som netop vanskeliggjør Opvækkelse til Christendom.

Digterisk af en digterisk Person om Biskop Mynster eller en saadan Erscheinung i Almindelighed.

„Jeg negter ikke, hans Gestus ere mægtige, Armbevægelsen et Mesterstykke; naar han slaaer sig for sit Bryst eller paa sit Bryst (hvor Storkorset sidder funklende) og siger: „da Paulus stod i Lænker for Festus" .... saa, ja saa finder jeg ikke den fjerneste Lighed mellem Paulus og Eminentsen — ikke som var dermed sagt, at Eminentsen er uden Lænker — han staaer jo, just i det Øieblik, lænket i hele en verdslig Fornemheds Hæder, lænket i en verdslig Fornemheds Trælle-Hensyn. Talen om ham kan derfor ikke heller vedblive som hans om Paulus: da Paulus stod i Lænker, „han var dog fri" — thi hans Eminentse skjøndt fritstaaende skjønnes intet at være mindre end — „fri".

---

*) [I Randen:] Cfr. videre p. 449 o.: „den forberedende Naade, et Begreb, der vel nærmest har sin Anvendelse udenfor Kirken," ja, det skulde jeg mene; og det med at give Alle Skin af at være Christne er Spilfægterie.

*) «Indøvelse i Christendom» bliver det Sidste, der bliver at udgive. Der ender jeg for denne Gang.

Der er altsaa taget Aaret 48 med; thi det af Anti-Climacus er Alt fra 48. Resten er fra 49. Det angaaende Forfatterskabet bliver efter Bestemmelsen at henlægge.

Udgives «Indøvelse i Christendom» saa er det indfriet, hvad der blev antydet paa flere Steder, at gjøre Alvor af at sætte Forargelsens Mulighed. Dette forholder sig ogsaa væsentligen til min Opgave, der bestandigt er at skrue Prisen ved at anbringe et Dialektisk. Men ogsaa af den Grund maatte der bruges en Pseudonym. Det, der repræsenterer det dialektiske Moment, har altid været af en Pseudonym; at ville giøre mig selv dertil, var baade usandt og altfor frygtelig voldsomt et Middel til Opvækkelse.

Docere Alt kan Martensen. I Dogmatiken p. 456 m.: „Jo mere levende og kraftig Troens Forkyndelse optræder i Verden, desto mere bliver den et Tegn, der modsiges, og Verden nødes til at aabenbare sit Fjendskab imod Sandheden, der just ved denne Modstand vinder i Styrke.“ Meget godt for Udenads-Læsning — thi nu Martensens Liv: han ligger i med Speculationen, beiler sminket til Philosophiens Gunst, accommoderer o. s. v. o. s. v. — og dette priser han saa selv som Viisdom i Modsætning til Paradoxet. Men uden Paradox lader Troen sig ikke forkynde kraftigt, og Paradoxet er det just der spænder Verden i Torturen, saa den med eller mod sin Villie maa blive aabenbar.

See det kan man kalde en Professor, nu ja, i Modsætning til en Tænker.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Grund-Forrykkelsen i den moderne Christenhed.

Som jeg i alle Retninger har viist, at hele det Moderne er en Forrykkelse af det Christelige tilbage i det Æsthetiske: saaledes er ogsaa her en Forrykkelse: at man har aldeles forvirrende udvidet Begrebet om den forberedende Tilstand for det at være Christen. Mennesker i Tusindviis, der langt, langt fra i H. t. Indtryk af Christendom staae paa lige Trin med Katechumener, har man udenvidere gjort til Christne. Derved bliver der saa Avancement, skal Saadanne være Christne, saa bliver en maadelig Katechumen en udmærket Christen. Og dette er omtrent Forholdet i „den bestaaende Christenhed." Som overalt har man ogsaa her ladet Pladsen Nr. 1 gaae ud, ladet en Plads Nr. 3, som ellers intetsteds har hjemme, rykke op i virkeligt Nummer, og Pladsen Nr. 2 bliver Nr. 1. Apostlene, de første Christne, Sandheds-Vidnerne o. s. v. blive Phantaster.

Dogmatiken p. 480 n. og 481 ø.

Det var en snurrig Syllogisme! Tidligere i § udvikler Martensen, at en mundtlig Overlevering er udsat for Forvanskning i Tiden. Derfor er et skrevet Ord nødvendigt*). Og nu vedbliver han. „Derfor finde vi ogsaa, at Christus ikke beraabte sig paa Jødernes mundtlige Traditioner, hvilke han i mange Maader betegner som Plantelser, der skulde oprykkes, hvorimod vi idelig høre ham sige: der staaer skrevet; høre ham spørge: hvorledes læser Du?" Hvilken Syllogisme. Er det fordi Christus anseer det skrevne Ord for tilforladeligere, er det derfor han beraaber sig paa det Skrevne ikke paa det Mundtlige, altsaa Christus antog forresten begge forresten lige guddommelige! Og nu denne Syllogisme, der i en Mellemsætning indskyder, „at Christus betegner den mundtlige Over-

*) [I Randen:] Anm. Gud veed om man ikke engang gaaer videre ad den Vei og siger: et skrevet Ord er saa let udsat for Forvanskning, selv en Skjønskriver kan saa let skrive feil: derfor var et trykt Ord nødvendigt.

levering i mange Maader som Plantelser, der skulde oprykkes" — en Mellemsætning, der giver en ganske anden Betragtning af Sagen, og tilintetgjør det Sluttende i hele Syllogismen.

Det Hele er saadan en Præke-Syllogisme. Den er brugt af Mynster i hans Prædiken om Guds Ord; men Martensen skulde forbedre!

Martensen synes at stikle til mig ved denne Tale om et sygeligt egoistisk Liv som Enkelt (det er i den § om Gjenfødelsen, § 234).

Hertil maatte svares. Hvad Christendommen forstaaer ved Sundhed er noget ganske Andet end hvad det verdslige Menneske forstaaer ved Sundhed. Det verdslige Menneske vil forstaae ved Sundhed: at give en uendelig Stræben en god Dag, men at være klog paa de endelige Formaal, at faae sig saa hurtig som mulig et fedt Levebrød og en Fløiels Mave, at leve i de fornemme Kredse, Intet at gjøre uden at have jordisk Fordeel deraf, ikke phantastisk at tjene gratis end sige at give Penge til (nei saa hellere, at benytte sig af den Fordeel at Consistoriet lader Ens Bog trykke gratis — og saa lade sig det refundere af Forlæggeren) — naar man saa dertil er to Gange gift: saa vil det verdslige Menneske ansee En for meget sund, ja endog ansee det for et Beviis paa sjelden Sundhed, at man selv i sin Ethik kan docere, at det andet Giftermaal det er at prise.

See i den Forstand er jeg rigtignok en sygelig Person — og en Egoist.

Det at bøie sig for en Idee, at tabe Noget af den animalske Sundhed til egennyttigt at være om sig o. D., det anseer Christendommen netop for et Tegn paa Sundhed.

I en Anmærkning til § 255, hvor Martensen taler om „den Erfaring, at der ere mange Døbte, som ikke ere personlig Gjenfødte og Troende", forklarer han dette af flere Grunde,

blandt Andet „af Kirkens ufuldkomne Forvaltning af Sacramentet, idet den ofte har givet Daaben til Saadanne, om hvilke den menneskeligviis maatte forudsætte, at Betingelserne vilde sattes for Naadegavens Udvikling".

See, det var en anden Snak. Der har M. nok ikke confereret med Mynster. Ved Hjælp af det Martensenske er Stats-Kirken sprængt, han som jo antager, at der ere Tusinder og Tusinder, som ikke ere Troende og Gjenfødte, men deres Børn ere jo altsaa at udelukke fra Daaben. Mynster forstaaer sig bedre paa Stats-Kirke, han vil endogsaa have Børnene tagne med Magt for at døbes.

I den følgende § har han dog selv mærket Noget, og indseer, at man let kunde komme til consequent at opgive Barnedaaben.

Derpaa gaaer det da som sædvanligt, han bestemmer egentligt slet Intet; han antager nu i § 256, at man uden videre skal døbe alle Børn.

Det er dog Spilfægterier som Alt.

See, det er overhovedet det Svigefulde ved alt det Martensenske. Det at det Christelige er Daarskab for Verden skal være Alvor. Den Christelige skal altsaa villigt lide Dette at det, som er ham det Høieste, er Verden Daarskab. Men her kommer Udflugten. Istedetfor at ville lide dette, gjør man det der er Daarskaben til Udtrykket for det Dybe, det Dybsindige, saa det egentlig bliver en Strid mellem Overfladiskhed og Dybsind. Det er det Uærlige. Man skal tilstaae, at det er Daarskab, fordi nu Gud vil det saaledes, og at derfor tør jeg ikke Andet end troe det. Men er Daarskaben blot Udtrykket for det overordentlig Dybsindige — hvo vil ikke gjerne være Dybsindig!

Om Ordinationen faaer man at vide, „at den ikke meddeler overordentlige Gaver", „men at den dog heller ikke blot er en Ceremonie".

Godt, hvad er saa Ordinationen?

Men saaledes er det overalt. Det seer ud, som var det Noget — men egentlig bliver der Intet sagt.

Martensen maatte socratisk reduceres til Ja — og Nei, thi han er ganske det Sophistiske: paa den ene Side og paa den anden Side.

Med Martensen vilde jeg aldrig indlade mig uden at have Notarius publicus med, for dog at faae Noget til at staae fast.

Den der skal være Lærer i det Existentielle maa altid selv være mærket af, at have udsat sig for Det, som er i den almindelige Mening den største Fare.

Da det Christelige stred med de umiddelbare Lidenskaber, da Kjødets Lyst og Alt hvad dertil hører, var Menneskenes første Fare fordi det var dem det Høieste: da maatte Læreren ved at være ugift og paa anden Maade vise, at han var Læreren.

I Forstandens Tid er „Grinet" den af Alle meest frygtede Fare, alt Andet kan et Menneske i vor Tid lettere taale, men Det at blive latterliggjort end sige overleveret til dagligt at udgrines: denne Fare gyse Menneskene mere for end for den marterfuldeste Død og kun i en Art affindig eller dæmonisk Rapport til Rædselen, sige de om den der saaledes kommer i Fare: det er Ingenting, hvilket just hører med til Marteren.

Altsaa dette er Faren. Og derfor bør Læreren i vor Tid være mærket af at være forsøgt i den Fare.

Andre bevise jo rigtignok af store Embeder, høi Rang, Stjerner og Baand o. s. v. Deraf bevise de, at de ere Lærere. Jeg beviste ved det Skridt at udsætte mig for Grinet, at jeg idetmindste har Begreb om hvad det er at være Lærer.

I en vis menneskelig Forstand maa man stille Sagen ganske omvendt af hvad man ellers gjør. Man pleier at finde

det aldeles i sin Orden at Disciplene følte sig forladte ved Christi Bortgang, at der maatte et Mirakel til for at styrke dem, at de sagtens kunde være stærke, saa længe Christus var hos dem og Desl.

Man glemmer, hvad simpel menneskelig Erfaring lærer. Discipelen fører i en vis Forstand en forknyttet Existents saa længe Mesteren lever med ham. Discipelen kan i en vis Forstand ikke komme til at være sig selv, vakler mellem snart hvert Øieblik at ængstes ved Lærerens Dom, som er saa lige ved Haanden, snart hvert Øieblik at ville støtte sig ved ham.

Loven er bestandigt den: at just for at faae hele sin Styrke, maa et Menneske ikke have synlig Hjælp men kun usynlig Hjælp. Den samme guddommelige Hjælp der som usynlig er absolut hjælpende, er i en vis Forstand, menneskelig talt, ogsaa vanskeliggjørende, naar den er synlig.

Det er dog vel ogsaa Meningen af Christi Ord: at det er dem gavnligt, at Han gaaer bort; thi ellers kan Aanden ikke komme.

Christendommen er og skal være i sit Første saa forfærdelig, at kun et absolut skal kan drive et Menneske ind deri. Men dette Første har man afskaffet. Saa har man taget Christendommens Andet: Mildheden — og den anbefaler man nu af forskjellige Grunde, man forsvarer den o. D.

Men det vil komme Slægten dyrt til at staae. Thi som et forkjelet Barn til sin egen Fordærvelse faaer [?] Forældrene bevægede til ikke at være strenge: saaledes har Slægten til sin egen Fordærvelse faaet dem der skulle befale og bruge Myndighed narrede til eller forskrækkede til ikke at turde sige: Du skal.

Hvad Verden allermeest behøver er nu: dette Du skal, udtalt med Myndighed. Det er det Eneste, der kan give Fart; og Den forstod sig ikke ilde paa sit eget Vel, der bønligt bad en Anden: tal blot strengt til mig.

„Du skal“ er afskaffet. I ethvert Forhold, selv i Prædikenen gjøres de Samtidige til Instantsen; Taleren eller den

Enkelte anbefaler sin Sag, sine Varer, det være Rosiner eller Christendom — men der er ingen Lærer, og ingen Forsamling af Lærende, o, langtfra, enhver Forsamling er Mesteren og den Enkelte en Examinand.

I Sandhed, dersom jeg dog engang oplevede den Situation, at En havde det Forfærdelige og kom til mig for at jeg skulde trøste! Men det er en frygtelig Qval saaledes at være uproportioneret: med de religieuse Forudsætninger og Forfærdelser jeg har — at skulle trøste for Tandpine og sige, at det nok gaaer over til imorgen, for ulykkelig Elskov og sige, at om et Aar er De nok forlovet paa en Frisk o. s. v. o. s. v.

Man skulde synes det var Ulykke nok: ikke at kjende sin Besøgelses Tid — og dog fremstilles det tillige som Det, der skal straffes, eller Det, hvorfor man straffes. Saaledes i Evangeliet paa 10de Søndag efter Trinitatis.

I den Forstand er Synd Uvidenhed, men en strafbar Uvidenhed.

Det er god Passiar af Martensen; etsteds i Dogmatiken siger han, at selv om Apostlenes Skrifter vare anonyme: saa vilde man kjende deres guddommelige Charakteer, deres Qvalitets-Forskjel fra alle andre Skrifter.

Her har vi Kjetteriet, uden at Martensen tænker paa det. Det Guddommelige skulde altsaa dog have den ligefremme Kjendelighed.

Nei det Guddommelige har overalt paradox Kjendelighed.

En Apostels Taktik er ikke den: at foredrage en Lære — og saa kjende vi Andre, at denne Lære er guddommelig. Nei, en Apostel træder med sin Lære midt ind iblandt Menneskene, og siger: denne Lære er af Gud. Hermed er der sat en Pind for alle intellectuelle Overveielser, og det vil nu beroe paa, at Apostelen holder ud, hvad der følger af dette Skridt.

Men Verden er nu i Gud veed hvor mange Aar aldeles afvænt med at der overhovedet naaes „Virkelighed“ eller at see en Personlighed i Virkelighed. Overalt lutter Sandsebedrag, som gjør at al Opmærksomhed drages bort fra Personligheden. Snart er det Publikum, snart Redaktionen, snart Videnskaben, snart Spekulationen o. s. v. o. s. v. Det er altid som det hedder „Sagen“ — i ethvert Fald er der ingen Person, og i ethvert Fald har man maaskee valgt at stride paa den Maade, fordi det er ingen Sag.

I Forhold til alt Guddommeligt er det Paradoxe med, og derfor behøves bestandigt denne Personlighed, der ved at paastaae at det er guddommeligt, ved befalende at trænge ind paa de virkelige Mennesker, twinger dem til Afgjørelse.

Jeg kjender intet Menneske, om hvem det i strengeste Forstand gjælder at hans Liv har naaet Virkeligheden. Det seer skuffende ud, men ved nærmere Eftersyn seer man hundrede Sandsebedrag, som gjør, at han dog ikke ganske personligt er til, at Virkeligheden ikke kan komme til at faae fat paa ham ganske personligt. Ingen siger: jeg. En taler i Aarhundredets Navn, En i Publikums, En i Videnskabens, En paa Embeds-Vegne, og overalt er deres Liv garanteret ved Tradition, at „Andre“, „de Andre“ gjøre ligesaa.

De Fleste i vor Tid ville vist ganske bona fide være af den Mening, at en Apostel — hvis Bogtrykkerkunsten den Gang havde været opfundet — lige saa godt kunde have virket ved Pressen, udgivet sine „Ideer, Maximer o. s. v.“ og selv levet paa almindelig Forfatterviis, saa vidt muligt skjult, og da for Alt ikke forskyldende endog blot en saadan Overdrivelse som jeg har forskyldt, ved at tale med Folk paa Gader og Stræder. Ak, og min Smule Overdrivelse er naturligviis kun en uendelig svag og ufuldkommen fjern Antydning af den apostoliske Overdrivelse.

Den Religieuse, der i Sandhed troer, at Gud er hans Fader.

Lad mig tænke mig en Saadan. Lad det være en Mand, der Intet eier, og er uden enhver jordisk Begunstigelse. Han besøger da, lad os tænke det, en Baron paa hans Baronie. Baronen har den Godhed at vise ham selv omkring. Man bestiger blandt Andet et høiere Punkt, fra hvilket man kan see vidt omkring; og idet Baronen viser ud over den hele Strækning, siger han: alt Det er min Faders, disse Skove, som De seer der, hvori der er meget Vildt, o. s. v. Derpaa siger den Religieuse: ja men behag nu engang at vende Øiet opefter, Alt hvad Hr. Baronen der seer, enhver Fugl som flyver i det uendelige Rum, det er min Faders. Og i Grunden er da Deres Hr. Faders Baronie ogsaa min Faders.

O, hvor Mange ere der vel i hver Generation, der i denne eenfoldige Forstand have Mod til at troe, at det er ganske bogstaveligen saa, at Gud er deres Fader. I den stjerneklare Nat ydmygt men troende vove at sige til sig selv: „det er min Faders", aldeles fuldt saa fast forvissede derom, som Baronen om, at det er hans Faders.

Det er smukt sagt af Luther i Prædikenen over Epistelen paa 6te Søndag efter Paaske: at den Christne maa holde over, hver Dag enten at Gud taler med ham (ved at læse i Guds Ord) eller han taler med Gud (ved at bede).

En Tilhænger er ikke et *a* intensivum, men et *a* privativum.

At „naae Virkeligheden" betyder ogsaa, at ville være til for ethvert Menneske, saavidt man rækker.

Om Søndagen præker Præsten rigtignok om at elske „Næsten" — men see i den saakaldte Virkelighed har ethvert

Menneske saadan en vis Relativitet, hvori han lever; de Andre ere væsentligen ikke til for ham.

Christeligt har jeg ikke Lov til existentielt at ignorere eet eneste Menneske. Jeg har Lov til at ignorere en Anonym — Publicist, at ignorere Publikum og alt saadant Phantastiskt; men intet virkeligt Menneske.

Nu er Ulykken den, at vil man ikke ignorere hele Mængden — saa bliver man Offeret; thi hverken har den Klasse af Samfundet Forudsætninger til at forstaae En, ei heller have eller give de sig Tid dertil, ei heller kan man overkomme at tale med hver Enkelt; og endeligen kan en Journalist hvert Øieblik forvirre dem igjen. At være til for Mængden, naar man har noget Sandt at meddele og ikke vil bedrage (thi mundus vult decipi) er eo ipso at maatte blive Offeret.

Her [er] en Collision: christeligt har man ikke Lov til at ignorere eet eneste Menneske; men vil man ikke ignorere Mængden, hidser man den mod sig.

Fader i Himlene! Naar vi om Aftenen beskikke os til at sove, da er det vor Trøst, at Du er Den, som vaager — og naar vi saa vaagne om Morgenen, og naar vi saa ere vaagne Dagen igjennem — ak, hvis Du dog alligevel ikke var Den, som vaagede: hvor trøstesløst. Det er derfor kun som en Spøg den Forskjel vi gjøre mellem at sove og vaage — som behøvede vi kun, at Du vaagede, saa længe vi sove, ikke naar vi selv ere vaagne.

Et Vers af Zacharias Werner i hans Pintseprædiken (2det Bind af hans Prædikener):

Gieb Wissenschaft, zu wissen, daß das Wissen
Von dem Gewissen uns nicht kann entrissen [sic].

Det er forøvrigt smukt i det tydske Sprog, at Gewissen betyder det Visse og tillige Samvittighed. Samvittighed det

er den egentlige Visshed. Skade at vi ikke har det Ord paa Dansk.

Meget af det der lovprisende tales om Moderens Kjerlighed til Barnet er naturligviis grundet paa en Misforstaaelse; da Moderkjerlighed som saadan blot er en potentseret Selvkjerlighed, hvorfor Dyret jo ogsaa har den. At den Art af Kjerlighed i sit Første er Selvkjerlighed seer man ogsaa af andre analoge Forhold, og hvor det ret vilde blive Enhver indlysende, hvor taabeligt det er med den Art Lovprisen. Saaledes f. E. en Forfatters Kjerlighed til sit Værk.

I Skriften er det heller aldrig Moderkjerligheden der som saadan afgiver Sammenligningen for Guds Kjerlighed til et Menneske, Sammenligningen er blot Moderkjerlighedens Styrke. Man kunde saa ogsaa bruge andre Billeder f. E. ved at benytte den Gjerriges Lidenskab o. D. Men et saadant Billede vilde være uskjønt. Derimod er Moderkjerligheden saa smukt et Billede.

R. Nielsen har nu i en Billet af 10 Aug. opdaget, at Coincidents-Punktet mellem Climacus og Anti-Climacus er Fortvivlelse, og citerer i den Anledning Slutningsordet af Climacus, at han ikke siger sig selv at være Christen, „hvilket jo Anti-Climacus maa erklære for Fortvivlelse."

I en tidligere Billet meente R. Nielsen, at Coincidents-Punktet var Forargelse. Det var nu langt rigtigere truffet, og hans nye Opdagelse er ganske simpelt en Anti-Climax. Dette er jo Scalaen: hvad metaphysisk Tvivl er, er, ethisk, Fortvivlelse, og, christeligt, Forargelse.

Forsaavidt der forøvrigt er Sandhed i hans Opdagelse, at Modsætningen ganske rigtigt er paa det Punkt: at erklære sig selv ikke at være Christen — saa har denne Opdagelse af R. Nielsen den Mislighed, at dette stod i min Billet til ham, som ledsagede Bogen, og hvilken han har modtaget.

Den frygteligste Straf over Synden er den nye Synd. Dette vil sige, den forhærdede, trygge Synder forstaaer det ikke saaledes. Men naar et Menneske gyser ved Tanken om sin Synd, naar han gjerne vilde udholde Alt, for dog fremtidigen at undgaae at henfalde til den gamle Synd: saa er den nye Synd den frygteligste Straf over Synden.

Der gives nu (især i Forhold til Synd i Tanker) Collisioner, hvor Angest for Synden noget nær kan fremkalde Synden.

Naar saa er, kan der gjøres et fortvivlet Sving forkeert af. Det har Vigilius Haufniensis beskrevet saaledes: Angeren gaaer fra Forstanden. Saa længe Angeren er ved Forstanden, staaer det fast, at Synden skal overvindes. Men i sin Fortvivlelse kan saa en saadan Ulykkelig falde paa, at da den nye Synd jo er Syndens frygteligste Straf, saa skal han maaskee finde sig deri.

Saaledes maa man vistnok forstaae det, naar Qvietismen har lært, at et Menneske kunde være frelst, og dog forblive i Synden. I Dødsens Angest skjælver han for den nye Synd — men da den jo er Straffen, saa fanger Fortvivlelsen ham, som var der Intet at gjøre.

Her seer man Forskjellen i, hvorban der skal strides med Fristelse og med Anfægtelse: i Forhold til Fristelse kan det være rigtigt at stride ved at undflye. I Forhold til Anfægtelse skal man igjennem. Fristelse skal man undflye, stræbe ikke at see eller høre det Fristende. Er det Anfægtelse saa skal man gaae lige mod det i Tillid til Gud og Christus.

Da man i vor Tid aldeles ingen Forestilling har om Anfægtelse, vilde En, der led deraf, i vor Tid tillige blive anseet for en ganske overordentlig Synder.

Man anpriser Det, som en Egenskab ved sand Kjerlighed, at jo flere Offere den bringer, desto mere elsker den Den, som er Gjenstand. Men dette er jo dog ogsaa en Form af Selvkjerlighed, thi Offrene erindre jo En om En selv.

At Positivet er høiere end Superlativet; Eenheden høiere end Numerus; det Eenfoldige høiere end det Mangfoldige sees f. E. saaledes. Enhver vilde dog føle det Usømmelige i til Gud, for ret at udtrykke sin Tak, at sige: tusind Tak, mangfoldig Tak. — Man siger blot (og dette er just det Pathetiske): Tak, o Gud!

Min Produktivitet betragtet som „Correctivet" til det Bestaaende.

Bestemmelsen „Correctiv" er en Reflexions-Bestemmelse ligesom: her — der; Høire — Venstre.

Den der skal afgive „Correctivet" har nu nøiagtigt og grundigt at studere det Bestaaendes svage Sider — og saa eensidigen at stille det Modsatte; dygtigt eensidigt. Just deri ligger Correctivet, og deri igjen Resignationen i Den, som skal gjøre det. Correctivet spenderes jo i en vis Forstand paa det Bestaaende.

Naar saa dette Forhold er rigtigt, saa kan igjen et formeentligt skarpsindigt Hoved komme og gjøre den Indvending mod „Correctivet" at det er eensidigt — og han kan faae hele Publikum til at troe der er Noget i det. Du milde Gud. Intet er lettere for Den, der afgiver Correctivet, end at sætte den anden Side til; men saa ophører det jo just at være Correctivet og bliver selv et Bestaaende.

En saadan Indvending kommer derfor fra En, som aldeles manglede Resignation til at afgive „Correctivet" og ikke engang har Taalmod til at fatte det.

Det er ganske vist, der gives en Fremstilling af den religieuse Sandhed, altsaa nærmere af Christendommen, som kun kan naaes derved, at Fremstilleren lider ubeskrivelige Sjels-Qvaler.

Naar jeg tænker paa, hvad jeg har lidt Dag ud og Dag ind, eller i ethvert Fald dog med den nærmest liggende Mulig-

hed, at det imorgen vilde begynde igjen, derfor lidende i anden Potents de samme Qvaler i sympathetisk Smerte: saa tilstaaer jeg dog, at det, hvis dette ikke havde været saa, havde været mig umuligt at fremstille Christendommen, som det er lykkedes mig. I samme Øieblik disse Lidelser tages bort, vilde min Fremstilling omtrent blive à la Præstens, overskadisk, verdslig, sandselig tryg.

Stundom naar jeg tænker paa mine Lidelser, er det mig som sagde Styrelsen til mig: „kjere lille Ven, jeg skal nu engang bruge just den Art af Fremstilling af Christendommen. Uden Lidelser lader det sig ikke gjøre. Een maa der til. Saa har jeg ladet det været Dig. Tvinge Dig kan jeg let. Men jeg vilde hellere, Du skulde finde Dig taalmodigt deri — betænk, denne Tids Lidelse som er stakket og kort o. s. v." Og saa forliger jeg mig ganske dermed. Jo sandere Fremstillingen af det Religieuse er, desto mere tjener den til Guds Ære og Priis; men naar Lidelserne hjælpe til sandere at fremstille Sandheden: saa tjene jo Lidelserne til Guds Ære og Priis — lad saa mig være glemt, som var jeg ikke til, om det end er mig, der lider — men Lidelsen er til Guds Ære og Priis.

Spørgsmaal, om det vilde være psychologisk rigtigt, om det blot, psychologisk, lod sig tænke.

En væsentlig tungsindig Individualitet, som ellers aldrig har været plaget eller fristet af Tanken om Selvmord.

Han spadserer en Dag i en yndig Skov-Egn. Det har regnet iforveien; Alt aander Friskhed og Vellugt; det synes ham, at han aldrig eller kun sjelden har befundet sig saa ubeskriveligt, saa ubeskriveligt vel.

Som han gaaer, falder det ham ganske en passant ind: hvad om Du aflivede Dig selv — og han gjør det.

Her er Intet af det forud Mediterende i Forhold til et saadant Skridt, intet Successivt, ei heller Noget af det Convulsiviske. Hiin Tanke falder ham ind omtrent som det: see der staaer en deilig lille Blomst; han gjør Skridtet omtrent

med samme Art Sindstilstand som den, med hvilken man bøier sig ned og bryder en lille Blomst af. Døden skulde altsaa her være en Art potentseret Velværen.

Lader Sligt sig tænke?

Tungsindets Samgrændse med Vanvid er forøvrigt som i saa mange Tilfælde det, at blive sig selv objektiv. Det Særlige og Ualmindelige er den næsten idylliske Objektivitet, idyllisk at forvexle sig med en lille Blomst o. D. Det vilde være et stærkt Exempel paa det: at hænge løst ved Livet.

Mod „Pælen i Kjødet“ skal der stribes ved at give efter, ved ikke at stampe mod Braaden (mod hvilken Paulus vel har stampet saa stærkt, at han deraf beholdt Pælen i Kjødet); mod Synden skal der stribes ved af al Magt at stribe imod.

En af de allervanskeligste Collisioner er det derfor, naar der bliver noget Tvetydigt paa dette Punkt for et Menneske, om hvorvidt det er Pælen i Kjødet eller det er Synd.

Det synes nok saa, at det er lettere at forkynde Christendom for Dem, der leve lykkeligen, i Sundhed, i Velstand, glade ved Livet — end at forkynde den for Spedalske, Syge, Krænkede o. s. v.; men i en anden Forstand turde det dog nok være langt vanskeligere.

Sagen er man tager det ikke saa nøie med hvad der saadan er Christendom. Skal Christendommen i Sandhed forkyndes for de Lykkelige, Dem, som glæde sig ved og nyde Livet, saa bliver Christendommen som en Art Grusomhed. Og derimod er det langt lettere at forkynde Christendommens Trøst — for Spedalske.

Men Sagen er, man vil først selv nyde Livet o. s. v. — og derfor er man endogsaa bange for at see en Spedalsk, en Afsindig, en Tigger: man ønsker at forblive uvidende derom — og saa at forkynde Christendom for — de Begunstigede!

O, jeg har seet dette kun altfor nær. Selv har jeg

havt min Sjel i Frygt og Bæven og derfor behøvet virkelig Christendom — og saa en ung, livsglad Pige. I Sandhed, send Bud efter mig, naar en forhærdet Synder pludselig i sin sidste Levedag vaagner op til Anger og til Syndsbevidsthedens Qvaler: jeg skal med Guds Hjælp nok prædike. Men en ung, livsglad, elskelig Pige, dog uden noget dybere Indtryk — og saa Christendom! Her veed jeg ikke at prædike. Og dog er hun jo vistnok langt, langt renere end jeg.

Men er da Christendommen ikke for Alle, er den kun for Dem, som syge og sorrigfulde ere, for Dem, som arbeide og ere besværede?

Er det en Vildfarelse, at ville gjøre Alle til Christne?

Disse Vanskeligheder have ofte beskæftiget mig. Jeg bruger saa stundom det Raad, at jeg siger til mig selv: vedkommer det Dig? behøver Du da ikke Christendom? Derpaa svarer jeg ja, og saa passer jeg mig selv.

Stundom er det i et mismodigt Øieblik faldet mig ind: Christus var ikke forsøgt i Sygdoms Lidelse, allermindst i disse af alle piinligste, hvor det Psychiske og det Somatiske dialektisk berøre hinanden — altsaa som var i denne Henseende Forbilledets Liv lettere. Men saa siger jeg til mig selv: troer Du da, at naar Du var ganske sund, saa vilde Du let eller lettere naae Fuldkommenheden? O, lige modsat; Du vilde saa let hengive Dig til Dine Lidenskaber, om ikke til andre saa til Stolthed, til en potentseret Selvfølelse o. D. Saaledes ere Lidelserne — om end en Tyngde — en gavnlig Tyngde, som de Skinner, der bruges paa et orthopædisk Institut.

Overhovedet ganske legemlig og physisk sund at skulle føre et sandt Aandsliv — det kan intet Menneske. Saa løber strax det umiddelbare Velbefindende af med ham. Aands-Livet er i een Forstand en Døden af det Umiddelbare. See derfor er Lidelser en Hjælp. Naar man hver Dag lider, naar man er saa skrøbelig, at Tanken om Døden ganske simplement er

strax ved Haanden: saa lykkes det dog lidt med: stadigt at blive sig bevidst at man trænger til Gud.

Legemlig Sundhed, umiddelbart Velbefindende er en langt større Fare end Rigdom, Magt og Anseelse.

Det seer rigtignok skuffende ud, som var det endog en Hjælp at være legemlig, umiddelbar stærk. Men er man det, saa er det næsten en overmenneskelig Opgave virkelig at leve qua Aand. Dertil fordres en Guds-Bevidsthed som den var i Gud-Mennesket. Ellers skuffer et Menneske saa let sig selv, og forvexler det umiddelbare Velbefindende med — Aandsliv. Den legemlige Lidelse, den skrøbelige Organisme er et gavnligt memento.

Saasnart Kategorien „den Enkelte“ gaaer ud, er Christendommen afskaffet. Saa bliver Forholdet dette, at den Enkelte gjennem Slægten, gjennem et Abstractum, gjennem et Trebie forholder sig til Gud — og saa er Christendommen eo ipso afskaffet. Er det saa, saa er Gud-Mennesket et Phantom istedetfor et virkeligt Forbillede.

Ak, og naar jeg nu seer paa mit Liv. Hvor sjeldent dog vel et Menneske, der begunstigedes saaledes til Aandslivet, og fremfor Alt strengt blev taget i Skole ved Hjælp af Sjels-Qvaler: jeg kæmper næsten i hele Samtidens Øine som en Don Quichote — at det er Christendom falder dem slet ikke ind, ja de ere overbeviste om lige det Modsatte.

Den nuværende Christenhed gjør ubetinget Christus til et Phantom existentielt — uagtet de rigtignok forsikkre, at Christus var et enkelt Menneske. Existentielt have de intet Mod til at troe paa Idealet.

Ja, det er sandt, Slægten er voxet fra Christendommen! Ak ja, ganske i samme Forstand som et Menneske voxer fra Idealerne. For Ynglingen er Idealet Idealet, men han forholder sig pathetisk til det. For den Ældre, som er voxet fra Idealet, er Idealet blevet noget phantastisk Noget, som ikke hører hjemme i den virkelige Verden.

I min Dødsstund vil jeg om muligt atter og atter gjentage, hvad hvert Ord i mine Skrifter bevidne: jeg har aldrig aldrig med eet eneste Ord givet Anledning til den Misforstaaelse, at jeg selv forvexlede mig med Idealet — men jeg har været forvisset om, at min Stræben var tjenlig til at belyse, hvad Christendom er.

Forstanden, Reflexionen har taget Idealet fra Menneskene, fra Christenheden og gjort Idealet til det Phantastiske — consequent maa Det at være Christen lægges een Reflexion længere tilbage, det at være Christen bliver nu at elske Det at være Christen, at stræbe efter Det at være: saa uhyre er Idealet nu blevet.

Cfr. herom Opsatsen: den bevæbnede Neutralitet*), hvor jeg har paralleliseret dette med Overgangen fra at hedde *σοφοι* til *φιλοσοφοι***).

Der er to Arter Underviisning. Den ene er den socratiske: at spørge — for at udhungre den tomme Verden. Den anden er omvendt, at den Lærende spørger. Det var virkelig en værdifuldere Bemærkning af Grundtvig engang i en Samtale, at den Underviisning: at spørge Barnet, er forkeert, det er Barnet, der skal have Lov til at spørge.

[. . . . .]

Christus kunde naturligviis, som Gud-Mennesket, holdt ud saa længe det skulde have været, Lidelsen kan ikke antages at tære paa ham; men ellers er det dog nok typisk at han ikke blev mere end 34 Aar. Skal Det at være Christen i strengeste Forstand holdes ud og fra Barndommen af (hvorved

---

*) [Jfr. „Tillæg".]
**) [Jfr. ogsaa „Af S. K.s E. P. 1848", S. 175.]

det overvældende Indtryk af Christendom — naar det er streng Christendom, der meddeles — strax lader Barnet forløfte sig) og fortsættes i strengere Forstand uden at komme ind i noget Sandsebedrag: saa bliver en Saadan neppe mere end 34 Aar gammel.

Et lille Indlæg.

En „høiagtet“ stadselig Stadsmand, der forkynder, at Sandheden udlees, forhaanes, bespottes, bespyttes — ved min Ære, ja om det var i min Dødsstund, jeg sagde det, hvor jeg var mig tydeligst bevidst, at jeg skulde gjentage det paa Dommens Dag: det er Nonsens! En Rangsperson, kun levende i de fornemste „Kredse“, der rørt forkynder, at Christus „omgikkes Syndere og Toldere og aad med dem, levede i Selskab med den menige Mand paa Gader og Stræder“ — ved min Ære, ja om det var i min Dødsstund, jeg sagde det, hvor jeg var mig tydeligst bevidst, at jeg skulde gjentage det paa Dommens Dag: det er Nonsens! En Mand i et fedt Levebrød, med Fløiels Mave eller med Fløiels Mave i et fedt Levebrød, der forkynder, at Christus udsendte sine „Disciple“ og sagde: I skulle Intet eie, hverken Pung eller Stav — ved min Ære, ja om det var i min Dødsstund, jeg sagde det, hvor jeg var mig tydeligst bevidst, at jeg skulde gjentage det paa Dommens Dag: det er Nonsens!

Eet af To: *enten* skal Ens Liv dog nogenlunde udtrykke, at man er udleet, forhaanet; at man lever i Selskab med den menige Mand paa Gader og Stræder og æder med Toldere og Syndere; at man er fattig og trængende; *eller* man skal holde sin Mund om Sligt og præke: om det Gavnlige i at være en høiagtet stadselig Stadsmand, samt paa hvilke Maader man opnaaer „dette Gode“; om det Gavnlige i at være Rangsperson samt det Behagelige i at leve i de fornemme Kredse; om det Gavnlige i at have et fedt Levebrød samt hvilke Fordele der ere forbundne med en Fløiels Mave.

Ens Existents er den væsentlige Prædiken. Med den prædiker man hver Time paa Dagen og ganske anderledes mægtigt end den meest Veltalende i det meest veltalende Øieblik. At lade sin Existents udtrykke det Modsatte, og saa lade Munden rende med veltalende Sladder om det Modsatte: er i dybeste Forstand Baas, og, christeligt, at hjemfalde til Evighedens Dom, om det end i Timeligheden er Veien til de store Embeder, Ære, Anseelse, Folke-Gunst o. D.

Selv Luther sætter det dog ikke rigtigt sammen.

I Prædiken over Epistelen paa 2den Søndag efter Trinitatis prædiker han om: lader det ikke forundre Eder, at Verden hader Eder. Næste Søndag (Gud staaer de Hoffærdige imod) prædiker han om Ydmyghed, at uden Ydmyghed bliver man hverken elsket af Gud eller Mennesker. Nu glemmer han, at de christelige Proportioner ere: gjør det Gode og lid derfor — altsaa vær ydmyg — og bliv saa eller saa bliver Du hadet af Menneskene. Saa i andet Moment af samme Prædiken „kaster al Eders Sorg paa Gud" kommer Luther til at tale Noget om, at den Christne maa lide.

Man seer det aldeles Udialektiske i den Maade at tale paa. Idet man prædiker opmuntrende til Ydmyghed udelader man Vanskeligheden og sætter det uchristelige Forhold; en anden Søndag trøster man.

Jeg har om Dette udtalt mig i Slutningen af 1ste Deel af „Kjerlighedens Gjerninger"; men jeg kan ikke noksom udhæve det. Det er ingen let Sag. Nu har jeg i adskillige Aar øvet mig uafbrudt deri, og dog kan jeg ogsaa tidt gribe mig i at svinge uchristeligt af.

Aands-Existents er uhyre anstrenget. At bevise at jeg har Ret deraf, at jeg udlees, at jeg er i Minoriteten — hvilken uhyre Anstrengelse. Og sæt saa Majoriteten vilde gaae over paa Ens Side, saa at huske paa, at dette jo var Beviset for, at man havde Uret, eller i ethvert Fald Indiciet. Og at

skulle udholde det i en Verden, hvor man lever i Selskab med disse Tusinder og Tusinder, som ikke forstaae sig mere paa Aand end paa Chinesisk!

Min Ulykke har det været, at jeg har levet for ideelt eller for tungsindigt ideelt. Naar man tænker at døe imorgen, saa siger man enten: lader os æde og drikke, eller stræber at udfylde den Dag idag med idealere Indtryk. Lever man nu hen Aar efter Aar paa den Maade, saa gaaer man glip af alt det Jordiske. Her seer man en Commentar i det Mindre til det: søger først Guds Rige. Det sandselig-sjelelige Indtryk af at der ligger et langt Liv for En o. s. v., det foranlediger et Menneske til at blive som det hedder praktisk, arrangere sig i Livet o. s. v. Men Aands-Indtrykket er at leve idag; Kategorien: en lang Fremtid er en meget lavere Kategorie end „idag"; den lange Fremtid, disse 30 à 40 Aar, er en sandselig-sjelelig Bestemmelse, og intet Beviis for at Mennesket har en udødelig Aand, det er blot et Svarende til Dyrets Forsynligheds Instinkt; men „Forsynlighed" svarer til det Sandselig-Sjelelige.

En sidste Redaktion af en Katastrophe i mit offentlige Liv.

Pøbelagtigheden havde seiret i Kjøbenhavn tildeels i Danmark; alle De, som skulde være Instantser, Journalisterne, selv Politiet despererede og sagde: her er Ingenting at gjøre, og Pøbelagtigheden tiltog naturligviis, den triumpherede. Dog sagdes det bestandigt, men som et Ønske, et pium desiderium: det er dog utaaleligt, der bør gjøres Noget.

Spørgsmaalet var nu, om der ikke i Landet fandtes en yngre Anseelse — thi en ældre hjælper under saadanne Forhold ikke, det hedder strax: han er blevet gammel, han forstaaer ikke den nye Tid — en yngre Anseelse, som vovede at gjøre Noget.

En saadan var der og kun een eneste: „den store Pseudonyme", ubetinget det meest ansete Firma, hidtil uden en eneste Plet — og netop venereret af Pøbelagtigheden, der klogt helst vilde have Venskab her.

At „den store Pseudonyme" her pludselig skulde blive sig selv utro og conferere med Andre forud, er jo urimeligt. Altsaa han gjør det udenvidere men religieust besluttet.

Det han egentlig havde at gjøre og som var hans Opgave, var om han formaaede med et Par Ord saa gevaltigt at vende Sagen om, at det kunde lykkes ham at imponere selve Udgiverne.

Dette lykkedes. Det er historisk Factum, Goldschmidt blev usikker, reiste, P. L. Møller kom med Navn under yderst slukøret frem og bukkede, senere reiste han ogsaa. Corsaren var tabt, den blev paa en Maade „aldrig Menneske mere".

Spørgsmaalet var nu: hvor dyrt skal den Uegennyttige komme til at betale dette Skridt; thi at det vil koste er jo i sin Orden.

Her laae Opgaven for de Samtidige, der give sig af med at stemme de mere dannede Klassers Dom (Journalisterne af bedre Art). Deres Opgave var at secundere Skridtet og vise, at det var uegennyttigt, det eneste, der var at gjøre, næsten heroisk.

De taug Alle. Her kom Forræderiet — i samme Øieblik saae jeg, at min Stilling lidt efter lidt for en stor Deel uopprettelig vilde blive tabt i Forhold til Borgerklassen.

Jeg holdt imidlertid roligt Positionen og i Grunden seierrigt. Egentlig har jeg aldrig vidst hvor stærk jeg, religieust understøttet, var.

Havde jeg havt Formue nok, i den Henseende roligt kunnet see en længere Fremtid imøde, eller mit hele Liv betrygget: der behøvedes ikke Mere, jeg ene var ubetinget den Stærkeste.

Alt hvad der har været Udmærket i Verden er ogsaa gjerne blevet forraadt af en Samtid. Men Samtidens For-

ræderie mod mig er af den lumpnere Art, just fordi den er skeet ved et Dobbelt-Forræderie.

Det er de Ansetere, der egentlig have forraadt mig.

Forøvrigt bemærkes blot, (hvad da dog charakteriserer mig) at hvor vanskelig min Stilling end var, bad jeg dog Journalisterne, som jeg kjendte, ikke at blande sig deri. Det er sandt, jeg bad dem derom eller fraraadte dem det — men hvad jeg dømte i mit stille Sind er noget Andet. Min Sag var reen, Gud indviet — saa tigger man ikke personligt om Bistand.

Usle Samtid! Den Mulighed jeg ellers bestandigt havde sikkret mig, naar jeg trak mig tilbage fra Forfatterskabet, at leve paa Landet, ved min literair Anseelse rangerende ikke libet over en Landsbypræsts beskedne Stilling — er tabt; naar man saaledes er marqueret er det en Byrde at leve paa Landet.

Historiens Dom over Goldschmidt vil ikke være, fordi han forhaanede mig. Nei saa sædelig er Historiens Dom aldrig. Den dømmer Talent, Magt, Kraft o. s. v. Det var jo den Opgave, han havde sat sig, at forhaane, derefter dømmes han.

Og saa bliver Dommen at han var ussel. Først at han i 6 Aar var Redakteur — og ikke angreb mig, jeg den Heterogeneste af Alle, der altsaa meest egnede sig til den Sort Angreb. At han ikke blot ikke angreb mig, men smigrede og forgudede mig. Dommen bliver at han var en daarlig Ironiker, der dog i Forhold til mig betragtede sig selv som en Yngling og var bange. Dernæst, at da saa jeg gav Ordren, og i den Form jeg gjorde det, at han da benyttede sig saaledes deraf, at han vilde dække sig med det Forsvar: Mag. K. gav mig jo selv Lov dertil. Dette viser nemlig, at han i Forhold til mig betragtede sig selv som en Dreng. (Cfr. herom etsteds i denne eller i den foregaaende Journal; men dog nok

i denne*)). Endeligen Det, at han ved en List fangedes til at blive aabenbar; thi at udskjelde aldeles det Samme som man selv har forgudet: det er absolut at foragte sig selv.

Det Ord af Sirach: „Hvad veed Den, som ikke er forsøgt" kunde man gjøre til Motto paa hele den moderne saakaldte speculative Dogmatik.

Stedet hos Sirach angiver Fenelon at være 34, 9 [10].

Sammestedes (1ste D. p. 165) hos Fenelon citeres et skjønt Ord af Tobiæ Bog 12, 13: Forbi Du var Gud kjer, saa maatte det være saaledes, uden Anfægtelse kunde Du ikke blive. Jeg mener det Skjønne ligger i at lægge Eftertrykket paa forbi og maatte og Du.

Det er strax et Exempel paa Ulykken af det Christeliges og det Verdsliges Sammensmelten.

Der vil saa existere en Geistlighed, som opretholder det aldeles verdslige Begreb af Værdighed; de ikke blot unddrage sig kløgtigt Farer, Opoffrelser, men de æres og ansees, thi „det vilde være under deres Værdighed" at blande sig i Sligt, nedlade sig til Sligt!

O, Løgn i Jer Hals. Veed I vel, at Eders Tale, om den ikke er Gudsbespottelse, saa er den dog at bespotte Christus! Thi hvad er Christus? Han er den levende Sandhed, der fandt det at være det Værdige at indlade sig med alt det Onde.

Man tænke sig en Præst der paa sit Dødsleie siger: jeg levede paa en Tid, da Løgn og Bagvaskelse, og Misundelse og Nederdrægtighed formelig triumpherede. Men jeg fandt det naturligviis under min Værdighed at nedlade mig til Sligt, at nedlade mig til at ville modarbeide Sligt — og mit Liv blev uberørt deraf. O, min Ven tag Dig iagt — i Døden

*) [Jfr. S. 285 o. f.]

er det kun det christelige Begreb af Værdighed der trøster; det trøster at turde sige: jeg levede samtidig med Løgn og Nederdrægtighed, men Dette veed jeg, jeg kom paa første Pleie: og Dette veed jeg, da jeg døde var det Ondes Magt dog mindre: men i ethvert Fald unddraget mig har jeg ikke.

Enten maa Kirke og Stat skilles ad, eller vi maae paa een eller anden Maade have Kloster-Geistlige. Man vil sige: „ja men En, der forsager hele Verden og lever af Rødder, han kan i sit Hjerte være lige saa forfængelig som En, der har det Verdslige". O, det veed jeg, det veed jeg. Men jeg veed tillige, at een Fordeel har man af at have Kloster-Geistlige med, at man dog stundom faaer Handlinger at see, der formaliter erindre om det Christelige; man faaer denne Krydsen, der dog er oplivende, at medens de Fleste handle ud af den Art Forfængelighed, som er den verdslige, saa handler han, hvis han ogsaa er forfængelig, dog ud af den Art Forfængelighed, som maa kaldes den gudelige. Vistnok er denne for Gud værre end den første, men deraf følger ingenlunde, at hans Handlinger ikke kunne gavne.

Tag Tilstanden her i Kjøbenhavn den Gang, da jeg maatte tage mig af Corsaren. Ikke een eneste Geistlig vovede at prædike mod en saadan Demoralisation, mod Bagvaskelse, mod Løgn o. s. v. Og alle havde de det Skalkesskjul at det var under deres Værdighed. Det var glemt, absolut glemt, at det christelige Begreb [af] Værdighed er lige modsat det verdslige. Og da saa jeg maatte paatage mig christeligt at indfrie det christelige Begreb af Værdighed, at det vilde have været under min Værdighed at have levet med Sligt og ikke handlet, saa maatte jeg lide derfor, ogsaa saaledes, at man fandt det var under min Værdighed!

Hvilken Christenhed! Der er 1000 Geistlige, alle alvorlige Mænd, med Værdighed — og saa slendrer der et ungt Menneske omkring, en Flaneur — og der var, christeligt forstaaet, baade Alvoren og Værdigheden!

Det er ret egentligen Resignationens Opgave at afgive Correctivet.

Først idet man begynder, saa seer den triumpherende Misviisning, der er i Vælten, stolt ned paa det stakkels Corrective, „det er antiqveret, noget Tilbagelagt" o. s. v.

Naar saa Correctivet i sin langsomme men stille og dybere Virken efterhaanden har ved sin truende Stilling taget Couragen fra hiin Misviisning, saa lister man sig til at benytte Correctivet og lader som var det det man selv havde sagt. Eller man lader forsigtigt en vis Tid gaae imellem den Tid, i hvilken, saa at sige, Correctivets Operation staaer paa. I den Tid er man officielt taus, det vil sige man skriver ikke. Mærker man saa at Correctivet har Magten, saa rykker man frem, benytter skjult Correctivet — og tager saa Æren for selv at være denne Moderation. Kan det lykkes, gaaer man et Skridt videre. Da man dog kun tager Noget af Correctivet, og da paa den anden Side Correctivet just for at virke maatte styre ud med det Paradoxes Opvækkende: saa lader man Correctivet staae som en Overdrivelse. [. . . . .]

Man søger naturligviis Selskab og Omgang med Alt, hvad der formaaer Noget, Alt, hvad der giver sig af med at udsige Domme over literaire Forhold o. D. Ogsaa Fremmede passer man vel paa. See det hjælper.

Fr. Bremer har nu behaget at lyksaliggjøre Danmark med en Bedømmelse. Det er naturligviis et Echo af hvad de Vedkommende selv have sagt hende. Det seer man bedst paa Martensen der har holdt megen Forbindelse med hende*). Hun var saa artig ved en meget forbindtlig Billet at invitere mig til en Samtale**). Nu fortryder jeg næsten, at jeg ikke

---

*) [I Randen:] Hun har levet her i længere Tid og havt legemlig Omgang med Notabiliteter; hun vilde ogsaa havt legemlig Omgang med mig, men jeg var dydig.

**) [Jfr. „Tillæg".]

svarede, som jeg først havde paatænkt, blot disse Ord: Nei, mange Tak, jeg dandser ikke. Men i ethvert Fald, jeg refüserede hendes Indbydelse og kom ikke. Saa faaer man det at høre paa Prent, at man er „utilgængelig". Formodentlig skyldes det Martensens Indskydelse, at Frederikke har gjort mig til Psycholog ene og alene og skaffet mig et betydeligt Dame-Publikum. Det er ordentlig latterligt, hvor i al Verden jeg kan blive anseet for en Dame-Forfatter. Men det skyldes Martensen. Han mærker nok, at ved Universitetet er han i Nedgaaende. Det vil blive snurrigt nok at læse for R. Nielsen og den egentlig yngre Slægt: at jeg er Dame-Forfatter.

[. . . . .]

Min Position i Forhold til hvad der vil blive den nærmeste Fremtids Stilling.

Nu skal man da formodentlig til at reformere Kirken; der skal saa holdes Synoder, balloteres o. s. v.

Selv de strengeste Orthodoxe, selv Rudelbach synes at ville indtage den Stilling, at forholde sig ligefrem til alt Dette, og gjøre hvad han kan for at det da saa maa blive saa orthodoxt som muligt.

Jeg har bestandigt ført Flankefægtningen, angrebet bagfra.

Altsaa just samtidigt med det Høieste, at vi skal til at reformere Kirken, naaer jeg at levere et Indlæg, der skruer Prisen paa det at være Christen saa høit, at det bliver tvivlsomt, om der lever een eneste sand Christen i strengeste Forstand.

Det er at genere! Unegteligt. Men det er ogsaa sørgeligt og latterligt, at man slet ikke er opmærksom paa, hvori Grund-Fordærvelsen ligger.

Min Opgave har bestandigt været at finke, det er omtrent som naar en Mand staaer lige paa Springet og saa En banker ham paa Skulderen og siger: maa jeg ikke tale et Ord med Dem.

Her ligger mit Coincidents-Punkt med Mynster. Det er det egentlige Derivations-Middel. Men Sagen er, dette Derivations-Middel er Mynster i en vis Forstand bange for, især naar det er i min Haand. Han har selv saa smaat brugt det, men som en fløgtig Regjeringsmand — her bruges det af En, der er Ingenting (disse farlige og mistænkelige Personer) og bruges med absolut Teleologie.

Dog kan det nok gaae, uden at det kommer til at gaae ud over Mynster, dersom han blot er forsigtig at tie ganske rolig. Jeg har bestandigt givet min Operation det Sving som var jeg en aldeles Subaltern, der næsten opererede under Mynsters allerhøieste Auspicier, givet det Udseende af, at han tilnikker det allerhøieste Bifald og det er afgjørende.

I en vis Forstand er heri noget Ængsteligt, at der ikke kommer om det saa blot var en Blinken i Øiet, en Usikkerhed i Minen.

Men Opgaven er ganske rigtig absolut dialektisk, og jeg kan ikke komme bort fra den Tanke, at hvad der minder mig om min Fader, det skal jeg ikke komme i Strid med.

[. . . . .]

En Hedning har sagt: det nytter ikke at ville ride fra Sorgen, den sidder bagved paa Hesten. En from Mand (Fenelon) har sagt: Sorgen er som en Piil i Brystet — jo heftigere Hjorten løber til for at løbe fra den, desto fastere løber den blot Pilen i sig.

NB. Slet saaledes har Fenelon nok ikke redigeret det, ei heller sammenstillet det med det Horatsiske; men Tanken er af Fenelon.

[. . . . .]

Aphorismer.

1.

Man bliver nuomstunder Forfatter ikke ved sin Primitivitet, men ved — at læse.

Man bliver Menneske ved at efterabe de Andre. At man er Menneske, veed man ikke ved sig selv, men i Kraft af en Slutning: man er som de Andre — ergo er man Menneske. Gud veed om Nogen af os er det!

Og i vor Tid, da man har tvivlet og tvivler om Alt, falder Ingen paa denne Tvivl: Gud veed, om Nogen af os er Menneske.

2.

Der skrives for „Mængden", som Intet forstaaer, og af Dem, som — forstaae at skrive for „Mængden".

3.

Philosophien blev phantastisk, især siden man forlod Kants „ærlige" Vei, og gav de bekjendte (ærlige) 100 Rd. til for at blive theocentrisk.

Anm. De 100 Rd. er det bekjendte kantiske Exempel paa Forskjel mellem det Tænkte og det Virkelige.

[. . . . .]

Dette er en Fortjeneste ved denne Bog ([I Randen:] Rudelbach: om Kirkeforfatningen § CXXXI p. 243 o. ff.), at have viist, at Statskirken affødte eller bidrog til at afføde Proletariatet.

Hvor Meget heri ligger, synes R. ikke selv at have indseet.

Man lever i Christenheden aldeles ikke christelig ogsaa i Retning af at leve sammen med den menige Mand og hvad dertil hører.

I denne Henseende er mit Liv som en Opdagelse — ak, i en vis Forstand kan jeg sige, at det er en dyrekjøbt Opdagelse. Det Uchristelige og Ugudelige er at basere Staten paa et Underlag af Mennesker, som man aldeles ignorerer, og fragaaer Slægtskabet med — selv om man om Søndagen rørt prædiker om det at elske „Næsten“.

Min Genialitet havde jeg nær sagt har egentlig været mine Lidelser. I ethvert Fald have disse været et Understøttende ligesom det at svømme med Kork.

At have et stærkt Legeme og saa alene ved Aand at skulle fastholde blot f. E. at Døden er vis i ethvert Øieblik: ja, god Nat, det bliver ordentligviis kun til Præste-Sludder.

Men naar man er saa svag som jeg, saa falder det ikke vanskeligt.

Hver Dag jeg lever er mig en Anledning til Forundring. Saa Dødsens jeg kan være — og at jeg saa lever! Ja min Tilværen er som en Satire over det at være Menneske.

Men derfor har ogsaa min Fremstilling Sandhed. Den er Menneskene egentlig kun altfor sand ɔ: de ere altfor sandseligt stærke til at turde indlade sig med Sligt.

Forunderligt nok, Noget jeg i den første Tid efter min Forlovelse oftere bragte paa Tale var: at der gaves Mennesker, hvis Betydning just var at offres paa Andre. Som der ved en Forsending af Frugt gjerne er nogle Exemplarer, som blive stødte, fordi de deels maae bære Trykket af de andre, deels afværge Trykket for de andre: saa er der i hver Generation Nogle, som offres paa Slægten.

At dette var min Bestemmelse, derom har jeg tidligt havt en mig uforklarlig Anelse; men nu, just nu blev det mig saa tydeligt, at det var min Bestemmelse — og hvorfor? just fordi jeg var blevet forlovet, altsaa just fordi jeg var kommet udenfor min Charakteer og vilde brede mig i Tilværelsen, istedetfor at

forblive et intensivt Punkt. Og just i hiin Tanke og at den nu blev mig saa nærværende, laae indirecte Indiciet for, at jeg maatte ud af dette Forhold.

Men forunderlige Reduplication, ak, er det dog ikke som var hun igjen blevet offret paa mig!

„Guld og Sølv haver jeg ikke" sagde Peter, „men hvad jeg haver, det giver jeg, stat op og gaae"; senere sagde Geistligheden: Guld og Sølv have vi — men vi have Intet at give.

Dette er foranlediget ved at læse hos Rudelbach (om Kirkeforfatningen), at en Prælat, idet han viste et pragtfuldt Badskebækken, skal have sagt, at nu var det ikke mere sandt: Guld og Sølv have vi ikke. Saaledes som jeg har redigeret det, træder Epigrammet stærkere frem.

I Christus som Forbilledet er hvad vi Mennesker maatte kalde det Intellectuelle aldeles ikke fremtrædende. Deraf kommer det, at det vilde forarge os at tænke Christus lee, Noget der er udtrykt i Psalmens Ord: hvi græder han, som aldrig loe.

Men i Forhold til et Christen-Menneske er det dog en Misforstaaelse at ville være saa ideal, at man ikke kan lee. Desuden gives der selv i det opbyggelige Foredrag en væsentlig medhenhørende Komik, der er lige saa sand, lige saa pædagogisk rigtig som Taarer og Strenghed.

Det er nu ogsaa en Ucorrekthed af ham*), under saadanne Omstændigheder at trække sig ud paa Landet og blive der længere end sædvanligt. Det er atter en Halvhed, en Art Tilbagevenden til dette Systematiske at virke upersonligt.

Han svækker Indtrykket af sig selv og sin Sag. Hans

*) [I Randen:] Om R. Nielsen.

Bog bliver betragtet som et ørkesløst Produkt af Perfectibilitet, der ogsaa skal forsøge sig i Sligt, og nu, ligesom han i sin Tid overdrev qua Hegelianer, nu overdriver. Men det bliver han vel snart kjed af, hedder det, man seer ham nu aldrig o.s.v.

Han fortæller mig i hans sidste Billet, at han har havt ude i Lyngby et Sammenstød med Martensen, der forekommer under Navnet: Mediationen. I den Anledning kunde jeg have Lyst til at sige: At støde sammen med — Mediationen, hvor er det dog egentlig muligt! Man støder sammen med Paradoxet, det begriber jeg; man klinker med Mediationen, det begriber jeg: men at støde sammen med — Mediationen! Mediationen indtager jo den phantastiske Ophøiethed over alle Modsætninger, selv over de fingerede. Med en saadan ophøiet Ophøielsens Ophøiethed er det umuligt at støde sammen. Og paa den anden Side, Mediationen er, hvad der ligger i Ordet, selv givende efter, selv sig sin skjøre eller skrøbelige Ophøiethed bevidst. Thi dette er jo som et Motto paa Mediationen, naar man tager det Ord: at „klinke" i den anden Betydning, som naar man over en Kjelderhals læser: her klinkes. Mediationen kan jeg kun opfatte komisk. I sin phantastiske Ophøiethed er den — hvad altid er Tilfælde med det Phantastiske, at det er lige det Modsatte af hvad det synes — boende i en Kjelderhals. Enten har jeg düperende min Morskab af at lade dens phantastiske Ophøiethed gjælde for Ophøiethed — og saa klinker jeg med den — og leer. Eller jeg gjennemskuer dens Ophøiethed og seer, at den egentlig boer i en Kjelderhals — og saa leer jeg ogsaa. Engang i sin Tid, thi nu er dog Mediationen svækket, kunde det have været rigtigt at skrive en lille Opsats betitlet: Mediationen eller: Verden seet fra en Kjelderhals, med Motto: her klinkes.

Allerede i Forhold til det at elske et Menneske gjælder det: er det i Sandhed sandt, at Du elsker ham, saa skal Du ogsaa see, at Alt tjener Dig til Gode, selv det

Desperateste. Og hvorledes skulde det da ikke gjælde i Forhold til Gud. Egentlig er det jo Gud, der gjør, at det i det første Forhold er som det er. Gud som er Kjerlighed, han lader endog blot denne Din Kjerlighed til et Menneske tjene Dig til Gode.

Det er ikke blot saa, at Pøbelagtighedens Mishandling dybt, dybt har udviklet mig, men ganske vist skyldes den en Toneart, som jeg ellers aldrig havde faaet indenfor mit Omfang: den Art Lyrik som hedder Lilien og Fuglen.

Dialektisk har tillige denne Mishandling beriget mig med det Christeliges væsentlige Collision med Verden, Noget som ellers var undgaaet mig, der var kun altfor beskæftiget med indre Lidelser.

Det Dannende ved denne Lidelse har igjen været, at jeg har været den Overlegne, og dog stridt med en Svagere, der i en Forstand er stærkere. Dersom jeg tager hver Enkelt i Mængden, hvor i al Verden skulde det falde mig ind at stride med ham; og dog kan det være byrdefuldt nok at stride med Mængden. Men paa den anden Side, det maa blive idealiserende og i Retning af Veemod, just forbi jeg kun altfor tydeligt føler min aldeles uproportionerede Overlegenhed, derhos tillige, at jeg har villet disse Mennesker det saa vel: og at saa dog „Mængden" i en anden Forstand, i en lavere, ideeløs Forstand, er langt, langt den Stærkere.

Mit Guds-Forhold maatte derfor atter her blive Det, der egentlig blev udviklet. Naar man strider med et Menneske, der enten virkelig, i ideal Forstand, er Ens Overmand eller Ligemand: saa forbunkles og glemmes reent Guds-Forholdet. Men ingen Strid er saaledes beregnet paa at udvikle et Menneske gudeligt, som en Strid, hvor han er den Stærkere, og den Svagere dog i en anden Forstand er den Stærkere. Det at jeg egentlig ikke rigtig kan faae nogen Gjenstand at stride med, det betyder just, at Gud vil benytte denne Striden til at udvikle mit Guds-Forhold.

Ad hiint Vers af Brorson (det findes commenteret i en tidligere Journal [S. 32 o. f.]):

Mens Luften er endnu saa fuld
Af Vintersneens Gyssekuld.

Altsaa Vintersneen er langtfra endnu ikke kommet ned, den staaer og piner i Luften — og saaledes er det ogsaa med Sorger, Bekymringer, Gjenvordigheder o. D., saa længe de endnu ikke ere komne ned, at man kan faae at see hvad det er (Virkelighed), saa længe de staae og pine i Muligheden: ere de værst.

[I Randen:] Som man den enkelte Dag seer Veiret an, om det er Veir at gaae ud: saaledes ligger hele Livet for os — men her hjælper det ikke, man skal gaae ud.

---

*) . . . . *Selv om jeg vilde udgive «Fra Høiheden o. s. v.» med mit Navn, er det dog alligevel sikkret, at Opfattelsen af min Produktivitet samler sig finalt paa Fredags-Talerne, thi «Synspunktet» er jo fra 48.*

NB. *Og for at «Fra Høiheden o. s. v.» der dog er noget polemisk, [ikke] skulde blive det Sidste, saa kunde der jo skrives endnu engang Taler ved Altergangen om Fredagen, der altsaa blev anden Række. Der ligger allerede een, saa godt som to færdige, og Vink til et Par endnu findes i een af de nye Mapper, som Bogbinder Møller har gjort.*

De fleste Mennesker i hver Generation, selv af dem, der, som det hedder give sig af med at tænke (Professorer o. D.), de leve hen og døe i den Indbildning, at det bliver ved, og hvis der forundtes dem at leve længere,

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

at det vilde blive ved i en fortsat ligefrem Stigen at begribe mere og mere. Hvor mange opleve overhovedet den Modenhed, at opdage at der kommer et kritisk Punkt, hvor det slaaer om, hvor det fra nu af gjælder i stigende Begriben mere og mere at begribe, at der er Noget, man ikke kan begribe.

Dette er den socratiske Uvidenhed, og det er den vor Tids Spekulation har behøvet til Correctiv.

Som Joh. Climacus rigtigt bemærker, at de fleste Mennesker egentlig der, hvor det høiere Liv skulde gaae op for dem, svinge af og blive praktiske, »Mand, Fader og Fuglekonge«; som Anti-Climacus rigtigt bemærker, at de fleste Mennesker slet ikke opleve at blive Aand: saaledes opleve de heller ikke dette qvalitative Møde med det Guddommelige. Det Guddommelige er for dem et simpelt, et rhetorisk pjattet, et hiatisk Superlativ af det Menneskelige; deraf deres Lyksaliggjørelse i den Indbildning: mere og mere at kunne begribe det, saa dersom de blot havde Tid og ikke skulde i Contoiret, i Klubben, conversere deres Kone o. s. v., dersom de blot havde Tid, saa skulde de nok begribe det Guddommelige ganske.

Den socratiske Uvidenhed, men vel at mærke modificeret i Christendommens Aand, det er Modenhed, er, intellectuelt, hvad Gjenfødelse er ethisk religieust, er, hvad det er at blive Barn igjen.

Det er ganske bogstavelig saa, at Loven saa bliver: stigende Dybsind i mere og mere at begribe, at man ikke kan begribe. Her kommer saa alt det Barnlige igjen men i anden Potents. Den saaledes Modne har Naivitet, Eenfold, Forundring, men har det væsentligen med Humor, dog ikke at det er Humor.

Og at dette Liv er saligt, er saligt som det er saligt at tilbede, endnu saligere end for en Qvinde i Sandhed at være forelsket; ja derom have hine i Indbildningen Lyksaliggjorte ingen Anelse. De komme aldrig til Qvalitets-Trykket men bedaare sig selv mere og mere.

Men at hvad jeg har at sige angaaende Paradoxet, at det skulde blive populairt er umuligt. Det smigrer den menneskelige Forfængelighed formeentligen at kunne begribe. Det Andet er Ydmyghedens Salighed. Men, for at tage dette, hvor mange Piger ere der vel i hver Generation, der i Sandhed due til at elske? De 99 af 100 foretrække dog at elske af «Grunde». Man mærker ikke det Underfundige, at «Grunde» istedetfor at fundere eller potentsere, trække fra — jo flere Grunde En har for sin Elskov, jo mindre er hendes Elskov.

Men atter her sees, hvorledes Tausheden kommer af sig selv; thi en saadan i Sandhed forelsket Pige, der slet ingen Grunde havde — hvis hun talte derom til de andre Piger, vilde hun blive anseet for ringere.

Og derfor, o vidunderlige Forsynets Kjerlighed, som det har forsynet hvert Dyr med eet eller andet Forsvarsmiddel: saaledes gjør ogsaa Forsynet enhver dybere Natur taus. Ved Tausheden frelser han sit Liv, i Tausheden eier han frelst sin Salighed.

En Replik, der vanvittig vender Brangen ud af En.

Man tænke sig en Samtidig med Christus, der siger (denne første Deel af Repliken er benyttet i Indøvelse i Christendom Nr. 1): nogen Mening om ham kan jeg ikke have, jeg maa

først see hans Livs Resultat, og saa bogstaveligen, at han maa være død. Og det vil maaskee neppe være nok. Men dersom jeg levede 1800 Aar efter hans Død, og jeg saae han havde seiret, saa vilde jeg antage Læren (og nu kommer det Nye, som ikke findes i hiint Skrift, det egentlig Vanvittige) og forsikkre: at jeg gav hele mit Liv for at have levet samtidigen med ham, at det er min hedeste Længsel at have levet samtidigt med ham.

Det er en mærkelig Nemesis over Pharisæeren (i Evangeliet om Pharisæeren og Tolderen). Det er jo Stolthed at ignorere Andre, og dog er det den stolte Pharisæer der lægger Mærke til „denne Tolder", medens Tolderen ydmygt ignorerer Pharisæeren.

[. . . . .]

Eet er at profitere (profiteri) en Tro, en Viden, en Kunnen, et Andet at have Profit deraf.

Rette et Angreb mod nogen enkelt bestemt navngiven Mand kan jeg ikke; thi i samme Øieblik gjør jeg jo paa een eller anden Maade en Concession i Retning af et Publikum, der skulde være Instants. Og saa vil jeg hellere lade Enhver passere upaatalt end at gjøre denne Concession.

Civilisationens Stigen, de store Byers Opkomst, Centralisationerne og hvad der svarede til alt Dette og væsentlig frembragte det: Pressen som Meddelelses-Middel har givet hele Tilværelsen en aldeles forkeert Retning. Den personlige Existeren hørte op. Ganske bogstaveligen at tage Livets Daglighed til sin Scene, at gaae ud og lære paa Gaden blev mere og mere afskaffet, tilsidst complet den latterligste Overdrivelse.

Al Reformeren, forsaavidt der var nogen, tog nu eensidigen sin Retning mod Regjering.

At reformere „Mængden", ja det faldt da intet Menneske paa, tilsidst blev man enig om og fuldt og fast forvisset om, at en saadan Idee kun kunde opkomme i en Daarekiste — og dog er Det egentlig Ideen af det at reformere.

Man lod „Mængden" bestaae, og egentlig var det denne Kategorie eller det var Det ved Hjælp af hvilket Pressen — reformerede Regjeringen, ved Hjælp af Mængden.

Dette maatte mere og mere afsætte et Uorganisk i Staterne. Det bliver Publikum, og her ligger ogsaa Proletariatet.

Men at ville reformere Mængden — ja nu da man dog endeligen begynder at faae Øinene lidt op, Enhver gyser tilbage, han forstenes af Forskrækkelse.

Og dog er Det egentlig det at reformere. Og her ligger egenlig Martyriet. Hvad er ogsaa Det at blive forfulgt af Regjeringen mod det daglig hver Time paa Dagen at forfølges af disse Tusinder og Tusinder.

I den Grad dominerer Menneske-Frygt, at blot det at drage Menneskenes Opmærksomhed paa sig er Undergangen; om det er for en god Sag eller for Intet eller for Forbrydelse, det gjør hverken fra eller til.

Men nu er det umuligt at virke for det Gode, det Sande o. D. efter en ordentlig Maalestok uden at drage Opmærksomheden paa sig, og saaledes er Undergangen vis.

„Opmærksomheden", især siden den vanvittigt er blevet potentseret ved Hjælp af Dag-Pressen, Opmærksomheden er det tilintetgjørende Princip, der vil dræbe „den Enkelte". Og paa den anden Side, kun „den Enkelte" kan virke i Sandhed for Sandhed.

Dersom Christus levede nu, vilde „Opmærksomheden" gjøre den meest fortvivlede Anstrengelse, om det ikke skulde kunne lykkes den at qvæle ham. Hver Journal vilde hver evige Dag indeholde Artikel om ham. Hver den mindste Ubetydelighed om ham vilde i de 10,000 Exemplarer udbredes over hele

...lt vilde blive opdrevet for om muligt at gjøre For-
vanvittigt.

Og dog, det er ad den Vei Verden skal frem. Hvis ikke, saa er Christendommen en Chimaire.

Tilværelsens Mønster i vor Tid udtrykker at Christus er en Chimaire; thi det udtrykker, at det er et Collectiv der bruges til Evolutionerne, ikke den Enkelte; men Christus var sandeligen intet Collectiv; og han reformerer altsaa heller ei Collectiver.

O, men forgjeves, forgjeves vidner jeg og anstrenger min Existents indtil det Yderste. De Faa, der dog nogenledes forstaae mig, de tør ikke forstaae mig. Forstaae de Lidt af mig, saa faae de strax travlt med at gjøre sig forstaaelige for et Collectiv, og saa er Alt igjen forvirret.

Imidlertid lever der 1000 Geistlige, som have gjort Christus i Penge, faaet et Levebrød ud af „at Sandheden lider i Verden". Og disse Geistlige ere eller aspirere dog til at blive Riddere af Danebrog o. s. v. Og Landet er christeligt, det er vist, og nu skal vi snart have en Synode sammenkaldt til at reformere Kirken. Gud i Himlene!

Men hvad jeg stedse har sagt: kun en død Mand kan regjere Mængden. Ogsaa det gjælder om mit Liv. Saa længe jeg lever, har jeg en dialektisk Reduplication, som jeg ikke kan tage bort, som først Døden kan tage bort. Saa formildes ogsaa Forholdet*), man seer ikke mere denne sandselige Enkelte,

*) Anm. Det forstaaer sig, saa bliver Sandheden ogsaa mindre; thi nu faaer den et Sandsebedrag til Hjælp.

O, hvor ofte har jeg ikke rendt Panden mod dette, som næsten bringer mig til Desperation, og som allerbedst sees i det høieste Forhold. Da Christus levede paa Jorden, da var Christendommen dog vel sandest — og da forlode de ham Alle. Nu i 1849, nu har da Christendommen i mange Aarhundreder fuldkommen seiret — jo, jeg takker. Det vil sige, det ene Sandsebedrag galere end det andet har seiret — og det kalder man at Christendommen har seiret.

han idealiseres, det falder ikke mere en Kræmmersvend, en Student, Skraldemanden o. s. v. o. s. v. ind i Forbigaaende at forvisse sig om, at han jo seer ud ligesom de, og ikke engang er saa godt skabt, saa det da altsaa er umuligt, at han skulde være en Bærer af noget Høiere.

Den forløbne Sommer

har været som beregnet paa at understøtte mig i hvad jeg jo har forstaaet som min Opgave: nu at standse Produktiviteten; piinagtig har den været, bestandigt skaffende mig et nyt udvortes Plagerie, naar eet var overstaaet.

Krigen havde taget Anders fra mig; Indtrykket af mit Huus var saa svækket og det yderst Fatale i Strubes*) Sygdom havde endnu mere svækket mig Indtrykket af mit Hjem, jeg ønskede mig langt borte, og det var mig dog umuligt at komme bort.

Saa alle mine oekonomiske Bekymringer, og det Fatale i, at inden man veed et Ord deraf, saa har man vel en Indkomstskat.

Saa har Reitzel været til at fortvivle over. Naar det er forbunden med saadanne Opoffrelser som det for mig har været nu at sætte Penge til qua Forfatter og maaskee ved Skriftet at forspilde min Fremtid: saa ikke engang at have en Forlægger føielig, men at qvæles af hans Angest og Betænkeligheder, hans Urimelighed med at jeg skulde lade trykke 1 eller 2 Ark om Ugen, og lade Bogen udkomme til en beleiligere Aarstid. Hvilket da Alt rigtignok blev til Løgn; men qvalfuldt er det paa mine Vilkaar at opleve Sligt.

Saa har Garveren hos hvem jeg boer Sommeren igjennem plaget mig med Stank. Mange, mange Gange har jeg maattet formelig anvende Aandskræfter for ikke at blive syg af Utaalmodighed. Mishandlet paa mange Maader af Pøbelagtighed og Nysgjerrighed har mit Hjem været mig en Trøst,

*) [Jfr. Noten S. 281.]

det at have et behageligt Hjem min største jordiske Opmuntring. I Betragtning deraf har jeg anskaffet en saa brillant og saa dyr Leilighed — og saa at give 200 Rd. for at lide saaledes.

Saa har jeg atter og atter gjennemgaaet Anfægtelser m. H. t. at udgive den færdige Produktivitet*).

At faae Adspredelse er mig næsten umuliggjort i Kjøbenhavn, da en ulyksalig Nysgjerrighed, blot jeg viser mig, strax overfalder min Person.

Under alt Det har jeg lidt Sommerens sædvanlige Plage for mig.

Saa døde Etatsraad Olsen, og jeg fik der nye Bekymringer.

Og under alt Det har jeg maattet negte mig selv min egentlige Styrke: jeg har ikke turdet slaae nogen ny Produktivitet op, end mindre give den Fart og impetus. Jeg har engang besluttet at standse Produktivitet. Og dog er det at producere egentlig mit Liv.

Selvfølgelig har saa mit Tungsind faaet et Raaderum som ellers ikke; thi ved at producere glemmer jeg Alt.

Sandeligen det har været en svær Tid for mig. Jeg forstaaer den kun som en Taalmodigheds-Øvelse, og haaber at den dog ogsaa saaledes vilde i Sandhed komme mig til Gode. Hvor smerteligt det end er, det maa hjælpe mig til at blive concretere.

Men, at jeg aldrig maatte glemme at takke Gud for det ubeskrivelig Gode, han har gjort imod mig, saa langt Mere end jeg havde ventet. Og at det altid maa blive for mig, hvad der er oprindeligt i min Sjel, det Salige: Gud er Kjerlighed, og hans Viisdom uendelig, hans Muligheder uendelige,

*) [I Randen:] Forøvrigt er jeg da ogsaa blevet finket forskrækkeligt ved Forholdet til R. Nielsen; dog det har jeg jo selv forstaaet saaledes. Ved ham kommer jeg i Berøring med den usalige Lunten, der snakker og snakker og tager op forud, og bruger Gud veed et halvt Aar troer jeg til at trykke en lille Bog — og imidlertid vilde jeg først have ham ud. Og saa kom han da endelig ud, men der kom mestendeels kun Confusion ud deraf.

hvor jeg har kun Spurve-Forstand; og hvor jeg har neppe een Mulighed, der har han Millioner Muligheder!

Som de drakontiske Love Intet gavnede til, forbi de vare for abstract grusomme, saaledes er det med Præste-Foredragets idealske Sladder — man gjør det ikke concret, og det Existentielle forbliver uberørt af det Christelige.

En Situation.

Det Christelige kan man egentlig ikke faae det sande Indtryk af uden i Virkelighedens Situation. Den Gang da Christendommen blev forfulgt, da Det at antage Christendommen betydede strax at inscriberes blandt Proscriberede, da var det Situation, som den egner sig for et Menneske til at overveie, om han vil være Christen eller ikke. I et trivielt Sandsebedrags Blikstille, hvor Alt er overladt til den blot indre Afgjørelse, kan man blive angest og bange for sig selv, om man virkelig er Christen, om det ikke er Noget man gaaer og indbilder sig.

Jeg vil nu tænke mig et Menneske, der sagde til sig selv: At det der declameres i Kirkerne af Levebrøds-Folkene, at det ikke er Christendom, er da let at see. Paa den anden Side jeg veed hvad det Christelige er. Nu vil jeg (ogsaa for min egen Skyld, at jeg kan faae den til en uendelig Afgjørelse fornødne Spændings-Situation istand) udenvidere foredrage dette, sætte det ind lige midt i Christenheden. Saa vil naturligviis Christenheden blive rasende, og jeg kommer omtrent til at opleve en Forfølgelse. Men det er hvad jeg behøver, for at jeg dog kan komme ind paa det Spørgsmaal tilgavns om jeg vil være Christen eller ikke, og det er egentlig ogsaa hvad Christenheden behøver.

Har et Menneske Lov dertil? Det er en Sandheds-Interesse, der bestemmer ham, og jeg skjønner egentlig ikke rettere end at han har Lov dertil.

Men et saadant Ansvar turde jeg dog ikke [tage] paa mig.

Jeg troer, at naar et Menneske skal bruges efter den Maalestok, saa hjælper Styrelsen ham ved at nøde ham. Opdragende fører Styrelsen ham lidt efter lidt frem, han kommer ikke til i Kraft af et arbitrium at beslutte sig til noget saa Uhyre.

I det Hele er det just Trøsten for Dem, der egentlig bruges som Redskaber: deres Lidelser, at det i een Forstand er mod deres Villie. Som Plato siger i Staten, at just De skulle være Regenter, som ikke have Lyst til at regjere: saaledes bruges ogsaa et Menneske af Styrelsen til Det, han i en vis Forstand har mindst Lyst til. Saaledes bruger Styrelsen de blødeste Mennesker til de næsten grusomste Forretninger, de svageste og ængsteligste til de haardføreste, ligesom den brugte Moses, der ganske rigtigt beraabte sig paa, at han duede til Intet mindre end til at være Taler, brugte ham til at gaae til Pharao.

Det Farlige ved Det at være gift er fornemlig alt det Hykleri der drives med, at man gjør, hvad man gjør, for Kone og Børns Skyld. Man synker i Verdslighed og Feighed — og man giver det tillige et helligt Skin, det er smukt af En, det er jo for Kone og Børns Skyld.

O, naar jeg engang er død — alene „Frygt og Bæven" vil være Nok til et udødeligt Forfatter-Navn. Den vil da blive læst, ogsaa oversat i fremmede Sprog. Man vil næsten gyse for den frygtelige Pathos der er i den Bog. Men da den blev skrevet, da Den der ansaaes for Forfatteren, gik om i en Flaneurs Incognito, saae ud som Kaadheden og Vittigheden og Letsindet selv: da kunde Ingen ret fatte Alvoren. O, I Daarer, aldrig var Bogen saa alvorlig som den Gang. Just det var Rædselens sande Udtryk. Havde Forfatteren seet alvorlig ud, saa var Rædselen mindre. Reduplicationen er det Uhyre i Rædselen.

Men naar jeg er død, da danner man en indbildt Skikkelse af mig, en mørk Skikkelse — og saa er Bogen forfærdelig.

Men et sandt Ord er der allerede der sagt, idet der gjordes opmærksom paa Forskjellen mellem Digteren og Helten. Der er et overveiende Digterisk i mig, og dog var Mystificationen just Den, at Frygt og Bæven egentligen producerede mit eget Liv. Saaledes var denne Bog ogsaa antydet i det første Vink om den, som forekommer i den ældste Journal den i Octav, det vil sige den ældste Journal fra min Forfatter-Virksomheds Tid.*)

Christendommen er egentlig ikke til. Jeg idetmindste har ikke seet en eneste i strengere Forstand christelig Existents, saa lidet som min egen er det. Men hvad er det saa dog i Grunden for et frygteligt Spilfægterie, med at et heelt Land er christeligt, og 1000 Mænd der leve af at hele Landet er christeligt.

Christendommen er egenlig ikke til. Forholdet er sammenlignet med den oprindelige Christendom som mellem en zart og sentimental Forlovelse og et Ægteskab. Man bevarer et Muligheds-Forhold til det Christelige — maaskee for Ens Døds Skyld; men forresten ifører man sig det ikke existentielt. Ingen vover dristigt, saa at sige, at springe existentielt i det Ethiske.

Det Christelige er ikke til, Alt er blot om det Christelige, det er ikke.

Selv om mit Liv ikke fik anden Betydning, nu vel jeg er godt fornøiet med Den, at have ret opdaget Dag-Pressens absolut demoraliserende Tilværelse.

Pressen, nærmere Dag-Pressen og hele det moderne Liv som svarende dertil, er egentlig hvad der gjør Christendommen

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P. 1833—1843," S. 407, L. 10—9 f. n.]

umulig. Man tænke sig Christus. At han skulde bruge en Journal for at forkynde sin Lære, er af 17 Grunde Nonsens og er Blasphemie blandt Andet ogsaa saaledes: paa hvert Ord han siger maa Personlighedens Eftertryk af det talende Jeg falde — men Presse-Meddelelse er et Abstractum, som formeentlig skal være høiere end den enkelte Personlighed — og Christus er det dog vel lige omvendt Tilfældet med.

Nogle ganske Faa ere der, som dog begyndte at forstaae mig; men de höchstens beundre mig — og gyse tilbage; selv have de Intet at vove, de ville ikke kjende dem selv igjen, om de bristede saaledes, i den Retning.

[. . . . .]

Der er dog virkelig noget veemodigt Sandt i, at det var bedre at Christendommen slet ikke forkyndtes end paa den Maade som nu. Saadan engang om Ugen i en Time at exalteres i samme Forstand som i Theateret, og saa er just Ulykken, at man vænner sig til at høre Alt, uden at det i fjerneste Maade falder En ind at gjøre Noget.

Stundom er det mig opbyggeligt at betænke, at den Torn eller Pæl jeg har i Kjødet, hvis Lidelse jeg stræber taalmodigen at bære, at just den skal blive eller hjælpe mig til at blive Verden en Torn i Øiet.

Saaledes bærer omtrent Prædikeforedraget sig ad. Ved Hjælp af det Christelige lokker det mildt, og saa bruger det det Forfærdende til at skyde bag paa. Værer ydmyge, hedder det, værer ydmyge, thi den Stolte, som vil staae alene, han skal, da Syndens Maade altid er Straffens Maade, til Straf komme til at staae alene — men, men, men Deres Velærværdighed, Christus kom jo ogsaa til at staae alene, altsaa ved

at efterfølge ham gaaer man endnu vissere lige lukt ind i det Forfærdelige, der dog brugtes som det Afskrækkende, der skulde skrække En hen til det Milde! — Værer eftergivende, hedder det, thi den Trodsige og Herskesyge ham skal det ende med, at han bliver til Spot, forhaanet — — men men Christus endte jo ogsaa saaledes; han skal blive ihjelslagen — — men Christus blev jo korsfæstet.

Saaledes er det Hele Confusion. Og hvad der viser en endnu dybere Confusion i Christenheden, er, at hvis jeg vilde fremsætte det som digterisk Replik i Munden paa et vittigt Hoved i en Novelle, saa vilde det blive beundret, gouteret af Læg og Klerk — thi i Grunden ere Alle enige om, at det er perdu. Men naar jeg siger det med Navn, saa bliver man rasende; thi det seer jo næsten ud som var det Menneske afsindigt nok til at ville at der skulde gjøres Alvor af det Christelige.

Rigtigt har Vigilius Haufniensis gjort opmærksom paa Begrebet „Angest" som Mellembestemmelse i Forhold til Fristelse. Det er ret egentlig Fristelsens Dialektik. Kunde et Menneske være aldeles uden Angest, vilde Fristelsen heller ikke faae fat i ham.

Saaledes forstaaer jeg det igjen, at det var Slangen der fristede Adam og Eva; thi just Slangens Magt er Angest, det er ikke saa meget Snildhed og Træskhed som den Snildhed, der veed at gjøre angest.

Og Angest er (som Anti-Climacus rigtigt bemærker i Forhold til Umiddelbarhed — det er strax i Førstningen, hvor Talen er om Fortvivlelses Alminderlighed —) stærkest ved Intet. Paa den Maade er det at Fristeren og Fristelsen paadutter Den, der bukker under, selv endog at have opfundet Fristelsen, thi, siger Fristeren og Fristelsen: jeg sagde jo egentlig Intet, det var Intet, Du blev angest for.

Angest er Mulighedens første Reflex, et Blink og dog en frygtelig Trolddom.

Ak, saaledes skulde det være, Tanken om Gud skulde i den Grad glæde et Menneske, at fra det Øieblik hele hans Liv hver dets Time var til Guds Tjeneste — ak, og saaledes er det med os, at vi egentlig blot vilde at Gud skulde elske os. — Og jeg tilstaaer det, mig forekommer blot endog denne Tanke næsten for høi, at et Menneske turde sige til Gud: jeg elsker Dig.

Skulde man ikke troe, at det var en rar, ret en moralsk Verden, den Verden, hvor der paa Gadehjørnerne som Tilfældet er idag staaer: „Verden vil bedrages.“ *). Ak, just denne frække letfærdige Viden er det dybeste Fald.

See den Fortolkning vil gjøre Frederikke Bremer elskværdig i forskjellige Kredses Øine.

Jeg lever nu her, har frivilligt udsat mig for og udholder det langvarige og dog maaskee meest forbittrende Martyrium, det Ridicüles (dobbelt piinagtigt fordi Forholdene ere saa smaae, og fordi man i Grunden godt selv indseer, hvor Meget der er forundt mig og hvad jeg præsterer), det udholder jeg under frygtelige Aands-Anstrengelser med fortsat Produktivitet under stadige pekuniaire Opoffrelser — og dog er notorisk ikke undsluppet mig een eneste Ytring den Sag betræffende. Dette hedder hos Frederikke, at jeg er saa sygelig og saa pirrelig, at jeg kan blive forbittret, naar Solen ikke skinner, som jeg vil. — Dybzirede Jomfru, pjankede Omstreiferske, De har truffet det! Denne Forklaring vil ene forskjellige Kredse som maaskee endda ikke ere saa forskjellige. Paa den ene Side Martensen, Pauli, Heiberg o. s. v., paa den anden Side Goldschmidt, P. L. Møller. Det var en rar Verden, maa Martensen vidne „for Gud og sin Samvittighed“, blev han ikke ogsaa fløielsmavet og Bisp, og rendte ikke Frederikke hver

*) [Jfr. Noten foran S. 184.]

Dag til ham og læste Dogmatik, som han fik Ubhængs-Arkene af (dette er notorisk). Og Goldschmidt maa sige: det var en rar Verden, jeg havde altid 3000 Subscribenter. Tutti: det var en rar Verden, kun Mag. K. var saa sygelig og pirrelig, at han kunde blive forbittret, naar Solen ikke skinner, som han vil.

Ogsaa dette er da charakteristisk for Christenheden. Forholder Christendommen sig særligen til Nogen, saa den særligen kan siges at tilhøre dem, da er det de Lidende, Fattige, Syge, Spedalske, Sindssvage o. D., Syndere, Forbrydere — og see saa engang hvad der i Christenheden bliver gjort for dem, hvorledes de blive fjernede fra Livet for ikke at forstyrre — den alvorlige Christenhed, neppe saae en Præst, og saa da en maadelig: saaledes delte Christus ikke, det var just for dem han særligen var Præst. Og derimod holde Præsterne sig fast ved den verdslige Velstand, der forskjønne de Livet, „de lindre Sorgerne og forædle Glæderne", det gjøre de, og det Besynderligste af Alt, det gjøre de efter Taxt.

Det er i Christenheden gaaet Christendommen som naar man giver et sygt Barn Noget og saa der kommer et Par stærkere Børn til og bemægtige sig det. Disse kun altfor stærke verdslige Mennesker, hvis hele Liv og Tankegang er Verdslighed: de bemægtige sig Christendommen, bemægtige sig al dens Trøst serveret i menneskelig Meddlidenheds Form — og hine Ulykkelige, der især skulde have Gavn af den, de puffes udenfor.

Det er ypperligt sagt af Zacharias Werner (i Prædikenen paa tredie Søndag i Advent): Johannes er Dens Stemme der raaber i Ørkenen — og der gives endnu Ørkener, vort Hjerte er en Ørken.

Synderinden, som dog var en Qvinde og en Synderinde, hun vovede at gaae ind til Christus i Pharisæerens Huus, hvor Pharisæerne vare samlede til Gjæstebud — Nikodemus, som dog ansaae sig selv for en retfærdig Mand, vovede kun at komme til ham om Natten

---

Et point de vue i Retning af Luther.

Det er ganske rigtigt hvad Luther siger i Fortalen til Postillen om Forskjellen mellem Christus som Exempel og som Gave. Jeg veed ogsaa godt, at jeg har styret i Retning af Christus som Exempel.

Men herved maa erindres. Luther forefandt den overdrevne Misbrug af Christus som Exempel, derfor accentuerer han modsat. Men nu har Luther længst seiret i Protestantismen og reent bragt Christus i Glemsel som Exempel og egentlig er det Hele blevet Spilfægterie i den skjulte Inderlighed.

Desuden har jeg ogsaa meent, at Christus som Exempel maa bruges paa en anden Maade end egentlig Luther har tænkt paa, eller Middelalderen. Christus som Exempel skal netop skrue Prisen saa frygteligt op, at just Forbilledet lærer Mennesket at henflye til Naaden. Feilen i Middelalderen laae i, at de indbildte sig, at det lod sig gjøre med at ligne Christus. Nu kom Værkhelligheden o. D. Da kom ganske rigtigt Luther og urgerede Christus som Gave, og gjorde samme Forskjel mellem Christus som Gave og som Exempel som mellem Tro og Gjerninger. Men mon Luther har drømt om det Spilfægterie med den skjulte Inderlighed, som dette fødte af sig. Mon ogsaa Luther, da han giftede sig, har drømt om, at det tilsidst skulde komme saavidt, at en Præst saa omtrent meente, at naar han blot giftede sig, saa havde han da gjort Alt, hvad Gud forlangte af ham.

Jeg seer meget godt, hvorledes man just fra Luthers Synspunkt kunde faae et Angreb istand paa mig; men sandeligen jeg har nok ogsaa forstaaet Luther — og saa har jeg

tillige vogtet mig for at tosse i Taaget, som var Alt endnu som paa Luthers Dage.

„Verden vil bedrages" kan siges paa ganske forskjellige Maader: 1) af en Kløgtig, der benytter sig deraf og siger: Verden vil bedrages. 2) af en Kløgtig, der hyklerisk forsvarer sig dermed, det kan nu engang ikke være anderledes i det praktiske Liv: „Verden vil bedrages". 3) af En, der har mystificeret omvendt, udgivet sig for uendeligt værre end han [er], for en Skurk, en Ukjerlig, hvor han just var den Kjerlige, og nu ved at forvisse sig om, at Verden egentlig synes bedst om Skurken, forfærdet udbryder: men min Gud og Fader, Verden vil jo bedrages. 5) af et Sandhedsvidne, der veemodigt siger: den vil bedrages, den ikke blot bedrages, den vil bedrages, taalmodigt lider [jeg] Følgerne af at jeg ikke vil bedrage den, al Forfølgelse, Haan og Spot o. s. v.

Christendom er egentlig ikke til. Det der i Christenheden ventes paa er en komisk Digter à la Cervantes der danner et Pendant til Don Quichote af den væsentlige Christen.

Forskjellen er kun her, at her behøves aldeles ingen digteriske Overdrivelser som i Don Quichote, o, nei han tager en hvilkensomhelst væsentlig og sand christelig Existents, end sige hvis han blot ganske simplement tager Christus eller en Apostel: det er nok. Det Komiske fremkommer ved at Tiden har forandret sig saa uhyre, at den finder dette komisk.

At En virkelig gjør Alvor af at forsage dette Liv, bogstaveligen: at han frivilligt opgiver Elskovens Lykke, som tilbødes, at han bærer allehaande jordiske Savn, uagtet det Modsatte tilbødes ham: at han saa udsætter sig for alle Anfægtelsens Qvaler — thi Anfægtelse kommer først med det Frivillige; og at han saa lidende alt Dette, finder sig i at mishandles derfor, hades, forfølges, haanes, hvilket er det Christeliges uundgaaelige Consequents i denne Verden — et saadant

Liv vil forekomme ubetinget hele vor Tid komisk. Det er en Don Quichote. — At det med det Evige kan være godt nok, kan tages med — naar man tillige faaer det Jordiske, eller dog idetmindste faaer Lov at tragte derefter, selv om man ikke faaer det: det lader sig høre. Men frivilligt at forsage! Det er for høit. Der var en Tid, hvor dette var saaledes for høit, at man beundrende sagde: jeg kan det ikke — vor Tid er det saaledes for høit, at man finder det latterligt. Tag blot lavere Exempler. Allerede det at en Pige, der blev ulykkelig i Elskov, vilde blive „Bedrageren" tro — er forladt af Tidens Pathos. Det at gifte sig er Tidens Pathos, hvis Sligt ellers er Pathos. Dog da man i Grunden anseer hele det Hiinsidige for det — Uvisse, det Usikkre, det høist Dubieuse, saa er det (det ligger i selve Kategorierne) komisk at En absolut sætter Alt ind derpaa. Man vilde til hiin Pige sige: hvor kan Du nu være saa taabelig at ville troe et saadant Menneske, tag Du for Dig, Dig venter Livet endnu. Ak, og i Grunden anseer man ogsaa Gud i Himlene for den listigste af alle Bedragere og Forførere, der fanger efter et Menneskes Phantasie, lokker ham ud til at sætte Alt ind paa dette Uvisse — og saa. Hvad Under at man finder dette komisk! I en mindre forstandig Tid finder man det ulykkeligt at bedrages, sørgeligt, rørende — i en forstandig Tid, hvor Forstand er Alt, finder man det komisk: det ligger i selve Kategorierne.

Det Frygtelige er, at man saa dog vil bevare Navn af Christen, at Alle ere Christne. Og hvis En ganske uforbeholdent vil sige Christenheden, hvorledes det hænger sammen, saa bliver han forfulgt som Den, der ikke er — Christen; og forfulgt af Christne.

Gud veed hvorledes det egentlig hænger sammen med ham*). Sæt han dog virkelig, maaskee sig ikke dette ganske tydeligt bevidst, har villet bruge mig istedetfor at tjene min

*) [I Randen:] R. Nielsen.

Sag? Med den Forestilling, som han sagde sig at have om min Sag, burde han vistnok sandere have indtaget en tjenende Stilling. I dets Sted sæt det var saa, at han har meent at skulle gjøre Furore, har alene frygtet mig, og derfor regnet paa, at naar jeg lod ham passere (hvad han jo opnaaede ved den personlige Tilnærmelse, jeg aabnede ham), at han saa skulde glimre: o, saa vil Straffen ikke udeblive. Han har Phantasie, og er ikke dannet ved de grundige Lidelser: saa underskyder Phantasien saa let det forkortede Perspectivs Billede af at lide, saa det dog bliver i verdslig Forstand at seire. Advaret ham har jeg fra først af. — Han ligger nu og er syg, uden at jeg egentlig kan faae nogen Maalestok derfor. Formodentlig maa han nu udholde Adskilligt med [........], der sandsynligviis ikke just velsigner mig, men giver mig Skylden for Alt.

Men hvad skal man gjøre. Jeg har sagt og atter sagt og gjentaget for ham, at det at forkynde noget Sandt, er at lide: og nu synes han dog mismodig.

Han har anseet sig for stærkere end Martensen og Consorter, og deri er ogsaa noget Sandt, men forresten har jeg sagt ham, at derfor kunne de godt verdsligt være de Stærkere. Jo mere Sandhed et Menneske har, og saaledes er den Stærkere, jo sandsynligere ja jo vissere, at „de Andre" verdsligt ere de Stærkeste; thi Galimathias og Halvhed er altid uendeligt populairere end Sandhed, Egennyttighed end Uegennyttighed o.s.v.

[I Randen:] I Grunden er dog ogsaa Udfaldet mærkeligt nok. Verden, der stadig har været mig stik imod, er nu dog næsten blevet vred paa R. N., fordi han har villet efterligne mig, og jeg skrues nu desto høiere — for at jeg kan bruges mod ham. Dog her kommer det igjen, dette var bestemt ikke hændt ham, dersom han saa officielt som muligt strax i Fortalen havde erklæret, at han havde benyttet mine Skrifter. Jeg, Den, der bedst vidste Beskeed om Sammenhænget, jeg var villig til at tie, og har tiet. Det var virkelig ogsaa min Betragtning, at dette quasi-falsum vilde lykkes ham, og at da jeg nu engang var ilde lidt, at det Samme sagt af en Anden vilde modtages; jeg maatte da have fundet mig deri. Men see,

saa kommer det dog paa Trods. Charakteristisk er dette ogsaa med Hensyn til mit Forhold til Samtiden. Misundeligt og stridigt vil man ikke indrømme mig min Distinction — men er der saa En, der vil spille mig: saa giver man mig min Distinction og bruger den som Maalestok mod ham. Nu sagde Biskop Mynster sidst jeg talte med ham: „saaledes at opgive sig selv, at copiere en Anden er dog altfor galt, at styrte fra den ene Yderlighed (Hegelianer absolut) til den anden. Paavirkede af Dem og Deres Skrifter ere vi jo Alle, det erkjende vi Alle."

Forbillederne ere anonyme eller evige Billeder: „Tolderen", „Synderinden" — et Navn forstyrrer saa let, sætter Snakken i Bevægelse, saa man kommer til at glemme sig selv. Det anonyme Forbillede nødsager En saavidt muligt til at tænke paa sig selv.

„Affaldet", som Christendommen forudsiger før Alts Fuldkommelse, vil maaskee just udgaae, indirecte, fra Christendommen selv.

Christendommens dybeste Forvirring er den usalige, letfærdige Maade, paa hvilken man har identificeret Christendom og Verden, gjort Alle til Christne udenvidere, kort det dybeste Fald er Begrebet „Christenhed" som dette tages i vor Tid, udenvidere identisk med Menneskehed.

Naar nu Christendommen atter reiser sig og faaer sin Spændkraft, saa bliver denne Christen-Verden rasende; nu kommer nemlig Afgjørelsen — og Afgjørelsen bliver saa maaskee, at naar det skal være Alvor med at være Christen, saa opgiver man det.

Man maa ikke glemme, at „Affaldet" kan udgaae fra Verden, fra Forargede, Dæmoner, Fri-Tænkere o. D., men ogsaa, som her viist, dialektisk-indirecte fra Christendommen selv.

Verdens største Forargelse paa Christendom var jo, da Christus levede. Da forskød hele Verden Christendommen.

Det var ikke noget Affald, thi Verden var jo den Gang ikke skrømtet christen.

Al denne pjankede Optimisme med at Alle skulle blive Christne, har ikke hjemme i Christendommen, Christus selv siger: mon Menneskens Søn, naar han kommer igjen, skal finde Troen paa Jorden.

„Affaldet“ vil være større Skyld end den første Forargelse paa Christendommen; thi til Grund for „Affaldet“ ligger jo, at man har udgivet sig for at være Christen.

Christus fødes i en Stald, svøbes i Klude, lægges i en Krybbe — saa ubetydeligt er dette Barn tilsyneladende, saa knebent holdt. Og strax efter er dette Barn allerede saa kostbart, at det koster Børnene i Bethlehem Livet. Saaledes kan der ødsles i Forhold til dette Barn.

Fredags-Taler.

Dette kan blive en staaende Produktivitet.

3 Taler ved Altergangen om Fredagen.

Nr. 1. Luc. 7, 47: „men hvem Lidet forlades, elsker lidet.“

Nr. 2. 1ste Pet. 4, 8: „Kjerligheden skal skjule Synders Mangfoldighed“.

Ved „Alteret“ gjælder det jo just og ganske særligen, at „Kjerlighed“, nemlig Christi Kjerlighed, skjuler Synders Mangfoldighed. Christi Forsoning var i strengeste Forstand Kjerlighedens Gjerning eller „Kjerligheds-Gjerningen“ *κατ' ἐξοχην*.

Nr. 3. Luc. 24, 31. kunde bruges. Just Det at han bliver usynlig for mig er Tegnet paa at jeg kjender ham: han er jo Troens Gjenstand, et Modsigelsens Tegn, maa altsaa i en vis Forstand blive usynlig, idet jeg kjender ham. Han er Forbilledet, maa derfor blive usynlig, at Efterfølgeren kan ligne ham.

Ved Alteret er han usynlig tilstede og dog i Sandhed. I det 30te Vers siges jo ogsaa, at det var da han velsignede Brødet, brød det og gav dem, at de kjendte ham.

---

1 Cor. 9, 18. siger Paulus: min **Løn** er at jeg kan fremsætte Christi Evangelium uden Betaling, altsaa hans Løn er just Den, at han ingen Betaling tager. See, det er Tale, som en Apostel sig bør.

Thomas a Kempis siger: Mennesket har to Vinger, hvormed han hæver sig til Gud: Eenfold og Troskab.

I de Forhold, hvor jeg ved at tie vil synes mindre god end jeg er, der skal jeg tie — saaledes det at give Almisse i Løndom. Hvor jeg ved at tie vilde synes bedre end jeg er, skal jeg tale — Syndsbekjendelse. Det Gode et Menneske gjør skal han fortie om muligt for sig selv, det Onde han har gjort skal han sige.

Forøvrigt kommer her i Forhold til det Sidste meget mærkelige Collisioner af det Frivillige. Naar et Menneske bærer den tunge Bevidsthed om en Synd, men denne ikke er opdagen, og maaskee er af den Art, at den ikke sorterer under borgerlig Øvrighed, skal han saa selv gaae hen offentlig og bekjendtgjøre den? Her vil en vis Art Christendom sige, at det er at friste Gud; han kan jo gaae i Stilhed og bære sin Straf, og forresten redeligt lade sit Liv tjene det Gode.

Oftere er det vistnok seet i Verden: En, der meente selv ikke at behøve den strenge Christendom, men at han maatte være streng for Andre. Jeg har i mit Liv aldrig været og kommer vel aldrig videre end til dette „Frygt og Bævens“ Punkt, at det bogstaveligen er mig ganske vist, at ethvert andet

Menneske sagtens bliver saligt — kun jeg ikke. Og i en anden Henseende. Bange for at fremstille Christendommens Strenghed har jeg altid været, thi mig synes den er for streng, og at jeg vel i Betragtning af mit Liv kan behøve en saadan Strenghed, men Andre ikke. Saasnart En personligt henvendte sig til mig, vilde jeg strax slaae betydeligt af, og give saa vidt muligt Mildhed — men Strengheden slipper jeg ikke fra.

Mit Standpunkt.

Jeg fremstiller hvad Christendom er; dertil har jeg i overordentlig Grad alle Forudsætninger, og forstaaer jeg det ganske bogstavelig som mit Kald, hvortil jeg paa den besynderligste Maade er ledet fra min tidligste Tid.

Jeg gjør det i en tildeels digterisk Form.

Nu beroer det paa hvorledes Tiden vil tage det, derpaa beroer ogsaa min Skjebne.

Forholder den sig rolig, lader den sig i al Stilhed paavirke deraf, saa bliver Forholdet det mildest mulige.

Gjør den ikke det, vender den sig angribende mod mig, saa bliver det værst i een Forstand for Tiden; thi saa maa jeg blive staaende. Af hvad der vederfares min Fremstilling maa jeg drage et ligefremt Beviis mod Christenheden. Saa bliver Alt en Potents strengere. Dette vil naturligviis for mig ogsaa blive strengt nok, men jeg maa vel gaae med.

Jeg har aldrig udgivet mig selv for at være den overordentlige Christen. Det er virkelig med mig snarest, som hvis jeg tænkte en Fyrste, der fangede en for sine gode Evner og Kundskaber i en vis Retning bekjendt Mand, satte ham fangen og sagde til ham: denne Sag vil jeg have fremstillet af Dig. Du skal, naar Du vil som jeg, have det meget godt. Du skal hver Dag faae behørig Fritid til at hvile og more Dig i, men Du skal ogsaa hver Dag arbeide flittigt og anstrengt en passende Tid. Saaledes er det virkelig mig som et besynderligt

barnligt Forhold jeg har til Styrelsen. Jeg faaer mine visse Tider fri hver Dag, hvor jeg saa adspreder mig, og det falder mig aldrig ind andet, end at det er aldeles mig tilladt, og Styrelsens Villie at jeg saa ret menneskeligt skal glæde mig, saa godt jeg kan. Men heller ikke mere. Og forresten, vil jeg ikke som den vil, saa har den frygtelige Tvangsmidler mod mig.

O, og saaledes lever jeg ene i den uendelige Verden. Naar jeg seer feil, og seer paa de Andre, hvorledes de leve, travlt beskæftigede med at virke i Øieblikket, og med endelige Formaal: saa er det gysende. Men troende er jeg tryg og salig.

Dette er for mig noget Trøsteligt, m. H. t. at forvisse mig om, at jeg styrer rigtigt, at just jeg, der hvis Nogen i min Samtid kan siges at være construeret for Inderlighed, at just jeg er Den, som dog maa gjøre Paastand paa en lille Smule Udvortesheb. Deri ligger dog vel en Sikkerhed før, at det just ikke er i Retning af Værkhellighed. Men Sagen er at dette med den skjulte Inderlighed var blevet et saadant Spilfægterie, at der behøvedes en Underfundig til for at komme bagpaa og angribe bagfra.

I Prædikenen paa 4de Søndag i Advent over Evangeliet siger Luther selv, som jo ogsaa er det evig Uforanderlige, at enhver Prædiken begynder med først at være en Lovprædiken.

Og i det han derpaa siger om Lov-Prædiken finder jeg aldeles det Svarende [til] hvad jeg pleier at sige om at bruge Forbilledet til at prædike Menneskene sønder og sammen, at de tye til Naaden. Thi Grundfeilen i Middelalderen var den, at de dog barnligt (forsaavidt tilgiveligt) forbleve i den naive Mening, at det skulde lykkes dem at ligne, at naae Forbilledet. Men vist er det, Forbilledet skal være Forbilledet ɔ: der skal stræbes efter Lighed, og dog i samme Øieblik er Forbilledet

igjen Det, der ved sin uendelige Afstand ligesom knuser eller nedstyrter Efterligneren, paa den meest svælgende Afstand — og saa er dog igjen Forbilledet selv Forbarmeren, der hjælper ham til at ligne ham. Læren om Forbilledet omfatter rigtigt forstaaet Alt.

Dog tilbage til Luther. Luther siger, at naar saa Loven rigtigt forkyndes et Menneske, saa mærker han sin Elendighed — og saa bliver han forbittret paa Loven — og just dette er saa hans Domfældelse. Dette er ganske rigtigt. Loven fanger totalt, ikke ved at tordne om denne eller hiin et Menneskes virkelige Synd, nei den gjør ham fortvivlet til, totalt, et Oprør mod Loven som han dog ikke kan løsrive sig fra — og saa er han fangen.

Der er dog noget ubeskriveligt Veemodigt i mit Livs Forhold. Jeg ønskede at leve med den simple Mand, det tilfredsstillede mig saa ubeskriveligt, at være venlig og mild og opmærksom og deeltagende just mod den Klasse af Samfundet, som er kun altfor forladt i den saakaldte „christelige Stat". I mange Maader var det kun ubetydeligt hvad jeg kunde gjøre, men dog kan det netop være af Betydning for den Sort Mennesker. Lad mig tage et Exempel, og af dem har jeg da i Sneseviis. Der sidder i Buegangen en gammelagtig Amagerpige, som sælger Frugt, hun har en gammel Moder, hvem jeg stundom har gjort Lidt for. Naar jeg nu tager hende, væsentligen har jeg ikke gjort Noget — men det fornøiede hende dog, det opmuntrede hende, at der hver Morgen kom et Menneske, som hun maatte ansee for at være lykkeligt i Livet, og at han saa aldrig glemte at sige god Dag, stundom ogsaa at tale et Par Ord med hende. O, i Sandhed, det er dog just den Art Flaneurer som jeg var, at den christelige Stat har behov, hvis den blot en lille Smule skulde gjøre Fyldest for den himmelraabende Uret som dens Tilværelse er. Thi Alle gribe de til efter de høiere, de mere distinguerede Relativiteter i Samfundet, og ere de først der — hvo bryder sig

saa om den menige Mand i Folket? En saadan Flaneur behøves, eller mange, det er et Copula. Hvor opmuntrende paa mange Maader for den Klasse af Mennesker, der ellers maae staae og vente i Forværelser og saa knap faae Lov at sige et Ord, at der er et Menneske, som de stadig see paa Gaden, et Menneske, de næsten ubenvidere kan gaae hen og tale til, et Menneske, — og det var jeg — et Menneske med hundrede Øine just for den Klasse af Menneskers Lidelser — og at det saa tillige er et Menneske, der har sikkret sig de Fornemmes Verden.

O, om det end for en Deel var Tungsind i mig, det er dog ogsaa Christendom.

Det er nu væsentligen forstyrret. For den Klasse af Samfundet lever jeg som en Slags Halvgal — nu kan jeg Intet gavne dem, nu maa ogsaa jeg trække Øiet ind og fjerne, hvis det ikke skal ende med, at jeg formelig som en gale Meier skal samle Opløb.

Og det udgaaer just fra den Journal-Literatur, der udgiver sig for at beskytte den menige Mand — mod de Fornemme.

See, det er Følgen af at i en Stat „Drenge dømme os“. Et ret fløgtigt Hoved, en Yngling, der — ikke i Henseende til sine Forbrydelser, thi i denne Henseende har jeg kun været en Advarer for ham og formanet ham — men der i Henseende til en dog maaskee bedre Mulighed sad lærende ved mine Fødder (og det vil han vel neppe fragaae), han har i et Land 3000 Subscribenter — hvor jeg har 50 Kjøbere.

Dog, dog det kommer igjen. Jeg vil blive forstaaet, og maaskee i levende Live, og maaskee langt snarere end jeg troer — og naar da blot Forstaaelsen en lille Smule er sikkret, da vil der, det er min Overbeviisning, der vil ikke være et saa haardhjertet Menneske, at han jo vil røres ved mit Liv — og saa vil Det at jeg har holdt Dette ud, atter komme mig til Gode, eller ikke mig, men min Sag. Den menige Mand er min Opgave, om jeg end bestandigt har maattet tage Position just høiest og i de Dannedes og Distinguseredes Verden.

Og dette Forsonende vil mit Liv blandt Andet komme til at indeholde, at det dog ikke nær saa meget er de Fornemme, der gjøre Uret mod de Ringe, som disses egne Veiledere og Helte.

Det er dog ganske vist rigtigt, hvad Pseudonymerne ofte gjøre opmærksom paa, at man skal bruge i Prædikeforedraget Mulighed, ikke historisk Virkelighed i Forhold til Paradigmer, man vil bruge. Det historisk Virkelige er et Resultat, Taleren seer nu Sagen ganske eensidig fra denne ene Side, at denne Mand var den Gode, den Ædle. Men derved forvirres det Hele. Alt maa gjøres virkeligt i det Samtidiges Situation, hvor det endnu er uafgjort om den Mand er den Gode eller ikke. Kun af en saadan Fremstilling kan jeg egentlig lære for mit Liv. Det Andet forvirrer blot paa de forskjelligste Maader.

Naar f. E. Grundtvig i den 2den Prædiken i 1ste Bind fremstiller det som et tilstrækkeligt Exempel paa en Helvedes-Glæde, at Jøderne spottede Christus og sagde: han har hjulpet Andre og kan ikke hjælpe sig selv — saa frembringes den usande Virkning derved, at vi troe paa Christus. Forresten gribe Grundtvig sig i sin Barm, om han ikke vilde have det samme Ord paa sine Læber, naar han levede samtidigen med En, hvem han ansaae for en Bedrager, og hvem det saa endte forkeert for. Ordet er et Udtryk for Glæden over Nemesis. Billige bør man den ikke, man bør kæmpe imod den; men just at fremstille disse Mennesker som saabanne Helvedes-Candidater, det er Galimathias.

Texter til Fredags-Taler.

Nr. 1. 1 Cor. 11, 31. 32.

Nr. 2. Matth. 13, 45—46.

Himmeriges Rige lignes ved et Menneske.*)

Han fandt en meget kostelig Perle — og dog gik han hen og solgte Alt det, han havde, og kjøbte samme.

Men naar han fandt den, saa behøvede han jo ikke at sælge Noget — for at kjøbe den, saa var den jo hans.

Her seer man de sande christelige Proportioner. Det er Naaden, den kan Du ikke kjøbe, ikke erhverve — den maa gives (ligesom han maatte finde Perlen) — og saa først kan den kjøbes, saa først kan Du sælge Alt det Du har for at kjøbe den.

Saaledes ved Alteret.

Nr. 3. Aabenb. 3, 20.

Der fortælles om Christus, at han, engang efter sin Opstandelse, da Disciplene vare samlede, kom ind til dem gjennem lukkede Døre. Dette er ofte blevet misbrugt som et Billede, der skulde betegne med hvilken Iver Christus søgte Sjelene, at han endog gik ind gjennem lukkede Døre (de Ligegyldige eller vel endog Forhærdede). Men dette er usandt.

Han staaer for Døren og banker.

„Dersom nogen hører min Røst og oplader Døren, til ham vil jeg gaae ind og holde Nadvere med ham, og han med mig." Thi vistnok er Nadveren dette Synlige, at nu disse virkelige Mennesker knæle ved Alteret, og Hver især modtage Brødet og Nadveren — men deraf følger dog endnu ikke, at Christus holder Nadvere med enhver Saadan. Nei, kun Den, der hører Christi Røst (udføres, dog i en noget anden Stiil end den tidligere „mine Faar høre min Røst"), kun Den, der oplader Døren (Hjertets Dør — thi

*) [I Randen:] Det Mærkelige i, at Himmeriges Rige lignes ved et Menneske — man skulde jo troe, at Himmeriges Rige var Noget udenfor, i hvilket saa Mennesket optoges. Men Himmeriges Rige er jo ogsaa „inden i Eder" — derfor kan det sammenlignes med Mennesket. Eenheden af det Subjektive og Objektive, at det meest Objektive: Himmeriges-Rige, at det sammenlignes med et Menneske.

Kirkens Døre staae aabne for Alle, og Kirkens Dør kan Een aabne for den Anden, men Hjertets Dør kan kun den Enkelte selv aabne). Til ham vil jeg gaae ind (thi rigtignok er det saa, at Du i Nadverens Time, følgende Indbydelsen „kommer hid“ kommer til Christus, men Nadvere er det dog kun i Sandhed, naar Christus kommer til Dig), og holde Nadvere med ham og han med mig (thi det er jo ikke Dig, der holder Nadvere med Christus, men først Christus der holder Nadvere med Dig, og saa først holder Du Nadvere med ham. Naaden er Alt).

Texter til Fredags-Taler.

Nr. 1. Matth. 28, 5. „Frygter ikke, thi jeg veed at I lede efter Jesum den Korsfæstede.“

At Synderens første Forhold til Christus er at flye ham, at frygte ham. Cfr. Journalen NB[11] p. [263].

Nr. 2. Luc. 18, 13. „Og ... Tolderen vilde end ikke opløfte Øinene til Himlen.“

Betydningen heraf beskrives først. Og derpaa benyttes som Modthema Christi Ord til den Blindfødte [sic.] (Luc. 18, 42): „see op (ikke som i den danske Text: bliv seende, der staaer *αναβλεψον*), Din Tro haver frelst Dig.“

Betydning af Det at see op, see frisk frimodig op; saaledes tale vi jo til den Syge, den Nedbøiede, den Bekymrede, idet vi ville opmuntre ham til at fatte Haab: see op!

Det ikke at ville løfte sine Øine til Himlen er et Tegn paa at have tabt sin Frimodighed, men Christus giver Frimodighed: see op.

Nr. 3. Matth: 8, 8. „Og Høvedsmanden svarede og sagde: sig ikkun et Ord, saa bliver min Tjener helbredet.“ eller som det hedder i en gammel Psalme:

Eet Ord af Dig helbreder
For Evigheder.

Det at trænge til et Ord, stundom endog blot i Forhold til et Menneske, f. E. Ja-Ordet for de Elskende, Tilgivelsens Ord af Den, man gjorde Uret o. s. v.

Men saaledes er det med Christi Ord ved Nadveren. Der ere mange Ord opbevarede af ham sagte til Samtidige; men Ordene ved Nadveren siges directe til os: „det er mit Legeme som hengives for Eder."

Det er dog virkelig værd at bemærke, naar man vil læse den Beskrivelse af Fremtiden, som findes i Slutningen af „en literair Anmeldelse af to Tidsalbre," og saa tænke sig hvor hurtigt og hvor nøiagtigt den opfyldtes 2 Aar derefter i 1848, og hvorledes Ingen paaagtede den, da den blev skrevet, men Alle troede, at Alt var Tryghed, baade „Systemet" og Staterne paa det Nærmeste ved Fuldendelsens Høieste.

I en forresten rigtig vrøvlet Begravelses-Tærte over Evangeliet om Enkens Søn i Nain, kom Bisby dog til at gjøre en Bemærkning som fortjente at paaagtes. Han sagde, at „Sorg" κατ᾽ εξοχην altid er Sorg over Afdøde, at bære Sorg, at gaae i Sorg o. s. v. at det alt forholder sig til Sorg over Afdøde. Hvorfor er nu denne Sorg Sorgen κατ᾽ εξοχην? Bisby udhævede, at det var, forbi der for enhver anden Sorg er Lindring saaledes forstaaet, at Sorgen endnu kan forandres til Glæde. Men den Døde ham kan man umuligt faae igjen. Dette er i sig selv en meget rigtig Bemærkning. Kun mener jeg, at man burde benytte dette til at vise, at der dog er langt dybere Sorg end den over Afdøde. Saaledes burde Talen være lagt an, at for det naturlige Menneske er Sorg over Afdøde „Sorgen", for den Christne er Sorg over Synden den dybeste Sorg. Tabet af en Afdød er ingenlunde uerstatteligt, der er jo en Evighed; men det Tab, som Synden tilføier er for evig uerstatteligt.

Saa kunde man over Evangeliet om Enkens Søn have lagt en Prædiken an med Thema:

Det uerstattelige Tab.

Man siger rigtignok for ret at betegne et udmærket eller udmærket elskeligt Menneske: hans Tab er uerstatteligt; men dette er ikke sandt. Kun det Tab, som Synden tilføier, er uerstatteligt.

Zacharias Werner i Prædikenen paa hvide Søndag (Søndagen efter Paaske) siger, at Gregor d. St. har sagt: „ikke Magdalenas og ikke Peters Tro er saa lærerig som Thomas' Vantro."

Det er dog ikke blot Løgnerie, det er nedrigt at være religieus Taler. Christendommen har aldrig forlangt det, men forlangt: Vidner. Tale skal man, vistseligen, men Ens Liv skal tale ganske anderledes mægtigt. Gud i Himlene, hvad disse verdsligt forfinede og bløbagtige og sædeligt feige men veltalende Talere, hvad de have demoraliseret Christenheden!

Blot i det Mindre et Par Exempler. Naar En virkelig er Lidende, virkelig er Fattig, Verden virkelig gaaer ham imod — om han saa havde Engletunge: Menneskenes Mængde er bange for at høre ham. Men en stadselig Mand der lever i Overflod, i Besiddelse af verdslig Magt og Indflydelse, pyntet i Silke og Fløiel — naar han rørt declamerer: saa strømme Alle til, saa græde de; den Medlidenhed, som retteligen tilkommer den virkelig Lidende, ogsaa den tilsniger han sig, er det dog ikke nedrigt som Det at opæde Enkers og Faderløses Huus, og er det ikke „for Skinnets Skyld at gjøre lange Bønner"! — En virkelig forfulgt Mand — ja om han havde mere end Engletunge: Menneskene ere bange for at høre ham. Men En, der mæskes i verdslig Velvære, i Besiddelse af Magt og Ære og Anseelse — naar han rørt declamerer om, hvor-

ledes den Forfulgte lider for Sandhed: saa strømme Alle til; den Deeltagelse som rettelig tilkommer den virkelig Forfulgte, ogsaa den tilraner og tillyver en saadan Taler sig, føier den som et Raffinement til sine Stjerner og Baand, til et Stadserie mere paa hans Fløiels Mave: retfærdige Gud!

Disse Løgnere, disse sminkede Rhetorer forvænne Menneskene med ikke at kunne kjende den virkelige Lidelse igjen i Livets Virkelighed. Som Den, der aldrig havde seet Tiggere andetsteds end fremstillede paa Skuepladsen, vilde gyse tilbage ved at see en virkelig Tigger: saaledes gjøre disse Talere Menneskene feige, blødagtige, og al deres Talen er saa langt fra at føre dem til Christendom, at den fører dem bort derfra.

Mening skal der være i Forholdene. Vil en Mand blot være Rhetor, vil han have Lov til kjelent at spare sit eget Liv, medens han omhyggeligt uddanner sin Stemme, sine Gebærder o. s. v.: nu vel, saa er han at betragte som en Skuespiller, skal med største Fornøielse blive taxeret, vurderet, anerkjendt som Saadan — men Præst o. s. v., nei det har han ikke Lov til at være! En Skuespiller er der Intet at indvende imod, der kan for den Sags Skyld ogsaa gjerne indrømmes Plads for gudelige Skuespillere — men Eet maa ikke skee, at det forvexles med Det at være Præst. O, men mere Illusion end den saa ofte i Theatret savnede, mere Illusion har man faaet bragt ind i Kirkerne, der ere blevne Skuespilhuse for disse usalige Rhetor-Komedianter.

Det er disse Rhetor-Komedianter, der fremfor Alle ere Skyld i, at det staaer urokkelig fast, at Det at gjøre hvad man siger, at det er en latterlig Overdrivelse. Hvor latterligt ogsaa, naar alle Fordele vinke En, hvis man vil lade sig kastrere og blive Rhetor-Komediant, hvor latterligt saa, at ville gjøre sig den Uleilighed at exseqvere det Mindste af hvad man siger, naar saa alle Farer og Plager vente En; hvor latterligt, og i samme Grad latterligere, som man mere vover, at gjøre hvad man siger, thi i samme Grad er Faren vissere.

Tag endog blot denne skikkelige Fyr: Tryde. Han ordinerer Kofoed-Hansen, og declamerer rørt om, at i disse Tider

maa Herrens Tjener ganske særligen betænke: at det gjælder Ens Liv. Jo, jeg takker, Trybe han vilde — dersom! Og nu det Ypperlige ved Historien. Det er notorisk, at Kofoed-Hansen havde indleveret en Ansøgning om at maatte træde tilbage, og hvorfor? Fordi Embedet var et Par hundrede Daler mindre end han havde tænkt. Og det veed Trybe. Jeg gjør ingen Indvendinger mod Kofoed-Hansen, han er jo ikke Den, der taler i saa høie Toner, men Trybe. Hvor er det muligt andet end at hele Menigheden maa demoraliseres.

See, naar der saa kommer En, som blot gjør Alvor af at udsætte sig for Spottens Fare: saa griner Alle, „han er gal" — o, hvor ofte har jeg ikke maattet høre det, maattet lade mig udskjelde paa offentlig Gade — men det Andet det er rørende, det er rørende, thi enhver veed jo Sammenhænget, det er bare paa Commerce her tales om at sætte Livet i Fare, realiter dreier det sig om, at Kaldet var 200 Rd. for lille.

Lighed er det jo Verden vil, Det at elske Næsten — og saa forfølges jeg, fordi jeg levede paa Gaden og lever paa Gaden. Men dersom ellers Noget, saa var jo just Det beregnet paa at svække den i Relativiteterne forhærdede Verdslighed. Min daglige Existeren eller en saadan daglig Existeren er, ved at være hiin *μεταβασις εις αλλο γενος* nemlig til det Existentielle, uendelig meget Mere værd end 10 og 20 Avis-Artikler og en heel Journal, der declamerer men existentielt bliver: det Gamle.

Dog Grunden, hvorfor jeg blev misforstaaet er vel for en Deel, fordi jeg gjorde hvad jeg gjorde religieust bestemmet, ikke for at tjene et høistæret dannet Publikum. Derfor kan jeg heller ikke forsvare mig; thi saa indrømmer jeg jo Publikum.

Men mit Liv vil indeholde den nøiagtigste existentielle Politie-Forretning i christelig Aand, Alt vil i forskjellig Retning være lagt til Rette til at oplyse de Theses: med hvad Ret Danmark, in specie Kjøbenhavn har kaldt sig Christne,

med hvad Ret 1000 Embedsmænd have gjort Christendommen til et Levebrød, og saa ikke bragt Andet ud deraf. Tillige vil mit Liv være et fuldstændigt existentielt Studium i Retning af den menneskelige Selvkjerlighed og al den Svig og Hyklen, der drives med Christendommen.

Dette er Christendommens Lære: der er en evig Salighed i Vente, en Salighed der overgaaer al Forstand, og som tildeels allerede i dette Liv kan være i et Menneske i Troens Salighed: men forresten, nu videre, nu kommer det Næste. Ingen, ganske bogstaveligen, ingen Tyv, Røver, Bedrager, Ingen kan siges saaledes, saa sikkert at styrte sig i den visse Undergang som en Christen — og Ingen, Ingen er saaledes hadet; thi Røveren o. s. v., der jo udtrykker, at Verden er bedre end han, haber Verden ikke; Tyven, der jo nok saa stærkt som en Gjerrig, udtrykker at Penge er et stort Gode, haber Verden ikke. Kun den Christne hades, han maa tilintetgjøres og paa den nedrigste Maade, som ingen Forbryder; thi ellers faaer Verdsligheden ikke Ro og har ingen Glæde af det Verdslige, hvis Indtryk den Christne svækker, han som udtrykker at Elskov er Selvkjerlighed, at Venskab er Selvkjerlighed, at Ære o. D. er Nul og Penge Mindre end Nul — er det ikke Oprørende, er det ikke den nedrigste Afskyelighed, burde saa ikke Barrabas og alle de Andre gives fri, næsten æres og ansees i Sammenligning med en saa nederdrægtig Forbryder som en sand Christen. Thi saa verdslig er ikke engang Verdsligheden at den bryder sig om det Verdslige i og for sig, naar Forestillingen ikke knyttes dertil, at det er Alvor og Hæderlighed at samle Penge, at erhverve Ære og Anseelse — men denne Forestilling er det just, at den Christne tager bort. Ei heller vilde Nogen bryde sig stort om Venskab, naar han vitterligt skulde tilstaae, at det var Selvkjerlighed, nei men dette Skin, at det er sand Kjerlighed dette Sammenhold, dette Skin vil Verden have med — og dette Skin er det netop den Christne tager bort.

Jo sandere En er Christen, i samme Grad vil Modstanden blive større, tiltage, indtil det Sidste. Udebliver Modstanden, da maa det forklares af, at han paa een eller anden Maade har sparet sig selv, unddraget sig selv.

Dette er Christendom. Det Forfærdelige er: det Stigende og det Uundgaaelige, fastgjort derved, at Det at undgaae Lidelsen er En Anklagen mod En selv.

Om Qvinden i Forholdet til Manden (Elskov — Ægteskab) gjælder det ret egentlig, ja det er just det Yndige ved hende, at hun „kun sandser hvad Menneskenes er" Matth. 16, 23: at spare den Elskede, pleie ham, forskjønne ham Livet o.s.v. — hvilket er lige stik mod den sande guddommelige Ødslen, der er Martyriets Utaalmodighed, som er at sandse hvad Guds er. — Hvad der gjælder om Qvinden gjælder ogsaa om Vennen i almindelig menneskelig Forstand.

Man seer heraf let, at „Martyren" vil i levende Live blive anklaget, hadet, forbandet for Egoisme, Forfængelighed, Menneske-Fjendskab o. D.

Og tillige seer man heraf, hvor megen Ret jeg har i denne min Grund-Paastand mod Christenheden, at man lumskelig substituerer jødisk Fromhed istedetfor christelig Fromhed.

Grundtvig nedlagde sit Embede, forbi der førtes falsk Lære af Clausen, og han ikke blev afsat: det er dog immer Noget, lidt Opvækkelse. Men han skulde have nedlagt det, fordi Begrebet „Levebrød" er uconformt med Christendom: jo jeg takker, saa var Spektaklen blevet en ganske anden.

Text til en Fredags-Prædiken.

Nr. 1. Philipp: Det at leve, er mig Christus, det at døe er Vinding.

Nr. 2. Jeg lever ikke mere, men Christus [lever] i mig.

Nr. 3. Vort Liv er skjult med Christo i Gud.

Noget mig selv betræffende, der bestandigt maa fastholdes.

Jeg har aldrig paastaaet, jeg paastaaer ikke, at jeg i nogen overordentlig Grad er Christen. O, nei. Havde jeg med min Phantasie, mine Lidenskaber o. s. v. været i almindelig menneskelig Forstand: Menneske, saa havde jeg vel endog reent glemt Christendommen. Men bunden i qvalfuld Elendighed, som en Fugl, man har stækket, saaledes er jeg, medens jeg dog har beholdt hele min Aands Kraft, den vistnok overordentlige Kraft. Men just de simpleste Betingelser for at være Menneske, just de ere mig negtede, medens det Overordentlige i en anden Forstand er mig forundt. Saaledes er jeg standset eengang for alle; kan hver Time paa Dagen, om fornødent gjøres, være udsat for at mærke Lænken. Saa er jeg forresten udrustet med store Evner, velopdragen i Christendom fra Barn af, forøvrigt i Besiddelse af alle Betingelser dertil: og saa er det blevet min Opgave at fremstille Christendommen. Men fri, fri som et Menneske ellers er det, har jeg aldrig været. For strengt er jeg forresten blevet opdraget i Christendom; den har egentlig været mig til Forargelse — men fri har jeg aldrig været, ikke saaledes fri, at jeg engang kunde slaae den i Glemsel; thi naar man dog venter at døe imorgen, og idag flere Gange maaskee qvalfuldt føler, hvor ulykkeligt bundet man er: saa er der intet Spatium for Glemsel. Jeg erkjender fuldkomment, hvor uendelig Meget der er gjort for mig, det er Sandhed i mig, at jeg ikke nokſom kan takke Gud for Alt hvad han [har] forundt mig, og skjenket mig, den Elendigste af Alle, en Betydning, som jeg bedst seer; jeg er ogsaa blevet mere og mere formildet ved at forstaae mit Liv religieust: o, men især i min tidligere Ungdom, hvad havde jeg ikke givet for at være Menneske blot et halvt Aar! Al min Særhed o,

den er ikke Andet end et snildt opfundet Bedrag, hvorunder jeg skjulte min Elendighed. Hvad der i Stilhed kostede mig de bittreste Taarer og bragte mig til Fortvivlelse, det gav jeg Forklaring som Stolthed o. D.

Jeg paastaaer ikke, har aldrig paastaaet, at jeg, fordi dette skulde være Christendommen imod, ikke har giftet mig, som var det, christelig, en Fuldkommenhed hos mig, at jeg er ugift. O, langtfra. Havde jeg været Menneske, var vel Faren for mig blevet en anden, den, altfor meget at hengive mig til det Qvindelige, og jeg var muligt blevet en Forfører. Men vist er det, jeg skulde med største Glæde have giftet mig med min Forlovede, Gud veed, hvor gjerne jeg vilde: men her kommer atter min Elendighed. Saaledes blev jeg ugift, og nu fik jeg Leilighed til at tænke over hvad Christendommen egentlig har meent med at anprise den ugifte Stand.

Jeg paastaaer ikke, har aldrig paastaaet, at det at jeg ikke søger noget Embede, at det skulde christelig være en Fuldkommenhed hos mig, eller at jeg af den Grund har ladet det være. O, nei langtfra. Fra det Øieblik af min oekonomiske Stilling er blevet mig vanskelig, og allerede tidligere, skulde jeg hellere end gjerne have paataget mig et Embede. Det har altid faldet mig let at komme ud af det med Folk, og vant som jeg er til at være bunden, har det aldrig faldet mig ind, at det skulde blive mig saa tungt. Men her kommer atter min Elendighed: jeg kan ikke, fordi jeg ikke er Menneske, fordi jeg er tungsindig indtil Grændsen af Sindssvaghed, Noget, jeg vel kan skjule over, saa længe jeg er uafhængig, men som gjør mig ubrugbar til en Tjeneste, hvor jeg ikke selv bestemmer Alt. Man mener det er Stolthed: nu ja, det er den gamle Historie. Saa har jeg maattet holde ud i Uvisheden, og har nu faaet god Leilighed til at tænke over, hvad der vel egentlig kan være Christendommens Mening med at have Noget mod Embedsstilling.

See, alt Dette forklarer, hvorfor jeg altid antager et digterisk Forhold i min Fremstilling af Christendommen. Jeg tvinges i en vis Forstand bestandigt mod min Villie — og saa opdager jeg det Christelige. Fritagen er jeg saaledes vistnok

for den Fare, at hvad jeg hitter paa, kunde være Forfængelighed. Jeg har ikke forfængeligt forsmaaet Ægteskabet, langtfra, det har i mig sin varmeste Forfægter. Jeg har ikke forfængeligt forsmaaet Embeds-Virksomhed, langtfra, jeg vilde hellere end gjerne. Det synes mig, naar jeg saaledes kunde faae mere Ro og see et længere Liv i Sammenhæng for mig, at jeg saa kunde præstere noget Større: dette er dog maaskee en Skuffelse: men saaledes viser det sig stundom for mig. — Jeg turde derfor heller ikke befale noget Menneske at gjøre hvad jeg gjør; thi vist er det, jeg havde ikke Kraft til at afholde mig hverken fra Ægteskab eller fra at søge Embede: men jeg er tvungen. Og vist er det sandeligen ogsaa, at det jeg fremstiller er Christendom. Ei heller skal man kunne beskylde mig for den Eensidighed, at jeg ikke kan see det Modsatte; thi det Modsatte har i mig den varmeste Talsmand.

O, hvor mildt, hvor lindrende, at et Menneske kan sige: Den og Den elsker jeg, det udtrykker mit Liv ogsaa — al mit Liv udtrykker Grusomhed mod den Elskede; al den Kjerlighed, der forbrænder i mig, udtrykker saa Grusomhed. Og i Anfægtelsens bange Øieblikke bliver jeg selv angest for mig selv som var det dog virkelig Grusomhed, som maatte Gud handle ligesaa mod mig.

Saaledes skal der egentligen tales.

Angaaende Elskov og Venskab skal der siges, at det egentlig anpriser Christendommen ikke; Du skal heller ikke forhaste Dig, men hold Du kun lidt ud, eller rettere saa længe Du kan, med Gud — men mærker Du at Gud overanstrenger Dig, saa tag dette Menneskelige til Hjælp. Saaledes ogsaa med Levebrød, Livs-Virksomhed og alt Sligt.

Men Forholdet skal ikke vendes om som man gjør i Christenheden, man skal ikke have Lov til at gjøre Elskov og Ven-

skab til den sandeste Kjerlighed; og man skal heller ikke have Lov til at gjøre Levebrød og Alt hvad dertil hører til Livets sande Alvor.

Kort, det der christelig stribes om er: at Gud ganske simplement skal paa hvert eneste Punkt have første Prioritet i Tilværelsen i et Menneskes Liv, i ethvert hans Livs Forhold. Og det skal være Alvor — ikke en Søndags-Talemaade. Men paa den anden Side: Gud er ingen grusom Creditor og Panthaver, ei heller skal et Menneske formaste sig til at ville være Mere end Menneske, Dæmon eller Gud-Menneske.

Men saaledes skal der ikke leves, at et Menneske eller Menneskene fra en letsindig Opdragelse tosse ud i Livet, egentlig aldrig i dybere Forstand tænke paa Gud og paa hans Prioritets-Fordring, men ansee Elskov, Venskab, Levebrød o. D. for Livets Alvor. Nei, spændt saa høit som muligt ved den strengeste religieuse Opdragelse, efter saa ungdommelig tillidsfuldt og troende at have holdt ud med et anstrengende Guds-Forhold, skal et Menneske have lært, at dette er Livets Alvor. Men saa er han vel ogsaa blevet saaledes ydmyget, at han maa tage den menneskelige Hjælp og Lindring, tage den som noget Smukt hvilket Gud velsigner; men han forseer sig ikke derpaa, glemmer ikke hvad der i Sandhed er Livets Alvor.

Det, som gjør mit Liv saa frygteligt anstrengt er, at Alt er omvendt, et Dialektisk, der saa i ethvert Anfægtelsens Øieblik forvandler sig for mig til sit Modsatte. Jeg er mig selv ringere end alle Andre, en Poeniterende — just derfor vover jeg hvad jeg har vovet: men see for Menneskenes Øine udtrykker mit Liv tilsyneladende Stolthed, Hoisttræben o. s. v. Naar saa Anfægtelsen kommer, saa benytter den sig deraf, forbi jeg ingen ligefrem Udvorteshed har men bestandigt en omvendt, altsaa et puurt og reent Aands-Forhold, som er det Modsatte saasnart Troen ikke er der. Og dog, just forbi jeg er en Poeniterende, har jeg maattet lære at holde mig til Gud efter en ganske anden Maalestok end andre Mennesker, har jeg maattet

lære ikke at krympe mig, har faaet et Mod til at vove som ellers ikke — og saa hjælper Gud mig til at formaae efter en overordentlig Maalestok; men det seer jo let ud som Stolthed og Hovmod. O, frygtelige Lidelser, aldrig, aldrig at være forstaaet.

Saaledes ogsaa med mit Kjerligheds-Forhold, der, menneskelig, seer ud som Grusomhed.

Og dog er det vist, at kun ved at have holdt ud at leve saaledes, har det været mig muligt eller blev det mig forundt, at beskrive det sande Christelige; thi just det er Christendom. Den, der kan gjøre sig Sagen nærværende, maa jo kunne see, at Christi Liv i Forhold til hans Moder, hans Disciple seer ud som den største Grusomhed, maatte forstaaes saaledes af dem — og dog var det Kjerlighed. Dette har jeg fremstillet i „Kjerlighedens Gjerninger".

---

1 Cor. 2, 15: Den Aandelige dømmer alle Ting men selv dømmes han af Ingen. Dette vil sige, den Aandelige har Potentsen og Nøglen til at forklare alle lavere Tilværelser. Forsaavidt kan han jo ikke dømmes af Nogen, uden af hvad der er høiere end han.

Om Aaret 1848.

1848 har i een Forstand potentseret mig, i en anden Forstand knækket mig, [i Randen:] **(Det vil sige religieust knækket mig, eller som det hedder i mit Sprog: Gud har løbet mig træt. Han har ladet mig faae en Opgave, som jeg end ikke ved Tillid til ham kan løfte i høieste Form; jeg maa tage den i en lavere Form. Og derfor er denne Sag ret egentlig blevet mig min egen religieuse eller yderligere religieuse Opdragelse i omvendt Stiil. Jeg vilde i een Forstand saa gjerne vove; min Phantasie vinker og hidser mig; men jeg skal netop lære at være saa god at vove i en lavere Form. Det er ganske vist**

det Fuldendteste og Sandeste, jeg har skrevet; men saaledes skal Forholdet ikke være, at jeg skulde være Den, der næsten dømmende, styrter ind paa alle Andre — nei, jeg skal selv opdrages først ved det Samme; der er maaskee Ingen, der faaer Lov til at ydmyge sig saa dybt derunder som jeg, førend jeg faaer Lov at udgive det. Jeg, Forfatteren, skal ikke have Lov til selv værende Ingenting (det Høieste) at udgive dette i eget Navn: thi dette er det Dømmende. Jeg skal selv først paa een eller anden Maade have arrangeret mig i Livet, og indrømmet, at jeg dog er svag ligesom Andre — saa kan jeg udgive det. Men det, der frister min Phantasie, er just at faae Lov at gjøre det, forinden jeg saaledes, menneskelig talt, giver Kjøb. Det er ganske sandt, Stødet vilde saa blive mægtigere, men jeg vilde ogsaa faae en usandt høi Position. Det er Digt — og derfor skal mit Liv, til min Ydmygelse, vitterligt udtrykke det Modsatte, det Svagere. Eller ogsaa skulde jeg være en Asket, der kan leve af Vand og Brød. — Og dog denne Ydmygelse skulde jeg villig underkaste mig: men kan jeg paatage mig et Embede? See her i endnu dybere Forstand min Vanskelighed. Og her ligger maaskee en endnu større Ydmygelse, inden det bliver muligt, hvis det bliver muligt.)

Den oekonomiske Bekymring kom mig pludselig og altfor nær. To saa ueensartede Vægter som Verdens Modstand og Sorg for Udkommet kan jeg ikke løfte paa een Gang. Det var min Tanke, da jeg leiede Leiligheden i Tornebuskegaden, at leve der et Halvaars Tid, stille tænkende over mit Liv, og saa søge Embede.

Da bryder pludselig Forvirringen løs. Det var en Tilstand i et Par Maaneder, som eiede jeg maaskee imorgen ingen Ting, men var bogstavelig i Penge-Forlegenhed. Det tog svært paa mig. Desto stærkere reagerede min Aand. Jeg producerede stærkere end nogensinde, men mere end nogensinde som en Døende. Det er i Retning af christelig Sandhed det Høieste, der er

mig forundt, det er vist. Men i en anden Forstand er det igjen for høit til at jeg levende kan saadan uden-videre overtage det og træde i Charakteren.

Det er den dybere Betydning af den nye Pseudonym, der er høiere end jeg selv.

O, jeg veed det, jeg har ikke sparet mig selv, indtil Grændsen af at exaltere mig selv, har jeg villet forcere mig til at vove det Dumdristige: men jeg kan det ikke, jeg kan ikke forsvare det.

Saaledes holder Styrelsen bestandigt Haanden over mig — og styrer. At faae en ny Pseudonymitet, havde jeg aldrig tænkt. Og dog er den nye Pseudonymitet, men vel at mærke en høiere end min personlige Existeren, just det er mit Væsens Sandhed, det er Udtrykket for mit Væsens Grændse. Tilsidst var jeg jo ellers formelig blevet Mere end et Menneske.

I Prædikenen over Evangeliet paa fjerde Søndag efter Paaske siger Zacharias Werner, at han i Prædikenen over de To der gik til Emaus, har bemærket, at Christus bestandigt blev spurgt. Og i Dagens Evangelium siger han igjen: Ingen af Eder spørger mig, hvor gaaer Du hen.

Maaskee ligger her ogsaa et Træk til Modsætning mellem Christendom og Hedenskab: Socrates er Spørgende, Christus Den, der bliver spurgt.

[. . . . .]

Journal NB.[13]

[Udenpaa Bindet mærket:]

d. 28. Sept. 49.

Det er ikke med Forholdet til Gud som med Forholdet til et Menneske, at jo længere de leve sammen og jo nøiere de lære hinanden at kjende, desto nærmere komme de ogsaa hinanden: o, omvendt i Forhold til Gud; jo længere man lever sammen med ham, desto uendeligere bliver han — og desto mindre bliver man selv. Ak, som Barn syntes man dog at Gud og Menneske de kunne godt lege sammen. Ak, som Yngling drømte man dog om, at naar man ret ubetinget vilde anstrenge sig rasende som en Forelsket om end tilbedende: saa lod Forholdet sig dog nok bringe istand. Ak, som Mand opdager man hvor uendelig Gud er, og den uendelige Afstand. Dette er Opdagelsen, har Noget tilfælles med den socratiske Uvidenhed, med hvilken der ikke begyndtes, men endtes — at det endte med Uvidenhed!

Texter til Fredags-Prædikener.

Nr. 1.

Matth. 27, 40. „Du som nedbryder Templet og bygger det i 3 Dage, frels Dig selv."

De sige lige det Modsatte, havde han frelst sig selv, saa var Templet ikke blevet nedbrudt*).

*) [I Randen:] Dersom han frelser sig selv, saa nedbryder han ikke Templet.

Frels Dig selv — o nei, maae de Christne sige: frels Dig ikke selv, Du Verdens Frelser, saa er Verden fortabt.

Saaledes kan man ogsaa lære Noget af Spotten.

Nr. 2.

Matth. 27, 40. „Er Du Guds Søn, da stig ned af Korset."

Nei, just fordi han var Guds Søn, derfor blev han paa Korset, eller just fordi han blev paa Korset, derved beviste han, at han var Guds Søn.

Men Mennesket fatter ikke hvad Guds er, beviser og slutter omvendt, vil slutte at han er Guds Søn deraf, om han steg ned af Korset — og saa var han netop ikke Guds Søn.

Nr. 3.

Matth. 27, 42. „Han haver frelst Andre, sig selv kan han ikke frelse."

Ja hvad Under vel, vilde han frelse sig selv, saa kunde han jo ikke frelse Andre, just for at frelse Andre vilde han ikke frelse sig selv.

Her siger Spotten igjen noget ganske Andet end den tænker.

Det er virkeligt talt som af en Skriftefader. Zacharias Werner siger i Prædikenen paa 4de Søndag efter Paaske:

„Mange ret gode men forsagte Christne anklage sig selv i Skriftestolen for allehaande Synder, som slet ikke ere Synder, eller de allerubetydeligste, nei saa anklager Eder hellere for Eders sande Synder, siger hellere: den Synd Forsagthed; thi Forsagthed er en Synd, og den kan ende med Mistro til Guds Naade og Barmhjertighed, hvad der er en frygtelig Synd."

I Luthers Prædiken over Evangeliet paa Nytaarsdag indeholdes den sande christelige Distinction, den strenge:

Christus er ingen Frelser for dette Liv men for det evige Liv,

ja, hvad Mere er, hvilket Luther ogsaa paa en Maade siger paa samme Sted, han er lige det Modsatte af en Frelser for dette Liv; thi Luther siger: at i dette Liv — just for at udtrykke, at han ingen Frelser er for dette Liv — lader han sine Troende trakke om som i Kjær.

Her ligger forresten ogsaa Distinctionen mellem jødisk Fromhed og christelig; thi jødisk Fromhed vil have en Frelser for dette Liv.

Men i Christenheden har man reent støbt Christus om i blot menneskelig Medlidenhed.

Dog mener jeg, at det Strengeste væsentligen skal høres, at man ikke skal have Lov til aldeles at slaae en Streg over det og ignorere det; at det skal høres, for at man kan ydmyge sig derunder, men det skal ikke forkyndes saaledes, at man grusomt vil forcere Menneskene til efter en saa frygtelig Maalestok at ville være Aand.

Her er min Differents fra Mynster o. s. v., han vil reent have det fortiet. Jeg vil have det sagt; er saa forresten villig til at erklære, at det, naar jeg siger det, kun er digterisk, da mit Liv er langtfra saa aandeligt.

Overhovedet mener jeg, at det er den ethiske Respekt der skal indføres: overalt hvor jeg fremstiller hvad der er høiere end mit eget Liv, skal jeg ligefrem tilføie: jeg er kun en Digter. Saa langt som min egen Existeren udtrykker, hvad jeg foredrager: der bruger jeg og skal jeg bruge en vis Art Myndighed. Men er det Fremstillede høiere end mit Liv, saa skal jeg, for Sandhedens Skyld, tilstaae, at jeg kun er en Digter. Og fremfor Alt skal jeg ikke fortie det Høieste, og gjøre min Smule Nr. 2 eller Nr. 3 eller Nr. 10 til det Høieste.

Mynster kan have megen Ret i Alt hvad han siger, at man maa slaae af o. s. v. — men, men man skal ikke slaae af ved at fortie det Høieste, nei, det skal fremstilles i hele sin

Fordring, og saa skal man sige til Menneskene: kan Du nu ikke, saa fortroe Dig til Gud, tilstaae Din Svaghed, han er ingen grusom Herre, han har megen Medlidenhed. Men uvidende om Guds-Fordringens Høieste skal Du ikke faae Lov at blive.

Vilde en ung Pige sige til mig: om jeg da anseer Det ikke at gifte sig for noget Høiere, thi saa vilde hun lade det være: saa vilde jeg svare: er Du forelsket, er det i Sandhed Dit kjereste Ønske at forenes med den Elskede, saa skal Du blot sige det til Gud, og saa skulde jeg med Glæde holde Vielsen og gjøre Alt for at gjøre det Bedste. Men vide skal Du, at Gud kunde fordre af Dig, at Du skulde give Afkald ogsaa paa denne Glæde.

O, der er dog en ubeskrivelig Salighed i, naar det i Sandhed er Sandhed i En, at man bogstavelig føler sig at være Intet for Gud, Mindre end en Spurv, Mindre end et Sandskorn. Lad os tænke os dette, at Gud saa blev kjed af et Menneske, og sagde til ham: nu vil jeg ikke have mere med Dig at gjøre, og gav et Spark til ham saa han faldt 40 Millioner Mile ned: o, dersom det var Sandhed i ham, at han i Sandhed følte, at han var Intet for Gud — i samme Sekund han kom til sig selv, vilde han sige: o, Gud, saa dog blot Eet endnu, hav Tak, ubeskrivelig Tak for hvert Aar, hver Dag, hver Time, hver Sekund jeg har hvilet i Din Fortrolighed; jeg er dog forsørget, thi jeg vil ikke bestille Andet end vedblive at sige Tak, ubeskrivelig Tak for hvert Aar, hver Dag, hver Time, hver Sekund da jeg har fornummet Saligheden af Din Fortrolighed, Saligheden af at være hos Dig.

Men Den, som bilder sig ind at være Noget, han vilde vel raabe: Gud er en Bedrager. Naar det i Sandhed er sandt, at jeg er bogstaveligen Intet, saa er det en ubeskrivelig Naade og Velgjerning, at han, om det saa kun var eet eneste Sekund har ladet mig smage Saligheden af at være hos ham.

Saaledes maa man være i Forholdet til Gud: villig til at anstrenge sig af yderste Evne, og anstrengende sig af yderste Evne — men om man end havde holdt nok saa længe ud, man vogte sig vel for at anbringe i Guds Forholdet den blot menneskelige Alvor, der saa let bliver sig selv vigtig som var det Noget; i samme Sekund maa man være villig til som et Barn at bede for sig og sige: det var kun Spøg. Saaledes maatte den Religieuse tale: o, disse 70 Aar, i, menneskelig talt, frygtelige Anstrengelser og Opoffrelser — naar Du, o Gud, seer paa dem: jeg siger: bitte bitte, det er kun en Spøg, tilgiv mig den, tilgiv mig, at jeg gjorde et Forsøg paa at udtrykke, at jeg saa gjerne vilde vise Dig min Kjerlighed. Om et Barn ogsaa et heelt Aar igjennem havde siddet og arbeidet paa en Geburtsdags-Præsent, om det — hvad jo dog for et Barn, menneskelig talt, er Meget — havde negtet sig enhver Fornøielse i hele Aaret, blot for at faae Arbeidet færdigt og for ikke ved dette Arbeide at sinkes fra sit egentlige Arbeide — hvad var det dog for et dumt og kjedeligt Barn, der med vigtig Alvor saa vilde komme og overrække sin Foræring. Nei, Barnet kommer elskeligt med sin Foræring, men det er villigt til i samme Sekund at forvandle det Hele til Spøg og sige: det var blot en Spøg, o tilgiv mig, at jeg fordristede mig til at udtrykke min Taknemlighed.

Hvad det vil sige at bede i Jesu Navn oplyses maaskee allersimplest saaledes. En Øvrighedsperson befaler Det og Det i Kongens Navn, hvad vil det sige? Det vil for det Første sige: jeg selv er Ingenting, jeg har ingen Magt, Intet at sige af mig selv — men det er i Kongens Navn. Saaledes er Det at bede i Jesu Navn: jeg tør ikke nærme mig Gud uden i Midleren; skal min Bøn høres, saa maa den være i Jesu Navn, det der giver den Kraft er dette Navn. Dernæst, naar en Øvrighedsperson befaler i Kongens Navn, saa følger det naturligviis af sig selv, at det han befaler maa være Kongens Villie, han kan ikke i Kongens Navn befale hvad der er hans

egen Villie. Saaledes er Det at bede i Jesu Navn, at bede saaledes, at det er i Overeensstemmelse med Jesu Villie, jeg kan ikke i Jesu Navn bede om min egen Villie: Jesu Navn er ikke en ligegyldig Paategning, men det Afgjørende; det at der staaer Jesu Navn foran er ikke at bede i Jesu Navn, men det er at bede saaledes, at jeg tør nævne Jesu Navn dertil, det vil sige, tænke mig ham, hans hellige Villie sammen med det jeg beder om. Endeligen naar en Øvrighedsperson befaler i Kongens Navn betyder det, at Kongen paatager sig Ansvaret. Saaledes ogsaa med Det at bede i Jesu Navn, saa paatager Jesus sig Ansvaret og alle Følgerne, han træder frem for os, træder i den Bedendes Sted.

Modsætningen til det Antike, der bruger 3die Person om sig selv, fordi Ens Liv er blot Factum, er at vove det Yderste i at sige: jeg, ligefrem at sige det Høieste om sig selv. Dette er udtrykt i Gud-Mennesket; Gud-Mennesket vilde ikke være Gud-Mennesket hvis han var saaledes stor, at Retningen var hen til at blive tredie Person.

En bedre Parodie paa det Antike med tredie Person kan man ikke let faae end Lamartines Tale om sig selv i tredie Person. Det er en complet Uanstændighed. Tilspidset paa lyrisk Reflexion optager Lamartine alt Dette — og taler dog i tredie Person. Det er Affectation. Ja — og dette har en Art æsthetisk Værd — han gaaer saavidt, at han tager det Mimiske med. Han siger: derpaa sagde Lamartine med en Mine o. s. v. Her har Lamartine virkelig gjort en Art Opdagelse, han har opdaget, hvad der absolut ikke kan siges i tredie Person; thi det kan man umuligt selv vide. Det bliver aldeles komisk, og erindrer om Charles i den første Kjerlighed, der ogsaa fortæller sit Liv i tredie Person.

At bruge tredie Person er enten det Barnlige — Barnet taler i en vis Alder i tredie Person — just fordi Barnet

endnu ikke er Person, eller det er en Høide, der er Mere end Person, Person der selv er Begivenheden. Hvad der ligger derimellem bliver komisk, naar det vil bruge tredie Person.

Grund-Feilen

i Christenheden er egentlig at man har villet gjøre al religieus Underviisning til christelig, ved Hjælp af den latterlige Paastand, at alle Mennesker ere Christne, fordi [de] ere døbte som Børn.

Som Christendommen historisk kom ind i Verden efterat en heel historisk religieus Udvikling var tilbagelagt: saaledes maa et Menneske, hvis han skal faae et afgjørende Indtryk af Christendommen, først gjennemgaae en heel religieus Skole. Christendommen er sandelig for aandelig til at man saadan udenvidere kan begynde med den. Hvilken Optugtelse forudsættes ikke, for i Sandhed at forstaae, saaledes at det er Sandhed i En, at Synden er den eneste Ulykke, samt at Christus kun er en Frelser i den Retning.

Man gjorde i Christenheden rigtigst i at bygge en Deel Bedehuse op, hvilket i Forhold til Mange allerede vilde være Meget, forkyndte jødisk Fromhed — men aldrig nævnte Christi Navn.

Det er min bestandige Paastand: den Smule Fromhed, der er i Christenheden er jødisk Fromhed (en Vedhængen ved dette Liv, en Haaben paa og Troen paa, at Gud skal velsigne dem i dette Liv o. s. v., saa Beviset for at man er Guds Ven, er at det gaaer En godt i Verden) og dog sætter man bestandigt Christi Navn til.

I Grunden er der dog noget Pharisæisk baade i denne Leven-stille med sit Gods og især i denne Leven i store geistlige Embeder med høi Rang o. s. v. Sandt nok de beraabe sig paa, at de ikke ere som Pharisæeren, de erkjende sig selv for Gud at være Syndere — men denne Erkjenden og Be-

kjenden er der dog noget Pharisæiskt i paa samme Tid som de jo dog vistnok selv ved ganske eenfoldigt at læse den hellige Skrift, maae kunne see, at der fordres noget ganske Andet, at der jo ogsaa maatte være for dem Leilighed til at vove lidt Mere. Er det virkelig Christendom at give en lille Deel af — Renten — af sin Formue? Er det virkelig Christendom — at gaae af Veien for enhver Fare, at man maa vedblive at være æret og anseet? Og hvad hjælper det saa med denne Erkjenden og Bekjenden af, at man er Synder — naar man i Grunden forhærder sig mod Guds Ord.

[. . . . .]

Saaledes kunde man ogsaa forstaae Evangeliet om Brylluppet i Kana, at det just derfor er det første Mirakel, forbi det er som et Motto paa hele Christi Liv: først Lidelse — saa Forherligelse. Christi Replik til Maria: Qvinde, hvad har jeg med Dig at skaffe, har ogsaa en vis svag Lighed med Repliken til Peter: vig bag mig Satan, Du er mig til Forargelse. Sagen er: der er i Maria i det Øieblik ogsaa Noget af den jordiske Utaalmodighed, der vil hjælpes strax.

Glemmes maa det jo vistnok aldrig, at Christus dog ogsaa hjalp timelig og jordisk Nød. Man kan ogsaa usandt gjøre Christus saa aandelig, at han bliver idel Grusomhed. Overhovedet er «Aand», absolut Aand, den største Grusomhed for et stakkels Menneske.

Altsaa Christus hjalp ogsaa jordisk Lidende, helbredede Syge, Spedalske, Besatte, bespiste Folket, forvandlede Vand til Viin, beroligede Havet o. s. v. — men siger Præsten, saadan Hjælp tør vi ikke vente: saa falder det jo dog igjen bort, og Christus bliver næsten grusommere mod os end mod de Samtidige.

Hertil maatte svares: Nei! Vil Du behage at lægge

Mærke til, at Anstrengelsen i Forhold til Det at blive og være Christen, er i Forhold til Samtidighed med en i strengeste Forstand: Christen, saa altsaa Samtidigheden med en Apostel er saa anstrengende som Ingen af os kommer til at opleve det. Og nu Samtidigheden med Christus selv. Miraklet, Medlidenheds Miraklerne i Retning af jordisk Nød og Lidelse er her dog lidt Lindrende, og den aldeles uundværlige Lindring — ellers havde det været umuligt at leve med Christus. Dersom Christus blot een eneste Dag vilde have udtrykt Det at være absolut Aand, slet ikke Andet; saa var Menneskeslægten sprængt.

Men vi der leve 1800 Aar derefter; vi nøies med at opfatte Rædselen gjennem Phantasie, og paa den anden Side, vi ere kun altfor tilbøielige til at lægge Alt over i menneskelig Medlidenhed: see derfor bliver vort Vilkaar dog langt mildere end de Samtidiges, der havde Miraklerne at holde sig til.

At græde over sig selv det er Taarers eneste rette Sted: priset være Den, der kunde sige: mig selv, det var den eneste Gjenstand jeg fandt værdig — eller elendig nok til at græde over.

---

*) . . . . *»Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« skal gjøres pseudonym.*

Paa en dette Manuscript vedlagt Lap graat Papir findes bemærket, at dette Skrift saa paa en Maade indeholder et dialektisk Kjetterie. Der udvikles nemlig i een af Udviklingerne (Nr. 5 eller 6) at Prædikeforedraget i vor Tid er blevet upersonligt — og det gjøres af en Pseudonym! Men deels er dette min Grændse: jeg kan kun giøre opmærksom, og deels er jeg jo ansvarlig Udgiver, og faktisk vil man ansee det for

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

at være sagt af mig. Det Mere der er er egentlig: at medens vistnok den Talende er en Ingen, en Pseudonym, saa er Udgiveren en Virkelig, og erkjender at han bliver dømt ved denne Tale af den Pseudonyme.

Det er dog let at see, at Menneskene maatte være meget aandelige (og vel egentlig saa aandelige, at de ingen Lærer behøvede) for, med Penge og Ære, Anseelse o.s.v. at lønne den, der i Sandhed lærer dem Selvfornegtelse — en saadan Antagelse er lige saa besynderlig som naar En selv ikke kan tie men tænker, at den Anden, hvem han beder om Taushed, skal kunne det.

Paa den anden Side, naar En i Sandhed skulde være Lærer i Selvfornegtelse, hvad skulde han saa med Penge o. D.

Derfor har ogsaa Geistligheden saa ivrigt ønsket at blive gageret af Staten, eller at Staten bliver Mellembestemmelse i deres Lønning; thi ellers kommer Fordringen til dem om selv at være det Paradigmatiske, let for nær.

Ja, dersom ikke min Liden, min Svaghed var Betingelsen for hele min Aands-Virksomhed: ja saa vilde jeg naturligviis endnu gjøre et Forsøg paa at gribe Sagen ganske simpelt medicinsk an. Det ligner jo ikke at lide som jeg lider, og saa slet Intet at gjøre, naar Ens Liv dog alligevel slet ingen Betydning har. Men her kommer Hemmeligheden, mit Livs Betydning correspönderer just med min Liden.

Hvor sandt hvad Thomas a Kempis siger (i Christi Efterfølgelse 1ste Bog 2det Kapitel): „ophøi Dig derfor ei af nogen Kunst eller Videnskab; men frygt hellere for den Erkjendelse, som er Dig given. Thi jo mere Du veed og jo bedre Du forstaaer det, desto strengere skal Du dømmes, hvis Du ei har levet desto helligere."

See, det var en anden Tale. Man tragter efter Erkjenden, man anstrenger al sin Tanke, man erhverver den — og see man har fanget sig selv. Imidlertid maa dog erindres, at dette da kun gjælder om ethisk og ethisk-religieus Erkjenden.

Det er ogsaa af det Underfundige i Prædikeforedraget, at man, hvor man advarer mod det „Fortjenstlige", ganske lumskelig confunderer hele den middelalderske phantastiske Askese (at hudflette sig selv o. D.) med den sig Udsætten for Fare og Anstrengelse og Lidelse, som er forbunden med Det i afgjørende Forstand at skulle bekjende Christum, hvad dog vel er fordret af den Christne; i afgjørende Forstand, det vil sige uden allehaande Sandsebedrag med at være Embedsmand o. D., saa det er qua Embedsmand og Næringsdrivende at man forkynder Christendommen og bekjender Christum.

Om „hiin Enkelte", min Forfatter-Virksomhed, min Existeren.

Bevægelsen, som hele Forfatterskabet beskriver er: fra Publikum til den Enkelte. I Forordet til to opbyggelige Taler forekommer den første Gang — og anden Gang, eller i anden Potents, i det meest afgjørende Øieblik, i Dedicationen til opbyggelige Taler i forskjellig Aand (cfr. angaaende dette den lille Opsats, som ligger færdig: „Regnskabet", findes blandt det „om min Forfatter-Virksomhed). . . .

Over den Text af Paulus:

„Da jeg var Barn, tænkte og talte jeg som et Barn, nu jeg er blevet ældre har jeg aflagt det Barnagtige,"

kunde tales over dette Thema:

Hvad dømmer Du om Din Barndom og Ungdom? dømmer Du, at det var Taabelighed og Phantasterie?

eller dømmer Du, at just den Gang var Du det Høieste nærmest?

Sig mig blot, hvorledes Du dømmer om Din Barndom og Ungdom og jeg skal sige Dig, hvo Du er — og sig Dig det selv, hvorledes Du dømmer, at Du maatte komme til Viisdom; thi Viisdom er just, at dømme rigtigt om Barndom og Ungdom, samt at Ens Liv udtrykker, at man dømmer rigtigt.

Med Hensyn til mit Forfatterlivs Tanke.

Ogsaa dette er min Tanke, alt i Tidens Fremgang. Gjenstand for Medlidenhed maa Sandheden aldrig blive; tjen den saa længe Du kan, saavidt Du formaaer ubetinget hensynsløst; ødsle Alt i den Tjeneste — og saa kan Du jo bryde af. Sandeligen et Menneske gavner mere ved, om det saa var, kun i eet Aar at tjene Sandheden i Sandhed hensynsløst, end ved at mengelere og mediere dette: Hensynet til sig selv og til Sandheden, og lægge et heelt Liv an paa denne Melange. Nei, klart skal det være, hvor det er jeg tjener Sandheden, og hvor det er jeg tjener mig selv.

Naturligviis har jeg aldeles Intet at sige mod, at en Mand arbeider for Udkommet o. D., jeg agter selv at gjøre det, og udgiver mig ingenlunde for en reen Aand; men klart skal det være, at det ikke er for at tjene Sandheden. Sandheden behøver det slet ikke, at jeg bliver en høifornem Mand o. D., den er det aldeles ligegyldigt om jeg lever af tørt Brød, altsaa for Sandhedens Skyld kan det ikke være. At det skulde være for, som det hedder, at udrette Mere ved Hjælp af sin Stilling, da er dette at spotte Christus og alle Sandheds-Vidner, der dog ene have viist, hvorledes man udretter Mest for Sandheden. Vil jeg alligevel have det fornemme Embede: vel — men saa een Indrømmelse, at det er for min egen Skyld.

O, allerede det kan være vanskeligt nok — naar to Kammerherrer rive Fløidørene op for En og sige: „Kongen" — da ved sin Fremtræden at udtrykke, at man ogsaa virkelig er Kongen: men naar [man] staaer blodig efter at være blevet hudslettet, bespyttet, medens Dommerne ere klædte i Purpur og udtrykke at de ere Herskerne — da at udtrykke: jeg er dog en Konge. Ja hvad Under, at han blev ihjelslagen. Sligt er utaaleligt; men naar „man" saa er saa mægtig, at „man" let forstaaer, at det er en gal Mand, der anvises Plads i Daarekisten, saa gjør man ikke videre. O, men naar den gale Mand almægtigt truer med at forvandle hele Verden og Slægten til en Daarekiste, hvor han er den eneste Kloge, han „Kongen" — ja saa er det om man saa vil Nødværge, han maa ihjelslaaes, alle Begreber ere sprængte i dybeste Grund, Alt, Alt tabt hvis det gaaer igjennem, at dette ikke er Gudsbespottelse, at han siger sig at være en Konge, der er kommet til Verden for at vidne om Sandhed.

Om mig selv.

.... Jeg begynder altid med Intet, med Nul, venter at døe imorgen, men bruger saa temmelig intensivt den Dag idag. Paa den Maade lister jeg mig afsted — og see, idet jeg saa skuer tilbage over det Tilbagelagte, bliver jeg næsten angest og bange for mig selv, thi det Tilbagelagte var det Overordentlige. Men i samme Sekund begynder det Gamle igjen, at jeg formodentlig døer imorgen, at det derfor gjælder om ret intensivt at bruge Dagen idag — og saa lister jeg igjen afsted. „Forud", nei forud turde og tør og kan jeg ikke sige et Ord ....

Ved denne Levevei er jeg naturligviis gaaet glip af alle jordiske Goder og de endelige Formaal; thi for at faae dem maa man gribe til i Retningen fremad.

Altsaa jeg er gaaet glip af alt Dette. Men ikke blot det; jeg har tillige faaet Leilighed til fra Grunden at opdage det Christelige. Thi foruden at gaae glip af Fordelene, maa

jeg tillige lide derfor, misforstaaes, erklæres for Egoist, Forfængelig, Stolt, Selvkjerlig.

. . . . Gud truer Dig, hvis Du ikke gjør det, og Menneskene true Dig, hvis Du gjør det, og det hvorom Talen er, er hvad Kjød og Blod just ikke finder Behag i at gjøre.

Alt hvad Pjat der forresten er sagt om mig, er længst glemt og gjør hverken fra eller til. Men er det naaet at bevirke, at man for den laveste Klasse existerer under et Øgenavn, er det naaet, at man er for dem mærket med een eller anden „Latterlighed", som man nu engang er nødt til at bære hos sig (thi jeg kan dog ikke lægge mine Been fra mig — det vil da sige: i Graven kan jeg vel gjøre det) — saa er det et dagligt Martyrium. Selv de Ansete have hvad Øieblik de ville det i deres Magt, at lade mig forstaae, at jeg saaledes er til for Pøbelen. Og et saadant Martyrium er ikke af de letteste. Min hele Berømthed benyttes for at vedligeholde Forhaanelsen.

Det er baade til at lee og til at græde over, men vist er det, det vilde være en Formildelse, om jeg kunde faae Goldschmidt til f. E. at skrive om min Livkjole, min Vest, min Hat, for at dog nogen Tid mine Been kunde faae Fred.

. . . . Lige for Næsen kan det Onde triumphere — men Præsten prædiker: at dersom, at dersom han havde levet den Gang og den Gang, saa — men nu er der ingen Anledning.

Nu vel, saa maa vi til at gjøre Betydningen af Det at være Christen gjældende. Jeg er offret, men, men jeg er endnu Den, jeg er, og de Samtidige skulle vel fornemme Følgen af, at jeg blev Offeret. Jeg tilstaaer Sandheden; trods Alt hvad jeg fra Barn havde lært om Christendom, jeg havde dog levet hen i den Indbildning, at Verden dog var bedre. Nu fik jeg Øinene op.

Evangeliet om de 10 Spedalske.

Hvorledes de 9 bleve helbredede for deres Spedalskhed — og saa selv paadroge sig en endnu værre Spedalskhed: deres Utaknemlighed og Ukjønsomhed.

Forskjellen mellem Legemets Sygdom og Aandens Sygdom.

At Legemets Sygdom ved sig selv giver sig tilkjende, den Spedalske behøvede ikke at gjøres opmærksom paa, at han var syg — saa raabte han til Christus om at helbredes.

Men Utaknemligheden, at det var en Sygdom, det faldt dem slet ikke ind (en ny Potents af Utaknemlighed), i den Anledning meente de ikke at behøve Christus.

Det Farlige ved Aandens Sygdomme er just, at der allerede hører en vis Grad af Sundhed til, for at blive opmærksom paa og kjende og tilstaae, at man er syg.

Angaaende Skrifterne om min Forfatter-Virksomhed.

. . . . I Grunden er det saa. Mit Væsen har været en Forfatter-Mulighed. Styrelsen er det, der bestandigt har lagt Forholdene saaledes tilrette for mig, at de ligesom pressede Produktiviteten ud af mig; og dog ere næsten alle mine Forhold af den Beskaffenhed, at jeg selv frit handlende har bragt mig i dem. Men Sagen er, jeg forstod langtfra, hvad der laae deri, før jeg bagefter indseer det.

Sandt er det, jeg har været villig til at vove, at bringe Offere, at udsætte mig for Farer, sandt er det, at Tanken om, hvad jeg personligt forbrød, og Haabet om muligt at gjøre noget Godt til Vederlag, har været hos mig: men jeg maa jo ogsaa tilstaae, at dette hele Liv har været mig en ubeskrivelig Nydelse eller Tilfredsstillelse, hvorfor det jo ogsaa har været bestandigt min

Bøn til Gud: at jeg takkede ham for det ubeskriveligt Gode han har gjort mod mig, saa langt Mere end jeg havde ventet.

At være Forfatter har i Grunden været min eneste Mulighed. At blive Landsbypræst har bestandigt været min Tanke, men Ulykken er, at jeg i een Forstand, i ulykkelig Forstand, ikke er Menneske, og derfor saa vanskeligt kan paatage mig noget Saadant. Men selv om jeg havde kunnet det, i Begyndelsen havde jeg dog ikke formaaet det alligevel, baade Produktivitetens Trang i mig var for stor, og Det at producere tilfredsstillede mig for meget.

Derfor afholder jeg mig fra at udgive disse Skrifter: hellere, ved at tie, at sige for Lidt om mig selv, end ved at tale, at sige for Meget. Men vist og sandt er det: for at gjøre Lykke i Verden blev jeg ikke Forfatter — o, jeg hadede mig selv, da jeg begyndte med Enten—Eller, jeg kan sige jeg ønskede, at Alle skulde reise sig mod mig. Men, saa meget forstaaer jeg mig dog ogsaa paa det Religieuse, at jeg ikke strax kalder dette reen Religieusitet, det var en Art beruset Religieusitet.

Nu i dette Øieblik føler jeg ret, hvilken Salighed og Trøst det er for mig, at jeg veed med Gud, at jeg lidende forlod hende, at det just var Lidelse. Hvor det giver mig Kræfter! Sandeligen, havde jeg forladt hende af Selvkjerlighed og for at gribe efter det Glimrende: saa var mit Liv den visse Fortvivlelse. Nu er jeg saa rolig, just der, hvor jeg i modsat Fald vilde sige: nu har jeg tabt, der siger jeg nu: nu har jeg seiret. I Grunden veed jeg, at der ikke er eet eneste Menneske, uden at han vilde gyse og uden at han vilde bevæges til den dybeste Medlidenhed, hvis han ret fik at vide, ganske bogstavelig, hvorledes jeg led. Just dette var imidlertid det der forøgede Pinen, at jeg vidste, jeg var et sikkert Offer

for Medlidenhed — derfor gjorde jeg Alt, hvad jeg formaaede, og det forundtes mig, at kunne skjule det ganske.

Lidelsen var frygtelig; tungsindig som jeg var, forstod jeg det som min egen potentserede Elendighed, at faae al min Elendighed forøget ved at have gjort hende ulykkelig — og da, da brød pludselig en Rigdom frem i min Sjel, som jeg nu gyser for, naar jeg seer tilbage derpaa.

Heri ligger egentlig min Magt; min Lidelse er min Overlegenhed; noget Forfærdeligt er det ogsaa at tænke sig, at der bag ved mig og mit Forhold til en Samtidig, ligger en stik modsat Forstaaelse af mig selv for Gud.

Det vil vel gaae mig, som det er gaaet Andre før mig: nu, eller snart, ved Hjælp af Resultatet saa vil man mene at forstaae mig. O, men da jeg stod ene i min Elendighed, saa elendig, at jeg ikke engang kan faae Pennen til at skrive det, uagtet jeg kun altfor godt veed og husker hvad jeg mener: da jeg saaledes stod ene — og saa ikke som en Lidende, o, nei med en Piges Anklage mod mig, at det blev hendes Død, en Faders Sorg, som om hun allerede døde, en Familiens Forbandelse, det menneskelige Sprog og Alt mod mig! Dersom jeg den Gang ikke kunde have gaaet omkring og talt med nu en Sælgekone, nu en Vognmandskarl o. s. v. — jeg kunde ikke have udholdt det. Det har slaaet mig, hvad jeg har læst om Napoleon, at da han gik over Alperne, var han adspredt, som en Drømmende, og talte helst med sin Fører, med hvem han underholdt sig om dennes huslige Anliggender. Det forstaaer sig, Napoleon bar jo ogsaa en Verdensplan; jeg bar kun et saa dybt Tungsind, som vel noget nær er muligt.

Om mig selv qua Forfatter.*)

. . . . Forstaaelsen af min Forfatter-Existents og mig selv var, om jeg saa tør sige, en Styrelsens Foræring til mig, hvilken tillige skulde være mig et hjælpende point

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

de vue i at gaae videre i sandere at blive Christen — og Misforstaaelsen var, at jeg vilde udgive det . . . .

Forhindret er jeg paa de besynderligste Maader blevet i at komme til at udgive. Og nu er Vendingen gjort, den nye Pseudonym sat. Min Fortjeneste er Nul, thi det er atter som en Styrelse, der har hjulpet mig til Rette . . . .

Skulde Forholdene vende sig saaledes, at en Samtid affordrede mig en Forklaring, da kunde jeg vel give den, dog efter først at have forlangt Tilladelse til at tale aldeles hensynsløst. Det bliver noget Andet, at jeg saaledes opfordret, forklarer, hvad der jo i saa Fald ligger i Sagen selv, hvorledes jeg nu forstaaer mig, end, hvad dog Enden var blevet trods alle mine Exceptioner: at trykke med mit eget Livs Udvikling forvandlet til min Hensigt.

Retfærdigheden hævner sig selv — Kjerligheden er hævnet.

Underligt er det jo dog, at man i Spørgsmaalet om hvorvidt Christendommen kunde meddeles Hedninger eller blot var for Jøder, ikke kom til at tænke paa Fortællingen om den kananæiske Qvinde, hvor Christus jo selv, skjøndt han siger det Modsatte, at han kun var kommen for at søge det Fortabte i Israel, dog giver efter.

I Evangeliet om hiin Qvinde er det forresten rørende, den Forvexling hvorved hun etsteds ganske sætter sig i Datterens Sted, for hvem hun beder og siger: Herre hjælp mig.

Exempel paa Rædsel i Situation.

Paa det oprørte, fraadende Hav ligger en Baad, hvori kun een Mand, en Lods eller hvad man nu vil tænke sig. Rolig sidder han i Enden af Baaden, med Haanden paa Roret,

medens Baaden føres frem i den stolteste Flugt. Den hæves nu op paa Spidsen af en svimlende Bølge — beundrende gyse Tilskuerne paa Strandbredden; han selv, rolig, synes næsten at nyde det Gysendes Lyst — da mærker han pludselig et lille Stød i Haanden: det betyder ham, enten er Din Haand blevet lam eller Baaden lystrer ikke Roret. Det var umuligt at see, selv om man havde siddet ved Siden af ham som den roligste Jagttager — og uforandret i sin rolige Stilling styrer han i Afgrunden.

Det Rædselsfulde ligger i at Rædselen punctuelt er concentreret i eet eneste, næsten ubemærkeligt Punkt, at Rædselen egentlig slet intet Udtryk faaer, at han bliver siddende ganske uforandret i den samme dristige, rolige Stilling og dog lammet saa han styrer i Undergangen. Just Rædselen er, at Rædselen aldeles ikke finder noget Udtryk, ikke saa meget som i en Armbevægelse.

Hvad der fra een Side seet kan være ubeskedent, fra en anden Side kan det Modsatte være ubeskedent.

Dersom det tillodes et Menneske at ønske, og han da ønskede et Kongerige, saa vilde man maaskee sige, det var ubeskedent. Men dersom det tillodes et Menneske at ønske, og han da sagde: ja jeg veed egentlig ikke Andet at ønske, end at jeg idag havde taget tynde Støvler paa istedetfor Korkstøvler: da er dette just ubeskedent; thi egentlig vilde det betyde at man har det meget godt (hvis man da ikke er affindig og sindssvag). Men naar man har det meget godt, og blot mangler Det at have taget tynde Støvler paa istedetfor Korkstøvler — hvis saa en Aand kom til En og tillod En at ønske, da skulde man vende sig bort fra denne Aand, vende sig om til Gud og sige: nei, jeg vil saamænd ikke ønske, men jeg vil takke Dig min Gud, for alt det Gode, Du har gjort mod mig.

Og derfor er jeg dog, midt i alle mine Lidelser, saa ubeskrivelig lykkelig og glad. Thi min Phantasie næsten segner under Forestillingen om de Millioner Muligheder som Gud har i ethvert Øieblik. Saa gjør jeg da noget Galt. I samme Øieblik mærker jeg det. Hvad er nu at gjøre? Min tungsindige Phantasie aner strax Muligheden af, at dette lille Feilgreb kan forderve Alt. Men saa, saa, i samme Øieblik, saa siger jeg til Gud: bitte, bitte; det er nu galt, om nu jeg er en Plageaand, en fræk Plageaand, gjør Du o Gud just dette Gale til noget Rigtigt. Og saa (Gud som i ethvert Øieblik har Millioner Muligheder), saa combineres Forholdene lidt anderledes, og ganske rigtigt: just dette Forkerte viser sig saa at være det Rigtige. Og saa, saa tilbeder jeg Gud. Og saa, saa har jeg mere Glæde af dette Forkerte, end af det Rigtigste jeg selv har gjort.

Om min Stilling qua Forfatter.

At det, at jeg brugte næsten Halvdelen af min Kraft til at støde fra, at modarbeide mig selv, at jeg ingen Tihængere vilde have (hvad jo i Øieblikkets Forstand har skadet og sinket min Sag), at det var en Idealitetens Bestemmelse, et Idealere: det forstod dog visse fornemme Folk ganske godt. Og saa, saa ikke blot ikke at yttre et Ord i den Retning, nei at tie, ja ikke blot at tie, men at udsprede den Opinion, der benytter Forvexlingen af dette Idealere med lige det Modsatte, at jeg var et uklart, forvirret Hoved, en Særling og derfor havde jeg ingen Tilhængere o. s. v. — Pfui! Altsaa man vilde, at jeg bestandigt reent idealt skulde anvende min halve Kraft til at modarbeide mig selv i endelig Forstand, for at saa de kunde profitere deraf i endelig Forstand, og profitere — mod mig.

Christi eget Liv udviser jo ogsaa denne Forskjel mellem Mulighed og Virkelighed, at man i „Mulighed“ kan forstaae, hvad man saa i „Virkelighed“ ikke kan gjenkjende. Havde ikke

Propheterne forudsagt, at Christus skulde lide — og saa kommer der En, der er en Lidende og selv siger at være Messias — men see, de kunne ikke kjende ham, ham paa hvem jo Propheternes Udsagn just passer; og dog kunde de forstaae Propheternes Udsagn.

Saaledes er det altid. Dersom jeg vil indbyde et Menneske at komme hjem til mig, og nu forklarer ham, at der var eet eller andet høimodigt Skridt jeg agtede at gjøre, men et Skridt, der vil medføre Tab og Lidelse for mig: saa vil han ganske forstaae mig, han vil synes det er herligt, han vil beundre mig, gaae opflammet og begeistret fra mig — og dersom jeg saa gjør Alvor af Skridtet, og der blot er nogen Tid gaaet hen i hvilken jeg har været en virkelig Lidende, saa kan han ikke kjende mig igjen.

Phantasien vil bestandigt forkorte og underskyde et andet Billede, et Billede hvori man seer denne høimodige Lidende beundret af Alle; men i Virkeligheden gaaer Sligt ikke saa hurtigt til, Virkeligheden skiller det ad maaskee ved en Afstand af 50 Aar.

At modtage Indtrykket af „Virkelighed" formaaer kun meget Faa. De Fleste maa nøies med at bedrages ved kun at faae Indtrykket enten af det Første (det høimodige Øieblik som gaaer forud, naar Lidelsens Virkelighed endnu ikke er begyndt) eller af det Sidste, naar Resultatet er der, og han har seiret.

Det kunde blive et godt Thema til en Prædiken, de Ord som staae etsteds i anden Deel af Enten—Eller:

Det Forfærdelige er ikke, at jeg skal lide Straf, naar jeg har handlet ilde; det Forfærdelige er om jeg kunde handle ilde — og der var ingen Straf.

„Indvielse" er i sit Første (Formbestemmelsen) Individets Fortættelse i sig selv. Naar et Individ begynder en Stræben

med den Bevidsthed eller sig bevidst, at denne Stræben istedetfor at føre til Opnaaelsen af endelige Formaal, just vil forhindre ham deri — saa bliver han indadvendt i — en Selvfordoblelse. Dette er det blot Humane; det Religieuse beroer nu paa, hvorvidt Individet saa henfører Alt til Gud.

Begrebet Forargelse eller som det hedder: Skandal er Sandheden nok saa ofte udsat for som Usandheden. Naar saaledes Usandheden har sat sig fast i „et Bestaaende" og beqvemt indrettet sig: og saa Sandheden rører sig, saa bliver den erklæret for Skandalen. Da i sin Tid den literaire Nederdrægtighed havde faaet Hævd paa at være til, da man fandt Sligt i sin Orden, istedetfor at det var en Skandal hver Dag den var til efter en saa uproportioneret Maalestok: da vovede ganske rigtigt Ingen at sige et Ord, fordi de vare bange for at vække Skandal. Jo jeg takker. Og da saa jeg gjorde det, da tænkte og sagde Mange: det er en Skandal, en Skandal, han burde have undgaaet. Tag et høiere Exempel. Hvor mange Tusinder have ikke fundet det var en Skandal, da Luther begyndte at røre ved Paven.

Saaledes ogsaa i andre Forhold. Naar man har behageligt indrettet sig i et Bestaaende, hvoraf man har al mulig Profit, naar Sandheden saadan er blevet en Slags Luxus, og Det at sludre alle mulige Standpunkter sammen i et Virvar bliver høieste Viisdom: saa er det Skandalen at reise Sandheden.

Og er det saa en Professor mod Professor: jo jeg takker saa er det en frygtelig Skandal. Men at det var en Skandal, den hele løgnagtige Fred og Enighed, at det just var Skandalen, det maa der ikke tales om.

Saa tvetydigt har jeg været stillet her i Literaturen, hvad jeg meget godt har forstaaet. Til mig har det saaban hedt, at jeg var noget saa Overordentligt, at Ingen kunde paatage

sig at anmelde mig; og imidlertid maatte jeg bære alle Byrderne af at være noget saa Overordentligt, uden nogensinde at faae dette udtrykt. — Og saa pludselig buser Martensen ud paa Prent med hvad han længe nok har søgt at reise Opinion for, at mit Hele er Ingenting.

O, I Kortsynede! At jeg meget godt har seet, hvorledes jeg blev forraadt, tvivler ikke derpaa; at det er paa en Maade med mit fri Samtykke, at jeg ogsaa har understøttet det, det er vist. Men nu hvorfor? Ja, her kommer just min Magt — jeg har forstaaet mig selv i at være en Poeniterende, jeg maatte ingen Løn faae. See, denne bagerste Tanke er i een Forstand en frygtelig Magt. Derfor har jeg kunnet tie og faaet Kræfter ved at tie, fordi „Guds Fortrolighed har boet hos mig"; og jo længere jeg saaledes har tiet, desto dybere har jeg skaaret ned i Tilværelsen, og efter en desto større Maalestok kan jeg gjøre de Andre aabenbare.

Det er dog vist nok, at Martensen lidt efter lidt er blevet forvænt ved, at han saaledes upaatalt fik Lov til at sqvadronere i „Krebsene", han har tilsidst indbildt sig, at det var som han sagde, tilsidst vel anseet min Taushed for en Art ideal Sindssvaghed — og saa plumper han ud paa Prent. Maaskee kan den Sag, dette eneste Ord blive ham meget farligt, ligesom hine lapsede Ord af Heiberg om Enten—Eller.

Thi i en anden Forstand er det dog ogsaa vist, at jeg i Manges inderlige Forestilling er noget Overordentligt; men de ere lidt misundelige. Dog Den skal tage sig iagt, Den, der, naar han selv vil være noget Stort, vil nedsætte mig. Det gaaer ikke. For Goldschmidt lod det sig gjøre; thi han var selv den Foragtelige. Men er det En, der selv vil være det Store, saa vender Misundelsen sig, og bliver ikke utilbøielig til at give mig min Distinction.

Saa forunderligt gaaer det til i Livet, og en saadan Magt er gudfrygtig Taushed.

———

Christendom og Spekulation.

Christendom er Existents-Meddelelse, kommet ind i Verden ved at der brugtes Myndighed. Der skal ikke spekuleres; Christendommen skal existentielt holdes i Fart, Det at blive Christen skal saa gjøres vanskeligere og vanskeligere.

Tag et ganske simpelt Exempel. En Betjent ved et Opløb han siger: vær saa artig — ingen Raisoneren.

Ingen Raisoneren — hvorfor? fordi han bruger Myndighed.

Skulde der derfor intet Objektivt være i Christendommen eller Christendommen Gjenstand for objektiv Viden? Jo hvorfor ikke? Det Objektive er hvad han siger, han den Myndige. Men ingen Raisoneren, allermindst en, der vil ligesom liste sig bag den Myndiges Ryg og tilsidst bortspekulere ogsaa ham og lægge Alt over i Spekulation.

*

Hvorledes kan overhovedet en guddommelig Lære komme ind i Verden? Derved, at Gud bemægtiger sig nogle enkelte Mennesker, og i den Grad ligesom overvælder dem, at de nu i ethvert Øieblik gjennem et langt Liv ere villige til at gjøre, udholde, lide Alt for denne Lære. Denne deres ubetingede Lydighed er Formen for deres Myndighed. De bruge Myndigheden og beraabe sig paa Gud, men tillige støtte de den ved deres ubetingede Lydighed. Vil I ikke med det Gode, nu vel saa ere vi parate til at lide Alt, og saa skal vi dog faae at see hvo der er den Stærkeste. Det er som ved en Auktion. Menneskene ville forfærde den af Gud Udsendte, vise ham alle Rædsler, men han siger: jeg byder alligevel, thi min ubetingede Lydighed, i hvilken jeg tillige selv tvinges, gjør, at jeg kan byde saa lavt i Henseende til at holde Alt ud, at I ikke kunne underbyde mig. Han holder saa ud, endeligen døer han. Nu er han tvingende.

Han tvinger nu Slægten, og derved den guddommelige Lære ind i Slægten, hans ubetingede Lydighed der var det Understøttende forvandler sig nu til at forklare, at han har havt guddommelig Myndighed, hvad han selv har sagt. Saa længe han lever og strider bruger han egentlig mest den ubetingede Lydighed, thi han kan jo ikke faae Gehør for sin guddommelige Myndighed; men saa døer han, og nu virker Myndigheden desto stærkere.

De to smaae Afhandlinger af H. H. ere meget instructive.

Jeg seer Landets 1000 Geistlige, dets respective theologiske Candidater, jeg seer, at der mellem dem er en Forskjel, saa Nogle ansee Det for Christendom eller Orthodoxie, Andre Det; men naar det gaaer løs paa at faae et Levebrød, at avancere og faae et bedre Levebrød, naar det gaaer løs paa at skulle udsætte sig for Farer, virkelig at give Afkald paa jordiske Fordele: saa seer jeg at det er eens Bier med dem Alle, saa følge de Alle den samme jordiske Klogskab.

Det vil sige, er Christendommen til, er den til som Lære, ikke som Existents-Meddelelse, man strider om den som var det om Plato, om hvorledes det Sted var at forstaae og det Sted.

Selv forvisser jeg mig ofte nok om, at det for Kjød og Blod er gysende at læse, hvilke Fordringer der i det N. T. gjøres til et Menneske for at være Christen. Uden i fjerneste Maade at rose mig af at være nogen overordentlig Christen, ak neppe er jeg en Christen, gjør jeg dog Lidt — og jeg ansees for en latterlig Overdrivelse.

Saaledes lever jeg midt i Christenheden Dag for Dag; intetsteds har jeg det mindste Tilhold; derimod er det hele den verdslige Geistlighed yderst magtpaaliggende, at det bliver Dommen, at jeg er gal.

Replik af en digterisk Individualitet.

Tilfældigviis eier jeg en meget sjelden Bog, maaskee er jeg her i Byen den Eneste, der eier den: vor Herres Jesu Christi nye Testamente. Tilfældigviis har jeg lært at læse i en Almueskole, hvilket jeg i høi Grad maa urgere, da jeg desto værre forresten er Dr. phil. og theol., Medlem af flere lærde Selskaber. Tilfældigviis har jeg i en senere Tid indskrænket min Læsning noget nær til hiin sjeldne Bog. Ved denne fortsatte Læsning er Følgende faldet mig paa.

Dersom jeg vilde sammenkalde en Forsamling af 100,000 Mennesker, dersom jeg kunde tale høit nok til at blive hørt af en saadan Forsamling, og jeg da vilde sige: jeg kan ikke leve af Luften, og ikke blot det, men jeg anseer det for min Pligt at betrygge min Fremtid: saa vilde der vel ikke engang lyde et tordnende Bravo, men man vilde næsten ansee mig for gal, at jeg bragte Sligt i Erindring, hvad enhver fornuftig Mand erkjender for Fornuftigt. Og dog, dersom jeg saa lukker min Dør, og tager i Eenrum hiin høist sjeldne Bog frem, saa er det mig, som var der en Stemme, der sagde til mig: „Din Slyngel, Uforskammede, naar jeg, Gud i Himlene, befaler det i mit Ord, vil Du saa strax see at lystre; hvo har forlangt at Du skulde leve af Luften, hvilken fræk formastelig Overdrivelse for at gjøre mit Ord latterligt. Gaa ud i Tugthuset og erkyndige Dig om hvor Meget et Menneske behøver for at leve — Mere behøver Du jo ikke." — Dersom dette er saaledes, hvor er saa i det N. T. det Sted, hvor man svinger af til det fede Levebrød?

Overhovedet mener jeg at have opdaget, at Christendommen kun kan meddeles noget nær i Eenrum, og at i samme Grad man er Flere, i samme Grad tager det Christelige sig mindre ud, bliver næsten latterligt.

Thomas a Kempis siger: Vane (det Ondes) fordrives ved Vane (det Godes).

Replik om mig selv.

Vilde Nogen sige, at jeg som religieus Forfatter er saa streng mod de Samtidige, saa vilde jeg (uden dog ganske at indrømme det at det er saa) svare: men hvorfor ere I saa strenge mod mig? Betragter mit Liv som Forfatter, min Flid, min Anstrengelse, min Uegennyttighed — og saa skal Dommen være, at jeg er en Slags Særling, en Overdrivelse — medens de, der drive den foragteligste literaire Haandtering, leve i Overflod og have Magten, medens Alle, som ville et endeligt Formaal, lønnes med dette og tillige med at ansees for alvorlige.

Er dette ikke Strenghed mod mig? Mit Liv er nu engang i Rapport til Idee, og personligt føler jeg mig religieust forpligtet, Halvhed og Pjattethed kan jeg ikke udholde, overalt er mit Liv: enten — eller. Skal jeg være en Prydelse for mit Land, nu vel saa udtrykker det; men skal man have Lov til at tillade sig Alt mod mig, nu vel, saa maa jeg ogsaa udtrykke, at jeg lever i mit Fødeland som en Daarskab — og Ideen maa jeg have hos mig, det Christelige kan jeg ikke undvære: ergo maa jeg trykke Prisen paa Det at være Christen høiere op. Skal Raadhed og Raahed og Misundelse have Lov til at behandle en i enhver Henseende agtværdig Forfatter-Stræben, som jeg er blevet behandlet: nu vel, saa maa man finde sig i, at jeg fatter en Mistanke til med hvad Ret et saadant Land kalder sig lutter Christne, maa man finde sig i, at jeg skruer Det at være Christen op.

Jeg kan godt lide derved, men Ideen slipper jeg ikke; trykker man haardere paa mig: vel, saa kommer jeg til at lide mere, men Ideen kan jeg ikke slippe, og saa bliver Modtrykket, som jeg giver, endnu stærkere. Nogen List finder jeg ikke just i dette Forhold, men i Retning af Ideen kan jeg det ikke anderledes, og religieust føler jeg mig forpligtet . . . .

Verdsligt stiges der saaledes: naar et Menneske har naaet eet Trin, da ønsker og higer han høiere. Naar derimod et Menneske saaledes har indladt sig med Gud, at Gud i Sand-

hed har faaet fat i ham og bruger ham, da stiges der saaledes: for hvert høiere Trin han skal op paa, beder han for sig som et Barn, at han maa fritages; thi han forstaaer meget godt, hvorledes, menneskelig talt, Lidelsen og Elendigheden stiger i samme Grad, og Anfægtelsen i samme Forhold. Hvor ofte har ikke en Apostel saaledes bedet for sig.

Om de 3 Fredags-Taler (Ypperstepræsten, Tolderen, Synderinden):

De forholde sig til den sidste Pseudonym Anti-Climacus.

Omvendthedens Lidelse.

Ellers lides der ved ikke at være blevet Det, det Store, man ønskede o. s. v.

Men det Omvendte: at vide, saa man Intet veed vissere, at vide, det Overordentlige, der er En betroet, og saa deels ikke at turde tale til en Eneste, for ikke at fornærme den høieste Magt, der ikke vil have saadan Snaksomhed, deels, selv om man vilde tale, at være vis paa, ikke i fjerneste Maade at blive forstaaet.

Om mit Forfatterskab.

Heterogeniteten maa endelig fastholdes, at der her er en Forfatter, at det ikke er objektivt en Sag, men at det er en Sag, som en Enkelt har staaet ene med, lidt for o. s. v. Men som man ikke har forstaaet, hvorfor Afsluttende Efterskrift er lagt komisk an, at det just er Alvor — og som man saa mener at forbedre Sagen ved at tage enkelte Theses og sætte over i det Docerende: saaledes ender det vel ogsaa med, at man til ny Confusion behandler mig som en Sag, og sætter Alt over i det Objektive, gjør det til det Nye at her er en ny Lære, istedetfor, at det Nye er, at her er Personlighed.

Som en Poeniterende, og tillige menende at dette paa en Maade svarede til min oprindelige Bygning, har jeg ikke selv villet stille mig frem. Min hele Forfatter-Virksomhed og min hele Forfatter-Tilværelse er som en Fordring; jeg har bespændt Terrainet, overalt æggende og speidende, om hiin Enkelte ikke skulde opstaae — og saa havde jeg øieblikkeligt indtaget Stillingen som hans Ceremoniemester, udvisended en Formation, som Pseudonymerne altid udvise: at den Ældre er tjenende i Forhold til den Yngre, der udviser det Høiere, medens den Ældre dog er Majeutikeren.

Dette er ikke skeet. Havde R. Nielsen umiddelbart, uden nogen personlig Hjælp af mig, kunnet tage en Position, saa vilde jeg i ethvert Fald have været meget opmærksom paa ham, om det end blev tvivlsomt, hvorvidt han kunde være den Enkelte. Men nu har han selv afgjort sit Forhold ved at søge personligt Tilhold. I Ideen seet er han nu, om man saa vil, Discipel.

Forskjellen mellem Umiddelbarhed og Reflexion i Forhold til religieus Lidelse.

Den Umiddelbare har ogsaa havt sin Lidelses Tid, maaskee frygtelig — da forklarer pludselig Alt sig for ham til Salighed (det er umiddelbar Opvækkelse). Over denne Salighed glemmer han nu selv al sin Lidelse; dette kan være ganske rigtigt. Men han begynder nu at prædike for Andre, og dem kommer han paa en Maade til at bedrage; thi han glemmer ganske det om Lidelsen, og foranlediger derved dem til, enten at tage hele Sagen forfængelig eller i et senere Øieblik næsten at vredes paa ham, naar de nu selv komme til at opleve Lidelserne, vredes paa ham, at han ikke har forudsagt dette.

Reflexionen glemmer ikke, den husker baglænds; og Reflexionen sætter Lidelsen sammen med Saligheden.

Umiddelbarheden frembringer i Øieblikket langt større Virkning; Reflexionen virker langsomt men grundigt.

Hvad har det dog ikke skadet Christendommen, at man har taget Mildheden alene, og derved narret Menneskene ind i den Indbildning, at de vare Christne, og afmandet Christendommen, istedetfor at tage Strengheden strax med, og faae færre men inderligere Tilhængere.

Overalt har man i Christenheden afskaffet det dialektiske Moment. Man rykker Læren om „Naaden" et heelt Stadium for høit op. Christendommen har fordret den virkelige Opgivelse af det Verdslige, fordret det Frivillige — og saa at man desuagtet skal erkjende, at man Intet er, at Alt er Naade. Christenheden tager hele det Første bort — og lader saa Naaden rykke op, den, om man saa vil, indpoder „Naaden" umiddelbart paa det verdslige Sind.

Efter hvilken Maalestok Christendommen egentlig er tabt, sees bedst paa de strengt Orthodoxes Tolerance. Deres Løsen er: naar vi blot maae beholde vor Tro for os, saa lad Verden skjøtte sig selv. Forbarmende Gud, og det skal være Christendom, det er den Magt, der engang brød ind i Verden og ved Billighed til at lide paatvang Verden Christendom, paatvang den mægtigere end alle Tyranner.

De Orthodoxe ane ikke, at denne deres Tolerance er en Paavirkning af det reent Verdslige, er fordi de dog egentlig ikke have Forstand paa eller Respekt for eller Mod til Martyriet eller ret Tro paa Evigheden, men ønskede dog vel helst at have det godt i denne Verden.

Og nu, hvad der gjør Forholdet endnu forfærdeligere, at denne „Tolerance" er villig til at lade det uhyre Falsum bestaae, at hele Verden kalder sig christen — naar dog de Orthodoxes inderste Mening er, at Verden er Hedenskab.

Hvor dybt er dog ikke Christendommen sjunken, hvilken afmægtig Stakkel er den ikke blevet! Forstanden er det, der har seiret; Forstanden der har tyranniseret Begeistring o. D. indtil

det Latterlige. Derfor tør man ikke være begeistret, ikke vedstaae, at Martyriet er en Herlighed uden al Sammenligning, man frygter for at blive udleet istedetfor at blive ihjelslagen — og saa gaaer man paa Accord; man indsvøber sig i sit Æselsskind, man forlanger saa blot Lov til selv at turde være Christen, kalder dette Tolerance, og blærer sig dog af at være den sande Christen.

Der var noget Sandt i et Ord af Peter, som han engang sagde, at der religieust var den Forskjel mellem ham og mig: at han betragtede Guds-Forholdet som Det at blive elsket, jeg som Det at elske. Denne Bemærkning var mig just ikke ny; det har oftere beskæftiget mig, om Gud ikke var altfor uendelig ophøiet til at et Menneske turde elske ham — men der staaer jo dog: Du skal elske Herren Din Gud. Fremdeles har jeg jo ogsaa selv altid udtrykt, at det er Gud, der gjør Alt for mig.

Men Forskjellen mellem os To er dog alligevel ikke ganske uheldigt betegnet derved. Sagen er, Peter har aldrig været ung i aandelig Forstand; han har faaet et sygeligt Indtryk af det Religieuse, han er blevet saa angest og bange for Gud, at han i denne Pusillanimitet sidder — og Gud veed, om han bliver ret opflammet ved at turde troe at være elsket af Gud. Jeg har i legemlig Forstand aldrig været ung. Men aandelig har jeg været en Yngling og i god Forstand. Overvældet af Gud, tilintetgjort til hvad der er Mindre end at være en Spurv for ham, har jeg dog faaet en vis Frimodighed til ungdommeligt at turde indlade mig med ham; jeg har barnligt kunnet faae det i mit Hoved, at Guds Uendelighed just var at han kunde bekymre sig om det Mindste, barnligt gaae ind i den fromme Indbildning, at han ikke tog det unaadigt op, naar jeg sagde i Forhold til en redeligere Stræben: bitte, bitte, forsmaae mig ikke, o, Du Uendelige, Du for hvem jeg dog i ethvert Sekund i en anden Forstand er Mindre end Intet.

Dette er Ungdommelighed, det er Barnlighed; men det

har hørt mit Væsen sandt til. Dette har været mig en Salighed, at det har været mig saa naturligt og geläufigt at forstaae, at jeg har kunnet det paa mine Fingre: at jo uendeligere En er — desto mindre kan han bekymre sig om Smaating, o, nei, saa forstandig har jeg aldrig været! Nei jo uendeligere En er, desto mere kan og vil han bekymre sig om Smaating, jeg har troet det var bogstaveligen, at han bekymrede sig om hver en Spurv — bogstaveligen, ja naturligviis, det var mig af yderste Vigtighed, da det for mig i en anden Forstand bestandigt har været saa, at jeg var en Spurv, eller Mindre.

Kald det Galskab, nu vel, jeg vil bede Gud i mit sidste Øieblik at maatte faae Lov til endnu en Gang at takke ham, at han gjorde mig saaledes gal. I Sandhed Den, hvem Gud ikke saaledes kan gjøre gal, det er et stort Spørgsmaal, om han nogensinde ret har havt Indtrykket af at være til for Gud.

Forøvrigt er jeg jo villig til at erindre om, hvad jeg oftere har erindret om, at i Forholdet til Gud er Udviklingen i een Forstand den: at jo længere man lever med ham, jo fjernere føler man sig paa en Maade fra ham; thi jo uendeligere er han ophøiet. Som Barn lever man friskt væk sammen med ham; som Yngling mener man, at naar man rigtigt stræber, saa lader det sig dog nok gjøre: ak, og som Ældre, saa mærker man, at han dog er En altfor uendelig; imidlertid er det en ikke ringe Forskjel, om man har været Barn og Yngling, eller strax er kommet til at begynde med det Gammel-Mands-Agtige.

Selv et Menneske kan dog ogsaa tilnærmelsesviis forstaae dette, at et Menneske lever ikke af Brød alene men af hvert Ord der udgaaer af Guds Mund — hvorvel dette Ord og den Forbindelse i hvilken det anvendes (nemlig i Fristelsens Historie, hvor Modsætningen er mellem at have fastet i 40 Dage og Nætter), er det Overmenneskelige, thi saa reen Aand er jo dog et Menneske [ikke], at han bogstaveligen kan leve af Guds Ord istedetfor af Mad og Drikke.

O, men hvorledes kan ikke et Menneske lang, lang Tid, Aar efter Aar leve hen, lidende under og maaskee plagende sig selv med en bestemt Opfattelse af noget enkelt Christeligt — og saa pludseligt kan der gaae et Lys op for ham, han kan komme til at see den samme Sag fra en anden Side, og nu føle en Lindring formelig som den, naar en Sulten faaer Mad, eller en Afmægtig en Lindring.

Lad En, der ret er sig bevidst at være en Synder, have martret sig selv, ved bestandigt kun at kunne forestille sig Christus som den Hellige, saa han altsaa kun gyser for ham, og dog vedbliver at holde sig til ham — hvilken Forvandling, naar det ret bliver ham tydeligt, at Christus er Frelseren, er som en Læge, hvilken man jo just kalder paa i sine svageste Øieblikke, medens man jo lige omvendt kun turde vende sig til den Hellige i sine bedste Øieblikke.

Selv om en Digter lider virkelig Forfølgelse af en Samtid, han reproducerer og forvandler selv denne sin virkelige Lidelse til et Digterværk, og giver Samtiden Leilighed til en ny — Nydelse. En Ethiker gjør Alvor deraf, gjør det til Virkelighed, siger: det er Eder, I Samtidige, om hvem jeg taler: han forlægger ikke Scenen, holder ikke Sagen digterisk paa Afstand.

Digteren har i en vis Forstand mere Resignation, han fordrer ikke virkelig at faae Ret, han frafalder sin Sag med de virkelige Mennesker, og lægger hele Scenen over i Phantasie-Mediet. Men Digteren mangler Mod; hans Phantasie forskrækker ham, saa han ikke tør gaae lige løs paa Virkeligheden, han destillerer et Digterisk ud deraf, og holder sig tilbage.

Det vilde maaskee være en af de interessanteste Opgaver: at fremstille en Digter, der var i den Grad udviklet, og kommet saa langt ud, at han egentlig selv begyndte at forstaae, at han skulde danne *μεταβασις εις αλλο γενος*, nemlig gaae over i det Ethiske, det Heroiske — men dog ikke kunde overvinde sig selv dertil, og nu blev dialektisk paa dette Punkt.

Digterisk Motiv.

Et Pendant til en Forfører, kun at det er et Mandfolk, der forføres: at forføre en Mand til at blive Sværmer.

Skal det holdes i det Interessante, maatte det netop være en ældre Mand, der forførtes, thi en Yngling vilde være altfor let.

Replik af en saadan Forfører: „Ofte har jeg overveiet, om det var lettere at forføre, naar man har den Fordeel, at være anseet for en redelig Person, eller naar man har den Vanskelighed at være anseet for en listig Karl, mod hvem man er paa sin Post. Jeg anseer det Sidste for det Letteste. Just det at man er, som det hedder, paa sin Post, gjør det lettere at bedrage. Der skal en eminent Snildhed til for ikke at bedrages — naar man vil være snild. Det regner jeg paa. Ved at være paa sin Post, som det hedder, bliver man let indbildsk, og bliver man indbildsk, bliver man let tryg. Man düperer ham altsaa, bestyrker ham i, at han er snild, at det er umuligt at bedrage ham. Man fortæller ham, hvorledes man bør og hvorledes man kan bedrage Andre; han seer selv, at paa den Maade kan man ikke bedrage ham; under alt Dette studerer man hans svage Sider, og hvordan han skal bedrages. Nu düperer man ham end stærkere, at det er umuligt at fange ham — og saa er han fangen."

Forsaavidt man mod Beraabelsen paa det N. T. til Forsvar for det Polemiske i Christendommen vil sige: ja, Det var den Gang, men nu i — Christenheden: nu, saa lad os tage Luther, som jo levede i Christenheden; læs hans Prædiken f. E. over Evangeliet: om en liden Stund skulle I ikke see mig, og atter om en liden Stund skulle I see mig.

Nei, Sagen er i Christenheden uendelig værre og farligere end da Christendommen forholdt sig til Hedenskab, just for det løgnagtige Sandsebedrag med Christenheden; derfor tør det Polemiske være om muligt end stærkere.

O, hvor langt ere dog vi Mennesker fra den Aandelighed, der i Sandhed ene sørger over sin Synd, og ene i Forholdet til Gud: hvor sjeldent endog blot et Menneske, der havde Mod til ligeoverfor et andet Menneske at blive ganske aabenbart i Forhold til hver en lønlig Skyld.

Christendommens Forhold i Mulighed — og i Virkelighed.

Saasnart jeg tager Christendommen som en Lære, og saa anvender min Skarpsindighed, eller min Dybsindighed, eller min Veltalenhed, min Phantasie paa at fremstille den: saa synes Menneskene godt om det; jeg bliver anseet for en alvorlig Christen, elsket o. s. v.

Saasnart jeg existentielt vil udtrykke det jeg siger, altsaa sætte det Christelige ind i Virkelighed: saa sprænger jeg ligesom Tilværelsen, Forargelsen er der strax.

Tag hiin rige Yngling — lad mig saa prædike*) om, at han dog ikke var fuldkommen, at han ikke kunde beslutte sig til at give Alt til de Fattige, men at den sande Christen, han er altid villig til at give Alt — saa røres Menneskene, og jeg bliver elsket: men dersom jeg var en rig Yngling og jeg gik hen og gav hele min Formue til de Fattige, saa forarges Menneskene, man vilde finde det en latterlig Overdrivelse. — Tag Maria Magdalene; lad mig prædike om hendes dybe Syndsbevidsthed, den Lidenskab, der bliver ligegyldig ved Alt uden sin Synd, gaaer ind til Frelseren, udsættende sig for al Spot o. s. v. — jeg forpligter mig til at røre til Taarer, og jeg, Taleren**), vil blive anseet for en

*) [I Randen:] Dog glem ikke Eet, Det at prædike maa være Dit Levebrød og Næringsvei; Levebrødet og Næringsveien, det er det egentlig Populaire, selv den abstruseste Philosophie bliver næsten populair, naar Folk blot veed, at det er Ens Næringsvei.

**) [I Randen:] NB. Dersom Det at prædike da tillige er min Næringsvei, thi ellers vil Sagen dog forekomme Menneskene som en Overdrivelse.

alvorlig Christen, elsket. Dersom jeg selv derimod, mig bevidst at være en Synder, pludselig vil gjøre Alvor af at træde frem med en offentlig Syndsbekjendelse: saa reiser Forargelsen sig strax, man vil finde det er Forfængelighed og latterlig Overdrivelse. — Prædike om det, at den sande Christen i Alt raadfører sig med Gud: det rører*) — dersom et Menneske i Virkeligheden træder frem og beraaber sig paa at have raadført sig med Gud: saa bliver det udskreget som Anmasselse, Stolthed, Overdrivelse, Galskab. — Skildre hine stille Sjele, der i Afsideshed fra Livet, ene fyldte deres Sjele med Tanken om Gud: det vil røre til Taarer.**) Lad En realisere det, og han bliver en ridicül Gjenstand, som man anseer det næsten for sin Pligt at forhaane og udlee.

Det ethiske Udtryk for den Distinction som en Kunstner, en Tænker, en Sædelærer fordrer, er: at han selv opgiver det Pekuniaire; i samme Grad som det Pekuniaire gjøres gjældende, i samme Grad veed jeg ikke hvad det er for et Snerperie med denne store Forskjel mellem en Saadan og enhver anden Næringsdrivende. Dog Kunst og Videnskab er jo Differentser, forsaavidt kan der jo indrømmes en Forskjel mellem dem og andre Næringsdrivende, en Analogie til at en Profession f. E. er pænere end en anden. Men en Sædelærer er jo ikke i Retning af Differents; jo mere her det Pekuniaire kommer frem, desto mere bliver han endog Mindre end en slet og ret Næringsdrivende.

O, en Martyr, der gestikulerer med sin daglige Existents, han kan ikke saaledes concentrere i Øieblikket, som disse delikate

*) [I Randen:], naturligviis dersom det er Din Næringsvei at prædike, thi ellers bliver det forstyrrende.

**) [I Randen:] Naturligviis maa dog Det at prædike være Din Næringsvei, ellers gaaer det ikke rigtigt i Folk, Du bliver dem selv en Overdrivelse.

Talere, der kjeles for hele Ugen igjennem indtil de om Søndagen stadse [?] og svede [?] i een Time; o, en Martyr, der gestikulerer med sin daglige Existents, han kan ikke saaledes vellystig drage den æsthetiske Opmærksomhed paa sin Stemmes Velklang og sine mægtige Gestus, thi da al hans Gestikuleren væsentlig er: at omsætte i Handlen, saa unddrager den sig hiin flygtige Opmærksomhed i Øieblikket.

O, og blot for at forstaae dette hører der Taalmod til. Men Bedragerne, der holde sammen med det Sandselige i Mennesket, de have naturligviis uendelig Overmagten.

Alene denne Forskjel: hvad jeg har at sige kræver næsten Stilhed som Enkelthedens i Skriftestolen — hvad de Andre sige tager sig bedre ud i samme Grad som der er flere Tusinder, der høre.

I Sandhed, en Skuespiller er en redelig Mand, han bekjendtgjør det forud om Aftenen paa Plakaten: at han mellem 7 og 10 spiller den ædle Fader; Overførsteren; det lidende Sandheds-Vidne; den ophøiede Helt o. s. v.; han er redelig, han foranlediger Ingen til den usalige Forvexling, at han selv er det Fremstillede.

Man har opholdt sig over, at Theatret blev henlagt under Cultus-Ministeren: mig synes det var bedre, at Cultus-Ministeren beholdt det ham Underlagte: Theater og Kirke, men antog Titel af Theater-Directeur.

Jeg skjønner egentlig ikke hvad der fra Christendommens Standpunkt er at indvende mod Theatret i Retning af Sandhed, det Sande er just, at Skuespilleren vedgaaer, at han er en Skuespiller.

Der er Intet, som kan pirre mig saaledes som en Mand, hvis Liv udtrykker lige det Modsatte, naar han misbruger sin Phantasie og Veltalenhed, skildrer den lidende Sandhed — og selv løgnagtigt bliver Gjenstand for den Beundring, den Kjerlighed, den Medlidenhed, istedetfor hvilken det virkelige Sandheds-Vidne lider Forhaanelse og Mishandling.

O, hvad er saa en virkelig Forfører mod en saadan Forfører. Han bedaarer en Pige, han hidser hendes Lyst, nu

vel, men han forvirrer dog egentlig ikke i dybeste Grund hendes Begreber, som hiin anden Forfører, der ved sit Falsum just bidrager til at gjøre os mere haardhjertede mod det sande Sandheds-Vidne, fordi hans Tilværelse kun bliver endnu mere afstikkende i Sammenligning med hiint gøglende Billede.

Klogskaben bruger strax Øieblikkets Middel; det Gode forsager at bruge det. Naar saa det Gode alligevel har seiret: saa vil man stundom ved Hjælp af Resultatet forklare det Gode som en Art Klogskab, man siger: det var dog det Klogeste. Her seer man nu Forskjellen. Det maa sees sammen i „Begyndelsen". Thi naar Resultatet er der, saa springer man Det at „vove" over, Det at der virkelig var vovet ved at opgive Øieblikkets Middel. Var Klogskab og Det at ville det Gode Eet, saa maatte de jo ogsaa i „Begyndelsen" see Sagen eens. „Begyndelsen" er det Dømmende, det Afgjørende.

Derved er det, at man har afskaffet Christendommen, at man overalt har trykket Personligheden tilbage. Man synes at frygte at et Jeg skulde være et Slags Tyrannie, og derfor skal ethvert Jeg nivelleret trykkes tilbage bag en Objektivitet. Jeg skal ikke have Lov til at sige: jeg troer der er en Gud — jeg skal sige: dette er Christendommens Lære: jeg troer, men saa er dette Jeg et universellere, ikke mit personlige. Overalt Lære, Objektivitet; og overalt forhindres det, at man skulde faae Indtrykket af, at et Menneske umiddelbart forholder sig til Gud. — Bruger en Præst stundom sit Jeg paa Prædikestolen, saa tilgives det, fordi hans Jeg paa Prædikestolen dog ikke antages at være i strengeste Forstand hans personlige Jeg, men et Slags dramatisk Jeg, eller et Jeg qua Embedsmand.

Som de lærde Commentarer saa ofte lægge sig forstyrrende mellem en Forfatter og de Læsere, han helst ønskede; som Dag-Pressen har lagt sig forstyrrende mellem den egentlige Literatur og Læseren: saaledes har man skudt overalt Objektiviteten for-

styrrende mellem Gud og Virkeligheden, prakticeret Gud langt, langt bort. Istedetfor at Læren skal være det Objektive, og saa skal mit Jeg personligt tilegne sig den og jeg altsaa tale i første Person i Virkeligheden, vil man at jeg skal skaffe mit Jeg bort og tale objektivt. Thi det der skal være det Regjerende i Verden, skal ikke være Gud, som virker paa Jeget, men skal være et Objektivt, et Abstractum, til hvilket de enkelte Jeg'er forholder sig som Blade paa et Træ, som Dyr under en Art.

Hvad der gjælder i Forhold til Skuespillere, Kunstnere, Digtere, det gjælder ogsaa æsthetisk i Forhold til „Talere“: Modsætningen er gjerne Betingelsen for eller svarende til Præstationen, den personlige Existents gjerne det Modsatte af hvad Præstationen udtrykker; thi just denne Længsel som Modsætningen udvikler frembringer en Gløden i Phantasien, hvoraf Præstationen fremgaaer.

Man seer heraf, hvor desperat det er at lade Christendommen ene og alene repræsentere ved „Talere“. Een eneste Asket, der gaaer om midt iblandt os, — han prædiker ganske anderledes end 20 saadanne Talere.

Overhovedet er dette ogsaa det bedste Beviis paa, at man reent har sat Christendommen over fra at være en Existents-Meddelelse til at være en Lære: at man har substitueret Talere, Docenter o. D. istedetfor Asketer.

Det er nu saa nemt at afvise dette, ved strax at diske op med det om Flagellanter o. D. Men sandeligen dermed er Sagen ikke afviist, og ved at tale saaledes, viser man blot, at man helst vil jo før jo hellere være den Sag qvit.

Lad Fattigvæsenet bestemme hvor Meget et Menneske behøver at leve af — og det være saa Sagen! I Begrebet af Asket ligger slet ikke det Extravagerende. Christus var ogsaa en Asket. See saa efter i det N. T., hvor Meget han behøvede at leve af. Paulus ligesaa. Det sande Begreb af Asket er at nedsætte Livs-Fornødenheder til et Minimum, og saa for-

resten naturligviis hverken at mishandle sig selv ved Hudsletteelser eller Deslige. O, dette er meget let at forstaae; og Grunden hvorfor man er saa tungnem til at forstaae det, er ogsaa meget let at forstaae.

Forstaae det kan jeg ogsaa, men jeg vil ikke fremsætte det, thi saa langt gaaer min Existents ikke ud; jeg er kun forsøgt i Retning af Mishandling af en Samtid.

---

*) *Svinget i Forfatterskabet, hvor den nye Pseudonym (Anti-Climacus) udvistes.*

Min Tanke var det, at udgive alle de færdige Manuscripter i eet Bind, alle med mit Navn — og saa at springe reent fra.

Denne Tanke var en Overdrivelse, men jeg led ubeskriveligt ved bestandigt dog at ville holde den fast; jeg gik og penslede saa paa eet lille Sted (især i de Skrifter om Forfatter-Virksomheden) og saa paa et andet Sted, medens jeg tillige bestandigt forløftede mig paa det Hele, og især med den Tilsætning, at jeg skulde gjøre et saadant existentielt Sving, og dog paa en Maade dække at der var noget Usandt i, at jeg efter den Maalestok traadte i Charakteer, dække det — ved at unddrage mig ganske.

Saa blev det mig endelig klart, at jeg maatte tage et bestemt Hensyn til min Fremtid, at det var over mine Kræfter at ville løfte begge Dele paa een Gang, at sætte en saadan Produktivitet ind og saa at have Næringssorg. Saa besluttede jeg at henlægge hele Produktiviteten, der laae fix og færdig, til bedre Tider — og saa ikke producere mere og saa gjøre Skridt i Retning af Embedsstilling.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Saa vaagnede dog igjen Tanken hos mig, om det ikke var uforsvarligt af mig, at lade denne Produktivitet ligge hen, og saa blev jeg lidt utaalmodig ved at tænke paa hvor vanskeligt det dog er for mig at blive Embedsmand, selv om man vilde gjøre Alt, og saa gaaer jeg forgjeves baade til Madvig og til Mynster: jeg greb da Sagen igjen an — sender første Stykke af Manuscriptet i Bogtrykkeriet, under mit Navn, saa altsaa det var umuligt nu at sætte det Hele ind. Min Tanke var nu at lade Virkeligheden trykke paa mig, og faae Sagen at see nærved, og jeg befalede mig i Guds Vold, at han vilde hjælpe mig.

Imidlertid var saa Etatsraad Olsen død, der stødte en Mængde Vanskeligheder til — jeg forstod tillige, at det var ubesindigt og Overdrivelse at reise et saadant Coup — og Frugten heraf blev, at «Sygdommen til Døden» blev pseudonym.

Derved vandt jeg at forstaae mig selv, og min Grændse; jeg vandt en Sindrighed i Structuren af Forfatterskabet, hvilken atter ikke er min oprindelige; jeg forstod, at det var næsten en Desperation af mig, at ville vove saa langt ud i Retning af en Slags Apostel, og paa en saa besynderlig Maade, at jeg tillige med det Samme skulde bryde af, og ved det samme Skridt om muligt tilintetgjøre mig min Fremtid.

Var dette ikke skeet, havde jeg ladet hiin hele Produktivitet ligge hen, saa var jeg vel hver ottende Dag kommet tilbage paa den Tanke, dog at ville realisere hiin dumdristige Tanke, og jeg havde vel oprevet mig selv; thi realiseret var den dog ikke blevet.

Nu blev der slaaet Hul paa Produktiviteten, Pseudonymiteten sat, og jeg fik Luft og Lindring, frigjortes fra dette Overspændthedens Phantom.

Om de tre Taler (Ypperstepræsten, Tolderen, Synderinden).

De ere nu afleverede i Bogtrykkeriet*).

1) Et Hvilepunkt maa jeg have; men en Pseudonym kan jeg ikke hvile paa; og de svare til Anti-Climacus; og Situationen: Taler ved Altergangen om Fredagen er een Gang for alle udseet til Forfatterskabets Hvilepunkt.

2) Da man nu i denne Tid er isærd med at trække min Pseudonym (Climacus) frem, er det rigtigt, at der pointeres i Retning af Opbyggelse.

Atter, hvor kjerligt af Styrelsen, at hvad jeg behøver og skal bruge altid ligger færdigt.

3) Forordet erindrer om to opbyggelige Taler 1843; thi det er mig af Vigtighed at indskærpe, at jeg strax er begyndt som religieus Forfatter; det er af Vigtighed for Repetitionen.

Selv Prædikeforedragets Situation, Det at prædike, i den Forstand som det nu tages, er som beregnet paa, ethisk seet, at bedrage Taler og Tilhører.

I en pragtfuld Bygning, hvor Kunst og Smag har frembragt det æsthetiske Begreb af Høitidelighed; naar saa Orgelets mægtige Røst har fyldt Hvælvingerne og den sidste Tone hendøer — da træder der en Taler frem, som nu sætter Alt i Bevægelse for i Øieblikket at virke; han selv opildnes ved at fornemme, hvorledes han virker; han potentseres o. s. v. o. s. v.

Afdøde Spang sagde engang at han havde havt nogle af sine herligste Øieblikke paa Prædikestolen. Ja, ach ja en saadan Stemning og Phantasie-Potentsation det er jo ogsaa, æsthetisk, Noget. Men mon ikke en Skuespiller taler paa samme Maade om Det at frembringe en Stilhed i Theatret saa man kan høre en Knappenaal falde — og saa i næste Øieblik høre Jubelen o. s. v., mon ikke ogsaa en Skuespiller siger, at han har havt

*) [29. October 49, — og 14 Novbr. utkom: „Ypperstepræsten" — „Tolderen" — „Synderinden", tre Taler ved Altergangen om Fredagen. Af S. K.]

nogle af sine herligste Øieblikke paa Scenen, ved den Potentsation som det er at electrisere og electriseres. Og Præsten vil endnu Mere, han som jo selv er det Jeg, der taler qua Autor.

Og saa taler man rørende om, at en Præst føler Trang til at prædike, naar han i en Maaned eller to ikke har prædiket, saa føler han en Tomhed, et Savn o. s. v. — jo jeg takker, hvad Under vel at Den der er forvænt ved saadanne ugentlige æsthetiske Potentsationer, hvor han i begeistret Stemning exalteret rører og selv røres ved at skildre Tro, Haab, Kjerlighed, hin Dyder, Saligheden i Det at lide o. s. v. — hvad Under vel at man føler et Savn; naar man er Forfatter er det ikke saa let at undvære Spiritus.

Men hvor bliver nu i alt Dette Plads for den fattige ethiske Existeren og Handlen.

Det er Mynster lige saa umuligt som at staae paa Hovedet, ligeoverfor en blot nogenlunde Dialektiker at vise Forskjellen mellem en Prædikant i hans Stiil og en Skuespiller. Thi Forskjellen mellem en Præst og en Skuespiller er just det Existentielle, at Præsten er fattig — naar han prædiker om Fattigdom, er forhaanet, naar han prædiker om at lide Forhaanelse o. s. v. o. s. v.; medens Skuespilleren just har den Opgave at bedrage ved aldeles at skaffe sit Existentielle bort — har Præsten just den Opgave i dybeste Forstand at prædike med sit Liv. Ja lidt paradox kunde man sige: at prædike er noget nær at holde sin Mund men existentielt at udtrykke, i Gjerning, med sit Liv at udtrykke Det, som ellers bruges Ord til. Det klangfulde Organ, de herlige Armbevægelser o. s. v. behøves egentlig ikke: en Stum kan prædike, og en Krøbling, der ingen Arm har, kan ogsaa prædike.

Om mit Forfatterskab totalt.

Det er i en vis Forstand et Spørgsmaal til Samtiden om et Valg; man maa vælge enten at gjøre det Æsthetiske til Totaltanken og saa forklare Alt paa den Maade, eller det Religieuse. Just deri ligger noget Opvækkende.

Enten skulde der prædikes kun for nogle Faa ad Gangen, omtrent som i en Skriftestol, for dog at faae de æsthetiske Sandsebedrag og Stimulationer bort; eller skal der prædikes for „Mængde", saa paa Gaden, og ikke af Embedsmænd med Levebrød.

Ofte nok har man, for at forsvare den Prædiken i overfyldte Kirker, beraabt sig paa Christus og Apostlene, der jo raabte og vidnede, og henvendte sig til Mængden. Aber; for det Første gjorde de det paa Gaden (og saa kan det æsthetiske Sandsebedrag ikke komme op); dernæst, forsaavidt de gjorde det i Synagogerne, da vare de jo ikke i det Bestaaendes Tjeneste, ikke i Overeensstemmelse dermed; Analogien vilde være omtrent som naar En, der ikke var Embedsmand og Levebrøds-Præst, vilde benytte en af vore Kirker til at prædike mod hele denne vanartede Christendom; endeligen, baade Christus og Apostlene udtrykte med deres Existeren nøiagtigt deres Lære, vare i Charakteer af Læren, ikke i Charakteer af Justitsraad, R. af D. og D. M.

Indenfor et Bestaaende af Embedsmænd og Levebrøds-Repræsentanter at prædike i en pragtfuld Kirke er christeligt egentlig Nonsens, det bliver lutter Sandsebedrag, hvilket man da til yderligere Overflødighed let vil forvisse sig om, ved at høre tale om den Forskjel man gjør paa Prædikanter; thi der skal man altid høre at det er æsthetiske Prædikater der bruges.

Prof. Martensen og mig.

Skal Sagen afgjøres for et Forum af Næringsdrivende, saa har jeg eo ipso tabt. Prof. Martensen behøver blot at iføre sig sit Ornat, Silkekjolen og den Fløiels Mave, Ridderkorset, og maaskee for en Fuldstændigheds Skyld i Haanden eller paa Hatten have en Seddel, hvorpaa staaer: ca. 2000 Rd. Fortjeneste om Aaret — han behøver ikke at sige et Ord, der vil ikke blandt de Næringsdrivende være En, som ikke raaber: det er Livets Alvor. Naar da jeg, ak, jeg Elendige, jeg som

endnu Ingenting er, naar da jeg træder frem, naar jeg for Fuldstændighedens Skyld har i min Haand eller paa min Hat en Seddel, hvorpaa staaer: — ikke noget Vist om Aaret, det er hvad han tjener ved, anstrenget efter den størst mulige Maalestok at være Forfatter — ja om jeg havde Engletunge, jeg kan lige saa gjerne holde min Mund, jeg bevæger ingen Næringsdrivende til at opgive sin Mening, at jeg er en letsindig Phantast.

Gaaer saa hjem lille Børn og læser i det N. T.

Jeg dadler ikke de Næringsdrivende, o, langtfra; men det Foragtelige er, at Prof. M., som dog har eller burde have en Forestilling om dette Sagens sande Sammenhæng, indskyder sig eller dog tillader at han indskydes for et Forum af Næringsdrivende, at der, falskelig, substitueres et aldeles forkeert Begreb af Alvor.

Prof. Martensens Status.

Det er nu vel en 10 Aar siden, at Prof. Martensen vendte hjem fra en Udenlandsreise, bragte den nyeste tydske Philosophie med sig, vakte uhyre Sensation ved dette Nye, han der da egentlig altid har været mere Referent og Correspondent end primitiv Tænker.

Det var Standpunkternes Philosophie — det Fordærvelige i den Art Oversigter — der fortryllede Ungdommen og aabnede den Udsigten til i et halvt Aar at have slugt Alt.

Han gjør styrtende fortune; og imidlertid benytte unge Studerende Leiligheden til paa Prent at oplyse Publikum om at der med Martensen begynder en ny Æra, Epoche, Epoche og Æra o. s. v.*) (Det Fordærvelige i, at man tillader unge Mennesker Sligt, hvorved alle Forhold vendes om).

*

*) [I Randen:] Anm. cfr. Forordet til philosophiske Smuler.

I Spidsen for Kirken stod som dens Overhoved den Mand, der endnu staaer uforandret, Sjellands beundrede Biskop, hvem man ved en besynderlig Misforstaaelse stundom lægger Det til Last, der er hans Ære; thi at En, der er kaldet og beskikket til at regjere, at han vil regjere: det er just at prise.

Mynster skulde nu svækkes ved Opinionen („han er blevet staaende paa Jacobi").*)

I Opinionen taber M. ogsaa Slaget paa Contradictions-Principet**), men udøver en desto større Magt ved sin personlige Overlegenhed.

Nu begynder en literair Virksomhed: Pseudonymerne. Allerede Victor Eremita marquerer ethisk med Sigte paa „Systemet". Johannes de silentio ganske bestemt — og Mynster signaliserer fra oven. Pseudonym følger paa Pseudonym bestandigt mod Systemet til Johannes Climacus. Det kommer paa ingen Maade til noget Slag men Terrainet bespændes.

Imidlertid har ogsaa Forholdene forandret sig noget i Tydskland. Literaturen er blevet noget flau, og Martensen som tydsk Correspondent selvfølgeligt ligesaa. Ved Universitetet staaer Martensen ikke slet saa sikkert som før, det synes dog at maatte trække sammen til en Afgjørelse.

Da skeer der noget Nyt — Prof. M. bliver Hofprædikant. Dette var en absprædende μεταβασις εις αλλο γενος. Han gjør atter glimrende fortune i Slotskirken. Selv synes han næsten bedaaret. At der er mangt et Sandsebedrag med undgaaer ham: 1) det Sandsebedrag, at Rygtet om den hegelske Philosophie nu var kommet ned til de dannede Klasser, Fruentimmer o. s. v., som meente naar han prædikede for dem, da at faae en Berøring, en Mundsmag deraf; 2) at Mynster protegerede; 3) at M. ikke blev rigtig Præst, ikke „en ordinair Klædespræst til hver Søndag", men en Hofprædikant til hver 6te Søndag. Det glemme de ganske, at der ved Universitetet var et lille NB.

*

*) [I Randen:] Anm. cfr. et lille Skrift „Forord".

**) [I Randen:] Anm. cfr. Maanedsskrift for Literatur [skal være: Petersens „Tidsskrift for Literatur og Kritik"].

Endeligen komme vi tilbage til Videnskaben, og nu udkommer den christelige Dogmatik, hvor Biskop Mynster er blevet den egentlige Dogmatiker, han som i sin Tid skulde entlediges. Det er de Forelæsninger, der hed „speculativ Dogmatik", men dette Prædikat er dog taget bort (en Forskjel omtrent som den Peer Degn gjør m. H. t. Indbindingen i Bælskbind og i Skindbind af den samme Bog). Man benytter sig af den tidligere Tradition om det Speculative, og imidlertid sætter man en ny Opinion i Bevægelse, at den, vidunderligt, er blevet saa populair, at enhver almindelig Dannet kan læse og fatte den. Mod Magnus Eirikson, en theol. Candidat og Manuducteur, hedder det: det er altfor høit for ham — og tillige hedder det om den samme Bog, at Enhver med blot almindelig Dannelse kan læse og fatte den.

For at der dog ikke skal mangle en Forløber i Forhold til den christelige Dogmatik, paatager — quod felix faustumque sit! — en Romanforfatterske sig dette hæderlige Hverv: Frøken Frederikke Bremer. Hun har — ih Gud bevares, hun er jo ogsaa en Instants! — hun har, med Forfatterens Samtykke, forud gjort sig bekjendt med den christelige Dogmatik, hun bebuder forud, hvad hun naturligviis baade forud og bagefter kan og vil indestaae for, at den vil gjenføde Videnskaben i Norden, hun antyder, at Martensen er Christus — og reiser derpaa — absit risus atque scurrilitas! — til Nordamerika, formodentlig for at berede ham Sted og Vei. — Som Forløberen saa den hele øvrige Betjening. „Flyve-Posten" paatager sig Functionen som Ceremoniemester, der gjør Plads for „den speculative Genius Prof. Martensen", der — og Sligt forstaaer da Flyve-Posten sig paa — er blevet sin første Kjerlighed tro; tillige fører den et alle Næringsdrivende aldeles tilfredsstillende Beviis ex consensu gentium for, at M. er Sandheden: han har næsten lige saa mange Tilhørere som Flyve-Posten har Subscribenter: ergo . . . . Den Berlingske Tidende Grossereer Nathanson træder tjenende i Charakteer af en Sværgende, han sværger, eller han er dog villig til at sværge paa, at man „i hver en Linie af den christelige Dog-

matik sporer en Overbeviisning". Dette Beviis er aldeles fyldestgjørende for hele Borgerklassen og de Næringsdrivende.

Hiin høitflyvende Speculation er nu den christelige Dogmatik for hvilken der argumenteres af — Udbredelsen. Det mangler blot, at Prof. M., der dog idetmindste indulgerer denne Beviisførelse, selv argumenterer saaledes: saa har han ubetinget seiret. I samme Øieblik han selv vil beraabe sig paa Udbredelsen, indestaaer jeg ham for, at han øieblikkeligt har endnu et Par hundrede Kjøbere.

At Sligt lod sig gjøre, at det vilde gaae upaatalt hen, lod sig formode. Den, der nærmest skulde tage Positionen mod den christelige Dogmatik, var vel mig. Men dette veed Hans Høiærværdighed Hr. Prof., Hofprædikant og Ridder Martensen med de mange Kjøbere, det veed han, at Sandse-bedrag vil jeg for ingen Priis bruge; og der var vel endog Sandsynlighed for, at jeg vilde forholde mig ganske taus. Men selv om jeg talede — naar han vil bruge Sandse-bedragene, eller dog indulgere at de bruges i hans faveur, saa maa jeg eo ipso trække det korteste Straa.

Denne hele Adfærd, der først brouter speculativt høit-flyvende og saa forfalsker Sagen ved at forrykke forum, er uværdig. For at da min Taushed ikke skal kunne lægges mig til Last, har jeg skrevet dette.

Collision.

Et Menneske kan jo paa mangfoldige Maader have syndet, uden at han derfor, selv om hans Skyld blev vitterlig, er hjemfalden til borgerlig Straf: men har Gud da ikke Ret at fordre af et Menneske at han selv skal udsætte sig for den Straf af en anden Art, der kunde følge, hvis hans Skyld blev aabenbar.

Jeg har tænkt ubeskrivelig meget derover; og Collisionen er paa en Maade lagt an i eet af de tidligere Forsøg i den

første Journal, Journalen J. J., den i Octav, under Titlen: de occultis non judicat ecclesia*).

Paa den ene Side kunde det synes en Analogie til Det at friste Gud, naar Ens Skyld ikke er aabenbar, ikke udsat for borgerlig Straf, saa selv at ville offentliggjøre den. Paa den anden Side kan det være en sand Religieusitet. Sæt et Menneske af den Grund besluttede sig til menneskelig talt at forspilde hele sit Livs Lykke.

O, at jeg levede i en anden Tid, hvor der dog var en lille Smule Sympathie for disse mine Collisioner, der i Sandhed ere christelige. Men midt i Christenheden lever jeg med saadanne Tanker saa fremmedgjort, saa forladt af Sympathie og Forestilling, at jeg ligefrem næsten bliver behandlet som gal, hvis jeg for Alvor vilde fremstille slige Collisioner.

En ny Betragtning af Forholdet: Præst, — Digter paa det religieuse Gebeet.

Christendommen har naturligviis godt vidst hvad den vilde. Den vil have sig forkyndt ved **Vidner** ɔ: ved Mennesker, der forkynde Læren og tillige existentielt udtrykke den.

Det moderne Begreb af en Præst er en reen Misforstaaelse som det nu er. Da Præsterne formeentligen ogsaa skulle udtrykke det Christelige, saa have de ganske rigtigt erfundet at slaae af paa Fordringen, afskaffe Idealet.

Hvad er nu at gjøre? Ja nu maae vi anlægge en anden taktisk Fremrykken.

Først et Detaschement Digtere; segnende næsten under Idealitetens Fordringer, med en vis ulykkelig Kjerligheds Gløden stille de Idealiteten frem. Saa kunne de nuværende Præster gaae i andet Geled.

Disse religieuse Digtere maae netop have den Art Fremstillings Magt der hjælper ud paa Strømmen.

---

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P. 1844–1846," S. 334.]

Naar saa det er gjort, naar der er voxet en Generation op, som fra Barn af har faaet det pathetiske Indtryk af existentielt at udtrykke Idealiteten, saa kommer baade Klosteret igjen og de egentlige Sandheds-Vidner.

Saa langt tilbage er Christendommens Sag i vor Tid.

Det der først og fremmest maatte gjøres er at skaffe Pathos, med Intellectualitetens, Phantasiens, Skarpsindighedens, Vittighedens Overlegenhed at garantere Pathos for det Existentielle, hvilket „Forstanden" har nedsat til en Latterlighed.

Her ligger min Opgave. Et ungt Menneske, en ganske Enfoldig kan bruges til det høieste Existentielle, dertil fordres det Ethiske ene og alene. Men naar „Forstanden" og Forstandens Magt har seiret i Verden og gjort næsten det sande Existentielle latterligt, saa kan hverken en Yngling eller en Enfoldig trænge igjennem. Saa maa der først en Majeutiker til, en Olding i en vis Forstand, eminent i Besiddelse af alle Aandens Gaver — og disse anvender han til at skaffe Pathos for det Pathetiske.

Enhver ung Pige kan blive i Sandhed forelsket. Men dersom jeg tænkte mig en Tid, som var sjunket saa dybt i Forstandighed, at alle gode Hoveder o. s. v. anvendte deres Gaver til at gjøre Elskov latterlig: saa kan ingen ung Pige strax trænge igjennem. Saa maa der først en Olding til, som kan knuse denne Forstandighed og skaffe Pathos — og saa, Hil være Dig, Du Yngling, hvo Du end er — saa er der Plads for Ungdommens i en Forstand langt ringere Kræfter. Og dog er i een Forstand Forholdet dette, som altid i Pseudonymerne, at det unge Menneske staaer høiere end denne Ældre.

Ak, mit eget Liv udviser dette. Først nu seer jeg, hvor der skal svinges — nu efter i 7 Aar at have næsten overanstrenget mig, nu, da jeg skal begynde paa at bære en ny Art af Byrde, Hensyn til Udkommet. O, hvorfor var der ingen Ældre, der forholdt sig til mig, som jeg til Ynglingen.

Selv tilhører jeg dog endnu til en vis Grad det Gamle, men jeg garanterer Pathos.

Feilen hos Mynster er ikke den Klogskab o. s. v. han har brugt. Nei, Feilen er, at han bedaaret ved denne Klogskabs Virkninger i Timeligheden, bedaaret ved sin Magt og Indflydelse, egentlig har ladet Idealet gaae ud. Var der i Mynsters Prædiken Eet endnu: en stadig, dyb Sorg, over ikke selv at have været aandelig nok til at blive Martyr: saa vilde jeg have billiget ham; jeg vilde saa have sagt om ham, hvad jeg siger om mig selv: han blev ikke Martyr, men han kan føde Martyrer.

Ingen kan tage, hvad ham ikke blev givet: saaledes heller ikke jeg. Ogsaa jeg er mærket af at være født i Christenheden, forkjelet opdraget o. s. v. Var jeg ikke opdraget i Christendommen, stod jeg udenfor Christendommen, saa havde den maaskee Magt til at svinge mig et Stadium høiere, naar da vel at mærke Christendommen selv var repræsenteret som i dens første Tider, hvor der i Overflod var Pathos.

Men Ingen kan tage, hvad ham ikke blev givet.

· Hvor sandt er det mig nu, at hele den sidste Produktivitet egentlig er blevet mig selv Opdragelsen, Ydmygelsen. Ungdommeligt har jeg vovet: da forundtes det mig, at reise en Idealitetens Fordring i eminent Forstand*) — og ganske rigtigt, jeg er Den, der synes ydmyget under den og lærer i endnu dybere Forstand at henflye til Naaden. Dette, som jeg nu igjen end yderligere personligt selv har oplevet, er forøvrigt allerede bragt til Bevidsthed i Skrifterne selv, thi Anti-Climacus siger i Moralen til „Kommer hid alle I, som arbeide

---

*) [I Randen:] Anm. At denne Fremstilling lykkedes mig, hænger — fraseet naturligviis hvad der altid er første Prioritet: Styrelsens Omsorg, der gjør, at jeg bestandigt forstaaer bedst baglænds — sammen 1) med den Uret og Mishandling jeg har lidt qua Forfatter, Noget, der paa min polemiske Natur maatte virke desto stærkere, 2) mit Tungsind, 3) mine religieuse Forudsætninger og indre Lidelser, 4) den Forestilling jeg dog ogsaa har, at jeg som en Poeniterende just derfor maa vove hvad Andre ikke vove. Dog er dette Sidste et Punkt, hvor jeg maa være yderst forsigtig; thi det er saa uhyre vanskeligt her at kjende sig selv, ikke at forvexle det Dristige med Det at ville virkelig lide.

og ere besværede": Forbilledet skal fremstilles saa idealt, at Du just derved ydmyget lærer at flye til Forbilledet men i en ganske anden Forstand, nemlig som til den Forbarmende.

Men til Idealet skal Alle forholde sig; og om end hvor langt nedenfra, og hvor uendelig end min Afstand, der skal dog være i mit Blik og i mit Suk en Retning, som tyder paa, at ogsaa jeg forholder mig til Idealet — kun saaledes er jeg en Stræbende.

Og saa som Anti-Climacus siger: saa ingen Hidsighed, der forrasker sig.

Dog hvilken Forskjel, at begynde som en Yngling kan komme til at begynde, og saa med sin bedste Tid dog at have tilhørt det Gamle.

Eet bliver der imidlertid tilbage, at vi frelses jo dog Alle af Naade.

Om det «Frivillige».

Jeg forstaaer nu ypperligt, hvorfor Christendommen holder paa det Frivillige. Den existentielle Myndighed til at lære svarer til det Frivillige. Hvo skal lære Armod? Den, der selv kæmper for at faae Formue eller har den, kan vel tale derom, men uden Myndighed; kun den Frivillige, Den, der frivilligt opgav Rigdom og er fattig, kun han har Myndighed. Hvo skal lære at foragte Ære og Anseelse? Den, der selv er decoreret med Ære og Stjerner og Baand, indbunden i Fløiel med Guldsnit*): han kan vel «docere», «declamere» og ogsaa lære det, men det er uden Myndighed, og kan let blive et Raffinement, tillige at have [det] og saa dog opløfte sig derover. Den virkelig Foragtede kan dog heller ikke — her ligger altsaa det Frivillige, Den, der frivillig opgav eller gav Afkald paa Ære og Anseelse. — Imidlertid er her en egen dialektisk Vanskelighed. Thi er det den Ansete, der lærer

*) [I Randen:] indbunden i Silke med Fløiels Ryg eller Mave.

at man skal foragte Ære og Anseelse: saa sige Menneskene: Tak for det; og er det En, der virkelig ingen Ære og Anseelse har, saa sige Menneskene: ja, hvo bryder sig om, hvad han siger, han har jo ingen Anseelse.

Dette »Frivillige« er imidlertid en egen Ting, det er saa overordentlig høit, og høist farligt; der kan paa de utalligste Maader slaae sig Stolthed, Forfængelighed o. s. v. til. — Men vist er det, Christendommen har fordret det Frivillige, og vist er det, at det »Frivillige« absolut, bogstaveligen er gaaet ud; og vist er det, at Christendommen, naar det Frivillige absolut er gaaet ud, egentlig er afskaffet.

Det Frivillige er den nøiagtige Form for qvalitativt at være Aand.

Men der er en lavere Form af Religieusitet, som mere barnligt tænker saaledes barnligt om Gud, at Gud ikke har Noget imod, næsten saa smaat glæder sig med, naar Barnet glæder sig, og over hvad Barnet glæder sig over. Saa bliver man væsentligen i de sandselig-sjelelige Bestemmelser, kun at man henfører Alt til Gud.

Det Frivillige er den høieste Form af Religieusitet, derfor ogsaa kjendeligt paa, at Gud er her strengest. Det Religieuse rangerer efter den stigende Strenghed. Det er som med et Barn i Forhold til Forældre. Vil Barnet være Barn, saa er Forældrene milde. Men sæt et Barn paa en Fridag vil sige til Forældrene: jeg vil hellere end at gaae ud blive hjemme og bestille Noget: saa har Forældrene Intet derimod; men de blive dog uvilkaarligt strenge mod det, thi nu fordre de ogsaa at Barnet skal realisere det frit og glad; begynder Barnet nu midt paa Dagen at klage over Arbeidet, saa misbillige Forældrene det, og sige: Du skulde være blevet Barn og have benyttet Din Frihed. Saaledes ogsaa med Gud i Forhold til det Frivillige. Dog maa man ved det Frivillige ikke tænke paa de Farer, som et Menneske udsætter sig for for Sandheds Skyld, ved at vidne for det Sande

og mod det Onde; men det, som Middelalderen forstod derved: den frivillige Opgiven af det Timelige, uden at det stod i noget Forhold til at tjene Sandhed, men selv vilde være et Udtryk for det Religieuse.

Det Frivillige er gaaet ud. Christendommen er blevet for mild. Skulde jeg nøiagtigt betegne det, veed jeg ikke noget Lykkeligere end det just idag er faldet mig ind. Det at man fra Barn opdrages i Christendom gjør den for mild, omtrent som den Forskjel: naar et Barn opdrages ikke af sine Forældre, men af sine Bedste-Forældre. Gud er ikke saa meget os vor Fader, som vor Bedste-Fader.

Dog maa erindres, at Gud ingenlunde er en Fjende af det Frivillige, det vilde jo være en Selvmodsigelse, da han fordrer det i sit Ord.

Men just fordi Gud er blevet Bedste-Faderen, derfor er det saa vanskeligt at komme ret i den Frygt og Bæven, som svarer til det Frivillige, eller som gjør det Frivillige til Sandhed.

Er Gud for mig virkelig i sidste Grund mild som en Bedstefader: saa er det Frivillige usandt og Lapserie.

Dette har beskæftiget mig overordentlig. Jeg selv erkjender, at jeg er i det Tilfælde, at Gud dog vistnok er i min Forestilling for mild. Jeg har derfor heller ikke vovet det Frivillige, har derfor heller aldrig brugt Myndighed. Selv det, at jeg udsatte mig for Corsarens Angreb, er ikke det Frivillige. Deels er det ganske simplement at handle i Retning af at vidne for Sandhed, og deels kunde det lige saa godt have ført til det modsatte Resultat, at jeg havde seiret, ja det var der endog menneskelig Sandsynlighed for; og det var ogsaa skeet, hvis ikke de Fornemmes lurvede Misundelse havde skaffet mig en Contra-Kugle, der forstyrrede. Men at dette skete var jo Tilskikkelse.

Og dog er allerede den Smule af det Frivillige, om

man saa vil, hvilken mit Liv udviser, de Fleste for høi. Saa langt er Christendommen gaaet tilbage.

Skulde jeg tænke mig nu at begynde paa det Frivillige: maa det blive saaledes, uden at jeg dog tør sige, at det vilde lykkes mig. Jeg vilde sige til Gud: jeg forstaaer nok, at Du i Dit Ord fordrer det Frivillige; men jeg kan ikke dølge for Dig, at der, hvorfra det nu end er kommet, er i min Sjel den Tanke og Vished, at Du vil holde lige saa meget af mig, hvis jeg lader det være, og barnligt bliver Menneske; og dette tiltaler dog mig mere, medens det Andet ængster mig. Imidlertid staaer det mig bestandigt for Hovedet, at det jo dog staaer i Dit Ord. Kunde Du da ikke hjælpe mig saadan lidt til saa smaat at begynde derpaa, bitte, bitte, da jeg dog synes at forstaae, at det i en vis høiere Forstand glæder Dig, om jeg end forstaaer, at Du i Forhold til det Frivillige bliver strengere og maa blive det; bitte, bitte. — See, der har vi det; paa den Maade kommer man dog ikke til det Frivillige; Gud bliver for mild; det er bestandigt Bedstefaderen, som Barnet har en Mistanke om, at saa streng er han ikke. Og som sagt, gaaer Strengheden ud, saa gaaer ogsaa det »Frivillige« ud.*)

Ogsaa i Forhold til „Fristelse“ gjælder det dog: det er kun en liden Stund. Fristelse har sin Magt i „Øieblikket“. Frygtelige Kræfter har den til at ængste og ligesom at fortætte Alt i et Øieblik — i det næste Øieblik er den afmægtig.

---

*) [I Randen:] Christendommen er blevet for mild. Kun naar den er uhyre streng, kan En vove det Frivillige, uden at det falder ham ind, at det skulde være fortjenstligt. Er Christendommen mild, saa er det næsten ikke til at undgaae, at Forestillingen om det Fortjenstlige ikke indsniger sig, da der i dybeste Grund egentlig ingen Grund er til denne Voven.

Det er dog ypperligt sagt af Luther om det store Fiskedræt: Apostlene fik det ikke for deres Arbeides og Møies Skyld — nei tværtimod, de fik det jo først da de havde spildt deres Arbeide og Møie.

Christendommens Position i dette Øieblik.

Egentligen er Omvæltningen meget nærmere end man troer. Den sidste Formation af Fritænkere (Feuerbach og hvad dertil hører) har angrebet eller grebet Sagen langt snildere an end før; thi see nærmere til, skal Du see de have egentlig paataget sig den Opgave at forsvare Christendommen mod de nulevende Christne. Sagen er: den bestaaende Christenhed er demoraliseret, man har tabt al Respekt i dybeste Forstand (thi denne Forsikrings-Respekt er da Intet) for Christendommens existentielle Forpligtelser. Nu siger Feuerbach „nei holdt: skal I have Lov til at leve som I leve, saa skal I ogsaa vedgaae at I ikke ere Christne.“ Feuerbach har fattet Fordringerne, men han kan ikke tvinge sig ind under dem — ergo giver han hellere Afkald paa at være Christen. Og nu tager han Positionen ikke urigtigt, hvor stort et Ansvar han end andrager. Det er nemlig en Usandhed, naar den bestaaende Christenhed siger, at Feuerbach angriber Christendommen, det er ikke sandt, han angriber de Christne ved at vise, at deres Liv ikke svarer til Christendommens Lære.*) Dette er en uendelig Forskjel. At han vistnok er en malitieus Dæmon kan nok være, men i taktisk Henseende er han en brugbar Figur.

Det Christendommen behøver er ganske rigtigt Forrædere. Christenheden har paa en lumsk Maade forraadt Christendommen ved uden i Sandhed at ville være Christne at ville have Skin deraf. Nu behøves der Forrædere.

Men dette Begreb Forræder er dialektisk. Djævelen har saa at sige ogsaa sine Forrædere, sine Spioner, der ikke angribe

---

*) [I Randen:] Og derfor kan man sige i Forhold til Feuerbach: et ab hoste consilium.

Christendommen, men de Christne — nemlig med den Hensigt at faae Flere og Flere til at falde fra. Gud har ogsaa sine Forrædere, gudelige Forrædere, der ham ubetinget lydige ganske trofkyldigt fremsætte Christendommen, for at man dog engang kan faae at see, hvad Christendommen er. Af den bestaaende Christenhed betragtes disse naturligviis ogsaa som Forrædere, det troer jeg, da Christenheden ved en uhyre Falsation har sat sig i ulovlig Besiddelse af Christendommen.

Hvor forunderligt! Altid forstaaer jeg bedst bagefter. Thi Joh. Climacus er jo just et dialektisk saa yderligt taget Forsvar for Christendommen at det maa synes Mange et Angreb. Der er i denne Bog egentlig følt hvorledes just Christenheden har forraadt Christendommen.

Sandeligen denne Bog har en overordentlig Fremtid.

Og jeg, Forfatteren, jeg er som altid paa en Maade til Nar. Jeg kommer til at gjøre Ting, hvis hele Betydning jeg dog først bagefter forstaaer. Dette har jeg atter og atter forstaaet. Just deraf kommer det, at jeg ikke kan blive alvorlig i den trivielle Forstand hvori alvorlige Mænd ere alvorlige; thi jeg forstaaer, at jeg er Ingenting. Der er en uendelig Magt, der ligesom hjælper mig: naar jeg da seer paa den, da tilbeder jeg — dette er dog vel Alvor; men naar jeg saa seer paa mig selv, saa kommer jeg næsten til at lee, at jeg, en usel Pjalt o. s. v., faaer tilsyneladende denne Betydning. Forstaaelig for Andre kan jeg ikke ganske gjøre mig; thi de henføre jo ubenvidere mine Frembringelser til mig. Men hos mig selv, hvor jeg forstaaer det sande Sammenhæng, der er Spøgen i et alternerende Moment næsten ikke til at undgaae. Dog er det en gudelig Spøg; thi just idet jeg smiler af mig selv i min Intethed, er dette jo igjen et Tilbedelsens Udtryk. Det er, for at tage et Billede og en Analogie, som hvis en lille Pige blev elsket af en hende, som hun selv forstod det, eminent overlegen Aand. Dette Forhold bliver ikke i almindelig Forstand alvorligt, her mangler der Lige for Lige, der giver endelig Tryghed og — Alvor. Hun vil ikke kunne lade være at smile af sig selv, naar hun tænker paa, at hun er elsket af —

ham, og dog føler hun i ethvert Besøgets Øieblik Saligheden. Hun tør heller ikke i triviel Forstand sige til sig selv „for Alvor“: han elsker mig; thi hun vil sige: mit Forhold til ham er egentlig intet, han gjør aldeles ikke Uret i det Øieblik han slipper mig; thi imellem os er intet Forhold; men saligt er Forholdet, saa længe det er.

Kun med mit Forhold er det tillige det Særegne, at det er Reflexionens, saa jeg først bagefter seer — see, der er jeg igjen blevet hjulpet. Jeg faaer fat i Pennen, befaler mig Gud i Vold, er flittig o. s. v., kort gjør, efter fattig menneskelig Leilighed saa godt jeg kan. Nu gaaer det da lystigt med Pennen hen af Papiret. Jeg har ganske det Indtryk, at det er Mit, hvad jeg producerer. Og saa, saa, lang Tid eller nogen Tid efter, forstaaer jeg først i dybeste Forstand det Producerede, og jeg seer, at jeg er blevet hjulpet.

Dialektisk er det let at see, at Joh. Climacus' Forsvar for Christendommen er det yderligste der kan tages; thi dialektisk er Forsvar og Angreb paa et hængende Haar Eet.

„Joh. Climacus“ var virkelig en Overvindelse; thi da jeg skrev den, var der dog i min Sjel en Mulighed af, at jeg ikke kunde lade mig overvinde af Christendommen, om det end var min redeligste Beslutning, med hele mit Liv og hver Dags Flid at tilhøre Christendommens Sag, at gjøre Alt, ikke at bestille Andet end at faae den fremstillet, selv om jeg blev som hiin evige Jøde i Sagnet, selv ikke i sidste og meest afgjørende Forstand [Christen], dog førende Andre til Christendommen.

Journal NB.[14]

[Udenpaa Bindet mærket:]

d. 9 Novbr. 49.

[Paa Titelbladet:] Et Ord af Thomas a Kempis som maaskee engang kunde bruges til Motto; han siger om Paulus: derfor overgav han Alt til Gud, som kjender Alt, og forsvarede sig kun ved Taalmod og Ydmyghed .... Han forsvarede sig undertiden, at ei de Svage skulde forarges formedelst hans Taushed. 3die Bog 36. Kapitel § 2 eller i min lille Udgave p. 131.

Hvis en Araber i Ørkenen pludselig opdagede i sit Telt en Kilde, saa han altsaa bestandigt havde Kildevand i Overflod: hvor lykkelig vilde han ikke prise sig — saaledes ogsaa naar et Menneske, der qua sandseligt Væsen bestandigt er vendt udad, formenende at hans Lyksalighed ligger udenfor ham, endelig bliver indadvendt, og opdager, at Kilden ligger i ham; endsige naar han opdager den Kilde, som er Guds-Forholdet.

Hvad der staaer i Galaterne 2: ved Loven er jeg død fra Loven, svarer ganske til den Fremstilling, jeg pleier at give af „Forbilledets" Forhold; „Forbilledet" skal fremstilles som Fordringen, og saa knuser det Dig. Da forvandler „Forbilledet" som jo er Christus sig til noget Andet, til Naaden og Forbarmelsen, og just Han griber efter Dig for at understøtte Dig. Men saaledes er Du jo ved Forbilledet død fra Forbilledet.

*) Skulde Skrifterne om min Forfatter-Virksomhed udgives af en Pseudonym, kunde det gjøres saaledes:

Mag. K.s Forfatter-Virksomhed, opfattet af Forfatteren. Digterisk Forsøg af A-O.

Forord.

Som i en mathematisk Ligning der opgives Eet og søges et Andet, saaledes med dette digteriske Forsøg. Opgivet er: 1) samtlige Forfatter-Virksomhedens Skrifter, hvilke jeg paa det Nøiagtiste har gjort mig bekjendt med; 2) Mag. K.s personlige Existeren, paa hvilken jeg tidligt nøie har været opmærksom, og hvilken jeg kjender, det tør jeg sige, saa fuldstændigt som det overhovedet er muligt for Trediemand. Det der søges er: en Forfatter-Personlighed, en Inderlighedens Eenhed svarende til den opgivne Forfatter-Virksomhed.

At en saadan Forfatter-Virksomhed, som den opgivne, der overalt tenderer til Personlighed, til definitiv Fuldendelse, fordrer, at Forfatteren selv anbringes med sluttende, forstaaer jeg. Dog forekommer det mig, at det, dialektisk, egentligen er umuligt for Mag. K. selv at gjøre det, da han ved selv at gjøre det, dialektisk sprænger hele Forfatter-Virksomhedens dialektiske Structur.

Jeg har nu vovet dette digteriske Forsøg. Forfatteren taler selv i første Person; men man erindre vel, at denne Forfatter ikke er Mag. K., men min Digtning.

Hr. Mag. maa jeg vel gjøre en Undskyldning, at jeg saaledes vover, saa at sige, ligefor Næsen af ham, digterisk at opfatte ham, eller at digte ham. Mere heller ikke end at gjøre ham denne Undskyldning. Thi forresten har jeg digterisk aldeles emanciperet mig fra ham. Ja selv om saa var, at han vilde erklære, at min Opfattelse var faktisk usand paa noget enkelt Punkt: deraf følger

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

jo ikke, at den er digterisk usand. Slutningen kunde jo ogsaa vendes om: ergo har Mag. K. ikke svaret til eller realiseret hvad der vilde være det digterisk Rigtige.

A-O.

*

Denne Forvandling eller poetiske Meddelelse er kategorisk aldeles rigtig, svarende til Alt, hvad jeg i sin Tid har forstaaet og som findes optegnet vistnok i Journalen NB.[11] eller NB.[12]: 1) at jeg væsentligen er en Digter, 2) at Forfatterskabet er min egen Opdragelse, 3) at jeg er lutter Reflexion, altsaa altid baglænds stillet, 4) at jeg er en Poeniterende, og forsaavidt jeg ikke aldeles hensynsløst kan tale derom, kan jeg heller ikke tale om hvad dertil svarer: Guds-Forholdets Inderlighed. 5) at jeg er kommet til min Grændse; at den Vending med den nye Pseudonym (Anti-Climacus) og nu denne Pseudonym er — o, jeg tør gjerne forundre mig over denne Sindrighed, der dog ikke er min — er det dialektisk absolut consequente Udtryk for, at jeg har naaet min Grændse, at mig forundtes ogsaa den ubegribelige Lykke: ganske at forstaae min Grændse, at tænke min Grændse med. O, hvorledes skulde jeg nogensinde noksom kunne takke Styrelsen!

Ellers digtes der saaledes, at der tillyves et Mere; her digtes der saaledes, at der bortlyves Noget: at det nemlig er faktisk Virkeligt det Hele. . . .

Saaledes skal der trykkes paa Samtiden. Det bliver et reent Aands-Tryk.

For mig staaer saa det Enfoldige tilbage: ganske simpelt at tage en Embedsstilling, og nu har jeg Læren om Synden og Naaden. . . .

Jeg træder saaledes ganske eenfoldigt frem som det Eenfoldige; men jeg gjør ikke dette Skridt med hele Forfatterskabets Fart, hvorved det Hele vilde blive indenfor det Interessante. Forfatterskabet er ved den indirecte

Meddelelses svælgende Dyb skilt fra mig: den er ikke min, den tilhører en Høiere.

Forresten frygtelige Grændse-Fægtning, som her er leveret! Det var en Digter-Existents*), der paa et hængende Haar havde svinget forkeert ind i Virkeligheden. Men blot at tænke paa denne Conflikts dialektiske Vanskeligheder: mig synes man kan næsten blive en Olding blot ved at betænke, at et Hoved har kunnet udholde det.

Hele Forfatterskabets Betydning

er en Gjøren-opmærksom paa det Christelige.

Det er ikke paa mig der skal gjøres opmærksom; og dog er det Personlighed der skal gjøres opmærksom paa, eller paa Personligheds Betydning som afgjørende for det Christelige. Min Personlighed er derfor vel ogsaa benyttet, men bestandigt for i det afgjørende Øieblik at vise ud over mig: jeg er det ikke.

Det at gjøre opmærksom, det er: at sætte det Christelige i et Muligheds Forhold til Menneskene, for at vise dem, hvor langt vi Alle ere fra at være Christne.

. . . . Og det Curieuse ved mit Livs Vanskelighed til Forskjel fra en Præsts i Almindelighed er dette. En Præst er oftest i den Vanskelighed, at hans eget Liv aldeles Intet udtrykker af det, han prædiker. Min Vanskelighed er just, at mit Liv paa adskillige Punkter er existentielt saa langt ude, at blot jeg sætter Forklaringen til, slaaer Samtiden til, og gjør mig til en Slags Apostel.

*) Anm. Fornemlig med Hensyn til at jeg har havt Formue, og altsaa været uforsøgt i den Art Virkelighed, samt levet ødselt, hvilket dog igjen hænger sammen med min Produktivitet og dens digteriske impetus; der har nok været Mening og Tanke i denne Ødselhed men mest digterisk.

Mit Bedrag er derfor her som allevegne det: at jeg gjør mig til Mindre end hvad jeg, menneskeligt, kunde anslaae mig for.

Den nye Pseudonym Anti-Climacus.

.... Handles maatte der, saaledes forstod jeg det. Da besluttede jeg, ganske at henstille Sagen til Gud: at sende det første Manuscript (Sygdommen til Døden) i Bogtrykkeriet*), uden at sige det Mindste om, hvorvidt der skulde trykkes mere. Jeg vilde nu lade Virkeligheden prøve mig; det var muligt, at det Hele kunde blive trykt, og det var muligt, at der kunde svinges af.

Da blev det mig klart, under Spændingen, at det skulde være pseudonymt, hvad jeg tidligt havde forstaaet, men udsat at realisere, fordi det kunde gjøres hvert Øieblik.

Midt under Sætningen blev der Brøvl med Reitzel, hvorover jeg blev yderst utaalmodig. Endnu engang vaagnede den Tanke hos mig, at tage hele Manuscriptet tilbage, at henlægge det, og vente endnu engang, om jeg ikke skulde lade Alt trykke paa een Gang, og uden Pseudonymitet, thi endnu var Pseudonymiteten ikke sat, da Titelbladet ikke var trykt, hvilket der var oprindeligen givet Ordre til, at det, mod min Sædvane, skulde trykkes sidst. Jeg gik til Bogtrykkeriet. Det var for sildigt. Det Meste var allerede saa godt som udsat.

Saa blev Pseudonymen sat paa. Saaledes maa man hjælpes og hjælpe sig, hvor det er saa vanskeligt at handle.

Hvor det Ord dog er betegnende i christelig Forstand [?]: at blive ædru. Hvor sjelden fandtes der vel En, der blev saaledes ædru, at han forstod (dette taget i Betydning af at gjøre derefter), at den mindste virkelige Fornegtelse er meget større i christelig Forstand end den eminenteste Aands dristigste Foretagende selv i Retning af Christendommens Udbredelse o. Desl.

---

*) [Jfr. S. 288, 294, 297, 305 og 315.]

Sagen er, vi kunne dog ikke ret danne os en Forestilling om Guds Ophøiethed. Vi komme bestandigt stikkende med vor æsthetiske Qvantiteren, det Forbausende, det Store, det Vidtvirkende o. s. v. Medens Gud just er saaledes uendelig ophøiet, at det Eneste han seer paa, er det Ethiske.

At en Enkelt har havt Ret mod „Mængden", ja det er seet; men at han [har] faaet Ret, det er ikke seet.

Slut Dig til det Bestaaende, vær som de Andre, hvorfor vil Du være indbildsk, og bilde Dig ind at være forskjellig fra eller mere end Andre o. s. v. o. s. v.

Det er nu godt nok, og jeg billiger ganske den Tale i en vis Forstand. Men der have jo dog været Extraordinaire til, hvorledes bleve de det? Ja, det er egentlig en grusom Operation. Som oftest er det vistnok gaaet saaledes til. Fra tidligste Tid og paa høist ulykkelig Maade have de Lidende følt deres Forskjellighed fra Andre; grusomt har den Tale lydt for dem: hvorfor vil Du ikke være som de Andre, omtrent som hvis det sagdes til Sara i Tobiæ Bog „hvorfor gifter Du Dig ikke som de Andre" (cfr. „Frygt og Bæven"). Altsaa ved Lidelser og Qvaler ere de forhindrede i at blive som Andre — og saa har maaskee langt om længe denne deres Forskjellighed igjen forklaret sig til den udmærkede Forskjellighed.

Deri laae Middelalderens Vildfarelse, at ansee Armod, ugift Stand o. s. v. for Noget, der i og for sig kunde behage Gud. Sligt har aldrig været Christendommens Mening. Christendommen har anbefalet Armod, ugift Stand o. s. v., for at Menneskene ved at have saa lidet som muligt med Endeligheder at skaffe, kunde desto bedre tjene Sandheden. Og det er da vel klart nok, at en Mand der kan leve af Rødder, en ugift Mand o. s. v. baade har mere Tid og mere hensynsløst kan tjene Sandhed.

Men man har fundet det nemmest at afvise denne hele Sag, ved at lade som var Middelalderens Vildfarelse Christendommens Lære.

Om Anfægtelse.

Just fordi det i strengere Forstand paa mange Maader forholder sig som det Omvendte til det almindelige Menneskelige: christelig Kjerlighed menneskelig talt er som Grusomhed og saa dog igjen Kjerlighed, Medlidenhed en høiere Strenghed og saa dog igjen Medlidenhed, men at her er en saadan dialektisk Mellembestemmelse, da ellers det Christelige og det ligefrem Menneskelige løber ud paa Eet: just fordi dette er saaledes, saa er Anfægtelsens Rædsel den, at idet Mennesket føler sig svag, kommer han selv omvendt tilbage i det blot Menneskelige, og det bliver ikke langt fra, at det er ham som maatte han angre just det i afgjørende Forstand mere Christelige, som var det Grusomhed slet og ret, Strenghed slet og ret, Stolthed slet og ret o. s. v.

Saaledes har Gud den Christne i sin Magt. Anfægtelsens Skole er en frygtelig Skole. Anfægtelsen kan ogsaa yttre sig saaledes, at det er som skulde man angre lig en Synd, at man overhovedet har vovet sig saa langt ud, at man overhovedet kom i Berøring med Anfægtelse. Thi Den, der ikke i afgjørende Forstand indlader sig med Gud, er eo ipso fri for Anfægtelse. I det svage Øieblik er det da, som var Det at vove sig saa langt ud, som var det Stolthed. Og Stolthed skal man jo angre. Og dog er det just Christendom, at man afgjørende skal indlade sig med Gud.

Frygtelig er Anfægtelse. Dog skylder jeg Sandheden at bevidne, at der dog bestandigt ulmer i den en Anelse om en høiere og saligere Forstaaelse. Det er næsten som den Lidelse at have et Ord paa Munden som man ikke kan faae udsagt. Man aner Saligheden — men indtil videre udtrykker den sig i den rædsomste Qval.

I Grunden vil Menneskene hellere have en Sværmer, der siger sig selv at være Idealet (ham kan man da enten stadse med eller snart stille sig af med ham, sigende, og med Rette: han vil jo være Christus), end en redelig Stræbende, der ydmyg ikke siger sig selv at være Mere end en Digter, og tilstaaer, hvor uendelig langt han selv er tilbage. Ham kan Samtiden ikke saa strax eller ikke saa snart blive færdig med; han kan blive Samtidens stadige Uro.

Den nye Pseudonym (Anti-Climacus).

At der er en Pseudonym er det qvalitative Udtryk for, at det er Digter-Meddelelse, at det ikke er mig, der taler, men en Anden, at der lige saa godt tales til mig som til Andre; det er som en Aand der taler, medens jeg jo faaer Uleiligheden af at være Udgiver. Det som han har at sige er Noget, som vi Mennesker helst vil have slaaet i Glemme. Men høres maa det dog. Ikke som om nu Enhver skulde gjøre det, eller Saligheden gjøres afhængig deraf, om jeg gjør det, o, nei. Jeg erkjender jo, at mit Liv heller ikke udtrykker dette; men jeg ydmyger mig derunder, jeg betragter det som en Indulgents, og mit Liv har Uroen.

I Forhold til ethisk-religieus Meddelelse (altsaa i Retning af at fremstille Idealitetens Fordring — hvilket er forskjelligt fra Naaden og hvad dertil hører, forskjelligt derfra ɔ: just ved Strengheden strammende til at man føler Trangen til Naaden, uden dog at faae Lov til at tage den forfængelig) har jeg ikke Lov til at meddele mere saaledes at jeg er den Talende, altsaa i min egen faktiske første Person, ikke mere end saa langt som mit Liv existentielt dog nogenlunde svarer dertil. Stiller jeg Fordringen høiere, skal jeg udtrykke, at denne Fremstilling er et Digterisk. At jeg saa fremstiller det, er ganske rigtigt; thi maaskee kan det bevæge en Anden til at stræbe videre, og selv skal jeg bestemme mig som en Stræbende i Forhold dertil, deri forskjellig fra en Digter i Almindelighed, der jo aldeles ikke

falder paa selv at stræbe i Forhold til den Idealitet, han fremstiller.

Det der forøvrigt her er saa rædsomt, er, at Idealitetens Fordringer fremstilles af Mennesker, som det ikke i fjerneste Maade falder paa eller ind, om deres Liv udtrykker det, eller at deres Liv slet ikke udtrykker det. At jeg her har været opmærksom, viser, at jeg kalder det et Digterisk — om jeg end stræber.

At Meddelelsen er digterisk kan enten udtrykkes saaledes, at den Talende i egen Person siger: dette er Digter-Meddelelse, det vil sige, Det, jeg siger, er ikke Digterisk, thi Det, jeg siger, er just Sandheden; men det at jeg siger det, er det Digteriske; eller qua Forfatter kan han gjøre det ved Hjælp af Pseudonymer, som jeg nu første Gang har gjort det for at gjøre Sagen ret klar.

Men Forskjellen mellem en saadan Taler, Forfatter — og en Digter i Almindelighed, er at Taleren og Forfatteren selv bestemmer sig stræbende i Forhold til det Meddelte.

Og denne hele Distinction med det om Digter-Meddelelse forholder sig atter igjen til det Christeliges Grund-Kategorie, at Christendom er Existents-Meddelelse, og ikke som man meningsløst og uchristeligt har gjort Christendom til Lære, saa Spørgsmaalet blot er som i Forhold til en Lære: er min Fremstilling af Læren sand, den sande, eller ikke, som f. E. af Platos Philosophie. Nei Spørgsmaalet er: udtrykker mit eget Liv det Meddelte eller ikke. Saa langt mit Liv udtrykker det Meddelte er jeg Lærer; hvor dette ikke er Tilfældet har jeg at tilføie: det, jeg siger, er vel sandt, men det er Digterisk, at jeg siger det, altsaa det er Digter-Meddelelse, hvilken dog har sin Betydning baade for at holde mig selv vaagen og stræbende, og for om muligt at fremskynde Andre.

I Skriftet Nr. 1 („Kommer hid Alle I, som arbeide og ere besværede") er den qvalitative Strenghed den i een Forstand, christeligt, usande (fordi den næsten ene er metaphysisk) Sætning: at Christus kom til Verden fordi han var det Absolute, ikke af menneskelig Medlidenhed eller noget andet hvorfor;

til hvilken Sætning svarer det absolute: Du skal. Christeligt gjælder det imidlertid fra den anden Side: Christus kom til Verden: **for at** frelse Verden, af Kjerlighed: det at Han ligesom maatte sprænge Verden, det at det, menneskelig talt, blev, menneskelig talt, en uhyre Lidelse at slutte sig til Ham, er rigtignok fordi Han var det Absolute; men Glæden over at det var **for at** frelse Han kom, maa ganske overvinde al denne Lidelse. — Disse to Sætninger (Han kom fordi Han var det Absolute; og Han kom af Kjerlighed **for at** frelse Verden) er Differentsen mellem, om Christendommen forkyndes i „Loven" eller i „Naaden".

I Skriftet Nr. 2 („Salig Den, som ikke forarges") er den qvalitative Strenghed: den Nødvendighed, hvori Forargelse bliver sat sammen med alt det Christelige.

I Skriftet Nr. 3 („Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig") er den qvalitative Strenghed: den Nødvendighed, hvori Fornedrelse bliver sat til det at være Christen, at enhver sand Christen ubetinget er fornedret i denne Verden.

Samtiden var streng mod mig. Jeg er imidlertid vant til at søge og finde min Trøst i det Christelige. Jo mere man saaledes forbittrede mig mit Liv, desto mindre kunde det naturligviis hjælpe sig ved det almindelige Præstepræk. Jeg maatte søge dybere — og fandt ogsaa, Gud være lovet, Saligheden dybere og dybere. Men herved blev ogsaa min Fremstilling af det Christelige strengere og strengere; thi jo dybere Trøst, jo større Strenghed. Har jeg nu været for streng — hvis er saa Skylden? sandeligen ikke min. Jeg havde aldrig drømt om, at skulle blive saa streng, jeg der var Medlidenhed og Sympathie. Men ved Strengheden lærte man mig at fordybe mig mere i det Christelige — og nu slog Strengheden tilbage paa de Medlevende.

Tillige har jeg oprindeligen gjemt i mig en dyb Tvivl, saa dyb, som neppe nogen Samtidig her. Det var min Tanke, at skjule den, i al Stilhed at see selv at komme paa det Rene

derom, men aldrig at meddele, hvad jeg maatte indsee fra vilde forstyrre, ængste, urolige. Hvad skete? Ved den Mishandling, jeg har lidt, er ogsaa paa enkelte Punkter denne min Tvivl kommet frem. Sandeligen aldrig meddeelt som Tvivl, nei, forsaavidt den er meddeelt, er altid kun saa meget meddeelt, som jeg har overvundet ved en seierrig Tro. Men alligevel er Spørgsmaalet, om det Hele alligevel ikke er blevet for høit. Hvis det er skeet, saa sees atter her Frugten af en dum Samtids Mishandling mod Den, der i Egenskab af Forfatter i Sandhed var en Velgjører. Det er saa rask at spille op med et Menneske — og saa skrige ak og vee, naar pludselig Sagen er blevet dem for streng.

Imidlertid haaber jeg til Gud, at det ikke er skeet; der er jo bestandigt en høiere Magt, der har vaaget over mig, og al min egen Styren er dog kun en Spøg.

Vi alle tænke os i Grunden Gud for mild, som en gammel Mand, man snakker sig til Rette med. Sandeligen, kom lidt længere ud, der hvor Saligheden vistnok er uendelig større — men hvor ogsaa Strengheden er en anden. Tænk Dig en af hine Østens almægtige Herskere — og see en af Tjenerne, den fornemste, nærme sig ham: hvilket Udtryk for Underkastelse! Og dog er dette kun et Billede. Men, som sagt, der længere ude — naar man saa med Forfærdelse, maaskee endog først bagefter, mener paa et Punkt at have paadraget sig hans Unaade (ak selv om det maaskee blot er Angestens Misforstaaelse, saa man netop ikke har grebet feil): da er det En, som vilde Gud ikke mere see til En i 70,000 Aar. 70,000 Aar! O, for ham er det dog kun 7 Dage: men det stakkels usalige Menneske, der forsmægter i Frygt og Bæven! Og dog dog, at saa dog denne frygtelige Hersker, at han er min Fader, ja min Fader; at jeg, naar jeg forundret gaaer i den lyse Nat og betragter Stjernerne, at jeg saa tør sige: alt Det er min Faders!

Man har gjort Christendom for meget om til en Trøst, glemt, at den er en Fordring. Bee de slappe Talere! Følgen deraf er, at det kommer desto frygteligere til at gaae ud over Den, der igjen skal forkynde Christendommen.

I Forhold til Idealitetens Fordring kan det være rigtigt at fremstille den høiere end man selv existentielt er, naar man da vel at mærke gjør Tilstaaelsen sig selv betræffende; her kan det være rigtigt; man skal jo udtrykke: Stræben. Men i Forhold til „Naaden" vilde det være Nonsens, om En forkyndte Naaden for Andre, og negtede, at den var for ham. Thi Naaden forholder sig til en Modtagen, forholder sig ikke til min Værdighed, men til min Uværdighed; jeg kan ganske ugeneret tale om Naaden, thi derved taler jeg tillige indirecte om min egen Uværdighed.

At Jesus Christus døde for mine Synder, udtrykker vistnok, hvor stor Naaden er, men tillige, hvor store mine Synder ere, hvor uendelig langt jeg er fra Gud, at han kun paa det Vilkaar vil indlade sig med mig. Man kan derfor sige: Dette er Majestæts- eller Respekts-Udtryk for Guds Majestæt, at for at jeg skal turde henvende mig til ham, saa han vil indlade sig med mig, kræves et saadant Offer, en saadan Mellembestemmelse. Forsoningen i denne dybeste Forstand kunde derfor „Mennesket" ikke opfinde; thi intet Menneske kunde ved sig selv tænke saa ophøiet om Guds Ophøiethed. Kun Gud selv veed, hvor uendelig ophøiet han er. Og da er det det Mærkelige, at just som Gud vil udtrykke sin Nedladenhed, udtrykker han tillige indirecte sin uendelige Ophøiethed. Jeg er villig til at lade mig forlige med Menneskene, siger han, (hvilken Nedladenhed!) paa det Vilkaar, at min Søn lader sig offre for Eder — hvilken uendelig Ophøiethedens Afstand, naar det er det eneste Vilkaar!

I Almindelighed tale „Præsterne" sjelden om „Martyrerne"; men skulde de tale, maatte de, consequent med deres øvrige Præk, engang imellem til Advarsel fremstille Exempler paa Saadanne, som „ved at læse i den farlige Bog, det N. T., endte med at gjøre sig selv ulykkelige" ɔ: de bleve Martyrer. Og menneskelig talt maa man jo ogsaa sige, at Ingen gjør sig selv saa ulykkelig som en Martyr for Sandheden.

Saa meget er vist, den Præstetale, der smægtende ønsker at være samtidig med Christus, den skal faae en Ende. Min Formel bliver her: redelig vil jeg være; jeg vil tilstaae, havde jeg været samtidig med Dig, saa havde jeg vel ogsaa forraadt Dig. Dette er forresten allerede udtrykt i en af Fredags-Talerne i første Samling.

---

*) Udgivelsen af Skrifterne om min Forfatter-Virksomhed pseudonymt.

Men det gjøres da ikke fornødent at udgive dem pseudonymt, er end ikke rigtigt, forsaavidt Sagen ikke bliver eenfoldig nok.

Den Kategorie: at jeg selv er Den, som er blevet opdragen, at det Hele er min Opdragelse, er afgjørende nok.

Den første Tanke at udgive alle Skrifterne (dem som nu ere blevne pseudonyme med) i mit Navn og i eet Bind med Skrifterne om min Forfatter-Virksomhed var endog uklar (som den var utaalmodig), fordi Skrifterne om min Forfatter-Virksomhed kun gaae til Fredags-Talerne i «christelige Taler», altsaa ingen Opfattelse meddelte om hele den nye Produktivitet, der var indeholdt i samme Bind.

---

*) [Skrevet paalangs i Journalen.]

Nei. Den nye Pseudonym, Anti-Climacus, — der tillige i Retning af det Dialektiske indeholder en ny dialektisk Indsats, som skal indfries ved opbyggelig Tale om »Naaden« — afgiver »Standsningen«. Og indenfor Standsningen ligger saa Meddelelsen om Forfatter-Virksomheden.

Om mig selv.

Den Tanke med eet eneste Spring at sætte hele Productiviteten ind i mit Navn altsaa med den størst mulige impetus, og saa springe tilbage, uden engang selv ret at vide hvorhen; uden at ville respektere de Consequentser, som jeg ved et saadant Skridt androg, paa anden Maade end ved selv at ville leve skjult: var da en reen desperat Utaalmodighed.

Min Opgave har aldrig været at sprænge det Bestaaende, men bestandigt at indaande det Inderlighed.

Allerede fra det Første af, havde jeg da forresten selv seet det Forkerte deri, men det fristede momentviis min Phantasie og forholdt sig til en Digter-Utaalmodighed.

Vanskelig har min Opgave altid været. I Retning af en fræk Videnskab, en fræk Dannelse o. s. v., der vil gaae videre end Christendom, skruer jeg Idealitetens Fordringer saa høit — og paa samme Tid har jeg jo ogsaa et stort Ansvar som jeg har den mest levende Sympathie for den menige Mand, Qvinder o. s. v., at jeg ikke ængster dem.

I det Hele taget er og bør Qvinden være et Correctiv i at forkynde det Ethisk-Religieuse. Man skal ikke gjøre det strengt for Mænd, og have en anden Sort for Qvinder, men man skal i at gjøre det strengt respektere Qvinden som ogsaa en Instants og temperere ved Hjælp deraf. Og for den Sags Skyld, kan maaskee en Qvinde, just fordi hun har færre Tanker men ogsaa færre halve Tanker end Manden, og saa mere Følelse, Phantasie, Lidenskab, maaskee kan hun løfte Byrden nok saa godt.

Jeg har i en anden Journal*) gjort opmærksom paa den Forskjel: at medens man i verdslig Stigen bestandigt ønsker og higer at stige endnu eet Trin høiere, er det Modsatte Tilfældet i Forhold til gudelig Stigen, at der beder den Kaldede for sig for hvert Trin han skal høiere, da han vel forstaaer, hvorledes, menneskelig talt, Lidelsen bliver større og større.

Deraf kommer det ogsaa at det er Formlen i hine Kaldedes Liv, at naar det sidste Løb skal gjøres, det sidste Trin naaes, saa er det gjerne ved Hjælp af Fortrydelse over at have villet trække sig tilbage. Saaledes med Apostelen Peders Fornegtelse. Er der et Trin som er et Menneske for høit og som skal naaes: dette er ogsaa de sidste Kræfter et Menneske har: Fortrydelse at have villet svige.

Det Religieuse bør ordentligviis holdes lige saa mildt som strengt. Herster vil Gud være; men i Form af Naade, Indrømmelse o. s. v. vil han tage saa forsigtigt og omhyggeligt paa En som det er muligt. At lide skal være som en Glæde, en Æressag; man kommer og beder for Lov hos Gud — og saa siger Gud: ja vel min lille Ven. Deraf følger naturligviis ikke, at man ikke kan være en Lidende. Tværtimod man kan endogsaa være en i dybeste Forstand ubeskriveligt Lidende, have ogsaa sin Pæl i Kjødet, men desuagtet kan man, antagende, at denne Lidelse nu engang ikke kan borttages, finde Glæden i at faae Lov til saaledes at virke, at leve for en Idee.

Anderledes med „Apostelen": han tvinges.

Overhovedet forstaaer jeg atter her, hvorfor det er saa vigtigt at jeg holder mig tilbage, og af al Magt forhindrer min Forvexling med Noget à la en Apostel: just fordi jeg kan afgive et Punkt hvorfra man dog nogenlunde kan øine en Apostels Qvalification. Men hvilken Forvirring hvis jeg selv forskyldte Forvexlingen.

Charakteristisk er det dog ogsaa for mig, at Socrates har gjort saa dybt et Indtryk paa mig.

---

*) [Jfr. S. 434 o. f.]

Noget Socratisk har jeg, det kan man sige.

Indirecte Meddelelse var min Naturbestemmelse. Just ved hvad jeg har oplevet, hvad jeg gjennemgik og gjennemtænkte ifjor Sommer angaaende ligefrem Meddelelse, har jeg afsat en ligefrem Meddelelse (det om min Forfatter-Virksomhed, med Kategorien: det Hele er min Opdragelse) og tillige vundet en dybere Forstaaelse af indirecte Meddelelse, den nye Pseudonymitet.

Der er noget mig saa uforklarlig Lykkeligt i den Modsætning Climacus: Anti-Climacus, jeg gjenkjender saa ganske mig selv og mit Væsen deri, saa hvis en Anden havde opfundet det vilde jeg troe, han havde beluret mit Væsen. — Fortjenesten er ikke min; thi jeg har ikke oprindelig tænkt derpaa.

Kategorien for min Virksomhed er: at gjøre Menneskene opmærksomme paa det Christelige; men derfor hedder det bestandigt: jeg er det ikke, thi ellers er Forvirringen der. Min Opgave er, at faae Menneskene i Sandhedens Forstand bedragne ind under det Religieuses Forpligtelse, hvilken de have afkastet; men Myndighed har jeg ikke; istedetfor Myndighed bruger jeg lige det Modsatte, jeg siger: det Hele er min Opdragelse. Dette er igjen en ægte socratisk Opfindelse. Som han var den Uvidende, saa er det: istedetfor at være Læreren at være selv Den, der bliver opdragen.

Religieust at naae „Virkelighed" er: ikke dækket af en Læres Objektivitet om den Troende i Almindelighed hvad han gjør, ikke dækket ved en Embedsstillings Objektivitet udenvidere at sætte sit personlige Guds-Forhold lige lukt ind i Virkeligheden, ikke at tale Noget om hvorledes den Troende henfører Alt til Gud, men sige: jeg har i denne Sag beraadført mig med Gud og handler i Tillid til Gud; ikke at sige: den

Troende troer det og det, men jeg troer det og det, og i Kraft af denne min Tro handler jeg i dette ganske concrete Tilfælde.

Saa er Virkeligheden naaet, saa kan Gud komme til, saa er Forhexelsen løst, saa er Sandsebedragene sprængte, Gud kan komme til at communicere med Virkeligheden.

Naaden.

Sagen er: Naaden er ikke saaledes en fix og færdig Bestemmelse een Gang for alle; man behøver atter Naade i Forhold til Naaden. Tænk et Menneske, ham tilsiges Naaden, alle hans Synders naadefulde Forladelse, Guds Forbarmelse — godt, men imorgen er der atter en Dag og iovermorgen og maaskee skal han leve i 50 Aar. Nu kommer Vanskeligheden: benytter han da nu fra det Øieblik af i ethvert Øieblik Naaden værdig? Ak, nei. Saa behøves der atter Naade i Forholdet til Naaden.

Det Letteste er at døe, Vanskeligheden er at leve. I Naaden er Alt intensivt fortættet — Dødens Situation er igjen et Moment. Men naar jeg skal til at leve, saa bliver den uendelige Afgjørelse igjen dialektisk som i dette Forhold: at der behøves Naade i Forhold til Naaden.

Det vil sige: Livet er en Stræben.

Angaaende Forordet til „Indøvelse i Christendommen".

.... Rigtigt! Her gjenkjender jeg igjen mit Væsen. Der er en fjern Medlyden af Ironiens Veemod. Og ironisk er Modsætningen tillige til de Opvaktes almindelige Adfærd, der dømme Alle, kun ikke sig selv, medens her Ingen dømmes uden mig selv. — Det er Aandsfægtning.

Dersom jeg, istedetfor i Charakteer at protestere Publikum og sætte: den Enkelte, havde doceret, talet, skrevet Noget om „den Enkelte“ til Publikum: ja, saa var det gaaet i Folk.

Der seer man Forskjellen paa den ethiske Reduplication og paa at docere. Den ethiske Reduplication forvandler til Handlen; kræver derfor et Offer. Docerende siger man tilsyneladende det Samme — og gjør Lykke.

Forholdet: Mulighed—Virkelighed.

Bestemtere kan det dog ikke udtrykkes, hvilken uendelig Forskjel der er mellem at forstaae Noget i Mulighed og at forstaae det Samme i Virkelighed. Man tænke sig Apostlene! Disse vare dog vel saa redeligt og oprigtigt villende som muligt. Christus har forudsagt det, for at de ikke skulde forarges. Og da det saa bliver Virkelighed — saa forarges de alligevel.

Sagen er den. Naar jeg forstaaer Noget i Mulighed, saa bliver jeg væsentligen uforandret, bliver i det Gamle og benytter min Phantasie; naar det bliver Virkelighed, saa er det mig der forandres, og nu er det Spørgsmaalet: om jeg kan bevare mig selv. I Forhold til at forstaae i Mulighed gjælder det, at jeg har at anstrenge al min Phantasie; i Forhold til at forstaae det Samme i Virkelighed, er jeg fritagen for enhver Anstrengelse i Henseende til min Phantasie; det er lagt mig nær nok, kun altfor nær; det har ligesom slugt mig, og Spørgsmaalet er nu: om jeg kan redde mig selv ud deraf.

Som det i Forholdet til Forsynet og Styrelsen eller rettere i Forholdet til hvad den gjør, næsten bestandigt kun er som en Spøg det hvad jeg gjør: om jeg er Keiser eller skærer Svovelstikker o. s. v., — saaledes ogsaa i Forhold til Forsoningen. Christi Forsoning, Hans Lidelse og Død er Alt, og forvandler det Smule jeg gjør næsten til Spøg: enten jeg reformerer hele Verden eller jeg som Tjenestekarl passer mit Arbeide, det er lige eens; thi Christi Forsoning er uendelig Alt.

Om „Sygdommen til Døden".

Maaskee burde der dog have været, som paatænkt var, en lille bitte Efterskrift af Udgiveren, f. E:

Udgiverens Efterskrift.

Denne Bog er som af en Læge; jeg, Udgiveren, er ikke Lægen, jeg er en af de Syge.

Det var som sagt paatænkt. Der ligger ogsaa i Pulten de forskjellige Udkast til en saadan Efterskrift fra den Tid af*). Men Sagen var, den Gang forstod jeg endnu ikke selv saa dybt som jeg nu gjør Betydningen af den nye Pseudonym. Og dernæst (som ogsaa er bemærket i Journalen fra den Tid da Sygdommen til Døden blev trykket), jeg frygtede, at det skulde blive misforstaaet paa forskjellig Maade, som var jeg selv blevet bange og vilde trække mig udenfor o. D.

Nu forstaaer jeg det ganske, at der i Forholdet til den nye Pseudonym Anti-Climacus stadigt skal et saadant Udgiver-Forord, hvor jeg siger: jeg er en Stræbende.

Der skal paa en Maade dømmes i Christenheden — aber saaledes, at det er mig der bliver dømt.

Dette er, om man saa vil, en Art Heroisme, som svarer til mit Væsen, en Eenhed af Strenghed og Mildhed.

[. . . . .]

De 10 Spedalske.

Dette Evangelium eller rettere den Maade, paa hvilken der i Almindelighed prædikes over dette Evangelium, viser igjen, hvor lidet man egentlig opfatter det Christelige nærværende, opmærksom paa Situationen.

Man taler saa ganske i Almindelighed om Utaknemlighed; man glemmer det Særlige, at de ved at takke Christus, jo udsatte sig for at lide Forhaanelse for hans Skyld; man

*) [Jfr. „Tillæg."]

glemmer, at Præsterne (til hvem de henvendte sig efter Christi Ord) naturligviis have gjort Alt for i Guds Navn at forhindre dem i at være taknemlige mod Christus.

Overhovedet kunde jeg næsten fristes til at betragte det som en Prøve, Christus sætter dem paa, at han siger: gaaer hen til Præsterne og beteer Eder for dem; thi han vidste jo nok, at Præsterne vilde snakke dem Alt for for at forhindre dem i at takke Christus, gjøre det til en Forbrydelse mod Gud, en Ugudelighed.

Luthers Lære om Troen, eller Luther som point de vue, og min Forstaaelse af mig selv.

Luthers Lære om Troen svarer egentlig til den Forvandling, der foregaaer naar man bliver Mand og ikke mere er Yngling; hans Lære om Troen er Manddommens Religieusitet.

Som Yngling er det En som var det muligt at naae Idealet, naar man blot redeligt af yderste Evne stræbte; der er et barnligt, om jeg saa tør sige, Lige-Forhold mellem mig og Forbilledet, naar jeg blot af yderste Evne vil. Her ligger Middelalderens Sandhed. Den troede saa fromt paa, at naae det ved virkelig at give Alt til de Fattige, ved at gaae i Kloster o. s. v.

Men Mandommens Religieusitet er en Potents høiere, og just derfor kjendelig paa, at den føler sig et Stadium længere borte fra Idealet.

Altsom Individet udvikles, bliver Gud ham uendeligere og uendeligere, føler han sig længere og længere borte fra Gud.

Læren om Forbilledet kan saa ikke mere ligefrem indtage den første Plads. Først kommer saa Troen, Christus som Gave. Idealet bliver saa uendelig ophøiet, at al min Stræben forvandler sig for mig selv til et affindigt Intet, hvis det skulde være for at ligne det, eller til en Slags gudfrygtig Spøg, om jeg end redeligt stræber.

Dette udtrykkes ved: at jeg hviler ene og alene i Troen. Ynglingen mærker ikke, hvor uhyre Opgaven er, han begynder

friſk væk, og i den fromme Illuſion, at det ſkal nok lykkes ham. Den Ældre fatter uendelig dybt Afſtanden mellem ſig og Idealet — og nu maa „Troen" først gaae imellem, ſom det, hvori han egentlig hviler, Troen, at der er gjort Fyldeſt, Troen, at jeg frelſes ved Troen alene.

Saaledes har Luther fuldeſte Ret, er et Vendepunkt i Religieuſitetens Udvikling.

Men Misviisningen i vore Tiders Religieuſitet er, at man ſaa i den Grad gjør Troen til en Inderlighed, at den egentlig reent gaaer ud, at Livet faaer Lov til mir nichts og Dir nichts at geſtalte ſig reent verdsligt, og at man iſtedetfor Troen ſubſtituerer en Forſikkring om Troen.

Saaledes har jeg tildeels tidligere forſtaaet min Stilling ved at forſtaae Luther, men nu forſtaaer jeg det først fuldere. Ogſaa jeg har været en Yngling, og det var mig ſom var Idealet En dog nærmere, indtil jeg i dybeſte Forſtand blev ydmyget under Idealet — og nu maatte Læren om „Naaden" ret reiſe ſig for mig. Ret har jeg derimod havt og har jeg i al min Polemik mod hele det moderne Spilfægterie.

Som det enkelte Menneſke, ſaaledes behøver Slægten ogſaa Repetitioner eller Repetenter, for at bevare Continuerlighed. Genierne ere egentlig ſaadanne Repetenter. De udvikles langt langſommere end alle andre Menneſker, gjennemløbe virkelig de verdenshiſtoriſk tilbagelagte Grund-Exiſtents-Former. Juſt deri ligger deres Betydning ſom Correctiver. Medens Genierne prophetiſk udviſe det Tilkommende, gjøre de det juſt ved Hjælp af en dybere Erindring af det Tilbagelagte. Al Udvikling er vel ikke Tilbagegang men en Gaaen tilbage, og dette er Primitivitet.

Ynglingens Alvor er flux, bona fide at begynde paa at ville ligne Idealet; den Ældres Alvor er først at ſætte Troen imellem ſom Reſpekts-Udtrykket for den qvalitative Forſkjel mellem al hans Stræben og Idealet. Det Moderne er Spilfægterie ved Hjælp af at forvandle Troen til en fingeret Inderlighed.

Christi Forhold til den Troende som Forsoneren tænker jeg mig i een Forstand saaledes: som naar en Ældre i Forhold til Børn siger: nu skal jeg sørge for Alt, vær I blot ganske rolige, og troer paa mig — og han da bliver vred, naar Børnene nu istedetfor at være glade og lade ham sørge, selv ville sørge: saaledes mener jeg, at Christus qua Forsoner vredes, naar den Troende paa nogen Maade selv vil have travlt med at gjøre Fyldest for sin Synd. Nei! Forsoningen er det Afgjørende. Saa kommer paa den anden Side deraf, just af Glæde over Forsoningen, en redelig Stræben, som man dog vel at mærke selv næsten forstaaer som en Spøg, hvor redelig og alvorlig den end er, som en Spøg, hvis den skulde paa nogen Maade være Fyldestgjørelse.

Det er ikke paa nogen Maade Menneskets Stræben, der bringer Forsoningen, men det er Glæden over Forsoningen, over at der er gjort Fyldest, det er den Glæde, som frembringer redelig Stræben. Omtrent som naar Luther siger: det er ikke de gode Gjerninger, der gjøre den gode Mand, men den gode Mand, der gjør gode Gjerninger o: Manden er det Habituelle, det som er mere end alle enkelte Handlinger. Og den gode Mand bliver man jo, efter Luther, ved Troen. Altsaa først Troen. Det er ikke ved et dydigt Levnet, gode Gjerninger o. D., at man naaer Troen. Nei, det er Troen, der gjør, at man gjør i Sandhed gode Gjerninger.

[. . . . .]

At forkynde Loven er forfærdeligt; thi gjøres det tilgavns og i Sandhed, gaaer det altid værst ud over En selv; Den, som staaer nærmest, rammes altid eftertrykkeligst, og man maa være strengest mod sig selv. At forkynde Naaden er glædeligt.

Det er en god Distinction af Luther (i Prædiken om Enkens Søn fra Nain): Evangeliet lærer os ikke hvad vi skal

gjøre, men hvorfra vi skulle tage Kraften til at gjøre, hvad vi skal gjøre.

Imidlertid kommer saa jo dog Læren om Forbilledet igjen. Der slaaes jo ikke af f. E. paa Selvfornegtelsen, nei men af Evangeliet lærer jeg at troe, at Gud og Christus hjælper mig til Selvfornegtelsen.

Egentlig er „Naaden" forholdende sig til Sammensætningen af Timelighed og Evighed, som Mennesket er. Naar et Legeme dreies altfor hurtigt omkring, saa kan der fremkomme Selvantændelse. Saaledes ogsaa naar Evigheden og Idealitetens Fordring i et Nu styrter ind paa et Menneske og kræver sig af ham: saa maa han fortvivle, gaae fra Forstanden o. s. v. I en saadan Tilstand maatte han raabe til Gud: giv Tid, giv Tid.

Og dette er Naaden — Naadens Tid, hedder Timeligheden jo derfor.

I Evigheden kan der egentlig ikke være Tale om Naade. Men Timelighed er jo just i een Forstand Qvalen — og dog, gudeligt, er den Naadens Tid.

Troen, som forholder sig til og griber Naaden, gaaer frelsende imellem. I Troen er Hvilen.

Troen forholder sig til Naaden, og see nu indtræder lige det Modsatte: nu er der i een Forstand slet Intet at haste efter — det er jo Alt gjort. Her ligger Forsoningen, Fyldestgjørelsen.

Kun saaledes kan et stakkels Menneske holdes i Stræben. For at faae Mod til at stræbe, maa han hvile i den salige Forvisning, at Alt allerede er afgjort, at han har seiret — i Troen og ved Troen.

Saa begynder han at stræbe; men bestandigt er Troen, forholdende sig til Naaden, strax til Rede med at styrke ham til taalmodigt at stræbe, bestandigt givende Tid, Naadens Tid.

O, men har en menneskelig Fader eller Moder allerede Møie nok for at lempe sig efter sit Barn — hvilket Taalmodighedens Underværk, for Gud i Himlene eller naar man er Gud i Himlene, at have Taalmodighed med et Menneskes — Stræben!

Det er dog saare anstrengende at staae paa denne discrimen: at forstaae og fornemme, at noget Overordentligt er En forundt, og saa forstaae, at i det Øieblik det skal sættes ind i Virkeligheden, er det en Linie som et Haarsbred, der afgjør om det skal faae det ligefremme Udtryk for det Overordentlige, blive det Beundrede, eller det omvendte Udtryk: at blive forstødt af Tiden.*)

Jo høiere man er oppe, desto nærmere vise disse Modsætninger [sig], som slet ikke vise sig i Forhold til saadanne almindelige Foretagender, der ligge indenfor Sandsynlighed.

Og nu at holde ud med samme Ligelighed at arbeide for det Samme, medens man vexelviis seer det modsatte Udfalds Mulighed. Dog heri ligger just Øvelsen, hvorved Sindet vendes bort fra Udfaldet og bliver vendt mod Gud i Lydighed mod ham.

Et smukt Vers, som jeg læser i Baaders Fermenta, 5te Hefte p. 54.

Durch der Welt Noth
Und der Welt Spott
Bringt Dich Dein Gott
Aus der Welt Koth!

„Naaden" tages i Almindelighed som en død Afgjørelse een Gang for alle, istedetfor at den skal forholde sig til en Stræben, da den er, for at erindre om et Ord af Baader, et

*) [I Randen:] Noget Andet er det jo, naar den Umiddelbare, der fornemmer i sig noget Overordentligt, dristigt vover, fuldt forvisset om, at kun eet Udfald er muligt: at seire. Og see, det Modsatte skeer, det vil sige, han kommer vel til at seire, men aandeligt, hvilket er at ligge under. Dette er noget ganske Andet; thi han var ikke dialektisk, forstod ikke forud, at det Overordentlige er dialektisk, at det er en lille Streg om at gjøre, om det Overordentlige maaskee er saa overordentligt, at dets adæqvate Udtryk er at ligge under, at ansees som Galskab o. s. v.

Forskud. Men dette med en Stræben er altid saa vanskeligt, og den letteste Situation for det Christelige er i en vis Forstand Døden, just fordi saa er der ikke mere Tale om en Stræben. For Røveren paa Korset var det ogsaa i een Forstand Lettelsen, at der ikke var Tale om nogen Stræben.

At Naaden er gratis finder ganske rigtigt sit Udtryk i det nye Testamente. En Arving har ingen, ikke den fjerneste Fortjeneste, Alt er Arvelaberens Velgjerning mod ham.

Betragter man nu Sagen reent udvortes, saa altsaa Arvingen har Lov at skalte og valte med Arven, som han vil: saa er den hele Sag taget forfængelig. I Aandens Forhold — hvor da jo Arven ikke er noget Udvortes, saa „Troen" er Betingelsen for at blive, som for at blive sig bevidst, at man er Arvingen — er Forpligtelsen i Forhold til Arven et Væsentligt; — her er igjen Begrebet: Stræben.

„Naar Gud er med os, hvo kan da være mod os." Det seer saa let ud, ganske ligefrem. Men ægte luthersk maatte man jo sige: just naar Gud er med os, saa er gjerne hele Verden mod os. Men — og nu kommer det Trøstelige — men hvad vil saa det sige: naar Gud er med os, saa kan dog hele Verdens Modstand Intet formaae mod os. Apostelens Mening med det Ord: „hvo kan da være mod os", er aabenbart, hvo skulde saa kunne være os saaledes imod, at han blev den Stærkere. Ordet svarer da til hiint Ord: Den, som er i os, er større end Den, som er i Verden.

---

*) I den pragtfulde Slotskirke træder en stadselig Hofprædikant, det dannede Publikums Udvalgte, frem for en udvalgt Kreds af Fornemme og Dannede, og prædiker rørt over Apostelens Ord: Gud udvalgte det Ringe og Foragtede. — Og der er Ingen, der leer.

---

*) [Jfr. „Øieblikket", Nr. 6, S. 3.]

Dersom pludselig den religieuse Interesse skulde tage stærkt Opsving, tænker jeg, det ender med, at Goldschmidt begynder, i Egenskab af Næringsdrivende, et Tidsskrift for huslig Andagt, christelig Samler o. D. Jeg gav 4 ß dertil; det vilde være et godt Bidrag til at faae oplyst, hvad man egentlig nutildags forstaaer ved en Præst; thi der er ingen Tvivl om, at Goldschmidt vilde kunne gjøre det lige saa godt eller bedre end mangfoldige Præster. Naturligviis, han læser lidt i den Retning, og bruger saa forresten sin Phantasie — og saa faaer vi en Analogie til hiin Maadeholdenheds-Præst, der faaer 4 Snapse for hver En, han vinder for Selskabet.

Det som Socrates egentlig meente med at ville have „Digterne" udjagne af Staten, var, at Digterne, ved at fremstille i Pantasie-Mediet, istedetfor at fremskynde Menneskene til den ethiske Realisation i Virkeligheden, snarere forkjelede dem og afvænte eller afvendte dem derfra.

Samme Indvending kunde man for en stor Deel fristes til at gjøre mod „Præsterne" nutildags.

Ja allerede Plato selv er jo dog en Misforstaaelse i Forhold til Socrates. Kun Socrates formaaede at holde sig paa den Spidse at udtrykke i eet væk det Existentielle, bestandigt det Nærværende, saa han ingen Lære havde, intet System o. D., men executivt havde det. Plato gav sig god Tid — ved Hjælp af dette uhyre Sandsebedrag, blev det saa en Lære. Efterhaanden tabtes saa det Existentielle mere og mere af Sigte og saa blev Læren dogmatisk bredere og bredere.

Det Christeliges Vanskelighed, og vor Tids Underfundighed.

Hvad jeg altid har sagt, og Anti-Climacus da især indskærpet: det Christeliges Vanskelighed fremkommer egentlig først, naar det skal sættes sammen med den Enkelte, naar den Enkelte,

Du og Jeg, skal gjøre Alvor af at tilegne sig det, at turde sige: det er mig, det angaaer; thi da er det Christelige altfor høit, og Forargelsen ikke til at undgaae.

Ligesom man nu undgaaer den anden det Christeliges Vanskelighed: Samtidigheden og forvandler det til noget Forbigangent, saaledes undgaaer man den Vanskelighed med den Enkelte, ved bestandigt at underskyde et Objektivt. Naar jeg skal sige: som en Brudgom elsker Christus mig, mig S. A. Kierkegaard, eller mig H. Martensen, eller mig J. P. Mynster — ja saa kniber det. Hvad gjør man saa? Saa underskyder man: Kirken; som en Brudgom elsker Christus Kirken, der er Bruden. See, nu gaaer det ganske behageligt. Et saadant uhyre Noget som Kirken, Kirken, der nu har bestaaet i 1800 Aar, bestaaet, som det hedder, af Millioner og Millioner — et saadant uhyre Noget, det synes at være commensurabelt, i almindelig menneskelig Forstand commensurabelt for Christus — og saa er jo Forargelsen gaaet ud.

Og nu tænke man sig: hvilken Confusion! Naar jeg foredrager det om den Enkelte, da skal det være subjektivt Liebhaberie — men det Andet, det er den objektive Christendom! O, I Gavtyve! eller rettere sagt: de vide end ikke selv, hvor snild deres Taktik er, for at underminere al Christendom.

Til min store Glæde læser jeg idag hos Luther (i Prædikenen paa 20. Søndag efter Trinitatis, Evangeliet: Kongen, der gjør sin Søns Bryllup) hvor han udvikler, hvorledes „den gamle Adam, Kjød og Blods Blindhed og Forstokkelse vældigt strider med Dette om, at Christus som en Brudgom elsker mig og Dig“, jeg læser disse Ord (p. 564 anden Spalte) . . . . „Verden indrømmer vel ogsaa tilnøds, at Christus er en smuk, ædel, from og trofast Brudgom, og **hans Kirke** en *herlig, salig Brud*. Men naar **Enhver for sig** skal troe, at han ogsaa hører Christus til, samt at Christus bærer saadan hjertelig Kjerlighed til ham — da gaaer Alting istaae.“

Gud skee Lov for Luther! Det er dog immer en god Hjælp mod den næsten afsindigt opblæste dogmatiske og objektive Indbildskhed, der, ved at gaae videre, afskaffer Christendommen.

Dette er dog det næsten overmenneskeligt Anstrengende, det i Sandhed at indlade sig med Gud, og at have med ham at gjøre. — Nu fornemmer man hele Saligheden af hans Kjerlighed, Alt hvad man hidtil har syndet og feilet er glemt — og saa skal man da til at begynde, styrket ved dette Ubeskrivelige. Og see, blot den næste Time, saa er Ens Stræben dog saa mangelfuld; og Gud kan med fuldeste Ret atter [sige]: nu er Du jo igjen selv Skyld i, at Alt forspildes. — O, i een Forstand frygtelige Anstrengelse; men dog uendelig ulige større Taalmodighedens Opgave: at være Gud!

Ogsaa paa den Maade er den sande Christen priisgiven i Verden. Verden veed meget god Beskeed om, hvad den christelige Fordring er, hvilken Selvfornegtelse, hvilken Taalmodighed, Eftergivenhed o. s. v. Men for sit eget Vedkommende siger Verden som saa: nei, Tak, jeg vilde dog nok helst være fri, uagtet Verden kalder sig Christenheden. Saa er der da En, for hvem det at være Christen er Alvor: bravo, raaber Verden eller Christenheden, bravo, det bliver Commerce, ham kan vi gjøre med Alt hvad vi ville, og vi have saa tillige den Morskab at see, om han nu kan tage det christeligt, det er en bedre Komedie end den i Theatret. Lad os slaae ham paa hans høire Kind — og nu skal vi see, om han vender den venstre til. Gjør han det, saa faaer han en med paa den venstre, det var Synd Andet, og tillige bliver der Noget at grine af. Gjør han det ikke, saa er han jo en Hykler, han som siger sig at være en Christen, og saa skal vi forfølge ham af den Grund.

Det er kategorisk uundgaaeligt, at en sand Christen (hvortil dog vel hører det at vedstaae at han er Christen, ikke at sidde og s[. . .] i en lunn Præstegaard eller være lunnt en af de Stille) er eo ipso „et Skuespil for Verden".

Og da nu Christenheden er blevet saa overordentlig tolerant mod Jøder, Græker, Muhamedaner, Lamadyrkere o. s. v. o. s. v. (formodentlig fordi det ikke falder Christenheden ind

at gjøre Paastand paa selv at være Jøde, eller Lamadyrker) og da lidt Religionsforfølgelse dog altid maa til som Krydderie i Livet: saa vil Christenheden vel ogsaa, hvad den stadigt har været, være betænkt paa, at forfølge den sande Christen.

.... Hvor let faldt det ikke i sin Tid Samtiden at dømme, at det, at jeg udsatte mig for Pøbelagtigheden, at det var Stolthed, Overmod. Var der vel en Eneste, der tænkte paa, at jeg just i det Øieblik ene raadførte mig med et Opbyggelsesskrift? At min Handling derfor for Gud skulde have nogen Fuldkommenhed, er langt fra mig at paastaae.

Det er nu godt nok, at det er „Sproget" hvorved Mennesket udmærker sig for Dyret: vist er det, at just fordi al Underviisning strax skeer i Sproget, vildledes ogsaa Mennesket let. Sproget er nemlig et Abstract, giver overalt det Abstracte istedetfor det Concrete.

Man tage nu Sagen naturvidenskabeligt, æsthetisk o. s. v., hvor let foranlediges et Menneske ikke til den Indbildning, at han virkelig kjender det, hvorfor han har Ordet. Det er den concrete Intuition som her saa let gaaer tabt.

Og nu ethisk! Hvor let forvildes ikke Mennesket til at komme til at tænke paa Mennesket (det Abstracte) istedetfor paa sig selv, dette uhyre Concrete. Deri laae ogsaa det Sande i den pythagoræiske Underviisning at begynde med Taushed. Det var Besindelse paa Concretionen.

Ogsaa saaledes faaer den sande Trøst Skikkelse af Grusomhed mod andre Mennesker, og kommer til at lide istedetfor at takkes.

Jo dybere Trøsten er og jo dybere Medlidenheden, desto mere bliver den ikke staaende ved saadan Det og Det af Lidelse og Uleilighed, men opsøger de i dybeste Forstand Lidende,

som Christus opsøgte de Dæmoniske, og søgte Toldere og vitterlige Syndere.

Men see nu bliver Samtiden forbittret. Thi Slægten som saadan har en anden Taktik, den er i den Grad angest for dæmoniske og saadanne de dybeste Lidelser, at den ingenlunde engang vil høre, at der er Trøst og Helbredelse for dem — af Frygt for at blive mindet om, at saadanne Lidende ere til. En saadan „Trøster" forstyrrer altsaa det glade Selskab i Livets forskjellige Kredse — det er jo som en Grusomhed mod dem — at han, for at helbrede dem, opsøger Dæmoniske o. s. v. — istedetfor som Publikum, Christenheden, de fornemme Kredse, Goethe og Mynster paa enhver Maade at sikkre sig at blive uvidende om, at saadan Elendighed er til.

Saaledes ogsaa med Syndens Elendighed. Ved at ville frelse fra Synden, og lægge Evighedens Eftertryk derpaa, bringer jo ogsaa Frelseren Bevidstheden om Synd i Erindring efter en Maalestok, som uleiliger Publikum, Selskabet o. s. v. Ergo [er] det Grusomhed af denne Trøster og Frelser, ergo hade vi ham og forfølge ham med Rette.

Og som det gik Christus, saa gaaer det i det Mindre Enhver, der nogenlunde dybt sympathetisk opfatter Lidelse, og har en sand christelig Forestilling om Synd: hans, si placet, glædelige Tale om at der er Trøst og Frelse bliver en Plage for Selskabet, ved at erindre om, efter hvilken frygtelig Maalestok der lides i Verden, og Syndens Rædsel.

Nei en Trøster og Frelser, der skal gjøre Lykke i Verden, han maa ikke gribe for dybt, blot give sig af med at curere almindelige Omgangssyger og vide Raad for Smaa-Fataliteter, og i Forhold til Synden tage Raaden forfængelig.

Protest mod Biskop Mynster.

En saadan Existents i Hæder, Ære, Anseelse, Overflod, Nydelse, Fornemhed, som den Biskop M. har ført, lader sig, christeligt, kun retfærdiggjøre under een Forudsætning: trøster Biskop M. sig til at paastaae, at den lille Verden, i hvilken

han har levet, at Danmark, eller hans Stift Sjelland, eller blot Kjøbenhavn har været bestaaende af sande Christne, eller at negte, at dog langt, langt det overveiende Tal ere Ikke-Christne; tør han negte, at Skriftens Ord har passet ogsaa paa denne lille Verden: at den ligger i det Onde —? Hvis saa, saa er Biskop Mynsters Liv, christeligt, en Løgn.

Og da jeg nu af Hans Høiærværdigheds Prædikener kan bevise, at han lærer, at Verden slet ikke er bedre nu end før — saa er jo hans Liv en Løgn.

Løgnen ligger i, at han feigt har unddraget sig fra Virkeligheden, arrangeret et Slags Privatissimum af fornemme Kredse — hvor da forresten, som han selv veed, Christeligheden just ikke har været det Fremherskende — og levet der.

Hvor ofte har hans Høiærværdighed ikke rørt forsikkret, at *dersom* det fordredes af ham, saa var han villig til at offre Liv, Blod, Alt. *Dersom!* Men saa maa det jo have været en rar Verden han har levet i, siden han med sit begeistrede *dersom* ikke blot ingen Anledning fandt til at lide, men idel Anledning til at stige i verdslig Hæder og Anseelse, feteret i Kredsene, dyrket af Qvinderne, beundret af Skuespillere, Hofmænd og Diplomater. Han fandt ingen Anledning til at lide, han med sit *dersom*, han som dog „lærer", at Verden endnu ligger i det Onde! Han fandt ingen Anledning til at lide, han med sit *dersom* — gjennem dette lange Liv, der har været samtidig med Verdens-Omvæltninger, fandt han ingen Leilighed til at lide, han med sit *dersom*, han fandt den ikke lige indtil det Sidste — end ikke da det gjaldt om, saa langt han formaaede at holde Forargelsen borte fra Kirken, ved at negte at vie*) Biskop Monrad.**)

---

*) [Monrad blev bispeviet af Biskop Mynster 2. Paaskedag 1849.]

**) [I Randen:] Ja saa længe det gjaldt om, selv i Besiddelse af Magten, da med „biskoppelig Bekymring" at forhindre en enkelt stakkels theologisk Candidats Ansættelse: ja da var Biskop M. tilrede, da var han Hersker, ja eller herskesyg. Men da Øieblikket kom, da der var Leilighed til at vise, at man er Hersker — og det viser man, christeligt, bedst, just naar man ligger under — da var Biskop M. føielig som en Avisskriver, til Tjeneste som En, der udleier Klæder.

Er dette „christelig Viisdom", hvad er saa verdslig Kløgt; er dette Christendom, hvad er saa Verdslighed; er dette Sandhed, hvad er saa Usandhed; er dette at tjene Gud, hvad er saa det at tjene sig selv; er dette at offre sig, hvad er saa det at see paa sit Eget; er dette at veilede, hvad er saa egentligen det at vildlede!

„Naaden" og „Loven".

Man har skudt „Naaden" ind paa et reent forkeert Sted, man bringer Naaden til at slaae af paa Lovens Fordring. Meningsløst og uchristeligt!

Nei! Fordringen er og bliver den samme uforandret, maaskee snarere skærpet under Naaden. Forskjellen er kun den: at under Loven er min Salighed knyttet til, betinget af Opfyldelsen af Lovens Fordring. Under Naaden er jeg fritagen for denne Bekymring, der i sit Maximum maatte bringe mig til Fortvivlelse, og [gjøre mig] ganske uduelig til at opfylde end det Mindste af Lovens Fordring — men Fordringen er den samme.

Lovens Fordring er det Strammende; og vistnok giver det at stramme, som naar man strammer en Buestræng, det giver Fart, men man kan ogsaa stramme en Buestræng saa den brister. Just det gjør Loven som saadan. Ikke Lovens Fordring er dog det Sprængende, nei, men det Tilføiede: Din Salighed afhænger af, at Du opfylder Fordringen. Dette kan intet Menneske udholde; just [jo] alvorligere han er, desto vissere er hans Fortvivlelse i samme Øieblik, og det bliver ham aldeles umuligt endog blot at begynde paa at opfylde Loven.

Saa kommer „Naaden". Den veed naturligviis godt Beskjed om, hvor Ulykken stikker. Den tager hiin Bekymring bort, hiint Paalæg til Opfyldelsen af Loven, som just gjorde Opfyldelsen umulig. Denne Bekymring borttager „Naaden", og siger: troe blot — saa er Saligheden Dig vis. Men saa ikke videre, saa ikke det mindste Afslag i H. t. Lovens Fordring, nu skal Du netop til at begynde at realisere den; men

der skal være Ro og Fred i Din Sjel, thi Din Salighed er Dig vis, naar Du blot troer.

Men som man i Alt har forkludret Christendommen ved at kluddre den ind i menneskelig Medlidenhed, saa ogsaa i Henseende til „Naaden". Det er dette rigtige Sludder-Mads-Begreb om „Naade", at vor Herre nu skulde være blevet et gammelt Skrog, der ikke tager det saa nøie. Nei, var vor Herre nogensinde at ligne ved en gammel Mand: snarest var han det i Jødedommen; thi selv forstod han meget godt Umuligheden af at faae Loven opfyldt. Men i Christendommen blev han som den unge Læremester, der tager det meget nøie: „nu vil jeg sandeligen have at det skal være Alvor, nu da jeg har givet Naadens Forskud." I Jødedommen sad Gud ligesom oppe i Himlene, saae, at Loven ikke blev opfyldt, skjendte og straffede, men lod dog saadan Sagen gaae hen. Da kom Christendommen, og Gud blev ligesom ung; han steg ned paa Jorden, blev selv Menneske, gik ind midt imellem Menneskene og sagde: „Loven vil jeg have opfyldt — her er Naaden, men nu skal det ogsaa være Alvor". Dersom jeg turde tale saaledes, kunde jeg fristes til at sige: det er som naar der i en Skole kommer en ny Lærer, der i een Henseende er uendelig mildere og dog i en anden Henseende ubøieligere med Hensyn til at drive Opgaven igjennem. Den gamle Lærer skjendte og straffede, var maaskee ogsaa for streng; men hvordan det nu var eller det ikke var, Opgaven løstes ikke. Da kom den nye Lærer. Hurtigt gjør han en uendelig Mildhedens Indrømmelse, saa hele Skolen bliver som gjenfødt og forynget — og saa, saa siger han: „see nu skal vi til at begynde", og Fordringen, Opgaven — ja den er den gamle.

Jeg kunde fristes til at fremstille det i et Billede, som naturligviis Intet oplyser, men dog maaskee kan vække. Tag en Klasse af voxne Disciple. Den gamle Lærer har i ældre Stiil behandlet dem som Drenge; han skjender og straffer, men det gaaer ikke fremad med Underviisningen. Da kommer den nye Lærer. Han gjør dem frie, han siger: „mine Herrer, mine Venner" o. s. v. — men Fordringen til Underviisningen,

nei, den slaaer han ikke af paa, de maae trække i Selerne ganske anderledes end under den gamle.

Det hele Begreb om en „christelig" Stat er egentligen en Selvmodsigelse, et Spilfægterie. Forsaavidt er det igjen en Misforstaaelse at den beskikker og lønner „Lærere" i Christendom. Jeg har vel Lov: til at lade mig lønne for at være Lærer i Christendom (en Arbeider er sin Løn værd), men saa skal der være nogle virkelige Christne, saaledes, at jeg ved at tage Løn tillige indestaaer for, at de ere Christne, at jeg qua Christen og Lærer tør modtage denne Løn. Men jeg skal ikke oppebære min Løn per et Tredie, der i Nødsfald bruger verdslig Magt for at skaffe mig mit Tilgodehavende, et Tredie, der i dybere Forstand giver det at være Christen en god Dag, og blot opretholder et Skin, at Alle ere Christne, saa Præsten, beskikket af Stats-Kirken, ankommer til en Menighed med Anviisning paa Gage, og nu er det ligegyldigt, om der maaskee i hele Menigheden ikke er en eneste Christen, om Ingen gaaer i Kirke o. s. v. — Præsten prædiker sin Tour og Staten sørger for at han faaer sine Indtægter.

Stat forholder sig til Kategorien: Slægt; Christendom til Kategorien: den Enkelte; alene derpaa kan man see, at de ere ueensartede.

I Forhold til alt Verdsligt, item Kunst, Videnskab o. s. v., der har jeg rigtigt med Staten at gjøre.

Man seer nu, hvor misforstaaet den Bestræbelse er af Geistligheden endog ligefrem at ville lønnes af Staten. Naar man ikke kan bibringe Menneskene saa megen Forestilling om Christendommens Vigtighed, at de villigen betale, saa skulde man hellere ikke tage deres Penge. Christendommen er for høibaaren til at protegeres af Staten. Om Individerne i en Stat sank saa dybt, at de ingen Sands havde for Kunst og Videnskab, og Staten saa sagde: ja, det kan ikke hjælpe, I skal betale dertil alligevel — vel, det er i sin Orden, og priseligt. Men Christendommen er aandelig ophøiet over Staten; for-

smaae Menneskene Christendommen, saa skal Straffen være, at de ikke faae Christendommen at høre.

Man forsøge engang at gjøre Alvor deraf, jeg troer det vilde lykkes. Naar det virkelig blev til Alvor, at Christendommens Forkyndelse forstummede, saa kom dens Tid nok igjen, istedetfor der nu opretholdes et Skin ved den hykelige Baspraken af Christendommen.

Da Gud jo dog selv har skabt og opholder denne Verden, skal man vel vogte sig for den asketiske Fanatisme, der ubenvidere hader og tilintetgjør den.

Nei, mildest christeligt kunde jeg fremstille Forholdet saaledes. Denne Verden er som Leg og Legetøi for Barnet. Faderen kan finde endog Legen skjøn og barnligt gaae ind i den; men dog fordrer han, at Barnet successive skal vænnes af derfra.

Saaledes med Opdragelsen til Guds Rige eller i Christendommen. Gud er ingen utaalmodig eller grusom Mand, der vil, ved at forraske Mennesket, netop skade ham. Nei, Gud er Taalmodighedens Gud.

Dog vil Gud, at Mennesket skal forstaae, at han skal bryde med dette Jordiske een Gang for alle saa dybt, at for Alvor Aanden bliver til. Og saa vil han fremdeles, at man saa smaat skal vænne sig fra.

Men ingen kjødelig Fanatisme, ak, thi der er just en Fanatisme som er kjødelig.

Du skal troe om Gud, at han er faderlig nok til barnligt at ville glæde sig med Dig, hvor Du i Din menneskelige Forestilling er glad. Men Du skal huske paa, at der skal stræbes, at der skal stræbes, for at Sindet kan ombannes fra det Jordiske.

Saaledes forstaaer jeg det; men jeg forstaaer tillige, at det hele Christenheden og jeg behøver, dog er, at Den traadte frem, der ret tilgavns, ved at være streng mod sig selv, vovede

at være streng mod os, for at vi baade kunde tilskyndes til at stræbe, og til at paaskjønne Indulgentsen.

Men mild er Gud. Det har jeg altid forstaaet. Mit eget Liv viser mig det; thi aldrig er det faldet mig ind at tage i Betænkning, naar jeg engang imellem ønsker at fornøie mig, da ligefrem at bede Gud, at han nu ogsaa vil hjælpe mig til og skjenke mig, at jeg ret maa fornøie mig — hvilket vilde være Nonsens, dersom Gud var en fanatisk Popants. Dog det forstaaer sig, jeg har rigtignok ogsaa, trods Nogen, en overordentlig Forestilling om, hvilke Baand Gud i ethvert Sekund har paa mig. De Fleste vilde maaskee aldeles tabe Livslysten dersom de endog blot efter den Maalestok, som jeg gjør det, skulde forstaae, hvorledes Gud hvert Sekund kunde sætte En over i en strengere Afdeling; og mig vilde det maaskee igjen gaae ligesom disse Fleste, naar jeg efter en endnu større Maalestok skulde forstaae det og efter en endnu større Maalestok bestandigt have det nærværende.

Det Udtryk „Forfatternes Forfatter“ som jeg selv engang kom til at bruge fordi det var uundgaaeligt, og som senere af Nogle blev adopteret: dette Udtryk er egentlig betegnende for det Mere jeg har end sædvanligt. Jeg er egentlig Forfatter for Forfattere; jeg forholder mig ikke ligefrem til et Publikum, nei, jeg gjør qua Forfatter andre produktive. Just deri stikker derfor igjen min Lidelse, saa længe dette ikke er forstaaet, thi saa længe bliver det mere end Almindelige hos mig et Minus istedetfor et Plus.

Latterligt er det forresten med Martensen. Tilsidst bliver det vel ved Hjælp af Middelmaadigheden saa: at han bliver classisk — jeg kunstlet. Tak! See saa engang efter, om hans Fremstilling i fjerneste Maade forholder sig til at gjøre Andre productive.

At det med et blankt og bart liberum arbitrium er en Chimaire sees allerbedst paa den Vanskelighed, den længe, længe fortsatte Stræben, der er fornøden for blot at aflægge en Vane, selv om man nok saa alvorligt har fattet Beslutningen; eller det sees, naar man betænker Anfægtelse, hvor Mennesket kæmper mod det Uvilkaarlige, i Dødsens Angest kæmper derimod, og først en Tidlang snarere fremkalder det end fjerner det just formedelst Angesten, indtil det saa først lidt efter lidt i en længe, længe fortsat Kamp lykkes ham at seire.

Luthers Lære er dog ikke blot en Tilbagevenden til det oprindelige Christendom, men en Modification af det Christelige. Han trækker eensidigt Paulus frem, og benytter mindre Evangelierne.

Og bedst modbeviser han da selv sin Bibeltheorie, han der forkaster Jacobi Brev, hvorfor? fordi det ikke hører til Kanon? Nei, det negter han ikke, men af en dogmatisk Grund, saa han altsaa selv har et høiere Udgangspunkt end Bibelen, hvilket vistnok ogsaa har været hans Mening, idet han kun for Striden med Paven ponerede Skriften, for at have et fast Punkt, og med den Indrømmelse, at ville lade sig overbevise, hvis de kunde overbevise ham af Skriften. Og det var rigtigt nok, thi det han vilde have bort, var just Traditionens Galimathias, som de vel skulde lade være at finde i Bibelen.

Curieust, at Luther saa idelig prædiker om, at man skal give Penge til Præster og Skolelærere. Saaledes endog i Prædiken over Evangeliet paa 26. Søndag efter Trinitatis, Matth. 25, Dommensdag, da Christus skal adskille Faarene fra Bukkene.

„Lad Dig nøies med min Naade, thi min Kraft fuldkommes i Skrøbelighed."

1) Det er jo næsten som et Valg: kunde Du ønske at være „stærk og fri", og saa udsat for den Fare at glemme mig? Og dertil maatte man da vel svare: nei. Selv om jeg lidende Smerten ønsker og beder, at Tornen maa tages bort: o, dersom det skulde betyde at jeg saa skulde glemme Gud, — nei, lad den saa blive! Vilde jeg, ved at Tornen borttages, komme til mindre levende at fornemme mit Samfund med Gud: lad den saa blive! Og derfor, idet jeg beder, at den maa borttages, saa er da dette min Mening, at saa Taknemligheden og Glæden maatte binde mig end stærkere til Gud. Men det veed Gud dog egentlig alene, hvad der binder bedst.

2) Betænk, at just denne Svaghed altsaa forøger Din Styrke, thi naar „Guds Kraft" „fuldkommes" i Skrøbelighed, saa er Du jo dog vel saaledes stærkere end i al egen Kraft, saa sandt Guds Kraft er den stærkere.

„Hvad I ikke have gjort mod den mindste af disse mine Brødre, have I heller ikke gjort mod mig." Der kunde maaskee ogsaa staae: havde I heller ikke gjort mod mig. Christus er den lidende Menneskehed, om han end tillige nærmere bestemmet er den just for sin Gudsfrygt lidende Menneskehed.

Her er Maalestokken. Dersom vi havde været samtidige med Christus, sige Menneskene, saa o. s. v. Christus svarer, hvad han vil svare paa Dommens Dag: have I da ikke været samtidige med Syge, Fattige, Forurettede, Lidende o. s. v.; og mod dem have I Intet gjort, hvilket dog var adskilligt lettere end at vise Kjerlighedsgjerninger mod mig, da jeg levede, jeg som udsatte Enhver for Fare, der vovede at ville tilhøre mig eller vedkjende sig mig.

Mens Luften er endnu saa fuld
Af Vintersneens Gyseluld.
(Brorson.)*)

Naar det en Dag ret er et hundsk Vinterveir, saa vil man ikke gjerne gaae ud — og nu naar et heelt saadant Liv ligger for En, og Spørgsmaalet er om at gaae ud deri!

Den Sætning, at Frygt for større Fare giver Mod til at vove sig i den mindre, ligger ogsaa til Grund for Anvendelsen af legemlig Straf. En Hest bliver sky — Kudsken slaaer nu til, og tvinger den fremad; den større Fare ligger bagved, derfor gaaer Hesten fremad — i Faren, som den blev sky for.

Opgjørelse med Hensyn til mit Skridt mod Corsaren.

A. Følgerne for Forholdene.

1) Det gjaldt om at splitte P. L. Møller og Goldschmidt ad; og at faae G. bort fra Corsaren — det er dog lykkedes.

2) Det lindrede dog for Mange af de Angrebne den forandrede Stilling det Hele fik derved, at jeg sprang deri, og just fra den Høide, at være udødeliggjort og lovpriset.

3) Der er i Henseende til Fremstillingen af det Religieuse, som skal frem, lagt til Rette ved at vække Opmærksomheden, og skal man have den menige Mand med sig, er det altid det Sikkreste, først at lade ham komme til at gjøre Uret, saa han bagefter selv kan see, at han har gjort Uret, thi den menige Mand er altid godmodig, og vindes sikkrest, naar han er fortrydende; man skal ikke stride med ham om Magten, men give ham Magten og saa faae ham til at misbruge den; det tilfredsstiller ham, at han dog fik Magten, og desto villigere er han til at fortryde Misbruget.

---

*) [Jfr. S. 32, 33 og 366.]

B. Følgerne for mig.

1) Den Tilfredsstillelse, at jeg blev mig selv og min Idee tro i ikke at gyse tilbage for nogen Consequents, men vove til det Yderste. Denne Tilfredsstillelse svarer igjen til min historiske Betydning; og det samme Skridt har forlænget mit Navns Fremtid meget betydeligt.*)

2) Da jeg opgav det at være æsthetisk Forfatter, og altsaa mistede dette Understøttende i Forhold til at sikkre indirecte Meddelelse: saa blev den dog nu igjen sikkret paa en anden Maade, ved nemlig at danne mig denne Modstand.

3) Havde jeg ikke gjort det Skridt var reent Dobbelt-Faren i Forhold til det Christelige undgaaet mig, saa jeg bestandigt kun var kommet til at opfatte det Christelige med Hensyn til Inderlighedens Vanskelighed.

4) Det er blevet min egen Opdragelse og Udvikling.

5) Jeg har som Forfatter faaet ligefrem en ny Stræng til paa mit Instrument, er blevet sat istand til at tage Toner, som jeg ellers aldrig havde drømt om.

6) Jeg har i strengere Forstand naaet „Virkelighed".

Al den Tale om at ønske, at have været samtidig med Christus, er ved nærmere Eftersyn endog formastelig; thi det er jo at indbilde sig selv, at man duede til at være Apostel. Og selv Apostlene faldt jo fra, og de maatte udrustes med overordentlige guddommelige Kræfter for at være o: for at kunne udholde at være samtidige med ham — det bedste Beviis, at Ingen kan ved sig selv udholde at være samtidig med ham.

Men De, der tale saaledes om Samtidigheden, vide ikke,

*) [I Randen:] Jeg havde slaaet an i Ironie: hvilken Satire da over mig, hvilken tilintetgjørende Dom, hvis jeg ikke af yderste Evne havde forhindret den Opfattelse: Corsaren er ogsaa saadan Ironie, de Tvende anerkjende hinanden, Corsaren udødeliggjør ham som Mesteren. Og, christeligt, hvilken Dom over mig, at jeg havde været samtidig med en saadan Demoralisation, og altsaa enten været dum nok til ikke at see den, eller feig nok til ikke at handle.

hvad de sige; det er det Sædvanlige, de tage Herligheden — og udelade Vanskeligheden. Det er Lefleri.

Og som jeg et andet Sted i en Journal har bemærket: Christi Liv har jo ogsaa en anden Betydning, det er Forsoningen. Var Christus blot Forbilledet, saa var det som en Grusomhed af Ham at drive Sagen saa høit; men Han maa døe — for at frelse Verden.

Saaledes vender dog Alt sig om i Forhold til mig. Hvor ofte har jeg ikke maattet høre, „at jeg havde ingen Sag" — og til syvende og sidst bliver jeg nok den Eneste, der i dybere Forstand kan siges at have havt en Sag. Men de Andre have egentlig aldrig havt en Sag, de gribe fat nu her og nu der, og altid tale de om, at det er en Sag. Just fordi jeg havde en Sag, og følte mig indviet, just derfor blev jeg taus; Tausheden er just Maalestokken for i hvilken Grad jeg har havt en Sag; men Tausheden (hvilken jo just er, fordi jeg har havt en Sag), den er det, der har gjort, at man har meent jeg ingen havde, fordi jeg ikke snakkede.

Epistelen paa første Søndag i Advent.

Det Hele er egentlig eet Billede: at staae op — og klæde sig paa (ifører sig Christum).

Livet sammenlignes med en Dag; man vaagner (Natten er forbi — Dagen er kommet). Saa staaer man op, klæder sig paa (ifører sig Christum).

At iføre [sig] Christum er saa deels m. H. t. Forsoningen, at tilegne sig hans Fortjeneste (i Parabelen om Kongen som gjorde sin Søns Bryllup, at der var En, som ikke var iført Bryllups-Klædningen), deels at eftertragte at ligne ham, fordi han er Forbilledet og Exemplet. Dette er et substantielt Udtryk i Retning af Inderliggjørelse. Ligesom det Udtryk, han bruger om sin Lære, at den er Spise, er det stærkeste Udtryk for Tilegnelsen, saaledes er det at iføre sig Christum det stærkeste

Udtryk for at Efterligningen skal være efter den størst mulige Maalestok; der siges [ikke] om Christus: ham skal Du stræbe at efterligne (naar der tales saaledes, ligger deri indirecte, at de To dog væsentligen blive ulige), nei Du skal iføre Dig ham, iføre Dig ham — som naar En gaaer i laante Klæder (dette er satisfactio vicaria), iføre Dig ham — som naar En aldeles skuffende ligner en Anden, ikke blot stræber at efterligne ham, men gjengiver ham. Christus giver Dig sin Klædning (satisfactio) og fordrer nu, at Du skal gjengive ham.

[. . . . .]

Christi Indtog i Jerusalem christeligt betragtet.

Som han sagde om hiin Qvinde, der salvede ham: hun gjorde dette til min Begravelse (thi Døden havde han altid for Øie, han var jo kommet til Verden for at døe, hans hele Liv sigtede til det at døe), saaledes hører ogsaa Indtoget med for at fremskynde Katastrophen. Men ligesom de Tilstedeværende vistnok forstode hiin Qvinde anderledes, og da mindst tænkte paa Begravelse — saaledes forstode Disciplene og Folket endnu mindre Christus ved Indtoget. De tænkte: nu kommer det — Han vidste: nu er min Undergang beredet.

Denne Eensomhed hører væsentlig med til Christi Lidelse som Sjelslidelse, denne eensomme Viden, der forstaaer alle Tegn paa en modsat Maade. Forgjeves taler han til Disciplene, siger dem det forud, det hjælper ikke. Om han forud havde sagt dem, at just Indtoget hørte med til at fremskynde Undergangen: ja, de havde maaskee forstaaet ham, saa længe han talte. Men naar han saa satte det over i Handling — og de nu hørte Folkets Jubel: saa vilde det strax vende sig om for dem, og de vilde mene: nu seirer han. Kun Christus forstaaer Jubelen som Undergangs-Tegnet.

Men hvad kan det hjælpe at forklare Sligt for den Slægt, jeg lever med? Maaskee lærer man at ramse det —

og forstaaer det dog ikke. For at forstaae det, maa man være dybt indviet i Lidelser og en stille Mand, stille, ak ja stille ved længst at have forstaaet, at Pjat og Daarskab og Travlhed uendelig har Overmagten.

Man maa dog have levet paa en langt eenfoldigere Maade, den Gang man troede, at Gud i Drømme viste En sin Villie. Selv i diætetisk Henseende maa man have levet langt eenfoldigere. Et idyllisk Hyrdeliv, og tildeels levende af Planteføde — saa bliver det en Mulighed. Man tænke sig Livet i de store Stæder og Levemaaden: hvad Under saa, at man tilskriver Djævelen eller Dæmoner Drømmene. — Forøvrigt hænger vor Tids ringe Forestilling om Drømme ogsaa sammen med den Spiritualisme, der bestandigt trænger paa Bevidsthed, medens hiin eenfoldigere Tid fromt troede, at det ubevidste Liv i Mennesket var baade det Overveiende og det Dybeste.

„En polemisk Komedie", som nu er udkommet, er vistnok af Heiberg*). Just Polemikens Quasi-Styrke er Beviset derfor. Heiberg har altid leflet med Publikum; han lader som han slaaer og slaaer ikke endda; han tordner med Publikum og viser at det er slet — og naar saa Publikum siger: bravo, saa er han glad. Dette Forhold er meget demoraliserende; idet han skal til at slaae, coquetterer han egentlig med Publikum, om det nu synes om, at der bliver slaaet saaledes. Heiberg har ikke blot demoraliseret Publikum ved at smigre det (baade Vaudevillen, og den Theorie han udviklede i Bogen om Vaudevillen, at Publikum er Instantsen), men endnu værre demoraliseret det just derved, at han har villet reformere det, uden dog at have ethisk Kraft til at kunne undvære det, hvilket er

*) [„Hundrede Aar. Polemisk Komedie af Henr. Hertz", udkom anonymt 1849.]

conditio sine qua non, for i Sandhed at slaae til. Deraf er Følgen blevet at just det at reformere er blevet en Leg, et Leflerie. Men dette er det Allerfarligste, — det er ligesom naar en Bodspræbikant er en Komediant, der gjør styrtende furore og bravour hos det Publikum — han afstraffer.

.... I sin Tid holdt Berlingske Tidende ud et halvt Aar eller et Fjerdingaar igjennem at levere en Feuilleton efter Svensk, hvor Personen forekom under Navn af den gale Magister eller den gale Præst. Og hvor Mangen var det ikke Tilfældet med, at Idee-Associationen ledtes hen paa mig. (Det var „en Nat ved Bullar-Søen").*)

Et Exempel paa hvorledes man ikke skal prædike, ja hvorledes man saa langt hellere maa tie, og blot oplæse Skriftens Ord.

Om den selvvalgte Text: lad de Døde begrave deres Døde, prædiker Martensen. Og hvad gjør han saa? Bupti gaaer han ud i en Betragtning af, at der har været hele Tider og Slægter, om hvilke det gjaldt, at de blot begravede deres Døde, aandelig forstaaet.

Jo, jeg takker. Hele Slægter, Tider, Millioner, Millioner — ypperlige Adspredelse! Hvor bliver saa jeg, den Enkelte, med min Smule Handlen; det bliver omtrent lige fedt, hvad jeg gjør eller ikke.

Luther er dog egentlig ikke klar

hverken betræffende Læren om det Frivillige. Saaledes i Prædikenen over Epistelen paa 1ste Søndag efter Hellig-Tre-Konger (Rom. 12) kommer han dog ind bestemt paa Askesen**).

*) [Jfr. S. 129 og 142.]

**) [I Randen:] Angaaende Askese er det i mine Tanker ypperligt sagt af Schleiermacher i en (Nr. 2) af hans Reden über die Religion: ethvert dybere Menneske har sin Askese.

Ei heller er Luther ganske klar m. H. t. en anden Side af det Frivillige. De lumske Orthodoxe afskaffe det, som bekjendt, ganske af Frygt for at friste Gud. Men ogsaa Luther ivrer stundom imod det Frivillige; saa prædiker han, hvorledes Enhver skal lyde Øvrighed o. s. v. o. s. v. Men nu han selv! Var det da ikke frivilligt at han udsatte sig for den visse Fare ved at optræde mod Paven: det var jo ikke Paven, der angreb Luther, det var Luther, der angreb Paven.

Eller hvad mon Luther vilde dømme om den Theorie, som Peter har lavet for at besmykke Klynkeriet: man skal vidne for det Gode, men ikke mod det Onde. Og efter den skal jeg da dømmes. Altsaa naar det Onde er saa kløgtigt at ignorere al Ens Vidnen om det Gode, maaskee endog saa frækt, at tage sig det til Indtægt, prisende det: saa skulde man ikke vove at vidne mod det Onde, uden at friste Gud. I saa Fald er noget nær hver een eneste af Kirkens Martyrer at dømme som skyldig i at have fristet Gud. Og snarere er det nok at friste Gud, at lave saadanne Theorier, der skjule Ens Mangel paa Mod og Tro og Tillid. Er det ikke ogsaa, saa vist som det er at friste Gud at styrte dumdristigt frem, er det ikke ogsaa lige saa vist at friste Gud, at skulke fra, at blive hjemme, hvor han ventede, at man havde givet Møde, er det ikke at friste hans Taalmodighed. Tag et Billede. Blev Napoleon mere vred, naar en General for egen Regning vovede, end naar en General udeblev forsigtigt — ja eller uforsigtigt og uforsvarligt. Pusillanimitetens største Dyb bliver tilsidst: at sove — for ikke at synde, eller friste Gud.

Men tilbage til Luther. Luther har handlet rigtigt, men hans Prædiken er ikke altid klar eller i Overeensstemmelse med hans Liv, det vil da her sige det Sjeldnere: hans Liv er bedre.

Sagen er: man skal erkjende, at der i sidste Forhold ingen Theorie er. Som Kongen var Loven og Lovens Ende, saa er vor Herre selv tilsidst al Theorie. Raadfør Du, den Enkelte, Dig med ham: see det er Theorien.

Verdens Formationer.

Mere og mere oekonomisk bliver Styrelsen, mindre og mindre skal der ødsles. I Oldtiden levede kun en Enkelt, Mængden, de Tusinde ødslede paa ham. Saa kom Repræsentationens Idee. De, der egentligen levede, var igjen kun Enkelte, men Mængden anskuede sig dog i dem, participerede dog i deres Liv. Den sidste Formation er: den Enkelte, saaledes forstaaet, at den Enkelte ikke er i Modsætning til Mængde, men ligeligt hver en Enkelt.

Men mere og mere anstrenget bliver ogsaa Opgaven for Missionairerne, der skulle forberede Dette. Fordum var Læreren en Enkelt; men han havde saa Disciple. Deri laae for det Menneskelige i ham noget Trøsteligt; han havde en Slags menneskelig Sandsynlighed, at al hans Stræben dog ikke sporløst skulde forsvinde, thi han havde jo Disciple, han bredte sig saaledes i Endeligheden, og Læreren havde ogsaa Leilighed til at gjøre sig det mageligt ved Hjælp af at have Disciple, havde Lindring ved Hjælp af den relative Maalestok.

Men naar den sidste Formation begynder, bliver Læreren den Enkelte, der ingen Disciple vil eller tør have. Og hvilken frygtelig Anstrengelse, hvor er det muligt at undgaae Svimmelhed! Midt i denne Hvirvel af Millioner, hvor Alt ellers er Sammenhold og Partier: der staaer en saadan Enkelt aldeles hjælpeløs; han gjør sig selv hjælpeløs, thi han vil ikke have Disciple. Hvor let da for Tidens Bølge at gaae over ham og udslette al hans Stræben som et Intet! Hvilken Tro for at holde dette Liv ud Dag fra Dag, hvilken Tro, for at troe, at det at hans Liv er bemærket af Gud, at det er nok. Og hvorledes ødsles ikke en Saadan i Guds Tjeneste! Men jo mere der ødsles i Forhold til Læreren, desto mere Oekonomie i Forhold til Slægten. Fordum sparedes der paa Læreren, og ruttedes med Mængden, nu ruttes der med Læreren, just fordi der skal opdrages i Kategorien: den Enkelte.

R. Nielsen. Mit Forhold til ham.

. . . . Forstaae mig gjør han vel egentlig ikke; men respektabel er altid den Iver, hvormed han har sat sig ind i mine Skrifter, og min Tro er, at jeg vil faae Glæde af ham, skjøndt han hidtil egentlig har sinket mig, og jeg har anvendt meget paa ham, som et Øieblik næsten saae ud som værre end tabt.

. . . . Han har egentlig bedraget sig selv. Thi han tog sig ikke iagt for, at Omgivelsen naturligviis vilde faae travlt med at tvinge ham ind i Charakteer af Discipel, og selv har han bragt sig i den Forlegenhed, at det maa see ud som havde han villet gaae udenom og spille Selvstændig. Havde han gjort Skridtet eenfoldigt, havde han staaet langt sikkrere og renere.

. . . . Det der beskæftiger mig er at jeg handler efter den største Maalestok redeligt mod ham.*)

. . . . Den Plads der var forbeholdt ham, var ogsaa i høi Grad holdt i Priis, den nemlig, at være den Anmelder, som jeg anerkjendte for tilforladelig, hvorfor jeg just hidtil med store Opoffrelser havde vraget. Og hans Stilling var ubetinget blevet betydningsfuld; thi just ved Forholdet til mig, ved personlig Omgang med mig, har han faaet og vilde han end yderligere have faaet Vüer, der vilde have gjort Anmeldelsen til noget langt Mere end en almindelig Anmeldelse.

---

*) [I Randen:] Egentligen er R. N. ikke oprindeligen udviklet ved Læsning af mine Skrifter; det var først ved Hjælp af min personlige Paavirkning — og saa ved Studiet. Men dette har han aldrig fundet Leilighed til at udtrykke. Selv har han mere end een Gang tilstaaet mig, at det Eneste, han frygtede, var at slippe mig forbi. Jeg har i Anledning af den store Bog alvorligt foreholdt ham det Usande i, at han privat tilstod Alt, men offentligen fortiede Sandheden. — Dette m. H. t., at det nu næsten kunde synes Nogen, som var det mig, der lod R. N. i Stikken, istedetfor at det er hans egen Kløgt, der straffer sig selv. Men han kan jo indhente det Forspildte. Havde han oprindeligt været redeligere og eenfoldigere, havde han undgaaet alt Vrøvlet med at være Schüller.

. . . . Men opgivet ham har jeg ingenlunde. Det, at jeg tier, er ogsaa det bedste Beviis for, at jeg idetmindste seer den Sag an. Hvor taabeligt da med disse Folk, som faae travlt for at stille mig af med en Tilhænger, ret som kunde jeg det ikke selv.

Det er ypperligt med Folk her hjemme; de kan strax see, om Noget er af mig eller af en Schüler. Saaledes da Prof. Nielsens Navn stod paa hans Bog kunde de strax see, at det var af en Schüler. Og da jeg saa samtidigt lod udgaae: H. H. — saa saae Alle at det var Efterligning.

Nei, at Nielsen var Efterligning, det kunde jeg endda nok selv have seet; men Folk i Almindelighed ere ikke saa udviklede.

Som Mennesker, der ikke have megen Idealitet, ikke kan forstaae et Indfald, en Vittighed, en Anekdote o. s. v. uden at faae at vide, „hvem det er der er meent" (Navnet): saaledes gaaer det med Mennesker, der ikke have megen Idealitet i Forhold til at arbeide. De formaae ikke at forvandle sig i Taushed og ved Idealitets-Arbeiden til intensive Punkter; saasnart de blot faae en løs Tanke, skal den strax meddeles disse virkelige Mennesker, Den og Den (Navnet), eller de skal strax angribe Den og Den (Navnet — udvortes Virkelighed). Saa bliver der da Sensation, lidt Op- og Sammenløb, Allarm i Leiren, Spektakel — det seer ud som frembragte de en ganske anden Virkning end de intensive Punkter og hvorfor? fordi de bruge svagere Midler. Det intensiveste Middel seer i „Øieblikket" altid ud som udrettede det slet Intet, bevægede Intet; og derimod det svageste Middel ɔ: det mindst intensive, det som mest er beslægtet med selve Øieblikket, det bevæger mest, just fordi det i dybeste Forstand slet ikke bevæger. Det er nemlig ikke et Punkt extra, hvilket dog er dialektisk nødvendigt til i Sandhed at bevæge, det er Røret i selve det Øieblikkelige. Det har slet ingen Heterogenitet; Enhver kan strax gaae ind

derpaa eller dog strax forstaae det, og saa nævnes der Navn,
Navne paa Tilhængerne, og Navne paa de Angrebne o. s. v.
Og saa gaaer Historiens Bølge i næste Øieblik over det
denne Bevægelse, og den er som glemt. Men i næste Øieblik
staaer den intensive Bevægelse forklaret op.

3die Søndag i Advent (Matth. XI, 2—10).

Her er en egen Art Dialektik, Qvalitets-Dialektik. Man skulde nærmest tænke sig det saaledes: Forgængeren (Joh. d. Døber) bekræfter Christus at være den Forventede. Men dette er, dialektisk, et respektstridigt Forhold; thi til at bekræfte maa man selv være det Høiere. Derfor er det Johannes den Døber, der sender Disciplene til Christus at spørge ham, om han er den Forventede — og saa er det Christus, der efter at have svaret Disciplene, derpaa ender med at bekræfte Joh. d. Døber, at han ganske rigtigt er Forløberen; det er ikke Christus, der støtter sig ved Forgængerens Autoritet (hvilket ogsaa er en Paralogisme), nei det er ham, der drager Forgængeren ind i sin Autoritet og i Kraft af sin Autoritet bekræfter ham at være den rette Forgænger. Nu først staaer egentlig Forgængerens Ord til Troende, at Christus er den Forventede, nu, da Christus har bekræftet, at Forgængeren virkelig er Forgængeren.

Dette synes en Cirkel, men er saa langt derfra som muligt, det er den eneste Consequents indenfor Autoritets-Dialektik.

Ogsaa et Menneske kan opleve en Slags Analogie til Christi Situation for Pilatus. Der bydes ham maaskee en Anerkjendelse, som Folket synes allerede er noget Overordentligt; og dog maa han Sandheden tro sige: nei, den vil jeg ikke modtage, den er usand; jeg skylder Gud og Sandheden at fordre mere. Saa blive de forbittrede — og nu maa han tage det omvendte Udtryk for Anerkjendelse, at lide.

[. . . . .]

4de Søndag i Advent.

Man har ingen Forbindelse meent at kunne finde mellem Evangelium og Epistel. Den er der dog, naar man tænker paa, hvad Joh. den Døber ogsaa siger om sig selv: Den, som har Bruden, er Brudgommen; men Brudgommens Ven glæder sig ved at høre Brudgommens Stemme; denne min Glæde er fuldkommen. Saaledes blev her et Thema muligt: den fuldkomne Glæde: og dette vilde ganske svare til Epistelen.

Og til Epistelen [Phil. 4, 4—7] kunde Themaet blive:

Den fuldkomne Glæde, Glæden i Herren.

1) Forsonlighedens Glæde med Sagtmodighed (v. 5). Den skjønneste Glæde.

2) Sorgløshedens Glæde (v. 6) i Bønnen (v. 6). Den saligste Glæde.

3) Den Glæde, som er Guds Fred. Den er den fuldkomneste Glæde*): a) den overgaaer al Forstand, saa ubeskrivelig er den; b) den bevarer Hjerterne og Tankerne i Christo Jesu, saa forskjellig fra al anden Glæde, hvilken vi maa passe paa, at vi ikke miste Den, istedetfor at denne Glæde passer paa os, bevarer os; hvilken Tilforladelighed!

[. . . . .]

Nu har man da faaet skrækkeligt travlt med, at jeg vil danne en Skole. Det skal saa være en Indvending mod mig. Men hvorledes behandlede man mig tidligere? At det var en næsten overmenneskelig Idealitet, tog man forfængeligt, regnede paa at faae mig forvexlet med Særhed, som aldeles stod udenfor, medens man saa profiterede ved at laane af mig.

---

*) [I Randen:] den tilforladeligste Glæde.

.... Dersom jeg døde nu, vilde Virkningen af mit Liv blive overordentlig; Meget af Det, som jeg endog blot løst har henkastet i Journalerne, vilde blive af stor Betydning og Indflydelse; thi nu havde man forsonet sig med mig, og kunde indrømme mig hvad der var og er min Ret.

Dersom jeg blot nu havde legemlige Kræfter, blot en lille Smule: saa kunde der gjøres Adskilligt. Det er tungt og veemodigt, at Meget, som udenvidere bliver forklaret for Stolthed o. D., ganske simpelt er Mangel paa legemlige Kræfter. Jeg er saa svag, at jeg, selv næsten i Forhold til det Ubetydeligste, maa bruge Aands-Kræfter.

I Anledning af H. H.

Hvorledes man end tænker sig Eenfold efter (paa den anden Side af) Reflexion: aldrig bliver det ganske som den umiddelbare Eenfold, det vil just være kjendeligt paa at en Reflexions-Viden bestandigt er med, men som holdes ethisk nede.

Dette er Forskjellen mellem Umiddelbarhedens og Reflexionens Martyr; den umiddelbare Martyr kan derfor ikke faae de egentlig sympathetiske Collisioner.

Det er let nok at lade som naar man saa havde gjennemtænkt Reflexionen, saa kom den eenfoldige Beslutning frem ganske som en Umiddelbars eenfoldige Beslutning, aldrig efterstræbt af nogen Reflexion. Det tager sig saa herligt ud, men det er af samme Sort Vaas som alt det Hegelske, om at virke og saa kommer man til Visheb o. s. v. — saadan Tale føre kun de, som aldrig have forsøgt Noget, just de, som ere længst borte fra at forsøge det for Alvor.

[................]

Paa min Forfatter-Virksomhed kunde jeg anvende det Ord af Johannes den Døber: jeg er en Stemme. For at forhindre Forvexlingen, at jeg selv skulde blive antaget for det Overordentlige, tager jeg bestandigt mig selv tilbage: og Stemmen ɔ: Det jeg siger bliver tilbage. Dog tager jeg mig bestandigt blot saaledes tilbage, at jeg jo vedkjender mig at stræbe. Saaledes er jeg som en Stemme, men har bestandigt een Tilhører mere end Talere i Almindelighed have: mig selv.

Thomas a Kempis (4de Bog, Kap. 6) citerer Ezechiel 33, 16 saaledes: ingen af hans Synder skal komme ham ihu. I Almindelighed læses der anderledes: ingen af hans Synder skal huskes ham. Det var mærkeligt, om den første Oversættelse er rigtig; thi det er jo et langt stærkere Udtryk for Syndernes Forladelse.

1ste Juledag.

Idag, er Eder en Frelser født — og dog var det Nat, da han blev født.

Det er et evigt Billede: Nat maa det være — og Dag bliver det midt i Natten, naar Frelseren fødes.

Idag, det er en evig Tids Angivelse, ligesom naar Gud siger: idag, og ligesom de Bøger der udkomme „i dette Aar". Det gjentages fra Slægt til Slægt, for hver Enkelt i disse Millioner — og hver Gang En i Sandhed bliver Christen hedder det: idag er Dig en Frelser født.

Et Forslag til at gjøre Ende paa alt det Brøvl, om hvorledes man kommmer ind i Christendommen.

I Forhold til al existentiel Erkjenden gjælder det egentlig hovedsagelig om, at faae Situationen tilveiebragt. Det er det, man reent har glemt, og derfor kan man ikke faae Indtryk af Christendom.

Altsaa jeg tænker mig et Menneske, som indtil videre ikke har noget Indtryk af Christendommen, eller er dybere greben af Følelsen af sin Synd, men lever saadan hen i den magelige Forestilling, at han nok bliver salig.

Lad ham saa tage og læse det N. T. Dette kan Ingen negte, at den Dydslære, der her er fremstillet, er saaledes at den i Phantasie bevæger ethvert Menneske.

Nu vel, saa lad ham begynde der. Han gjør da Alvor af at ville realisere det Christelige; indtil videre, siger han, er det ham ligegyldigt, om Christus har været til eller ikke, hvem det N. T. er skrevet af o. s. v.

Altsaa han gjør Alvor deraf. Men see, idet han gjør Alvor deraf, vil hans Liv i christelig Stiil collidere med Verden, han vil blive udskjeldt for en Egoist, just hvor han handler uegennyttigst o. s. v.

Nu kniber det, nu kan han ikke holde sig ene — nu maa han have religieus Hjælp. For at holde sig mod Omverdenen maa han have religieus Hjælp. Men ikke blot dette, han maa nu ogsaa have den for at holde sig mod sig selv. Thi just fordi Verden klemmer saa stærkt paa ham, maa han, for at holde sig ved sig selv mod den, i ethvert Øieblik være ganske sikker paa, at Feilen da ikke ligger hos ham, at han da fuldkomment realiserer det Gode.

See nu er Sagen i fuld Gang, nu behøver han Naaden, nu behøver han Christus.

Saaledes er det Christelige. Lad En blot for Alvor begynde paa at ville realisere det, saa skal han snart lære at behøve Christus. Lad ham bogstavelig give hele sin Formue til de Fattige, bogstavelig elske Næsten o. s. v., saa skal han snart lære at behøve Christus. Det Christelige er en Habit, som ved første Øiekast og for Phantasien seer indbydende nok ud: men saasnart man virkelig tager den paa — saa maa man have Christus til Hjælp for at kunne leve i den.

Dette synes mig er yderst simpelt. Men denne Side af Christendommen har man reent afskaffet. Og dog er denne Side antydet i Christi Ord: om Nogen vil gjøre hvad jeg siger,

han skal erfare o. s. v.; han skal erfare, ja det er næsten ironisk, han skal først erfare, at han behøver Christus til Hjælp.

Om H. H.

Peter finder det inconseqvent: at naar man siger „kun Den, der tier, bliver Martyr", at man saa siger dette. Ganske rigtigt; aber, det er just skeet, forbi jeg vilde svinge af der. See min kjære Peter, her er en Conseqvents, som Du ikke er opmærksom paa.

Imidlertid er der jo ogsaa i Bogen selv alligevel gjort et Martyrium muligt, nemlig: det at blive slaaet ihjel forbi man har forsvaret den Sætning, at et Menneske ikke har Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden, da nemlig Samtiden vel vilde ansee dette for en uhyre Hovmod.

Og endeligen var og er det min Mening, at til et saadant Skridt som det at blive slaaet ihjel for Sandheden, hører dog ogsaa, at man hjælper Samtiden til at blive behørig medskyldig, at man udspiller en Invit, saa den kan komme til at tage Partie; thi ellers bliver Ansvaret for stort.

Alt Dette og meget Mere findes forresten optegnet i Journalen fra den Tid, da jeg udgav H. H.

Men Sligt kan man jo ikke oplyse, uden at forraade det hemmelighedsfulde Maskinerie; derimod seer jeg, at Peter dog ikke er nogen synderlig opfindsom Combinateur.

[. . . . .]

Mens Luften er endnu saa fuld
Af Vintersneens Gysekuld,
Hvi lukker Du da Vinduet op?

Brorson.*)

---

*) Cfr. Journal NB.[13] [S. 366, — og tillige S. 32, 33, 366 og 504.]

Men det at „lukke Vinduet op", det er et Billede paa Utaalmodighed; den Taalmodige sidder ikke ved Vinduet, han har altid Beskæftigelse nok, eller sidder han ved Vinduet, saa passer han sit Arbeide og seer ikke ud af Vinduet. Det er allerede Utaalmodighed at stjæle sig til engang imellem at stirre ud af Vinduet; og den Utaalmodige, hun glemmer Arbeidet for at see ud af Vinduet, derpaa lægger hun Arbeidet reent til Side for at see ud af Vinduet, endelig lukker hun endog Vinduet op. Og hvad vil det sige ikke at lukke Vinduet op, hvad den Taalmodige ikke gjør? det vil sige, at være indadvendt, hvad den Taalmodige er, medens den U-Taalmodige er udadvendt. Den Taalmodige hviler stille i sig selv medens Tiden gaaer; den Utaalmodige finder ikke Hvile i Dybet, derfor hænger hans Sjel ved Øiet, der jo ogsaa er som et Vindue, gjennem hvilket han stirrer ud.

I „Kirken", hvor Orgelet gjør Musik stundom endog med Bistand af Basuner, er dog egentlig ikke Stedet til at forkynde Christendommen — nei, i Virkeligheden, naar Forhaanelsen gjør Musik, da er man, christelig forstaaet, rigtigt understøttet af Accompagnement — hvis man saa kan prædike.

I Christen-Forfølgelsens Tid øvedes jo ogsaa denne Grusomhed, at man smurte Martyrerne ind med Beg o. D., antændte dem som Fakler og lod dem saaledes lyse ved Festligheder: i Grunden er det Samme stadigt gjentaget i Christenheden, især de ublodige Martyrer, de have langsomt maattet forbrænde — og denne deres Lidelse har saa dog været Lyset i Kirken.

I Anledning af Stilling.*)

. . . . „Saaledes gjør jeg mig en Glæde af at betragte Dem, ikke som en Tilhænger af mig men som en erklæret Til-

*) [Om Mag. P. M. Stilling jfr. „Af S. K.s E. P., 1844—46", S. 787.]

hænger af en Forklaret, Deres Hustrue. Og saaledes forstaaet — lad mig sige Dem det — er De en Mulighed; det veed jeg at vurdere, ingen Kjender af Ædelstene har et skarpere Blik for Straalebrydningerne end jeg for den existentielle Muligheds ædle Kostbarhed. Ved i from Indvielse ganske at tilhøre en Afdød er man temmelig sikkret mod at spilde sin Tid paa Ubetydeligheder eller at narre Livet hen i „alvorlig" Forfængelighed. Ens Kraft — og man vil faae Kræfter, flere og flere Kræfter, ædlere og ædlere Kræfter — Ens Kraft vil i „Hjertets Oprigtighed" rette sig mod Eet. Ens Liv vil blive betydningsfuldt for En selv, vil faae dybere og dybere Betydning for Andre. Og naar saa dette Liv er fuldendt, der inderligt tilfredsstillede En — thi det var jo dog et Samliv med den Afdøde — saa hedder det i Afskedens Øieblik fra dette Liv: „jeg ønsker ikke at erindres; dette Livs Betydning er et Minde om den Afdøde, hvem Eftertiden taknemlig skal mindes for hvad jeg har udrettet." Saaledes hedder det i Afskedens Øieblik fra dette Liv; og der er neppe Tid til at faae det sagt, thi Afskedens Øieblik er jo ogsaa Mødets Øieblik med Den, fra hvem man væsentligen aldrig var skilt, eller aldrig var væsentligen skilt."

— Saaledes havde jeg et Øieblik tænkt paa at skrive ham til i Anledning af det Exemplar han har sendt mig af den lille Bog mod Martensen*). Hans Liv er lagt ham saaledes an, at han kan blive en religieus Existents af ualmindeligere Art. Men Alt beroer paa, hvor dybt han er saaret ved Tabet af hans Kone, og hvor dybt han ethisk overtager Saaret. Er dette ikke i sin Orden, saa vilde en saadan Replik blot blive et Incitament, der frister Phantasien; og er det Tilfældet, behøves intet Incitament. Men han interesserer mig, fordi jeg veed at vurdere hans Existents-Forhold.

---

*) [„Om den indbildte Forsoning af Tro og — Viden med særligt Hensyn til Professor Martensens „christelige Dogmatik", kritisk-polemisk Afhandling". 1850 (ɔ: 1849).]

. . . . Eller naar Hans Eminentse med en malerisk Armbevægelse lægger Haanden paa Brystet, paa det Sted, hvor Ordensstjernen funkler — dog maaskee er det just for at skjule denne sin Blusel — og rørt forsikkrer: „om end Alle forlode Christum, om Christendommen forsvandt af Verden, jeg vilde dog" . . .: ja, hvad enten det nu er for at argumentere fra Ordensstjernen eller det er for at skjule den, han lægger Haanden paa Brystet, mig overbeviser han ikke; thi Det, et Øieblik med Haanden at skjule Stjernen, det er dog for Lidt, jeg maatte fordre at see lige den modsatte Virkelighed, Forhaanelsens Mærker, for blot nogenlunde at fidere paa en saadan Forsikkring af en Taler.

Det er ogsaa en Form under hvilken Menneskene ofte bedrage sig selv: i privat Samtale og Omgang sige de om Den og Den: det er et slet Menneske, eller hans Liv er skadeligt for det Godes, for Christendommens Sag, — men offentligen yttre de Intet, og nu beregne de sig det paa en Maade som en Mildhed af dem, en Skaansomhed. Jo jeg takker; at gjøre det offentligt det vilde være besværligt, Uleilighed, maaskee Fare. Hvilken dobbelt Svig!

Jeg har gjort mig det til Princip: ikke at spilde min Tid paa privat at gaae at tale om at En er en Slyngel o. D. Anseer jeg ham derfor og Sagen at være vigtig, saa gjør jeg det offentligt. Men at gaae saadan og vrøvle privat er mig for Lidt og er mig modbydeligt.

Da jeg stod ene, og anvendte mere end min halve Kraft for at staae ene, da benyttede man sig frækt deraf, og skjøndt man saa smaat dog anede at det just var Idealitet, gjorde man det til den populaire Indvending: ja det er ikke Noget, det er blot en Enkelt. Nu vender man Forholdet om, og gjør det Første gjældende mod mig; nu hedder det, jeg skal have faaet Tilhængere o. D. Og dog gjør man en egen indirecte

Tilstaaelse sig betræffende; thi man tilstaaer i Grunden, at nu nødsages man til at tage mig med, nu kan man ikke evitere Trykket, som den Gang man frækt forvandlede min Idealitet til Særhed, hvad man nu paastaaer var det Høieste, medens man dog gjorde Alt for at ignorere mig. Men var det det Høieste, burde man jo have berømmet det o. s. v., istedetfor at ignorere det.

Det er ganske vist, at jo mere Noget gjøres kostbart, desto mere vurderes det af Menneskene; hvis det kostede Penge at gaae i Kirke, saa gik Flere i Kirke o. s. v. Saa kunde en Forstandighed mene at tjene Christendommen ved at udføre eller indføre dette. Men her er en anden Vanskelighed: saaledes vil det Guddommelige ikke understøttes. Det er just det Guddommeliges uendelige Fornemhed, at det vil ødsles, uden at understøttes af Sandsebedrag — dog naturligviis uendeligt vidende, at det er det Guddommelige, og veemodigt vidende, hvor lidet det just derfor agtes; men aldrig var det muligt, at det Guddommelige vilde hjælpes ved et Sandsebedrag.

[. . . . .]

Det er dog skjønt og det Eviges Magt i dette ene Ord af Luther over Epistelen af Philip. 2: Christus fornedrede sig selv — ikke: han blev fornedret. O, uendelige Ophøiethed, om hvilken det med kategorisk Nødvendighed gjælder: der var i Himlen, paa Jorden, i Afgrunden, Ingen, som kunde fornedre ham — Han fornedrede sig selv.

Deri ligger da Christi uendeligt qvalitative Forskjel fra ethvert Menneske: at han ved enhver Fornedrelse, han lider, ubetinget selv maa give Samtykket, approbere, at han vil underkaste sig denne Fornedrelse. Dette er den uendelige Ophøiethed over Lidelsen, men tillige den qvalitativt uendeligt intensivere Lidelse.

Ogsaa saaledes vil det vise sig at man, ved blot no
lunde at tage det Ord efter Ordet: „søger først Guds Rige
et Øieblik er praktiseret ligesom udenfor Virkeligheden.
Andre gribe til i denne uhyre Krydsen og bruge om ikke u
saa dog melerede Midler, og nu gaaer det i en Fart — i
lertid staaer et saadant stakkels Menneske og tør kun bruge
reneste, Evighedens! Hvor let kunde jeg ikke skyde en n
Fart blot ved nogle smaae Avis-Artikler, hville Ingen kan s
som jeg; men jeg tør det ikke. Og saaledes i alle Forhol

Iforgaars spadserede jeg med Nielsen. Det var f
Gang i dette Aar. Samtalen ledtes ogsaa saaledes, at
selv vedgik, hvorledes det dog var noget Personligt, der h
bestemt hans hele Sving idetmindste for en Deel. „
følte sig tilsidesat ved Siden af Martensen; Martensen sad
allerede i flere Aar paa den Plads i Videnskabernes Selsk
som tilkom ham" o. D. Nu det er da godt, at han selv s
det. Mit Haab er, baade, at Virkeligheden vil behørig b
beide ham, og at han ved Forholdet til mig vil faae et I
tryk af en ganske anden Betragtning af Livet: og saa ku
der vel komme noget Godt ud. At der allerede er foreg
nogen Forvandling med ham, tyder jo ogsaa det paa, at
nu selv tilstaaer det.

I al den almindelige Talen om at Joh. Climacus
er Subjektiviteten o. s. v., har man da, foruden al hans ov
Concretion, reent overseet dette, at han i et af de sidste Af
viser, at det Mærkelige er: at der gives et Hvorledes, der
den Egenskab, at er Det nøiagtigt opgivet, saa er Hvad og
givet; at dette er „Troens" Hvorledes. Her er dog vel I
derligheden just i sit Maximum viist at være igjen Objekti
teten. Og dette er da en Vending af Subjektivitets-Princip
der, saavidt mig bekjendt er, aldrig før er saaledes gjennems
eller udført.

Det Prædikat jeg kunde have Lyst til at forvandle til fremtidigt staaende Prædikat om Goldschmidt er: den dydzirede. Det er en Henthydning til „det lykkelige Skibbrud", hvor Skjøgen, der skal giftes, faaer et Bryllups-Vers: den med Rosen forenede Lilie, helliget den dydzirede Møe o. s. v. Og da G. i sin Tid dannede Overgangen fra Skjøge-Livet med Corsaren til Nord og Syds pæne Anstændighed (aldeles analogt til det at en Skjøge giftes), burde han dog have sørget for at faae et saadant Vers i Avisen.

Dialektik.

Fromt har man en Mistanke til Subjektiviteten, at den, saasnart den indrømmes det Mindste, strax skulde blive noget Fortjenstligt — derfor skal Objektiviteten sættes.

Godt. For at tvinge Subjektiviteten lærer man rigtigt: Ingen frelses ved Gjerninger, men ved Naaden — og dertil svarende — ved Troen. Godt.

Men kan jeg da ikke gjøre Noget selv med H. t. at blive Troende? Enten maa man nu her strax svare et ubetinget Nei, og saa har vi Naadevalget i fatalistisk Forstand, eller man maa gjøre en lille Indrømmelse. Sagen er, man er altid mistænkelig mod Subjektiviteten, og idet man etablerede, at man frelses ved Troen, fattede man strax Mistanke, at her dog er indrømmet for meget. Saa tilføier man: men Ingen kan give sig selv Troen, det er en Guds-Gave, jeg maa bede om.

Godt; men kan jeg da selv bede, eller skal vi gaae videre, og sige: nei det at bede (altsaa ogsaa det at bede om Troen) er en Guds-Gave, som intet Menneske kan give sig selv, det maa gives ham? Og hvad saa? Saa maa det vel igjen gives mig: det retteligen at bede om det, at jeg retteligen maatte bede om Troen o. s. v.

Det er mange, mange Convoluter — men der maa dog paa eet eller andet Punkt standses ved Subjektiviteten. At man gjør Scalaen saa stor, saa vanskelig, kan være priseligt

som Majestæts-Udtryk for Guds Uendelighed; men udelukke Subjektiviteten, lader sig dog ikke gjøre, med mindre vi ville have Fatalisme.

Berlingske Tidende udbasuner Ørsteds Bog (Aanden i Naturen) som et Skrift, der skal oplyse Forholdet mellem Tro og Videnskab, et Skrift, „der, selv der, hvor det polemiserer, er det altid i den mest dannede Urbanitets fineste Vendinger." Man kunde fristes til at svare: den hele Bog er fra først til sidst, videnskabeligt ɔ: philosophisk videnskabeligt, en Ubetydelighed; og selv der, hvor den vil være mest betydelig, bevæger den sig altid i den største Ubetydeligheds ubetydeligste Vendinger.

Epigram.

„Videnskaben" forsvares af Flyveposten og Berlingske Tidende — den angribes af Prof. Nielsen og Magister Stilling, Mænd, der aldeles ikke forstaae sig paa Videnskab. I Sandhed: Barbariet staaer for Døren. Hvilket? Ja, wie es euch gefällt; jeg tænker det Barbarie: at Videnskaben forsvares af Flyveposten og Berlingske Tidende, den næringsdrivende Flyvepost og den klatfingrede Berlingske Tidende. Er det ikke dette Barbarie Du frygter, saa vær rolig; der er — ja i Sandhed: Barbariet staaer for Døren — der er allerede Forstærkning i Vente: „den med Rosen forenede Lilie", Corsarens Frasklilte, nu „Nord og Syds" „dydzirede" Hr. Meyer Goldschmidt synes ikke utilbøielig til at tage Partes, for — saa pænt, saa anstændigt, saa dydziret som muligt — at forsvare: „den christelige Videnskab".

Der er dog virkelig noget Lavt, noget Simpelt i det Meste af Holbergs Komik, og deraf forklares det vel, at den

er saa populair; thi den hænger sammen med den ganske almindelige, menneskelige, drillende og grinende Malice.

At fremstille det komisk eller i Virkeligheden at lee af det, hvorunder et Menneske selv lider: nei, det kunde jeg ikke overtale mig til; naar saa er, lyster det mig slet ikke at lee, jeg vilde enten see at hjælpe den Mand tilrette, eller jeg vilde søge at undgaae ham. En gammel Mand, der, naar han nu engang har begaaet den Uforsigtighed at gifte sig med en ung Kone, frygter for at være Hanrei, nu virkelig lider under denne Indbildning: nei, jeg opfatter det ikke komisk; enten vilde jeg, som sagt, see at gjøre ham begribeligt, at det var en Vildfarelse, eller jeg vilde lade ham gaae for hvad han nu engang var; men ikke den Art Komik, ei heller den Art Vittighed der er en Troels'.

Jo mere jeg tænker over dette, desto mere seer jeg, hvor demoraliserende den Art Komik er; og desto mere kommer jeg til at tænke paa Dig, Du den Ædle, Du var dog den Eneste, der ædelt og dybt forstod, hvad Komik er, naar den skal sømme sig en høimodig Aand. Der fordres ubetinget, at den Paagjældende skal være sig selv lykkelig i sin latterlige Indbildning; saasnart han er sig selv ulykkelig i sin latterlige Indbildning, saa leer man ikke af ham. Dernæst er det ikke i Spidsen for grinende Skarer, ikke som den sandseligt Stærke, at man repræsenterer denne ædle Ironie, men som Du, ædle Eenfoldige! langt, langt den Svageste i Øieblikket, medens Sophisterne baade havde Magten og Æren og Anseelsen og vare sig selv yderst lykkelige i den Indbildning, som en heel Samtid deelte med dem, saa de da vare langt fra at lide under den, den Indbildning, hvis Latterlighed kun Du saae, Du ædle Vise!

Ogsaa af den Grund kan det være godt, at Christendommen repræsenteres af en Ugift. Tilsidst gaaer hele Christenhedens Smule Christelighed op i: Julefesten og dens Julekager. Det lille Jesus-Barn, det er den Art Christendom, der mest er fjernet fra at accentuere Begrebet: Efterfølgelse. Det

er nu endda just ikke Opgaven selv at blive Barn — nei, Frelseren selv er hverken mere eller mindre end et Barn, og derved bliver det; og Fatter og Mutter anseer ogsaa deres lille Sophie for et lille Gude-Barn. Lutter Bløbagtighed! Overhovedet er denne absolute og eneste Fremhæven af Julen, aldeles at vende op og ned paa Christendommen. Julen opkom da ogsaa først i det 4de Aarhundrede; men i denne Henseende er Orthodoxien ikke ivrig for at holde sig til de 3 første Aarhundreder.

[. . . . .]

Som en Bassist stundom kan tage Tonen saa dybt, at man slet Intet faaer at høre, men kun, hvis man staaer ham meget nær, ved at bemærke nogle convulsiviske Bevægelser ved Munden og Halsen, har Sikkerhed for, at det var Noget: saaledes seer Grundtvig stundom saa dybt i Historien, at man Intet faaer at see; men dybt er det!

. . . . Og denne usalige Graadighed efter Tanker, dristige Udtryk o. D.! Tale med Nogen i dybere Forstand kan jeg egentlig ikke. Thi for dog nogenledes at skulle kunne forstaae mig, maa han være adskilligt udviklet. Og naar saa er, saa kan han ikke modstaae den Fristelse, at blive produktiv ved Hjælp af mine Yttringer; saa benytter En det i Skrifter, en Anden i Prædikener, en Tredie i videre Talen med Andre o.s.v.

Min Ulykke er og bliver det dog at jeg er for uproportioneret udviklet i Forhold til vore Smaa-Forhold og Ingen forstaaer, hvorledes man kan lide derunder; det kan Ingen forstaae, det kan de kun misunde.

Naturligviis i Forhold til Gud kan jeg ikke Andet end takke for det ubeskriveligt Gode, han har gjort imod mig, saa langt mere end jeg havde ventet.

Christendommens Forkyndelse.

Det er den Vanskelighed jeg er stødt paa: naar Christendommen skal forkyndes i sin Sandhed som den er i det N. T., saa er den et Gude-Sprog, og der maa egentlig mere end et Menneske til at forkynde den. Den Aandens Omvendthed i Forhold til det Almeen-Menneskelige (at naar Verden gaaer mig imod, saa skal jeg just glæde mig, at det er egentlig det Lykkelige o. s. v. o. s. v.) — ja selv om det var saa, at jeg ved den yderste Anstrengelse kunde nogenlunde holde mig selv paa den Spidse: det er dog en Grusomhed at tale saaledes til andre Mennesker.

Dette forstaaer sig. Men hvad er skeet? Ja den egentlige Forkyndelse af Christendommen er forsvundet af Verden. Den Christendom der forkyndes er Intet mindre end Christendom.

Saa er det jeg har tænkt, at der maa et Digterisk til.

I et Digterisk fremstilles Christendommen i sin sande overmenneskelige Høide — og det maa nu overlades til Enhver, hvor langt han kan komme ud.

Men vanskeligere bliver dog Sagen derved; thi naar Den, der har guddommelig Myndighed, naar han er commanderende med, saa hjælper just hans resolverede Commando til at vove.

Hvilken Smertens Selvmodsigelse i Christi Forhold til Disciplene. Han, Mesteren, Han, der fordrede Tilbedelse — Han seer jo dog, at Disciplene, menneskelig talt, lide ved at være hans Disciple, saa det jo, menneskelig talt, næsten var som var det Ham, der skulde takke dem, at de blive ham troe.

Og hvilken egen Art Værdigheds Dialektik, at vide sig at være Gud, og saa at være saa langt fra at kunne sikkre sine troe Disciple en Smule Anseelse, at tværtimod de maae lide Fornedrelse just for Forholdet til ham — og saa dog at opretholde den uendelige Værdigheds Forestilling.

Er det dog ikke som allevegne, det Christelige lader sig kun analogt belyse ved Afsindighed. En Afsindig, han kan blive

ved at fastholde den Indbildning, at han er Konge, tiltrods for hele Verdens Protest: o, men naar man ikke er afmægtig, saa at fastholde den Tanke, at man dog er den uendelig Ophøiede, naar Alt udtrykker Foragt, Forhaanelse, at opretholde den ligeoverfor Disciplene, der jo, menneskelig talt, istedetfor tilbedende at takke for at turde være Disciple, snarere dog vel, menneskelig talt, havde Ret til at lade ham føle at det var ham, der skulde takke dem, han som jo dog i en vis Forstand ikke engang kan undvære dem, thi et Par Mennesker skal han have og bruge: see, det er overmenneskeligt!

Luther.

Der seer man Følgen af ikke at være dialektisk. I en Prædiken ivrer Luther paa det Heftigste mod den Tro, der holder sig til Personen istedetfor at holde sig til Ordet; den sande Tro holder sig til Ordet, ligegyldig hvo Personen er.

Ja, godt nok, i Forholdet mellem Menneske og Menneske. Men ellers er da Christendommen afskaffet ved denne Theorie. Vi faaer saa i almindelig Forstand en Lære, hvor Læren er mere end Læreren, istedetfor at det Christelige er det Paradoxe, at det Vigtige er: Personen. Hvorfor men Paulus saa ivrig indskærper, at han er Apostel *ουκ απ' ανθρωπων ουδε δι' ανθρωπων*, uden for at vise Ueensartetheden, hvilken igjen er Myndigheden. Paulus kan i en anden Forbindelse ganske consequent skaffe denne sin Forskjel bort, naar det gjælder om at sætte Christi Person, som naar han ivrer mod at Nogle kalde sig Petri, Andre Apollos, Andre Pauli o. s. v., istedenfor at Alle ere Christi.

Overhovedet er dette atter Christendommens paradoxe Heterogenitet fra al Lære i videnskabelig Forstand, at den sætter: Myndighed. En Philosoph med Myndighed er Nonsens. Thi en Philosoph strækker ikke videre end hans Lære strækker; kan jeg bevise, at hans Lære er selvmodsigende, urigtig o. s. v., saa har han Intet at sige. Det Paradoxe er at

Personligheden er Høiere end Læren. Det var derfor ogsaa Nonsens af en Philosoph at fordre Tro.

Det er dog characteristisk: Religieusiteten (saaledes finder man det altid fremstillet i de strengere Opbyggelsesskrifter) anseer det for Fromhed: at længes efter Døden. Og i vore Tider der dadler man det, vil næsten gjøre det latterligt, bryster sig af at hænge fast ved dette Liv.

Atter her som overalt næsten den absolute Omvendthed naaet af Religieusitet, medens man dog vedbliver at lege Religieusitet. Sagen er ganske simpel: i Grunden troer man ikke paa noget evigt Liv, og man frygter Døden, derfor gaaer Alt ud paa at holde Livslysten oppe og gjensidigen at bestyrke hinanden deri.

Som man nu med Afsky og Gysen tænker paa det at være Jesuit o. D. (fordi man ved det Navn Jesuit strax tænker paa den afskyelige Udartning), saa vil man engang tænke paa det at være Journalist.

Der kan blandt Slagtere findes brave Mænd, men en vis Raahed er uadskillelig fra det at være Slagter, det hører med til Professionen. Værre med det at være Journalist: en vis Grad af Uredelighed er uadskillelig fra selv den redeligste Journalist.

Slægtens dybeste Affald fra Gud er betegnet ved „Journalisten". Det er det ugudelige Forsøg paa at gjøre et Abstractum til den absolute Magt; og Anonymiteten, det var Fuldendelsen i Løgnens Triumph.

Dersom jeg var Fader, og jeg havde en Datter, der blev forført: hende vilde jeg ikke fortvivle over; jeg vilde haabe paa Frelse. Men dersom jeg havde en Søn, der blev Journalist og vedblev at være det i 5 Aar, ham vilde jeg opgive. Muligt at jeg i det givne Tilfælde feilede, at just Datteren blev den Fortabte, og Sønnen den Gjenvundne: men i Ideen

ved at fastholde den Indbildning, at han er Konge, tiltrods for hele Verdens Protest: o, men naar man ikke er afsindig, saa at fastholde den Tanke, at man dog er den uendelig Ophøiede, naar Alt udtrykker Foragt, Forhaanelse, at opretholde den ligeoverfor Disciplene, der jo, menneskelig talt, istedetfor tilbedende at takke for at turde være Disciple, snarere dog vel, menneskelig talt, havde Ret til at lade ham føle at det var ham, der skulde takke dem, han som jo dog i en vis Forstand ikke engang kan undvære dem, thi et Par Mennesker skal han have og bruge: see, det er overmenneskeligt!

Luther.

Der seer man Følgen af ikke at være dialektisk. I en Prædiken ivrer Luther paa det Heftigste mod den Tro, der holder sig til Personen istedetfor at holde sig til Ordet; den sande Tro holder sig til Ordet, ligegyldig hvo Personen er.

Ja, godt nok, i Forholdet mellem Menneske og Menneske. Men ellers er da Christendommen afskaffet ved denne Theorie. Vi faaer saa i almindelig Forstand en Lære, hvor Læren er mere end Læreren, istedetfor at det Christelige er det Paradoxe, at det Vigtige er: Personen. Hvorfor mon Paulus saa ivrig indskærper, at han er Apostel *ουκ απ' ανθρωπων ουδε δι' ανθρωπων*, uden for at vise Ueensartetheden, hvilken igjen er Myndigheden. Paulus kan i en anden Forbindelse ganske consequent skaffe denne sin Forskjel bort, naar det gjælder om at sætte Christi Person, som naar han ivrer mod at Nogle kalde sig Petri, Andre Apollos, Andre Pauli o. s. v., istedetfor at Alle ere Christi.

Overhovedet er dette atter Christendommens paradoxe Heterogenitet fra al Lære i videnskabelig Forstand, at den sætter: Myndighed. En Philosoph med Myndighed er Nonsens. Thi en Philosoph strækker ikke videre end hans Lære strækker; kan jeg bevise, at hans Lære er selvmodsigende, urigtig o. s. v., saa har han Intet at sige. Det Paradoxe er at

Personligheden er Høiere end Læren. Det var derfor ogsaa Nonsens af en Philosoph at fordre Tro.

Det er dog charakteristisk: Religieusiteten (saaledes finder man det altid fremstillet i de strengere Opbyggelsesskrifter) anseer det for Fromhed: at længes efter Døden. Og i vore Tider der dadler man det, vil næsten gjøre det latterligt, bryster sig af at hænge fast ved dette Liv.

Atter her som overalt næsten den absolute Omvendthed naaet af Religieusitet, medens man dog vedbliver at lege Religieusitet. Sagen er ganske simpel: i Grunden troer man ikke paa noget evigt Liv, og man frygter Døden, derfor gaaer Alt ud paa at holde Livslysten oppe og gjensidigen at bestyrke hinanden deri.

Som man nu med Afsky og Gysen tænker paa det at være Jesuit o. D. (forbi man ved det Navn Jesuit strax tænker paa den afskyelige Udartning), saa vil man engang tænke paa det at være Journalist.

Der kan blandt Slagtere findes brave Mænd, men en vis Raahed er uadskillelig fra det at være Slagter, det hører med til Professionen. Værre med det at være Journalist: en vis Grad af Uredelighed er uadskillelig fra selv den redeligste Journalist.

Slægtens dybeste Affald fra Gud er betegnet ved „Journalisten". Det er det ugudelige Forsøg paa at gjøre et Abstractum til den absolute Magt; og Anonymiteten, det var Fuldendelsen i Løgnens Triumph.

Dersom jeg var Fader, og jeg havde en Datter, der blev forført: hende vilde jeg ikke fortvivle over; jeg vilde haabe paa Frelse. Men dersom jeg havde en Søn, der blev Journalist og vedblev at være det i 5 Aar, ham vilde jeg opgive. Muligt at jeg i det givne Tilfælde feilede, at just Datteren blev den Fortabte, og Sønnen den Gjenvundne: men i Ideen

seet er min Bemærkning rigtig: at tjene Politik ved Hjælp af Dagpresse, det er for meget for et Menneske. Hvo turde vel sige sig fri for, at han ikke engang, maaskee mange Gange har brugt en lille Løgn: men at bruge den lille Løgn dagligt — og paa Tryk, saa man altsaa henvender sig til Tusinder og Tusinder — det er frygteligt. Man gyser for den Raahed, med hvilken en Slagter bruger Kniven: o, men hvad er dette dog et uendeligt Intet mod den rædsomme Letsindighed og Forhærdelse med hvilken en Journalist, henvendende sig, om muligt, til det hele Land, bruger Usandheden.

For at holde en saadan Aands-Anstrengelse ud som min, behøvede jeg Adspredelse, Adspredelse ved tilfældige Berøringer paa Gader og Stræder — thi at omgaaes nogle enkelte Fornemme er ingen egentlig Adspredelse: dette er nu gjort mig umuligt; thi kjendt af Alle, der bestandigt næsten vanvittigt kun minde mig om Eet, er Adspredelsen umulig.

Saa var det min Trøst tidligere, at jeg, hvilket Øieblik jeg vilde, kunde trække mig ud paa Landet, leve i idyllisk Stilhed, fjernende Folk lidt ved den Anseelse, jeg havde fra Hovedstaden, og saa glædende mig ved den mig forundte Lethed til at samtale med ethvert Menneske. Ogsaa dette er mig negtet. Saaledes marqueret som jeg er det, kan man kun leve i en større Stad, hvor der dog ere Andre, der have Begreb om, hvad Sligt betyder; allerede Borgerklassen i Byen kan man egentlig ikke omgaaes, da Sligt for dem betyder noget ganske Andet, men Folk paa Landet veed da hverken ud eller ind.

Og alt Det er Følgen af at leve i et Land, som intet Land er, men en Kjøbstad.

Det forfængelige lille danske Folk, der er saa indbildsk af sin Navnkundighed, skulde dog have saa megen Forstand at indsee, at naar Enhver i Generationen vil stræbe at blive elsket og agtet og lønnet ved strax at anbringe sin Smule Evne i

Øieblikkets øieblikkelige Tjeneste: saa bliver der et Deficit for den Generation i Historien: Bladskrivere, Pralere paa Conventer og Rigsdage o. s. v., Deres Navne ville sandeligen ikke bidrage til at forherlige Nationen. — Og dog er det dette der tenderes til. I den yngre Slægt høiner Intet sig.

Christus som Forbilledet udtrykker absolut det, som naturligviis intet Menneske formaaer: absolut at holde sig til Gud i Alt. Som Følge deraf maatte med ubetinget Nødvendighed hans Liv absolut collidere med Verden, med Menneskene, og han blev den mest Forladte og Forhadte og Elendigste. Da lyder saa Spottens Ord: „Han holdt sig til Gud — lad os nu see om Gud har Lyst til ham". Og Skadefryden i denne Spot er ikke noget Særligt for hine Jøder, den er i ethvert Menneske. Thi der er en Strid mellem Gud og Menneske, og der maa vælges mellem hvem man vil holde med.

I en mindre Grad kan et Menneske opleve det Lignende. Blot nogenlunde at gjøre Alvor af at holde sig til Gud er den visse Vei til at gaae glip af alt det Timelige og Jordiske; thi jo mere man holder sig til Gud, desto mere bestræber man sig blot for at Ens Sag er reen og uegennyttig og Ens Stræben opoffrende — Alt Noget, som bliver Ens Ulykke; da Den, der holder sig til Menneskene, veed, at Kunsten bestaaer i at sikkre sig jordiske Fordele som man kan dele med Andre.

Saa mærke Menneskene nok, at et saadant Menneskes Liv dog alligevel er en Magt, og de ynde ham ikke, de hade ham næsten. Og naar saa endeligen en Slags Analogie til Christi Lidelse kommer: at forlades af Gud, saa jubler Spotten; den tilbeder Nemesis i hvad ham hænder. Da hedder det: han skulde have holdt sig til os; og tidligere hed det: slut Dig til os, det er just Kjerlighed til Gud at elske os, at holde sammen med os i at profitere af Livet.

Enhver der blot nogenlunde gjør Alvor af at holde sig til Gud, er i een Forstand eo ipso ødslet, om dette end for

Troen er det Saligste af Alt; han gaaer glip af Alt i dette Liv, og bliver saa hadet derfor; skeer dette Sidste er han for- uden at være ødslet tillige offret.

Saaledes er det; dog dette maa ikke engang høres; thi En siger dette, vil hans Skjebne blive conform med en saadan Ødslet og Offrets. Det maa ikke høres; thi det forstyrrer Menneskenes selvkjerlige Lære om: at holde sammen, at det er at elske Gud.

Stigende Former af Religieusitet.

A. Individet forholder sig til Gud, at det maa gaae ham vel her paa Jorden — altsaa ligefrem her i jordisk Forstand at have Fordeel af Guds-Forholdet.

B. Individet forholder sig til Gud for at frelses fra Synd, for at seire over sine Tilbøieligheder, for i ham at finde en naadig Dommer — altsaa dog saaledes, at det bliver aldeles udialektisk, at Individet ene og alene har Gavn af dette Forhold.

C. Der fordres, at Individet skal bekjende, i Ord og i Handling (Selvfornegtelse, Forsagen af endelige Formaal) sin Tro, i hvilken for ham Frelsen er; men Bekjendelsen vil have til Følge, at Individet kommer til at lide, menneskelig talt, gjør sig selv ulykkeligt. Her bliver det dialektisk med det at have Gavn af Guds-Forholdet; i ethvert svagt Øieblik maa det forekomme ham som var det Ulykke og Skade, han havde af Guds-Forholdet, da han jo, menneskelig talt, vilde være megen Lidelse qvit ved at lade Bekjendelsen fare, saavel Bekjendelsens Ord som Bekjendelsens Handling. Men dersom det i noget Øieblik stiller sig saa forkeert for Individet, at det overveiende Indtryk bliver næsten som var det ham, der gjorde Gud en Tjeneste (som havde Gud ikke baade uendeligt at fordre og som gjorde han ikke uendeligt uden al Sammenligning for Individet, hvad denne Lidelse Intet er imod[?]), saa er Individet i ethvert saadant Øieblik utaknemligt og staaer Fare for at blive formasteligt. Jeg vilde under en saadan

Forvirring tilraabe, hellere at unddrage sig et Øieblik for Faren og tilstaae sin Utaknemlighed, end at det Frygtelige skulde skee, at blive formastelig ved at vove, at vove i den Indbildning at kunne gjøre Gud en Tjeneste.*)

Naar Christus sammenlignes med Brudgommen, den Troende med Bruden, saa maa erindres, at dette Billedes Første da ikke passer; thi vistnok er det ikke Bruden der vælger Brudgommen, men Brudgommen der vælger Bruden ved at frie; men han beiler, han er just i det Øieblik inferior: saaledes er det ikke med Christus. Imidlertid kan dog ogsaa her blive en svag Analogie; thi ligesom det just er Mandens bevidste Overlegenhed, der gjør, at han udtrykker det høfligt mod det svagere Kjøn ved at bøie sig (og derfor er det just, at det vilde være uskjønt, at Pigen, som i Sandhed er den Svagere, beilede, da det vilde blive en reen Tiggen, just fordi hun ikke er styrket ved Sandheden bagved, at hun er i Sandhed den Stærkere), saaledes er det just ogsaa den uendelige Overlegenheds Kjende: at forsøge næsten at stille sig selv som Den, der anholder om den Andens Hengivelse; dette er Overlegenhedens Slaansomhed; og Grunden, hvorfor den uendelige Overlegenhed kan gjøre det, er just, fordi den er den uendelige Overlegenhed.

Søndagen mellem Juul og Nytaar,
Epistel. Gal. 4, 1—7.

Thema:

Guds Opdragelse eller vor Opdragelse af Gud.

1) Først ere vi Trælle under Loven; 2) saa blive vi Børn; 3) saa Børn der raabe Abba Fader, og Christi Medarvinger.

---

*) Anm. Man sige ikke, at Bekjendelsens Fare kun fandt Sted i Christendommens første Tider; ak, det Samme vederfares endnu enhver redelig Bekjendelse; men Sagen er, vi ere listige og unddrage os ved allehaaande Sandsebedrag den afgjørende Bekjendelse i Ord og Handling.

Det er altsaa stigende Frimodighed i Forhold til Gud. Men det er ikke som i Forholdet mellem Forældre og Børn, hvor Frimodigheden kommer eftersom Barnet bliver voxen, her omvendt, man begynder ikke med at være Barn, men som Træl, og Frimodigheden tiltager i Forhold til som man mere og mere bliver Barn.

Det er som jeg i en anden Journal*) har bemærket: Guds-Forholdets Stigen i Inderlighed betegnes ved, at det gaaer tilbage for En, man kommer ikke Gud ligefrem nærmere, tværtimod man opdager dybere og dybere den uendelige Afstand. Derfor begynder man ikke med at være Barn, og bliver saa ligefrem fortroligere alt som man bliver ældre; nei, man bliver mere og mere Barn.

Det er en skjøn Parallel af Lavater: at som Paulus maatte have en Pæl i Kjødet, saa Marie et Sværd gjennem Hjertet; Forskjellen mellem det Mandlige og det Qvindelige er saa betegnende.

. . . . Det at være Læge er selv at ville lide; Den, som ikke har denne ydmyge Hengivelse, Taalmod, Kjerlighed til at ville udholde den Lidelse, tjenende (som Tjener, som den Ringere, i Tjeners Skikkelse) at sætte sig ind i den Anden: han helbreder Ingen; og er Lægen villig til paa den Maade at ville lide mere end den Syge, saa helbreder han Mange.

Stemning. (Digterisk.)

O, een Gang lykkeligere Tid, da „Jesu Navn" havde heel Pathos, da det endnu ikke var misbrugt af Skinhellighed og Tankeløshed, end mindre ved den idelige Misbrug forjadsket til at være slet Ingenting; da var det saligt at bekjende, at man ganske tilhørte dette Navn. Men nu, nu da i Sandhed Inderlighedens Pathos næsten vilde være at fortie det, at ind-

*) [F. Ex. S. 439.]

rette sit Liv saa nøiagtigt som muligt efter Christendommens Forskrift, lide om muligt, hvad en Christen led, og dog aldrig nævne Christi Navn, bevarende det som sit Hjertes Hemmelighed. Saaledes er det næsten som havde ogsaa her Alt vendt sig om, saa den sande Christen maatte føle sig forpligtet til at fortie dette væmmeligt misbrugte Navn, dette ham dyrebareste Navn, for da at leve i Inderlighedens Samfund med Ham.

O een Gang lykkeligere Tid, da Fjenderne dog ikke forlangte at være Christne, medens nu den sande Christen affindigt vilde blive ihjelslagen — af Christne, og fordi — han ikke er Christen. O, trøsteligt for hine Martyrer, at endnu i Dødens Øieblik, dem til salig Trøst og Beroligelse, forkyndtes dem deres Skyld: at de bleve ihjelslagne, fordi de vare Christne — hvad Saligere kunde de ønske at høre; men Affindighed og affindig Frygt og Bæven, at Dommen over den christelige Martyr skal lyde som den eneste ham ængstende Anklage: Du ihjelslaaes, fordi Du ikke er Christen!

„Den forlorne Søn" — „Faderen" — „Broderen". 3 Taler.

Eller maaskee kunde der vælges en ganske ny Form: gudelig Underholdning (Morskabslæsning) til Opbyggelse. [I Randen:] Det er ingen Roman; Fortællingen er meget kort, og der er ikke eet Ord om Elskov, ingen qvindelig Person er der, nei slige Forhold kunde da aldrig en Romanforfatter falde paa at bruge: en Fader og to Sønner, hverken mere eller mindre; det er en ganske simpel Fortælling.

1.
Den forlorne Søn.

Lad os begynde med Begyndelsen; Begyndelsen er: han vil ud i Verden; han er kjed af at gaae derhjemme, og see det Samme og høre det Samme. — Det er en gammel Historie. Saaledes viser det sig for Ungdommen: der kommer et

Dieblik da „Faderens Huus bliver ham for trangt". Saaledes er det selv for Pigebarnet; naar hun titter ud af Vinduet paa Faderens Huus (thi Pigebarnet maa jo nøies med engang imellem at faae Lov til at see ud af Vinduet, hun faaer ikke Lov til at komme saaledes ud som Drengen), saa synes hun at opdage, at Det, hun søger, er i det Fjerne, og derfor jo, hvad der væsentligen tilhører den unge Pige, „Sukket", midt i al hendes Lykke: Sukket; men derved bliver det da gjerne; hun bliver dog stille i Faderens Huus, og Længselen kun en stille Inderlighed, en Rigdom for hele hendes Liv.

Men Sønnen maa ud, afsted. — Nu gjennemgaaes Fortællingen.

Efter at have modtaget — ja, det var vel muligt at gjøre ham hans Ret stridende, men derom kunde vi tale et andet Sted, og da Faderen, som dog var den Nærmeste dertil, ingen Indsigelse gjør, saa ville vi heller ikke — altsaa efter at have modtaget „sin" Andeel af — Faderens Gods reiser han udenlands. Hvis han forulykkes i Verden, han skal i ethvert Fald ikke kunne sige, at det var fordi Faderen karrigt og strengt stod hans Udvikling i Veien, og negtede ham Penge til en Udenlandsreise.

Altsaa han reiser. Det er ingen Roman, det mærker man strax, Fortællingen haster altfor stærkt til Katastrophen. Jeg bruger dette fremmede Ord her vistnok paa rette Sted; thi Omvæltelse er her virkelig i den Fortælling. Han reiser — og i samme Dieblik ankommer ikke blot han og Fortællingen til hiint fremmede Land, nei i samme Dieblik er vi ved Enden af Historien, idetmindste sammes første Deel. Man kunde let vise, at denne næsten paafaldende Korthed kan have en dybere Betydning; thi i jo kortere Tid en Ødeland bliver færdig med Alt, hvad han eier, desto større Ødeland er han jo, og forsaavidt er det en Selvmodsigelse at udstrække Fortællingen om den største Ødelands Ødselheder gjennem flere Bind. Dog vi ville i Forhold til saadanne Bemærkninger ogsaa beflitte os paa Korthed.

Var han blevet i Faderens Nærhed, havde han vel ikke

fat saa Meget overstyr. Saaledes var det hans Ulykke, at han reiste saa langt bort — men dog maaskee igjen hans Frelse, thi Faderen var ham ikke saa nær, at det ikke ret kunde blive Alvor med Skolen, han havde at gjennemgaae.

I Almindelighed forstaae Fædre ikke det, og havde ikke Høimod nok til at sende Sønnen afsted, eller til at forstaae, han skal afsted: og saa bliver det hverken til det Ene eller til det Andet.

Den forlorne Søns Selskab var fra først til sidst slet — han satte sine Penge til paa Skjøger — og han endte med at vogte Sviin: Selskabet er saa omtrent eens.

Det er en Misforstaaelse først at ansee ham for den forlorne Søn, da han havde sat Pengene overstyr, han var det nok saa meget, da han ødslede paa Skøger.

„Han gik i sig selv“ — see nu er Udenlandsreisen forbi, den ender egentlig ikke dermed, at han kommer hjem, men dermed, at han gaaer i sig selv. Og fra nu af ville vi begynde at tale i en anden Tone om den forlorne Søn.

2.

Faderen.

I Almindelighed pleier man ganske at fæste Opmærksomheden paa den forlorne Søn, og næsten at glemme Faderen.

Men det er ubilligt; thi denne Fader, det var sandelig en meget mærkelig Mand.

Vil Du nøiagtigt vide, hvori det Mærkelige er, saa skal jeg sige Dig det, og læg saa vel Mærke dertil. Det Mærkelige er: at just da han fik en forloren Søn — da blev han ret for Alvor Fader. De andre Fædre, de ville nok være Fader, naar det er et velartet Barn — men naar det er den forlorne Søn, saa siger Faderen: jeg vil ikke være hans Fader længere, lad ham seile sin Sø. Til den forlorne Søn vil man ikke være Fader — men denne Fader, denne mærkelige Mand, han vilde just være Fader til den forlorne Søn, det er næsten som brød han sig ikke saa meget om at være Fader til den forlorne Søns Broder, det velartede Barn. Var det

ikke mærkeligt? O, dersom nogensinde en Fortæller af Even
har havt Lov til at ende sin Fortælling saaledes: var det i
mærkeligt, saa har jeg Ret i at ende denne Udgang saaled
Den forlorne Søn forekommer ofte i Virkeligheden; men G
veed, hvor mange Gange der i Virkeligheden forekommer
saadan Fader, om han ikke egentlig hører hjemme i Eventy
og i — Evangeliet? Og hvorfor i Evangeliet? Forbi
Fader, der tales om, egentlig er Gud i Himlene.

Dog lad os begynde forfra, for at agte paa denne kj
lige Fader og lære ham at kjende.

Sønnen vil ud i Verden, finder Faderens Huus for tran
I en vis Forstand var det dog maaskee utaknemligt mod F
deren; men der høres ikke eet Ord. Tværtimod, Faderen
vel, kjerligt, saa ganske sat sig ind i Sønnen, at han har alde
ikke tænkt paa sig selv.

Saa fordrer Sønnen at Faderen skal dele Godset m
ham. Hvor uretfærdigt, Sønnen har jo ikke det Mindste
fordre! Hvor utaknemligt, det er jo næsten at sige til Fadere
i Grunden vilde jeg ønske at Du var død. Og dersom
kunde glæde Sønnen og i Sandhed være til Gavn for ha
saa vilde den kjerlige Fader gjerne ogsaa have ønsket sig død

Saa deler han Godset med ham. Sjeldent vel allere
om en Fader var saaledes villig; men hvis saa, saa var
Afskeden blevet derefter. Men denne Fader, han kan finde
i Alt og dog vedblive at være Fader; Faderligheden hæng
ikke løst om ham som en Titel: Sønnen vil bort — han
Faderen; Sønnen vil, at han skal dele Godset med ham
han er Faderen; Sønnen reiser — han er Faderen; Alt
tabt, Sønnen forloret — han er Faderen. Ja dersom
for at Noget skal fængsle Dig fordrer Afvexling — saa
os lige saa godt strax bryde af; thi saa er denne Fader
kjedsommeligste Menneske paa Jorden, og kan jeg blot sige
Din Trøst, en saadan Fader forekommer yderst sjelden i Virk
ligheden.

Nu gjennemgaaes Alt Stykke for Stykke.

2.

„Broderen".

Man pleier ubenvidere at fremstille denne som den Haardhjertede, at gyse tilbage for hans Haardhjertethed, føle sig selv bedre. See det skal man dog være forsigtig med, hvis man ellers vil selv have Gavn af Evangeliet; og man skal især være forsigtig med at gjøre det ubenvidere.

Han har, menneskelig talt, Ret, derom er ikke eet Ord at sige; der er ingen Overdrivelse i hans Misfornøielse, den holder sig inden sømmelige Grændser; og Ret har han, menneskelig talt. Lad os derfor blot ikke om Søndagen benytte Evangeliet til at bilde os ind, at vi ere ganske anderledes Folk end denne Broder. Ja, der er jo een Grund til hans Misfornøielse, som man ikke strax seer; thi han var jo dog en god Søn, har vel ogsaa elsket sin Fader og har meent at fortjene at elskes mere af sin Fader; saa det endda ikke er fordi han er vred paa Broderen, men fordi Broderen, og en saadan Broder, paa hans Bekostning skal foretrækkes, da jo Faderens Glæde næsten naaer en saadan Høide, som havde han kun een Søn, den forlorne, som var den anden den Forskudte, som sagde Faderen (omvendt af andre Fædre, der ikke ville være den forlorne Søns Fader): jeg vil ikke være den retfærdige Søns Fader. Og Eet vil jeg her erindre, at man ofte seer baade i det Mindre og i det Større Exempler paa: at det uartige Barn bliver begunstiget, at man strax takker til, naar det uartige Barn engang er en lille Smule artigt, saa det Fordeelagtige baade i Familielivet og i det større Liv i Staten næsten er at være det uartige Barn. Det man maa see paa hos den forlorne Søn er at det er en virkelig Omvendelse.

Min Indvending mod denne Broder er egentlig denne: da han nu seer, at det glæder Faderen saa ubeskriveligt, saa skulde han af Kjerlighed til Faderen gaaet ind i hans Idee.

Forøvrigt seer man nu her et Exempel paa Forskjel mellem: Fader-Kjerlighed og Broder-Kjerlighed. — Udføres.

Derpaa gjennemgaaes Alt, hvad der er opbevaret om denne Broder.

Saa benyttes maaskee da Parabelen om de to Brødre, af hvilke den ene sagde: ja, og gjorde det ikke; den anden sagde: nei, og gjorde Faderens Villie.

Christendommens Askese.

Saa mener man da lykkelig og vel at have bortforklaret al Askese af Christendommen, og viist hvor fjern Christendommen er fra Sligt, naar man har viist det Daarlige i Kloster-Hudflettelserne o. s. v.

Men bie dog lidt: Det bliver dog nok altid tilbage, det der er Paradigmet: naar man er Kongers Herre, saa at iføre sig en ringe Tjeners Skikkelse, ikke at have Det, hvortil man kan helde sit Hoved, den Selvfornegtelse som Christendommen fordrer illustreret ved dette Forbillede: men det er dog vel Askese; og noget Andet end det at blive i Verden (i Modsætning til Klosterets Udflugt af Verden) for at æres og anseés og nyde Livet. Kort hvor har man dog fundet den Sætning, som nu er orthodox Christendom (thi den har paa sin Side baade Mynster og Grundtvig), at Christendommen er Livsnydelse? Thi som jeg i en anden Journal har viist: vistnok har Den Ret mod Eremitens Flygten af Verden, Den, der bliver i Verden for at lide for Sandhed, men dog nok neppe har Den Ret mod ham, Den, der klinkende og decoreret bliver i Verden for efter ganske almindelig menneskelig Talebrug at fryde sig ved Livet. Og lad os ikke bedrage hinanden; Enhver veed godt hvad der forstaaes ved at ville nyde Livet; at en Saadan alligevel kan være udsat for almindelige menneskelige Lidelser, Sygdom o. s. v., (aldeles som enhver Hedning var det) er jo givet ved det at være Menneske, og det er dog vel igjen en ny Løgn, den Frækhed, med hvilken man rubricerer saadanne Lidelser under Kategorien: christelig Lidelse.

Det er dog et sandt og et betegnende Ord, hvad jeg oftere har sagt R. Nielsen: „det er en uendelig Forskjel, om En gaaer hen paa en Auktion med den Hensigt at ville byde 100 Rd., og begynder med at byde 5 Rd., og ender med virkelig at give 100 Rd. — eller om En, idet han træder ind i Auktions-Salen øieblikkeligt byder: 100 Rd. — især er det en uendelig Forskjel i Aandens Forhold, hvor Prisen altid er Kjøbmandskabet, eller Prisen er Varen, er det Kjøbte."

Det, der forvirrer hele Læren om „Væsenet" i Logiken er at man ikke paaagter, at man bestandigt opererer med „Begrebet" Existents. Men Begrebet Existents er en Idealitet, og Vanskeligheden er just om Existents gaaer op i Begreb. Saa kan Spinoza have Ret: essentia involvit existentiam, nemlig Begrebs-Existents ɔ: Idealitets-Existents. Men Kant har fra en anden Side Ret i, at ved „Existents kommer der ingen ny Indholdsbestemmelse til et Begreb." K. tænker aabenbart redelig paa Existents som ikke gaaende op i Begrebet, empirisk Existents. Overalt i Idealitetens Forhold gjælder det at essentia er existentia — hvis det ellers gjælder at bruge det Begreb existentia der. Den leibnitziske Sætning: naar Gud er mulig er han nødvendig, er ganske rigtig. Der kommer Intet til et Begreb enten det har Existents eller ikke: det er aldeles ligegyldigt derved: det har jo Existents ɔ: Begrebs-Existents, ideal Existents.

Men Existents svarer til det Enkelte, den Enkelte, hvad jo allerede Aristoteles lærer, ligger udenfor eller dog ikke gaaer op i Begrebet. For et enkelt Dyr, en enkelt Plante, et enkelt Menneske er Existents (at være — eller ikke være) noget meget Afgjørende; et enkelt Menneske har jo dog vel ikke Begrebs-Existents. Just den Maade, paa hvilken den nyere Philosophie taler om Existents, viser, at den ikke troer paa den Enkeltes Udødelighed; den troer overhovedet ikke, den begriber blot „Begrebernes" Evighed.

Tillæg.

„Lidelses-Historien!"

[Løse Blade.]

Christelige Taler.

Til Indledning maa anbringes en heel Undersøgelse om, hvori Christi Lidelse er uendelig qvalitativt forskjellig fra ethvert Menneskes Lidelse. Hertil findes Eet og Andet hist og her i Journalerne. Denne Indledning kunde overskrives: Lidelses-Historien! eller hvad jo deri ligger, at denne er den eneste i sit Slags. Det Emphatiske.

De enkelte Taler skulle være de fremtrædende Punkter i Fortællingen, f. E.

Nr. 1. „Der de havde sjunget Lovsangen".

„I det Samme goel Hanen tredie Gang — og Christus saae paa Peder."

Og saaledes videre de enkelte Punkter.

*

Til

„Lidelses-Historien".

Der er et deiligt Vers af Liguori, som ogsaa findes anført i Journalen NB.[11] eller NB.[10]*), det lyder saa:

Süßer Jesus, um zu sterben,
Gehst Du hin aus Lieb' zu mir.
Um das Leben zu erwerben,
Laß mich sterben, Herr, mit Dir!

Dette Vers kunde trykkes bag paa Titelbladet.

*

*) [Jfr. S. 200.]

Bøn.

Du der kom til Verden for at lide, saa Du har det tungeste af alle Lidelser: fra Dit Livs første Øieblik at bære Bevidstheden forud — forøget i den tungeste af alle Smerter, forsaavidt Du led frivilligt, hvert Øieblik at have det i Din Magt at forhindre Lidelsen: Du som saa led hele Dit Liv igjennem, tilsidst den forsmædelige Død: hav Tak, at Du har helliget det at lide, at Du ved Dit hellige Liv og Levnet har saligt forklaret hvad der er det naturlige Menneske som det Mørke: det at lide. Hav Tak derfor; at aldrig en Lidende maatte glemme dette, der over al Maade kan trøste og styrke og forklare; men at heller ingen Lidende formasteligt maatte glemme Forskjellen der ydmyger: at Du led, den Uskyldige for de Skyldige, denne Forskjel, som dog atter trøster over al Maade, at Din Død var Forsoningens.

*

Indgang.

Lidelses-Historien.

1.

Det christelige Syn.

Hvor mildt og kjerligt end Christendommen indbyder Menneskene, ja alle Mennesker til sig, er det dog vist, at denne Indbydelse ikke er saa ganske ligefrem at forstaae; og vist er det ogsaa, at for den blot menneskelige Betragtning er Christendommen, Christi Liv, især da hans Lidelse og Død i den Grad Rædsel og Forfærdelse, at intet mere Gysende lader sig tænke, ja, at der, dette undtaget, ikke lader sig tænke noget saa Gysende. Menneskelig talt er nemlig al Trøst og Viisdom indeholdt i følgende Tanke. Opgiv det Jordiske og Verdslige, fornegt Dig selv, tving hele Selvkjerligheden i Dig, bliv ganske Kjerlighed: saa er det umuligt, at Du i Dit Liv kan støde sammen med noget eneste Menneske. Sammenstødet mel-

lem Menneske og Menneske ligger nemlig i Selvkjerligheden, der igjen forholder sig til det Verdslige og Jordiske; men naar Du bliver ganske Kjerlighed og ganske opgiver det Jordiske og Verdslige, bliver idel Selvfornegtelse og Opoffrelse, kort bliver ganske Kjerlighed: saa er Sammenstødet umuligt. Indtræder det alligevel, saa maa det være, forbi det dog alligevel ikke ganske er lykkedes Dig at opgive Din Selvkjerlighed.

Saaledes den blot menneskelige Betragtning, her standser den. Nu kommer Christendommen, og forkynder, at Jesus Christus, der var „Kjerligheden", at han alligevel stødte sammen og rædsomt stødte sammen med Verden, at han blev forfulgt, forhadt, tilsidst bespottet, bespyttet, behandlet som en saa afskyelig Forbryder, at Barrabas blev et Slags retskaffent Menneske i Sammenligning med ham, og endeligen korsfæstet — og han var Kjerlighed, han var fra Evighed af Kjerlighed, han var fra det Øieblik af, han lod sig føde, og i ethvert Øieblik af sit Liv indtil det sidste: Kjerlighed — han var „Kjerlighed".

Al menneskelig, deri ogsaa indbefattet den jødiske, Fromheds Trøst er indeholdt i følgende Tanke, som kan udtrykkes med et Ord af det gamle Testamente, hvor den erfarne, gudfrygtige, fromme Viismand taler: „jeg har været ung og er blevet gammel; men aldrig har jeg seet den Retfærdiges Sag forladt af Gud" — og saa kommer Christendommen og forkynder, at Christus, der jo, som aldrig nogensinde noget Menneske, var den Hellige og den Retfærdige, at hans Sag tidlig var, menneskelig talt, som tabt, og saaledes menneskelig talt som forladt af Gud, og endeligen sukker Christus selv (den Hellige og Retfærdige, den eneste Hellige og Retfærdige, der har levet), han sukker: min Gud, min Gud, hvi har Du forladt mig.

Forbarmende Gud, hvad vil dette sige. Den blot menneskelige Betragtning maa fortvivle, og skal den indlade sig paa dette Christelige, kan den kun faae den vanvittige Trøst ud deraf: ja, Gud skee Lov, jeg for min Deel er da endnu langt fra at være „Kjerligheden" eller Kjerlighed, jeg har endnu en god Slump Selvkjerlighed i mig, saa mig vil det endda

gaae ganske godt; og jeg vil formodentlig heller ikke blive forsøgt i den Qval, som kun er forbeholdt den eneste Hellige og Retfærdige, at være forladt af Gud, og vel tilnærmelsesviis forbeholdt En i samme Grad som man blot tilnærmelsesviis nærmer sig til at blive renere og retfærdigere. Lad mig blot passe paa, ikke i altfor høi Grad at opgive min Selvkjerlighed, saa slipper jeg nok baade for de qvalfulde Anfægtelser og tillige ganske godt fra det i denne Verden — der korsfæster Kjerligheden, og gaaer i Forbøn for Barrabas.

Saaledes for den blot menneskelige Betragtning af Christi Liv, Lidelse og Død. Men hvad betyder dette da christeligt? Det betyder, at Verden ikke blot er ufuldkommen, svag, middelmaadig, smaalig, selvkjerlig, men at den er ond, ja at den er djævelsk. Og videre betyder det, at Christi Liv, Lidelse og Død er for den blot menneskelige Betragtning saa forfærdende og afskrækkende, ja Rædselen selv, det betyder christeligt, at kun Syndens Bevidsthed og denne Bevidstheds Qvaler kan saaledes, om jeg saa tør sige, hugge Sporerne i Siden paa Mennesket, at de (tiltrods for den blot menneskelige Betragtning af Christendommen, og tiltrods for, at for den blot menneskelige Betragtning er Christendommen Vanvid) tvinge Mennesket hen til Christum; det betyder, at Enhver, der af nogensomhelst anden Grund end fordi Syndsbevidsthedens Qval driver ham, indlader sig med Christendommen og med Christus, er i en Misforstaaelse, en Vildfarelse betræffende hvad Christendom er.

Men naar det derimod er saaledes, naar det er Syndsbevidsthedens Qvaler, der drive et Menneske hen til Christum: saa er han ifærd med at blive Christen, og saa forvandler Christendommen sig for ham, og det Christelige fra at være det mest Forfærdende og Afskrækkende til det kjerligst Indbydende og den saligste Trøst; thi da forklarer Christendommen, at Christi Død om den end biløbigt er Forbilledets er den dog væsentlig Forsoningens, Forsoningens Død ogsaa for hans Synder, saa om han ikke drev det til stræbende efter Lighed med Forbilledet at døe for Christendommen, naar han blot troer, at Christus er død for ham, Christi Død Forsoningen

for hans Synder: saa er han Christen, fuldt saa vel som Den, der offrer sit Liv for Christendommen, hvilken jo ogsaa, selv om han offrede sit Liv 10 Gange for Christendommen, lige fuldt vilde behøve, at Christus var død for ham.

Dette een Gang for alle for at forebygge Misforstaaelsen som var Christi Lidelse og Død væsentligen Forbilledets, medens den væsentligen er Forsoningens, og først saa Forbilledets, først saa kan benyttes i almindelig Forstand til Opbyggelse for Lidende, der lide i Lighed med Christus, lide i denne Verden.

Christus er Forbilledet; men som Forbilledet skruer han Fordringen endnu høiere op end Loven. Han siger til Mennesket: er Du saaledes, er Du saaledes Kjerlighed o. s. v. — ligner Du mig; og selv om Du i gode og lykkelige Dage maaskee har lidt Kjerlighed o. s. v., det er jo ikke at ligne mig. Nei, naar Alt er ondt mod Dig, hader og forfølger Dig o. s. v., er Du saa Kjerlighed som jeg, ligner Du mig. Saa fortvivler Mennesket. Men i samme Øieblik forvandler Forbilledet sig, er tillige — „Frelseren" der frelsende rækker ham Haanden for at hjælpe ham til at ligne Forbilledet. Han kaster sig i Forbilledets Arme. Men da gyser han igjen tilbage, han er jo Synder. Men Forbilledet forvandler sig atter og er Forsoneren. Dette er Kjerligheden i Christo Jesu; forsaavidt der skal stræbes er han Forbilledet, som man skal ligne, men Forbilledet er tillige Frelseren og Forsoneren der hjælper den Christne til at ligne Forbilledet.

*

2.

Forskjellen mellem Christi og et blot Menneskes Lidelse.

Cfr. Luthers Prædiken over Epistelen paa anden Søndag efter Paaske p. 228. Christi Forskjellighed:

1) han har efterladt os Alle et Exempel.
2) han har lidt for os.
3) han har lidt aldeles uskyldig.

Forresten kan ogsaa eftersees Talen paa Langfredag i Prædikerne. —

Under dette Afsnit behandles saa ogsaa hvad jeg vil

de overmenneskelige Lidelser.

Fromheden har havt en Gru for at indlade sig fremstille Christi Lidelser; men [det] er dog nok till den mangler psychologiske Forudsætninger til endog kunne begynde derpaa. Thi det Legemlige ved hans det har de jo havt travlt nok med at fremstille; i [Tid] fik Mænd og Qvinder, som senere bleve Helg Aabenbaringer af Christus at vide, hvor mange Be havde været om at hudflette ham (efter Ens Efterretni Aabenbaring: 60) og hvor frygtelig store Svøberne va

*

Menneskelig talt, reent menneskelig talt, forsaav tør tale saaledes, maatte man sige, at Christus havde telse, at han, der frivilligt paatog sig at lide (kom lide), med Evighedens Vished vidste, at det var det han saa der altsaa ingen, ingen, slet ingen Baklen var i H. gaven og ingen deraf flydende Lidelse.

Dog maa erindres de Ord: min Gud, min G haver Du forladt mig — hvor denne Lidelse er antyd

I Journalerne findes Adskilligt herom, især, vi den fra i Fjor Foraar.

Fuldendelsens

(samtlige) Skrifter, Frugten af Aaret 1848,

af

S. Kierkegaard.

Om det for Lilien, naar Øieblikket er der, da den skal til at springe ud, seer ret saa uheldigt ud som muligt — den lydige Lilie forstaaer eenfoldigt kun Eet: at nu er Øieblikket der.

Cfr. „Tre gudelige Taler" af S. K. 1849.

1ste Bind:

„Sygdommen til Døden."

2det Bind:

„Indøvelse i Christendom", et Forsøg.

1ste Afdeling:

„Kommer hid alle I."

2den Afdeling:

„Salig Den som ikke forarges."

3die Afdeling:

„Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig."

Og her som Anhang:

„Den bevæbnede Neutralitet."

3die Bind:

„Om min Forfatter-Virksomhed.“

Nr. 1. „Synspunktet.“ *)

Nr. 2. „3 Noter.“ **)

Nr. 3. „1 Note.“

Til allersidst kommer saa med et Titelblad for sig:

Nr. 4. „Det Hele med eet Ord.

*

Det Hele med eet Ord.

Produktiviteten fra først til sidst er en religie stelig religieus Udvikling, eller en Udvikling til christelig Religieusitet.

Som min Produktivitet kunde den i een Forst mig som Hensigt, i en anden Forstand er den min ling og Opdragelse. Stilles Sagen mig dilemma enten skal sige at det Hele er min Hensigt eller det relsens, saa siger jeg ubetinget det Sidste.

I Forhold til en Samtid kalder jeg, Forfatter en Lærer, en Opdrager, men en Lærende, er selv blevet opdraget.

Ingen, ubetinget ingen eneste Medlevende er a angrebet i H. t. om det ogsaa er sandt at han er

---

*) NB. Maaskee dog neppe. Men 1ste Afdeling kunde m dog saa at det saa ikke blev Nr. 1, men de tre Note Note gik foran.

**) Skal Synspunktet gaae ud og tillige disse 3 Noter*), ligviis Noget af det senere Tilføiede at borttage, da i Synspunktet.

Naturligviis borttages saa Efterskriften til Noten til hele denne lille Bog, saa den ender med Noten Nr.

---

*) [Jfr. Noten S. 91 foran.]

eller ikke. Dette er skeet, ikke fordi jeg misbilliger saadanne Angreb, men fordi de ligge ud over min Berettigelse, jeg der dog — existentielt — væsentligen har været en Digter (medens dette dog just er min Forskjel fra „Digteren", at jeg har været opmærksom paa denne Existerens Mislighed), og, hvad jeg har sagt om mig fra første Øieblik: været uden Myndighed.

Hvad det Bestaaende angaaer, da har jeg i Retning af Forandring i det Udvortes Intet, ubetinget Intet havt at foreslaae, ikke eet eneste, ubetinget ikke eet eneste Ord at sige men iagttaget en Afdøds Taushed. Det Meget jeg har sagt, de mange Værker ere et ringe Bidrag til Fornyelse i den Religieusitet, som er: Inderligheden i den Enkelte.

Den bevæbnede Neutralitet

eller

min Position som christelig Forfatter i
heden.

Tillæg

til „Synspunktet for min Forfatter-Virksom

af

S. Kierkegaard.*)

---

*) [Paa Convoluten:] Hvis de tre Skrifter blive eet under
øvelse i Christendom, et Forsøg", kan dette følge med s
men naturligviis pseudonymt og af samme Pseudonym
kan det da kun udgives pseudonymt.

[Paa en Lap:] Titlen kunde blive: den bevæbnede
mit Standpunkt som Udgiver af nogle pseudonyme S
hvilke jeg staaer som Udgiver (saa det gjaldt baade om
til Døden, og om Joh. Climacus).

Skriftet: „Den bevæbnede Neutralitet" kunde ma
Anti-Climacus „Indøvelse i Christendom", men som
Udgiveren, altsaa af mig selv.

Det maatte da overarbeides. Strax i Begyndelsen
staae:

Skjøndt kun Udgiver af disse Skrifter indseer jeg
jeg bærer saaledes et Ansvar, at det vel vil være i fi
gjøre Rede for mit Standpunkt.

Alle tempora maatte saa være af den forbigangne
om en tilkommende Tid, om hvad jeg agter at gjøre o.

„Den bevæbnede Neutralitet"
eller
min Position som christelig Forfatter i Christenheden.

Med dette Ord (den bevæbnede Neutralitet), især naar jeg faaer det nøiere og nøiere forklaret, mener jeg at kunne betegne den Stilling jeg agter at indtage og har indtaget i at belyse Christendommen eller hvad Christendom er eller endnu nøiagtigere: hvad der ligger i at være Christen. Meningen kan naturligviis ikke være, at jeg vilde lade det staae uafgjort, om jeg selv er en Christen, tragter derefter, kæmper derfor, beder derom, haaber til Gud at jeg er det; det jeg har ønsket og ønsker at forebygge er, at paa nogen Maade Eftertrykket skulde falde paa, at jeg i en overordentlig Grad er en Christen, en Slags udmærket Christen. Dette har jeg ønsket og ønsker jeg at forebygge. Men hvad jeg ved min Arbeiden har ønsket og ønsker at naae er, hvad jeg igjen anseer som det Vigtigste for det første, at faae det gjort tydeligt hvad der ligger i at være Christen, at faae Billedet af en Christen frem i hele dets ideale ɔ: sande, indtil enhver sand Yderlighed gjennemførte Skikkelse, selv fremfor nogen Anden underkastende mig at dømmes af dette Billede, Dommen blive en hvilken[somhelst] eller rettere just den, at jeg ikke ligner dette Billede. Da nu desuden den Gjerning at bringe dette ideale Billede frem, er et Arbeide, hvor Eftertrykket kommer til at ligge paa Differents-Forudsætninger til at kunne gjøre det, især naar det skal gjøres i Forhold til den moderne Tids mangfoldige Forvirring, saa har jeg til Betegnelse valgt Ordet: Neutralitet og bevæbnet.

Ikke mener jeg, at man uden Overdrivelse kan sige, at Christendommen i vor Tid aldeles er afskaffet. Nei, Christendommen er til endnu og i sin Sandhed men som Lære, som Doctrin. Det, der derimod (og det kan man sige uden Overdrivelse) er afskaffet og glemt, er det at være Christen,

hvad det vil sige at være Christen, eller det der er tabt, det der ligesom ikke mere er til, er det ideale Billede af det at være en Christen.

At dette er saaledes, kan strax sees paa hvad der er Forvirringen. 1) Christenheden er et Bestaaende; dette er forvirrende, thi under den Form at være Christen er egentlig umuligt, da et Bestaaende som sand Skueplads for Religieusitet giver alle christelige Bestemmelser et uchristeligt, forsonligt Perspektiv ind i Endeligheden, istedetfor at det sande christelige Perspektiv er for enhver christelig Bestemmelse polemisk ind i eller ud af Endeligheden mod Evigheden. Fromhed i Ro er jødisk Fromhed; stridende Fromhed (og med Strid paa to Steder, først i En selv med sig selv for at vorde Christen, og saa med Verdens Modstand og Forfølgelse, fordi man er Christen) er Christendom eller det at være Christen. 2) Enhver afgjørende Bestemmelse i det at være Christen er efter et Dialektisk eller paa den anden Side af et Dialektisk. Forvirringen er at dette har man reent glemt ved Hjælp af det Videnskabelige om at ophæve det dialektiske Moment, man har paa den Maade, istedetfor formeentligen at komme videre end det oprindelige Christelige, rykket hele det Christelige tilbage i det Æsthetiske. Det at være til, at existere (det Enkelte) ligger i det dialektiske Moment; hvad Speculationen kalder Eenheden naaes først i Evigheden, i Timeligheden kun momentviis. Ved saaledes i Existentsen, den Enkeltes Existents, at lade det dialektiske Moment udenvidere være ophævet, har man afskaffet om jeg saa ør sige alle Sømærker i Forhold til det at være Christen; et er muligt, at den nuværende Christenhed er en saa fuldendt form af Christendom, som aldrig før er seet, det er ogsaa uligt, at den er complet Verdslighed. 3) Man har forlagt ebiet for det at være Christen fra det Ethiske og Existents det Intellectuelle, Metaphysiske, Phantastiske, man har mere er mindre bragt et theatralsk Forhold istand mellem det at nke Christendommen og det at være Christen — og saaledes kaffet det at være Christen.

Det ideale Billede af en Christen er derfor hvad der først

og fremmest maa frem igjen, at det kan vise sig som Opgaven, vinkende, og paa den anden Side, at det med hele sin Tyngde maatte knuse al den Formastelighed med at ville gaae videre end det at være Christen, Noget som kun lader sig forklare af, at det er glemt, hvad det er at være Christen.

Det er dette ideale Billede, jeg har stræbt og yderligere skal stræbe at bringe frem. Læseren vilde velvilligt have lidt Taalmodighed og ikke strax forhaste sig med at dømme eller bedømme, hvorvidt nu det Enkelte ogsaa tjener til at belyse dette Billede. Mit Arbeide har fra Begyndelsen ikke været noget Hastværks-Arbeide, ikke et iilfærdigt Amendement — til en total Forvirring, ikke en ny Lap paa et gammelt Klædebon. Man give sig Taalmod — og jeg har dog maaskee en Slags Ret til at fordre det, thi sandeligen der hører vel endnu mere Taalmod til at udføre Arbeidet — man give sig Taalmod, og saa give man sig hen.

Altsaa, paa enhver Maade, dialektisk, pathetisk (i de forskjellige Former af Pathos), psychologisk, moderniseret ved det stadige Hensyn til den moderne Christenhed og Videnskabs Vildfarelser at fremstille det ideale Billede af at være Christen: det var og er Opgaven. Vistnok er nemlig Jesus Christus selv Forbilledet og skal blive det uforandret indtil det Sidste. Men Christus er tillige meget mere end Forbilledet, han er Troens Gjenstand. Som saadan er han ogsaa nærmest fremstillet i den hellige Skrift, og deraf lader det sig vel forklare, at han mere er fremstillet i Væren end i Vorden, eller egentlig kun fremstillet i Væren, det er derfor at alle Mellembestemmelserne mangle, hvad vel Enhver, der om end ydmygt og tilbedende dog ogsaa har gjort Alvor af at ville indrette sit Liv efter hans Forbillede, har forvisset sig om. Fremdeles er det uforandrede Christelige dog i Tidernes Løb underlagt Modificationer i Forhold til Verdens Forandring. Min Mening er sandeligen ikke, at det er det Christelige, der ved nye Modificationer skulde forbedres og perfectioneres — saa speku-

lativ er jeg ikke. Nei, min Mening er, at det uforandrede Christelige kan behøve ved nye Modificationer af og til at sikkre sig mod det Nye, det ny Galimathias, som nu er i Verden. Lad mig oplyse dette Forhold ved et andet Forhold. I længst, længst forsvundne Tider, der vare mere eenfoldige end disse, var det jo ogsaa Skik og Brug at opsætte juridiske Documenter, Contrakter o. D. Men naar man da tager en saadan Contrakt fra gamle Dage og dermed sammenligner en Contrakt af samme Art fra 1848, saa er jo unegteligt denne sidste betydelig modificeret. At den derfor er bedre end hin, skal man just ikke forhaste sig med at sige, det kunde vende sig ironisk nok, thi det er dog et Spørgsmaal, om det ikke havde været bedre, at alle disse Modificationer ikke havde været fornødne. Men siden hine eenfoldige Tider har der levet saa mange Gavtyve og Bedragere, at Modificationerne ere blevne fornødne. Saaledes ogsaa med Modificationerne, som det uforandrede Christelige i Tidernes Løb undergaaer, de ere af det Onde eller for det Ondes Skyld men ved det Gode. Men idet det Christelige modificeres, modificeres ogsaa det at være Christen. Ved det ideale Billede af en Christen forstaaer jeg da deels en Slags menneskelig Interpretation i Forhold til Christus som Forbilledet, en menneskelig Interpretation, der, medens han er og bliver Troens Gjenstand, indeholder alle Mellembestemmelserne i Forhold til det Deriverede og sætter Alt i Vorden, deels Modificationerne i Forhold til de tilbagelagte og en given Tids Forvirring.

Men hvo skal nu gjøre det, hvo skal være Den, der sætter dette Billede ind i Virkelighedens Forhold og holder det frem? Dersom En kommer hovedkulds styrtende og peger paa sig selv sigende: „det er mig, jeg er selv dette Ideal af en Christen": saa har vi Sværmeriet og alle dets usalige Følger. Gud forbyde, at det skulde skee saaledes. Men hvad mig angaaer, troer jeg rigtignok, at det til enhver Tid vilde være mig den største Umulighed. Intet er min Sjel, og Intet mit Væsens Naturbestemmelse (det Dialektiske) mere fremmed, mere umuligt end Sværmerie og Raserie; skulde jeg paa nogen

Maade betragtes som en Rasende, maatte det være, hvis man, hvad maaskee ogsaa er sagt om mig, vilde sige, at jeg har en rasende Besindighed, det er, en Besindighed, som kunde bringe Andre til Raserie. Og vist er det, at der lige fra min Forfatter-Virksomheds Begyndelse, skjult, hist og her har siddet et ganske enkelt Menneske, der, opmærksom paa hvad jeg i Fremstilling digterisk har raabet over, blot ventende det Øieblik, da jeg havde forvexlet mig selv med et Digterisk, var styrtet frem, havde udgivet mig for at være Idealet, den Forventede o.s.v., for saa selv at slutte sig til mig som Discipel, Tilhænger o.s.v., og som derfor har fundet den var til at blive rasende over denne min Besindighed, hvormed der holdtes igjen, indtil han, i Raserie over min Besindighed, tilsidst har ønsket mig død eller langt borte, fordi jeg nu stod ham i Veien, at han, af en Slags Respekt for mig, ikke kunde komme til selv at udgive sig for hvad han jo rigtignok helst vilde have havt mig til, saa jeg baade paa den ene og paa den anden Maade var til Hinder for at faae et Sværmerie i Gang og Fart.

Det er vistnok af yderste Vigtighed, at det ideale Billede af en Christen opretholdes i hver Generation, belyst just i Forhold til den Samtids Vildfarelser; men Den, der fremstiller dette Billede, maa for Alt ikke forvexle sig selv med det, for saa at antage nogle Tilhængere, selv lade sig tilbede og derpaa i jordisk og verdslig Lidenskab holde Dom over Christenheden. Nei, Forholdet maa holdes reent ideelt. Den, der fremstiller dette Billede, maa selv først og fremmest ydmyge sig under det, tilstaae, at han, om han end selv kæmper i sig selv for at naae dette Billede, dog er saare langt fra at være det; han maa tilstaae, at han egentlig forholder sig digterisk eller qua Digter til Fremstillingen af dette Billede, medens han, hvad der er hans Forskjel fra det almindelige Begreb af en Digter, for sin egen Person christeligt forholder sig til det fremstillede Billede, at han kun som Digter er forud i at fremstille Billedet.

Der bliver saaledes intet Sværmerie af; selv udgiver Digteren eller rettere Digter-Dialektikeren sig ikke for at være Idealet,

endnu mindre dømmer han noget eneste Menneske. Men han holder Idealet frem, at nu Enhver, hvis han saa synes, i stille Eensomhed kan sammenligne sit Liv med Idealet. Fremstillingen af Idealet kan umuligt andet end være til en vis Grad polemisk, men den er ikke polemisk mod noget enkelt Menneske, ikke endelig polemisk mod noget Endeligt, men kun uendelig polemisk for at belyse Idealet, har intet Forslag at gjøre, tenderer ikke til nogen Afgjørelse i det Udvortes, i Verdsligheden.

Dette var og er min Idee til en Reformation, der, hvad enten den nu lykkes eller ikke, og hvorvidt den nu lykkes eller ikke, i ethvert Tilfælde vil gaae for sig og gaae af uden Generalforsamlinger, Synoder, Ballotation, kort uden al Profanation. Jeg har i de faa Aar, jeg har været Forfatter, vistnok udfoldet en sjelden produktiv Rigdom, jeg føler den ikke formindsket, tværtimod i Tiltagende: men jeg har aldrig havt og har det ikke, ikke eet eneste Komma at tilbyde en Generalforsamling eller et Selskab af Balloterende. Jeg har havt Meget at sige, jeg føler mig langtfra udtømt, tværtimod jeg føler, at jeg har meget Mere endnu at sige: men jeg har aldrig havt og har det ikke, ikke en Tøddel, der verdsligt fristes ved at være det Ny. Der er kun Eet, som i enhver Retning kan standse en Hvirvel, og saaledes ogsaa kun Eet, som kan standse den Hvirvel eller Svimmelhed, i hvilken, og dette er just Svimmelheden samt dens Grad, Idealet lidt efter lidt og tilsidst ganske bortkommer og tabes, den Svimmelhed, at den Ene vel er lige saa god Christen som alle de Andre og saaledes, blot sammenlignelsesviis, Touren rundt: der er kun Eet, som kan standse — ingen Generalforsamling, ingen Ballotation formaaer det, thi dette nærer blot Sygdommen — det er naar den Enkelte, istedetfor at svimle sig ind i Sammenlignelses-Forholdet til „de Andre", forholder sig til Idealet. I samme Øieblik er han for evig standset — og om man gav ham 100 Aar at leve i, den Mand gjør aldrig noget Forslag paa en Generalforsamling.

Paa at fremstille dette Ideale saa tro, saa sandt, saa

pathetisk og saa polemisk sandt, som det er mig muligt, vil jeg anvende hver min Dag, fordrer ingen Løn — thi dette Arbeide er atter mig Udtrykket for, at jeg selv er standset ved Idealet, som sagt, ikke som havde jeg grebet det, som var jeg det, o, jeg er saa langt fra at være det, at jeg maaskee end ikke hele mit Liv bliver færdig med det Arbeide, ret at opdage og at kunne fremstille Idealet.

Ydmyg for Gud, med mit Kjendskab til hvad det dog vil sige, i Sandhed at være en Christen, og med mit Kjendskab til mig selv, tør jeg ingenlunde paastaae, at jeg i udmærket Forstand er en Christen eller lade noget Udmærkelsens Eftertryk falde paa, at jeg er Christen, f. E. jeg turde ikke, især da ikke i Christenheden, udsætte mig for at blive Martyr, forfulgt, Livet berøvet, fordi jeg var Christen. Man overile sig ikke i sin Dom over hvad jeg her siger, men give sig hellere Tid til at forstaae det; thi for Mange gaaer det dog vistnok kun altfor gesvindt med at forsikkre, at de i den Grad ere Christne, at de ville døe derfor, medens Vanskeligheden muligen ligger paa et ganske andet Sted end de ane. Lad mig tænke Situationen. Med Sværdet over Hovedet fordres det af mig, at jeg skal sige, om jeg er Christen eller ikke. Mit Svar vilde blive: jeg haaber til Gud, at jeg er en Christen, jeg troer, at han vil tage mig til Naade som Christen o. D. Naar man nu ikke nøiedes med dette Svar men sagde: „Du skal enten sige, at Du er en Christen, eller, at Du ikke er det“: saa vilde jeg svare: nei det gjør jeg ikke. Vedblev man da: „ja saa slaae vi Dig ihjel, fordi Du ikke vil svare som vi fordre“: da blev mit Svar: værer saa gode, derimod har jeg Intet at indvende, dette Martyrium har for mig Forstaaelsens Samtykke. Jeg mener saaledes ikke at frygte det at skulle ihjelslaaes — om jeg end ingenlunde lapser mig med at være villig dertil eller er frisk paa det, hvorfor jeg maa bede Læseren erindre, at Talen her jo er hypothetisk — men det jeg frygter er, hvad min Død vilde komme til at betyde ved hvad jeg

siger om mig selv, paa anden Dansk: jeg frygter ikke at lide Døden, men jeg frygter at sige for meget om mig selv; jeg flyer ikke feigt et Martyrium, men jeg maa forslaae mig selv i og være enig med mig selv om, hvor jeg kan forsvare at falde som Martyr.

Det om jeg er Christen (og saaledes med hver Enkelt, om han er Christen) er nemlig et reent Guds-Forhold; idet jeg (og saaledes bestandigt den Enkelte) udsiger, at jeg er Christen, selv om det er Mennesker, der spørge mig, og altsaa Mennesker, jeg taler med, taler jeg egentligen med Gud, og tør derfor ikke tale anderledes end som jeg vilde tale med Gud, det er: saasnart jeg (og saaledes bestandigt den Enkelte) taler om, at jeg er Christen, hører Gud derpaa; jeg kan ikke efter en blot menneskelig Maalestok eller indenfor en menneskelig Sammenligning tale om, at jeg er Christen. Men turde jeg da nu ligeoverfor Gud sige: jeg er — Christen? Nei, det turde jeg ikke, jeg idetmindste ikke. Men derfor turde jeg heller ikke lade det Eftertryk falde paa, at jeg er Christen, at jeg blev slaaet ihjel forbi jeg var Christen; thi sæt Gud var af en anden Mening — og jeg havde jo glemt Respekts-Hensynet til Gud, glemt i mit Udsagn om mig selv at udtrykke, at Gud er Dommeren. Idet jeg da blev ihjelslagen, forbi jeg ifølge mit eget apodiktiske Udsagn var Christen, saa mistede jeg altsaa Livet; det var det Mindste af det, men dermed er jeg ingenlunde færdig, thi sæt jeg saa stødte paa Vanskeligheder i Evigheden, at det var Anmasselse, at jeg apodiktisk, istedetfor gudfrygtig hypothetisk, havde sagt mig selv at være en Christen. Jeg gaaer jo ind til Dommen; paa Dommens Dag skal jeg altsaa gjentage: at jeg blev slaaet ihjel, forbi jeg ifølge eget Udsagn var Christen. Men skal jeg sige det, saa siger jeg jo altsaa dermed til Gud: at jeg var Christen, det er vist nok, Intet er vissere, da jeg jo blev ihjelslaaet, forbi jeg var Christen. Men dette turde jeg for ingen Priis sige til Gud. Jeg maatte ligeoverfor Gud bruge et langt ydmygere Udtryk: jeg haaber til Gud, at han vil tage mig til Naade som Christen.

Man vil let see, at det ikke er min, ei heller „den bevæbnede Neutralitets" Tanke at afskaffe Martyrier eller at gjøre et Martyrium til en Umulighed, jeg rykker det blot en Reflexion ind i Inderlighed. Man overseer i Almindelighed, at Martyriet er en Frihedsbestemmelse, at det ikke er „de Andre" der have Martyren i deres Magt, men ham, der har dem i sin. De kunne slaae ham ihjel, ganske vist, men han kan bestemme, aandelig forstaaet, hvor han skal falde. At twinge et Menneske til at udsige noget Bestemt, det er en Umulighed, naar han ikke vil og er villig til at lade sit Liv derfor. Saa kan Menneskene sige: saa slaae vi Dig ihjel, fordi Du ikke vil sige det — derimod har han Intet at indvende. Det er den Magt eller Overmagt, som ligger i Villighed til at bringe Offer; i samme Grad som et Menneske er villigt til at bringe Offer, har han ogsaa Overmagten. Det beroer derfor paa Martyrerne selv, hvorhen de saa at sige have forlagt Martyriet. Men det kan saa let være en Tilfredsstillelse af menneskelig Lidenskab, ligeoverfor Menneskene at være den Christne, at slaaes ihjel, fordi man, efter eget Udsagn, er Christen.

Lad os da antage det Martyrium, jeg har antydet. En vil ikke sige: jeg er Christen, men: jeg haaber til Gud at være Christen o. D. Videre, der siges til ham: ja, saa bliver Du ihjelslaget, fordi Du ikke vil svare, som vi fordre det. Dertil svarer han: vel. Han bliver saa ihjelslaget. Det er et Martyrium. Ved Døden afgaaer han og ankommer i Evigheden, for Dommen. I Dommen fortrøster han sig til, at Gud vil tage ham til Naade som Christen — for meget har han ikke sagt om sig selv. — Jo mere Inderlighed, jo mere Frygt og Bæven for Gud. Den udadvendte Tanke beskæftiger sig med det: ligeoverfor Menneskene at have Mod til at blive Martyr; den indadvendte beskæftiger sig med det: ligeoverfor Gud at have Mod til at være Martyr. Dette er Martyriets egentlige Frygt og Bæven. Mod til at lade sig slaae ihjel for en Idee har mangen Hedning ogsaa havt, men Guds-Forholdets Frygt og Bæven havde Hedningen ikke.

Men Idealiteten i Forhold til det at være Christen er

bestandigt Inderliggjørelsen. Jo idealere det at være Christen opfattes, jo inderligere bliver det, og jo vanskeligere. Det at være Christen undergaaer saa en Forandring, som jeg vil oplyse ved en verdslig Analogie. Først var der i Grækenland Vise, *σοφοι*. Da saa Pythagoras kom, og med ham Reflexions-Bestemmelsen i Forhold til det at være Viis, Reduplicationen, saa vovede han ikke engang at kalde sig Viis, men han kaldte sig en *φιλοσοφος*. Var dette et Tilbageskridt eller et Fremskridt, eller var det ikke, fordi Pythagoras idealere havde opfattet hvad det dog vilde sige, hvad dertil vilde fordres at kalde sig en Viis, saa det var Viisdom, at han end ikke vovede at kalde sig en Viis.

Og nu til min „bevæbnede Neutralitet". Sandeligen: det var ikke umuligt, at jeg paa een eller anden Maade kunde komme til at opleve et Martyrium; men sandeligen: det veed jeg ogsaa ganske nøiagtigt bestemt, hvor det ligger. Ikke siger jeg om mig selv, at jeg er den udmærkede Christen; jeg mener aldeles at have forfeilet min Opgave, misforstaaet min Individualitet og alle mine Forudsætninger, hvis jeg i den Retning udsatte mig for noget Angreb eller nogen Forfølgelse. Men jeg paastaaer, at jeg veed med ualmindelig Klarhed og Bestemthed, hvad Christendom er, hvad der kan fordres af den Christne, hvad det vil sige at være Christen. Til at kunne fremstille dette mener jeg at have i ganske usædvanlig Grad Forudsætninger; jeg mener tillige at det er min Pligt at gjøre det, just fordi det er som glemt i Christenheden, og der selvfølgeligt ingen Sandsynlighed er for, at den nulevende Generation er skikket til at opdrage i Christendom; jeg mener det er min Pligt mod Christendommen, min Pligt mod hvad der fra Fædrene ogsaa blev mig betroet af en Fader, hvis Opdragelse for en stor Deel er min Virkekraft, saa jeg ogsaa i den Henseende ofte mindes min Barndoms og Ungdoms Lærer, Borgerdydsskolens beundrede, uforglemmelige Bestyrer, at han i mit Testimonium saa godt som Intet skrev om mig men en Lovtale over min Fader*); jeg mener: det at gjøre det er min vel-

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1833—1843", S. XLVIII. ff.]

forstaaede Pligt, forbi en saadan i Christendom strengt Opdragen snart bliver en stor Sjeldenhed.

Men at gjøre dette uforfærdet i Sandhedens Tjeneste kan let udsætte mig for Menneskenes Modstand, forsaavidt disse ordentligviis ingenlunde synes godt om, at Prisen eller Fordringen skrues op paa at være det, som de nu engang mene sig at være, og ikke ville opgive Navn af at være. Her er Stedet, hvor jeg mener ikke at skulle skye nogen Fare selv den yderste; tvertimod, naar det trækker sammen til et Uveir i den Retning, saa forstaaer jeg just, at det er min Opgave at møde og at blive staaende i Faren. Kun det maa blive tydeligt, at det jeg har kæmpet for, og hvis jeg skulde falde, altsaa det jeg falder for, eller hvis jeg dog paa een eller anden Maade kommer til at lide, altsaa det jeg lider for — ikke er, for at have paastaaet, at jeg var den udmærkede Christen, men for at have i Sandhedens Tjeneste forfægtet, hvad det vil sige at være Christen.

„Den bevæbnede Neutralitet". Dersom mit Forhold var til Hedninger, saa kunde jeg ikke være neutral, saa maatte jeg i Modsætning til disse udsige, at jeg var Christen. Men jeg lever i Christenheden, blandt Christne, eller blandt Mennesker, som Alle sige sig at være Christne. Ikke tilkommer det nu mig, et Menneske, at dømme Andre, især da ikke, hvad jo her maatte blive Tilfældet, i Egenskab af Hjertekjender. Vilde jeg nu urgere, at jeg er Christen, hvad ligger saa ved Situationen heri? Deri ligger, at jeg er Christen i Modsætning til Christne, det er, at jeg er Christen i anden Potents, den udmærkede Christen. Derfor holder jeg det neutralt med min Væren-Christen. Paa den anden Side, dette kan da umuligt være en Fornegten af Christendommen; thi jeg lever jo i Christenheden og er vel Christen ligesom alle Andre. Jeg bekjender mig jo desuden ogsaa ligefrem at være Christen i den Forstand som Andre ere det, men ikke i Modsætning til dem. Saaledes holder jeg mig neutral, ikke i Modsætning til det at være

Christen, men i Modsætning til det at være en Christen i anden Potents. Mit Arbeide udfører jeg saa, at fremstille Idealet af en Christen. For at kunne gjøre dette maa jeg atter have denne Neutralitet; thi hvor turde jeg være saaledes fræk, at jeg i fjerneste Maade foranledigede det Afskyelige: at det var mig selv, jeg talede om —? eller hvor skulde jeg for Undseelse formaae at sige det Mindste, hvis jeg ikke gjorde det Meste, gjorde Alt for paa enhver Maade at forhindre det mere end Uanstændige, det Afskyelige: at det var mig selv, jeg talede om. —?

Arbeidet er altsaa at fremstille Idealet af en Christen; og her agter jeg at stride. Vil Nogen sige til mig: „det er usandt hvad Du siger, Du har en forvirret, feilagtig Forestilling om det at være Christen": saa svarer jeg: oplys mig derom, da skal jeg forandre min Opfattelse, hvis ikke, naturligviis ikke en Tøddel. Vil Klynkeriet sige til mig: „opgiv dette Forehavende, tilbagekald hvad Du har gjort, skaan os, denne Fremstilling bliver jo som en Rædsel over os, den skruer Prisen saaledes op, at vi bringes til Fortvivlelse": saa vil jeg svare: nei, ikke en Tøddel; ogsaa jeg kjender Smerten derved, men jeg hverken tør eller kan det anderledes; jeg beder til Gud, at han i den Henseende christeligt vil hærde min Sjel og min Tanke, eller gjøre mig christelig haardfør nok, til ikke at sukke i menneskelig Medlidenhed. Vil man forfærde mig, at jeg af Menneske-Frygt skulde opgive mit Forehavende, eller ryste paa Haanden og forklubre Billedet: jeg beder til Gud, at hvad enten Faren kommer i Skikkelse af blodig Forfølgelse, eller i Skikkelse af Haan og Latter og Spot, hvad enten Lidelsen er legemlige Smerter, eller den er aandelig Smerte, jeg beder til Gud, at han vil styrke mig til ikke at vige et Haarsbred fra det forstaaede Sande.

Dette er min Idee til den Dom jeg meener der skal gaae over Christenheden, ikke at jeg eller et enkelt Menneske skal dømme Andre, men at det ideale Billede af det at være en Christen skal dømme mig og hver Den, der vil lade sig dømme. Thi det ideale Billede antaster jo i endelig Forstand Ingen, det har Idealets uendelige Fjernhed fra al jordisk travl Døm-

men og Fordømmen af Den og Den, eller af disse bestemte virkelige Mennesker; naar Idealet bruges saaledes er det allerede nedværdiget.

Men at jeg er Den, som har Arbeidet med at fremstille dette Billede, er noget aldeles Tilfældigt, En skal der jo dog gjøre det. Ære og Anseelse eller anden jordisk Fordeel skal jeg vistnok heller ikke vinde derved; thi gjøres Arbeidet forsvarligt, vil Lønnen blive en Analogie til hvad der er den sande Christens Honorar i Verden, kun i en noget formildet Skikkelse, og kun at jeg ikke kommer til at lide, fordi jeg er Christen men i Egenskab af Digter, Tænker o. D. Den formildede Skikkelse er naturligviis Beviset for min Ufuldkommenhed, Beviset for, at jeg ikke er den sande Christen. Langt fra mig være nemlig denne barnagtige Tale, at bevise at jeg vil det Gode og Sande deraf, at jeg vinder jordisk Fordeel. Nei, at En eller om En virkelig vil det Gode og Sande, bevises, christeligt, altid omvendt. At jeg dog endnu nyder nogen Anseelse i Verden, beviser derfor desto værre kun, hvor ufuldkommen jeg endnu er; og at jeg dog maaskee slipper nogenlunde gjennem Livet, kun forsøgt i en formildet Art Martyrium, beviser naturligviis, at jeg ikke drev det til Fuldkommenhed.

Vilde endeligen et hurtigt Hoved, som strax veed sig selv betræffende, om han er Christen eller ikke, finde det besynderligt, at Den, der var istand til at fremstille dette Billede, og altsaa saa uafbrudt beskæftiget med saadanne Tanker, ikke sig selv betræffende med Bestemthed skulde vide, om han er Christen: saa vilde jeg svare. Dette har jeg ikke sagt, men jeg har sagt, at det at sige om sig selv, at man er Christen, er at tale med Gud, og at derfor maa et Menneske tale med Frygt og Bæven. Og efter at have sagt det, vil jeg saa, in usum Delphini, for hiint hurtige Hoved (der dog maaskee, naar han taler om sig selv, kalder sig en af de dybere Naturer, der føle en dyb Trang til Positivitet, omtrent som naar i Forhold til Forelskelse De kalde sig de dybere Naturer, der ikke kunne nøies med Forelskelsen, men føle en dyb Trang til — en udvortes Vished) tilføie et Exempel paa en mærkelig Art Langsomhed i en noget lignende

Retning. Mennesker med hurtige Hoveder vide naturligviis strax og ganske bestemt at de ere Mennesker. Nu tør jeg dog vel have Ret i at paastaae, at der ikke har levet mange saa store Menneskekjendere som Socrates, der tilmed kjendte sig selv. Og summa summarum af hans Viden i det 70de Aar var, at han ikke med Bestemthed vidste, om han var et Menneske. Hvorledes lader dette sig forklare? Mon ikke deraf, at han havde anvendt sin Tid først og fremmest paa at tænke over, hvad det er at være Menneske? For de hurtige Hoveder gaaer det saa hurtigt, forbi de springe dette Spørgsmaal over, antage, at de veed det — og saaledes fremkommer i al Hurtighed dette Besynderlige (der kunde give en Langsommere meget at tænke over, og næsten skulde synes at maatte gjøre den Hurtige selv lidt langsommere): et Menneske, der med Bestemthed veed, at han er Menneske, men ikke med Bestemthed veed, hvad det er at være Menneske. Vistnok er det gaaet Tusinder af Christne paa samme Maade: de have vidst med Bestemthed, at de vare Christne, men ikke med Bestemthed vidst, hvad det er at være Christen. Og dog, dog, maaskee er det muligt med stadig Flid gjennem en Række Aar at drive det til med Bestemthed at vide, hvad det er at være Christen, om man selv er det lader sig ikke og heller ikke med Bestemthed vide, det maa troes, og i Troen er der altid Frygt og Bæven.

[Et andet Hefte:]

Den bevæbnede Neutralitet.

Høistærede! Deres lærde Apparat er gigantisk. De veed man fortæller om tvende Svømmere, der vilde maale Kræfter, at da de mødte ved Strandbredden bar den Ene en Kasse under Armen; den Anden spurgte hvad der var i den, og han svarede: Mad, som jeg pleier at tage med forbi jeg svømmer i flere Dage. Herover blev den Første saa forskrækket, at han gav Kjøb. Saaledes kunde jeg næsten ogsaa fristes til at opgive mig selv ved Synet af al den Mad, om jeg saa tør sige, De

har taget med Dem. Og en Dialektiker er jo netop som en Svømmer. Forøvrigt har [det] dialektisk seet ogsaa en anden Side, thi istedetfor at lade sig imponere af at den Anden havde taget Mad med, skulde den Første have indseet at han havde Fordelen, fordi den Anden var for besværet til at svømme.

Det lærde Apparat kan være godt nok, men Hovedsagen er det Dialektiske. Man fortæller om en Franskmand, at han med national Selvfølelse viste en Engellænder sine fine Manchetter som noget kun Franskmænd kunde inventere. Engelskmanden svarede: ja Opfindelsen er Deres, men Engellænderen har dog forbedret den ved at føie Skjorten til. Og det Dialektiske, det er den Existerende som hans Skjorte, det lærde Apparat er Manchetterne.

Her existerer et Blad som kaldes „Kirke-Tidende". Som alle andre Forskjelligheder efterhaanden forsvinde i vor Tid, saa ogsaa den mellem Trykt og Snak. Et Blad er det paa en Maade, dog vil jeg heller betegne det som en Tidende for nogle Actionairer. Disse Actionairer speculere i Grundtvig, og saaledes speculeres der jo i saa mange Ting i vor Tid. Spekulationen er at holde Grundtvig i absolut Priis som et mageløst Ur-Genie og derpaa ved et nært og ømt Forhold til hans Kjoleskjøder at sikkre et vist aarligt Udbytte, der er: næstendeels at være Genie. (Et Actie-Selskab, der spekulerer i Robbefangst, har saaledes den Virksomhed at fange Robber, og Udbyttet er det Tran, der ligelig fordeelt bliver Dividenden). Det er nogle theologiske Candidater, der ved at berøres af det Grundtvigske Idee-Phosphor blive produktive (De af Candidaterne som ikke kunne skrive [?], nøies med i en mindre Kreds af Fruentimmer eller Asylbørn at være næstendeels Genie ved det levende Ord). Det forstaaer sig, det er gjerne i det Høieste een eller to Spalter i Kirketidenden, og Produktionen selv legitimerer sig just heller ikke. De kunde forsaavidt (disse Can-

didater) meest passende, i Henseende til at være productive, sammenlignes med Stryge-Svovelstikker. Man tager en saadan Candidat, naar han er berørt af Grundtvig, ved Benene, vender ham aldeles ligesom en Svovelstik og stryger ham af i Kirketidenden, saa gjør det een, to, høist tre Spalter. Saa er han færdig for den Gang, indtil saa igjen en ny Dypning gjør en ny Strygning mulig.

(Sigfried Ley.)

(Alt hvad kan gjøres ved Adresser.)

Forøvrigt maa jeg blot tilføie, at hvor hver enkelt vil ganske simpelt svare for sig selv, skal jeg med Fornøielse indlade mig med ham, men naar de vil være 12, vil jeg blot lee af dem, og bliver de 24, skal jeg bestræbe mig for at gjøre dem endnu latterligere.

Grundvig maa især ansees for farlig; paa Grund af de forskjelligste Bestemmelser han forener i sit Liv vil han være istand til at slaae mig ihjel idetmindste paa 4 forskjellige Maader. Først i orientalsk eller nærmere bestemt jødisk Stiil vil han som „Ypperstepræst og Prophet" byde Jorden at aabne sig og sluge mig. Dernæst i apostolisk Stiil som „Apostel" vil han overlevere mig til Satanas, saa tager Fanden mig. Fremdeles som Helt og Skjald i ølnordisk Stiil vil han slaae mig ihjel med Thors Hammer. Og endeligen vil han i Qvalitet af „Mageløs" ved det levende Ord aldeles tilintetgjøre mig. Endeligen vil han som Dogmatiker være istand til at gjøre mig til en vissen Green, det har han gjort ved hele den græske Kirke, da det viste sig den ikke vilde passe ind i hans Theorie. Saa maa jeg visne, og at det er skeet, vil Enhver, der ikke før har kjendt mig, forvisse sig om, blot han faaer mig at see — thi jeg er ikke af de Fede.

Dersom en Mand der var kjed af Livet gik ud for at ende sine Dage, og der da underveis faldt en Tagsteen ned og slog ham ihjel: da vilde han vel ansee det for en sjelden Lykke. Og saaledes med mig som Forfatter, nu jeg er kjed af det, saa kommer Grundtvig yderst beleiligt og slaaer mig ihjel.

Johannes Climacus.

Climacus og Anti-Climacus.*)

En dialektisk Opfindelse

af

Anti-Climacus.

Jeg, Anti-Climacus, et stakkels enkelt, et slet og ret Menneske som Folk er flest, er barnefødt i Kjøbenhavn, omtrent ja til Punkt og Prikke jævnaldrende med Johannes Climacus, med hvem jeg i een Forstand har Meget, har Alt tilfælles, men fra hvem jeg i en anden Forstand er uendelig forskjellig. Han siger nemlig om sig selv, at han ikke er Christen; det er til at blive rasende over. Derover er jeg ogsaa blevet saa rasende, at jeg — hvis ellers Nogen kunde narre det ud af

*) [Paa Konvoluten:] NB. d. 1. Aug. 49.

Anti-Climacus skal blive staaende som den høiere Pseudonymitet, og derfor kan denne Opsats ikke bruges, med mindre det skulde være af en ny Pseudonym. Det vil sige, jeg kan ikke selv være Forfatter af denne Opsats.

— Dette var skrevet, uden at efterse Skriftet selv, men nu seer jeg, at det jo aldrig har været paatænkt, at det skulde være af mig som Forfatter. Det er af Anti-Climacus selv. Det lader sig ogsaa gjøre. Dog er en ny Pseudonym maaskee bedre. —

— Kan udgives særskilt med følgende lille Forord:

Ligesom Joh. Climacus har skrevet, udgivet og tilbagekaldt en Bog, til hvilken han har skrevet en Efterskrift: saaledes — nei ikke saaledes, thi jeg har ingen Bog skrevet, jeg lader blot som havde jeg skrevet og udgivet en — og saa kommer Ligheden: saaledes har jeg skrevet denne Efterskrift til en Bog, som jeg ved en Fiction tænker at have skrevet.

mig — siger lige det Modsatte, eller forbi jeg siger lige det Modsatte om mig, kunde jeg blive rasende over hvad han siger om sig. Jeg siger nemlig, at jeg er en saa overordentlig Christen som der aldrig nogensinde har været til, men vel at mærke, jeg er det i skjult Inderlighed. Jeg skal nok passe paa, at Ingen, Ingen mærker Noget, end det Mindste; men forsikkre kan jeg og jeg kan forsikkre (dog virkeligt forsikkre det kan jeg ikke, thi saa brød jeg jo Hemmelighedens Skjul), at jeg i skjult Inderlighed er, som sagt, en saa overordentlig Christen, som han aldrig nogensinde har været til.

Læseren, der foruden at være min Ven, tillige er en Ven af Forstaaelse, vil forøvrigt let see, at der trods min overordentlige Christelighed dog er noget Ondskabsfuldt i mig. Thi det er klart nok, at det er af bare Chicane mod Johannes, at jeg har taget den Stilling, som jeg har taget. Var jeg kommet først, saa havde jeg sagt om mig, hvad han nu siger om sig, og saa havde han været nødsaget til at sige om sig, hvad jeg siger om mig.

Thi vi ere i Slægtskab sammen, men vi ere ikke Tvillinger, vi ere Modsætninger. Der er mellem os et dybt, et Grund-Forhold; men trods de mest fortvivlede Anstrengelser fra begge Sider komme vi dog aldrig længere, aldrig nærmere end til den frastødende Berøring. Der er et Punkt og et Nu, hvori vi berøre hinanden, men i samme Øieblik fare vi fra hinanden med Uendelighedens Fart. Som hvis fra Bjergenes Spidse tvende Ørne styrtede sig ned mod eet Punkt, eller som hvis fra Klippens Tinde en Ørn styrtede sig ned, og fra Havsens Dyb en Rovfisk med samme Fart søgte op mod Fladen: saaledes søge vi begge det samme Punkt; der er en Berøring, og i samme Nu fare vi fra hinanden, hver til sin Yderlighed.

Det Punkt, vi søge, er det: saadan slet og ret, ganske eenfoldigt at være en sand Christen. Der er en Berøring, men i samme Nu fare vi fra hinanden: Johannes siger om sig selv, at han ingen Christen er; og jeg siger om mig selv, at jeg er

ta overordentlig Christen, som han aldrig har været til, at mærke i skjult Inderlighed.

Hvis det engang skulde træffe sig saa, at vi i Berøringens forvexlede os med hinanden, saa jeg kom til at sige om hvad Johannes siger om sig, og omvendt: saa vilde dette ı Forskjel gjøre. Kun Eet er umuligt, at vi To kom til e at sige det Samme om os; men derimod er det muligt, i begge kunne forsvinde.

Virkelig til ere vi ikke; men Den, der naaer at blive slet et, ganske eenfoldigt en sand Christen, han vil kunne, som manden fortæller om Tvillingerne, efter hvilke han styrer, des vil han kunne fortælle om de to Brødre: Modsæterne. Og som Sømanden fortæller om det Eventyrlige, har seet, saaledes vil Den, der naaer at blive slet og ret, ke eenfoldigt en sand Christen, kunne fortælle om det Evenge, han har seet. Maaskee lyver Sømanden i hvad han eller — det vil ikke være Tilfældet med hvad den sande isten fortæller om os; thi sandt er det, at vi to Brødre eventyrlige Skikkelser, men sandt er det ogsaa, at han har os.

Anti-C.

Sidst i Bogen en Pagina for sig.

Udgiverens Anmærkning [til Skriftet „Sygdommen til Døden", — jfr. S. 288 ff. og 484.]

Som det i Forhold til En selv kunde synes ikke uligt et Forræderie mod sig selv, saaledes kunde det i Forholdet til Andre synes (for at bruge et Ord, rigtignok — hvad der da ikke gjør det bedre men snarere værre for mig — af en Tertullian og om sig selv, men ved et lignende Forhold) „letsindigt og næsten uforskammet", at En vover at fremstille Idealitetens Fordringer i Forhold til det at være Christen, En, der i ethvert Tilfælde, dog selv paa nogen Maade, og maaskee paa mange Maader er den Ufuldkomne. Dog hvis nu Alle, hver især, baade de Fuldkomnere og de Ufuldkomnere, iagttoge Taushed, fordi Ingen vilde vove at være saaledes forræderisk, saaledes letsindig, eller saaledes uforskammet: saa blev jo denne almindelige Taushed en anden Art Uforskammethed, et Forræderie, et underfundigt Oprør mod Gud, der ingenlunde vil, at Idealitetens Fordringer skulle forties.

Saa har her En vovet det, En, som Ingen er; jeg har kun vovet, hvad der for mig allerede er dristigt nok, at udgive denne Fremstilling.

En, der Ingen er, kan umuligt fornærme Nogen, umuligt dømme Nogen. Og om det var muligt — at dette da ikke skeer, at Forfatteren ikke kommer til at dømme Nogen, deri er jeg selv paa een Maade mest interesseret; thi kommer han til at dømme Nogen, da først og fremmest mig. At dette ingen Talemaade er, vil en Læser vistnok uden Vanskelighed forvisse sig om; thi medens han maaskee ikke føler sig truffen

af Bogen, vil han let see, hvorledes jeg paa saa mange Maader maatte føle mig truffen.

Vistnok er Bogen skrevet som af en Læge, det er sandt. Men han, der er Lægen, er En, som Ingen er; han siger ikke til noget eneste Menneske: Du er syg — saaledes heller ikke til mig; han beskriver blot Sygdommen, idet han tillige bestandigt definerer: hvad „Tro" er, hvilken han synes at mene selv at besidde i den overordentlige Grad, og deraf vel hans Navn: Anti-Climacus.

Derimod bestræber jeg mig rigtignok, saa godt jeg kan, for at det maatte være mig, som var jeg den Syge om hvem han taler, idet jeg stræber idetmindste at være en redelig Stræbende. Og til denne redelige Stræben hører jo først og fremmest, at man er redelig mod Idealitetens Fordringer, at man for ingen Priis begjerer disse end den mindste Tøddel nedsatte, men villig, ja meget mere, glad, ja meget mere, salig finder sig i denne Ydmygelse, naar Idealiteten omvendt, eller vendt mod mig, nedtrykker i samme Grad som Fordringen bliver større og større, det er, sandere og sandere — thi hvorledes skulde det hænde Idealiteten, hvad kun gjælder i Forhold til det Endelige, at det kan usandt forstørres, det er, overdrives; først naar Idealitetens Fordring uendelig er blevet den størst mulige, først da er den jo ganske sand. Ak, kun et nyt Udtryk for den egne Ufuldkommenhed, at føle sig dybt, dybt nedtrykt, naar Idealitetens Fordring fremstilles blot nogenlunde sand, og saa paa Fremstillerens Vegne at maatte tvivle, om endog blot Det er muligt for et Menneske: at fremstille Idealitetens Fordring saa uendelig som den er!

Foranledigt ved en Anmærkning i Magnus Eirikson's sidste Bog: „Spekulativ Rettroenhed" o.s.v.*)

I denne Anmærkning fortælles, at Magister Kierkegaard i hans Skrift „Afsluttende Efterskrift" har spottet ja forhaanet den martensenske Theologie (den spekulative Professor m. m.).

Herved maa bemærkes: Afsluttende Efterskrift er ikke af mig, men af en Pseudonym, Johannes Climacus, og bag i den findes en tilstrækkelig Oplysning om mit Forhold som Udgiver. Dernæst er Professor Martensen heller aldrig nævnet noget Sted i den; og ikke blot dette, men Scenen er med Flid holdt saaledes, at den vel snarere end i Danmark er i Tydskland, fra hvilket Land jo ogsaa Spekulationen „som gaaer videre" stammer. Der er dannet en komisk Type som hedder „Privat-Docenten", en Type jeg mener er ret værdifuld. Alt er holdt saa digterisk som muligt, forbi jeg, som Udgiveren, ikke er nogen Ven af endeligt Kjævlerie; og Tydskland næsten gjort til Scenen, fordi jeg, der dog ellers kjender temmelig nøie til Herr Professor Martensen's og de danske Moderne-Spekulatives „videnskabelige" Præstationer, ikke veed af, hverken at han eller De have føiet noget (end det mindste) Nyt til hvad en nogenlunde Velstuderet kjender fra Tydskerne. At man en Tidlang her i Danmark har gjort sig vigtig med hvad man har lært og tildeels ordret gjengivet efter Tydskerne, som var det Ens Eget, at man har compileret diverse forskjellige tydske Tænkere, Professorer, Privat-Docenter, Repetenter: det veed jeg vel. Men forsaavidt det ikke er dette Falsum man vil

*) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844—1846" p. 754 ff. I 1849 udkom M. E.s: „Spekulativ Rettroenhed, fremstillet efter Dr. Martensens „christelig Dogmatik", og Geistlig Retfærdighed", —osv.]

fremstille komisk, forsaavidt det er den moderne Speculation (især det efter-hegelske Slængs) man vil i Retning af „Treen" tage en Stilling imod, saa er det digterisk sandt at holde Scenen saa ubestemt, at den saa omtrent er i Tydskland, kjendelig paa „Privat-Docenten", af hvilke der den Gang, er end i forskjellige Mønstre, var en Mylder i Tydskland, medens der faktisk ikke var een eneste Privat-Docent i Danmark det Aar, da Afsluttende Efterskrift udkom. Dette har jeg fra Udgiveren været mig bevidst, ja jeg har blandt Andet egentlig forstaaet Afsluttende Efterskrift som en Danskhedens Protest mod den moderne Speculation, forstaaet, hvad jeg dog nok ogsaa i Tiden vil faae Ret i, at naar den tyranniske Opinion, ved hvilken „Systemet" holdt sig, er forsvunden, at man da vil give min Pseudonym Ret i, at det var ægte dansk at opfatte denne Speculations Overdrivelse komisk, uden dog at glemme, at det ogsaa er dansk at elske og ære sund Videnskab, som nu f. E. græsk Videnskab, hvilken egentlig er den, Pseudonymen bruger, medens han jo tillige skylder en tidligere tydsk Videnskabelighed, ogsaa Hegel selv, saare meget.

*

. . . . Det er jo dog efter alle Philosophers Mening den bedste Verden, i hvilken vi leve, hvad ogsaa jeg [Johannes Climacus] som Humorist ret inderligt er overbeviist om. Men til den bedste Verden hører jo Ligelighed, — hvorfor skulde og Een have Alt og en Anden være Stedbarnet? Dersom det derfor var saaledes, at jeg som Forfatter havde nogen Sandhed eller nogen sand Mening paa min Side, og jeg da tillige tjente mange Penge, nød stor Ære og Anseelse: saa var Ligevægten forstyrret i denne den bedste Verden. Dersom derimod Forholdet i denne den bedste Verden er dette: paa den ene Side: Penge, Ære, Anseelse — og den gale Mening; paa den anden Side: Pengetab, Vanære, Forhaanelse — og den rigtige Mening: saa er der jo Ligevægt. Hvo maatte ikke, hvis han ikke var Optimist iforveien, blive det ved denne i mine Tanker opbyggende, beroligende og aldeles tilfredsstillende

Betragtning. Kun De ere de Ulykkelige i denne den bedste Verden, De som hverken vide ret at vurdere Penge, Ære, Anseelse for hvad det er, eller Sandheden for hvad den er; De, som vel til en vis Grad frygte, det Eneste hvad Socrates frygtede og vel at mærke absolut: at være i en Vildfarelse, men som dog derhos ikke ganske kunne undvære Penge mellem Hænderne og Anseelse mellem Menneskene. Der er en gammel Bog, som indeholder en Fortegnelse over Sandhedens Vidner. I den kan man læse ligesom man til andre Tider læser eller som Andre maaskee læse i Rangforordningen. Som da Den der læser i Rangforordningen med stille Opløftelse seer hvorledes Rangspersonen stiger ad de mange Trin til Ærens Tinde, saaledes læser man i hiin Bog med stille Opløftelse om hvorledes Sandhedens Vidne Skridt for Skridt stiger ned ad i Minoriteten hvor han hører hjemme, indtil han staaer ganske ene, forskudt. Dette er de tvende Bevægelser: crescendo og decrescendo. I Grunden er det eet og det Samme, og der er derfor en høist mærkelig antistrophisk Overeensstemmelse. Crescendo hedder det: jeg nød den Ære at blive Stordignitar i Spanien; decrescendo: jeg takker Gud for at jeg nød den Ære at blive hudflettet. Crescendo hedder det: jeg nød den Ære at blive hilset med Jubel og bekrandset af Folket; decrescendo: jeg nød den Ære at blive udpeben. — Kun er der den Forskjel, at Hvælvingen under hvilken Rangspersonen taler ikke er saa godt construeret i akustisk Henseende, som den under hvilken Sandheds-Vidnet taler, thi kun paa sidste Sted giver Evigheden Gjenlyd; det første Udsagn klinger uden Gjenlyd eller som man i daglig Tale siger som Kattun. — Kun er der den Forskjel, at Forskjellen, som var i de 70 Aar eller i de 14 Dage, viser sig at have været et optisk Bedrag, netop naar den evige Forskjel er. — Det er en daarlig Soldat der ikke haaber at blive General, men det er ogsaa daarligt, naar man vil gaae Veien decrescendo, da at klynke, da ikke at vide at tale Ideens Hofsprog med den Elegance, hvormed det tales i hine udødelige Kredse; thi det er unegteligt det stolteste Ord der er sagt i Verden: jeg har havt den Ære at blive hudflettet.

Sandeligen den Elsker, som ikke elsker sin Pige saaledes, at han midt i alle Lidelser for hendes Skyld har Høimod nok til at forstaae og Elegance nok til at sige: jeg har den Ære — han elsker ikke. Og Den der ikke elsker sin Idee saaledes, at han for dens Skyld har den Ære at sætte Penge til, har den Ære at blive forhaanet, har den Ære at blive hudflettet, den Ære at blive henrettet: han elsker ikke sin Idee eller rettere, han har ingen Idee. Dersom han blot er villig til alt Dette, men det undgaaer ham, at det virkeligen er en Ære han har, saa er han allerede lunken. Er dette ikke den tro Hofmand, der ledsager en styrtet Keiser i Landflygtigheden, og at naar Keiseren er klædt i Armod, dog med samme Underdanighed som eengang i Palladsets Sale vedbliver at sige: Deres Majestæt! Og saaledes ogsaa, naar Ens Idee ikke vil seire, naar den ligesom klæder sig i Ringhed, at man dog ikke glemmer at det er Ideen, og altsaa heller ikke at det uforandret, medens Alt er forandret, er en Æressag at tjene den.

Om M. E. er kaldet ved en Idee, afgjør jeg ikke; men det her Fremsatte er Normativet for en Saadans Existents, eller at jeg skal udtrykke mig noget elegantere: Ceremoniellet. Og som Een af Pseudonymerne har sagt: at han aldrig har ønsket at være Napoleon, men vel een af de to Kammerherrer, der aabnede Fløidørene, bukkede og sagde: Keiseren — saaledes vilde jeg sige: jeg har aldrig ønsket at være Ceremoniemester for noget kronet Hoved, men dersom jeg kunde finde En og finde en Ansættelse som Ceremoniemester hos En, der for Ideens Skyld havde den Ære at blive forfulgt: jeg er forvisset om, jeg skulde vise mig Posten voxen, ja jeg skulde blive en udmærket Ceremoniemester. Og som hiin eenfoldige Vise har sagt, at han kunde ikke føde, men blot hjælpe en Fødende: saaledes maa jeg sige: jeg duer ikke selv til at blive det Store, men en udmærket Ceremoniemester kunde jeg blive. Ak, hidtil har jeg rigtignok søgt forgjeves. Jeg udkaster oftere i mine Bøger Tegningerne af hine Herlige, hvem jeg blot ønsker at see saaledes i Livet at jeg kunde være Ceremoniemesteren. Saa kommer der da ogsaa Een og Anden, der betragter disse Teg-

ninger som færdigt syede Klæder; han tager dem paa; ak, men naar han har faaet dem paa, seer jeg jo rigtignok let, at det ikke er Ham, at han ikke er den Efterlyste, eller den hvem jeg som Ceremoniemester kunde have den Ære at fremlyse.

*

. . . . Men da vil der være en Yngling, der endnu har Barndommens eller den første Ungdoms blomstrende Frodighed paa hans Kind, i hvis fine Rødmen Ideen boer qvindeligt med Undseelse: hans Hjerte vil banke hæftigt, naar han læser det, han vil forstaae, at dette dog er værd at leve for, dette: at være conseqvent til det Yderste, ydmyg for Gud, stolt mod Mennesker, hvad Guden, ham være Ære og Priis, har forundt ethvert Menneske, hvis han vil det. See, dette er mig nok, over al Maade nok. Og denne Forkjerlighed for en Yngling, den har jeg lært, ja det er sandt, jeg har lært den af en Forfører, ak, af ham, der, Gud være lovet, forførte mig, da jeg var en Yngling. Men denne Forfører var ingen vellystig Svend, ei heller en Mand som var bleven gammel i Udsvævelser; nei, han var en gammel Mand, og han var bleven gammel i Viisdom. Socrates vidste nok, hvorfor han elskede Ynglinge, han forstod godt, hvor meget Menneskene tabe i Aarenes Løb ved Selskab og Omgang og Sammenligning, lidt efter lidt, lidt efter lidt, lidt efter lidt lære at gaae paa Accord, at prutte, at slaae af; hvorledes de lidt efter lidt, lidt efter lidt, lidt efter lidt (o, rædsomste af alle Sophismer: lidt efter lidt) tabe det skjulte Menneskes inderlige, Ynglingens rødmende Undseelse. Derfor vil min Læser være en Yngling, eller han vil være en Olding, der veemodigt smiler under Læsningen fordi han veemodigt mindes Ungdommen, en Olding der i Livets Aften lykkeligt foryngер sig til en Yngling. Hvad der ligger derimellem bliver vanskeligt min Læser, men let En, der ringeagter, forhaaner og bespotter mig. Dog er Ynglingen mig den Kjereste, hvad enten han gaaer eensomt ved Strandbredden og længes efter Idealerne, eller han gaaer eensomt i Folkevrimlen, spottende, fordi han vrager og længes efter

Idealerne. Denne Yngling er mig nok, mere forlanger jeg ikke; ja som en Pige kun ønsker een Prydelse: at ligge i sin Grav med en Myrthekrands om sin Pande, saaledes forlanger jeg blot denne Bevidsthed: han blev udleet af alle Folk, af Mængden, af Publikum, men han kunde bringe en Ynglings Hjerte til at banke.

[M. *Eiriksson* tilskrev 14. Oktober 1847 S. K. et længere Brev, der begynder med Tilstaaelsen om, at han er i „en meget stor Pengeforlegenhed". Brevet ender saaledes:

„Jeg har ofte tænkt over, hvad der egentlig kunde være Grunden til, at De tidligere ikke har villet understøtte mig, da De dog maa have indseet, at jeg er een af de Faa, som stræbe i den samme eller en lignende Retning som De selv, og Adskillige maa have fundet det saa naturligt, at de have udspredt det Rygte, som jeg endnu i denne Sommer har faaet at høre; thi saaledes synes det mig naturligst at forklare det, da jeg ikke godt kan antage, at De selv nogensinde skulde have givet Anledning dertil. Skulde De frygte for, at det kom til almindelig Kundskab, at De havde understøttet mig mod Hr. Martensen og andre endnu mægtigere Folk, saa skal det, hvis De vil, være en Hemmelighed. Høitærede! Lad nu endelig Spaadommen gaae i Opfyldelse, thi jeg er alt begyndt at ansee dette Rygte, der i saa mange Aar har været i Cirkulation, for en *Spaadom*, hvis Oprindelse man vel ikke kjender, men hvis Tilværelse er saameget desto sikkrere. Spaadommen er nu alt blevet flere Aar gammel og lever dog, men dette gjælder netop om de gode Spaadomme, som vente paa deres Opfyldelse." Han venter nu Svar „inden næste Søndag."

[Ved dette Brev ligger saa følgende:]

Copie.

De ønsker selv, og det finder jeg ganske naturligt, at jeg „med et Par Ord" svarer Dem paa Deres udførlige Skrivelse, det vil sige: De ønsker, at *jeg fatter mig kort, ingen Grunde pro og contra, et Ja eller et Nei*. Her er mit Svar: jeg kan ikke opfylde Deres Ønske.

Ærb.

S. K.

[Til og om

Professor Rasmus Nielsen.]

[Af et Brevudkast, dat. 4. August, til R. N.]

... Dog dette kun for at fange ogsaa Dem i den Vildfarelse, hvilken jeg anseer at være hele det Modernes Charakteristiske: at forvexle en Climax og en Anti-Climax, at ansee hvad der er en Anti-Climax for en Climax, og, som det jo bør sig i Forhold til en Climax, tale i de høieste Toner, hvor Climaxen er paa sit Høieste — ak, men det er skjult for de Vedkommendes Øine, at det er en Anti-Climax. Om Alt, hvad der „gaaer videre“ — og alt det Moderne „gaaer jo videre“ — gjælder det, at man stiger ved en Anti-Climax, og ankommer saaledes med en triumpherende Mine, med de mest bravtende Talemaader, stigende — til det Lavere. Man „gaaer videre“ end Troen — til Systemet, man stiger! Man gaaer videre end „den Enkelte“ — til Menigheden, man stiger! Man gaaer videre end Subjektiviteten — til Objektiviteten, man stiger! o. s. v o. s. v.

Ved Hjælp af den nye Pseudonym: Anti-Climacus har min Pseudonym Climacus vundet et Point. Climacus — Anti-Climacus anseer jeg for et lykkeligt Epigram; selv om man ganske havde glemt Indholdet af deres Skrifter: de tvende Gaade-Ord vilde dog paa Den, der har Forudsætninger til at kunne forstaae en halvqvædet Vise, beholde det Epigrammatiskes Opvækkelse.

[Af et andet Brevudkast til R. N.]

... Hvad nu endelig „Bagerens Høns“ angaaer, saa er jeg deri ganske enig med Dem, Sligt bør man, naar dertil bydes

Leilighed, ikke undlade at gjøre til Gjenstand for sin Betragtning. En saadan „stille Time“ er vistnok langt langt gavnligere end mangen af hine saa priste „stille Timer“, der anvendes til at narres med det Christelige. . . .

[Af et andet Brevudkast til R. N.]

Kjere!

Hvad „Frygt for en Misforstaaelse ved de hyppige Skriverier“: den fuldkomne Kjerlighed udjager jo Frygt. Og hvis den er eller nogensinde har været til, hiin den eminente Dialektik i Dobbelt-Reflexionens Form: der er een Magt, som kan hamle op med den, den fuldkomne Kjerlighed. Dette kan jeg bevidne; thi jeg, som dog er saare langt fra at være fuldkommen i Kjerlighed, frygter dog ingenlunde for at falde Dem til Besvær ved de hyppige Skriverier.

. . . . See, derfor, for at gjøre Dem ganske fri i Deres Dom om dette Noget, maatte jeg saa længe flytte ud paa det skarpe Hjørne*), og er maaskee nødsaget til at boe der, saa længe jeg skriver Breve, eller skriftligt underholder mig med Dem.

. . . . O, Kjere, i Frygt og Bæven er jeg dog en gammel Dialektiker; jeg frygter ikke ubetinget Misforstaaelse, jeg troer paa, at Misforstaaelse er et dialektisk Moment i Forstaaelse. Derfor bærer jeg den taalmodigt ogsaa da, naar jeg, forpligtet i det største Ansvar, veed at have handlet saa omhyggeligt og saa dialektisk nøiagtigt som muligt. Mein lieber Freund, sehen Sie! Og naar De kommer til Kjøbenhavn, dann hören Sie! . . . .

[Et Brevudkast til R. N.]

Det bliver vel bedst, at De tager en lille Position med „Systemet“. Indlagte er Noget, jeg har henkastet i Anledning af et Sted i „Fororđet“ til Systemet. Vil De læse det igjennem. Selv kan jeg paa ingen Maade forsvare at tage

*) [Jfr. „af S. K.s E. P., 1848,“ S. 265, Noten.]

Partes. Til Slutning var det maaskee rigtigst at lade inflyde et Par Bemærkninger i denne Retning. 1) Et dogmatisk System er, christeligt, en Luxus-Artikel; i stille Veierligt, naar man kan indestaae for, at da idetmindste Gjennemsnittet af Mennesker er Christne, kan der blive Tid til Sligt; men hvornaar var det vel Tilfældet? Og naar det stormer — saa er det Systematiske af det Onde, saa skal alt Theologisk være opbyggeligt. Det Systematiske indeholder et indirecte Falsum, som var det i sin Orden med at vi i Sandhed Alle ere Christne — siden der er Tid til at systematisere. 2) Et dogmatisk System skal ikke opføres paa Basis: at begribe Troen, men paa Basis: at begribe, at man ikke kan begribe Troen. Sagen er, christeligt skal „Præsten" og „Professoren" sige Eet og det Samme, kun Professoren sige det i anden Potents. Gives der rebelske Aander, som ikke ville nøies med Præsten, saa skal de komme til det Strengere ved at komme til Professoren. Christeligt er Alt Optugtelse, det Stigende er at komme til den strengere Tugt. Man skal ved at løbe fra „Præsten" ikke slippe ind i speculativ Kjelenskab men komme til en endnu strengere Tugt.

Replik i Charakteer.

Som det hedder skal jeg qua Forfatter være en Hader af Tilhængere, Tilhæng samt Alt hvad dertil hører; deri er ogsaa adskilligt Sandt.

Jeg har i den Anledning tidligere oplevet en Collision. Min Disputats er om Ironien; man satte mig i Forhold til Pseudonymerne Victor Eremita o. s. v., — og da nu Professor Heiberg samtidigen enten forholdt sig taus eller syslede med Astronomien: saa betragtedes jeg vel dengang af Mange som Ironiens Repræsentant herstede. Samtidig florerede, som bekjendt, efter en ganske enorm Maalestok den literaire Foragtelighed og Nederdrægtighed, der ikke uklogt styrede ud under Flaget: Ironie. Her var en Forvexling mulig; hiin Pøbel-

Leilighed, ikke undlade at gjøre til Gjenstand for sin Betragtning. En saadan „stille Time" er vistnok langt langt gavnligere end mangen af hine saa priste „stille Timer", der anvendes til at narres med det Christelige. . . .

[Af et andet Brevudkast til R. N.]

Kjere!

Hvad „Frygt for en Misforstaaelse ved de hyppige Skriverier": den fuldkomne Kjerlighed udjager jo Frygt. Og bedst den er eller nogensinde har været til, hiin den eminente Dialektik i Dobbelt-Reflexionens Form: der er een Magt, som kan hamle op med den, den fuldkomne Kjerlighed. Dette kan jeg bevidne; thi jeg, som dog er saare langt fra at være fuldkommen i Kjerlighed, frygter dog ingenlunde for at falde Dem til Besvær ved de hyppige Skriverier.

. . . . See, derfor, for at gjøre Dem ganske fri i Deres Dom om dette Noget, maatte jeg saa længe flytte ud paa det skarpe Hjørne*), og er maaskee nødsaget til at boe der, saa længe jeg skriver Breve, eller skriftligt underholder mig med Dem.

. . . . O, Kjere, i Frygt og Bæven er jeg dog en gammel Dialektiker; jeg frygter ikke ubetinget Misforstaaelse, jeg troer paa, at Misforstaaelse er et dialektisk Moment i Forstaaelse. Derfor bærer jeg den taalmodigt ogsaa da, naar jeg, forpligtet i det største Ansvar, veed at have handlet saa omhyggeligt og saa dialektisk nøiagtigt som muligt. Mein lieber Freund, sehen Sie! Og naar De kommer til Kjøbenhavn, dann hören Sie! . . . .

[Et Brevudkast til R. N.]

Det bliver vel bedst, at De tager en lille Position mod „Systemet". Indlagte er Noget, jeg har henkastet i Anledning af et Sted i „Forordet" til Systemet. Vil De læse det igjennem. Selv kan jeg paa ingen Maade forsvare at tage

*) [Jfr. „af S. K.s E. P., 1848," S. 265, Noten.]

Partes. Til Slutning var det maaskee rigtigst at lade indflyde et Par Bemærkninger i denne Retning. 1) Et dogmatisk System er, christeligt, en Luxus-Artikel; i stille Veierligt, naar man kan indestaae for, at da idetmindste Gjennemsnittet af Mennesker er Christne, kan der blive Tid til Sligt; men hvornaar var det vel Tilfældet? Og naar det stormer — saa er det Systematiske af det Onde, saa skal alt Theologisk være opbyggeligt. Det Systematiske indeholder et indirecte Falsum, som var det i sin Orden med at vi i Sandhed Alle ere Christne — siden der er Tid til at systematisere. 2) Et dogmatisk System skal ikke opføres paa Basis: at begribe Troen, men paa Basis: at begribe, at man ikke kan begribe Troen. Sagen er, christeligt skal „Præsten" og „Professoren" sige Eet og det Samme, kun Professoren sige det i anden Potents. Gives der rebelske Aander, som ikke ville nøies med Præsten, saa skal de komme til det Strengere ved at komme til Professoren. Christeligt er Alt Optugtelse, det Stigende er at komme til den strengere Tugt. Man skal ved at løbe fra „Præsten" ikke slippe ind i speculativ Kjelenskab men komme til en endnu strengere Tugt.

Replik i Charakteer.

Som det hedder skal jeg qua Forfatter være en Haber af Tilhængere, Tilhæng samt Alt hvad dertil hører; deri er ogsaa adskilligt Sandt.

Jeg har i den Anledning tidligere oplevet en Collision. Min Disputats er om Ironien; man satte mig i Forhold til Pseudonymerne Victor Eremita o. s. v., — og da nu Professor Heiberg samtidigen enten forholdt sig taus eller syslede med Astronomien: saa betragtedes jeg vel dengang af Mange som Ironiens Repræsentant hersteds. Samtidig florerede, som bekjendt, efter en ganske enorm Maalestok den literaire Foragtelighed og Nederdrægtighed, der ikke uklogt styrede ud under Flaget: Ironie. Her var en Forvexling mulig; hiin Pøbel-

agtighedens Ironie kunde see at forvandle mig til Chef for Ironien herstedes — saa Pøbelagtigheden ogsaa blev Ironie. Dette skete. Det nartige Barn i Literaturen den lille Goldschmidt (der, in parenthesi bemærket, jo nu skal være blevet ganske artig, saa han, efter hvad Barberen siger, næsten „hver Maaned" eller „hver Uge" faaer i Charakteerbogen for Opførsel: mg., og betragtes af Publikum i Klasse med andre Redakteurer, kun med den Forskjel, at han tillige faaer Charakteer for Opførsel) paatog sig at udføre det, ved beundrende at udbeliggjøre mine Pseudonymer.

Den Gang var der saa vist Ingen der paatog sig den Uleilighed at skille mig af med denne Tilhænger. Jeg maatte selv, for at indfrie mit Princip, udsætte mig for Meget, og det blev betragtet som Særhed af mig, at jeg vilde være saaledes consequent, saaledes ironisk, uagtet det dog er indlysende, at naar de Tusinde og Tusinde ere ironiske, saa er der for den væsentlige Ironiker Intet at gjøre uden at vende hele Forholdet om, og blive Gjenstand for denne Ironie.

Nu er Sagen en anden og Scenen er paa det religieuse Gebeet, hvor jeg er Forfatter. Som det hedder skal nu en af Universitetslærerne, Lic. theol. R. Nielsen, Professor i Philosophien, være blevet min Discipel eller Tilhænger, saa hedder det. Hvad skeer? Det snarest mulige kommer i Scharling's og Engelstoft's Tidsskrift en theol. cand. Hjorth springende for at skille mig af med den Discipel*); paa Conventet, umiddelbart derefter i Kirketidenden farer Grundtvigianeren Dr. Kierkegaard i Harnisk eller ud af sit gode Skind, hvordan man nu vil tage det, bare for at skille mig af med den Discipel.**) I Sandhed, dette vilde være nok til at overbevise mig om, at det i dette Øieblik maa være en taknemlig Opgave at slutte til Professor Nielsen; det vilde være nok, men tillige hører

*) [I „Nyt Theologisk Tidsskrift" I., S. 133-165: J. M. L. Hjorths Anmeldelse af R. N.s Skrift: „Evangelietroen og den moderne Bevidsthed".]

**) [Jfr. „Dansk Kirketidende", 1849, Nr. 219.]

jeg jo, at Herr Professoren ved hiint Skridt allerede skal have udsat [sig] for flere Ubehageligheder fra de Indflydelsesrige.

Og hvad gjør jeg? Jeg tier. Hvilken uhyre Inconseqvents, og hvilken Daarskab, jeg som kunde have saa stor Profit af med to Linier at cassere ham i Egenskab af Tilhænger, hvad der jo staaer i min Magt.

Hvilken Profit kunde jeg have? Lad os see. 1) Kunde jeg derved profitere den Accent, som han har lagt paa mit Forfatterskab eller en Deel af samme; thi fordi jeg casserede ham i Egenskab af Tilhænger maatte han jo alligevel vedstaae hvad han har sagt, da han, fæstet i Ærens Tjeneste som vi Andre, jo ikke som Goldschmidt hører til de Begunstigede og Privilegerede, der nyde Godt af Foragtelighedens Privilegium. 2) Jeg vilde gjøre næsten alle Partier her hjemme en Tjeneste. Som en Følge deraf vilde jeg blive elsket og agtet; der vilde i et Tutti blive sagt om mig: det er en Tænker, en conseqvent Tænker, og en yderst agtværdig Charakteer — og saa veed jeg nok, hvad jeg tænker: derfor gjør jeg det ikke.

Lad os gjøre et Tankeexperiment. Jeg vil tænke mig, at der er gaaet en Tid, Professor Nielsen har trængt igjennem, saa godt som Alle bøier sig for ham. Til den Tid vil neppe Nogen faae travlt for at angribe ham. Saa skal jeg nok rykke ud med, hvad jeg har at indvende mod ham; og saa vil det vel atter hedde at jeg er sær, en Egoist o. D. Thi til den Tid vilde jeg virkelig have Profit af at han er Tilhænger, nu vilde jeg have Profit af at slaae en Streg over ham. Saa vil det formodentlig atter hedde at jeg er sær, en Egoist o. s. v. Give Gud, at jeg indtil min sidste salige Ende altid maa af Verden blive kaldt en Egoist!

Indtil videre har jeg Intet at sige med Hensyn til Professor Nielsens Optræden; jeg haber nemme Seire, og jeg afskyer at handle egennyttigt, mest da, naar jeg veed, at det tillige vilde blive berømmet som noget yderst Respektabelt, Conseqvent, og Agtværdigt.

[Flere Blade i en Konvolut mærket:]

Polemica.

R. Nielsen af Joh. Climacus, Stiiløvelse
teer, som ikke skulle bruges.

Denne Bog*) synes lagt an til at skulle være
Eller,**) den bliver maaskee kun: et Hverken—Elle

Det er væsentligen Joh. Climacus der er b
han er den Eneste, der ikke er citeret.

Forfatteren har blot fordærvet Sagen ved det
parat, og den hele Detail. Slige Undersøgelser ma
in toto, ikke saa man handler om det enkelte Mirak

Joh. Climacus havde rigtigt seet, at Opgav
Digter-Tænkers Opgave. Troens Helt — Fritænkere
kulanten: og saa Joh. Climacus udenfor ved ikke
at være Christen.

Det Hele, totalt betragtet, er Copisterie.

Og desuden en utrolig Mængde smaalig Cop
daarlig Copisterie. F. E. den Beskrivelse af Tr
gyndelsen, at den Troende gaaer paa Hovedet, so
er af „Frygt og Bæven".

I Egenskab af Tænker har Forfatteren intet Ny
sammenlignet med Joh. Climacus, og i Egenskab
har han slet Intet præsteret. Hvortil saa denne Bo
saa lille Literatur som den danske er en saadan L
nær et Falsum. Forfatteren burde sømmeligt hav
sin Plads som Anmelder af Joh. Climacus, istedetfo
en ny Bygning op, der *væsentligen* er Plagiat.

Det manglede blot, at Forfatteren havde fa
Hjælp af Mag. Kierkegaard.

---

*) [1849 udgav R. Nielsen: „Evangelietroen og den moderne
Forelæsninger over Jesu Liv."]

**) Anm. Selv Forordet erindrer lidt for stærkt om Victo
Forord til sit Enten—Eller: at det ikke bliver afgjor
Æsthetikeren har Ret eller Ethikeren — at det er en
hvilket igjen lidt for stærkt erindrer om Joh. Climacus,
sin Bog: et Indlæg.

Maaskee vil Bogen forøvrigt gjøre Lykke, det er jo seet før, at der ved Siden af den Originale har skrevet samtidigen en Copist — og Copisten gjorde Lykke med Det forkludbret, Det som i sin sande og væsentlige Skikkelse kostede den Første Livet.

Benyttet er især: Joh. Climacus. Læren om Paradoxet. Hele den afgjørende Vending: ikke at begribe Troen, men at begribe sig i at troe, ikke at begribe Paradoxet, men at begribe, at man ikke kan begribe Paradoxet. Svinget. Det at blive aabenbar og at gjøre aabenbar. Troens Helt af „Frygt og Bæven“.

Forfatteren bekæmper Middelmaadigheden — tildeels med laante Kræfter: hvilken Middelmaadighed! Just Middelmaadighed er hans Beliggenhed, naar man kjender nøiere til de literaire Forhold.

I Forhold til Synspunkternes Dialektik ere Conturerne, Structur-Tegningen og Phantasie-Lidenskab Hovedsagen: det lærde Apparat, Detaillen (Gjennemgaaen af hvert Mirakel f. E. og saa videre) det Sinkende. Det er netop Middelmaadighed: at kludbre dette sammen. Men Forfatteren har formodentlig havt liggende et Apparat, som skulde bruges, og saa tænkt det lod sig gjøre paa den Maade. Det er Middelmaadighed.

Det er Middelmaadighed: i Forhold til visse Ting, hvor det gjælder om absolut at kunne, der ogsaa saadan at ville være en lille Smule med.

Det Hele er Middelmaadighed, selv Dette: Talen henvender sig til Publikum, det er Forelæsninger, som ere „hørte af en hæderlig Forsamling“ og som nu dedicerede til Dronningen, som vel har betalt det Hele, udgives; der er sørget [for] et Citat af enhver af vore navnkundige Forfattere o.s.v.

Den eneste Fare denne Forfatter havde havt, var at tage sit Punkt med Risico fra Pseudonymerne: denne Fare har [han] undgaaet ved et privat Forhold til Mag. Kierkegaard.

Det er rørende hvad han siger om Johannes den
var ikke den Mand, der forstod sig paa at skifte Sta
det gjør Systematikeren R. Nielsen.

Ogsaa Dette er jo dog Middelmaadighed: at
som den absolut Uforfærdede — og saa, saa ha
kommende selv den Forestilling, at en Stærkere
vundet Slaget; og saa, saa har den Vedkommen
stilling om, at den eneste Fare af nogen Betydning
være Tale om, var just at udsætte sig dristigt fo
hvad nu Mag. Kierkegaard vilde tage for en Sti
den har han unddraget sig, saa der er en Anden, d
paa den Modige . . . .

Offentlig Retssag.

Joh. Climacus paa egne og nogle andre
nymers Vegne

contra

Herr Lic. theol. R. Nielsen, Professor i Phil
R. af D.

Som bekjendt er Det den allerfarligste Art B
Tyvene hitte paa at udgive sig for Politie. Saa
med Den, der bekæmpende Middelmaadighed, Midde
hed o. s. v. selv er af samme Bonitet kun i et n
saa nyt, at ordentligviis de Fleste ikke kunne have
stilling om dette nye Falsum.

1) Man bekæmper denne Jasken fra det Ene i
som Middelmaadighed og Halvhed er stærk i —
da denne Talende? Professor R. Nielsen. Fo
matiker — da Systemet gjorde Lykke — Forfatter
tiske Subscriptionsplaner, som endnu ikke ere indfri
som nu udenvidere sætter sig ind i dette og lader

ting. Havde der været Charakteer, havde han først og fremmest paa en Pagina efter Titelbladet sat en officiel Erklæring. Men hvilken Middelmaadighed — saadan at skulke sig til den Overgang? Hvilken Middelmaadighed, saa at bekæmpe Middelmaadighed tildeels endog med laante Vaaben, — hvilken Middelmaadighed!

2) I alle Forhold hvor Accenten absolut falder paa det at kunne, absolut at kunne enten-eller, i alle disse Forhold er ingen Stræben tænkelig, intet „til en vis Grad". Opgaven for Nr. 1 er at gjøre det; Opgaven for Nr. 2 er en sædelig: at sætte al sin Glæde i at beundre Nr. 1, forsagende at ville fuske; og gjør Nr. 2 det er han væsentlig lige saa stor som Nr. 1. Ellers er det en Usandhed, og kan være en oprørende Usandhed. Thi noget Absolut er sjelden forstaaet af Menneskene; naar da Den, der ligger Nr. 1 saa nær, at han i Sandhed kan beundre, naar han forfalsker dette Forhold til selv at ville være det: saa bliver let i denne syndige Verden Nr. 1 „Offeret" og Nr. 2 ɔ: Løgnen bliver Helten.

Som sagt i Forhold til absolut at kunne er enhver „Stræben" Middelmaadighed og latterlig Middelmaadighed. Naar en Clown staaer paa Hovedet — og da en Borgermand (en Agent Behrend) ogsaa vil det, da er denne Stræben ikke agtværdig men latterlig; og det hjælper ikke at han siger: jeg indrømmer gjerne, at det ikke er saa godt som Nr. 1, men det er dog en agtværdig Stræben, det er dog til en vis Grad. Naar den nydeligste Pige i hele Byen har faaet sig til Pintse ret en allerkjereste lille Hat, der klæder hende ubeskriveligt, og da Madam Petersen, Possementmager Petersens Kone siger: det maa jeg ogsaa have: saa er det latterligt.

Saaledes ogsaa med at ville meddele existentiel Dialektik i Dobbelt-Reflexionens Form — naar man ikke kan absolut. Her kan ikke være Tale om en agtværdig Stræben. At forsøge derpaa er Middelmaadighed.

3) Den Tjeneste at staae paa Post ved „Paradoxet" for at stramme Tankerne absolut lidenskabeligt: til den Tjeneste fordres en Soldat, der nærmest ligner en Skarpskytte. Lad

os blive ved Skarpskytten. I denne Tid bekjendtgjøres oftere, at man behøver Skarpskytter, som behage at melde sig for den og den Officeer. Sæt der da en Morgenstund kom en firstolet Holsteensvogn, med 8 Personer, den Ene af dem var en Skarpskytte, de Andre hans Familie; sæt — det kan vi gjerne antage — at Skarpskytten viste sig ved Prøve-Skydningen at være en udmærket Skytte — men han vilde absolut have fra 4-stolede Holsteensvogn og sin Familie med: maatte saa ikke Officeren sige: nei, det er en Umulighed, det er Afsindighed; det er urimeligt fordret af enhver Soldat, men især af en Skarpskytte.

Saaledes nu ogsaa naar En, der vil gjøre Tjeneste ved „Paradoxet", desuagtet spinder sin Stræben paa gammel systematisk Viis ind i allehaande Hensyn.

Professor Nielsens Bog ere Forelæsninger, som ere holdte „for en agtværdig Forsamling".*) Ah, der er altsaa noget nær sikkret en Opinion. Han dedicerer Bogen til Dronningen. Han henvender sin Tale til Publikum. Han passer nøiagtigt paa at faae et Citat af ethvert Navn i Literaturen — til Anbefaling: kort han synes at stole paa, at „Paradoxet" af en Anden er saa dygtigt gjennemkæmpet, at man nu uden nogensomhelst Fare kan forfægte det som i sin Tid Systemet.

Hvilken Middelmaadighed.

4) Den hele Bog er, som det synes, lagt an til at skulle være et Enten—Eller**) — den er blevet et Hverken—Eller.

Svinget, som der er gjort og skulde gjøres, er: fra Objektiviteten til Subjektiviteten: det subjektive Problem at blive Christen (cfr. Afslutt. Eft.), og dette var Themaet i hele Skriftet: Springet fra Systemet. Dernæst at forcere Stillingen: Paradoxet, og at fornagle den saaledes, at ingen Dialektik kunde tage den tilbage. Dernæst, at Accenten uendeligt skulde

*) [„Et hæderligt Antal Tilhørere af begge Kjøn".]

**) Anm. Den erindrer ligefrem i sit Forord om Forordet af Victor Eremita; og om min Titel paa Afsluttende Efterskrift: existentielt Indlæg.

falde paa: det Existentielle. At Opgaven ikke er: at begribe Troen, men at forstaae sig selv i at troe; ikke at begribe Paradoxet, men at begribe, at man ikke kan begribe det. Troens Sphære som en ganske egen qvalitativ Sphære for sig.

Disse Erobringer bleve gjorte i Afsluttende Efterskrift. Opgaven var lige saa meget en Tænkers som en Digters og omvendt, forbi den var det Existentielt-Pathetiske. Men hvad der var at betragte som den Overflod der er af det Onde var hele det lærde Apparat, Detaillen hist op og her ned. Det er nu den eneste Forbedring af Professor Nielsen — forvirrende og sinkende at sætte Apparat til, medens han som Tænker intet Nyt har præsteret, og derimod viist, at han ikke er Digter.

Hvilken Middelmaadighed.

5) I en vis Forstand burde jeg maaskee ikke klage. Thi hele Bogen, især enkelte Partier af den, er at betragte som en Anmeldelse af mit Skrift: Afsluttende Efterskrift.

Hvad fordres til en Anmeldelse? At den nogenlunde nøiagtigt gjengiver det anmeldte Skrifts Tanker og Tankebestemmelser. Det gjør Professor R. Nielsen i sin Bog virkelig i Forhold til Afsluttende Efterskrift. Det Eneste, han ikke gjør, er: han nævner ikke Bogen — han lader som Tankerne ere hans. Et andet Menneske vilde maaskee kalde dette et Plagiat; jeg, en Humorist, kalder det en Slags Anmeldelse. Tankerne ere dog alligevel mine: det veed Professor Nielsen og jeg — altsaa er det dog en Art Anmeldelse.

Men som Anmeldelse betragtet er det dog en Middelmaadighed, en Halvhed.

*

Hvad man har for en Uleilighed med disse Pseudonymer! Jeg har nu ikke kunnet styre Joh. Climacus før han fik dette sagt. Ganske Uret har han vistnok ikke; men dog mener jeg, at han er meget eensidig. Den polemiske Stilling, jeg bestandigt har indtaget, har maaskee virkelig gjort Professor Nielsen tvivlraadig, hvorvidt han skulde citere eller ikke, han har maaskee troet at gjøre rigtigt i, ikke at citere.

Imidlertid kunde dog her være en Misforstaaelse.

Jeg har bestandigt polemisk afviist enhver taabelig og misforstaaet Anerkjendelse — men jeg har ogsaa ganske consequent i de stærkeste Udtryk paaskjønnet enhver sand og værdifuld Anerkjendelse. Jeg har ingen Skyld. Lad mig oplyse hvorledes jeg tænker mig Forholdet. Naar et Menneske gjør et andet Menneske en Velgjerning, og da, i christelig Selvfornegtelse siger til den Anden: jeg beder Dig, ikke at takke derom til Nogen: hvad saa? Ja, dersom den Anden er en Utaknemlig, der alligevel ikke onskede at takke og ære sin Velgjører, saa kan han benytte sig deraf, og sige, det er hans egen Villie. Men mon en i Sandhed Taknemlig vilde gjøre det? Nei, han vilde sige: jeg kan meget godt forstaae det Smukke i at han endog beder mig om at tie, men just derfor føler jeg Trang til at berømme ham, for hvad han har gjort mod mig. Hvad Professor R. Nielsen som Forfatter af foreliggende Bog skylder mine Skrifter, det veed han nok bedst selv. At han kan sige, at jeg jo selv har forlangt, ikke at blive citeret — nemlig af en Misforstaaende, og overhovedet ikke at blive citeret: kan han ogsaa sige: og jeg kan ikke afgjøre om han, for paa nogen Maade at tillyve sig Noget, har ladet være at citere — eller det er for — at gjøre mig en Tjeneste. Men er det derfor, hvorfor saa citere mig et Par enkelte Gange, og ikke betræffende det uendelig langt Mere denne hans Bog totalt skylder min Forfatter-Virksomhed.

Professor R. Nielsen staaer ene!

Et Knæstykke.*)

„Systemets" gehorsamer Diener, den smagfulde Forfatter af en lovende Subscriptionsplan, der evig ung spotter Aarenes

*) Anm. Denne Artikel er foranlediget ved Hr. Professorens nyeste Skrift: Evangelietroen og den moderne Bevidsthed.

Magt, og endnu bestandigt kan kaldes lovende, en Subscriptionsplan, der, ubegribeligt nok, ikke allerede har oplevet andet Oplag; Opfinderen af den vistnok mest fjerntskuende Udsigt, som nogensinde er blevet serveret en Læser paa Omslaget af et lille bitte første Hefte, „der var første Hefte af første Deel af en Logik, som igjen skulde være første Deel af en altomfattende Encyclopædie“: Professor R. Nielsen, der ikke uden Larm og Ophævelse i sin Tid frolovedes med Systemet, en Forbindelse for hvilken der mere end tre Gange paa det Høitideligste blev lyst fra Prædikestolen, Professor Nielsen, der altsaa efter menneskelig Sandsynlighed var saa dybt som muligt indgaaet med Systemet og for evigt, han har nu — mærkelige Forskjel og Modsætning! — i al Stilhed opgivet Systemet med Alt hvad saa dertil hører, og træder nu frem indtagende den absolute Isolation i Kamp for Paradoxets qvalitative Spændstighed. Og da denne Kamp naturligviis ikke kan kæmpes uden af En, der absolut og ubetinget staaer ene, saa staaer Professor Nielsen kæmpende absolut og ubetinget ene, Professor Nielsen der engang, hvad enten nu Systemet i ham fandt en Støtte eller ikke, fik Understøttelse af Systemets Fond ad usus publicos, Opinionen, og senere, som politisk Scribent, fik contra opinionem Understøttelse af Regjeringens Particulair-Kasse.

Professor Nielsen staaer ene! Lad os et Øieblik dvæle ved denne Tanke. Der er noget Opløftende i at see en Mand staae ene, end mere naar han staaer ene i Kamp mod Alt og mod Alle, og allermest naar det er en Mand, der har været saa forvænt med at have Understøttelse. En Mand, der staaer ene, har brudt og bryder med alle Hensyn og alle Magter: at staae ene, at ville staae ene, det er hans Løsen. At det er en farefuld Stilling, det veed han; at han maaskee ogsaa kunde falde for Overmagten, det veed han: men ene vil han staae, hvad enten han nu skal seire eller han skal ligge under. Ingen Ven vil han have, ingen Tilhænger, ingen Hjælper, ingen Understøttelse af det Offentlige, ingen af det Private, ingen af Opinionen, ingen af Chatollet, nei ene vil

han staae, ene. Det er et opløftende Syn. En, der saaledes staaer ene, ham behøver Kunsten ikke at fremstille i overnaturlig Størrelse, thi saaledes at staae ene er den overnaturlige Størrelse. — Og saaledes staaer Professor Nielsen ene.

Professor Nielsen staaer ene! Det vil da sige, fraregnet en lille Ubetydelighed: Pseudonymerne og Magister Kierkegaard. Men at han benytter dem, at der i Skriftet (Evangelietroen og den moderne Bevidsthed) ikke findes een eneste væsentlig Tanke, uden at den enten skyldes Pseudonymerne eller Mag. Kierkegaard, at Stilen indtil Latterlighed næsten er Copisteri, at Udtrykkene endog mange Gange ere laante: det har han saa godt som ganske fortiet — naturligviis for at kunne staae ene, og for saaledes staaende ene, ret med den indre Sandheds Bemyndigelse og Eftertryk at kunne, som han dømmende gjør det, bekæmpe Middelmaadigheden og Halvheden og Hensyns-Theologerne, og den hele halv-videnskabelige Jassen af det Ene i det Andet.

Saaledes staaer Professor Nielsen ene. Det er, ja det er kun et Knæstykke. Naar man tegner en Eenøiet af fra den Side hvor han har Øiet, saa kan Ingen falde paa Andet end at den Mand har to Øine, og naar man indtil Knæerne dækker, dækker det Understøttende, saa seer det ogsaa ud, som staaer Professor Nielsen ene. Den Kamp som Pseudonymerne og Mag. Kierkegaard har gjennemkæmpet for „Paradoxet" med Systemet, en Kamp, hvortil der ganske rigtigt fordres en ene Staaende, en Kamp, i hvilken Herr Professor Nielsen jo i sin Tid meget passende kunde have taget partes for Systemet — denne Kamp synes Herr Professoren at være blevet saa forelsket i, at han har besluttet at lege den efter, maaskee i den Tanke, at Pseudonymerne og Mag. Kierkegaard i det Hele taget have kæmpet Sagen saa seierrigt igjennem, at man uden Fare tør vove sig i den Kamp — naar man da blot undgaaer en Kamp med Pseudonymerne og Mag. Kierkegaard. Hans Kæmpen er derfor et Blendværk, thi væsentligen er Faren forbi, hvorimod „Systemet" just stod paa sit Høieste, da Pseudonymerne begyndte; hans Staaen-ene er et Bedrag,

thi han staaer ene som En, hvem en Anden holder paa; hans Fortjeneste af Sagen, for hvilken han kæmper, er ingen, thi det Ny han sætter til, er galt, ved at gaae for meget i Detail, ved at gaae i det concrete Enkelte, ved at stille Troens Tanke — ligeoverfor Tvivlens, altsaa, ved dog at indlade sig paa eller med Tvivlen taber han snarere igjen Paradoxets Position end han yderligere hævder det.

Professor Nielsen staaer ene! Nu ja, om det ogsaa nu ikke saa ganske har sin Rigtighed med, at han staaer ene, saa er der derimod noget Andet, der vel noget nær staaer ene: et Plagiat af den Art. Ja, i Sandhed et saadant Plagiat er, idetmindste i dansk Literatur, ene staaende. Hvilken Middelmaadighed — og det er jo især Middelmaadighed, Middelveis-Theologien og Theologerne, hvilke den enestaaende Professor Nielsen som den Enestaaende ɔ: som den Overlegne, bekæmper — hvilken Middelmaadighed at ville copiere det at staae ene ved saa godt som ganske at fortie, hvorfra man har Det, ved Hjælp af hvilket man gjør saadan Plads i Literaturen.

Fra Johannes Climacus.*)

Corsarens Uanstændighed — har jeg fundet, christeligt, i sin Orden. Et Par Ord i Fororbet til sin Dogmatik af Martensen har jeg i en vis Forstand ogsaa fundet i sin Orden: Sligt gjør hverken fra eller til.

Men naar man vil benytte et Skrift saaledes som Prof. N. har benyttet mit: saa maa jeg bede om et vist Respekts-Udtryk. Det er ikke mit Skrift, der trænger til Prof. N. . . .

. . . . Nielsen tillyver sig paa en Maade en Fortjeneste af Pseudonymen, som var det ham, der ordnede det Hele og

*) [1849 udkom R. Nielsens: „„Johannes Climacus" og Dr. H. Martensens „Christelige Dogmatik". En undersøgende Anmeldelse".]

bragte det under Synspunkter; men saavel de
som hvad der staaer under dem er ordret aftrykt

Prof. Nielsens Anmeldelse af Mag. S
gaards „Johannes Climacus

Som Forfatter finder jeg mig rolig i enhv
at være Gjenstand for den fornemmere og den
Grinen; jeg har til mit Forsvar ikke eet Ord a
eneste, Gud bevare mig derfra. Jeg finder mig
ugunstig og nedsættende Dom: jeg har ikke ee
ikke eet eneste.

Men Den, der paatager sig at anerkjende
eller Noget af dem, han faaer med mig at gj
for Gud, i megen Frygt og Bæven, veed jeg god
hvilke Evner mig ere forundte, hvilke Offre jeg
at have den Ære at tjene Sandheden, hvilket fryg
mit hele Liv er underlagt; og jeg veed ogsaa, at
en Eneste, som er i Besiddelse af alle Forudsæ
Sandhed at kunne bedømme mig.

Dette foranlediges ved den anerkjendende Br
Professor Nielsen har gjort af „Johannes Clim
nys udkomne undersøgende Anmeldelse, der vel k
deels ganske rigtigt at have benyttet et lille Partie
Climacus, men, totalt forstaaet, egentlig har gjort
Uret, ved enten ikke at have forstaaet eller at hav
hele Værket og dets Anlæg og Structur har en
Betydning end de enkelte Theses, Professoren ha
trykke.

Naar man allerede i flere Aar er Professor, Ni
naar man tildeels har gjort sin Carriere ved den h
losophie; naar man derhos allerede er saa temmelig
visse Kredses Levemaade: saa er det ikke Lidet, na
jeg til at sige, det er noget Stort, at kunne frigj
alt Dette for at faae et Indtryk af noget Sandt,
neensartet. Jeg agter dette i høieste Maade.

Men jeg savner i den „undersøgende Anmeldelse" et energisk fremspringende, et marqueret afgjørende Udtryk for, i hvilken Grad det ikke er Pseudonymen der har trængt til Herr Professorens Anmeldelse, men Herr Professoren der har lært Noget af den, benyttet den, laant af den. Dette sidste Udtryk er jo rigtignok af ham selv brugt, men ingenlunde bestemt nok. Og desuden, der er laant adskilligt mere end hvad han specificerer; ja, den hele Relativitet i hvilken Anmeldelsen er holdt, er igjen laant, ikke af Pseudonymen, men af min „literaire Anmeldelse af to Tidsalbre", og dog er vel mit Forhold til Forfatteren af Hverdagshistorien et ganske andet end Herr Professorens in casu. Og endeligen, hvad vil Bogens Titel sige? Den kaldes en Anmeldelse. Men stricte taget er den kun en Anmeldelse af den ene (Professor Martensens Dogmatik), den anden er ikke anmeldt, men benyttet til at anmelde eller angribe hiin Dogmatik. Og dog synes det ved Bogens Titel, at det skal være som vare begge Skrifterne lige for — Anmelderen, der saa formodentlig er hiint yndede Tredie, hvad atter Mottoet synes at antyde*). Paa Titelbladet staaer to Navne, Mottoet lyder: magis amica veritas. Altsaa er veritas ham magis amica end baade den Ene og den Anden, ogsaa mere end den, hvilken han har benyttet som et Laan, som Det han har lært af, og uden at han i Bogen har præsteret det Mindste, som er mere end hvad han har laant af Pseudonymen.

Dette kunde synes meget nøieregnende. Det er det ogsaa. Jeg er i Forhold til Anerkjendelse netop lige saa nøieregnende som ligegyldig mod nedsættende Dom. Exemplet ligger nær nok. Det er virkelig ogsaa min Mening, at en Yttring af Herr Professor Martensen i Fororbet til hans Dogmatik om visse Enkelte, der kun kunne tænke i Aphorismer, Glimt, Indfald, er myntet paa Johannes Climacus. Men sandeligen i den

*) [Af et andet Udkast:] Og da nu Joh. Climacus — at jeg et Dieblik skal tale ham efter Munden — er efter hiint yndede Tredie, som Fanden er efter en Sjel, saa maa jeg vel føie ham i at gjøre opmærksom paa denne Mislighed.

Anledning har jeg ikke havt eet Ord at sige, ikke eet eneste. Gud bevare mig derfra.

Sagen er offentlig, derfor er dette ogsaa offentligt. Udfaldet er mig ingenlunde ligegyldigt. Bliver det ikke efter Ønske, da vil det smerte mig; jeg havde haabet paa Professor Nielsen. Hvor stærk han er, hvilket Øieblik han vil, verdsligt, langt, langt stærkere end jeg, har verdsligt langt, langt Overmagten over mig, hvad Øieblik han vil slutte sig til de Mange, der benytte sig af den Fordeel, at min Stræben er for ideal, min Sag for god og reen, til at kunne anerkjendes i Øieblikket. Men skal det være: nu vel; lad saa den Sag styrte mig yderligere i Skjendsel og Vanære, yderligere bringe mig Tab og Smerter. reen skal den holdes op, jeg slipper den ikke, denne Sag, hvilken jeg ydmyg for Gud, i megen Frygt og Bæven, har den Ære at tjene.

Foranlediget ved Hr. Prof. R. Nielsens Anmeldelse af „Mag. S. Kierkegaards „Johannes Climacus"".

Som Joh. Climacus' naturlige Værge har jeg i Anledning af denne Anmeldelse et Par Bemærkninger at gjøre.

.... Endeligen maa jeg takke Herr Professor Nielsen, at han ved sin Bog synes at have viist, at han ikke vil høre til Dem eller tilhøre Dem, der, for verdsligt, sandseligt, tildeels bestialsk, at beholde Overmagten over hvad der, aandeligt langt har Overmagten, benytte sig af den Fordeel, at den hele Stræben er for ideal og for uegennyttig, Sagen for god og for reen, til at kunne forstaaes af Mængden eller vurderes i Øieblikket, tilmed da jeg, især da nu, alt i Tidens Fremgang bedre og bedre belært ved det Tilbagelagte, den Eneste, der egentlig kan belyse Forfatterskabets hele Totalitet, hidtil religieust har holdt mig forpligtet til Taushed i denne Henseende, om jeg end, for det Tilfældes Skyld, at jeg f. E. skulde døe imorgen, allerede over Aar og Dag har Alt liggende færdigt,

reenskrevet, paa Punkt og Prikke færdig til Trykning, en „Rapport til Historien". O, hvor Mange ere der vel, der have havt endog blot et Øieblikś Tid til at betænke, hvorvidt dog Det, der formeentligen saa let og saa sikkert var forklaret som min Forfængelighed, Stolthed, mit Hovmod og Overmod, hvorvidt det dog ikke for en stor Deel var Gudsfrygt, og Tausheden, som jeg har iagttaget, atter Gudsfrygt.

S. K.

Der er i Afsluttende Efterskrift indeholdt et Dobbelt.

A.

I strengeste Forstand, christeligt forstaaet, er der ingen christelig Videnskab; og i ethvert Fald skal den christelige Videnskabsmand hos „Troen" anholde om den Indulgents, at turde sysle med Videnskab, da ikke Videnskab er Superieur men Inferieur.

Dette er ikke noget nyt Princip, thi det er selve det Christeliges Princip; mindst er det et nyt videnskabeligt Princip, som skulde nu gjøres til Videnskab, at der ingen Videnskab er. Nei dette er det Christeliges Grændse.

Afsluttende Efterskrift gjør Svinget rigtigt fra Troen ind i Troen, til det Existentielle — ikke til det Speculative, og allermindst til dette som det Høiere.

Kan Nogen ikke nøies med Troen og at blive staaende ved Troen: nu vel, saa haves ogsaa noget Høiere i Beredskab til ham: Martyriet, eller efter den Maalestok existentielt at virke for det Christelige, at udlees, bespottes, ihjelslaaes. Dette er i christelig Forstand den eneste Gaaen-videre.

Det Christelige i strengeste Forstand er selve det Existentielles Utaalmodighed, det Eviges Utaalmodighed. Stilles det ganske saaledes, saa er her hverken Tid til Videnskab, eller til at blive til noget Stort i Verden eller til at gifte sig o. s. v. Saa strengt kan det Christelige være. Men det Christelige

kan ogsaa være overordentlig mildt, forlanger saa blot en lille Qvittering af Hver især. Føler En Lyst og Duelighed til at sysle med Videnskab — vel, derimod er Intet at indvende, naar han da erkjender, at det er en Indulgents, der indrømmes ham, at Christendommen, og Gud i Himlene ved Christendommen har en ganske anden Fordring til ham, hvis han vilde. Men gaaer Videnskaben saa vidt, at den erklærer, at man ikke kan blive staaende ved Troen, at man maa gaae videre — til Speculationen som det Høiere: nu vel, saa maa det existentielle Sikkerheds-Politie skride ind.

I strengeste Forstand holder Christendommen paa den eenlige Stand. Men Christendommen kan ogsaa være mild, ubeskriveligt. Er der et elskende Par, der ønsker at giftes — o, Christendommen er Mildheden selv, den næsten føier dem, om fornødent skulde være, ved i deres Ægteskab at forvandle den Vand til Viin — men naturligviis, der udbedes en lille Qvittering af Hver især, at det er Indulgents, at Christendommen, at Gud ved Christendommen kunde gjøre ganske andre Fordringer til Hver især af de Elskende deres Liv. Men vendes Forholdet om, forkyndes det mir nichts und Dir nichts, at Ægteskabet er Livets Alvor, den eenlige Stand er Phantasterie: saa maa det existentielle Sikkerheds-Politie skride ind, og der kommer en Betjent.

Er det Ære, Hæder og Anseelse, høi Embedsstilling et Menneske attraaer — nu vel, Christendommen er egentlig ingen Ven af denne Tragten, og strengt christelig forstaaet er det at blive en Nar i Verden den egentlige Opgave; men eh bien, Christendommen er Mildheden selv, og giver lidt efter. Dog det forstaaer sig, en Qvittering, om jeg tør bede, en Qvittering til Vitterlighed, at man erkjender det for Indulgents. Vendes Forholdet om, bliver det erklæret for Livets Alvor at tragte efter Hæder, Ære, høi Embedsstilling, fedt Levebrød: saa maa det existentielle Sikkerheds-Politie skride ind. Saa sendes der en Betjent — ja en Betjent. Han docerer ikke; thi der skal ikke doceres; ei heller docerer han, at der ikke skal doceres — nei men der er noget Vist i ham, som betyder: her er Magten.

For dog at gjøre Alt saa mildt som muligt (thi det Christelige kan være Mildheden selv), ogsaa for en Forsigtigheds Skyld, for hverken at gjøre for store Fordringer til ham eller til Andre, omklædes denne Betjent med en Humorists Incognito, en Humorist, paa hvis Pande stod det Ord han bestandigt brugte: lad os være Mennesker, behagelige Mennesker*). Næsten som var det en Spøg meddeler han hvad han har at meddele; han regner paa, at Vedkommende skal tage sig det ad notam — og saa kan den Sag gaae ganske stille af. Tillige naaes hermed, at Dommen om denne Humorist vil afgive Maalestokken for, hvorvidt der skal gaaes strengere frem, hvorvidt det virkelig er bevidst Frækhed af Videnskaben, at den vil „gaae videre end Troen", hvorvidt det virkelig er bevidst Frækhed af Ægteskabet og hiin Stræben efter at blive noget Stort i Verden at ville gjøre sig til Livets Alvor, eller det maaskee er lidt Eenfoldighed, lidt Tankeløshed, foranlediget ved, at det strenge Christelige nu i saa mange Aar er gaaet i Glemme.

See dette er Betydningen af Afsluttende Efterskrift. Dens Protest mod Videnskaben er consequent gjennemført, det er en *μεταβασις εις αλλο γενος*. Der doceres ikke, at der ikke skal doceres, paa ingen Maade, Alt sættes over i det Existentielle og Auctor selv er en existerende Humorist. Havde Auctor været en Klodrian, saa havde han i et docerende Foredrag doceret, at der ingen Videnskab er, og saa conniveret med Tidens Grund-Vildfarelse: en Overtro paa det at docere, han havde saa opnaaet, hurtigt at blive forstaaet, han havde gjort Lykke. Ved at være consequent gik han glip af alt Dette, og sig bevidst, at hvad han havde at meddele og havde meddelt, at det skal frem, det skal frem, forberedte han sig paa at udholde det Martyrium, som det altid er, saadan i nogle Aar at blive ignoreret, anseet for en Overflødighed, en Narrestreg o. D.

For ogsaa at anbringe mig selv her. Udgivelsen af Afslut-

*) Anm. Men allerede Frater Taciturnus sagde om sig selv: hidser ham ikke, saa kunde han blive farlig.

tende Efterskrift havde kostet mig mellem 5 og 6
blev solgt 60 Exemplarer! Den blev ikke omtalt
vis videnskabelig Clique udspredte den Opinion, at
Jask — og den triumpherende Pøbelagtighed i
sine hujende Tusinder, aftegnede mig, et Offer
Forhaanelse.

Gjør Intet til Sagen: det *skal* frem. De
kun eet Moment i min Forfatter-Virksomheds T
et vigtigt Moment, men et Værk, der ved sit
kunstneriske Structur, sin dialektiske Consequents e
ningsfuld Fremtid.

B.

Skal der være en christelig Videnskab, da skal
ikke paa Basis: at begribe Troen, men paa Basis:
at man ikke kan begribe Troen.

Paa dette Punkt har Professor Nielsen taget
Kun burde dette været den Thesis, hvorom han h
Alt. Nu, og hvorfor gjøre en Røverkule af mit
tilstaaer det er med min Medviden, at han har
Position, uden at jeg dog har forud seet eller
lille Bog. Forøvrigt ligger der noget indirecte
denne Tilstaaelse; thi den er kun motiveret ved den
jeg har existeret [i] som Forfatter, ellers er det jo da
det Almindelige, at man, naar man finder En, d
kunne gaae ind paa den Sag, man har den Ære
man da tager derimod.

Og saa blot Eet endnu. Hvad her er fremsa
jeg *nu* forstaaer; fra Begyndelsen har jeg ikke fo
saa klart som nu. Min Forfatter-Virksomhed er
min egen Udvikling og Opdragelse; just derfor h
Begyndelsen været saa streng i at afholde mig fra
mig med Andre, fordi jeg forstod, at jeg selv ble
og udviklet ved en høiere Magt.

Anhang.

Min Forfatter-Virksomheds Gang er forud beskrevet i en Artikel i Fædrelandet: aabenbart Skriftemaal*), som udgik da jeg var færdig med Manuscriptet til Enten—Eller. Jeg vilde som Forfatter ingen jordisk Løn have, og derfor vilde jeg, at naar de faa Aar, i hvilke jeg kunde være Forfatter, vare forløbne, skulde Alt i Literaturen staae uforandret: Magten og Værdigheden i Hænderne paa Heiberg, Mynster, Madvig.

Heiberg forstyrrede det strax; han blev lapset.

Martensen har jeg altid anseet for mistænkelig, dog var det min Tanke (som sees af hiin Artikel), at nærmest skulde Professor Nielsen holde for paa Speculationens Vegne. Martensen er nu bleven lapset i Fororbet til hans Dogmatik. Hans Feil er at have villet ignorere, og saa tilsidst frækt at ville [gjøre] det Hele til Ingenting. — R. Nielsens Fortjeneste er at være blevet opmærksom (ikke lidet, naar man er en ældre Mand). Hans Feil er, at han saa dog gjør Det, at der ingen Videnskab er, til Videnskab, istedetfor at det er et Dobbelt (existentielt, i Retning af Opvækkelse, er der ingen Videnskab; som Indulgents er der Videnskab, men paa Basis: at begribe, at man ikke kan begribe Troen). Og dernæst er det hans Feil, istedetfor at indskrænke sig til eenfoldig at tilstaae Noget om sig selv, strax at ville benytte det Lærte til at angribe en Anden.

Madvig staaer uforandret, som fra [det] Første af, en Gjenstand for min Veneration.

Og Mynster ligesaa. Her kan saa en Lovtale komme over Mynster.

*) [Jfr. S. K.s: „Bladartikler", S. 32—41.]

Ugift er jeg; jeg der dog vel tør sige om mig selv, at have skrevet et af de mest talentfulde Forsvar for Ægteskabet. Jeg har paa enhver Maade gjort det muligt, at forklare mit Liv saa let som muligt, som var min Eenlighed ikke noget Høiere end Ægteskabet, men noget langt Lavere.

Tilnærmelsesviis udtrykte mit Liv det Christelige: at være en Nar i Verden: men jeg har gjort Alt saa let som muligt, for ikke at trykke for stærkt, og derfor henledes Opmærksomheden mere paa en hedensk Ironie end paa det Christelige.

„Man hidse mig ikke“, saa kunde det blive farligt, vistnok ogsaa for mig selv, men sandeligen ogsaa for de Andre. Magt har jeg, det veed jeg. Magt har jeg, det veed jeg ogsaa. Og hvilken Magt? Den Magt, som ligger i, at jeg, for om muligt at gjøre lidt Godt til Vederlag for hvad jeg personligt forbrød, i mit Forhold til Styrelsen forstaaer mig i at gjøre Poenitentse ved i Sandhedens Tjeneste at bringe Offere og udsætte mig for Farer. Løn har jeg ikke, og skal jeg ikke have — og dog, jeg har den Løn, som Paulus taler om, naar han siger: min Løn er, at jeg gjør det uden Betaling.

En Yttring af Herr Professor Martensen som dog ikke er til at forsvare.

At en Mand der er Professor i Theologie, in specie i Dogmatik, hele Aaret rundt saa lang Dagen er ved at tale excellerende, i sin Dagligstue, i Selskaber, selv i Søvne forraaber, at han er Philosoph: det vilde jo være ganske i sin Orden. Desto mere nødsages man at tage et Hensyn, hvis

Yttringer skulle undslippe ham, der ingenlunde ere Philosophie, at ikke Nogen af Vane i Tillid til Opinionen i Søvne skulde ansee ogsaa Dette for Philosophie.

Yttringen findes i Fortalen til hans Dogmatik p. III lin. 18 o. ff. fra oven.*)

Den første Deel er ganske rigtig. Der var virkelig for nogle Aar tilbage en Deel Studerende og Andre om hvem det gjaldt hvad De siger: at de vare blevne absolute i Viden; de meente at „Systemet" een af Dagene var færdigt, at „Systemet" indeholdt al Viisdom, og at de altsaa ved at være Actionairer i „Systemet" vare lyksaliggjorte i absolut Viden. Det er historisk sandt, og skyldes vel for største Delen den ærede Lector Martensen, der directe fra Tydskland hjemkommen med Standpunkternes Philosophie og Løftet om „Systemet" vistnok væsentlig bidrog til denne Exaltation, der forbærvede adskillige Studerende eet eller to af deres bedste Aar.

Altsaa, det er ganske sandt: der er Nogle som ere absolute i Viden. Men nu Modsætningen? Modsætningen dannes saaledes: Nogle som for tidligt ere blevne absolute i Tro. Maaskee, men De sigter aabenbart til noget Bestemt, og her passer det slet ikke. Det er mig bekjendt, at der i dansk Literatur er gjort et temmeligt storartet Forsøg paa at gjøre „Tro" til det Absolute — men jeg veed ikke af, at Den, der gjorde det, paa nogen Maade har forsøgt at fremstille sig som absolut i Tro. Tvertimod, for ret at vise den uendelige Afstand, erklærede han endog at han selv ikke havde Troen, men stræbte. Det blev fremstillet, at Troen er det Absolute, og i den Grad, at for nogenlunde existentielt at udtrykke at man er

*) [I Dr. H. Martensens „Forord" (af Juli 1849) til „Den christelige Dogmatik" hedder det paa det anførte Sted: „ . . . ligesom der var en Tid, da vi havde ikke Faa iblandt os, som altfor tidligt vare blevne absolute i Viden, saaledes fattes det nu igjen ikke paa Saadanne, som altfor tidligt ere blevne absolute i Troen. Saavidt jeg navnlig formaaer at skjønne, er der kun Een, som fuldkomment svarer til Begrebet om den Troende, nemlig selve den almindelige Kirke."]

en Troende, for at bevare sig i Troen, vil man have fuldt op at gjøre. Er dette at være eller sige sig at være absolut i Troen?

Og hvor er saa Modsætningen — over hvilken De formodentlig staaer, De som jo altid staaer over Modsætningerne, selv naar disse ere fingerede — Modsætningen mellem: at være absolut i Tiden, og at ansee Tro for det Absolute.

Jeg henstiller det til Dem selv, om det ikke synes Dem, at denne Ytring er uheldig. Mig synes, uden at jeg paatager mig at afgjøre, hvilken af Delene der vil være det sikkreste for Dem, De burde enten ved at tie sikkre Dem at være Philosoph (si tacuisses) eller ved at tale retfærdiggjøre, at De er det.

Et theologisk point de vue.

Det der i Forhold til Christendommen falder Menneskene vanskeligst er at blive det for Alvor, at blive Christen — i dette Liv, den egentlige Afdøen fra Verden — i dette Liv, Forsagen af Kjød og Blod, af den glimrende Carriere, af Ære, Anseelse o. s. v. Hvad gjør man saa? Man forlægger hele Scenen til Skærsilden, til hiinsides — der er Klosteret, der er Afdøelsen, — jo jeg takker, en død Mand, han vil orbentlig extravagere i at spæge sig, i at afholde sig fra Ægteskab o. D. Imidlertid bestaaer paa denne Side af Graven hele Christenheden — med alle disse Millioner Christne — og de mange store Levebrød og høie Embedsstillinger: det er jo ogsaa Synd for dem.

En saadan Dogmatiseren, der er den completteste Satire over Christenheden, og det bedste indirecte Beviis for at Joh. Climacus har Ret, høres ikke blot med dyb Beundring foredraget ex cathedra af en Tænker for Tænkere, den vilde ogsaa høres med Jubel paa en Dandsebod foredragen af en Dandser for Meddandsere: fryd Dig ved Livet i Dine Dages Vaar — naar Du er død, saa gaaer Du i Kloster.

Joh. Climacus har viist, at den hele moderne Spekulations Grundforvirring er at have rykket det Christelige en heel Sphære tilbage, ind i det Æsthetiske. Den her projecterede „perspectiviske" Forrykkelse af det Christelige er om muligt endnu mere forrykt. Det Hele bliver apokalyptisk, Scenen forflyttes reent til den anden Verden, der bliver man Christen, der afdøer man o. s. v. Og dette forrykte Chancement proponeres, mærkeligt nok, just i en Tid, hvor man ikke er langt fra, at lade hele det Hiinsidige staae hen som et Spørgsmaal. I Sandhed, en saadan Dogmatiseren maa i alle Maader tilfredsstille Tiden, der just ønsker at praktisere Christendommen udenfor, men dog derhos deels at bevare et, men saa lidet som muligt generende Muligheds-Forhold til den, og deels at conservere de mange gode Levebrød og Embedsstillinger.

Saaledes Martensen, den dybsindige Martensen, der allerede i den ikke mindre dybsindige Frederikke Bremer har fundet en Kjender, der dybsindigt forudsiger at Martensens Dogmatik vil gjenføde hele Videnskaben i Norden, maaskee ogsaa i Nordamerika, hvorhen Forløberen, den reisende Frederikke Bremer, nu er reist*). Og ikke blot dette, ogsaa den trods sin overfladiske Tilsyneladelse (Erscheinung) ikke mindre dybsindige Berlingske Tidende, eller Grosserer Nathansen, der efter hans egne Ord ved en anden Leilighed**), „har skjenket", som man seer: „skjenker" og formodentlig ogsaa vil „skjenke dansk Literatur sin særdeles Opmærksomhed", han siger om Martensens Dogmatik: at man i hver en Linie føler en Overbeviisning. Men er De nu ogsaa ganske sikker, Herr Grosserer? Tør De sige: ved

*) [Fr. Bremer skrev virkelig ogsaa senere, Maj 1853, i et Brev til Dr. theol., Prof. Martensen, at det under hendes Amerika-Rejse havde været et af hendes »liffligaste« Ønsker i de forenede Stater „at gjøre disse bekjendte med Hr. Professoren og hans theologiske Tænkemaade", eftersom „Skandinaviens kristelige Tænkere og Amerikas Folk ere dybt forbundne ved deres Arbejde i samme Herres Tjeneste og have meget at sige hverandre." Jfr. »Hemmen i den nya verlden«, 1854, III., S. 521.]

**) [Jfr. „Af S. K.s E. P., 1844–46", S. 142.]

Gud. Betænk det vel; De vil selv indsee, hvor vigtig denne Eeds Aflæggelse kunde blive, da her ikke er Talen om Mindre end, som Frederikke Bremer forudsiger det: den theologiske Videnskabs Gjenfødelse i Norden, og som vi tilføie (hvad vel Beskedenhed har forbudet Frederikke Bremer at tilføie): i Nordamerika. Tør De, Herr Grosserer, tør De sige: ved Gud. De vil vist selv indsee', hvor vigtigt det, i Betragtning af denne Eeds Aflæggelses store Betydning, hvor vigtigt det er, inden der skrides til Eedens Aflæggelse, at gjøre Alt saa høitideligt som muligt. Thi om nu ogsaa jeg, der er anderledes lært: at det eneste Beviis for at man virkelig har en Overbeviisning er Ens Liv, om nu ogsaa jeg til Gjengjeld for Deres megen „Skjenken" vilde „skjenke" Dem Eedens Aflæggelse: Publikum, det gemene Bedste, som Holberg siger, vil vist nødig gjøre det.

En Discipel af Joh. Climacus.

Til Prof. Martensen.

Der er et Sted i denne Dogmatik der er som sagt om mig: naar Troen fremstilles sandt og skarpt, vil den altid i samme Grad møde mere Modstand.

Rigtigt! Men nu Professor Martensens egen Existents som Docent, Prædikant, der gaaer ud paa at mediere, formilde, o. s. v. — han synes ikke at ville udsætte sig for den Modstand, der følger, naar Troen fremstilles skarpt og sandt. Men for dog at gjøre Noget, tager han hiin Sætning op med i sit Foredrag — Satiren over sig selv. See, saaledes kan jeg ikke. Hvad jeg kan forstaae, det skal ogsaa, med Guds Bistand, mit Liv dog tilnærmelsesviis udtrykke, mit Liv skal ikke udtrykke lige det Modsatte — og mit Liv udtrykker virkelig, at naar Troen fremstilles sandt og skarpt møder den Modstand, og (endnu engang satirisk nok) blandt Andre er ogsaa Professor Martensen, der tillige docerer, at naar Troen fremstilles sandt og skarpt møder den Modstand, men selv ingen Modstand

møder, naturligviis da han jo medierer, og derimod møder ogsaa som Modstand mod min Stræben, der fremstiller Troen skarpt og sandt.

Christeligt forstaaet er det at meddele Sandhed det at lide — for Martensen synes det at være det at gjøre Carriere. Denne Forskjel er ikke betræffende en enkelt § og Deslige, den er en Forskjel toto coelo.

Naar man har nogen Gave, og saa — det Hjertelag, saa er det ikke vanskeligt for et Menneske at henrive, fortrylle, røre, bevæge de Medlevende saaledes ved sin Skildring af den lidende Sandhed, ved sine Taarer, naar han fremstiller den bespottet, bespyttet, hudslettet o. s. v. — det kan han, hvis han har det Hjertelag, gjøre i den Grad, at en beundrende Samtid lønner ham med Penge, Ære, Anseelse, Purpur o.s.v. See, det kan jeg ikke. Kan jeg tænke denne Tanke, at Sandheden maa lide i Verden, saa skal, med Guds Bistand, mit Liv dog nogenlunde udtrykke Ligheden hermed, og jeg skal ikke vredes paa dem, der hjælpe mig til at komme til at lide (om jeg end seer, hvorledes de gjøre mig Uret), men jeg vilde forbande Den eller Dem, der bedaarede mig til at tjene Penge, Ære, Anseelse, Magt, glimrende Livsstilling ved at fremstille den lidende Sandhed. Den lidende Sandhed, men det er jo Christendom, Christendom er just: at Sandheden maa lide i denne Verden. Og det udtrykker mit Liv dog nogenlunde; i ethvert Fald: det udtrykker ikke det Modsatte.

Her kunde dog først komme endnu en Passus. Der er en Maade at virke paa for Sandheden ved Hjælp af Sandsebedrag: man sikkrer sig en høi Embedsstilling, faaer Indflydelse paa Manges Fremtid o. s. v. — See paa den Maade kan jeg ikke virke for Sandheden, saa lidt som jeg kan forstaae, at det skulde være Meningen af de Ord: tragter først efter Guds Rige og hans Retfærdighed.

Hvad her er sagt finder jeg fornødent engang at sige. Jeg havde oprindeligt tænkt, at mit Liv dog maaskee skulde røre visse Samtidige, naar de saae, hvorledes jeg villigt gav

Afkald paa alle jordiske Fordele og udsatte mig for alle Farer, ikke i fjerneste Maade hverken som Concurrent (hvad jeg dog vel ogsaa var) eller paa anden Maade forstyrrende dem i at naae alle Timelighedens Fordele. Dog, deri maa jeg betragte mig som skuffet.

Nu vel, men i ethvert Tilfælde fordrer jeg Eet: de skulle idetmindste tie, ikke gaae saa vidt at de frækt angribe mig, som var mit Liv, fordi det dog lidt tilnærmelsesviis udtrykker det Christelige, en latterlig Overdrivelse.

Det er lapset af Professor Martensen, der selv kun er en ubetydelig Tænker og væsentlig kun Referent og Correspondent for tydske Tænkere og Professorer, det er lapset af ham, det er et Falsum, at han i en Fortale til sin Dogmatik vil gjøre mig til et Slags fortumlet Hoved, der blot tænker i Indfald o. s. v.

Skjemt.

I adskillige Aar og med stor Flid har jeg beskæftiget mig med det Problem om Troen, og successive nedlagt min Stræben i betydelige Skrifter — da kommer pludselig en theologisk Candidat, en Herr Hjorth (i Scharlings og Engelstofts Tidsskrift) springende og gjør den hele Sag af i 10 Linier*). Der staaer jeg Forfatteren, jeg den Bedragne eller maaskee Bedrageren, der har bedraget mig selv, Forlæggeren, Kjøberne o. s. v. — Det Eneste jeg kan sige til mit Forsvar er: jeg vidste ikke af, at Herr Hjorth var til — havde jeg vidst det o. s. v.

De 10 Linier ere ved nærmere Eftersyn nok en § af Martensens Forelæsninger.

Vistnok er Herr Hjorth meget glad ved at have absolveret theologisk Attestats, jeg betvivler ikke, at hans Manuducteur har med Sandhed kunne sige til ham Dagen forinden: De

---

*) [Paa et andet Blad siges om denne Cand. Hjorth:] En saa Hurtig har naturligviis ikke Tid til slige smaalige Distinctioner (mellem Forfatteren og „digtede Tænkere“, der forfølge en Consequents eensidigt til dens Yderste).

kan Martensens Dogmatik udmærket baade uden og inden ad. See alt Dette er jo meget glædeligt. Men det Forkerte er, at Herr Hjorths Glæde svinger forkeert ind i Virkeligheden. I et Gratulations-Brev til Prof. Martensen paa smukt Papir kjønt skrevet vilde Lovtaler over Martensens Dogmatik være paa sin Plads. Men i Literaturen er det Forvirrende.

Dette er Skjemt — jeg har ikke Tid til at indlade mig alvorligt med en saadan Forfatter. Som en Dragt Prygl er den forkortede Opdragelse, naar man ikke har Tid til udførligere at opdrage, saaledes ogsaa Komik. Noget skulde der dog siges.

Protest.

I dansk Kirketidende Nr. [219]*) har den for sin ualmindelige Dygtighed bekjendte Grundtvigianer Pastor Lic. theol. Kierkegaard leveret en Slags Anmeldelse af mine Skrifter, et Partie i et af ham paa Conventet holdt Foredrag. Denne Anmeldelse eller Omtale maa jeg af Grunde, som det dog her vilde blive for vidtløftigt at gaae ind paa, protestere; end ikke det findes iagttaget, hvad jeg dog saa gjentagende har indskærpet og saa indstændigt bedet iagttaget: at man ikke vil forvexle mig med mine Pseudonymer, Noget man da i en mindre travl Verden end ikke vilde behøve at indskærpe eller indstændigt bede iagttaget, men uden videre turde forudsætte vilde blive iagttaget.

Hvad der har bevæget mig til dette Skridt er Følgende. For det Første er Anmeldelsen eller Omtalen affærdiget i tildeels meget anerkjendende Udtryk. For det Andet er Anmelderen, beklageligt nok, min Broder — og det Sandsebedrag ligger vistnok de Fleste altfor nær: Anmelderen er Forfatterens Broder, han kjender ham fra hans tidligste Barndom — ergo er hans Opfattelse den tilforladelige; han er endogsaa den ældre Broder, som allerede var Student, da den anden endnu gik i Skole — ergo: Ergo maa jeg gjøre dette Skridt.

S. K.

[Brevudkast til Broderen.]

Kjere Peter!

Jeg har nu læst Din Artikel i Kirketidenden. Oprigtigt talt, den har i mere end een Henseende berørt mig smerteligt.

*) [Jfr. foran S. 588.]

Dog dette vilde blive for vidtløftigt her at udføre. Lad mig derimod takke Dig for Artiklen, forsaavidt den fra Din Side har været mig velmeent.

Naar jeg skal sammenstilles som Forfatter med Martensen, synes mig forresten, at det var billigt, at der sagdes, at man kun tog een Side af mig, at jeg jo i forskjellig Retning er Forfatter og efter en Maalestok som Martensen ikke er det. Dette er imidlertid mindre betydeligt. Men naar jeg sammenstilles med Martensen qua Forfatter, synes mig dog, at der burde antydes den væsentligere Forskjel, at jeg efter en ualmindelig Maalestok har bragt Offere, han efter en ualmindelig Maalestok havt Profit. Og ogsaa dette burde dog maaskee været erindret, at Martensen jo egentlig intet Primitivt har, men tillader sig udenvidere at tage sig hele den tydske Videnskabelighed til Indtægt som Sit.

Endeligen synes det mig, at Du baade for Din egen og for min Sags Skyld burde modificere Dine Ytringer om mig. Skal Det, Du har sagt, nogenlunde passe, maa det være sagt om et Par af mine Pseudonymer. Paa mig som Forfatter af opbyggelige Taler (min egentlige navngivne Produktivitet, der da allerede er voluminøs nok) passer det dog ikke just. Paa Prent har jeg selv bedet denne Distinction iagttaget. Den er mig af Vigtighed, og sidst havde jeg ønsket, at just Du skulde paa nogen Maade bidrage til at accreditere en Skjødesløshed, som jeg ofte nok maa lide under.

[Afskrift af to (de eneste opbevarede) Breve fra S. Kierkegaard til Biskop Mynster, aftrykte i „Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid“, ved C. L. N. Mynster, 1875, S. 452—453:]

d. 30 Okt. [1848.]

[Maa være Tak for Biskop Mynsters „Prædiken ved Rigsdagens Aabning.“]

Høiærværdige Herr Biskop!

Visinok er der for Den, som giver Gaven — hvor kjærkommen end denne er for Modtageren, og hvor meget end han føler sig tilskyndet til at takke — i det at give eller at have givet ingen Forpligtelse indeholdt til at ville gjøre det Næste, der jo er een ny Velvillie mere af Giveren eller den samme endnu engang: at ville modtage Modtagerens Tak. Saa beder jeg da om Tilladelse til at maatte takke, eller, da jeg jo ikke kan høre Deres Svar, jeg beder om Tilgivelse, at jeg til Tak for den modtagne Gave næsten lønner Dem med Utak, forsaavidt dette lille Brev uleiliger ved at spilde Dem et Øieblikks Tid.

I dyb Ærefrygt
S. Kierkegaard.

———

[Maa være Tak for Biskop Mynsters 1849 udgivne Afhandling „om Hukommelsen“.]

Høiærværdige Herr Biskop!

I Henseende til at modtage en Gave fra Dem haaber jeg aldrig at skulle blive ældre; men tillige haaber jeg, at De ikke

tager mig den ilde op, den Ungdommelighed, næsten den Barnlighed, med hvilken jeg takker atter og atter. Vidtløftig, som Taknemmelighed elsker det, tør jeg ikke være, det vil sige, ikke her; thi i mit stille Sind, hvor „Erindringen" heelt gjemmer alt det Enkelte, som „Hukommelsen" Tid efter anden stykkeviis har overleveret den: der er jo, hos den taknemmelige Erindring og den trofaste Hukommelse, Vidtløftighed paa sit rette Sted. Her derimod den størst mulige Korthed, hvorfor jeg ogsaa beder Dem, øieblikkeligt at lade det være glemt, om jeg dog skulde have været for vidtløftig.

I dyb Ærefrygt

S. Kierkegaard.

[Af et Brevudkast til]
Pastor Ibsen
(Jfr. „Af S. K.s E. P. 1844—1846," S. 175 ff.)].

I Deres Huus har jeg tilbragt mange behagelige Timer, og i Deres Huus har jeg altid fundet en velvillig Modtagelse, en Gjæstfrihed, hvormed Deres Kone modtog Alle, en Forekommenhed og en Eftergivenhed for mine sære Ønsker og mine sære Manerer. Deres Huus har været eet af de faa hvor jeg har regnet derpaa og regner endnu derpaa.

[Brevudkast:] Til Hr. Cand. Kiellerup, Adjunkt.

d. 4. Aug. 49.

Høistærede!

Var det ikke 6 Gange at den tilsendte Flaske Madeira havde passeret Linien? Vær forvisset om, at det idetmindste er 7 Gange, at jeg — nær havde sagt, har husket paa, — og det forstaaer sig, det kan jeg ogsaa sige, men jeg maa tillige sige, at det idetmindste er 7 Gange, at jeg har glemt, at jeg dog skulde takke Dem for Foræringen.

Men for ikke at fordybe mig i Vanskeligheder og Vidtløftigheder betræffende det at huske og glemme*), Vidtløftigheder, der maaskee skulde ende med, at jeg for ottende Gang glemte at takke, saa afbryder jeg — ved at udbryde i Tak for

*) Anm: Men snurrigt og mærkeligt nok er det dog, at medens det er uhøfligt betræffende Noget, man skulde huske, at have glemt det, saa er det derimod høfligt, at have glemt det 7 Gange, hvilket man ved første Øiekast skulde fristes til at ansee for 7 Gange saa uhøfligt.

det Tilsendte, mit Udbytte af hiin store videnskabelige Expedition, paa hvilken De, hvad jeg seer af Billes Bog, nær var blevet et Vildfarelsens Offer for Deres Iver. Det er ikke let at beregne, hvad deraf kunde være blevet Følgen for Dem selv, for Expeditionen, for Videnskaben, for Danmark, for Europa; men derimod er det meget let at see, hvad Følgen deraf vilde være blevet for mig, at jeg nemlig ikke havde faaet hiin Flaske Madeira. Saa nær har jeg altsaa været ved at gaae glip af det Tilsendte, desto mere Grund til at takke for det.

Deres
ærbødige
S. Kierkegaard.

[Fra den svenske Forfatterinde Frøken Fredrika Bremer (jfr. foran S. 358, 379 og 611) foreligger følgende 2 Billetter:]

Till Victor Eremita.

En Eneboerska liksom Ni (fastän hon lefvar midt i sällskaps verlden) önskade hjerteligen innan hon drager bort ur landet få träffa Er, dels för att få tacka Er för den himmelska mannan i Era skrifter, dels för att få tala med Er om »Lifvats Stadier«, lifvats metamorphoser, ett ämne, som i denna stund mer än någonsin har för henne ett djupt interesse. Hon kan icke komma till Er. Ni skall lät förstå hvarför. Skulle Ni vilja komma till henne? Det är mycket begärt, jag vet det. Men Danmarks utmärkte män ha gjort mig dumdristig. De hafva gifvet mig skäl att tro att man af dem icke kan begära för mycket, icke kan hoppas mer än de gifva.

Jag är hemma om Thorsdag (Christi himmelfärdsdag) efter Kyrkotiden eller och om eftermiddagen från Kl. 4 till aftonen om jag kun hoppas att få vänta Er. Får jag det; skulle Ni vilja komma en stund, huru god vare Ni ej då mot den innerligt tacksamma

Fredrika Bremer.

Amaliengade Nr. 121, 2 Sal.

*

Theologie Candidaten
Herr Sören Kierkegaard
Gammel Torv.

Ett ord till svar om jag får vänta Dem om Thorsdag eller och en annan Dag, vill De så ha gotheten tillställa mitt bud, eller, om De ej är hemma vid dess ankomst, sända hen till mig!

Fr. B.

Tisdag afton.

*

[En Kladde med Rettelser:]

Mit Haab er, at jeg ikke vil blive misforstaaet; det vilde smerte mig meget, om jeg blev misforstaaet: men om og saa var, jeg kan ikke modtage denne Indbydelse. Ikke forvænt med at blive forstaaet, er jeg desto mere vant til at bære Misforstaaelse; Forskjellen er kun den, at jeg stundom let bærer at blive misforstaaet, stundom bærer det tungt — som jeg vilde gjøre det i dette Tilfælde, hvis jeg blev misforstaaet af Sverrigs over hele Europa navnkundige Forfatterinde, som vidste [jeg] ikke at vurdere og paaskjønne en saa distingueret Dames velvillige Opmærksomhed. *)

Blot eet Ord endnu. De taler om Deres Indbydelse som var [den] næsten dumdristigt vovet. I Sandhed, det er næsten at drive Spøg med mig. Nei, da forstaaer jeg mig bedre paa det Dumdristige — og jeg appellerer trøstigt til Deres egen Dom —; jeg vover det Yderste i Dumdristighed, jeg, som siger Nei til Indbydelsen, jeg Uværdige, jeg vover at bede Dem [at modtage] som fuldgyldig og ganske som saadan forstaaet, min oprigtige Tak for Indbydelsen. Jeg, jeg vover det Alleryderste i Dumstristighed, jeg vover at troe, at De vil gjøre det, naar jeg nemlig ret indstændigt beder Dem derom; og det gjør jeg, jeg der ikke kommer, med Hengivenhed og forbliver i Taknemligheds Gjæld.

[I Randen:] — og dog, dog dette er da ikke saa dumdristigt, det er jo fordi jeg har en Forestilling om Deres ophøiede Charakteer.

[I »Lif i Norden, Skizz af Fr. Bremer,« (1849) omtales S. K. saaledes af hende S. 53—55:

Medan den snillrike Martensen från sin centrala ståndpunkt

---

*) [Her var maaske indskudt:] Tillad mig et ligefremt og aabent Ord. Jeg føler det virkeligen som en Straf over min sære Levemaade, at en Dame, ved min Skyld, saa uretfærdigt bringes i den Forlegenhed.

kastar ljus öfver hela tilvarelsens omkrets, öfver alla lifvets fenomener, står Sören Kierkegaard, som en Simson [!] Stylites på sin ensamma pelara, med blicken oafvändt stirrande på en punkt. Öfver denna håller han mikroskopet, denna genomforskar han i dess minsta atomer, granskar dess flygtigaste rörelser, dess innersta förvandlingar, öfver denna håller han tal, om denna skrifver han åter och åter oändlige infolios. Allt finnes för honom i denna punkt. Men denna punkt är — menniskohjertat; och som han oupphörligt speglar detta föränderliga hjerta i det eviga, oföränderliga, det »som vardt kött och bodde ibland oss», och som han under sina tröttande dialektiska vandringar ofta säger gudomliga sakar, så har han i det lätta, glada Köpenhamn vunnit ett icke ringa publikum, särdeles af fruntimmer. Hjertats filosofi måste ligga dem nära. Öfver filosofen, som skrifver derom, säger man ondt och godt och — underligt. Ensam lefver han, som skrifver för »Hiin Enkelte»*), otillgänglig, och i grunden känd af ingen. Om dagen ser man honom på vissa timmar gå upp och ned på de folkrikaste gatorna i Köpenhamn, midt i folkhvimlet; om natten säges hans ensliga våning stråla af ljus. Rik, oberoende till förmögenhet, synes han vara det mindre af ett sjukligt än retligt lynne, som finner anledning till missnöie med sjelfva solen, då dess strålar falla i en annan rigtning, än han vill det. För öfrigt synes något af den metamorfos, som han gerna skrifver om, äfven ha föregått hos honom sjelf, och ha fört honom från ett tvifvelsjukt »Enten-Eller» genom »Angst og Bæven» till den ljusa höjd, hvarifrån han nu, med outtömlig svada talar om »Lidelsernas Evangelium», om »Kierligheds gjerninger», om det inre lifvets mysterier». S. Kierkegaard hör till dessa få, djupt inåtvända naturer, som af urminnes tid funnits i Norden (ännu oftare i Sverige, än i Danmark) och det är till beslägtade, som han talar om sfinxen i menniskans bröst; det tysta, gåtfulla, öfverallt mäktiga hjertat.

*

Og i „Breve til H. C. Andersen“ (1877) hedder det i Fr. Bremers Brev af 14. Decbr. 1855, S. 674:

---

*) »Hiin Enkelte» är den enkla tillegnan, som S. Kierkegaard skrifvit framför sina »Opbyggelige Taler».

»Om Gud vill, säger jag med S. Kierkegaard . . . Hvad Deras Danska Simon Stylites angår, så har han äfven här väcket en hel del interesse. De flesta här — och jag ibland dem — känna att han har rätt i mycket och orätt i mycket. Han är ingen ren manifestation af sanningen, och hans sjukliga bitterhet har väl hindrat riktigheten och billigheten i hans omdömme.« . . . .]

[Brevudkast.]

Til

Høivelbaarne

Hr. Conferentsraad, Dr. Rosenvinge, R. af D. og D. M.*)

Kjere Herr Conferentsraad!

Næsten kunde jeg fristes til at gjøre Dem en Proposition; forsøg det en fjorten Dags Tid at gjøre som jeg kun at følge med Tiden ved Hjælp af Adresse-Avisen. Man har negativt den Gavn, at fritages for mangen Ærgrelse, og positivt den Gavn, at udvikle sin Sands for det Sindbilledlige. Her strax et Exempel. Idag seer jeg saaledes igjen et Avertissement fra Hesteslagteren paa Christianshavn, at han har faaet noget „særdeles meget fedt Kjød". Dog det var ikke det, jeg vil fortælle, derimod er det hans Vignet, jeg vil tale om. Adressecomptoiret eier formodentlig kun een Vignet, der forestiller en Hest. Formodentlig er den udført til illustrerende at tjene et Avertissement om, at der eet eller andetsteds staaer een eller flere ægte Fuldblodsheste til Salg. En saadan sees aftegnet, en ægte Fuldblodshest: en høi, lang, tynd Rad, det bare Skind og Been, en reen Beenrad. Under denne Vignet bekjendtgjør Slagteren: Kjødet af to meget fede Heste, som idag ere blevne slagtede, udsælges o. s. v. See, det kan man kalde at oplyse Texten ved Hjælp af Illustrationer. Men nu det Sindbilledlige! Ja, det ligger nær nok. Hvor man vil see hen, opdager man ikke allevegne i vor Tid det Samme kun omvendt: en skiltende Vignet — og saa Virkeligheden som er en ganske anden? Men det er desto værre omvendt; thi

*) [Jfr. foran S. 126.]

Slagteren er en redelig Mand, under Vignetten: en mager Hest udsælger han „særdeles meget fedt Kjød". Forsaavidt er Hesteslagteren med sit illustrerende Avertissement ikke saa meget et Sindbillede som et Epigram paa vor Tid; dog maa man først see det Sindbilledlige, førend man opdager det Epigrammatiske. Det Sindbilledlige er, at Vignetten siger noget Andet end Virkeligheden holder, som f. E. naar der under Vignetten: en fri Forfatning tyranniseres som aldrig under det absoluteste Monarchie; naar der under Vignetten: ansvarlige Ministre tilstaaes Ansvarløshed, som den sjelden er blevet indrømmet nogen u-ansvarlig Minister o. s. v. o. s. v. Det Epigrammatiske ligger i, at Slagteren, som en sand Satiriker, listigt gjør dette aabenbart, ved det omvendte Misforhold.

Saa fik da Danmark en fri Forfatning — og endeligen synes da en alvorligere Interesse for den Sag at være vaagnet. Jeg beraaber mig atter paa Adresse-Avisen. Rigsdagen var allerede længst træt af at være sammen; de, der læste Rigsdags-Tidenden, længst kjede af at læse den; Interessen for den hele Sag som forsvundet. Grundloven bliver antaget; men Alt gaaer saa stille af som muligt, med mindre man da vil beraabe sig paa det Tordenveir, som indtraf samme Aften noget efter at Gjæsterne paa Skydebanen stille havde forføiet sig hjem. O, sørgelige Tidernes Tegn, maatte vel en Politiker udbryde. Da vaagner pludselig igjen Interessen for Sagen — Styverfængeriets! Jeg beraaber mig paa Adresseavisen. Hvilken Mængde forskjellige Udgaver af Grundloven, nogle til at hænges paa Væggen i Glas og i Ramme, nogle til at klistres paa Pap, nogle til at bæres i Lommen, i Hatten, paa Ryggen, under Armen! O, og hvilken Forskjel i Priis — endnu større end den (ak, at her ikke ogsaa er noget Sindbilledligt!) i Forhold til Liigvogne, hvor Rigsbalers-Vognen er den simpleste. Lad saa Nogen komme og sige, at der ikke er Interesse for Sagen. Boghandler Philipsen sælger en Udgave til 8 ß, og naar man tager 100 faaer man den for 4 ß: hvilken Interesse for Sagen, og hvilken Interesse for Sagen forudsætter hans Antagelse ikke, at der er dem, som af puur Interesse ville kjøbe

100 Exemplarer. Jeg agter at kjøbe den Udgave til 3 ß — der in parenthesi bemærket formodentlig i Snesevis faaes for 2 ß — den Udgave agter jeg at kjøbe, for at kunne sætte desto mere paa Indbindingen. Der er virkelig Noget i Treps Idee, at ville have „Menneskeslægtens Ødelæggelse“ indbunden i Maroquin med Guldsnit. Og saaledes vil jeg ogsaa lade mit Exemplar indbinde. Paa den ene Side skal der saa med forgyldte Bogstaver trykkes: „for evig“, paa den anden Side: „Medicin mod en“ — nei det er sandt: ikke „mod en Elskovsruus men mod en Frihedsruus“ *).

Men nu Dem selv, kjere Herr Conferentsraad, wie gehts Ihnen? Gaaer De noget? Pas endelig paa det; thi tag Dem, eller: men tag Dem dog ogsaa iagt for at gaae istaae, hvilket jo kan skee ved ikke at gaae men ogsaa ved at gaae for langt baade i bogstavelig og overført Forstand. Jeg, som, baade i den ene og den anden Forstand, gaaer meget, kjender intet Forfærdeligere end at gaae istaae. Est quodam prodire tenus, si non datur ultra — og vist er det, et Ultra gives der ikke i at gaae, naar man er gaaet istaae. Jeg gaaer derfor aldrig saa langt — est quodam prodire tenus; længere gaaer jeg ikke, jeg aner Grændsen, jeg gyser — og gaaer saa videre, det vil sige, jeg gaaer tilbage men gaaer dog forsaavidt videre som jeg holder mig i Bevægelsen. At gaae istaae! Der er i en vis Forstand noget Indbydende og Fristende ved denne Tanke, især til at dvæle ved: at gaae istaae, hvad det vil sige. Herculanum, Pompeji, Stabiæ gik istaae og flere Andre. For hele den øst-asiatiske Udvikling er det det Characteristiske (i Modsætning til den europæiske, hvor det Ene gaaer under og et Nyt udvikler sig af dettes Undergang): at gaae istaae. China f. E. er gaaet istaae. Hvilken heel verdenshistorisk Betragtning ligger ikke alene heri! At gaae istaae! Hvor mangt et Menneske er der ikke, om hvem det gjælder, at der er et ganske bestemt, oftest et lidende, Indtryk, paa hvilket han gik

*) [Scribes Lystspil: „For evig!“ eller: „Medicin mod en Elskovsruus“, opført i Kbhvn. fra 1833 af.]

istaae, i hvilket han, saa at sige, løb sig fast: o, og Intet er farligere.

See derfor anpriser jeg det at gaae, og er igjen det at gaae (den legemlige Bevægelse) mig et Sindbillede paa den aandelige Bevægelse. Og ganske særligen er denne aandelige Bevægelse fornøden i Forhold til Sorg. Der er dog intet, intet saa Insinuant som Sorg er det; Intet, ingen anden Lidenskab, intet andet Indtryk end ikke Glædens er saa insinuant som Sorgen; ikke det insinuanteste qvindelige Væsen er saa insinuant som Sorgen er det, naar der da findes en sinus, en Inderlighed, i hvilken den kan insinuere sig. De fleste Mennesker mene, at Sorgen har noget Frastødende ved sig, Noget som gjør at man stræber at undgaae den, Noget som gjør at man lukker sig for den: o, disse Mennesker have ingen Forestilling om, hvad Sorg er, ingen Forestilling om den Fortryllelse, den øver, ved hvilken den bevæger et Menneske til ganske at aabne sig for den, ganske, som for intet Andet, og som for ingen Anden. Og naar man saa ganske har aabnet sig for den, og denne af alle Insinuante den mest Insinuante har fundet sit Indelukke, altsaa, naar man ganske har aabnet sig for den, og, fortryllet af dens Insinuationer, gjort endnu mere for den, ganske skjult for Andre, hvorledes man aabnede sig for den: naar dette er skeet, o, ikke den Qvinde, der viedes til den trofasteste Mand, kan være saa sikker paa, at han vil blive hende tro Livet igjennem, som Sorgen er sikker paa: han bliver mig tro. Nu har da Sorgen fundet sit Hjem eller faaet et Hjem og den veed sig forsørget; saa indretter den sig — ikke den huusligste Qvinde raader over saa meget Fængslende, som Sorgen. Og saa bliver Sorgen „Selskabet"; thi denne den Insinuanteste, den forstaaer fra Grunden det Insinuante, den veed meget godt, at selv det kjereste Selskab bliver man dog stundom træt af, men at det Selskab der holdes ud, er: Eensomhedens Selskab — hvor Sorgen er Selskabet.

O, hvor ofte har jeg ikke tænkt herover! Jeg kunde, dersom ellers Blækket af sig selv vedblev at flyde i Pennen,

saa kunde jeg — altsaa uden endogsaa blot saa megen Afbrydelse som den at dyppe Pennen — uafbrudt blive ved at skrive hele Bøger derom.

Her derimod vil jeg afbryde. Blot een Bemærkning endnu. Jo mere Resonants der er i Sorgen, desto mere Fængslende har den ogsaa ved sig, og desto dybere dens Insinuation. Jeg mener saaledes: Echo er der vel næsten overalt i Naturen; nu, saa hører man det, men man beholder selv Magten. Derimod er der jo de Steder, hvor Echo flere Gange gjentager sig selv. Her begynder det Fængslende, det fængsler atter og atter at høre denne Gjentagelse; denne Gjentagelse — og Gjentagelse er jo som en Beskrivelse paa, hvad Insinuation er, eller paa den Bevægelse, som er Insinuationens. Saaledes med Sorgen. Naar f. E. et Tab volder Sorgen — hvor dyb Sorgen end er, der er egentligen ikke endnu Resonants i den. Men naar der saa kommer et nyt Tab til, og vel at mærke et saadant, som uvilkaarligt repeterer et første Tab: saa kom der Resonants i Sorgen. Jeg kan forestille mig det: der maa, ja for „Sorgen“ maa der være noget ubeskriveligt Fængslende i tilsidst at blive som lutter Øre, der kun hører Resonantsen, Echoet, det ene Tabs Gjenlyden i det andet. Saaledes maa det være for Sorgen; og dersom den maatte raade, saa vilde det jo ogsaa blive ganske saaledes for den Sørgende.

Man skal være langsom til at tale, siger Apostelen Jakob. Det bestræber jeg mig for at være. Jeg har saa godt som ikke talt med Dem om, hvad jeg dog meget godt forstod, maatte smerte Dem dybt: Tabet af den lille Datter-Datter. O, ogsaa Afstanden i Aar gjør Sorgen dybere. Det er altid tungere for Bedsteforældre at miste et Barne-Barn end for Forældre at miste et Barn. Det er Potentsation. Og skjøndt det skulde synes saa, at Bedstefaderen og hans Datter, den unge Moder, at disse To da ganske maatte forstaae hinanden i at sørge sammen: saa er dette dog ingenlunde Tilfældet, idetmindste ikke psychologisk almindelig talt. Bedstefaderen sørger paa en ganske anden Maade end den unge Moder. Og naar

saa hun, hvem Ungdommen og Livs-Haabet hjælper til lettere at bære, ja til lidt efter lidt at glemme det Tab, som i sig selv var lettere for hende end det var for Bedstefaderen: saa har han imidlertid Intet glemt, han for hvem Tabet strax fik Resonants ved at erindre om, ved at gjentage et tidligere Tab. Istedetfor da at være forstaaet af den unge Moder, vil han snarere i Tidens Løb næsten blive lidt indesluttet i denne Henseende. Det kunde jo komme til at lyde, om end nok saa skaansomt, saa dog som den mildeste Bebreidelse, naar han vilde til hende tale om dette Tab, over hvilket han var vedblevet at sørge, medens hun mere eller mindre havde forvundet Smerten — det kunde jo lyde næsten som at foreholde hende, at hun, Moderen, ikke sørgede saa dybt — som Bedstefaderen. Men dette vil ikke være til at undgaae, og derfor maa han tie. Ja, han maa, langtfra at blive ganske forstaaet af hende, arbeide for om muligt at faae hende til at glemme — for saa selv at forbeholde sig det at sørge. Thi omvendt lader det sig umuligt gjøre; det strider mod al Naturens Orden: at den unge Moder skulde faae Bedstefaderen til at glemme, og hun blive den Sørgende.

Kjere Herr Conferentsraad, hvis jeg skulde sammenligne dette Brev med en Samtale paa en Spadseretour, maatte jeg sige, at vi idag vare gaaede ad en anden Vei end den sædvanlige, eller at vi, efterat have tilbagelagt et lille Stykke af den sædvanlige Vei, havde svinget af og vare komne ad en anden Vei. Tilgiv, hvis det paa nogen Maade har været Dem imod, at gaae med; o, men hvis det paa nogen Maade har været Dem med, at gaae ad den Vei: saa forlanger jeg ikke mere, saa lad mig takke for Touren. Vi skilles nu ad; jeg haaber og ønsker — og hvad man ønsker, det haaber man jo gjerne; og hvad man haaber og ønsker, det beder man om: altsaa jeg beder Dem, at bevare for mig den Velvillie, det Venskab, som jeg vistnok aldrig kan siges at have fortjent, men som jeg desto mere har paaskjønnet med en Hengivenhed, der gjør mig ganske til

Deres

S. Kierkegaard.

Ellers pleier jeg at være Den, der siger „lad os nu strax komme afsted“, denne Gang maa jeg sige det til mig selv, thi kun jeg veed, hvorledes jeg bærer Skylden for, at vi ikke komme afsted. Indlagte er skrevet allerede for nogen Tid siden: jeg længtes efter at spadsere med Dem. Men saa, saa blev Brevet liggende i Pulten, jeg i Udsaldet, og det blev i saa uegentlig Forstand som muligt en Spadseretour, en Spadseretour, hvor begge Parter bleve hjemme. Men nu kommer jeg endeligen, og hvis det saa synes Dem, „lad os saa strax gaae“.

Deres

S. K.

[Af flere opbevarede Breve fra Kolderup-Rosenvinge synes det, som om denne Art „skriftlige Spadseren“ ikke har været noget usædvanligt for de 2 Brevskrivere. Meget betegnende er saaledes K.-R.'s Ytring i et Brev af 20. Aug. 1848: „Da jeg af det tomme Rum paa Papiret kan see, at vi endnu have et Stykke Vej tilbage, inden vi komme til Nørreport og dog ikke kan være bekjendt paa dette Stykke reent at holde Munden“ — osv. indtil: „Nu seer jeg Kannikestrædet“, — og dermed er Brevet saa ved Slutningen af sin „Spadseren“. — Ved saadanne Udtalelser kommer man virkelig i Tvivl, om der overhovedet har været Tale om Spadsereture i almindelig Forstand, hvad dog andre Breve synes at bekræfte (der er saaledes et Brev med Undskyldning for, at S. K. to Gange forgæves har søgt at træffe K.-R.). En Tidlang i 1848 synes Mandag Kl. 2 at have været den sædvanlige Mødetid til Vandringerne. I et Brev fra 8. Aug. 48 bemærker K.-R., at S. K. har „bragt denne Spadseren i et formeligt System“, hvorfor han udnævnes til »magister peditum«.]

Til Forklaring

af

H. P. Barfod.

I den af Gottsched iaar udgivne Journal NB.[6] skriver Søren Kierkegaard (i August Maaned 1848) blandt andet saaledes (S. 179):

. . . „ja, at udgive mine efterladte Papirer, det kunde Enhver, og i ethvert Fald var jo R. Nielsen der".

Med denne Udtalelse til Udgangspunkt finder jeg det nødvendigt nu at gjøre følgende Meddelelse, som jeg, baade med Hensyn til Indhold og Form, vil bestræbe mig for at holde strengt indenfor Grænserne af hvad jeg, idetmindste siden Novbr. ifjor, véd mig ligefrem bemyndiget, altsaa ogsaa berettiget til at meddele. I min Fremstilling har jeg næsten ordret holdt mig til Udtrykkene i de mig „til Opbevaring og Benyttelse, naar jeg dertil finder Anledning", betroede originale Aktstykker.

Efter S. K.'s Død blev mellem hans Papirer fundet — (af Skifteretten antager jeg, eller mulig paa dens Vegne af Prokurator Maag?) — to forseglede, begge til Broderen adresserede Smaabilletter. Af disse indeholder den ene, som er udateret, at det „naturligvis" er S. K.'s „Villie", at hans „forbums Forlovede . . . arver ubetinget al den Smule, jeg „kan efterlade mig" . . . osv. Denne Udtalelse forstod Arvingerne saaledes, at man, allerede 23 Novbr. 1855, tilbød Vedkommende paa den „forbums Forlovedes" Vegne Efterladenskabet, men dette Tilbud besvaredes med et skriftligt motiveret Afslag af 14 Januar 1856, hvori man bad Arvingerne „om

„at ville gaa frem, ganske som om den omhandlede Billiets„Erklæring ikke existerede", — idet man kun udbad sig nogle Breve og Smaating.

Papirer, Manuskripter, Dagbøger osv. bleve nu — formentlig ligeledes fra Skifteretten? — tilstillede Familien, nærmest dens kjøbenhavnske Medlemmer. Et af disse, som i de sidste Aar havde staaet S. K. særlig nær, nemlig Søstersønnen, praktiserende Læge H. Lund, overtog nu hele det literære Efterladenskab og arbejdede en Tid paa at ordne det, skrev ogsaa en Fortegnelse, men maatte saa opgive videre Arbejde. Derefter henstod det, saavidt mindes, et Par Aar hos Svogeren, Agent J. C. Lund i Kjøbenhavn, — der var Tale om at tilbyde en Ungdomsven af S. K. at modtage Papirerne, men uden at jeg med fuldstændig Sikkerhed kan vide, om et saadant Tilbud virkelig ogsaa blev gjort. Først nu, udentvivl i 1858, oversendtes Efterladenskabet endelig til Aalborg, til Biskop Kierkegaard, da der dog dels skulde gjøres et Forsøg paa Tilendebringelsen af en Ordning, dels burde skrides til Udgivelsen af, hvad der mulig fra Forfatterens Haand maatte ligge ligefrem færdigt til Udgivelse. I 1859 udkom saa ogsaa „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed", hvorved skal bemærkes, at ogsaa det paa Titelbladets Bagside anvendte Motto er uforandret gjengivet efter S. K.'s Haandskrift (en Anmeldelse i „Dagbladet" ytrede nemlig Tvivl herom).

Hr. Biskoppen fandt imidlertid aldrig hverken Stunder eller ret Frimodighed til selv at gjennemgaa, end sige gjennemarbejde hele Efterladenskabet, men den 23 Febr. 1865 flyttede jeg efter Biskoppens Anmodning ind i Bispegaarden for her at tage fat paa Opgaven. Efter i et Par Uger at have arbejdet i Papirerne, gjorde jeg, den 9 Marts 1865, et for mig mærkeligt Fund. I Pakken Nr. 319, — som ikke syntes tidligere

at være gjennemgaaet af H. Lund, der maaske ikke engang ret havde ændset den, — laa nemlig, imellem en Mængde andre Smaa-Blade, et lille Oktavblad, der indeholdt følgende meget overraskende Udtalelse:

„Min Villie er, at Prof. Nielsen skal efter min „Død besørge hvad der hører til Udgivelsen af hele mit „literaire Efterladenskab, Manuskripter, Journaler o. s. v., „hvilket bliver ham [at] udlevere; i den Henseende ønsker „jeg at han confererer med Giødwad og til Correcteur „antager Levin."

Halvanden Linie var omhyggeligt overstreget, hvorpaa Fortsættelsen og Slutningen fulgte saaledes:

„Dette kunde maaskee skrives i et Brev til Prof. „Nielsen, med Paaskrift: at aabne efter min Død, „hvilket Brev blev at henlægge i Pulten."

— Bladet havde hverken Datum eller Underskrift, ...forelaa her da alligevel en virkelig testamentarisk Bestemmelse, en sidste „Villie", der isaafald redelig burde agtes og uden Tøven søges gjennemført? Alt talte ikke blot ved første Øjesyn men ogsaa ved en nærmere Prøvelse fuldstændigt imod en saadan Opfattelse. Bladet eller Seddelen, om man saa vil, havde næppe Størrelse som det Blad, hvorpaa denne „Villie" nu trykkes; Papiret, almindelig hvidt, tyndt Skrivpapir, nu lidt gulnet eller medtaget i Tidens Løb, var paa de to Sider flosset eller afrevet i Kanten, paa den ene af disse Sider endogsaa ligefrem skjødesløst afrevet i en skraa Linie, — og som sagt, intet Navn under, ingen Tidsbestemmelse paategnet: skulde det virkeligt være

Søren Kierkegaards Testamente med Hensyn til Papirerne? Nej, det kunde ikke være Tilfældet, det var umuligt, eller i hvert Fald: det maatte synes aldeles utroligt, naar man sammenlignede denne Seddels i alle Maader formløse Karakter med den omhyggelige, ængstelige Afskrift og smaalige Gjennem- og Overarbejden, som de fleste af S. K.'s Manuskripter ikke én Gang men mange Gange ellers i Reglen altid have været Gjenstand for. — Og hvad Tid kunde Seddelen da vel være fra? Paa det Omslag, hvori Seddelen laa sammen med omtrent et halvt Hundrede andre Smaablade, havde S. K. skrevet:

„Det der laa i den mellemste Skuffe, da jeg flyttede ud paa Østerbro."

Men S. K. flyttede ud paa Østerbro i 1851, — (vistnok i Foraaret; jfr. Noten i „Af S. K.'s E. P., 1844—46", S. 871) — og Seddelen synes saaledes aldeles afgjort at maatte være idetmindste ældre end 1851. Min Overbevisning er det ogsaa, at den maa være fra 1848, fra det Aar, hvori S. K., som Journalerne udvise, drog Hr. Professor Nielsen til sig, da han selv stadig omgikkes med Tanken om Døden „snarest muligt", saaledes at „de afgjørende Skrifter udgives efter min Død" (jfr. Journal NB.[6], for 1848, trykt S. 162), „haabende, at . . Døden . . skulde komme mig i „Forkjøbet, og lade mine nye Bøger blive efterladte Skrifter" (jfr. Journal NB.[7] for 1848, trykt S. 199). Det forekommer mig ligeledes fuldkommen klart, at Stemningen mod Hr. Prof. Nielsen i Journalerne for 1849 og senere Aar aldeles utvivlsomt er en saadan, at den ikke paa nogen Maade lader sig forlige med Tanken om, at S. K. vedblivende skulde have

fastholdt hint løse Udsagn, selv naar dette oprindelig er formuleret som: „Min Villie“*).

Ja jeg tør gaa endnu videre: der er aldeles klare, langt yngre Udtalelser, som i deres utvetydige Bestemthed helt ophæve hin „Villie“. I Øieblikket skal jeg kun anføre følgende, som ligger mig nærmest for Haanden.

Fra 1853 er der et Halvark med Overskrift: „R. Nielsens Forhold til min Forfatter-Virksomhed; Revisions-Artikel“, knyttet til Hr. Professorens Anmeldelse (i „Fædrelandet“ for 1853, Nr. 12) af P. M. Stillings lille Skrift om „Religionsforskerens Forhold til den saakaldte Aabenbaring“ og „Naturforskerens Forhold til Naturen“. Paa dette Halvark skriver S. K. nu saaledes:

> „Antaget — Sligt kan man jo tænke sig — at jeg f. Ex. var død i 48, saa vilde jeg have søgt at sikkre mig, at Prof. Nielsen havde saa at sige overtaget min Forfatter-Virksomhed, og var blevet at betragte som den sande Opfattelse.
>
> Heldigviis døde jeg ikke! Det varede heller ikke længe, førend jeg begyndte at opdage, at Dette med Prof. Nielsen nok var en betænkelig Misforstaaelse.
>
> Nu er det Punkt naaet, at hvis jeg nu f. Ex. døde, vilde Professor Nielsen være den af alle, hvem jeg mindst kunde ønske betragtet som den sande Opfattelse af min Stræben.
>
> Skridt for Skridt har jeg privat sagt Professor Nielsen, og eftertrykkeligt nok, at jeg ikke har kunnet billige

*) Fra tidligere Tider foreligger derhos ogsaa Udtalelser, som i denne Sammenhæng maaske ikke kunne lades helt ude af Betragtning (jfr. „Af S. K.'s E. P., 1844—46“, S. 129—132).

eller samtykke [i] hans Optræden, i den første store Bog lige saa lidt som Angrebet paa Professor Martensen.

. . . .

I sig selv er Sagen ubetydelig, kun det ønskede jeg klart, at medens Professor Nielsen maaskee repræsenterer en ny Retning, en maaskee langt betydningsfuldere Retning, — den sande Opfattelse af, hvad jeg har villet, repræsenterer han, efter min Dom, ikke, medens han rigtignok maa siges efter en ganske ualmindelig Maalestok at have bemægtiget sig de Kierkegaardske Skrifter, lært dem udenad, saa han, om jeg saa tør sige, [kan] giøre alle Omsætningerne i Kierkegaardsk Stiil, Udtryk, Vendinger o. s. v.

. . . .

Kun den Misforstaaelse har jeg villet afværge, — det kan jo gjøres kort, — den Misforstaaelse, hvis Nogen fra min Taushed skulde ville argumentere betræffende min Enighed med Prof. Nielsen, hvad han maaskee saa meget desto mere kunde fristes til, som han maaskee er vidende om, at jeg af og til spadserer og samtaler med Professor Nielsen. „Hvad have vi mere Vidnesbyrd behov?" — thi han kan da ikke vide, og allermindst kunde det vel falde ham ind, at Indholdet af disse Samtaler fra det Øieblik jeg fik Professor Nielsens store Bog at see (altsaa fra det Øieblik af jeg blev sat istand til at kunne see), væsentligen har været Dette: „jeg kan aldeles ikke billige Deres Optræden, Professor Nielsen! Det Høieste jeg fra mit Standpunkt kan gjøre, — og ikke sandt, hvad saa end Andre vilde bilde Dem ind, Dette forstaaer De dog? — er at forholde mig taus og vente, om muligt, hvad jeg dog for mit Vedkommende frygter er som

et Ansvar, jeg paadrager mig, og som jeg engang maa indfrie."

Oprigtig talt, jeg tror at turde paastaa, at den højtagtede Hr. Professor Nielsen havde hverken villet eller kunnet overtage Efterladenskabet til Udgivelse eller Bearbejdelse, naar han sammenholdt saadanne Udtalelser med hinanden eller bladede videre i Journalerne fra 1849 af.

Men hertil kom i 1865 endnu en anden Omstændighed. S. K. havde jo paa hint Oktavblad antydet et Brev til Prof. Nielsen, som skulde „henlægges i Pulten; . . at aabne efter min Død". Og nu traf det sig saa besynderligt, at i H. Lunds Fortegnelse (fra Januar 1856) omtaltes (under daværende Nr. 240) endel forseglede Pakker og Breve, som ikke fandtes, da jeg begyndte Papirernes Ordning, og blandt disse var netop ogsaa et til Professor Nielsen. Da jeg strax gjorde Biskoppen bekjendt saavel med mit Fund af den hidtil aldeles ukjendte Seddel, som med den Betragtning, jeg foran har søgt at gjøre gjældende, var Biskoppen ogsaa med mig enig i, at det nysnævnte Brev fra den afdøde til Professor Nielsen efter al Rimelighed maatte have indeholdt S. K.'s „sidste Villie" i den her omspurgte Henseende; at da Brevet ikke længere fandtes, maatte det i sin Tid antages at være Hr. Professoren udleveret, og at, naar Hr. Professoren saa ikke senere havde gjort noget Krav paa Udlevering af Efterladenskabet, turde man vel med Sikkerhed vente: enten at S. K.'s Brev til Hr. Professoren ikke havde indeholdt nogen Overdragelse til ham af Udgiver-Retten, eller i modsat Fald: at Hr. Professoren ikke havde ønsket at gjøre Brug af en saadan Ret. — Seddelen blev nu omhyggelig at opbevare, hvorfor den ogsaa af mig blev forsynet med en med rødt Blæk

paa Bagsiden strax nedskrevet Forklaring om Findetiden og om de Betragtninger, dens Fund havde givet Anledning til. Summen af Biskoppens og mine Overvejelser blev da, at der kun forelaa Vidnesbyrd om en Stemning, om en vel i et enkelt Øjeblik glimtvis fattet Beslutning, der imidlertid senere ikke var fuldbyrdet, altsaa: efter al Rimelighed er frafaldet eller vel snarere ligefrem tilbagetaget*).

Saaledes stod Sagen i ti Aar til 1875. I denne Mellemtid udgav jeg af de „Efterladte Papirer" I: 1833—1838 og II: 1839—1843 (begge i Decbr. 1869) samt III: 1844—1846 (i Decbr. 1872) og forberedte IV: 1847 (som udkom i Marts 1877), ligesom jeg stod Hr. Biskoppen bi ved Udgivelsen (1876) af: „Dømmer selv! Til Selvprøvelse. Samtiden anbefalet. Anden Række", fra 1851 og 1852.

Men i 1875 fandt Hr. Biskoppen sig hjertelig tilskyndet til at gjøre en direkte Henvendelse til Hr. Prof. Nielsen om denne Sag. Den 23-25 Febr. skrev Biskoppen et Brev til Hr. Professoren, hvori han giorde denne bekjendt med hin „Billies" Tilstedeværelse og tillige med de Omstændigheder, der havde gjort, at man mente sig fuldkommen beføjet til ikke i hint lille Oktavblad at se en virkelig Disposition fra S. K.'s Side. Biskoppen naaede dog ikke selv at fuldføre Brevet: den 3 Marts kom den Sygdom til Udbrud, som i Aarets Løb hidførte Biskoppens Ansøgning om Afsked, og jeg kom til at slutte Brevet efter hans Diktat (samt affendte det 9 Marts). Prof. Nielsen

---

*) Seddelen opbevares nu som et historisk Aktstykke paa Universitetsbiblioteket mellem S. K.'s andre Papirer. Den ligger i Mappen med de „løse Blade" for 1848 og er mærket Nr. 319[47]. Senere vil sammesteds engang blive henlagt de foran omtalte andre Aktstykker til denne noget forviklede Sags Historie.

gav 12 April Tilstaaelse for at have modtaget Brevet, og Biskoppen tilskrev ham atter den 18 April om dette Forhold, dennegang med ligefrem Anmodning til ham om nu at overtage S. K.'s literære Efterladenskab (fraregnet Manuskripterne til 1847, som da var under Pressen), saafremt Hr. Professoren imod Forventning dog skulde have nogen Udtalelse fra S. K., der gav hin Seddel mere Betydning, eller dersom Hr. Professoren i hin Seddel selv skulde finde Hjemmel nok til en saadan Berettigelse. Prof. Nielsen svarede den 20 Maj med et lille Brev, hvoraf det imidlertid fremgik, at hint forseglede Brev fra S. K., der ifølge H. Lunds Fortegnelse af 1856 havde haft sin Plads blandt Manuskripterne under Nr. 240, ikke nogensinde var kommet Hr. Professoren til Hænde! Sammenhængen hermed er nu ikke længere til at oplyse. Gjennem Tredjemand blev det derhos meddelt Biskoppen, at nu ønskede Hr. Professoren ikke at modtage Papirerne. Biskoppen vidste da ikke andet at gjøre, end ved Brev til Universitets-Bibliothekaren Hr. Professor Thorsen af 31 Maj at tilbyde Universitetets Bibliothek hele Samlingen, og Tilbudet modtoges med Tak (Skr. af 5 Juni 1875), idet Professor Thorsen lovede „at værne om Manuskripterne som et vigtigt Efterladenskab og at lade dem efter de sædvanlige Regler komme dem tilgode, som have Kald til og Interesse for deres Benyttelse". I Løbet af Sommeren afleveredes Efterladenskabet derefter til Universitetet, hvor, saavidt vides, i Mellemtiden ogsaa andre, f. Ex. Hr. Professor Fr. Petersen i Kristiania, have haft Adgang til Papirerne, inden H. Gottsched ifjor optog Udgivelsen efter mig.

— Hvad den titomtalte Seddel angaar, mener jeg til Slutning at burde tilføje et Par Linier.

Efter at Biskop Kierkegaard endnu engang, 10 og 11 Novbr. 1879, paany havde tilskrevet Professor Nielsen et

Brev, blandt andet med Bøn om Tilgivelse, forbi han ikke alt i Marts 1865 havde sat Hr. Professoren i Kundskab om hin „Billies"-Erklæring fra S. K.'s Haand, hvad der mulig ikke vilde have været uden afgjørende Betydning for Manuskripternes senere Skæbne, glædede Hr. Professoren Biskoppen meget med et særdeles smukt og varmt Svar af 21 Novbr. I dette bad Hr. Professoren „ret oprigtig og inderlig" om, at Biskoppen vilde „betragte den ubehagelige Fejltagelse med Seddelen som „glemt, udslettet og forsvundet af min Erindring —."

* *

Disse Linier har jeg, efter Offenliggjørelsen af Journalerne fra 1848, ment ikke længere at burde tilbageholde „til Forklaring".

H. P. L.

Aalborg, den 23 Juni 1880.